

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

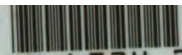
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

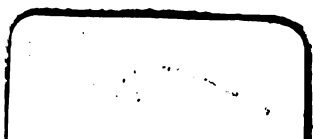

HN 6E3U 7

NC 19928 (2)

**HARVARD
COLLEGE
LIBRARY**

ՀՈՎԻՒՒ ՀՈԳԵՆՈՐ

ՀՈՎԻՒ ՀՈՐԵՒՈՐ
ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԻԱՆՈՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳԵՏԻՆ

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆԵՐԸ

ԹԱԳՄԱՆԵՑ

Հ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՀԻՒՐՄԻՒՋԵԱՆ

ԸՒՐԱԿԱՅ ԱՐՔԵԳԻՍԿՈԳՈՍԸ

ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԱՆԷՆ

Հատոր Դ.

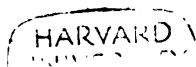
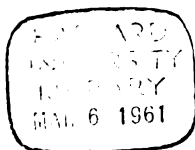
ՎԵՆԵՏԻԿ

ՍՈՒՐԲ ԱՍՋԱՐՈՒ ՏՊԱՐԱՆԸ

1859

~~22-45401.16 (2)~~

KC 19928 (2)

APR 2 1968

ՀՈՎԻՒ ՀՈԳԵՒՈՐ

ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԵԼ ՓԻԱՆՈՅ

ՃՈՂՈՎՐԴԱԳԵՏԻՆ

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆԵՐԸ

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԺ.

Արտատպարարի օրինաց վրայ ընդհանրապես :

“Օրէնք տեսան ամբօժ են, և դարձուցանեն զհոգիս”,
(ՍԷ՛. ԺԷ. 8.)

Ինչուան հիմայ ձեզի բացատրեցի անարանական առաքինութիւններն, այսինքն հաւատք յոյս սէր . բացատրեցի առաքելոց հանդանակն, այսինքն հաւատամքը . բացատրեցի տէրունական աղօթքն, այսինքն հայր մերը . բացատրեցի սուրբ խորհուրդները : Հիմայ կրսկըսիմ բացատրել անային օրէնքն, ան սուրբ օրէնքն որ մարդուս հոգին իրեն կը քաշէ . “Օրէնք տեսան ամբօժ են, և դարձուցանեն զհոգիս” : Ուստի այսօր պիտի խօսիմ ձեզի անային օրէնքին վրայ ընդհանրապէս, իր գերազանցութիւնն ու հարկաւորութիւնը ցըրնելով . վասն զի այ օրէնքներն աղէկ պէտք է գիտնանք՝ աղէկ պահելու համար :

Անանկ յայտնի ճշմարտութիւն մըն է՝ որ անձ մը կայ արարիչ և տէր երկնի և երկրի, անձ մը որ զմեզ ոչընչէն ստեղծեց է և ամեն վայրկեան կը պահէ . անանկ յայտնի ճշմարտութիւն մըն է աս՝ որ շիտեսնելու համար հերիք չէ կայր ըլլալը, հապա պէտք է ալ որ փորենք հանենք աշուրնիս կամօք՝ շիտեսնելու համար ան ճշմարտութիւնը, որ ամեն ազգ՝ նաև վայրերի ու

բարբարոս ազգերը միշտ ճանչցեր ու քարոզեր են , և ինչուան հիմայ ալ կը ճանչնան ու կը խոսաստովանին . ա- նանկ որ՝ պէտք է խենթ և անզգայ ըլլալ աս բանը ու- րանալու համար . “ Ասաց անզգամն ՚ի սրտի իւրում թէ ոչ գոյ ԹԺ ” . (Ա՛՛՛՛ , ԺԳ . 1 :)

Ուրեմն թէ որ ԹԺ մեր ստեղծողն է , մեր հայրն է , մեր տէրն է , մենք որ իր բանական արարածներն ենք , իր որդիքն ենք , իր ծառաներն ենք , խիստ բնական է որ պարտրկան ըլլանք զինքը սիրելու , զինքը մեծարե- լու , իրեն հնազանդելու՝ ինչպէս որ զաւակ մը պար- տրկան է սիրել ու մեծարել իր հայրը , ծառայ մը պար- տրկան է մեծարել ու հնազանդիլ իր տիրոջը . մանա- լանդ որ ԹԺ ասոր համար ստեղծեր է զմեզ , և տակէց ՚ի զառ ուրիշ բանի համար չէր կրնար զմեզ ստեղծել : Բայց որովհետև մենք ողորմելիքս չէինք կրնար գիանալ ԹԺ միտքը՝ ինչ կերպով և ինչ բաներու մէջ կուզէ որ զինքը սիրենք մեծարենք , և իրեն հնազանդինք ու ծա- ռայենք , հարկ էր որ ԹԺ ինքը մեզի յայտնէ , ինչպէս ալ յայտներ է , իր կամքն իր հաճոյքը . հարկ էր որ մե- զի օրէնք մը՝ կանոն մը՝ անփոփոխելի կարգ մը տար պա- հելու , ինչպէս ալ տուեր է : Աս օրէնքն ԹԺ ՚ի սկզբանէ աշխարհի մեր սրտին մէջը անկեր է՝ բանականութիւն տալով մեզի , յայտնելու լոյս մը , իր ԹԺ այն իմաստուէր մէկ ճառագայթը , որպէս զի կարենանք ճանչնալ ինչ որ իրեն հաճոյ է ինչ որ անհաճոյ , բարին ու չարը , ա- ռաքինութիւնն ու մոլութիւնը : Որովհետև ԹԺ բուն իր էութենէն բոլորովին բարի է , բոլորովին արդար , բո- լորովին ճշմարիտ , և ամեն կատարելութիւն մէկտեղ ունի , չի կրնար շատել ու չարգիլել չար բաներն , ինչ- պէս անգթութիւնն , անիրաւութիւնն , անօրէնութիւնն ու ստութիւնը . վասն զի ասոնք ամենն ալ իր ԹԺ այն բնութեանը գէժ են և իր կատարելութիւններուն ներ- հակ : Ուստի մեզի ալ որ իր որդիքն ենք , իր ծառա- ներն ևնք , բնական լոյս մը տուած է ճանչնալու ինչ որ ըստ ինքեան ազէկ արդար ու ճշմարիտ է , որպէս զի ընենք զանոնք . և ինչ որ չար անիրաւ և սուտ է , որպէս զի անոնցմէ ետ կենանք :

Աս է այն օրէնքը՝ որ բնական օրէնք կրտուի , վասն զի ՚ի բնութենէ ունինք , յայտնելու բնութեան արարչէն՝ որ է ԹԺ : Աս է այն օրէնքը , որուն վրայ Պօղոս առաքեալ

կը գրէ հռոմայեցիներուն . Օրէնքի սակ չեղողներն ալ օրէնքին հրամայածը կրնեն , զան զի իրենք ալ օրէնք մը ունին արտերնուն մէջը գրուած՝ որ կը սարկեցընէ իրենց ինչ որ ազէկ է և ինչ որ գէշ, խզճմտանքնին զարնելով երբոր գէշը կրնեն , և արգարացընելով զիրենք՝ երբոր ազէկը կրնեն . “Նոքա՝ որ զօրէնս ոչ ունին՝ ան ձանց իւրեանց իսկ են օրէնք , որք ցուցանեն զգործս օրինացն գրեալ ՚ի սիրտս իւրեանց՝ զկայութի մտաց իւրեանց , և յանգիմանել զմիմանս ՚ի խորհրդոց իւրեանց , կամ թէ պատասխանի իսկ աալ ,” (Հռոմ . Թ . 14) Աս ան օրէնքն է , որ նաև նիկիերոն հեթանոս ըլլալով կը ճանչնայ . “ Օրէնք ընդարտս ՚ի մեզ , որ հրամայէ որ ինչ արժանն է առնել և ՚ի հակառակացն արգելու : Օրէնք անգիր բնածին ՚ի մեզ , զոր չիք մեր ստեալ , այլ անգտին ՚ի բնութենէ ընկալեալ ,” (Գիթ Թ . և Թ . 19 . օրինաց) Աս ան օրէնքն է որ կուտայ մեզ սիրել գովել մեծարել որոնք որ սղորմած են , առաա , բարերար , հեղ , երախտագէտ , անկեղծ . զան զի ինքիրենուս ալ բնական լուսով կը ճանչնանք , ու ներքուստ համոզեալ ենք , որ սղորմութիւնն՝ առաաա . մեռնութիւնը՝ բարիք ընելը , հեղութիւնն՝ երախտագիտութիւնն՝ անկեղծութիւնն՝ ազէկ բաներ են . ընդ հակառակն կը խորշինք կասենք կանարգենք որոնք որ անգութ են չարագործ հպարտ բանաւոր ապերախտ ու ստասաց , զան զի ինքիրենուս ալ բնական լուսով կը ճանչնանք ու ներքուստ համոզուած ենք որ անգութութիւնը՝ չարիք ընելը՝ հպարտութիւնը՝ բանաւորութիւնն՝ ապերախտութիւնը՝ ստութիւնը՝ բոլորն ալ գէշ բաներ են : Աս ան օրէնքն է՝ որով նաև ամենէն անօրէն ու չարագործ մարդիկ երբոր մէկ անիրաւութի մը՝ զգու՛մ մը՝ նախապէս մը ընդունելու որ ըլլան . կը բողոքեն ու չեն կրնար համբերել : Առնենք մէկ բարբարոս վայրենի մարդ մը , որ ամենեկն օրէնքի վրայ բան մը լսած չըլլայ . թէ որ մէկը թեթև պատճառի մը համար զինքը նախատէ , իրեն անիրաւութիւն ընէ , զինքը ծեծէ , իր կնիկը որգիքն ինչքն ու բոլոր ունեցածն յափըշտակէ , չի՛ բողոքեր մէկէն , չլնար որ մեծ անիրաւութիւն է իրեն եղածը , բանաւորութիւն . զգաւնք անգթութիւն , բողոքովն մարդկութեան գէմ : Ինչմ՛ է այսչափ բողոքելն , այսչափ գանգափն , այսչափ իրա .

ուռնք փնտրուեցր . վասն զի թէ և վայրենի է , թէ և օրէնք չի գիտեր , բայց ներսի գին օրէնք մը ունի սրտին մէջ գրած , բնական օրէնք մը՝ որ իրեն կը սորվեցընէ որ զգիանքն , անիրաւութիւն ընելը , նախատեղը , կողոպտելն անմեղ մարդ մը՝ որ մեկուն փնաս մը չէ ըրած , գէշ բան է և սոսկալի անզգամութիւն : Աս ան օրէնքն է՝ արուն համար նաև չարագործներն ըրած յանցանքնին կը ջանան արգարացընել ու պատճառանքներով պարարկել : Ուստի գողը երբոր կը յայտնուի , պատճառանքներ կը բերէ , կարտաութենէն հարկաւորիլը , կարտաութիւն չունեցողէն գողնալը , կամ քիչ փնաս ընելը : Ասանկ ալ ձեռք վերցընողը զինքը կարգարայցընէ՝ գլուխը տաքցած ըլլալը պատճառ բերելով , կամ խօսքէ մը գրգռուելը , զինքը պաշտպանելու համար ընելն , և ասոնց նման պատճառներ : Ինչպէս է աս ամեն պատճառանքները բերելին . վասն զի սրտերնուն մէջը գրուած բնական օրէնքը զիրենք կը համոզէ՝ խելուքին կը պահեցընէ որ գողութիւն ընելն , առանց արգար պատճառի ձեռք վերցընելն և այլն , գէշ բաներ են : Աս ան օրէնքն է՝ որ մեզի սոսկում կը բերէ հին պատմութիւններու մէջ կարգալու ատեննին ներոնի անգթութիւն , Դիոկղետիանոսի բարբարաութիւնն , ուրիշ շատ բնուածքներուն ալ ըրած անիրաւութիւններն ու զգիանքները : Իսկ ընդ հակառակն մեզի ակտորժ կը բերէ երբոր կը կարգանք այնչափ առաքինի մարդկանց ազէկ գործքերը , թէ և մեզի հետ վերաբերութիւն մը չունենան , թէ և մեզի անկէց շահ մը չըլլայ : Ուրեմն չէ թէ նախապաշարմունքներն են , չէ թէ պզտիկուց սորված բաներնին են , չէ թէ մեր գաստիարակութենէ առած կանոններն են , որ մեզի ազէկն ու գէշն՝ առաքինութիւնն ու մելութիւնը գտտել կուտան , ինչպէս որ հիմակուան անհաւատ անկրօն մարգիկը կրտեն՝ ազելով ամեն հաւատք օրէնք վերցընել՝ որպէս զի ազատ համարձակ առանց ամեթ ու նախախնիք կրելու ազածնին ընեն . հապա ուղիզ բանականութիւնն , ան լըյան որ Թժ մեզի տուեր է , ան բնական օրէնքը՝ որ Թժ մեր սրտին մէջը գրեր է :

Բայց որովհետև մարդկային բնութիւնը սեզբնական մեղքէն ապականած ըլլալով ինչպէս տրիտենգեան նքժողովքը կրտէ , մեր մտքը մթնցած է ու մեր կամքն

անկարգ կրքերէ գէշցած, առտի չի կրնար գիւրաւ տեսնել և ազնի գորշէլ ինչ որ ուզիչ բանահանութիւնն ու բնական օրէնքը կը սորվեցնեն, ինչպէս յայտնի է անձոտնի մարտութիւններէն՝ որոնց մէջն աստե՛ն աստե՛ն ինչ կան մարգիկ, ինչ ըրաւ ձծ: Ան օրէնքն որ գրեթէ կը մեր սրտին մէջը՝ տասը պատուիրանքի դարձուց, կամ տասը գլխաւոր ու հաստատուն կանոններու, որոնցմէն սերիչ մասնաւոր կանոններն առաջ կուգան: Աս տասը պատուիրանքը բերնով տալէն ետքը Հրէից, երկու քարէ տախտակներու վրայ գրած թողուց, որպէս զի միշտ աշուճնուն անջին ըլլայ, ամենիցը կարենան կարգաւ կամ կարգացնել ու սորվիլ, ճիշդ պահելու համար: Ըսածս հաւատքի մասն է, սուրբ գիրքը կը պատմէ. (Եւր. Ե.) Երբոր Հրեաներն Եգիպտոսի անապատին մէջը ճամբորդութիւն կրնեին գերութենէ խալըսելու և աւետեաց երկիրն երթալու համար, Յինա լեռան վրայ երեցաւ ձծ, իրենց առաջնորդը Մովսէսն ալ հոն էր. և որոտմունքներու փայլահներու և կայծակներու մէջէն, սոսկալի շքեկոցով հրեշտակները փող զարնելով, հրատարակեց իր պատուիրանքները՝ որ ասոնք են.

Ես եմ քու ձծգ, ուրիշ ձծ չի պաշտես.

Աստուծոյ անունը պարտապ անել բերանդ չտունես.

Կիրակի օրերը սրբութեամբ անցնես.

Հարգ ու մայրդ պատուես.

Մարդ չքսպաննես.

Շնութիւն չընես.

Գողութիւն չընես.

Սուտ վկայութիւն չիտաս.

Աւրիշի կնոջը չիցանկաս.

Աւրիշի ունեցածին աչք չիանկես:

Աս պատուիրանքները տալէն ետքը՝ երկու քարէ տախտակի վրայ գրեց ձծ զանոնք, և յանձնեց Մովսէսի. Մովսէս ալ առաւ բերաւ Ժողովոգեանը, որպէս զի աննէ իր աշխոյժ յաւիտենական յիշատակ ահանջովը լսածին, և յորդորեց պահել զանոնք զգուշութե՛ շա մեծ խոտամունքներ ընելով ձյ կողմանէ թէ որ պահելու ըլլայ, ու սոսկալի անէծքներ՝ թէ որ զանց ասնէ:

Աս Հրէից տուած պատուիրանքներն են՝ որ մեզի ալ տուաւ ձծ. բայց աս տարբերութիւնը կայ միայն՝ որ

Քն տէրն մեր աշխարհք գալով, Թէ անձամբ և Թէ իր առաքելոցը մեռքովն աւելի բացատրեց զանոնք ու լուսաւորեց, տալով մեզի ամենն կարգ կանոն ազնկ և առաքինի կեանք վարելու, իր հաճոյքը միշտ ընելու, իրեն անհաճոյ բաներէն զգուշանալու, միշտ բարիք ընելու, ամենն գէշ բաներէ հեռու կենալու, և ասանկով յաւիտենական կենաց արժանի ըլլալու: Յետէք ուրեմն որչափ մեծ բան են աս տասը պատուիրանքները, տեսէք որչափ յարգելի բան է ան օրէնքն օր պիտի պահենք. անանկ օրէնք մըն է՝ որ անձ առաւ, չէ Թէ մարդ. անձ շարագրեց մեր տէրը՝ որ երկնի և երկրի կիշխէ. անձ սր բուն ինքն է իմաստութիւն, ինքն է արգարութիւն, ինքն է ուզողութիւն ու բարութիւն. անձ որ ամենն բան կը տեսնէ, ամենն բան գիտէ, ամենն բան կրնայ ընել: Թող աշխարհիս վայ օրէնքներ գնեն՝ որչափ որ կուզեն, այ դրած օրէնքին քովն անանկ է՝ ինչպէս անուխով գծած պատկեր մը ամենէն վարպետ պատկերհանի մը նկարած կինգանագրի քով:

Ուրեմն տեսէք ինչ զգուշութեամբ, ինչ ճշգուծք պէտք է պահենք այ ասուած աս սուրբ օրէնքը: Ինչ բանով մարդս մարդ ըսելու արժանի կըլլայ. ոչ աղնուականութեամբ, ոչ հարստութեամբ, ոչ իշխանութեամբ, ոչ հանճարով ու գիտութեամբ, ոչ մեծ փիլիսոփայ ըլլալով կամ մեծ անձաբան, մեծ փաստաբան, մեծ խորհրդական, մեծ զօրավար, մեծ Թագաւոր, մեծ կայսր. չէ, բոլորն ալ ինքիւրենու մինակ՝ բան մը չեն արժեր. « Ամենայն ինչ ընգունայն է », Ս՝ որ մարդս իրաւջընէ մարդ կընէ, մարդուս արժէք կուտայ, այ վախն է՝ կրակ սուրբ գիրքն, և այ պատուիրանքները պահելը. « Յաստուծոյ երկիր և զպատուիրանս նորա պահեա, զի այս է մարդն ամենեկին », (Ժող. Ժք. 13:) Աշխարհիս ամենէն խեղճ մարդն առնենք. Թէ որ այ վախն ունի, Թէ որ այ պատուիրանքները բոլորն ալ կը պահէ, իրաւջընէ մեծ մարդ ան է, և ինչպէս Թոմա զեմբաջին կրակ՝ աւելի կաժէ քան զամենն իմաստուն, հարուստ, ազնուական, իշխան ու նաև Թագաւոր, որ այ վախը կամ ամենեկին չունին կամ քիչ ունին: Աշխարհիս ամենէն խեղճ կնիկն քաննենք. Թէ որ իրաւջընէ այ վախն ունի, Թէ որ այ պատուիրանքները բոլորն ալ կը պահէ, մեծ խաթուն մըն է, և աւելի գովութե

արժանի է քան զամեն գշխոյ և թագուհի՝ որ այ վա-
խը չունին . “ Կին բարեպաշտօն օրհնեացէ ” . (Առախ .
լու . 30 :) Պատճառն ինչ է . վասն զի անանկ մարգն՝
անանկ խաթունն՝ այժէ վախնալով և այ պատուիրանք-
ները պահելով, այ ալ մարգկանց ալ հաւատարիմ են ,
արգար , ուզիչ , մեծերնուն հնազանգ , պարտքերնուն
ուշագիր , ամենուն հետ սիրով , բարիք ճանչցող , ուրիշի
չարիք ընելու սիրա չունեցող , ամենուն բարիք ընելու
պատրաստ . մէկ խօսքով առաքինի , ու զարգարեալ ան
ամեն կատարելութիւններով որ զմարգ իրաւքնէ գո-
վէլի կրնեն , ու թէ այ և թէ մարգկանց սիրելի : Ընդ
չակառակն որոնք որ այ վախը չունին , այ պատուիրանք-
ները չեն պահէր , թէ որ բարիք մըն ալ ունենան՝ ու-
րիշ կազմանէ այնչափ տխտ պակասութիւն գէշութիւն
ունին , որ ամենսուն անհաճոյ են , առելի և պարտաւելի
կրնեն զիրենք : Ով որ ալ ըլլան , թէ և թագաւոր ու
կայսր . իրաւ ուրիշները կը վախնան իրենցմէ և երե-
անց կը գովեն զիրենք , բայց մէկը չըլար որ սրտանց
գովէ զիրենք և յարգէ : Ուրեմն եթէ սուրբ գիրքն ալ
կրէ որ իրաւքնէ մարգ սեպուելու համար պէտք է
այ վախն ունենալ , և իր սուրբ օրէնքը պահել , “ Յաս-
տուծոյ երկիր և զպատուիրանն նորա պահեա , զի այս
է մարգն ամենին ” , ասկէց կը հեռուի որ , որոնք որ
այժէ չեն վախնար և իր պատուիրանքները չեն պահէր ,
մարգ բտուելու արժանի չեն , մարգ չեն : Իսկ թէ որ
մարգ չեն , հապա ինչ են : Հարկ է որ կամ անասուն
ըլլան . կամ անասունի պէս բան մը . և իրան , քանի
քանի ասանկ անասուններ կը գանուին քրիստանէից
մէջ . անոր համար ամեն բան ասանկ գէշ կերթայ :

Ընդ հակառակն ինչ ուղէկ կըլլար աշխարհքս , թէ որ
ամենքն այժէ վախնային , ամենքն այ պատուիրանք-
ները պահէին . աշխարհիս վրայ ոչ մոլութիւն կը մնար .
ոչ անկարգութիւն , ամեն բան աղէկ կերթար : Զաւ-
կրներն իրենց ծնողաց , հպատակներն իրենց մեծերուն ,
ծառաներն իրենց տերերուն հնազանգ կըլլային . ու
աւերբը , մեծերը , հայր մայր եղողներն , ամեն խոչե-
մութիւն ամեն հոգ կուեննային իրենց որդւոցը վրայ :
Ոչ աւաղակութիւն կըլլար , ոչ մարգասպանութիւն ,
ոչ պատերազմ , ոչ չալածանք , ոչ զրպարտութիւն ,
ոչ ոտնելութիւն , ոչ վրէժխնդրութիւն , ոչ զրկանք ,

ոչ բռնութիւն , ոչ անիրաւութիւն , ոչ նենգութիւն
ոչ խաբէութիւն , ոչ գողութիւն , ոչ յափշտակութիւն ,
և ոչ գեշ վարմունք թէ խօսքով ըլլայ և թէ գործքով .
ամմենքս մէկզմէկ սրտանց կը սիրէինք , մէկմէկէ աւելի
կը ջանայինք ուրիշի բարիք ընել , ամմենքս եզրայրատէր
կըլլայինք , ուրիշի բարիքն ուզող , համբերող , խոնարհ ,
տրդար , երախտագէտ , անկեզծ , ճշմարտասօս , խա-
լազասէր , հեզ ու բարեկարգութի սիրող . անանկ որ ,
աշխարհքս մեզի համար գրախտ կը դառնար , հոս ալ
երջանկութիւն կը վայելէինք իբրև գրաւական մը անդիի
երջանկութեանը՝ որ Եծ պատրաստեր է մեզի համար
երկիրքը : Աս է ան վարձքն՝ ան հատուցումը՝ որ Եծ
Դաւիթ մարգարէին բերնովը կը խոստանայ որոնց որ
հաւատարմութեամբ կը պահեն իր պատուիրանքները .
“ Քանզի ծառայ քո պահեսցէ զայս , ՚ի պահել նմա՝
հատուցումն բազում , , (ՅՂՎ . ԺԶ . 12) : Բարիք կը խոս-
տանայ անոնց աս աշխրրքիս մէջը , և չափէ գուրս աւել-
ի՝ անդիի աշխարհքը : Տեսէք ինչ ըսաւ Եծ Հրեանե-
րուն , իր տասը պատուիրանքները ապէն ետքը . “ Ե-
թէ լսելով լուիցես ձայնի տեառն Եյ քոյ առնել զա-
մնայն պատուիրանս նորա . . . եկեսցեն ՚ի վերայ քո
ամենայն օրհնութիւնքս այտդիկ , , (ք . Օրհն . իՅ . 1) :
Թէ որ Եյ հնազանդ ըլլտք , և ամմեն իր պատուիրանք-
ները պահէք , բարեբախտ և երջանիկ կըլլաք , ամմեն
օրհնութիւն վրանիդ կուգայ : Ետքն աս օրհնութիւն-
ները կը բացատրէ՝ լսելով . Օրհնած կըլլան ձեր քաղ-
քները , գեղերը , տներն ու դաշտերը . օրհնած կըլ-
լուն ձեր զաւկըներն , օրհնած կըլլան ձեր երկիրներուն
բերքը , ձեր ոջխարներն ու կովերը , ձեր ամպարները ,
ձեր ամմեն բանն . օրհնած կըլլաք գուք ալ , ինչ բանի
որ ձեռք զարնէք՝ կը լնընցընէք : Թէ սր թշնամիք պա-
տերազմ բանալու ըլլան , կը զարնէք կը յաղթէք . մէկ
ճամբով վրանիդ գալու ըլլան , եօթը ճամբէ կը հար-
կաւորին փախչելու : Երկիրք ձեզի իր անձրերը կուտայ
աստնին , ամմեն առատութիւն կուեննաք , ամմեն բա-
ներնիդ կը յաջողի , և ամմենքը ձեզմէ կը վախնան ու
զձեզ կը յարգեն իբրև Եյ ընտրած ու սիրելի ժողովուր-
դը : Լսեցիք , սիրելիք , լսեցիք աս ամմեն բանը . թէ որ
Եծ ոյսչափ բան կը խոստանայ աշխրրքիս վրայ որոնց որ
իր պատուիրանքները կը պահեն , անգին ինչ տալը աս :

կէց իմացէք : Առանց համեմատութեան աւելի պիտի
տայ . պիտի տայ նոյն երջանկութիւնը , նոյն հարբու-
տութիւնը , նոյն ուրախութիւնը , նոյն զուարճութիւ-
նը որ ինքը կը վայելէ . անանկ երջանկութիւն հարբու-
տութիւն և ուրախութիւն՝ որ ամենեկին չեն գազարի ,
մարմինն ու հոգին մէկտեղ կերջանկացունեն , և ետք
չուանին :

Իսկ ընդ հակառակն որոնք որ չեն աւելբ գիտնալ ու
պահել իյ պատուիրանները , սոսկալի գժբախտու-
թիւններ կրապառնայ անոնց աշխրբբիս վրայ ալ , անգին
ալ : Մտիկ բրէք ետքն ինչ կրսէ Հրեաներուն . “ Եւ
եղփջի , եթէ սչ լուսիցես ձայնի տեառն իյ քոյ , պահել
և առնել զամենայն պատուիրանս նորա . . . եկեացին
'ի վրայ քո անէծքս այսոքիկ ” : Իսկ թէ որ իյ հնա-
զանդ ըլլաք , իր պատուիրանները զիպահէք , վայ է
ձեզի , ամենն անէծք վրանիդ կուգայ , և ինչ անէծք .
անիծած կրլլան ձեր քաղքընկրն ու գեղբերը , անիծած
կրլլան ձեր զուկընկերը , անիծած կրլլան ձեր երկրին
բեբբերն և անասունները , անիծած կրլլան ձեր ամ-
պարներն և ամենն բաներնիդ , անիծած կրլլայ ձեր ամ-
մեն գործքը սկիզբէն ինչուան ետքը : Թշնամիներնիդ
պատերազմ բանալու որ ըլլան , կը յաղթուիք կիյնաք
ոռուշին . մէկ ճամբէն վրանին յարձկուիք , եթէր
ճամբէն կը հարկաւորիք վախչելու : Մարմինիդ գի-
շակեր թռչնոց ու գաղանաց կերակուր կրլլայ . սով ,
ժանտախա , անբժշկելի ու դանելի հիւշագութիւններ
վրանիդ կուգան . կարկուտ ու չորութիւն երկիրնիդ
կապականէ , անձրեի սպասած ատեննիդ՝ երկինքը
պղնձ կը գտանայ ձեզի , և երկիրն երկաթ . շատ կը
ցանէք ու քիչ կը ժողվէք , այգիներնիդ կը մշակէք ու
դինի չէք օւնենար խմելու : Օտարները կուգան ձեր
երկիրներուն տրեւու , անանց գերին կրլլաք , սառկ-
նիդ բերքերնիդ ու բոլոր օւնեցածնիդ կառնեն , զաւ-
կնիդ ձեր աչքին դիմացը կը յափշտակեն , ու կնիկնիդ
կը պղծեն . ամենն կերպ զգանք ու բանութիւն կրնեն
ձեզի , ու գուք խաղք կրլլաք իրենց աւջին : Առանցմն
գեշ ուրիշ ինչ բան կրնայ ըլլալ . և թէ որ աս աշխրբ-
բիս վրայ այոջափ չարիք կրապառնայ Իծ իրեն պա-
տուիրանքը զիպահողներուն , ինչ պատիժ պիտոր տայ
անգին՝ ասկէց իմացէք . չարաչար ասնջանք , անանկ

Ա

Կ

կիմացուին, պահենք ամենայն զգուշութեամբ աս նր օրէնքը, և չիտարակուսինք՝ որ ԹԺ մեզի կոչնէ, զմեզ կորհնէ, և մեր ամենն բաներնուս յաջողութիւն կուտայ. « Արդարութիւն զազգ բարձրացուցանէ », (Առախ. ԺԳ. 34.)

Անանկ է նէ թէ որ պարտական ենք ան պատուիրանքները պահելու, ուրեմն պէտք է գիտնանք զանոնք, և ազէկ գիտնանք. չէ թէ բերնուց ըսելը թուութակի պէս, հասպա անոնց միտքն ու բոլոր ծուծն իմանալ: Հիմայ կը հարցընեմ, ասանկ գիացող քանի՞ հոգի կայ. կամաչեմ ըսելու. շատերը կան նաև մեծերէն, նաև կարգուածներէն, նաև ծերերէն, որ պատուիրանքները որոնք են՝ չեն գիտեր. թէ որ գիտեն ալ, սխալ միտք կըսեն. բառերէն աւելի է ըսած սխալին: Շատերն ալ կը կարծեն որ գիտեն, բայց իրօք չեն գիտեր. գիտեն աշխարհի սովորութիւնները, քաղաքավարութիւնները, նորեղութեան բայց ան պատուիրանքները չեն գիտեր. ինչու որ՝ թէ և բերնուց կըսեն տասը պատուիրանքները, բայց անոնց միտքը և անոնց տակը զգուշ իմացուած լաները չեն գիտեր: Իսկ թէ որ չեն գիտեր, ինչպէս կրնան պահել: Ինչպէս չի կրնար մեկն ազէկ զինուոր ըլլալ՝ թէ որ զէնք շարժել չի գիտեր, և ոչ ազէկ փատտաբան՝ ով որ օրէնք չի գիտեր, ոչ վարպետ բժիշկ՝ ով որ բժշկուի չի գիտեր, ոչ աղէկ երկրագործ՝ ով որ երկիր գործել չի գիտեր, և ոչ ազէկ արուեստաւոր՝ ով որ իր արուեստին կանոնները չի գիտեր, ասանկ ալ ոչ երբէք աղէկ քրիստոնէսայ կրնայ ըլլալ՝ ով որ քրիստոնէութեան օրէնքը կանոններն ու պարտքերը չի գիտեր: Կամ չարութեամբ կամ ագիտութեմ մէյր մեկ բանին մէջ, մէյր մեկալ բանին մէջ, իրեն պարտքը չընէր. բայց իրեն տգիտութիւնը, կըսէ սուրբն Օգոստինոս առաքելայն խօսքովը, չարգարացըներ զինքը, զինքը չի խալըսեր գժոխքէն. վասն զի անանկ տգիտութիւն է՝ որ կրնար յաղթել, կամաւոր ագիտութիւն է: Վասն զի անանկներն ամենկին ժամ ոտք չեն կոխեր խրատ լսելու, քրիստոնէական լսելու, ժողովրդապետներուն քարոզը լսելու, որոնք քիչ քիչ կը մեկնեն քրիստոնէի մը համար գիտնալու ամենն հարկաւոր բաները, ու պարզ կը խօսին որ ամենքը գիւրաւ հասկընան: Գիտեմ որ շատերը տեսակ տեսակ պատճառներով եր

կը բերեն հոգևոր լսելու չի գալնուն . բայց աս պատ-
ճառներուն ընդունայն ըլլալը ցցուցի ուրիշ անգամ,
մանաւանդ ժողովրդապետական խրատներուն ու քրիս-
տոնէական վարդապետութեան անյարմար ատեն ը-
լալուն պատճառը : Հիմայ աս ալ կըսեմ, որ ատենը
ձեզի անյարմար ըլլալուն ու հոգևոր լսելու՝ ատեն չի-
գտնելնուզ պատճառը՝ նորեւուք սովորութիւններուն
ետեւ ըլլանից է : Աերակուր տալու , հրաւերք մը ընե-
լու , նորեւուք սովորութիւնը՝ կիրակի օր ընելն է . ա-
սանկով հոգևոր լսելն ալ , երեկոյեան ժամերգութիւն
ալ կը կորսնցնէք : Ատեն մը կէս օրը կամ իրիկուան
կերթըցուէր սեղան , հիմայ նորեւուք սովորութիւն
օհարսրկին երթալն է : Ասկէց թնչ կը հետեւի . կը հե-
տեւի օր , հովիւր կեցեր ժամը հոգևոր կերակուր կու-
տայ իր գառանցը , անոնք տներին սեղանը նստեր
կուտեն կը խմեն կը խօսակցին կուրախանան , և ասան-
կով ինչ որ գիտնալու հարկաւոր է՝ չեն սորվիր , օգի-
տութեան մէջ կը մնան , և ան օգիտութեամբը կը գա-
տապարտուին : Ինչո՞ւ . վասն զի հոգիներնուն համար
հոգ չունին , ձյ վտխը չիկայ արտերնին : Ա՛հ , թէ որ
քիչ մը ձյմէ վախնային , կը թողուին ամեն նորեւուք
բաներն , և ատեն կը գտնէին ամեն բանի . կերպը կը
գտնէին քիչ մը կանուխկեկ սեղան երթալու՝ գոնե
կիրակի օրեր , որպէս զի ետքը կարենան անով տեղով
Ժառաներով քրիստոնէական վարդապետութե գալ : Ան
ատենը տէրերն աղէկ տէր կըլլային , Ժառաներն աղէկ
Ժառայ , զաւկընէրը բարի զաւկընէր . քրիստոնէաները
ճշմարիտ քրիստոնէայ . վասն զի ձյօրէնքն որ ձեզի սկսայ
մեկնել՝ աղէկ սորվողներուն ու պահողներուն վրայ ա-
նանկ զօրութի մը ունի , կըսէ նք գիրքը , որ կոյրերուն լոյս
կուտայ , օգէտները դարձի կը բերէ . « Յայտնուի բա-
նից քոց լուսաւորէ և իմաստուն աւանկ զողայս : Օրէնք
տեսաւն ամբիժ են , և դարձուցանեն զհոգիս » : Եվէք
ուրեմն սիրելի որգիքս , սիրով եկէք սր ձյ տասը պա-
տուիրանքներուն վրայ ընելու քրիստոնէական վարդա-
պետութիւնս լուք : Խօսք կուտամ որ որչափ կարեւր
է՝ բացայայտ խօսիմ , և աղէկ մեկնեմ ձեզի զանոնք .
որպէս զի ձյ սուրբ երկիւղը արտերնիդ մտնէ , ան եր-
կիւղը՝ որ այնչափ հարկաւոր է ձեր հոգւոյն . « Եկայք
օրգեակք իմ , և ղերկիւղ տեսան ռսուցից ձեզ » :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՍԱ.

Ա-բ-ծ-յ օրէնքն ինչ Դի-րիս ե ինչ Քերպանց բան
ՇԱՄԼԸ :

“ Վարդապետ բարի , զինչ բարի գործեցից զի
ընդունիցիմ զիեանս յաւիտենականս , ,
(Մփ. ԺԹ . 16)

Ի՞նչ ան հարցմունքն է՝ որն որ պատանւոյն մկին ը-
րաւ Քնի տեսան մերոյ . վարդապետ , կը խնդրեմ ըսէ
ինծի , յաւիտենական կեանքն ստանալու համար թնչ
բարիք պէտք է որ ընեմ : ՔՄ անէրն մեր առ պատաս-
խանը տուաւ իրեն . Մտիկ ըրէ սիրելի որդեակ , թէ որ
փրկուել կուզես , թէ որ կուզես յաւիտենական կե-
նացը հասնիլ , պէտք է որ այ պատուիրանքներն ազէկ
պահես . “ Եթէ կամիս մտանել ՚ի կեանս , պահես
զպատուիրանս , , :

Բայց ըսելը գիւրին է , կրանն շատերը . գժուարու-
թիւնք բուն հոն է , այ պատուիրանքները պահելն է
բանը . այնչափ բան կը հրաման , որ բոլորը պահել և
ազէկ պահել խիստ գժուարին է , ու գրեթէ անհնա-
րին :

Կարգէ գուրս աշխարհք մըն է աշխարհքս , խիստ կար-
գէ գուրս : Կան որ ամենն բան կը գիւրացընեն բոլո-
րովին , կան ալ որ կը գժուարացընեն ու գրեթէ ան-
կարելի կը սեպեն : Ըսածս իրան է թէ չէ , մտիկ ըրէք :
Թէ որ Պեղագիտսի ու պեղագետաց հարցընելու ըլ-
լաս , այ օրէնքը պահելն ալ բան մըն է՝ կրսեն . հերիք
է որ մարգս ուզէ , կրնայ ամենն առաքինութիւն գոր-
ծել , ամենն մեղքէ զգուշանալ , այ ամենն պատուի-
րանքները կրնայ պահել , առանց կարօտութիւն ունե-
նալու ուրիշի օգնութեանը , և ոչ այ շնորհացը . ինքի-
րեն իր բնական զօրութեամբը կրնայ ընել ինչ բարիք
որ կուզէ : Բայց ասիկայ մեծ մոլորութիւն մըն է . վասն
զի հաւատքի մասն է որ մինք առանց այ շնորհքին չենք

կրնար ամենեկին բարի բան մը ընել, և ոչ մտքերնուս բարի բան մը անջընել՝ ինչպէս Պօղոս առաքեալը կրէ . Քրտէրն մեր ալ, առանց ինծի բան մը չէք կրնար ընել կրէ . “ Առանց իմ ոչինչ կարէք առնել ”, (Յօ՛ւ. ԺԵ. 5) Տեսէք, կրէ սուրբ Օգոստինոս, տեսէք որ չքոնր՝ առանց ինծի +իւ Բան կրնաք ընել, հապա ալ ին. վասն զի առանց իր օգնականութեանն, առանց իր շնորհացը, բան մը չենք կրնար ընել : Իսկ թէ որ կալվինականաց ու լուստերականաց հարցընելու ըլլանք, այ պատուիրանքները պահելն անկարելիին անկարելին է՝ կրսին, մանաւանդ անոնցմէ մէկ քանին : Աս ալ ուրիշ մեծ մոլորութիւն մըն է . վասն զի հաւատքի մասն է որ ան անկարելի բան ոչ կը հրամանէ, և ոչ կրնայ հրամանել : Թէ որ անկարելի ըլլար այ օրէնքները պահելը, կրէ սուրբն Օգոստինոս, ան որ տուաւ մեզի առ օրէնքները պահելու համար, ան որ կը հրամանէ ու կողքէ որ պահենք զանոնք, ու չիպահողները դժոխք կը խրկէ, կըլլար անմիա ազէտ անիրաւ և անգութ, ուստի չէր ըլլար ան : Անմիա կըլլար, անանկ բան հրամանելով որ չենք կրնար ընել . ինչպէս որ անմիա կըլլար թէ որ մէկը երկու սարուան ազու մը հրամանը՝ առողջ մը ցորեն կռնակն առնել ասնել : Տգէտ կըլլար հրամանելով մեզի, առանց գիտնալու որ մեր զօրութիւն չի հասնիր իր հրամանը կատարելու : Անիրաւ և անգութ ալ կըլլար՝ դատապարտելով զմեզ իր օրէնքները չիպահելնուս համար, որոնք չէինք կրնար պահել . ըսել է որ զմեզ առանց յանցանքի մը կը դատապարտէր, անմեզ տեղն յաւիտենական պատիժ կրելու : Ո՞վ կրնայ առանց ստակալու ասանկ բան մտածել այ վրայ, որ բոլորովին իմաստութիւն է, բոլորովին արդարութիւն, ու բոլորովին բարութիւն : Ուրեմն իմաստուն ըլլալով չէր կրնար անկարելի բան հրամանել, արդար ու բարի ըլլալով չէր կրնար անմեղները պատժել : Ուրեմն թէ որ պահելու համար տուաւ իր օրէնքներն, յայտնի է որ կրնանք պահել զանոնք . և թէ որ չիպահողները կը դատապարտէ, յայտնի է որ յանցաւոր են : “ Չկարէր զանկարելին հրամայել ”, կրէ սուրբն Օգոստինոս, “ վասն զի արդար է . և վասն զի բարի է, չկարէ դատապարտել զմարդ այնու՝ յորմէ չէր մարթ նմա խոր չել ” :

Աւզդափառ վարդապետութիւնն ան է որ, մեք իրօք կրնանք պահել այ ամեն պատուիրանքները, չէ թէ մեզմով այսինքն միայն մեր զօրութեամբն՝ ալ այ շնորհքովն իր օգնականութեամբը: Բայց ինչպէս կրնանք ունենալ այ շնորհքն և օգնութիւնը. խնդրելով ու նորէն խնդրելով, միշտ խնդրելով, սրտանց խնդրելով: Աստուածային շնորհացը վրայ եզած վարդապետութիւներուն ամենէն աւելի մտքիս յարմար եկածը Նորիս կարգինային ու Թուրնելի Էմարանին ըսածն է, որոնց շատ երեւելի Էմարաններ ալ կը հետևին, այսինքն ազօրք ընելու շնորհքն Էմ ամենուն ալ կուտայ, առանց մէկը զմէկու: Աւրեմն աս Էմարաններուն ըսածին պէս, երբոր կուզենք՝ կրնանք ազօրք ընել. երբոր ազօրք կրնենք, և կրնենք ինչպէս որ պէտք է և ինչպէս որ ըսի ազօրքի վրայ խօսած ատենս, Էմ կը լսէ մեզի և իր գործ ունեայ շնորհքն և օգնականութիւնը կուտայ՝ որուն կարօտ ենք, վասն զի ասանկ խոստացաւ և խօսքէն չի կրնար անցնիլ: Աս օգնութեամբն՝ աս շնորհքովն, ինչպէս Պօղոս առաքեալը կրուէ, կրնանք պահել այ ամեն օրէնքն՝ ամեն պատուիրանքներն, և ինչ բարիք որ կուզենք, կրնանք ընել ստով. « Ամենայնի կարող եմ այնու որ զօրացոյցն զիս », (Փիւղ. ք. 13.)

Նայն կանոնը կուտայ նաև սուրբ Օգոստինոս, ու նք և կեզեցին ալ արքանդեան ընդհանուր Ժողովքին բերնովը՝ նոյն սուրբ Օգոստինոսին ըսածը կը կրկնէ. իր բառերովն ըսեմ. « Աստուած զանկարելիս ոչ հրամայէ, այլ ի հրամայելն յորգորէ առնել զոր կարեմքն, և խնդրել զոր ոչն կարեմք, և օգնէ զի կարիցեմք », ըսել կուզէ որ՝ Էմ անկարելի բան չի հրամայեր. այլ հրամայելովը կը յորգորէ զմեզ որ ընենք ինչ որ կրնանք, ինչ որ ալ չենք կրնար՝ խնդրենք իրմէն, ու չիտարակուսինք որ Էմ կուտայ մեզի իր շնորհքը՝ որպէս զի ինչ բարիք որ կուզենք՝ կարենանք ընել: Բայց կուզէք որ ես մեզի ասկէց աւելի բան մըն ալ ըսեմ. կրսեմ որ այ շնորհքովն, այ օգնականութեամբը, չէ թէ միայն կրնանք իր օրէնքն ամբողջ պահել, այլ նաև գիւրաւ, ու խիստ գիւրաւ: Ըսածս խելքի գէմ բան կերևնայ որոնց որ բողոքովն այ օրինացը ներհակ ճամբայ բռնած են. Բայց ճշմարիտ ըլլալը՝ մտիկ ըրէք որ յջընեմ մեզի:

Միայն քիչ մը քննենք առաջ թէ այ օրէնքն ինչ և ինտոր բան է :

Աքանչելի՛ բան , սւ խիստ սքանչելի , օրէնք մը՝ որ իրաւցրնէ օրինագրին արժանի , այ ծայրագոյն իմաստութեանն ու ողորմութեանն արժանի : Տեսեք ինչ բարութիւն է այ բարութիւնը . առաջ պատուիրանքի մէջ առեր է իր բոլոր օրէնքը . բայց առ առաջ պատուիրանքներէն քանի՛ն ուղղակի իրեն համար են : Իրեքը միայն , այսինքն սւրիշ ան չի պաշտել . իր անունը պարտապակէ բերան չառնել . տօն օրերը սրբութեամբ անցընել : Բոլոր մնացած եօթը պատուիրանքները մեզի համար են , մեր բարւոյն , մեր օգտին , մեր ժամանակաւոր և յաւիտենական երջանկութեանը համար : Մանաւանդ՝ թէ որ ազէկ քննելու ըլլանք , ան իրեքէն ալ որ իրեն համար գրաւ՝ տօն օրերը սրբութեամբ անցընելու պատուիրանքը մեր օգտին համար է . վասն զի թէ որ միշտ ամենն օր աշխատելու ըլլայինք , (չեմ՛ըտեր պարտապակէցողներուն համար՝ որոնց ամենն օր տօն է , և կարօտ չեն հանգչելու . այլ անոնց համար՝ որ իրենց ժամանակն ինչպէս պէտք է՝ կանցընեն աշխատանքով) , թէ որ միշտ գործքի հետ ըլլայինք և աշխատելիք , չէինք կրնար գիմանալ , տակը կը մնայինք : Ընդ հակառակն տօնի օրեր բարեպաշտութեան ու ջերմեռանդութեան ետեւ ըլլալու համար՝ աշխատանքի գործքերէն գագրելով , մէկ գիէն հոգիներնուս օգուտը կրնենք , մէկալ գիէն մարմիններնուս . վասն զի երբեմն երբեմն հանգչելով , կը գիմանանք աշխատանքի առանց փնտսուելու : Ուրեմն առ օրէնքն որ ան գրեր է մեր բարւոյն մեր օգտին ու մեր երջանկութեանը համար , ասկէց գեղեցիկ՝ ասկէց ազէկ՝ ասկէց գիւրին ի՛նչ օրէնք կրնայ ըլլալ :

Անկրօն մարգուէն մէկն իր կրքերէն կուրցած , ինչպէս քրիստոնէից մէջէն շատերն , այ օրէնքը խիստ գժուար կը սեպէր , մանաւանդ թէ անկարելի է կըսէր զանոնք պահելը : Ասոր գէմ մէկ անտարան մը ցինքը պապանձեցընելու համար՝ ասանկ ըսաւ . Եկուր , պարօն , զնենք որ ան գեռ իր օրէնքը տուած չլլար , սւ ասլէն առաջ քեզի խորհուրդ հարցընէր , ուզէր գիտնալ որ պատրաստած պատուիրանքներն արգասի են , խելքի յարմար են , մարգկանց բարւոյն՝ օգտին՝

պիտոյիցը՝ հոգևոր ու մարմնաւոր երջանկուէր կրնան
ծառայել: Ուրեքն ասանկ կրսէ ԹԺ. Որովհետեւ ամեն
բան եւ ստեղծեր եմ, երկնի և երկրի տէր ու Թագաւորն
եմ, կը մտածեմ իմ բանաւոր արարածներուս
հրամանը՝ որ զգուշանան սատանան պաշտելէն, փայտէ
կամ քարէ արձան մը՝ որ և իցէ արարած մը Եյ տեղ չի
գնեն, ու միայն զիս պաշտեն, ինծի երկրպագութիւն
ընեն, զիս ուրիշ ամեն բանէն վեր գնեն: Հիմայ ըսե
ինծի, աս հրամանս ազնկ է, արգար է, խելքի յարմար
է, ինչպէս կերենայ քեզի: Պատասխանեց անհաւատար
մար. Ատոր գէմ քնչ կը զուրցուի, խիստ արգար, խիստ
խելքի յարմար բան է՝ որ արարածներն իրենց
ստեղծողը պաշտեն, ու զինքն ամեն բանէ վեր գնեն.
ասկէց քիչ բան չեն կրնար ընել Եյ: Ատուածարանը
կրսէ. Ազնկ է, բայց աս ալ կը հարցընէ ԹԺ. կուզեմ
որ չէ Թէ միայն պաշտեն և ամեն բանէ վեր գնեն զիս,
հապա նաեւ իմ անունս չանարգեն չհայհոյեն. քնչ
կրսես, կրնամ աս ալ հրամանը: Անհաւատար կրսէ. Թէ
սր պարտեղան են իրենց արարիչը պաշտել ու մեծա
րել, հարկաւորապէս պէտք է որ իր անունն ալ մեծա
րեն. վասն զի մէկուն անունն անարգելն՝ անձն անար
գել է: Ատուածարանը կրսէ. խիստ ազնկ, բայց նո
րէն կը հարցընէ քեզի ԹԺ. Այսչափ կեանք տուի ա
րարածներուս, այսչափ ատեն՝ իրենց ուզածին պէս
գործածելու, բայց կուզեմ որ քիչ մը տանն ալ ինծի
պահեն. տարուան այնչափ օրերուն մէջէն՝ կուզեմ որ
մէկ քանին ինծի համար բանեցընեն, իրենց մեծարանքը
ցըրնելու համար: Հիմայ ըսէ ինծի, աս հրամանս ծանր
ու գժուարին բան մըն է: Անհաւատար կրսէ. Ամենեքն
չէ, մանաւանդ խիստ գիւրին ըլլալէն՝ ի զատ՝ խելքի ալ
յարմար է որ, ասենին տերն՝ ան որ տարի ամիս որ
ինքն ստեղծեց՝ անոնցմէ մէկ քանին իրեն համար պա
հէ: Ատուածարանը կրսէ. կարճ ընեմ, ԹԺ քեզի աս
ալ կը հարցընէ. Աս իմ բանաւոր արարածներս մէկ
մէկու հետ քնչպէս կուզես որ վարուին, կուզես որ ա
տեն մէկզմէկ, մէկմէկու վնաս ընեն. կուզես որ զաւկը
ներն իրենց ծնողքն անարգեն, իրենց ծնողացն ապե
րախտ ըլլան. կուզես որ մարդիկ մէկզմէկ սպաննեն ա
նասնոց պէս, մէկմէկու բանն յափշտակեն գողաններու
պէս, արու և էգ ինչպէս որ կուզայ՝ մէկմէկու հետ խառ.

նուրի շան պէս: Քաւ լիցի, ըսաւ անհաւատը, բողբոլովն
ատոր ներհակը՝ պէտք է որ մէկզմէկ սիրեն, մէկմէկու բա-
ւրքն ուզեն. որդի եզոցը՝ հպատակ եզոցը՝ պէտք է որ
յարգէ իր ծնողքն իր մեծաւորները. մարդիկ մէկզմէկ
պէտք չէ որ սպաննեն, պէտք չէ որ մէ՛մէկու ունեցածն
յափշտակեն, պէտք չէ որ շուժիւն կամ ասոր նման
բաներ ընեն. վասն զի ասոնցմով խաղաղութիւնը հան-
գիստը վայելքը կը վերնայ մէջերնուն, աշխարհքս անըզ-
գամներու բոյն մը անտառ մը կը գառնայ: Աստուա-
ծարանն ըսաւ. 'Իեռ ուրիշ բան մըն ալ կը հարցնէ
քեզի ԹԹ. ուրիշի ունեցածին նախանձիլ ու բազմալ,
ուրիշի կնոջը աչք անկել, աղէկ բաներ են, պէտք է
Թող տալ: Չէ չէ, ըսաւ անհաւատն, աղէկ բան չէ.
մէյ՛մը որ բազմալ սկսին, շատ գիւրին է բազմանքէն
գործքն անցնիլ. անոր համար պէտք է արդիւնէլ որ ու-
րիշի ունեցածին՝ ուրիշի կնոջը չբազման: Ասանկով
անհաւատը՝ որ Թյ կրօնքն այնչափ իխիստ ու գժուարին
կը կարծէր, հարկաւորեցաւ իր բերնովը խոստովանիլ
որ ամենեկին արգար, խելքի յարմար, ու մարդուս բնա-
կան և օգտակար օրէնք մըն է, ուստի նաև պահելն ալ
գիւրին:

Բայց ԹԹարանն անհաւատին խելքն աւելի պառկե-
ցրնելու համար՝ ըսաւ. Հիմայ ենթագրութիւնը մէկդի
Թողունք, և իրականին գանք. գուն քու տանգ մէջը
կուզեն Թէ չեն ուզեր տէր Ճանչցուիլ: Չեն ուզեր որ
ամենիքը քեզմէ ակնածեն, քու անուռք և ինչ որ քեզի
կը վերաբերի՝ չանարգեն: Չեն ուզեր որ ընտանիքդ
քեզ յարգելու քեզի հնազանգելու նշանները պակաս
չընեն: Չեն ուզեր որ քու տանգ մէջ ամենիքը մէկզմէկ
սիրեն, ու մէկմէկու հետ խաղաղութեամբ կենան:
Չեն ուզեր որ ամեննուն կեանքն և ունեցածը ապահով
ըլլայ: Չեն ուզեր որ ունեցածնէն աւելի՛ կեանքերնէն
եւե՛լ իրենց պարկեշտութիւնն իրենց պատիւը, զաւ-
կրներու գծառաներու գազախիններու գամթխած ու-
թիւնն ապահով ըլլայ: Ուրեմն ան օրէնքը՝ որ գուն
արգար աղէկ ու գիւրին կը սեպես քու տանգ համար.
ինչո՛ւ պիտի չըլլայ արգար աղէկ ու գիւրին՝ երբոր ԹԹ
մեր ամեննուս տէրն ու հայրը աայ բոլոր աշխուրթս՝ որ
իւր տունն է, և մեզի՛ որ իր որդիքն և արարածներն ենք:
Ասոնց վրայ ան սլ եււցուր որ ԹԹ սս իր օրէնքը պա-

հելու համար ինչ մեծ յորգոր կուսայ մեզի արքայու .
Թեանն յուսով, գծօրքին վախովը, Գեօի և այնչափ
սուրբերուն օրինակովը, և իր շնորհքին մասնաւոր օր-
նութեամբը՝ որ ամենն բան կը գիւրոյցընէ . և աս ամեն
բանէն ետքը Թէ որ կրնաս՝ ըսէ որ Եյ օրէնքը գիւրին
չէ պահելը :

Մէկը կրնայ ըսել որ, ամենն բան ազէկ, Եյ պա-
տուիրանքներն ըստ ինքեան իրաւցընէ արգար, խելքի
յարմար, ազէկ ու գիւրին են, բայց ետքն աս տասը պա-
տուիրանքներուն մէջը այնչափ ուրիշ բաներ կը մտնեն
որ՝ ամենքն ազէկ պահել գրեթէ անկարելի է : Մէյ-
մըն ալ մարդուս աս պարտքն՝ ինքիր կամքն սւրանալ
և իր կրքերուն հետ կուսելու, ինչուան մտքէն անցած
բաներուն հետ ալ, աս ինքը զինքն արտոժած բանն-
րէն քփէլն ու մահացընելը, նեղութիւն կրել, խաչ
քաշել, միշտ ջրին գէմ երթալ, սոսկալի գծուար բա-
նէր են, մանաւանդ մեզի պէս տկար ու կարճամիտ
մարդկանց . սրչափ ըսնք որ կուզենք ընել աս ամենն
բանը, որչափ առաջագրութիւններ ընենք, երբոր առի-
թը կուգայ՝ ամենն բան մէկգի կը թողունք, կը գառ-
նանք մի առջի պակասութիւններուն : Ասանկ կրսեն
քրիստոնէից մեծ մասը, որոնք որ իրենց ուզածին պէս
կեանք կը վարեն, ու կուզեն որ ուրիշները զիրենք չի-
մեղագրեն, իրենց պակասութիւններուն կարեկից ըլ-
լան : Բայց թող երթան Քեօի գիմացն աս պատճառ-
ները բերին, տեսնեն Թէ կանցնին :

Աստուած ըյս ասյ իրենց, բայց և աս կրսեմ . ուրբ
գիրքը իրաւ է Թէ սուս . Թէ որ իրաւ է, ուրեմն Եյ
օրէնքը պահելը գծուար չէ ինչպէս որ իրենք կը սեպեն .
վասն զի սուրբ գիրքը կապահանով զմեզ Յահաննէս ա-
ռոքեալին լերնովը որ Եյ պատուիրանքներն ամենեկին
Ծանր չեն . “ Պատուիրանք նորա չեն ինչ Ծանուելք , , .
(Յ. 4 . Ե . 3) Քե ակրն մի ալ կրսէ որ իր սուած
օրէնքին լուծը քաղցր է, ու բնաը Թեթե . “ Զի լուծ
իմ քաղցր է, և բեռն իմ փոքրոգի , , . (Մ ԳԼ . ԺԵ . 30)
Կրսէ որ իրեն գիմելն և իրեն հետեող ըլլալը՝ հանգիստ
փն է, և աշխարհիս նեղութիւններուն ու ասաւապանք-
ներուն Թեթեութիւն . “ Եկայք աս իս ամենայն աշ-
խառեալք և բեռնուարք, և ևս հանգուցից զմեզ , , :
Ուրեմն չի կրնար ըլլալ որ Ծանր ու գծուարին ըլլան

ինչ որ Թժ մեզի կը հրամայէ : Իրաւ՝ այ տասը պատուի-
րանքներուն տակն ուրիշ շատ բաներ ալ կեմացուին ,
իրաւ՝ պէտք է որ մարդս իր կրթութիւն հետ կուսի , իր
բազմաճիւղներուն գէմ կենայ , իր կամքէն հրաժարի ,
դիմար մահազքնէ , նեղութիւն կրէ , խաչ քաշէ , միշտ
ջրին գէմ երթայ . բայց թէ որ աղէկ մտածենք , աղէկ
քննելու որ ըլլանք , կը գտնենք որ բոլոր մեր ընելու
մեծ մեծ բաներն՝ երկու բանով կը լիննան , այսինքն
Թժ և ընկերնիս սիրելով : Որչափ կուզենք՝ մտածենք .
կը գտնենք որ ինչ որ Թժ կը հրամայէ՝ կամ զինքը հա-
ճելու համար է , կամ ընկերնիս . և ինչ որ կարգիլէ՝
կամ իրեն գէմ քննելու համար է , կամ ընկերնուս : Ամ-
մեն բան կերթայ հոն կը լիննայ , Թժ սիրութիւն և եզ-
բայրսիրութիւն . “ Յայտ երկուս պատուիրանս ամե-
նայն օրէնք և մարդարէք կախեալ կան ” . (Մփ . իթ .
40) Ուրեմն թէ որ այ ամենն պատուիրանքները , թէ
որ ամենն հրամամած բաներն առ երկու բանովը կը լին-
նան , այսինքն զինքն և ընկերնիս սիրելով , ինչ գժուա-
րութիւն կայ ասոնց մէջը , ինչ չիկարեալու բան կայ :
Մանաւանդ թէ ինչ ասկէց անուշ բան կայ , վասն զի
սերն է որ սրտի խաղաղութիւն աւ մտիթարութի կու-
տայ , մարդուս սիրտը կը պարարէ : Անոր համար Թժ
տասը պատուիրանքները հրէից տալէն և առ ամենն
երկու բանի՝ այսինքն զինքն ու մեկզմէկ սիրելու վրայ
ամիրտիւնէն ետքը , առ պատուիրանքներուն գիւրին ըլ-
լալը ցըննելու համար ըսաւ . Մտիկ ըրէք , ձեզի առւած
հրամանս ձեր կարողութենէն վեր բան չէ , ոչ երկիրքն
է , ոչ ծովէն անդին , ոչ ձեզմէ հետու , որ կարենաք
լսել թէ գժուարին է ընելը . առւած հրամանս մտ է
ձեզի , ներսերնիդ է , սրտերնուդ մէջն է , ձեր կարո-
ղութենէն վեր չէ , վասն զի սիրոյ հրաման է . “ Ձի
պատուիրանքս այս ոչ ծանրաբեան ինչ է , և ոչ հեռի
'ի քէն . ոչ յերկինս , և ոչ յայնկայս ծովու : Մերձ է
բանն առ քեզ յոյժ , 'ի բերան քս և 'ի սրտի քում ” .
(թ . Օրին . շ . 11)

Գիտէք , սիրելիք , ինչ է որ գժուարին կրնէ մեզի այ
պատուիրանքները . վասն զի Թժ չենք ճանչնար . իր
վրայ բաւական տեղեկութիւն չունինք , իր անբաւ մե-
ծութեանն որ ինչպէս ինքն է ամենն բարեաց ազգիւրը ,
ինչպէս ամենն գեղեցկութիւն՝ ամենն բարութիւն՝ ամ

մն սիրելի բան՝ ամենն կատարելութիւն ունի . չենք
ճանչնար , շունինք բաւական տեղեկութիւն արքայու-
թեան վայ , ան երջանիկ կենացը՝ որ մեզի պատրաս-
տուած է . անոր համար մեզի գժուարին կերեան այ
պատուիրանքներն , անոր համար ամենն գին հեղեղի
պէս կոտեր են մեղքերն և անօրէնութիւնները՝ կըսէ
Ովտէէ մարգարէն . (Գ . 1 .) “ Ոչ գոյ գիտութիւն այ
'ի վերայ երկրի . անէծք և ստութիւն և սպանութիւն
և գողութիւն և շուտութիւն հեղեալ 'ի վերայ երկրի , : :
Մաքերնիս աշխարհի ունայնութիւններուն ու խեղճ
բաներուն աւեր ենք , վեր չենք վերջնէր՝ ԾԾ և եր-
կինքը մասծելու : Իրաւ է որ հիմայ ԾԾ չենք կրնար
տեսնել . Թէ որ տեսնելու ըլլայինք , հիմիկուց երա-
նելի կըլլայինք . բայց Թէ և զինքը չենք տեսներ , բայց
իր այսչափ գեղեցիկ ու սքանչելի արարածները տես-
նելով իր ինչ ըլլալը կրնանք իմանալ . գիտնալով իր
կատարելութիւնները՝ կրնանք մտքերնուս մէջ ձեացը-
նել իր պատկերն անանկ մեծ ազուար ու սիրելի՝ որ
մեր սիրան յափշտակէ , և իր սիրովը վառուիք ինչպէս
սուրբերը վառուած էին : Ասանկով մէյժը որ զինքը բո-
լոր սրտով բոլոր մտքով բոլոր մեր զօրութեամբը սի-
րելու ըլլանք , ամենն գժուարութիւն կը վերնայ , աշ-
խատանք չի մնար իր օրէնքն իր պատուիրանքները պա-
հելու , սուրբ աւետարանին ըսածները բոլոր պահե-
լու : Ասան զի սերն անանկ բան մըն է որ՝ լեզին կա-
նուչքնէ , ծանրը կը թեթեւընէ , նեղութիւնն սխոր-
ժանք կը դարձնէ , ինչպէս սուրբերը փորձեցին և ըսին ;
ինչպէս մնք ալ կրնանք փորձել ու գիտնալ : Սուրբ
Բեռնարգոսին խօսքն է . Ուր որ սեր կայ , հոն վիշա-
քիկայ : Սուրբ Հերոնիմոսին ու սուրբ Օգոստինոսին
խօսքն է . Սէրը լեզի չըզար , ամենն բան անուշ է իրեն :
Վշտալի ծանր ու գժուարին բան է արեհն էրիչ , հովէն
փառնալ , անձրեկն ձիւնին տակը պատկիլ , հրացան-
ներու թնդանօթներու գիմացը՝ կենալ . բայց կարիճ
զինուորն անվախ կը կենայ : Ինչու , յաջժութեանն ու
փառաց սիրոյն համար : Գիշեր ցորեկ ճամբայ ընել ,
ազէկ օգ գեշ օգ չինայիչ , վտանգաւար նաւարկութիւններ
ընել , անգագար աշխատիլ՝ վշտալի և գժուարին բան
է . բայց վաճառական մը սիրովուս ամենն բանը կընէ :
Ինչու , շահ ընելու հարստանալու սիրոյն համար : Քուռը

կէս թողուլ, առտուանց մթուռն ելլել, վաղելէն հօգ-
նիլ, ձմեռը ցուրտ՝ ամառը տաք քաշել, փոսերէ ցաթ-
կել, ջրերէ անցնիլ, թրջիլ, ինքը զինքը մահուան
վտանգներու մէջ գնել, ծանր ու վշտալի բաներ են .
բայց որսորդները սիրով կրնեն, կրտս ուրբն Օգոստի-
նոս : Ինչու, մէկ նապաստակ մը՝ մէկ կաքու մը՝ մէկ
անտանիկ մը բռնելու սիրոյն ու բազմանքին համար :
Ետքը զարմանալով կազազակէ նոյն սուրբը . Անթ-
բան, թեթե կերնայ այնչափ աշխատանքը մէկ անա-
սուն մը ստանալու համար, իսկ զեծ ստանալու համար
Ծանր կերնայ : Ասանկ ալ ուրիշ շատ բաներու վրայ
կրնամ բռնել, որ Ծանր ձանձրալի վշտալի և գժուարին
են, բայց սէրն ախորժեղի կրնէ զամեննքն ալ : Ուրեմն
թէ սր ճաննայինք զեծ ինչ մեծ բան է, թէ որ սի-
րէինք զինքը բոլոր սրտով, թէ որ բազմայինք իրեն, ու
անյաւիտեանկան երջանկու թեանը՝ որ մեզի պատրաս-
տեր է, յայանի է որ իր հաճոյքն ընելու համար, ու
զինքն և իր պատրաստած երանու թիւնն ստանալու հա-
մար՝ բան մը աշուրնուս Ծանր գժուարին ու վշտալի
չէր երկնար . մեր անձն ուրանալ, կրքերնիս սանձել,
մահացուցմունք ընել, խաչ քաշել, ապաշխարանք,
ճգնութիւն, առանձնութիւն, բարեպաշտական ու
Ջերմեանգական գործքեր, ամենքն ալ մեզի անուշ
ախորժեղի միթարական ու գիւրին կրլային . այ օրի-
նաց պահպանութիւնը թեթե բան մը կերնար մեզի,
վասն զի սէրն ամեն բան կը թեթեցընէ կանուշցընէ :
“ Ուր որ սէր կայ, հան վիշտ չիկայ ” :

Սուրբ Օգոստինոսին օրինակովը լինցընեմ, որ պէտք
է ամենուս խելքը պահպանել : Ինքն ալ մեզու որ էր,
ու բոլորովին զգայական մեղքերու մէջ թաղուած, ա-
նանկ որ՝ այ օրինացը պահպանութիւնն անհնարին կե-
րնար իրեն . մանաւանդ ան պատուիրանքը՝ որ կը
հրամանէ իրեն հրաժարել թողուլ ան ամեն մարմնա-
կան հեշտութիւնները, մէյնըն ալ անոնց համը չառ-
նել, մէյնըն ալ չիբազմալ անոնց, և ոչ մտքով ախոր-
ժիլ . ո՛հ, իրաւցընէ խիստ և անգու թ պատուիրանք մը
կերնար իրեն ասիկայ : Եւ աս ալ հերիք չէ, բոլոր
կեանքը կրքերուն հետ կուուելու անցընել, իր կամքէն
հրաժարիլ, մահացընել զինքը, նեղութիւն կրել, խաչ
քաշել այ համար . չիհամբերելու բան կերնար իրեն :

ու գրեթէ անկարելի : Բայց խղճմանաբէն տանջուե-
լով, և այ շնորհքին յորդորանօքն սկսաւ ըսել մտքէն .
Թէ որ այնչափ արք և կանայք՝ ինծի պէս մարմին ու-
նենալով կրցան հրաժարիլ աս ամեն հեշտութիւննե-
րէն, և աս ամեն ինծի գժար ու վշտալի երկցած բա-
նէրն ըրին ու սիրով ըրին, և ինծմէն աւելի գոհ ու
զուարթ էին, ինչո՞ւ ուրեմն ևս ալ սխաի չիկրնամ ը-
նել . “ Զոր ինչ նոքա կարացին, հիմ ոչ և ես ” : Աս
բանը մտածելով, ու մտքին մէջ երկան ասեն պատե-
լազմելով, և տքը և տքը այ շնորհքով սիրտ ըրաւ, մնաք
բարով ըսաւ ամեն զգայական հեշտութիւններու,
սրաւնց առ Թժ գարձաւ, որոչեց մտքէն որալ Թժմէ ի
զատ ուրիշը չտրէ, ու ճշմարիտ քրիստոնէի և ապաշ-
խարդի կեանք վարէ : Մէկմըն ալ տեսնես որ, ինչպէս
ինքը կրսէ իր խոստովանութեանցը գրքին մէջ, բարոր-
ղին լեցուէցաւ սիրան անպատմելի մտիթարութեամբ
մը և քաղցրութեամբ : “ Ան հեշտութիւններէն չրաժա-
րելու՝ որտիս սաստիկ վախ կուգար, կրսէ, բայց անոնք
թողուլ ինծի մեծ ուրախութիւն եղաւ . ճշմարիտ
քրիստոնէի և ապաշխարողի կեանք վարելն՝ ինծի գե-
րութիւն կերևնար, բայց ազատութիւն է եղեր . ինծի
տանջանք կերևնար, վայելք է եղեր . ինծի աշխատանք
կերևնար, հանգիստ է եղեր : Փրկիչ իմ ՅԵ, չիգագրիմ
սխաոր զքեզ օրհնելէն, քեզի շնորհակալ ըլլալէն, որ
իմ աչքս բացիր, կոտորակցիր շղթաներս՝ որ զիս ախտե-
րու և մեղքերու մէջ կապեր էին . հասեր զկապանս
իմ, քեզ մատուցից պատարագս օրհնութեան ” :

Տեսէք ուրեմն, սիրելիք, որչափ իրաւ է ըսածս որ
այ շնորհքն և այ սէրը գիւրին կրնէ իր պատուիրանք-
ներուն պահպանութիւնն, անսոցմով ինչ բարիք որ
կուզէնք՝ գիւրաւ կրնենք և սխաբմանք . “ Ամենայնի
կարող եմ այնու՝ որ զորացոյցն զիս ” : Խնդրենք մենք
ալ Թժմէ՝ որ իր շնորհքն իր սէրը ապ մեզի, ան ասենը
մենք ալ փորձով կը տեսնենք՝ որ իրաւ է եղեր ըսածս,
ու Թժ աշխրբիս մէջ և Թժ երկիւքն յաւիտանական
մտիթարութեան սրժանի կըլլանք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՍԻՐ :

Աստուծոյ և աշխարհի օրէններուն ձեւէն
դարբէրութիւնը :

“ Այսուհետև օրէնք սուրբ էն , և պատուիրանն սուրբ
և արգար և բարեբար , , (Հատմ . Է . 12) :

Աստուծոյ օրէնքը սուրբ է , կըսէ առաքեալը , և իր
պատուիրանքներուն ամենն ալ սուրբ արգար ու բարի
են . անոր համար ալ դիւրին է պահելն այ շնորհքովը :
ինչպէս անասնք անցած հեղու : Իսկ այսօր տեսնէնք
պիտի , և ձև ոքով շօշափելու պէս սպահով ըլլանք որ
շատ աւելի օգտակար է մեզի այ օրէնքն՝ աւետարանին
ու հաւատքի կանոնները պահել . քան թէ աշխարհիս
օրէնքները կանոններն ու սովորութիւնները , չէ թէ
միայն գժոխքն և արքայութիւնը մտածելով՝ որ անգին
պտարատուած է , այլ նաև մեր ժամանակաւոր օգտին
համար . վասն զի աւելի խաղաղութիւն ու հանգիստ
կը վայելենք , ու քիչ նեղութիւն կը քաշենք՝ թէ որ այ
օրէնքովն ապրելու ըլլանք , քան թէ աշխարհիս կանոն-
ներուն ու սովորութիւններուն յարժարելով :

Աս բանն շատ դիւրին է հասկընալը՝ պզտի մտա-
ծութիւն մը ընելով : Աստուած իր իմաստութեամբը
կարգ մը հաստատեր է մեր վրայ , որ հոգինիս այ հպա-
ասակ ըլլայ իր տիրոջն ու ստեղծողին , սիրէ զինքը , հնա-
զանգի ու ծառայէ իրեն . իսկ մարմինիս սրովհետև
շատ աւելի վար է քան զհոգինիս , հպատակ ըլլայ հո-
գւոյն , որ արգելք չըլլայ այն հպատակութեն ու հնա-
զանգութեանը՝ որ հոգին պարտքկան է միշտ ընել այ :
Հիմայ ըսէք ինձի . ինչ և իցէ բան մը կըր կուսենայ իր
խաղաղութիւնն ու հանգիստը . յայտնի է որ երբոր իր
կարգին իր բնական վիճակին մէջն է : Իսօք հասկընա-
լու համար , ջուրն իր բնութենէն քան զձեթը ծանր է .
ուրեմն իրենց բնական կարգաւը , ձեթը երեսը պիտար
կենայ՝ աւելի թէ թէ ըլլալուն համար , իսկ ջուրը տակը՝

աւելի ծանր ըլլալով : Քանի որ ուրեմն իրենց կարգին իրենց բնական վիճակին մէջն են՝ ջուրը տակը՝ ձէլը վրան , կը տեսնենք որ անշարժ ու հանգարտ կեցեր են : Բայց փորձենք մէյուր որ եղբ տակն ու ջուրը վրան կէնայ . իրենց բնական կարգէն դուրս ելածնուն պէս , կը տեսնենք որ մէկէն կը պզտորին , վեր վար կը շարժին , անհանգարտ կըլլան : Ասանկ ալ մենք . վասն զի ինչ որ նիւթական բաներու մէջ կը պատահի , սովորաբար բարոյական կարգի բաներուն մէջն ալ նոյնը կը հանգիստի : Քանի որ մենք անշարժ կարգին մէջը կը կենանք , այսինքն հոգինիս ան հպտակ , մարմինիս հոգւոյն , հարկաւորապէս սրտերնիս հանգիստ ու խաղաղ կըլլայ . իսկ երբոր ան կարգէն դուրս կելլենք , հարկ է որ խաղաղութիւննիս կորսընցընենք , սրտերնիս անհանգիստ պզտոր ու խռովութեան մէջ ըլլայ : Մեր մարմնոյն կազմուածքն ալ գիտենք . քանի որ ներսերնիս ամեն բան իրենց բնական տեղն է , առողջ ենք , նեղութիւն մը չենք զգար : Բայց թէ որ պզտի բան մը իր տեղը չըլլայ , սակոր մը իր տեղէն խախտի , մէկէն ցաւ և նեղութիւն կըզգանք . կայլայլենք , կը խռովինք , ամեն բան գէշ կերթայ : Ասանկ ալ հոգւորին վրայ իմացիք . թէ որ ամեն բան իր կարգին մէջն է , հոգինիս ան հնազանդ , մարմինիս հոգւոյն , ամեն բան աղէկ կերթայ , և հարկաւորապէս հանգիստ ու գոհ կըլլանք . բայց թէ որ աս կարգը փոխուի , ամեն բան գէշ կերթայ , և հարկաւորապէս անհանգիստ ու աժգոհ կըլլանք : Եւ որովհետեւ աշխրբիս օրէնքն ու կանոնը կը փոխէ աս կարգն որ անձ գրեւ է մեր վրայ , վասն զի աշխրբիս օրէնքն ու կանոնը բոլորովն ներհակն են անոյ օրէնքին և աւետարանին կանոններուն , ուրեմն յայտնի եղաւ որ նաև մեր ժամանակաւոր շահը նայելով միշտ աւելի աղէկ և օգտակար է մեզի ան օրէնքն և աւետարանին կանոնները պահելը քան թէ աշխրբիս տուած կարգ կանոնը : Աս պատճառը որչափ ալ բացայայտ է՝ թերևս ամենքը չեն կրնար հասկընալ , անոր համար գանք փորձին :

Խօսք հասկընալու համար , աշխրբիս օրէնքն ու կանոնն է որ մարդս իր կրքերը գոհ ընէ . իսկ ան օրէնքն և աւետարանին կանոնն է որ զսպէ մահացընէ իր կրքերն , յաղթէ անոնց , ազատի անոնցմէն : Հիմայ տես .

նենք երկուքէն որն աւելի գոհ կըլլայ : Թո՛ղ առուպը որ ախարն իր վրայ տիրեն , թէ զանոնք մահաշունոպը : Երևակայեցէք մեյո՛ր , կրքերէն տիրուած մարզն ինչ է . գերի մը՝ որ իրեն աէր չէ , պէտք է որ երթայ ուր որ կրքերը գինքը կը քաշեն , սիրաը միշտ անհանգիստ անհանգարտ ու խռովութեան մէջ է : Ալսն զի կամ կը յաջողի իր կրքերը գոհ ընել , կամ չի յաջողիր : Թէ որ յաջողի , շուտ մը կանցնի , ետքն ինչ կը մնայ ձեռքը , Ծուխ ու ոչ ինչ : Ուրիշ բան չի մնար , բայց խղզճ մտանքին փուշը , որ սուգ շուգէ կըզգայ . ուրիշ բան չի մնար՝ բայց անհանգստութիւն ու սրտի նեղութիւն մը գործած մեզքին վրայ , որ կրնար չի գործել . մեկ վտի մը մեռնելէն , սոսկալ մը գժոխքէն , վիշտ մը երթալու խոստովանելու , զջրում և ապաշխարարնք ընելու՝ Եյմէ Թողութիւն գտնելու համար : Իսկ թէ որ չի յաջողի կրքերը գոհ ընել , կրտեսնես որ միշտ արտում տխուր է , միտքը պզտոր և անհանգիստ , միշտ աժգոհ : Ուստի սուրբ Ամբոստիոս ազէկ կըսէ որ անկարգ կրքերը ջերմի պէս են . ինչպէս ջերմոտ մարդն անհանգարտ և անհանգիստ կըլլայ , ասանկ ալ կիրք մը երբոր մեկուն վրայ կը տիրէ՝ խաղաղութիւնն ու հանգստութիւնը կորսնցնեն կուտայ : Ընդ հակառակն ով որ Եյ օրէնքն՝ աւետարանին տուած կանոնները կը պահէ , ով որ կը ջանայ քիչ քիչ տիրել իր կրքերուն , անոնց երես չի տալ , անոնք ոտքի տակ առնել , կը տեսնես որ սղատ է ամեն անհանգստութենէ , իր ամեն բանը հանգարտ ու խաղաղ կընէ , բան մը չունի որ իրեն նեղութիւն ապ , սիրաը միշտ գոհ է , խղճմտանքը բարի վիտյութի կուտայ իրեն ու զինքը կը մեթթարէ : Ուրեմն յայտնի եզաւ որ մեր ժամանակաւոր շահն ալ նայելու ըլլանք նէ՝ միշտ աւելի օգտակար է Եյ օրէնքն և աւետարանին տուած կանոնները պահել քան թէ տշխրքիները : Աւելի մասնաւորին իջնամ :

Ձոր օրինակ հպարտն ինչ հանգիստ ինչ խաղաղութիւն կրնայ ունենալ արտին մէջ : Բաւական է որ չի կրնայ ուղած պատիւն ունենալ , չի կրնայ ուղած պաշտօնին հասնիլ , կամ մեկն իրեն պակաս ակնածութիւն քիչ համարմունք ցցընէ , կամ ուրիշն իրմէ աւելի պատիւ և համարմունք ունենայ . կեանքը կեանք չէ , սիրտն անհանգիստ , արտում տխուր կանցնէ օրերը : Օգի-

նահն՝ սուրբ սուրբ գրոց մէջ. Համան՝ Արտաշէս թագաւորին մեծ իշխանն ինչ պատիւ որ կուզէրնէ՝ ունէր, բայց միայն իրեն անանկ երեցաւ որ Մուրթքէ ուրիշ ներուած պէս զինքը չէր պատուեր. աս բանը միայն անանկ արամացուց զինքը՝ որ չէր կրնար ոչ ուստի ոչ խմել և ոչ քուն ըլլալ: Ընդ հակառակն խոնարհ մարդը, պատիւ ընդունի՝ անարգանք ընդունի՝ անանկ որ ուրիշներն իրմէն աւելի մեծարանք ու համարմունք ունին՝ ամենեկին փոյթը չէ, ինքը նոյնպէս գոհ է. վասն զի միտքը գրած է որ ինքն արգիւնք մը չունի, արժանի չէ պատիւ ընդունելու, իր ոչ ինչ ըլլալը կը ճանչնայ. անոր համար պատիւ համարմունք փառք չուզեր ունենալ, ուստի միշտ սիրաբար գոհ է:

Բարկացողք արտին մէջը կատաղութիւն մը ունի միշտ՝ որ կուտէ զինքը. միշտ ան է մտածածն որ ինչպէս սիր հանկ մէկ պէտք ահաճութիւն մը ընդունած ըլլալուն համար. և ինչուան որ վրէժը չառնէ՝ խաղաղութիւն չունի, իսկ առնելէն ետքը՝ առջինէն եւել անհանդիստ է ըրած չարեացը կամ սպանութեանը համար: Միշտ վրէժ մէջ է որ չըլլայ թէ յայտնուի, չըլլայ թէ բռնուի. կը հարկաւորի հայրենիքն ազգականները բարեկամները թողնել փոխել, որպէս զի բանտէն ու մահուրէն խաղաղ: Եւ ամեն բանէն ազատ է այ պատուիրանքները պահողը. վասն զի այ պատուիրանքները վրէժին գրուել ընելը կարգիւնն, ուրիշմէ կրած չարիքներուն ներել կը հրամանն, ու թշնամիները սիրել. ուստի այ սիրոյն համար կը ներէ ինչ վնաս ալ ընդունի ուրիշմէն, ու մեկէն սիրաբար կը հանգչի, գոհ կըլլայ, կը մտիթարուի արգիւնք մը ըրած ըլլալով արքայութեան համար:

Մտնանալով միշտ բան մը ունի՝ որ իր սիրաբար կը կրծէ. թէ որ մեկուն վրայ բարիք մը զուրցուի, գժարը կուգայ. թէ որ մէկը պատիւ համարմունք ունենայ, իրեն միշտ է. թէ որ մէկը բախտ մը ունենայ, ինքը կը արտաթի: Իսկ այ պատուիրանքները պահողն աս ամեն բանէն ազատ է. զամենքը կը սիրէ, ամենուն բարիքը կուզէ, ամենուն բարեացը վրայ կուբախանայ, կը բազայ որ ուրիշները բախտի հասնին, յաջողութիւն ունենան. Գրեթէ անկողն առն իրապար կը պահէ, “Ինչուալ ընդ իրն. գնցազս” (Հուով. ԺԲ : 18):

Իսկ բըլբախոհին քաշածը ո՞վ կրնայ երեակայել. իր

կրքէն աւելի կը տանջուի, կըսէ սուրբ Օգոստինոս՝ որ փորձն աւած է, քան թէ մարտիրոս մը արուն թափելէն. ինքն ալ մարտիրոս մըն է, բայց սատանային մարտիրոսը: Ի՞նչ նախանձներ, ի՞նչ կասկածներ, ի՞նչ սրամաշուք, մէյժը առ բանին՝ մէյժը ան բանին համար. անանկ որ՝ երբեմն կուխով ծեծով ու սպանութեամբ կը լմըննան: Ի՞նչ ամեթ՝ երբոր ամմներ կըսկսին խօսիլ վրան, և իրաւամբք խօսիլ. ի՞նչ խաղքութիւն անեցոց առջին, երբոր ըրածն երեսը կը զարնեն. ի՞նչ վախ ուրիշ կողմանէ՝ որոնց որ անարգանք մը հասած է իր ըրածէն: Ի՞նչ նեղութիւններ ի՞նչ վտանգներ ուղածին հասնելու. ի՞նչ տրամուծի հասնելէն ետքը. ի՞նչ կսկիծ՝ խղճմտանքին շարունակ խայթելէն. ի՞նչ սրտագող որ չըլլայ թէ մահուչափ մեղքին մէջը մեռնի և յաւիտեան գատապարտուի: Ի՞նչ ամեթ ետքը ան գարշելի մեղքերը խոստովանելու. ի՞նչ դժուարութիւն ան մեղքերէն ետ կենայու, իր կերքը զսպելու՝ որ գրեթէ անզսպելի կըլլայ. ի՞նչ վէշ ըրածին ապաշխարանքը քաշելու, նոյ արգարութեանը հատուցում ընելու համար: Թողունք հիւանդութիւններն ու ցաւերը, որ շատ անգամ առ մեղքերուն հետեանքը կըլլան: Աս ամմն բաներէն ազատ է նոյ պտտուիրանքները պահողն որ ամմն անկարգութենէ ետ կը կենայ. զոր օրինակ պարկէշտ մարգը չի թողուր որ զգայական կրքերը տիրեն իր վրան. չի մտածեր անոնց վրայ, թէ որ միտքն ալ գալու ըլլան՝ մէկգի կը ձգէ. սիրտը գոհ հանգարած՝ միշտ խաղաղութեան մէջ է:

Ինչ որ առ գլխաւոր կրքերուն վրայ ըսի, ուրիշ ամմն կրքերուն վրայ ալ համեմատաբար պէտք է իմանալ: Որոնք որ աշխրըքիս կանոններուն հետեւելով կուզեն իրենց անկարգ կրքերը գոհ ընել, մեղք գործել, աւելի նեղութիւն կը կրեն աշխրըքիս մէջն ալ, ու հանգիստին քիչ կըլլայ քան զանոնցը, որ նոյ պատուիրանքները պահելով՝ կը յաղթեն իրենց կրքերուն, և անոնց վրայ կը տիրեն. անոր համար սուրբ գիրքը կըսէ որ մղաւորներն ամմնին չեն կրնար հանգիստ ու խաղաղութիւն ունենալ. « Ոչ գոյ խաղաղութիւն ամպարըչտաց », (Եսայ. խԽ:) Իսկ բուն հանգիստն նոյ օրէնքն ազէն պահողները կը վայելեն. « Խաղաղութիւն բաղում է այնոցիկ՝ ոյք սիրեն զօրէնս քո », (Սւրբ. ճԺԷ:)

Ուրեմն յայտնի եղաւ որ մեր ժամանակաւոր օգտին համար ալ շահաւոր է այլ օրէնքն՝ աւետարանին տուած կանոնները պահել, քան թէ աս աւրուած աշխրբքիս օրէնքն ու կանոնները : Այսու ամենայնիւ գեռ քիչ մըն ալ բաղդատենք այլ օրէնքն և աւետարանին կանոններն աշխրբքիս օրէնքին և կանոններուն հետ :

Աշխրբքիս օրէնք և աշխարհային մարդկանց կանոնն է ստակ վաստակիլ, հարստութիւն գիզել, փառք պատիւ ստանալ, զբօսանք ու զուարճութիւն ընել որչափ որ կրնան . ու միշտ աս է բերաննին . վայելէնք աշխարհքս, մէյմըն ալ դառնալիք չունինք : Իսկ այլ օրէնքն աւետարանին կանոնն ասոր ներհակը կրսէ, պէտք է որ հարստութեան ետեւ չըլլանք, հարկաւորովը գոհ ըլլանք . պէտք է փառք պատիւ ոտքի տակ առնենք ու խոնարհ ըլլանք . պէտք է ամեն մարդ իր աստիճանին վայլած և օրինաւոր զբօսանքները միայն ունենայ, ու հրաժարի ամեն ապօրինաւոր ու չիվայլած զբօսանքներէն : Տեսնենք հիմայ ո՞րը քիչ նեղութիւն կուտայ քաշել, ո՞րը խաղաղութիւն ու հանգիստ կուտայ սրտի, այլ օրէնքը թէ աշխրբքիս :

Սկսինք անոնցմէ որ ստրկի և հարստութեան ետեւ կիյնան : Հարստանալու համար որչափ նեղութիւն կը քաշեն, որչափ բրտինք կը թափեն, քանի՞ քանի վտանգներու մէջ կիյնան . շարունակ հոգ ու մտածութիւն, գիշեր ցօրեկ հոգնիլ աշխատիլ, ամառ ձմեռ ճամբորդութիւն ընել, անձրև ձիւն մրրիկ ամենը յանձն առնուլ : Հարցընենք ամենուն ալ որ աղէկ կամ գէշ կերպով հարստցեր ստակ գիղեր են . մենք գիտենք ինչ քաշեր ենք կրսեն : Բայց հարստնալէն ետքը գոնէ գոհ են . որչափ ունին՝ այնչափ աւելի կը բազման ունենալու . ոչ երբէք գոհ կըլլան, ոչ երբէք բաւական կը սեպեն ունեցածնին, միշտ աւելիին կը կարօտին, կը կարծեն որ աս կամ ան բանը կը պակսի, ու թէ որ ձեռք չիբերեն՝ ան ատենը տես իրենց նեղութիւնն ու արտմութիւր : Ունեցածնին պահելու համար ալ որչափ հոգ որչափ տառապանք . կը վախեն որ չիմքննայ, կը վախեն որ չիպակսի : Յանկարծ ձախորդութի մը վնաս մը հասնի նէ, դաշնագրութիւն մը առուտուր մը անյալող երթայ նէ, ինչ անպատմելի վիշտ : Ասոր գատաստան պէտք կըլլայ ընել, վաղը պարտատէրը չիվճարեր :

մէկալն օր զաւակը կը մտնէ , տունը գող կը մտնէ , ալ ուրիշ անթիւ փորձանքներ յուսահատութեան մէջ կը ձգեն զինքը : Մէկ խօսքով . ասանկ զբազած սասակ գիզելու ետևէն ինկող մարդկանց վրայ ըսած եմ որ կեանքս ինն կեանք չէ , օր մը հանգիստ չեն վայելեր , մարտիրոս են՝ բայց դժբախտաբար սատանային :

Իսկ երկիրդած մարդ մը , որ սիրան աշխրջքիս բաներուն կպուցած չէ , որ հարկաւոր եղածովը գոհ կըլլայ , որ այ տուածը հերիք կը սեպէ , վասն զի ոչ երբէք ամ հարկաւոր եղածը պակաս կընէ իր ծառայիցը . կը քաջէ սս և ասոնց նման նեղութիւններ : Զէ , ասոնցմէ մէկն ալ չի քաշեր , շատ աւելի հանգիստ ու խաղաղութիւն կը վայելէ քան զանոնք՝ որ այնչափ հարստութիւն ունին ու գեռ կուզեն ունենալ : Ինք իր բանը գիտէ , կաշխատի , տանը պարսպ չանցըներ . քիչ է կերած խմածը , բայց աւելի համ կառնէ՝ քան թէ մեծամեծներն իրենց կերպ կերպ ազնիւ կերակուրներէն : Կարձ իտքով , ինքն աւելի երջանիկ է , և իր վրայ կըտուագուի սուրբ գրքին ըսածն որ՝ աւելի կօգտէ քիչն այ օրէնքը պահողին , քան թէ աշխրջքիս հարստութիւնը մեղաւորներուն . “ Լաւ է սակաւիկ ինչ արգարոյ , քան զբազում մեծութիւն մեղաւորաց , , (Սղ՝ ԼԿ . 15 :)

Հիմայ քանք փառքի ետևէ եզոզներուն , տեսնեք ինչ երջանկուի կը գտնեն անով : Այնչափ ասրի բազմալէն ետքը , այնչափ նեղութիւն աշխատանք վարպետութիւնք՝ երբեմն ալ վատութիւն անարգանք ու չիվայլած հնարքներ բանեցընելէն ետքը , կամ կը հասնին ուզած պաշտօններնուն կամ չեն հասնիր : Թէ որ չեն հասնիր , մեռնելու պէս բան մըն է իրենց . իսկ հասնողներն աւջինէն աւելի տժգոհ կըլլան : Պատիւին հետ իր պարտքերն ալ կայ . իր ծանրութիւնն , իր բեռն , իր նեղութիւնն ալ ունի : Հանգչել կուզէ , բայց աշխատելու է . քնանալ կուզէ , բայց արթուն կենալու է . նախանձողներ ատեցողներ կունենայ , զբարտաութեան չարախօսութեան ասկ կիյնայ , չիկարծած տանը նախատիք կը կրէ : Ուրեմն ինչ անասկ երջանկութիւն է աս , որ ետքը ետքը նեղութիւններով վիշտերով կը լմըննայ :

Իսկ բարեպաշտ մարդ մը՝ որ աշխրջքիս փառք պատիւը չի փնտրուեր , խոնարհ է , գոհ է իր պզտի վիճա .

կին, առ ամեն ըսած բաներէս ազատ է թէ չէ: Ահրաւր հանգիստ ու խաղաղ, ինչուան քանիներ եզան այնչափ գոհ որ իրենց վիճակն աշխրջբիս մեծ մեծ թագաւորներուն վիճակէն լէր կը սեպէին: Ինչպէս ըրենացի հայր Կարաւոր՝ որ կայսերական ցեղէ էր, իր ամեն փառք պատիւը հարստութիւնը ձգեց, Յիսուսեանց կարգը մտաւ: և իր պղտի խցին մէջն ուրիշ բան չուներնալով բայց խոտէ անկողին մը, ամթու մը, խաչել ըսթիւն մը, անանկ գոհ էր որ երբեմն ուրախութեն խցին մէջն ինքիբէն կը պարէր: Ուստի կըսէր որ Իծ իր միայնութեանն՝ իր խոնարհ վիճակին մէջը՝ անանկ որտէ հանգստութիւն մը գոհ ըլլալ մը տուած էր իրեն, որ անոր պէս բան չէր տեսած իր բոլոր մեծութեանն և իջեանութեանը մէջ: Ուրեմն աշխրջբիս փառք պատիւը ոչ փնտրուել պէտք է և ոչ բազմալ: միայն երրոր Իծ կը խրկէ, իր կամքն ընելու համար պէտք է ընդունիլ: Վասն զի անտեսնն Իծ ալ կը հոգայ մեզի հարկաւոր եղածը:

Աչք մըն ալ անոնց տանք, որ աշխրջբիս զրօսանքներուն զուարճութիւններուն հեշտութիւններուն նորեղութեաներուն ետեէ կիյնան: Բայց թէ որ ասոնց քարծ նեղութիւնները, վնասները, հիւրնտուութիւնները, միջամտութիւններն ու նախատիքները պատմել ուզեմ նէ, չի լըննար. ուրեմն ասանկ կըսեմ: Աշխրջբիս զուարճութիւնները կարճ քշելէն ՚ի զատ, չի կայ մէկ զուարճութիւն մը՝ որ հետը իր նեղութիւնն ալ չուներնայ. նոյն իսկ աշխարհասէր մարգկանց բերանն է միշտ որ չիկայ վարդ մը առանց փշի, և անանկ սուր փշի՝ որ կը խայթէ, ինչուան սիրտը կանցի մարգուն: Փորձն ալ կը տեսնես վրանին, վասն զի ամեննէն աւելի իրենք են՝ որ շատ անգամ ամենն բանէ ձանձրացած արտում տխուր, աշխարհքս խեղճ աշխարհք է կըսեն, ամենն բան դրսի երեոյթ է, ներքուստ սքրմեղութիւն ու վայ: Ուրեմն ո՞ր է ան երջանկութիւնն, ան հանգիստը, գոհ ըլլալը, որ կը խոստանայ աշխարհք իրեն հեակողներուն. առ հանգիստը՝ միայն մը արեւը պահողները կը վայելեն, որոնք որ աշխրջբիս ունայնութիւնները ոտքի տակ առած՝ հերիք կը սեպեն ան չափաւոր զրօսանքն և խալովը, որ հարկաւոր է իրենց աշխատանքէն ու նեղութիւններէն հանգիստ առնելու:

Ար ասանկ ըլլալը զգրենելու համար՝ հիմայ Սողոմոն իմաստունը թող ամպին ելլէ, իմ տեղս խափ: Իր խափերը սուրբ գրքին մէջը գրած են, և ասանկ կրտն. ինչ որ աշխրորքիս մէջը վայելք կրնայ ըլլալ նէ, ամենքն ալ վայելչից. իմ ունեցած հարստութիւնս՝ մէկը չէ ունեցեր, խելքիս մէկը չէ հասեր, զուարճութիւններս՝ մէկը չէ վայելեր. փառք պատիւ ամենութիւն իշխանութիւն չափէն աւելի ունեցեր եմ: Աւրեմ, ով Սողոմոն, գուն իրաւքնէ գոհ ու երջանիկ մարդ մը եղած պիտոր ըլլաս: Բայց մտիկ ըրէք ինչ պատասխան կուտայ, սուրբ գրքն է ըսողը: Վայ ինծի, խելք ողորմելի մարդ մը եղած եմ. չէ թէ երջանկութիւն, չէ թէ գոհ ըլլալ, հապա նեղութեան մէջ եղեր է միշտ սիրտս, կեանքէս ու նաև ինծմէն ձանձրացեր եմ. ամեն բան անանկէն փորձելն ետքը իմացեր եմ որ աշխրորքիս ամեն հարստութիւնը պատիւը զուարճութիւնները փուշ բաներ են ելեր. «Տեսի ես զամենայն արարեալս ՚ի ներքոյ արեգական, և ասա ամենայն ինչ ընգունայնութիւն է», (Ժու. Թ. 14.) Բայց գուն որ այնչափ խելացի եղած ես, ով Սողոմոն, ըսէ մեզի, ինչ պետք է ընել՝ քիչ մը խաղաղութիւն ու հանգիստ գտնելու համար աշխրորքիս վայ: Տեսէք մէկէն ինչ պատասխան կուտայ. «Բաստուածոյ երկիր, և զպատուիրանս նորա պահեա, զի այս է մարդն ամենին», (Ժու. ԺԷ. 13.) այսինքն՝ Ծայլէ վախցիր, իր պատուիրանքները պահէ. ասկէց ՚ի զաա բարիք չի կրնար ունենալ մարդս աշխրորքիս վայ. աս միայն է որ քիչ մը հանգիստ ու գոհ ըլլալ կուտայ մարդուս. ասկէց գուրս ամեն բան պարապ է, անօգուտ է. «Ունայնութիւն ունայնութեանց ամենայն ինչ ընգունայն է», Հիմայ տեսաք ինչէն է որ աշխրորքիս հեռեողներուն սիրտը հանգիստ չէ, չեն վայելեր ան հաստատուն խաղաղութիւնը՝ որ ամեն սուրբերը կը վայելէին ու երեսնուն վայ ալ կրննար. վասն զի Ծայ վախը չունին, չեն պահեր իր պատուիրանքները. վասն զի Ծայլ գուրս խաղաղութիւն կը փնտրուեն, չեն ուզեր իրան՝ որ միայն ինքը կրնայ տալ, այլ աշխրորքիս բաներէն՝ որ ոչ երբէք կրնան տալ. «Չձանապարհն խաղաղութեան սչ ծանեան, ոչ է. Երկիւղ Ծայ առջի աչաց նոցա», (Համ. Գ. 17.) Թէ որ մեք ալ ճշմարիտ խաղաղութիւն չունինք, որտե-

նիս հանգարտ չէ նէ, չի խաբուելնք սիրելիք, ուրիշ պատ-
ճառ չիկայ, ան է միայն՝ որ զած չենք սիրեր ինչպէս
որ պէտք է, ան է միայն՝ որ իրեն չենք ծառայեր, ան է
միայն՝ կրնէ սուրբ Օգոստինոս՝ որ մեր սիրտն այ վայ
միայն չենք գներ, անոր համար ալ ստէպ՝ մէյժը աս բա-
նէն՝ մէյժը ան բանէն կը խռովի. « Երարեր զմեզ վասն
քո », և չիք հանգիստ սրտի մերում մինչև հանգիցէ 'ի
քեզ, : Վերջընենք սրտերնիս աշխրբիս բաներուն
վայէն, անանկ բանեցրնենք զիրենք՝ իրրև թէ չիբա-
նեցրնենք, անանկ ունենանք՝ իրրև թէ չունենայինք .
աշխատինք, բանի գործքի հետ ըլլանք, բայց առանց
սրտերնիս կրպցրնելու աշխրբիս բաներուն վայ . սըր-
տերնիս բուրովին այ ըլլայ, ան ասեմը կը վայելենք ան
ճշմարիտ խաղաղութիւնը՝ որչափ որ աշխրբիս վայ կա-
րելի է վայելել . « Խաղաղութիւն բազում է այնոցիկ,
որք սիրեն զօրէնս քո », (Սըմ. ժԵ. 165.)

Ըս բանիս վայ զմեզ համոզելու համար՝ ինչուան
գժոխքի հոգիներուն ալ խօսել կուտայ ան . իրենց
խօսքը սուրբ գրքին մէջը գրած է, նայինք ինչ կրսեն :
Եկէք ոգորմնի հոգիներ՝ որ գժոխքին յաւիտենական
տանջմքները քաշելու հետ էք . եկէք ըսէք, գոնէ
աշխրբիս վայ հարտութիւն փառք պատիւ հնշաու-
թիւն զքօսանք վայելելու տաննիդ ուրաջն էիք, գոհ
էիք, Ի՞նչ ուրախութիւն, ի՞նչ գոհ ըլլալ, կը պա-
տասխանեն . թշուառ էինք, խեղճ էինք . կը կարծէինք
որ պիտի գտնենք աշխրբի վայ զքօսանք ու վայելք,
բայց խաբուեցանք, մոլորեցանք . (Իսոպ. Ե. 6.) Դըր-
սուանց էր ուրախութիւննիս ու անցաւոր, արտմութե
վիշտերու ահաճութիւններու հետ խառնուած, անանկ
որ՝ միշտ տժգոհ էինք, ամենին հանգիստ ու խաղա-
ղութիւն չէինք վայելեր . « Մէք անմիտք մոլորեցաք », :
Մ'ը գէշն ան է որ, աշխարհային ունայնութիւններու
ետէ ըլլալով այ ճամբան չիբանելով գժուարին ու
տաժանելի ճամբաներ գնացինք . « Գնացաք ընդ անկոխ
անապատ, և զճանապարհո տեառն ոչ ծանեաք », Անոր
համար, ո՛հ, որչափ նեղութիւն քաշեցինք աշխրբի
վայ, որչափ վիշտ կրեցինք, բայց թշուառաբար բո-
լորն ալ մեզք գործելու և հոս գժոխք գալու համար .
թէ որ այ օրէնքը պահելու համար կէս աշխատանքը
քաշէինք՝ ինչ որ աշխրբի օրէնքին հեռակէլու համար

1

2

քաշեցինք, ամենքս ալ կը փրկուէինք . ուրեմն ան-
մատութիւն ըրինք, անխեղութիւն էր ըրածնիս : Աս է
գժոխքի հոգիներուն պատասխանը :

Աս ամենն բանը գիտնալէն ետքը՝ դեռ կրնայ ըլլալ
մէկը որ տարակուսի աշխարհիս խաբերայութեանն ու
չարութեանը վրայ, որուն համար քն տերն մեր ը-
սաւ . “ Այսպեմ վասն նորա զի գործքն իւր չարութե-
նն , , (Յճ . է . 7 :) Դեռ կրնայ ըլլալ մէկը՝ որ թողու-
այ օրէնքն և աւետարանին կանոններն , և աշխարհիս
օրէնքին կանոնին ու սովորութիւններուն հետեի : Ո՛հ ,
չէ , սիրելի որդիքս , չէ . ամենն կողմանէ աւելի շահա-
ւոր է մեզի այ օրէնքը . շահաւոր մեր ժամանակաւոր
կենացն օգտին համար . վասն զի այ օրէնքը պահելով
արժանի կըլլանք յաւիտենական երանութեան երկիրքը ,
իսկ չիպահելով կը մասնուինք գժոխքին մէջն յաւի-
տենական տանջանք քաշելու : Ուստի թէ որ ինչուան
հիմայ խաբուեր էինք աշխարհէս , առկեց ետքը չիա-
բուինք . հրաժարինք աշխարհէս և իր ամենն բաներէն .
որտեղնիս այ ասնք , սիրելիք զինքը սրտանց , պահենք
զգուշութեամբ իր օրէնքը , որ ապահով ըլլանք իր ամ-
ենն օրհնութիւններն առնելու . “ Եկեսցեն 'ի վերայ
քո ամենայն օրհնութիւնքս , , : Որպէս զի աս աշխարհիս
վրայ որչափ որ կրնայ մարդ հանգիստ ու խաղաղութի
ունենալ՝ վայելելէն ետքը , յաւիտենական խաղաղու-
թեանն ու երանութեանն արժանի ըլլանք : “ Եւ բնա-
կեսցէ ժողովուրդ իմ 'ի քաղաքին խաղաղութեան , ,
(Ես . ԼՔ . 18 :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԺԳ .

Ա-Գ-Թ-Յ, առաջին պատմութիւն լեւոյ, որ է
ԹԺԳ-Յ-Գ-Թ-Ե :

“ Ես եմ տէր ԹԺ քո , , :

Այստեղ որեւէք ընդհանրապէս քննելէն ետքը որ
նրչափ սուրբ ու գերազանց է, որչափ մեղի օգտակար
է յարմար բան է զանոնք պահելը, հիմայ սկսեմ մեկ
նել ձեզի մէկիկ մէկիկ այ տառը պատուիրանքները,
որոնց մէջը կը փակուի բոլոր ԹԺ-Յ-Գ-Թ-Ե օրէնքը :

Առջի պատուիրանքն է՝ մեկ ԹԺ մը միայն պաշտելը .
ԹԺ իր օրէնքն իսրայէլացւոց տալու ատենն ասանկ
սկսաւ ըսել . “ Ես եմ տէր ԹԺ քո , որ հանի զքեզ
յերեւէն եգիպտացւոց ՚ի տանէ ծառայութեան , , :
Ես եմ քու ԹԺ, ԹԺ ամենակարող, որ զքեզ եգիպ-
տացւոց գերութենէն խալլեսցի . “ Մի եգիպտի քեզ
այլ ԹԺ քոց յինէն , , . (Եւր . Ե . 5 :) Չըլլայ որ ինծ-
մէն ՚ի զաս ուրիշ ԹԺ պաշտես , չըլլայ որ քեզի կու-
քեր արձաններ պատկերներ շինես , և անոնց այ պէս
երկրպագութիւն ընես . վասն զի ես եմ միայն քու
ԹԺ , և անանկ կարողութիւն ունիմ ու նախանձ՝ որ
ինչուան թողներն ու թողանց թողները հօրերնուն
մեղքը կը պատժեմ, իսկ որոնք որ զիս կը սիրեն ու իմ
պատուիրանքներս կը պահեն՝ անոնց կողորթիմ որդւոց
որդի հազարաւոր բիւրաւոր տարիներ . “ Չի ես եմ
տէր ԹԺ քո՝ ԹԺ նախանձոտ , որ հատուցանեմ զմեզ
հարանց՝ որդւոց յերես և ՚ի չորս ազգս ատելեաց իմոց ,
առնեմ զողորմութիւն ՚ի հազար ազգս սիրելեաց իմոց
և ոչք պահեն զհրամանս իմ , , : Եւ այն բանը շատ աւելի
իրաւամբք մեղի կըսէ ԹԺ , որ Քմի արեւամբը փրկուած
իր ընտրեալ ժողովուրդն ենք . գիտցիք որ ես եմ ձեր
տէրը , ես եմ ձեր ԹԺ , որ զձեզ ստեղծեցի , որ զձեզ
իմ անգին արուսնովս սատանային զարհուրելի գերու-

Թե՛նէն ու գծուքէն ազատեցի, որպէս զի յաւիտեանս կան երանութիւնը վայելէք երկինքը. ուստի չբլայ որ ինծմէն 'ի զատ ուրիշ ան պաշտէք, վասն զի ստեղծելի նախատինք կրնէք ինծի առով: “Տեառն այ բում երկիր պագցես, և զնա միայն պաշտեսցես”, (Մատթ. 7. 10): Ո՞վ կրնայ գէտ կենալ այ աս կերպով հրաման տալուն:

Ուրեմն աս ոտ չի պատուիրանքին մտքը ազէկ հասկրնանք. ան մէկ գիէն կը հրաման զինքը միայն պաշտել իր ան ըլլալը ճանչնալ. իսկ մէկալ կողմանէ կարգիէ որ ուրիշ ան չի պաշտանք, իրմէ 'ի զատ ան չըլլալը ճանչնանք: Ուստի պարտական ենք զինքը միայն պաշտել, զինքն ամենն բանէ վեր գնել, զինքն իբրև ամենն բանի տէր մեծարել. իրեն՝ ամենն պատիւ և պաշտօն ընծայել՝ այսինքն ան պաշտօնն որ ինքն յայտնեք է, և սք և կաթողիկէ կրօնքին մէջը միշտ պահուած է:

Կրօնքին ներքին գործքերն են՝ ջերմեանդուին ու աղօթքը. իսկ արտաքին գործքերն են ինչ որ անպաշտութեան համար կըլլայ, և գլխաւորապէս երկրպագութիւն, պատարագ, ուխտ և երգում: Աղօթքին վրայ խօսեցայ ուրիշ անգամներ. պատարագին վրայ կը խօսիմ՝ եկեղեցւոյ պատուիրանքները բացատրելու ատենս. իսկ ուխտին և երգման վրայ պիտոր խօսիմ՝ երկրորդ պատուիրանքը բացատրելու ատենս: Ուրեմն կը մնայ որ հիմայ խօսիմ՝ ձեզի ջերմեանդութեան և երկրպագութեան վրայ: Ջերմեանդութեան վրայ համառօտ ըսեմ սորր պատիւնացոյն խօսքը: “Ջերմեանդութիւնն է յօժարութիւն մը՝ այ ծառայութեան վերաբերեալ բաներուն ետէէ ըլլալու. ուստի իրաւաւորն ջերմեանդ աննք են, որ իրենք զիրենք մասնաւոր կերպով այ կը նուիրեն՝ ըտլրովին իր կամայք տակը ձգելով զիրենք”, Գանք երկրպագութեանը:

Ի՞նչ ըսել է երկրպագութիւն ընել այ. ըսել է զինքն ան ճանչնալ ինչպէս որ է, ամենակարող ամենխմաստուն ամենուճմարխտ, ամենարդար, ամենողորմ, ամենամեծ, և ամենն կատարելութիւն ունեցող. ու զինքն ասանկ ճանչնալէն և աքը, իրեն ամենն մեծարանք համարմունք հնազանդութիւն ու սէր ընել, ու գործքով ալ անոնց ապացոյցը տալ: Եւ որովհէտե կարեւր չէ ասանկ ճանչնալ զինքն՝ ասանց հաստատ հաւատալու

ինչ շքմարտութիւններ որ յայտնէր է մեզի, առանց մեր ամեն յոյսն իր վրայ դնելու, առանց վախճալու իրմէն ու սիրելու զինքը բոլոր սրտանց, ուստի աս առ ջի պատուիրանքովք, այսինքն զինքը միայն պաշտելու՝ իրեն միայն երկրպագութիւն ընելու, կը հրամամ մեզի հաւտաք յոյս ու սէր սննենալ: Տեսէք ուրեմն ինչպէս կը խաբուին անոնք՝ որ երբոր տասը պատուիրանքներուն մէջը նիւթապէս չիրացատրուած պարտքի մը վրայ հետեւին խոսիս նէ, երեսդ կը վազեն: Աս բանն այ պատուիրանքներուն մէջը չիկայ ըսելով: Տգէտ մարդիկ չիկայ, վասն զի ազէկ չեն հասկընար տասը պատուիրանքներն. և ազէկ չեն հասկընար, վասն զի չեն գտր մտիկ ընելու՝ երբոր անոնց բացատրութիւնը կըլլայ քրիստոսնէական վարդապետութեան ատենը: Ուրեմն այ երկրպագութիւն ընել և ան պաշտել, զինքն ամեն բանէ վեր գնել ըսել է, զինքը քան զամեն բան աւելի սիրել, մտքերնիս սրտերնիս կամքերնիս բոլոր իրեն տալ, ամեն բանէն աւելի իրմէն ախորժել, իր կամքն ընելն ամեն բանէն աւելի փնտրուել, բանէ մը անանկ չվախնալ՝ ինչպէս զինքը վշտացրնելէն, զինքը մեր ամեն գարծբերնուս ետքի վախճանն ու կեդրոնը սեպել, անանկ որ իրմէն ի զատ ուրիշ բանով սրտերնիս չհանդիչի, խաղաղութիւն չիգտնենք: Աս է շքմարտած պաշտութիւնն, իրաւցրնէ երկրպագութիւն ընելն Առատւոյ:

Բայց թէ որ ասանկ է նէ, կը դտնուին շատեր՝ որ իրաւցրնէ զան պաշտեն, այ երկրպագութիւն ընեն, անոնքն օրինացն աս առ ջի պատուիրանքն ինչպէս որ պետք է՝ պահեն: ՔՄ տերն մեր ըտաւ. « Զի ուր գանձն ձեր է, անդ և սիրտք ձեր եղիցին », (Մտի. Է. 21.) այսինքն, գանձերնիդ ուր է նէ, սրտերնիդ ալ հոն է: Արիկայ է ամեննէն ապահով կերպը ճանչնալու՝ որ իրաւցրնէ ան կը պաշտենք չէ նէ այ տեղն ուրիշ բանի երկրպագութիւն կընենք: Դիտենք որ սրտերնիս գէտ ի տար կը գիտնէ, ինչ բանի աւելի կպած է: Թէ որ սրտերնիս ապրիկ և հարստութեան ետեւ կերթայ և անոնց աւելի կպած է, նշան է որ այ տեղն՝ ասրիկ և հարստութեան երկրպագութիւն կընենք: Թէ որ սրտերնիս փառքի ետեւ կերթայ, պատիւ կը փնտրուենք, կուզենք երևելի ըլլալ բան մը երևնալ. թէ որ ասոնց

աւելի կպած է սրտերնին, նշան է որ այ տեղը՝ չպարտութիւն ու անափառութիւն կը պաշտենք: Թէ որ սրտերնիս մարմնաւոր ցանկութիւններու, որկրամուտութեան՝ աչխարհային զբօսանքներու ետեւէ կերթայ, և անոնց աւելի կպած է, նշան է որ այ տեղը՝ զբօսանք կը պաշտենք, փոքրերնիս ու մարմիննիս կը պաշտենք: Թէ որ մէկուն սիրաբ ստեղծուածի մը ետեւէ կերթայ, և անոր սիրահարած է, նշան է որ այ տեղն՝ ան ոգորմնի ստեղծուածը կը պաշտէ: Թէ որ կնիկ մը ազդիկ մը զինքը հագուելու կապուելու նորելուք բաներու տուած է՝ որպէս զի երննայ սիրուի, և իր սիրան առոնց աւելի կպած է, նշան է որ այ տեղն՝ ունայնասիրութիւնն ու զինքը կը պաշտէ: Ասանկ ալ ամեն ուրիշ բաներու վայ իմացիք. ուր որ մեր սիրան է՝ հոն է մեր գանձը, հոն է մեր քաղց, մեր կուռքը՝ որ այ տեղը կը պաշտենք. « Զի ուր գանձն ձեր է, անգ և սիրաբ ձեր եղիցին », Գանիներ կան՝ որ այ տեղը բոլորովին ուրիշ բան կը պաշտեն. իրաւ է որ մեր ասանք չիկան ան խենթերը, որ արե՛ լուսին՝ փայտէ և քարէ արձաններ՝ անասուններ պաշտեն, ինչպէս հին ասանի հեթանոսները կը նէին: Բայց շատեր կան՝ որ սուա աստուածներ կը պաշտեն, և անտակ տեսակ կուռքեր՝ մարմինէ ոսկիէ ու ծուխէ շինած՝ ճշմարիտ այ տեղը կը գնեն: Պարապ տեղը կը հրաման ան՝ որ մեկգի ձգեն զանոնք. « Ի բաց արարէք զաստուածան օտարոտիս ՚ի միջոյ ձերմէ », (ՁԹԳ. Է. 3.) միշտ կեցեր են անոնք: Փուճ տեղը կրակ որ նոր աստուածներ չիհնարեն, և օտար ան չիպաշտեն. « Մի ևս եղիցին քեզ աստուածք աւժամայիք, և մի երկիր պագանիցես գու աստուծոյ օտարի », (ՄՂ. Ժ. 10.) միշտ նորելուք աստուածներ և օտար աստուած պաշտողներ կան: Ընդունայն տեղը կը հրաման՝ որ իրեն միայն երկրպագուի բնեն, ու զինքը միայն պաշտան. « Տեսան այ քուժ երկիր պագցես, և զնա միայն պաշտեսցես », (ՄԳԻ. Կ. 10.) Փորձով կը տեսնենք որ նաև քրիստոնէներուն մէջ շատին պաշտածը բոլորովին ուրիշ աստուած է: Բ՛հ ինչ անիրաւութիւն, ինչ նախատիք, ինչ սոսկաչի ապերախութիւն է որ կընեն իրենց ստեղծողին՝ որ ինքն է միայն ճշմարիտ ան: Բնութիւնն ալ կը սորվեցընէ որ մեկ ստեղծուած մը պարտական է սիրելու պատուելու և մեծարելու իր.

ստեղծողը, որ մէկ զաւակ մը պարտրկան է սիրելու պատուելու և մեծարելու իր հայրը. իսկ մենք քրիստոնէայ ըլլալով, որ չէ թէ միայն բնութենէ սորվեր ենք՝ այլ նաև հաւատքէն, նաև զճի տեսան մերոյ բերնէն, մենք որ ամենքս ալ այ ստեղծուածներն ենք, այ որդիքն ենք, չէ թէ մեր Թե՛ մեր ստեղծողը՝ մեր հայրը, այլ բոլորովին ուրիշ բան կը պաշտենք: Գիտենք որ Թե՛ միայն է բոլորովին կատարեալ, բոլորովին գեղեցիկ, բոլորովին բարի, բոլորովին սիրելի, ազգեր ու կեդրոն ամենայն բարեաց, ան է որ զմեզ ստեղծեց իր ամենակարգուածութեամբը, որ զմեզ փրկեց իր անգին արուածօն, ան է որ զմեզ ամենն վայրկեան կը պահէ, ու մենք զինքը պաշտելու տեղը՝ կանախիս իրեն կը գարձրենք, կը մոռնանք զինքն ու կանարգենք, ինչպէս ինքն իր բերնովը կը գանգաւոր. « Բողոքը զԹե՛ որ ծնաւ զքեզ, մոռացար զԹե՛ զկերակիրի՞ն քո », (Ք . Օր . ԸՔ . 18 :) « Որդիս ծնայ և բարձրացուցի, և նորա զես անարգեցին », (Եսայ . Խ . 2 :) Ու զինքը կը թողունք կը մոռնանք կանարգենք, ինչ պաշտելու համար . մարմն հոգ ծախ անարգ արարածներ, որ իր քովը ոչ ինչ են : Ասկէց մեծ անարգանք կրնայ ըլլալ իրեն :

Աս բանս աղէկ հասկընալու համար, մէկգի թողունք մեր ստեղծումն ու փրկութիւնը՝ Թէ և աս երկու բանօն աւելի պարտրկան ենք զինքը պաշտելու, ու քիչ մը կենանք քննենք մեր ամենն վայրկեան պահպանութիւնը : Առատած ինչպէս որ ստեղծեց զմեզ, ասանկ ալ ինքն է որ զմեզ կը պահէ. անանկ որ եթէ վայրկեան մը գազրէր զմեզ պահելէն, ամենքս ալ մէկէն կը մեռնէինք կոշիչանայինք : Աս ասանկ ըլլալով, գնենք որ բարձր աշտարակէ մը չուանով կախած բռներ ես մէկը. իր վար իյնալուն ու մեռնելուն համար՝ հարկ չիկայ որ հրես ձգես, հերիք է որ բռնած չուանգ թող տաս, մէկէն իր բանը կը լքինայ : Ասոր պէս իմացիք այ զմեզ պահելը . ինքն է ան թելը բռնողն՝ ուսկից մեր կենանքը կախուած է . մեր մեռնելուն ոչքնչանալուն համար՝ ուրիշ բան ընելու հարկ չիկայ, հերիք է որ մեր կենացը թելը չիբռնէ՝ մէկէն կը մեռնինք . կոշիչանանք : Հիմայ բա՛նք ինձի, ան քո օգուն մէջ աշտարակէն կախուած կեցեր է՝ կարելի բան է որ անարգէ նախատէ՝ զինքը չուանով վեր բռնողը . մանաւանդ խոնարհութեամբ

հեղութեանք իր ամենն վստահութիւնն ու յայն անգր վրայ գնելով կազաչէ որ ամուր բանէ չիթողու զինքը . և ամենն սիրոյ պատուոյ ու մեծարանաց նշանները կուտայ անոր : Եկուր նայէ որ՝ ինչ որ աշտարակէն վար կախուածը զինքը վեր բանողին չընէր , քրիստոնեանն , բուն շատերը շարունակ կընեն այ գեմ : Աստուած է բանողն իրենց կենացը թելը . թողուցածին պէս՝ պէտք է որ մեռնին . այսու ամենայնիւ այ հնազանգելու՝ զինքը պատուելու մեծարելու տեղն , ամենն յոյսերնին ու վստահութիւննին իր վրայ գնելու՝ իրեն օգնութիւնը խնդրելու տեղը , մէկ խօսքով զինքը պաշտելու տեղը , կը յանգգնին անարգել զինքն , իրեն գեմ ընել խօսքով ու գործքով իրենց այնչափ մեղքերովք որ իր աչքին առջև կը գործեն , զինքն աշխրջքիս ամենն բանէն վար և անարգ բանի մը տեղ գնելով : Տեսէք թէ ինչ տափճան անզգայութեան անորէնութեան և տպերափտութեան կը հասնին , անոր գեմ՝ որ իրենց կեանքն ամենն վայրկեան կը պահէ , և իրենց գոյութիւնն ալ անկէց կը կախուի : Ասոր համար է որ Թոմ կը բարկանայ և այնչափ պատիժներ կը խրկէ աշխրջքիս վրայ . վասն զի կը տեսնէ որ զինքը թողեր ենք , զինքը կանարգենք , ու բոլորովին ուրիշ բաներ են պաշտածնիս : “ Ետես տէր և սրամտեցաւ և ասաց . նորա նախանձեցուցին զիս շատուածովք , և բարկացուցին զիս կռովք իւրեանց , և ես նախանձեցուցից զնոսա չազգաւ , և անմիտ ժողովքդ ամբ բարկացուցից զնոսա , , , (Թ . Օրին . ԼԹ . 21) Ծանշանք , սիրելիք , քիչ մը Ծանշանք այ մեծութիւնը , ու Ծանշանակն ետքը՝ պաշտենք զինքը , և զինքը միայն պաշտենք : Ուստի պէտք է որ զինքն արժանապէս պաշտելուն կերպն ալ հիմայ ձեռի բացաւրեմ :

Որովհետև մենք մարմինն և հոգիէ եղած ենք , և առ մեր մարմնոյն ու հոգւոյն տերն Թոմ է , անոր համար թէ հոգւով և թէ մարմնով պարտական ենք զԹոմ պաշտելու , թէ հոգւով և թէ մարմնով պէտք է որ ցընենք իրեն մեր պատիւը մեծարանքը հնազանգութիւնն ու սերն . ըսել է որ պարտական ենք ներսէն ու գրսէն զինքը պաշտելու : Իրտուանց պաշտելուն համար կրտսուրբ ագուինացին որ երկրպագութիւն ընելափիս՝ մեր տկարութիւնն ու ոչնչութիւնը կը խոստովանինք . իսկ

գլուխներն ու մէջքերն ծռելով՝ կը ջջնենք մեր հոգս .
տափութիւնն ու իրեն իսխում ունենալն իր : Աւտի մը
դրէն գիտենք որ Պոլոս աւաքեալն երկրպագութիւն
կընէր այ . “ Վասն այսորիկ գնեմ ծաւնր առ հայր
սեռան մերոյ Յնի Բնի ” . (Մէկս . Գ . 14 .) Պետքս
աւաքեալն ալ նմանապէս ծնկան վայ ազօջ կընէր .
սուրբ Ստեփանոս ալ իր թշնամիներուն համար ծնկան
վայ ազօթեց . նաեւ Քն տէրն մեր Գեթսեմանի պար .
տէգին մէջ իր երկնաւոր հայրն ազաշելու ատենը՝ չէ
թէ միայն ծնկան վայ եկաւ , այլ նաեւ իր սուրբ Զա-
կարը գեանի վայ գրած երկրպագութիւն ըրաւ : Ա-
սանկ ալ ամեն սուրբերն , այ ամեն ծառաներն , ամ-
մն բարի քրիստոնեայ , երկրպագութիւն կընէ այ՝ կէս
մէջքով խոնարհելով , ծնրագրութեամբ , ձեռք ձեռքի
կաջընելով , բողկաօտարած , ինչպէս կընենք մեծ մար-
դու վրէժն մեծարանքը ջջնելու համար : Աւտի սուրբ
եկեղեցին միշտ կը յորդորէ անպաշտութեան սս ար-
տաքին նշաններն ալ պակաս չենելու :

Բայց սս բարի սովորութիւնը շատ քրիստոնեաներ
գրեթէ մեկգի ձգեր են : Ինչպէս որ քիչ են անոնք որ
նեղան ու սրտանց կը պաշտեն զեծ , ասանկ ալ քիչ
են որ գրտուանց մարմնով ալ պաշտեն զինքը : Քանի-
ներ կան որ օրեր շաբաթներ ամիսներ կանցնի՝ չբժօւնը .
նին չեն շարժեր իրենց սէրն ու մեծարանքն յայտնելու
այ , ազօջ չեն ըներ , բան մը չեն խնդրեր իրմէն . նշան
է որ բանի տեղ չեն գներ զինքն , ան փայթերիին չէ ,
չեն Զանչնար իրեն մեծութիւնը՝ որ ինքն է ամեն
չնորհչ և օգնութիւն աւուոյր : Ի՞նչ անկարգ բան է
ամանց ժամ գալու կերպը . ամենքը գիտեն որ քրիս-
տոնեան ժամ կուգայ այ երկրպագութիւն ընելու հա-
մար , բայց կրնայ ըսուիլ որ երկրպագութեան համար
կուգան այնպիսիները՝ որ անանկ համարձակ անվայել
հագուստներով նորելուք զարգարանքներով ժամ կը
մանեն , իրի թէ թատրոնը կամ պար բանելու տե-
ղուանք մտնելին : Կը մանեն՝ ասպիս անգին կը նային ,
մեկուն հետ մեկային հետ փափոսը կընեն . ոչ ծնրա-
գրութիւն ընել կայ , ոչ կէս մէջքով ծախ , այ պատիւ
ընելու համար՝ որ բոլոր աշխարհի տէրն է : Եւ ոչ մը
պատարասգին ատենը ծնկան վայ կուգան , և ոչ սրտու-
թիւն գրուած ատենը , և ոչ թափօրով սրտութիւն անց .

ներու աստեղը . կարծես որ ամօթ կը սեպեն իրենց մեծարանքը ցըրներու այ . բայց որ մը Թժ ալ իրեն ամօթ պիտի սեպէ զիրենք ճանչնալը : Յջի պէս անկուած կամ սուսի մը կաթնած կը կենան , իբրև թէ գեղացի մը անցնէր անկէջ . շատ շատ՝ քիչ մը գլուխնին կը ծռեն : Ամօթ բան . թէ որ թագաւորի մը , իշխանի մը , խաթունի մը առջև ելլեն նէ , անանկ կընեն . հազար ծամակերներ , պատիւներ ընել , ձեռք պագնել , ամեն խոնարհութի ընել պարտք կը սեպեն : Ըլլալու բան է որ միայն այ մեծվայելութիւնը՝ որ երկընքին և երկրիս ասերն է՝ արժանի չըլլայ ան մեծարանքին , որ արարածի մը կուտան՝ որ այ հետ չի կրնար բազաւանդի : Գիտէք ինչու ասանկ կընեն . վասն զի սրտերնուն մէջը Թժ պաշտութիւն չիկայ , անոր համար գրասուանց ալ նշան չեն տար . վասն զի բալորովին այմէ ուրիշ բան է պաշտածինն : իրենք զԹժ ամօթ կը սեպեն ճանչնալու , Թժ ալ ամօթ պիտի սեպէ արքայութե գուռն իրենց բանալու . “ Որ ամօթ համարեսցի զիս , զնա և որդի մարդոյ յամօթ արտոցէ ” . (Ղ . Թ . 26 :) Աստուած տեսներով աս իրենց արհամարհանքը , ստատիկ կը պատժէ զիրենք ալ , իրենց զակըններն ալ . “ Ես եմ աէր Թժ , Թժ նախանձտա , որ հատուցանեմ զվնաս հարանց՝ որդուց , յերիս և ՚ի չորս ազգս ” . (Եւր . Ե . 8 :)

Բայց ասով չիկարծէք որ այ առջի պատուիրանքը պահելու համար հերիք են ինչուան հիմայ ըսած աս արտաքին նշաններս , այսինքն ծնկան վայ կենալ՝ ձեռք ձեռքի կպուցած , կէս մէջքով ծռիլ , գլուխ խոնարհեցընել . վասն զի աս արտաքին նշաններն ազէկ են՝ երբոր մարգուս սրտին մէջը այ սերն ու մեծարանքը կայ . իսկ թէ որ ներսը գրտին հետ չի միաբանիր , այ հաճոյ չեն կրնար ըլլալ աս արտաքին բաները , այլ մանաւանդ Քնի աեռուն մերոյ յանդիմանութեն արժանի կըլլան՝ որ Հրեաներն յանդիմանեց գրասուանց բերնով միայն զինքը պատուելնուն համար , սրտերնին իբմէ հեռու ըլլալով . “ Ժողովուրդս այս չըթամբք պատուէ զիս , և սիրտ իւրեանց հեռացեալ մեկուսի է յինէն ” . (Մով . Ժ . 8 :) Քանիններ կան որ ամենն որ Երեզոգէ՛մ իեւ Թժ ի՛ ըսելով կը կարծեն թէ այ պատուիրանքը կը պահեն , Թժ կը պաշտեն : Բերնով միայն է ըսածինն , սրտանց չէ , սրտերնին բալորովին հեռու է այմէ , ոչ

ակր ունին ոչ մեծարանք այ. Կան ալ որ չեն հասկընար
Բնչ ըսել է Երկրագոյնի + եւ Թժ : Աս կերպով երկրը
պագութիւն ընելն՝ Թժ պաշտել չէ . սուրբ Ֆրանցիս-
կոս աստիճանն , ան մեծ սուրբը , աղօթք ընել չսկը-
սած՝ ասանկ կրտէր այ . “ Ո՞վ ես գուն Թժ իմ , և ո՞վ
եմ ես որ քեզի հետ խօսիմ . գուն արարիչ երկնի և երկ-
րի , իսկ ես անարգ ու ողորմելի արարած մը . գուն
ամենն բան ես , իսկ ես ամենեկն ոչինչ , , Աս է մեծա-
րել զԱստուած , աս է իր մեծութիւնը ճանչնալ , աս
է խոնարհիլ իր աւրին , ինչպէս սուրբ Ֆրանցիսկոս
կրտէր : Աստուած , պաշտելուն բուն կերպն աս է . մէկ
կողմանէ ճանչնալ իր մեծութիւնն , իր ամենակարո-
ղութիւնն , իր իմաստութիւնն , իր կատարելութիւնն ,
իրեն ակր ըլլալն ամենն բանի , ամենն թագաւորնե-
րէն և երկրիքի հրեշտակներէն ալ զեր ըլլալը . իսկ
մէկալ կողմանէ ճանչնալ մեր ողորմելութիւնը , մեր
անարգութիւնը , մեր ոչնչութիւնը , մեր կարօտ ըլլալն
իրեն ամենն բանի մէջ : Աս զգացմունքներով խօսիլ
իրեն հետ , երկու ծնկան զբայ աղօթք ընել՝ ձեռք
ձեռքի կպուցած , գլուխնիս վար ծռած , սրտերնիս
անակ իր սիրտն ու մեծարանքը լցուած՝ որ զինքը
քան զամենն բան զեր գնեկը : Աս է Թժ պաշտելու
կերպը :

Բայ որպէս զի աւելի որոշ հասկընաք , մասնաւոր
կերպով կը պաշտենք զԹժ՝ երբոր հաւատոյ յուսոյ
սիրոյ և զգման ներգործութիւնները կրտենք սրտանց՝
կամքերնիս բերնեղնուս հետ համաձայնելով : Վասն
զի երբոր հաստատուն հաւատով կը հաւատանք այ
յայտնած ճշմարտութիւններն ու նաև ան խորունկ
բաները՝ որոնց խելունիս ցի հասնիր , ըսել է որ զինքը
բողորմէն ճշմարտութի կը սեպենք : Երբոր իրմէն ամ-
մն բարիք ու մեր յաւիտենական կեանքը կը յուսանք ,
ըսել է որ իր բողորմէն բարութիւն ու ողորմութիւն
ըլլալը կը ճանչնանք , և իր խոստմանը զբայ ամենեկն
չենք տարակուսիր : Երբոր զինքը բողոր սրտանց կը սի-
րենք , ըսել է որ ամենն բանէն զեր , ու մեր ծայրագոյն
երջանկուն ըլլալը կը ճանչնանք : Իսկ երբոր կը զգնանք
ու մեղքերնուս թողութիւն կը խնդրենք իրմէն՝ առա-
ջագրելով մէյրէն ալ զինքը չարագոյցընելու , ըսել է որ
իւր բողորմէն արգարութիւն ըլլալը կը ճանչնանք ու կը

դաւանինք որ չի կարծած ասեմնինս կրնայ պատժել զմեզ: Ասանկով իրեն կընծայենք ան պատիւն ու փառքը՝ որ իրեն կը վայլէ, ու զինքն իրաւքնէ ան հոգւովք կը պաշտենք՝ ինչպէս ՔՄ տերն մեր ըսաւ. “ Հոգի է Թծ . և երկրպագուաց նորա հոգւով և Ճշմարտութի պարտ է երկիր պապանել, ” (Յ-հ . 7 . 24)

Մասնաւոր կերպով Թծ պաշտել է նաև ազօթք ընելը . վասն զի ազօթքով իրեն գիւմըջ մեր ամենն պիտայիցը համար՝ նշան է որ մեկ կողմանէ զմեզ ողորմելի և անկարող կը ճանչնանք, մեկալ կողմանէ ալ զԹծ ամենակարող և ամենազորով, որ կրնայ և կուզէ օգնել մեզի :

Ասոնցմէ 'ի զառ կրօնքի ու ջերմեւանգութեան ամենն գործքերն ազեկ ընելով զԹծ կը պաշտենք: Եւ որովհետև Թծ ամենն անզ է, մանաւանդ Թէկ միշտ մեզի հետ է, ներկայ է մեզի և ներտերնիս է, “ Կա և ոչ հետի խն է յիւրաքանչիւր ումեքէ 'ի մէնջ, զի նովաւ կեամք և շարժիմք և եմք, ” (Գործ . ԺԷ . 28 .) ուստի չէ Թէ միայն ժամու մեջ՝ ասն մեջ՝ այլ նաև ճամբան երթալու ասանը, գաշտի մեջ, գործքի հետ եղած ասեմնինս, միշտ կրնանք պաշտել զԹծ՝ մտքերնիս բերելով զինքը, սրտերնուս մեջը սէր ու մեծարանք ընելով իրեն, մեր սիրտը մեր գործքն ու զմեզ բոլորովին իրեն նուիրելով, աւաջագրելով որ միշտ զինքն ամենն բանէն վեր գնենք, և ասոնց նման բաներ մտքերնուս անցընելով: Յետէք ուրեմն ինչ գիւրդին բան է զԹծ պաշտելն . ասանկ կրնեին ամենն սուրբերը, միշտ զԹծ աջուրնուն գիմացն ունէին, միշտ սրտերնուն մեջ իր սէրն ու մեծարանքն, և ասանկով բոլոր իրենց կեանքն՝ ուր որ գտնուէին՝ միշտ Թյ պաշտան ընծայել էր, միշտ իրեն երկրպագութիւն ընել, միշտ զինքը պաշտել: Բայց մեք որ այնչափին չենք կրնար հասնիլ. գտնէ ստեպ զինքը պաշտենք, մանաւանդ առառուանց՝ որ աւելի յարմար ասեմն է իրեն պաշտան ընծայելու: Հրեաները հին օրէնքին մեջ պարտքեան էին ամենն առջի պտուղներն՝ ամենն կենդանիներուն անգրանիկներն Թյ ընծայել, վասն զի անոնցմէ աւելի ազնիւ և հաճոյական ընծայ չէին կրնար ընել Թյ . ասանկ ալ ամենն աւելի անծա՝ հաճոյ ընծայ որ կրնանք ընել Թյ՝ առառուանց մտքեր, նուս առջի խորհուրդներն ու սրտերնուս առջի բաղձանքներն իրեն ընծայելն է: Կարթըննանք չենք ար-

Թրննար՝ մեկէն յիշենք զինքն , ու խոնարհ մեծարանքով և յարգութեամբ շնորհակալ ըլլանք իրեն՝ որ գիշերն զմեզ սով պահեց , խնդրենք իրմէն որ մեզի շնորհք այս առանց մեզաց անցնելու սկսած օրերնիս . իրեն նախքենք մեր սիրան ու զմեզ բոլորովին , և առաջարենք իր փառացը համար ընել ան օրուան մեր ամեն գործքերն ու աշխատանքները : Թե որ ասեն ունինք նե՛ երկու ծնկան վրայ գանք իր առջևն , աղօթք ընենք , խնդրենք իրմէ ամեն շնորհք և օգնութիւն՝ որ մեզի հարկաւոր է . իսկ թե որ ասեն չիգաննենք՝ գոնէ ճամբան երթալու ասեն , որ և իցէ գործքի և աշխատանքի հետ նշանակաւորութիւն ընենք . վասն զի նո՛ւ ամեն անդէպէն : Երբ որ մեզ չիկայ մեր մտքն իրեն տանելու և օրուանց անքնք ընելու : Կոյն բանը կրնանք ընել նաև գրածով , գոնէ քանի մը անգամ . մանաւանդ իրիկունս , այնպէ՛ որ ընենք , որ ընենքնելու ասանկիս՝ մեր փոքրիկ գիւմը , նորէն մեր յարգութիւնը մեծարանքով : Երբ որ ընենք , գոհանալ որ զմեզ ան օրն ալ կրնանք պահեց և այնչափ բարիք ըրաւ մեզի : Եւ որ ընենք շատ գծար է որ ան օրուան մէջը գոնէ ներելի մեզ : Երբ որ ընենք , ուստի անկողին չերթանք անքնքովս զշալու՝ իրմէն թողութիւն խնդրելու՝ իրմէն նախաշուակու , և խնդրենք իրմէն՝ որ մեզի շնորհքնայ գիշերն ազէկ անցնելու : Իսկ ամբ օրերը մանաւանդ կերպով այ փառացն ու զինքը պաշտելու պէտք է պարապինք , բարեպաշտական ու ջերմաւանգական գործքերով , չէ թէ պարապ կենալ , զբոսանքի հետ ըլլալ , գաշնագրութի առուատըր ու ծառայական գործքեր ընել :

Աս է ճշմարիտ նորաշտութեան կերպը , սիրելիք , մտէ հոգւով և ճշմարտութեամբ այ երկրպագութիւն ընելը , աս է այ առջի պատուիրանքն իրաւքնէ կատարելն՝ այսինքն նո՛ւ փայն պաշտելը : Մտով արժանի կըլլանք ան ամեն օրհնութիւններուն՝ որ խոստացեր է ճշմարիտ նորաշտաներուն , և անոնց որդւոցն ու թուանցն աշխարհիս վրայ , և ետքն յաւիտեան երկինքը . “ Ես եմ՝ անէր նո՛ւ քո . . . ասնեմ զողորմութիւն ՚ի հազար ազգս սիրելեաց իմոց , և որոց պահիցեն զհրամանս իմ , ” (Ք . Օրին . Է . 9)

ՅՈՐԴԱՐԱԿ ՃԺԴ .

Արտածողացանէն պարտաւ որ քրիստոսեան
իրեանէն վրայ :

“ Ամենայն երկիր երկիր պագցնն քեզ . (Սը՛. ԿԵ . 4 .)

Ինչպէս անցած անգամ ձեզք ըսի , սիրելի որդեքս ,
եւ ձայնպէս արժանի է պաշտելու՝ որ պէտք էր զինքը
պաշտելն ուրիշ բան չընկինք , այսինքն ճանչնալ մշտ
ու գաւանեւ որ ինքն ամեն կատարելութիւնն , մեր
գերագոյն տերն է՝ ուսկից կը կախուի մեր կեանքը , մեր
պահպանութիւնը , մեր բարիքն , և ինչ որ ենք հիմայ .
ինչ որ ալ պիտար ըլլանք ետքը : Պէտք էր որ մտքեր-
նուս ամեն խորհուրդները , որտերնուս ամենայն զգաց-
մունքը , կամքերնուս ամենայն բազմանքը իր վրայ ըլ-
լար , զինքն յարգելու սիրելու մեծարելու և ամեն ու-
րիշ բաներէն վեր գնելու : Բայց որովհետեւ սղորմելի
ենք , սկար ենք , չենք կրնար այսչափին հասնիլ , ըսի
ձեզք որ պէտք է ջանանք գտնել առտուներն արթնացած
ատեննիս , որուան մէջը քանի մը անգամ , և իրիկուան
քուն ըլլալէն առաջ անպաշտութեան գործքերով մեր
երկրպագութիւնն ընել իրեն :

Ասոր համար որպէս զի ամենիքն ստեպ առ բան ընեն ,
ու պէտք եղածին պէս ընեն , սուրբ եկեղեցին կերպ մը
սահմանած է՝ որ կրթութիւն քրիստոսեանի կրտսի , ու
կը յորդորէ հաւատացեալներն՝ ամեն օր ընելու ան
կրթութիւնը . ծնողաց ալ կը յանձնէ , որ զուկըներ-
նուն սորվեցընեն , որպէս զի պղտիկուց վարժին ան-
պաշտութեան , ու բոլոր կեանքերնուն մէջը գիտնան
ինչպէս պաշտեն պիտար զեւ : Բայց որովհետեւ աս գե-
ղեցիկ կրթութիւնը շատերուն անծանօթ է , ու գիտ-
ցողներէն ալ շատերը կամ չեն ըներ և կամ չեն գիտեր
ազէկ ընել , սուրբ եկեղեցիին գիտաւորութեանը օգ-
նելու և աս հոգևոր բարեացն ամենիքնիք ալ մասնակից
ընելու համար՝ մտածեցի որ աս օրուան յորդորակս աս

կրթութեան վրայ ընեմ, մեկնեմ ձեզի և անանկ յայտնի բացատրեմ՝ որ ազէկ մը իմանաք անոր նշանակութիւնը, գիտնաք ինչպէս պէտք է ՚ի գործ գնել, և ամմնքնիդ ալ ՚ի գործ գնէք, որպէս զի անով ապահով ըլլաք այ առջի պատուիրանքը պահելնուդ ու զինքը պաշտելնուդ վրայ :

Ի՞նչ է ուրեմն կրթութիւն քրիստոնէի ըսուածն, և ինչպէս ՚ի գործ գնելու է անիկայ : Աստուածապաշտութեան վարժութիւն մըն է, բարեպաշտութեան ու շեքմեաւածգութեան կարգ մը, որով քրիստոնէայ մը իր պարտքերն ազէկ կրնէ, ինչպէս պէտոր բացատրեմ ձեզի : Աստուանց երբոր բարեպաշա քրիստոնէայ մը կարթըննայ՝ առջի ընելու բանն է զեծ յիշել, միտքը վեր վերջընել, առ ԾԾ գիմել և ըսել : Սրբաւոր իմ, իրո՞ւ սեղի իչնո՞րէմ : Ան ի՞նչ ազէկ առաւօտ կըլլայ, երբոր որ կրօնիկնք սրտերնիս այ նուիրելով : Ասկէց բնական ասկէց արգար ու պատշաճ բան չիկայ, որ արարած մը արթընցածին պէս իր արարիչն յիշէ, զեծ իր տերն իր հայրը մտքը բերէ, ան որ իր ըլլալն և իր կեանքը տուեր է և ամմնն վայրկեան կը պահէ, որուն ամմնն տեղ ամմնն բանի մէջ պէտք ու կարտութիւն ունի : Ասկէց բնական ասկէց արգար ու պատշաճ բան չի կրնար ըլլալ որ մէկ արարած մը արթընցածին պէս՝ իր սրտն այ տայ, այսինքն անոր որ ինչ որ ունինք նե՛ ինք մեզի տուեր է, և կը խոստանայ ալ մեզի յաւիտեանքն անկեղծութիւն տալ երկինքը . անոր համար կըսէ սուրբն Օգոստինոս . “ Զքեզ բոլոր կուզէ ան որ չքեզ բոլոր ստեղծեց , , : Մէկ մեծ իշխանի մը թագաւորի մը ծառայ՝ որ իր ամմնն ունեցածն իր կեանքն անկէց ընգուսած ըլլայ նէ, ի՞նչ կրնէ : Թե որ ազէկ ծառայ է, առտուանց արթընցածին պէս՝ իր տէրը կը յիշէ, մէկին զինքը կը մտածէ, սիրուն անոր կերթայ, բազմալով փութալով իրեն ազէկ ծառայելու, զինքը դժ ընելու : Ասանկ ալ մնք թէ որ այ ճշմարիտ ծառան ենք, առտուանց արթընցածնուս պէս՝ պէտք է յիշինք մեր տէրն ԾԾ, մէկին մտքերնիս իրեն տանինք, զմեզ բոլորովին իրեն և իր ծառայութեանը նուիրենք : Բայց ափսոս որ խիտա քիչ են այ ասանկ ծառաները . շատն առտուանց արթընցածին պէս՝ զեծ յիշելու տեղն՝ ազխարհային բաներ կը յիշէ կամ իրեն գործքն .

լը . միտքն նոյ տանելու տեղն՝ արարածներու . կը տանի , աշխրհքիս բաներուն . և շատ անգամ իրեն առջի մտած մտէնքն ու սիրան նոյ տարու տեղը՝ ծառանային կուտայ ազակոյ խորհուրդներով և անպարկեշտ բաղձանքներով . անանկներուն վրայ կըստուգուի Դաւիթ մարգարէին ան խաղն որ կըսէ : “ Չանօրէնութիւն խորհնցաւ . յանկողնի իւրում , եկաց նա յամենայն ճանապարհ՝ որ ոչ է բարի , և ՚ի չարի նա ոչ ձանձրացաւ . (Սղ՛ . ԼԷ . 5 .) այսինքն անկողնին մէջը մեղք է մտածածը , միտքն ամենն գէշ բաներու կերթայ , և ինքը ետ չի քաշեր : Ասանկ ընողն ինչպէս կրնայ ըսուիլ որ նոյ կը ծառայէ . նոյ կը պաշտէ : Ուրեմն բարեպաշտ քրիստոնէից առտուանց առջի գործքը պիտոր ըլլայ զեւծ յիշել . իրեն տանել միտքն և ըսել սրտանց . “ Աստուած իմ , սիրտս քեզի կը նուիրեմ , , :

Ետքը պէտք է պարկեշտութեամբ հագուի , և թէ որ կրնայ՝ մէկէն երկու ծնկան վրայ գայ պատկերքի մը՝ կամ մանաւանդ խաչելութեան մը առջին , ու խանարհութեամբ մտածելով նոյ ներկայութիւնն՝ երեսը խաչ հանէ . զասն զի ան է քրիստոնէին նշանն , անովը կարողութիւնք անհաւատներէն , ան է որ կը յիշեցնէ մեզի սուրբ խաչը՝ որուն վրայ որդին նոյ մեզի համար իր կեանքը տուաւ , և անոր օգնականութեամբն է որ մենք կը յաղթենք ամենն փորձութիւններու , և նոյն ամենն շնորհք կընդունինք : Ասանկ երեսը խաչակնքելէն ետքը՝ ջերմեռանդութեամբ միտքն առ նոյ տանելով պէտք է ըսէ . “ Երկրպագեմ քեզ նոյ իմ , և սիրեմ զքեզ ՚ի բոլոր սրտեմ , , . ասով ըսել կուզէ որ կը ճանչնայ նոյ անսահման մեծութիւնն , երկրի և երկնի տեք ըլլալն . և իրեն անարգ ու ուղորմելի արարած մը՝ սէնչ մը ըլլալն նոյ առջին , և իր մեծարանքը պաշտենն ու հնազանդութիւնը կրնծայէ նոյ : Ըսել կուզէ որ բոլոր սրտանց կը սիրէ զեւծ ամենն բանէն վեր , նոյ հաճոյքն ընելէն աւելի բան չի բաղձար , զեւծ բարկացնելէն աւելի բանէ մը չի վախնար . հարստութիւն՝ կեանք՝ ամենն բարիք՝ հազար աշխարհք՝ թէ որ իրենն ըլլային . սոքի տակ կառնէր՝ նոյ գէմ բան մը չընէրու համար : Առ ըսել կուզէ ան կարճ ազօթքովը . “ Երկրպագեմ քեզ նոյ իմ , և սիրեմ զքեզ ՚ի բոլոր սրտեմ , , :

Ետքը աղօթքն առաջ տանելով , պէտք է ըսէ . “ Գ .

հանամ զքէն զի ստեղծեր զիս և փրկեցեր, և ետուր ինձ ծնանել 'ի քրիստոսնեայ ծնողաց, : Արով շնորհսկալ կալ կրլայ այ զինքն ստեղծելուն համար, իրեն կհանք սալուն համար, բանականութիւն տալուն համար՝ որով կրնայ ճանչնալ սիրել ու վայելել զմծ . շնորհակալ կրլայ զինքը սասանային գերութենէն ու դժօրբէն՝ նր չարչարանքներովն ու խաչին վրայ մեռնելովն պզտակուն համար . շնորհակալ կրլայ որ այ շնորհքովն ինքը սուրբ հաւատքին ու ճշմարիտ կրօնքին մէջ ծներ է, որ կրնար ուրիշներուն պէս անհաւատ ու սուրբ եկեղեցեցէն գուրս ծնանել . և անոնց պէս յաւիտեան դատարարասիւ : Ասոնք բոլորն ալ անանկ շնորհքներ են՝ որ ոչ մեծութիւննին կրնանք բաւական ըմբռնել, և ոչ բաւական գոհութիւն տալ անոնց համար այ : Ետքը շնորհակալ պէտք է ըլլայ նաև ան գիշերն աղէկ անցընելուն համար, ու խնդրէ որ առանց մեղաց անցընէ ան օրը . “ Գօհանամ զքէն զի պահեցեր զիս 'ի գիշերս յայտմիկ, շնորհեա ինձ զօրս զայս առանց մեղաց անցուցանել, և յամենայն չարէ պահեա զիս, : Թե որ արքայանքի համար մէկն աս կարճ աղօթքը ծնկան վրայ վերնայ ալ զուրցել նէ, կրնայ հագուելու ատենն սիրտն իր թալու ատենն ալ, աշխատելու ատենն ալ շնորհքն արտանց :

Շնորհակալ մեղք բողորովին այ ենք, ինչ որ ալ անմեղք այ է, թէ մտածութիւն ըլլայ թէ խօսք և թէ գործք . վրան զի ինքն է ամեն բան մեղք տուողն, անանկ որ առանց իրեն չենք կրնար ոչ մտածել, ոչ խօսել . ոչ բան մը ընել և ոչ շունչ մը առնուլ՝ որ ամեննէն գիւրին բանն է, անոր համար մեծ անխառութիւն կրնենք այ : Թէ որ բան մը մտածենք ըսենք կամ ընենք առանց իրեն նուիրելու, որ մեր արարիչն ու վերջին վարձանն է, և թէ որ գիտաւորութիւննիս ան չըլլայ որ ամեն բան իր հաճոյցն և իր փառապը համար ընենք : Անոր համար կըսէ առաքեալք . “ Եթէ ուտի շնորհակալ քրիստոսն, և թէ զինչ և առնիցէք, զամենայն ինչ 'ի փառս այ արարիչք, : (Ս . Կորն . Ժ . 31 .) այս ինչն թէ ուտէք, թէ խմէք, թէ քալելու ելլէք, թէ գործքի հետ ըլլաք, ինչ որ ալ ընէք, միայն թէ մեղք չըլլայ ըրածնիդ, միշտ ամեն բան այ փառապը համար պէտք է ընէք : Աս խօսքիս վրայ սուրբ Օգոստոսինոս կը .

սէ որ առտքեալն ամէն բան ըսելով բան մը գուրս չի
թողուր , ուրեմն մեր կեանցն և ոչ մէկ վարկեանք կը
թողու որ նոյն սիրոյն ու փառացը համար չիբանեցրնե-
լով ուրիշ բանի գործածենք : Սուրբ ազաւինացին ալ
կրսէ որ առաքելոյն խօսքը յորգորանք չէ , հաստա պա-
տուիրանք և յայտնի հրաման է :

Ասանկով պէտք էր որ միշտ մեր սիրան նոյն հետ ըլ-
լար , և ամեն բանի մէջ ինչ որ կը մտածենք կը խօսինք
ու կընենք՝ դիտաւորութիւննին նոյն փառքն ըլլար : Բայց
որովհետեւ մտքերնիս անանկ անհաստատա ու փոփոխա-
կան է՝ որ խիստ դիւրաւ զգայական բաներու կերթայ ,
ուստի գրեթէ անհնար է ամեն մտածմունքի խօսքի և
գործքի մէջ միշտ ներգործարար նոյն հաճոյքն ու փառքը
գիտել . ուրեմն ինչ կընէ բարեպաշտ քրիստոնէն : Ար-
ջանայ գոնէ ստէպ գիտաւորութիւնը նորոգել , մանա-
ւանդ առաւելները արտանց կառաջագրէ՝ ինչ որ ան
որը մտածէ խօսի և ընէ պիտոր նէ , ամենն ալ նոյն փա-
ռացը համար ընել : Ասանկով ըրած առաջագրութիւն
ան օրուան իր ամեն մտածմունքներուն խօսքերուն ու
գործքերուն վրայ զօրութեամբ կիմացուի , ու թէ և
ներգործութեամբ չիգիտէ նոյն փառքը՝ միշտ գիտածի
պէս կըլլայ . ուստի կը կատարէ ան մեծ պատուիրանքն
ամեն բան նոյն ուրիշելու , ամեն բան նոյն փառացը հա-
մար ընելու , և կրնայ ըսուիլ որ միշտ Թժապաշտութե-
գործք ընելու հետ է : Ուրեմն բարեպաշտ քրիստոնէն
առտուանց աս ազօթքը պէտք է ընէ . “ Աստուած իմ ,
զամենայն զնորհուրդս զբանս և զգործս իմ նուիրեմ
ի փառս քո . սուր ինձ զնորհս քո , զի մի մեղայց
քեզ ” : Ասով ըսել կուզէ որ իր գիտաւորութիւնն է
ամեն բան նոյն հաճոյքն ու փառացը համար ընել , և
ամեննին անանկ բան մը չընել՝ որ նոյն գէմ կամ անհա-
ճոյ ըլլայ :

Աս նուիրմունքն նոյն ընելէն և իր սիրան՝ իր մտած-
մունքը՝ խօսքերն ու գործքերն նոյն ընծայելէն ետքը ,
պէտք է հայրմեր մը Ողորջն մը և հաւատամք մը ըսէ :
Գիտէք որ հայրմերին պէս ազուր ազօթք չիկայ , հերիք
է որ Քմի շարագրածն ու մեզի սորվեցուցած ազօթքն
է : Ասով , ինչպէս ըսի ձեզի հայրմերին մէջի կզած
խնդիրքները բացատրելու ստե՛նս , մեզի հարկաւոր ե-
ղած ամեն շնորհք կը խնդրենք նոյն : Ար խնդրենք ան

Հնորհքները՝ որոնց կը կարօտինք իրեն վերաբերեալ պարագրերնիս ընելու համար, կը խնդրենք ան Հնորհքներն ալ՝ որոնց կը կարօտինք մեր պիտոյիցը համար, կը խնդրենք յաւիտենական կեանքը, հոգիներնուս բարիքը, մարմիններնուս հարկաւոր եղածն, ու կը խնդրենք որ զմեզ խալըսէ աս բարիքներուն արգելք եղող ամեն փորձանքներէն : Ուստի հայրմիրը ջերմեաւնգուծթ մտքերնիս վրանիսն ու հասկընալով ըսենք նե, այ արժանի պաշտօն ե երկրպագութիւն կընենք : Ինչու որ մէկ կողմանէ այ մեծութիւնը կը խօսատովանինք, կը գաւանդինք որ ինքն է փմնայն բարեաց աղբիւրն ու տուողն, ու կը ճանչնանք որ ինքը միայն կրնայ օգնել մեր ամեն կարօտութեանը . մէկալ կողմանէ ու կը ճանչնանք մեր սղորմելութիւնը, մեր կարօտութիւնը, մեր ոչինչ ըլլալն, և ամեն բանի մէջ իրեն պէտք ունենալնիս, ինչուան չիկրնալնիս առանց իր օգնականութեանը բան մը ընել, բան մը ըսել, կամ բարի խորհուրդ մը ըլլայ՝ մտքերնուս անցընել : Ետքը Գաբրիէլ հրեշտակագետին տուած բարեւր տալով սուրբ Եծածնայ, այսինքն ողջոյն քեզ Մարիամն ըսելով, կորհնենք ու կըյարգենք զինքն, և իր պաշտպանութեւր կըյանձնենք մեր կեանքն ու մահը . ասով նաև զՔրիստոսը կը փառաւորենք, սր կուզէ և կախորժի իր ամննասուրբ մօրը փառքն ու պատիւը : Ետքը հաւատաւնն ալ մտքերնիս վրանիս զուրցելով՝ աղէկ հաւատոյ ներգործութիւն մը ըրած կըլլանք, այսինքն ինչ որ Եծ յայտներ է՝ հաստատուն հաւատքով կը գաւանդինք, աչքով անանելէն ու ձեռքով շօշափելէն եւել . և աս մեր հաստատուն հաւատքովը մեծ պատիւ և փառք կուտանք այ : Ինչու որ խելուընուս չիհասած բաներն՝ իր ըտելուն համար միայն հաւատալով իր բոլորովին իմաստութիւն և անսխալ ճշմարտութիւն ըլլալը կը ճանչնանք, որ չի կրնար ոչ ինքը խաբուիլ և ոչ ուրիշը խաբել :

Ետքը՝ որուան մէջն՝ ինչպէս որ ըսի՝ աղէկ կըլլայ քանի մը հեղ նորէն հաստատել մեր գիտաւորութիւնն այ փառապը համար ընելու ինչ որ կընենք նե : Ասանկ բարեպաշտ քրիստոնէայ մը աշխատանք կամ ինչ և իցէ գործք սկսելու ասանը՝ այ կը նուիրէ ու կըսէ . “ Աստուած իմ, քեզի կը նուիրեմ աս գործքս, քու սուրբ օրհնութիւնք տուր աս գործքիս ” : Ասանկ ալ երրոր

սեղան կը նստի՝ իր կերակուր ուտելն այ կը նուիրէ , կառաջագրէ որ ապրելու և այ ծառայելու համար միայն ուտէ , ուստի սկսելէն առաջ կըսէ . “ Աստուած իմ , օրհնէ զմեզ ալ , առ կերակուրն ալ , որ քու սուրբ ծառայութեց մէջն ապրելու համար պիտի ուտենք , , : Սեղանէն ետքն ալ բարեպաշտ քրիստոնեան կը գտնանայ՝ այ տուածին վրայ . շնորհակալ կըլլայ այ և կըսէ սրտանց . “ Աստուած իմ , շնորհակալ եմ որ ասորուան կերակուրս ալ առիր . շնորհք առւր ինծի որ քեզի աղէկ ծառայեմ , , : Ասանկ ալ բարի սովորութիւն մըն է երբեմն երբեմն օրուան մէջ ողջոյն մը ըսել . և յիշել որ ատենը կանցնի , ամեն մէկ անցած վայրկեանին համար պատասխան պիտի տանք այ՝ ան վայրկեանն ինչպէս անցընէ ըսու համար : Ասանկ ալ բարեպաշտ քրիստոնեայ մը երբու փորձութիւն մը կուգայ մտքը , երեսը կը խաչակնքէ ու կըսէ մտքէն . “ Օգնէ ինծի տէր իմ , որ քեզի գէմ չընեմ , , : Իսկ երբու յանկարծ այ գէմ ընէ . կամ տարակուսի որ ըրաւ , մէկէն մեղայ կըսէ , կը զգչայ ըրածին վրայ , այմէ թողութիւն կը խնդրէ , զզջման ներգործութիւն կընէ , կառաջագրէ որ մէկտէն ալ զան չիբարկացընէ : Վճանապէս բարի սովորութիւն մըն է առտու կէսօր իրիկուն հրէշտի քեռն աղօթքն ըսել , կամ գոնէ իրեք իրեք ուղջոյն . ներողութիւն ալ կը վաստակի ըսող :

Իսկ երբոր օրն իրիկուն կըլլայ , պառկելու ատենը կը մօտենայ , բարեպաշտ քրիստոնեան նորէն առտուան պէս երկու ծնկան վրայ կուգայ , ու նոյնպէս սիրով մեծարանքով խոնարհութեամբ երկրպագութիւն կընէ այ , շնորհակալ կըլլայ ու կըսէ . “ Երկրպագեմ քեզ ան իմ , և սիրեմ զքեզ ի բոլոր սրտէ . գոհանամ զքէն զի ստեղծեր զիս և փրկեցեր , ետուր ինձ ծնանիլ ի քրիստոնեայ ծնողայ , և պահեցեր զիս այսօր , , : Ետքը այմէ շնորհք կը խնդրէ՝ որ ան օրուան ըրած պակասութիւնները շանչնայ , ու սրտանց ցաւի անոնց վրայ : “ Տուր ինձ տէր զշնորհս քո , զի ծանեայց զմեզս իմ և զլսացայց , , : Ետքը կը քննէ քիչ մը իր խղճմանքը՝ ինչ որ ան օր մտքով խօսքով ու գործքով ըրիւ է , և ըրած պակասութիւններուն թողութիւն կը խնդրէ այմէ , սրտանց ներգործութիւն զլսման ընելով . և ետքը նորէն առտուան պէս հայրմեր մը ողջոյն մը և հաւատամքը կը

ակ, ուրիշ ինչ ազօժք ալ կուզէ նէ : Սոքը կը խնդրէ
 անձն որ ան գիշերն անկտանդ և առանց մեղաց անցընէ :
 « Պահեա զիս ամ իմ 'ի գիշերիս յայսմիկ առանց մե-
 ղաց, և յամենայն ժտանալէ ապրեցա զիս » : Ասանկ բռն-
 լով անկողինն կը մտնէ, իր մարմնոյն ու մտքին հարկա-
 ւոր եղած հանգիստը տալու համար . բայց որովհետև
 քունն ու մահն եզբայր օւ քոյր են, ու շատերը քուն
 ըլլալէն ետքը մեկմըն ալ չարթնցան, ուստի բարեպաշտ
 քրիստոնեան դեռ զգուիք բարձին չեղբա՞ծ ' նորին գին-
 քը խաշակիցիքով կրսէ . « Ամենատուրք երրորդու-
 թիւն, տուր ինձ բարւոք կեալ և բարւոք մեռանել » :
 Աս է բարեպաշտ քրիստոնէի կրթութիւնը ըսուածք . և
 ով որ ամենն օր աս սուրբ կրթութիւնը կընէ, իրա-
 քնէ անիկայ ինչպէս որ պէտք է նէ կը պաշտէ զամ,
 ազէկ կը պահէ այ առջի պատուիրանքը . և ասով ան-
 տարակոյս մեկալ ամենն պատուիրանքներն ալ կը պա-
 շէ, և սպասով փրկութեան կը հասնի :

Բայց քանի՞ հոգի կը գտնուի քրիստոնէից մէջ, որ աս
 սուրբ կրթութիւնն ընէ . ընողներէն ալ քանի՞ հոգի կը
 գտնուի որ ազէկ ընէ : Մարդուն ստակուս կուգայ մա-
 ծելու . ամ ստեղծեր է զմեզ, ինքը փրկեր է, ինքը
 զժողովէն խաղտեր է, և արքայութեան գուռը բացեր
 է մեզի . ամ է որ զմեզ կը պահէ, մեզի կեանք կուտայ
 ամենն վայրկեան, և ամենն ունեցածնիս իրմէն է, ա-
 նանկ որ՝ առանց իրեն բան մը չեմք կրնար ընել, և ոչ
 քայլ մը, և ոչ շունչ մը առնել : Այսու ամենայնիւ
 որչափ մարդիկ կան՝ որ ամենն օր ամենն վայրկեան այսմ
 այսչափ բարիք ընողներէն ետքը և ոչ կը յիշեն զինքը,
 ոչ մեծարանաց և ոչ սիրոյ նշան մը կը ցցընեն իրեն :
 Քանիներ կան որ, ինչ քէլ սովորութիւն, անբանի
 պէս կերթան իրիկուան քուն ըլլալու, անբանի պէս ալ
 կեցնեն առտուանց, առանց բան մը ըսելու . այ, առանց
 կարճ ազօժք մը ըլլայ՝ ընելու, առանց գոհութեան մը
 տալու, առանց խաչ մըն ալ հանելու երեսներն : Քանի
 ներ ալ ժամը ոտք չեն կոխեր, որ բուն ամպաշտութե
 և այ երկրպագութիւն ընելու տեղն է . կամ թէ որ
 ժամ գան ալ նէ, սովորութեան համար կուգան, եր-
 բեմն ալ մարդ անանելու համար, առանց ջերմասան-
 գութեան, առանց յարգութեան, անանկ որ՝ զամ փա-
 ռաւորելու տեղն իրեն անարգանք կընեն : Անոր հա-

4

3^a

մար է որ ձծ զմեզ կը պատժէ, վասն զի չենք որչառեր զինքն, իրեն արժանաւոր պատիւը չենք տար, այլ մա- նաւանդ հազար կերպով կանարգենք ու բանի տեղ չենք գներ զինքը: Անոր համար կը թողու որ շատերն անանկ կը կուրնան ու սրտերնին կըխստանայ, ինչուան հաւատքնին ալ կը կորսընցընեն. «Չ չարան չարաւ կո- րուացէ, և զայգին տայցէ այլոց ժշակաց, որք տայցեն նմա զպատուդ ՚ի ժամու իւրեանց» (Մով. իմ. 41:)
Բայց աս ձայնը ուրիշ անգամ լսեցուցի ձեզի:

Հիմայ աս է ըսելիքս որ շատերը քրիստոնէից մէջէն կը կարծեն որ զձծ կը պաշտեն, և իրօք չեն պաշտեր. վասն զի ձծ միայն չէ պաշտածնին. ինչպէս որ ինքն յայտնի կը հրամանէ. «Մի ունիցիս այլ ձծ առաջի իմ» (Եւէյ. Ի. 3:)
Աստուած բոլորովին իմաստութիւն ըլ- լալովը, բոլորովին բարութիւն, բոլորովին գեղեցկու- թիւն, բոլորովին սիրելի, ամենամեծ և ամենակարող, անանկ արժանի է պատուելու մեծարելու և բոլոր սր- տանց սիրելու զինքն որ՝ սրտերնուս մէկ մասն ալ ըլ- լայ՝ ուրիշ բաներու կայրնելը, որ այ առջեր ոչ ինչ են, իրեն մեծ նախատինք ընել է, և անանկ խելքէ մտքէ վեր անիրաւութիւն, որ անիկայ հասկընալու հա- մար՝ պէտք է այ ինչ ըլլալը հասկընալ: Եւ որովհետեւ ով որ կանարգէ զձծ ու կանիրաւի այ, զինքը չի պաշ- տեր. ուրեմն ով որ ալ զինքը միայն չի պաշտերնէ, զձծ չի պաշտեր: Բայց երկուր նայէ որ քրիստոնէից մեծ մա- սին ըրածն աս է, կուզեն պաշտել զձծ, բայց միանգա- մայն աշխարհք ու աշխրջբիս բաներն ալ պաշտել, անոնց վրայ անկարգ կերպով սրտերնին կայրնելով, զանոնք սիրելով ու մեծարելով կամ այժմ աւելի, կամ այ հաւա- սար: Որը հարստութի ու ստակ կը պաշտէ, որը փառք պատիւ, որն արարած մը, որն իր զգայութիւն. կարճ խօսքով քիչ մը այ պատուիրանքը կուզեն պահել. քիչ մըն ալ աշխրջբիս օրէնքն ու կանոնը: Մէյմը ռզորմութի տալ, մէյմըն ալ անիրաւ շահ ընել, զրկանք ընել, չափէն եւել վաշխ պահանջել. քիչ մը ժամ գալ՝ ազօթք ընել, քիչ մըն ալ վտանգաւոր տեղուանք պարտիլ, բամբա- սանք ընել, անպարկեշտ բաներ խօսիլ. մէյմը հաղոր- գուիլ, Յն սրտերնուն մէջն ընդունիլ, մէյմըն ալ մահա- ցու մեղքով սրտերնին սատանային տալ: Ասանկով քն աշխարհք ու սատանան նոյն խորանին վրայ կը գնեն՝

իրեքին մեկտեղ երկրպագութիւն ընելու, իրեքը մեկտեղ պաշտելու: Ինչ ստակալի սրբապղծութիւն. Ի՞նչ տւեղի գիւրաւ կը ներէ, կրտէ սուրբ Ամբրոսիոս, անհաւատի մը և հեթանոսի մը՝ որ մինակ իր կուսքը կը պաշտէ, քան թէ քրիստոնէի մը՝ որ Եւանջիլի հետ ուրիշ կուսքեր, այսինքն աշխարհիս բաները կը պաշտէ: Անոր համար կրտէ մեզի Եւանջիլի մարգարէին բերնովը. « Մինչև ցերը կազայք յերկուս հետս. եթէ տէր է Եւանջիլը, երթայք զհետ նորա. և եթէ Բահազն իցէ, երթայք զհետ նորա », (Մ. Թ. Ժ. 21.) այսինքն ինչ օգուտ կազն ի կազը քալելէն, մէյմը մեկգին մէյմը մեկալ գին ծռելէն. ևս ձեզի կարօտ չեմ, ուրեմն որոշեցէք ինչ որ կուզէք նէ, կամ զիս Եւանջիլիս ալ զիս միայն պաշտել, և կամ թէ որ ուրիշ մըն ալ կուզէք ինձի հետ Եւանջիլիս նէ՝ զինքը մինակ պաշտեցէք, իրեն միայն երկրպագութիւն ըրէք, իմին հոգս չէ ձեր երկրպագութիւնն ընդունելու. « Եթէ Բահազն իցէ, երթայք զհետ նորա », Բայց ազէկ մտքերնիդ պահեցէք առ ինձի ըրած նախատինքնիդ, ետքը զձարէք պետար:

Կարգանք սուրբ աւետարանը, կը տեսնենք որ Եւանջիլի պէտք է ծառայել, աշխարհի՝ սատանայի՝ զգայարանքներնուս ալ իրեն հետ մեկտեղ ծառայել չըլլար. « Տեսան Եւանջիլի պագցես, և զնա միայն պաշտես », (Մ. Թ. Ժ. 10.) Կարգանք սուրբ աւետարանը, կը տեսնենք որ երկու ախրով մեկտեղ ծառայել չըլլար, այսինքն Եւանջիլի աշխարհի. « Ոչ ոք կարէ երկուց տերանց ծառայել », Կրնանք կամ մէկը կամ մեկալը գոհ ընել, բայց երկուքը մեկտեղ անկարելի է: Ուրեմն հարկ է որոշենք, կամ Եւանջիլիս ծառայել, և կամ բոլորովին թողուլ զինքն և երթալ ծառայել օրուն որ կուզենք: Թողուլ զԵւանջիլիս բաներնուս չի դար. վասն զի զինքը թողուցածնուս պէս՝ զմեզ կը կորսնցընենք, և յաւիտեան կը կորսուինք: Ուրեմն ամեն բան թող երթայ կորսուի, բայց Եւանջիլիս պինդ բանենք, իրեն կը պիտի չենք: Առանց առանկ ընելու՝ զմեզ պարապ տեղը կը յաւանջենք, խղճմտանքնիս հազարումէկ պատճառներով կը հանգարտեցնենք, բայց ետքը ետքը խաբուած կը գտնուինք, Եւանջիլիս ծառայելնիս՝ գտտապարտութիւն կըլլայ մեզի. սուրբ գրքին խօսքն է. « Եւանջիլիս պարհ »

որ թուին մարդկան թէ ուզիլ իցեն, բայց կատարած նոցա երթայ յատակս դժոխոց, : (Առախ. ԺԳ. 12.) Մեր կրքերը մեր անձնասիրութիւնը զմեզ կը կուրջընեն, կը կարծենք որ աշխրջիս բռնած ճամբան շիտակ և աղէկ է, բայց ծայրը դժոխքը կը հասնի. « Բայց կատարած նոցա երթայ յատակս դժոխոց, : Աստուած ամենիքնիս սլ պահէ աս սոսկալի խարէութենէն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԺԵ .

Երևի՛ի սարքերն յարգելու, և անոց բարեխօսութիւնը ինքրելու վրայ :

Ինչպէս ասկէց առջի յորդորակիս մեջը տեսանք, այ առջի պատուիրանքը պահելու համար՝ պարտական ենք զինքը պաշտելու, իրեն միայն երկրպագութիւն ընելու, և իրմէն ուրիշը չի պաշտելու : Ուրեմն չէնք կրնար երկրիքին սուրբերն ու հրեշտակները պատուել մեծարել և իրենց ազօթք ընել, այ պատուիրանքին գէմ կրնենք ասով : Տեսակ տեսակ հերեւիկոսներ, մանաւանդ նորադանդները մեզի գէմ աս ամբաստանութիւնը կրնեն, ու մեր ատենի անհաւատներուն հետ միացած՝ կը ջանան ամենի կերպով վար զարնել մեր ուղղափառ հաւատքը . կրսն որ մենք կուսպաշտ ենք, շատ թծներ կը պաշտենք, վասն զի այ հետ երկրիքի սուրբերուն ու հրեշտակներուն ալ երկրպագութիւն կրնենք : Աս խօսքէն անզգամ ու անխելք խօսք չի կրնար ըլլալ . անոր համար և ոչ ատեն կանցընեմ աս թանկագէմ խտակու ձեզի՝ որ ըսածնին ծուռ ըլլալը գիտէք . ու սուրբ հաւատքը մեզի կը սորվեցընէ որ չէ թէ միայն գէշ բան չէ՝ այլ նաև բարեպաշտութիւն է երկրիքի սուրբերն ու հրեշտակները պատուել, և անոք մեզի բարեխօս բռնիլը : Բայց որովհետև արիանեղեան նք ժողովը կը հրամայեալիսկոպոսներուն ու ժողովըգապեաներուն՝ որ սորվեցընեն ժողովըգեան ինչ կերպով պիտար պատուեն սուրբերն և անոնց ազօթք ընեն, ի՛նչ

յարգութիւն պիտի ընեն սուրբերուն պատկերացն ու մատուցներուն, ուստի իմ պարտքս է որ ձեզի ազէկ բացատրեմ առ բաները: Աս անգամ սուրբերուն ու հրեշտակներուն յարգութեանն ու բարեխառութեանը վրայ կը խօսիմ. իսկ եկած անգամուն պատկերաց ու մատուցներուն վրայ:

Երկու տեսակ պաշտել կայ, բայց եկուր նայէ որ հերեպիկոսները չեն գիտեր կամ չեն ուզեր տա զանազանութիւնն ընել: Մէյ՛մը բուն պաշտել, ինչպէս թծ կը պաշտենք ամեն բանէ վեր, ամենակատարեալ, անեղ, անսահման, ամեն բանի ստեղծող և գերազոյն տէր, ամեն կատարելութիւն ինքիրմէ ունեցող, աւանց մէկէ մը բան մը առած ըլլալու: Մէյ՛մըն ալ կայ երկրորդաբար պաշտել որ աւելի յարգել ու մեծարել կըսուի, ինչպէս կրնենք երկրնքի հրեշտակներուն ու սուրբերուն՝ իրենց գերազանցութիւնը ճանչնալով, բայց միշտ իբրև թոյ՛ն առած ու չափ և սահման ունեցող. այսինքն կը ճանչնանք որ շատ գեղեցիկ առաքիւնութիւններ ու գերբնական կատարելութիւններ ունին, բայց չէ թէ իրենցմէն՝ այլ այլ շնորհքովը, ուստի այլ ունեցածներէն խիստ շատ վար: Ասոնցմէ ՚ի զատ մտածաւոր պաշտօն մը կամ մեծարանք մըն ալ կայ, որ սուրբ թծածնայ կրնծայենք իբրև մօր թոյ. վասն զի թէ և իր գերազանցութիւնն ալ այլ տուածն է ու սահման ունի, թէ և իր ամեն կատարելութիւններն այլ շնորհացը պարգևն է, բայց որովհետև սուրբ թծածնայ գերազանցութիւնն առաքիւնութիւններն արգիւնքն ու սրբութիւնը՝ շատ վեր է երկրնքին ամեն հրեշտակներուն ու սուրբերուն ունեցածէն, անոր համար արժանի է որ մտանաւոր պաշտօն մը կամ պատիւ մը տանք իրեն. իրաւ՝ այլ աղւտծնուս պէս չէ, անկէց վար, բայց հրեշտակներուն ու սուրբերուն տուածնէս շատ վեր: Այսինքն իրաւքով և աւելի յայտնի բացատրեմ. երկու կերպ պաշտել կայ, մէյ՛մը գերազոյն՝ ծայրագոյն՝ այլ միայն յատուկ պաշտօն մը, որն որ իրեն միայն պարտրկոսն ենք ատլաւ. մէյ՛մըն ալ անկէց շատ վար պաշտօն մը՝ որ հրեշտակներուն ու սուրբերուն կուտանք, ևս առաւել նք թծածնայ:

Յտառակ այլ պահուած պաշտօններն է որ՝ զինքը ճանչնանք մեր գերազոյն տէրն, ամեն բանի կառավար,

ամեն բարեաց ազգիւր, ամեն շնորհաց առաջ, որ ստեղծուած չէ, չափ ու սահման չունի, ամեն կատարելութիւններու աեր է, երկնի և երկրի ինքը միայն կիշխէ : Ասանկ ճանչնալէն ՚ի զար, բոլոր մեր՝ սերը՝ մեծարանքը՝ վստահութիւնը՝ հնազանդութիւնն ու ամեն բանի մէջ հպատակութիւնիս իրեն նուիրենք . չէ թէ սրտանց միայն . այլ և խօսքով ու գործքով, արտաքին ձեռով ալ՝ այսինքն ծնրադրութիւն և երկրպագութիւն, ինչպէս տակէ տաջի յորդորակներուս մէջն ըսի : Արեւոյ է այ յատուկ պաշտօնը, որ մեզ ուղղափառքն այ միայն կրնձայենք :

Իսկ սրբոց ընծայած պաշտօններս բոլորովն սարգեր է ասկէց : Ասան զի անով իրենց առաքինութեանն ու գերազանց կատարելութեանցը համեմատ պատիւ մը և մեծարանք մը կրնենք իրենց, արտաքին նշաններով ալ՝ որ կրնայ ըլլուիլ նաև ամեն արժանապատիւ մարդկանց : Ինչպէս կը տեսնենք սուրբ գրքին մէջն որ՝ երբոր Բերսաբէ Դաւթի գիմացն ելաւ ինչգրելու օր թագաւորութիւնն իր որդւոյն Սողոմոնին տայ, երկրպագութիւն ըրաւ անոր . « Խոնարհեցաւ Բերսաբէէ, և երկիր եպագ արքայի », (Պ. Թ. Թ. 16 :) Ասանկ ալ Ազոնիա երբոր իր հզարայր Սողոմոն թագաւորեց, անոր երկրպագութիւն ըրաւ . « Երկիր եպագ արքայի Սողոմոնի », (ՅՅ :) Կմանապէս Աբրահամ նահապեան երկրպագութիւն ըրաւ Քեաայ ցեղին . « Եւ երկիր եպագ Աբրահամ առաջի ամենայն ժողովրդեան երկրին », (Ծ. 17 :) Ասոր պէս ուրիշ անթիւ տեղ սուրբ գրքին մէջը կը տեսնենք որ աս կերպով յարգութիւն կըլլուի արժանապատիւ մարդկանց :

Ինչո՞ւ ուրեմն չիկրնանք պիտոր մենք ալ նոյն բանը հրեշտակներուն ու սուրբերուն ընելու, զիրենք յարգել պատուել ու մեծարել, իրենց ջերմեանգութիւն ընել, արտաքին ձեռով ալ իրենց ցօշնել մեր յարգութիւնն ու մեծարանքը : Թէ որ իշխան մը թագաւոր մը որ և իցէ մեծաւոր մը պարտրկան ենք մեծարելու, թէ որ առաքինի իմաստուն ճարտար աւ որ և իցէ արժանապատիւ մարդ մը պարտրկան ենք մեծարելու, որչափ աւելի պէտք է որ մեծարենք երկրներն սուրբերը՝ որոնք այնպիսի կարգէ գուրս առաքինուութիւններ ունեցան : Թէ որ պարտրկան ենք, չէ թէ

ժայն թագաւորն՝ այլ իր պաշտօնեաներն ալ յարգել
ու մեծարել, որչափ աւելի պէտք է որ յարգենք ու
մեծարենք հրեշտակներն ու սուրբերը՝ որ այ պաշտօ-
նեաներն են երկիրքը . « Ո՛չ ապաքէն ամենեքին հո-
գիք են հարկաւորք », այսինքն պաշտօնեայք . (ՄԻՐ-
Թ . 14 :) Թէ որ մէկը թագաւորին հաւասար մեծարելը
անոր պաշտօնեան, ու նոյն յարգութիւնն ընէր ծա-
ռային ինչ որ տիրոջը կրնէ, իրաւ անպատշաճ բան
կըլլար, ու թագաւորն իրաւունք կունենար դժուար-
ելու . բայց երբոր ծառային տրուած յարգութիւնն
իրեն տրուածէն շատ վար է, և ան ալ իրեն պատճա-
ռաւը կը տրուի, չէ թէ միայն գժարը չի գար՝ այլ նաև
կախարժի : Ասանկ ալ թէ որ մեծ սուրբերն այ հա-
ւասար պատուէինք, գէշ կրնէինք, ու զեծ կը բար-
կաջընէինք, վասն զի անոնք ալ իրեն հաւապար այ տեղ
դրած կըլլայինք . բայց երբոր զինքն անհամեմատ կեր-
պով աւելի կը պատուենք ամեն սուրբերին ու հրեշ-
տակներէն վեր գնելով, ու զանոնք ալ իր փառացը հա-
մար յարգելով, անոնց արժանի պատիւը տալերնին՝
այ գէժ չըլլար, մեր պարտքն ըրած կըլլանք, ամահա-
ճոյ գործք կրնենք :

Եւ իրաւ սուրբ եկեղեցիին առ ձեռ ըրած մեծարան-
քը բոլորովին տարբեր և անհամեմատ վեր է հրեշտակ-
ներուն ու սուրբերուն ըրածէն : Թէ որ ներքին մեծա-
րածքը կրտես նէ, սուրբ եկեղեցին զեծ կը պաշտէ ու
կը մեծարէ իբրև արարիչ երկնի և երկրի, իսկ սուրբերն
ու հրեշտակները կը յարգէ իբրև ստեղծուած այ . զեծ
կը պաշտէ իբրև ձեռ՝ գերագոյն և մի միայն տէր բոլոր
աշխարհիս, իսկ սուրբերն ու հրեշտակներն իբրև այ
ծառայքն ու պաշտօնեաները . զեծ կը պաշտէ իբրև
ամեն կատարելութիւն ինքիրմէ ունեցող, իբրև գերա-
գոյն բարի և ազրիւր ամեն բարեաց ու կատարելու-
թեանց, իսկ սուրբերն ու հրեշտակները կը յարգէ իբրև
առաքինի անձինք՝ որ այ շնորհքովն իր կատարելութեն
ու քրտութեանը մասնակից եղեր են : Իսկ թէ որ ար-
տաքին մեծարանքը կրտես նէ՝ որ գրով նշաններով կըլ-
լուի, խիտաշատ տարբեր է այ ըրածնին՝ սուրբերուն ու
հրեշտակներուն ըրածնէս : Իսոք հասկընալու համար-
երբոր արտութիւնը բազմոցին վրայ դրած է, սուրբ եկե-
ղեցին կուզէ որ քահանաները պաշտեն զանիկայ եր-

կրթագրութի ընկելով ինչուան գետիւր խոնարհելով . կուզէ որ ամեն հաւատացեալներն երկու ծնկան վրայ գան անոր առջին , ու սրբութեան տապանակին գիմացէն անցնելու ատենին ալ կուզէ որ երկրպագութի ընեն : Իսկ սուրբերուն ու հրեշտակներուն կուզէ որ միայն խոնարհին՝ գլուխին ծակով պատիւ ասն : որուանց երկրպագութի ընելու : Ասանկ ալ երբոր սրբութիւնը թափօր կը հանենք , կուզէ որ ամենչն ու նաև քահանաները գլուխին բաց ելթան . իսկ երբոր սուրբ թածածնայ կամ սուրբերու և հրեշտակներու թափօր ըլլայ նէ , կրնան քահանայք գլուխին գոց ելթալ գաակով կամ սաղաւարտով : Նմանապէս սուրբ Օգոստինոսին խօսքն է որ սուրբ եկեղեցին ժամերն ու խորանները սուրբերուն կամ հրեշտակներուն չի նուիրեր , այլ այ միայն . “ Ոչ նոցա զտաճարս կառուցանեմք և կանգնեմք զսեղանս , այլ միայնայն այ ” : Ու թէ և որ թածածօր կամ լուսաւորչայ եկեղեցի կըսուի , որ Պետրոսի կամ Պօղոսի ժամ կըսուի , սուրբ Յակոբայ խորան կըսուի , բայց բսել է որ ան ժամը ան խորանն այն ուր ըսած է ՚ի պատիւ ան սուրբին : Ուրեմն ան պատիւն ու յարգութիւնն որ սուրբերուն ու հրեշտակներուն կընենք՝ բաւորովն սարբեր ու խիստ շատ վար ըլլալով այ ըրածնէս , անով այ առջի պատուիրանքին գեմ չենք ըներ , և ամենին իրեն անախորժ բան չընենք ՚ի գառ թածահաճոյ բան կընենք : Պատճառներն ալ յայտնի են :

Նախ որ սուրբերը փառաւորելով այ ըրածը կընենք , որովհետև թո իր բարեպաշտ ծառայքն՝ իր սուրբերը՝ կը փառաւորէ . “ Եթէ ոք զիս պաշտեսցէ , պատուեսցէ զնա հայրն իմ ” , (Յ՛հ . ԺԹ . 26 .) Ուրիշ տեղ ալ կըսէ . “ Զփառաւորիչսն իմ փառաւորեցից ” , (Մ . ԹԳ . Թ . 30 .) Երկրորդ , ինչպէս սուրբ հաքը կըսեն , սուրբերուն ըրած պատիւնիս՝ Աստուծոյ կերթայ . ասանկ որ՝ որչափ աւելի պատուենք սուրբերն , այնչափ աւելի կը պատուենք ու կը փառաւորենք զիս , և իր սուրբերովը զինքն պատուելի կընենք , սաղմոսին ըսածին պէս . “ Սքանչելի է թո ՚ի վերայ սրբոց իւրոց ” , (Կէ . 36 .) Իրաւ՝ ինչո՞ւ համար թագաւորի վը պարտենաները կը պատուենք . Թագաւորին պատիւ ընելու համար , վասն զի գիտենք որ իր սիրելիներն են , իրեն երախտաւոր մարդիկ են : Ուրեմն յայտնի է որ

ինչ պատիւ և անհատութիւն որ կրնենք պաշտօնեաներուն՝ Թագաւորին կերթայ, ինչպէս ալ զիրենք նախանայր՝ Թագաւորին նախապէս ընել կըլլայ: Ասանկ ալ հրեշտակներն ու սուրբերն այ պատիւ ընելու համար կը յարգենք, վասն զի իր պաշտօնեաներն են, իր սիրելիներն են, իր ընտանիքն են. ուրեմն ինչ պատիւ որ կրնենք իրենց՝ ամենն ալ այ կերթայ, ուրեմն զանոնք պատուելով զամ կը փառաւորենք. ուրեմն բարեգործութի կրնենք; սուրբ ու ամահաճոյ գործք է ըրածնիս; և անով արքայութեան արժանի կըլլանք:

Ուստի ազէկ պէտք է գիտնանք ու մտքերնիս պահենք աս բանս. ինտոր որ սուրբ գրքին ըսածին պէս՝ ամենն բան ՚ի փառս այ պարտքեան ենք ընելու. « Չամենայն ինչ ՚ի փառս այ արասջիք », (Թ. Կո՛ւ. Ժ. 31.) ասանկ ալ սուրբերն յարգելով, իրենց տօնը կատարելով, սեթօրէք ընելով, ՚ի պատիւ աս կամ ան սրբոյն պատարագ զուրցելով, միշտ պէտք է որ գիտաւորութիւնն ըլլայ զամ փառաւորել. Թէ որ չէ, անոնց ըրած պատիւնիս՝ այ հաճոյ չըլլար, ազէկ ու արգիւնաւոր գործք չենք ընել:

Ինչպէս հիմայ ըսած խօսքերէս կրնաք իմանալ որ ինչ ամ մոլորութիւն և անկրօնութիւն է ըսելն որ պէտք չէ պատուել հրեշտակներն ու սուրբերն, ինչ պէս նորապանդանիւր կրսեն: Բայց Թէ որ մոլորեալ և անկրօն են անոնք որ սուրբերուն արժանի պատիւը չեն տար, մըջոփ ասելի մեծ անկրօնութիւն ու սրբապղծութիւն կրնեն ան ուզափառներն որ չէ Թէ միայն չեն պատուեր սուրբերն՝ այլ նաև կանարգեն ու կրնայ խառնեն հոյհոյութիւնք ընելով, կամ կը ծաղրեն ըսելով որ՝ ալ հիմայ սուրբերն ու ժեքնին կորսընցուցեր են; բանի չեն գար, շնորհք մը չեն կրնար ընդունիլ այմէ, հրաշք մը չեն կրնար ընել, խուլցեր են, ամենունն իոյն աչքով չեն նայիր, իրենց ուզած մարգկանցը միայն շնորհք կրնեն: Ի՛նչ մեծ սրբապղծութիւն. աս է սուրբերը պատուելնին. չեն մտածեր որ սուրբերը ծաղր ընելով ամ կը ծաղրեն. վասն զի սուրբերն այ պաշտօնեաներն ին, այ բարեկամներն են, այ սիրելիներն են: Վայ այնպիսիներուն, հերեպիկոսներէն շատ գէշ են: Բայց մինք մեր առջի խօսքը գառնանք:

Ամենն սուրբ հարք ասանկ կը սորվեցնեն, ամենն

Ա

Ա

քրիստոնէսայք սուրբ եկեղեցւոյն սկիզբէն ՚ի վեր ասանկ կընեն, ու արիանդեան սուրբ ժողովքն ալ ասանկ հաստատեց, որ սուրբերը պատուելը՝ մանաւանդ սուրբ Թադաւորը, և իրենց ջերմեռանդ ըլլալը, բարեգործութիւն է. ու չէ թէ միայն պէտք է պատուել զիրենք, այլ նաև ազօժք ընել իրենց, բարեխօսութիւնին խնդրել, իրենց պաշտպանութեանը ապաւինիլ, որպէս զի մեզի համար այսքան թէ հոգևոր և թէ մարմնաւոր շնորհքներ ընդունին, իրաւ է որ Թադաւորը շանչնայ մեզի պէտք եղածը քան թէ սուրբերը. բայց ինչպէս Թադաւոր մը իր հպատակին շատ անգամ չեներ շնորհք մը՝ թէ որ հպատակն ինքիրեն երթայ խնդրէ, իսկ թէ որ Թադաւորին սիրելիներուն ու բարեկամներուն մեկին միջնորդութիւն խնդրէ նէ՝ կընդունի խնդրած շնորհքը. ասանկ ալ շատ անգամ Թադաւորը՝ որ մեր ազօժքովը շատար մեզի, սուրբերուն ազօժքովը ու բարեխօսութեամբը կուտայ. վասն զի իր սիրելի բարեկամներն են, և անոնց վրայ կը գուրգուրայ: Ասոր յայտնի օրինակները սուրբ գրոց մեջն ալ ունինք: Արիմելէք Թադաւորն Աբրահամ նահապետին կնոջը Սարային համար անհանկ բարկացուցեր էր զԹադա՝ որ սպառնացաւ ան ծանր մեղքին թողութիւն չխալու՝ թէ որ Աբրահամ անոր համար չքրտարեխօսէր նէ: Ինչ որ ըներ նէ Արիմելէք՝ շար չիկար. Աբրահամ նահապետը մէջ մտաւ, սուրբ և այ սիրելի ըլլալով՝ այսն անոր համար թողութիւն խնդրեց և տուաւ. « Եւ եկաց յաղթմա Աբրահամ առ Թադ, և բժշկեաց զԱրիմելէք » (Ծն. Ե. 17): Ասանկ երբոր Թադ բարկացաւ Յոթ նահապետին իրեք բարեկամներուն, որոնք զինքը միջնորդելու տեղը՝ մեղադրելով աւելի վշտացուցեր էին, և երեսը գարձուց անոնցմէն, Յոթ նահապետը մէջ մտաւ, և իր մեծ համբերութեանը համար այ խիստ սիրելի ըլլալով, իրենց համար բարեխօսեց, և Թադ ալ անոր շնորհք ընելու համար՝ բարեկամներուն թողութիւն տուաւ. « Եւ յառնել նորա աղթմա ՚ի վերայ բարեկամացն, և թող զանոս նոցա » (Յոթ. Խ. 10): Իսկ եկեղեցական պատմութեան մէջ բիւբաւոր օրինակներ կան սա բանիս, որ Թադ սուրբերուն բարեխօսութիւն մեծ մեծ շնորհքներ ու հրաշքներ ըրած է: Բայց թէ որ կրթման սուրբերուն կը գիմնէ՝ ազօժք կրննէք և ուղած շնորհք.

նիս չենք ընդունիր նէ , պակասութիւն սուրբերունը չէ , վասն զի անոնք սիրով կը բազման մեզի ամենն բարիք ընելու . այլ պատճառն ան է որ մենք արժանի չենք ան շնորհքն ընդունելու , կամ Ծած աղէկ չի սեպեր ընելու մեզի ան շնորհքն , ու չընելուն պատճառն ինքը գիտէ :

Աս բանին վրայ որ սուրբերը պէտք է յարգել , իրենց ազոթք ընել , ու զմեզ իրենց յանձնել , ասկէց աւելի չեմ ուզեր խօսիլ , վասն զի գիտեմ որ ամենքնից ալ համեզուած էք : Աւելի հարկաւոր կը սեպեմ բացարթել ձեզի որ ինչպէս պիտի յարգենք սուրբերն , ու ջերմաւանդութիւն ընենք իրենց , որպէս զի Ծայ հաճոյ ըլլայ և մեր հոգւոյն օգտակար . վասն զի աս բանին մէջը շատ սխալներ ու ծուռ սովորութիւններ կրնան մտնել : Անոր համար արիտենդեան սուրբ ժողովը կը յանձնէ եպիսկոպոսներուն ու ժողովագրապետներուն որ աղէկ սորվեցնեն աս բանս իրենց ժողովոցսր :

Աւրեմն որպէս զի սուրբերուն ըրած ջերմաւանդութիւննիս աղէկ ըլլայ ու մեր հոգւոյն օգտակար , պէտք է նախ որ ամեննին արգելք չըլլայ մեր գլխաւոր ջերմաւանդութեանը՝ որ պիտի ունենանք առ Ծած՝ որ մեր ստեղծողն է , առ ՔՄ՝ որ մեր փրկիչն է : Պէտք է որ բոլոր սրտանց սիրենք զԾած ամենն բանէն վեր , և իրեն ծառայութեանը մէջ հաւատարիմ ըլլանք՝ իր ամենն պատուիրանքները պահելով . անանկ որ՝ մեր առջի և գլխաւոր ջերմաւանդութիւնը պիտի ըլլայ առ Ծած և առ ՔՄ փրկիչը . վասն զի ինքն է ամեննէն վեր , երկնի և երկրի տէրն , ու սուրբերն ու հրեշտակներն իր պաշտմաններն են , իր ծառաներն ու հպատակներն են :

Երկրորդ՝ պէտք է որ սուրբերուն ըրած ջերմաւանդութիւննիս Ծայ ուղղենք , այսինքն ինչպէս սուրբ Հերոնիմոս՝ ու սուրբ Թոմաս կրանն , սուրբերն յարգելու առեմնիս՝ մեր գլխաւոր գիտաւորութիւնը պիտի ըլլայ զԾած պատուել ու փառաւորել : Թէ որ չէ , ինչ ջերմաւանդութիւն որ ընենք սուրբերուն ու նաև սուրբ Ծածածնայ , առանց աս գիտաւորութեան , առանց սիրելու զԾած ամենն բանէն աւելի , առանց ամենն բանէն վեր գնելու զինքն , առանց պահելու իր պատուիրանքներն , ամենն ալ պարտաւ են , չիտարութիւնք , ամենն ալ անօգուտ են , ամենն ալ ոչինչ են . “ Եթէ սէր ոչ ունիցիմ , ոչինչ եմ , ոչինչ օգտիմ , , :

Հոս է շատերուն պակասութիւնը, հոս է շատերուն՝ մանաւանդ կանանց սխալմունքն ու նախապաշարմունքը : Սուրբ Թեոփիլոսը, առ սուրբին, մէկալ սուրբին ջերմեռանդութի կրնեն, աղօթք ութօրեք կրնեն, պատարագ կը տեսնեն . ամենն սլ աղէկ ու գովելի բաներ : Բայց Թեոփիլոսը ու փառաւորել չեն մտածեր . սրտերինն պատրաստ չէ զԹեոփիլոսը ամեն բանէն վեր սիրելու և հաւատարմարոր իրեն ծառայելու, այլ մանաւանդ զինքը մէկ կերպով մէկալ կերպով կը բարկացընեն, ու մեղքերնուն մէջը կենալով մէյժը սք Թեոփիլոսը, մէյժը մէկ սուրբին . մէյժը մէկալ սուրբին ջերմեռանդութիւն կրնեն, ու մեծ բան կը սեպեն ըրածինն . սուրբ գրքին ըսածն է . « Են ճանապարհք՝ որ Թեոփիլոսը գոյ թէ ուղի իցեն, և կատարած նոցա հայի յատակս գժոխոց », (Առհ. ԺԳ. 25) : Կը կարծեն որ բռնած ճամբանին աղէկ է, մէյժըն ալ զիրենք կորսուած կը գտնեն, վասն զի առանց Թեոփիլոսը, առանց ճշմարիտ ջերմեռանդութիւնն՝ որ պարտական ենք ունենալու առ Թեոփիլոսը, ամեն ջերմեռանդութիւն ամեն բան անօգուտ է . « Եթէ տէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ », : Ըստ շատ ասանկ ջերմեռանդութիւններն երբեմն ան սուրբերուն բարեխօսութեամբ կրնան գառնալ ըստ ճշմարիտ ջերմեռանդութիւնն առ Թեոփիլոսը . ասկէց ուրիշ բանի չեն գար : Երբեմն ալ ոմանք անանկ ջերմեռանդ են սուրբ Թեոփիլոսը և ուրիշ քանի մը սուրբերու, որ բողոքովին կը մոռնան զԹեոփիլոսը ու Քրիստոսը . այնչափ մեծ կը սեպեն սուրբ Թեոփիլոսը ու սուրբերն որ՝ գրեթէ բանի տեղ չեն դներ զԹեոփիլոսը, գրեթէ աւելի կը պատուեն սուրբ Թեոփիլոսը ու սուրբերը քան զԹեոփիլոսը : Ժամ կը մտնեն, ուր սրբութիւն գրած է երկրպագութի և աղօթք ընելու համար . անոնք սրբութեան երկրպագութեան և աղօթք ընելու տեղը՝ մէկէն մէկ սուրբին մէկալ սուրբին խորանը կը վազեն : Ինչ տեսակ ջերմեռանդութիւն է աս՝ չեմ հասկընար . Ինչ կրտէք գուր թէ որ մէկն իշխանի մը պալատ մաներ, ու զինքը մեծարելու տեղը՝ իր ծառաներուն մեծարանք ըներ . կամ Թագաւորին գիմացն ելլեր, և առաջ պալատականներուն ծռէր, ետքը Թագաւորին : Կրտէք որ անքաղաքավար գեղացի կողմէ մարգ մըն է, որ ծառաները տէր ընէն աւելի կը սեպէ : Ուրեմն նոյն բանն

ըսէք հոս ալ, նսնման է օրինակը, նոյն բանն ըսէք անոնց վրայ ալ, որ ձեռք կը թողուն՝ ու սուրբերուն կը նեն ամեն ջերմեռանդութիւննին. մտածեցէք թէ կրնայ մի հստայ ըլլալ ըրածնին :

Ի՞նչ կը կարծէք, սուրբ ձեռքովնայ և սուրբերուն ըրած հրաշքներն իրենք են ընողը, խելուքնիդ սիրեմ: Աստուծակն ի զատ մէկը հրաշք չի կրնար ընել, վասն զի հրաշք ըսածդ անանկ բան մըն է՝ որ արարածի մը ուժ չի հասնիր ընելու: Ուստի երբոր կը լսենք որ սուրբ ձեռքովնը կամ սուրբերուն մէկը կամ մէկալը հրաշք ըրեր են, ըսել չէ որ իրենք ըրեր են, այլ ձեռք իրենց ձեռքովը կամ իրենց բարեխօսութիւն ըրեր է զայն. ասանկ ալ ամեն շնորհք: Ա՞՞՞ է աղբիւր ու սուրբ ամեն շնորհքներու և ամեն բարեաց. « Ամենայն սուրբ բարիք ի վերուստ են իջեալ առ ի հօրէն լուսայ »: Ուստի երբոր կը լսենք որ սուրբ ձեռքովնը կամ սուրբերուն մէկը շնորհք մը ըրեր է, ըսել չէ որ իրենք ըրեր են, այլ իրենք բարեխօսեր են, ձեռք ալ անոնց բարեխօսութիւն և Յմի արդեանցը համար ան շնորհքն ըրեր է: Ըսէք ինծի. մէկը պարտքի համար բանտ գրուած ըլլայ. և մենք երթանք աղաչենք հարուստին մէկը որ աղբիւրութիւն ընէ, խեղճ աղքատին պարտքը վճարէ որ կարենայ բանտէն խալըսիլ. հարուստն ալ ողորմի, և աղքատը խալըսի, ո՞՞՞ է զինքը խալըսողը. մենք ենք, չէ՞ ձեռք հարուստը: Իրաւ՝ մենք աղաչեցինք որ խեղճին պարտքը վճարէ, բայց ինքը վճարեց ու խալըսեց բանտարկէալը: Ասանկ ալ սուրբ ձեռքովնն ու սուրբերը կրնեն մեզի համար. կաղաչեն զե՞՞՞ ձեռք որ մեզի առ կամ ան շնորհքն ընէ. ձեռք ալ անոնց աղաչանքին և Յմի արդեանցը համար՝ անոնց աղաչանքը կրնգունի, և խնդրած շնորհքնին կրնէ մեզի: Անոր համար տեսէք սուրբ եկեղեցին ամենայն սրբոց լիթանիային մէջն ինչպէս կը որովհետեւ մեզի որ ըսենք. ասանկ կրսենք առ ձեռք. « Հարր երկնաւոր ձեռք, ողորմեաց մեզ. Որդի փրկիչ աշխարհի ձեռք, ողորմեաց մեզ. Հոգի սուրբ ձեռք, ողորմեաց մեզ », իսկ սուրբ ձեռքովնայ և ուրիշ սուրբերուն կրսենք. « Սուրբ ձեռքովն, բարեխօսեալ վասն մեր. ամենայն սուրբ մի, բարեխօսեցէք վասն մեր », ինչո՞ւ ասանկ կրսենք. վասն զի սուրբ ձեռքովնն ու սուրբերը կրնան բարեխօսութիւն ընել մեզի համար, այժմ շնորհք

խնդրել. բայց շնորհքն ընողն ան է : Ուրեմն պէտք է ազէկ գիտնալ աս բանս, ուրեմն այ անհամմատ աւելի պատիւ և մեծարանք պիտոր ընենք, ուրեմն ամեն յոյսերնիս ու վստահութիւննիս գլխաւորապէս այ վրայ պիտի գնենք, ուրեմն մեծ ու գլխաւոր ջերմեռանդութիւննիս առ ան և առ Քն տերն մեր պիտի ըլլայ, ետքը առ սուրբ անձին, ետքը ուրիշ սուրբերուն :

Իրաւ է, լրամ կըլլաք որ երկինքը սուրբ անձինն ու սուրբ Յովսէփ անձանցը կը հրամանն. բայց ասանկ ըսուած խօսքերը չափազանցական բացատրութիւններ են, և այսչափ միայն ըսել կուզեն որ երկինքն այ առջև սուրբ անձիննայ և սուրբ անձանցը պաշտպանութիւնն ու բարեխօսութիւնն ուրիշ սուրբերուն բարեխօսութենէն շատ զօրաւոր է, և Քն տերն մեր անանկ կը սիրէ իր աննասուրբ մայրն ու սուրբ անձանցը՝ որ անննց ազօթքը հրամանի պէս է իրեն, և ազաչանքնի կը կատարէ : Ասանկ չըլլար նէ, սուրբ հաւատքը մեզի չէր սորվեցընէր որ երկինքն ան մինակ կը հրամանէ, և ան միայն է ամենակարող :

Երրորդ՝ որպէս զի սուրբերուն ըրած յարգութիւննիս ու ջերմեռանդութիւննիս ազէկ և օգտակար ըլլայ, չէ թէ միայն ժամանակաւոր բարիք պիտոր խնդրենք իրենցմէ, ինչպէս առողջութիւն, վասնզնիք խաղախիւ և ասանց նման բաներ, այլ գլխաւորապէս հոգևոր շնորհքներ, զոր օրինակ գէշ սովորութիւննիս մէկգիթ թողուլ, կրքերնիս զսպել, փորձութիւններու յազթել, մեղքն առել, մեղք գործելն ետ կենալ, զան բոլոր սրտանց սիրել, մեղք ցործելն ետեւ ըլլալ, ու փրկութեան հասնիլ, ինչպէս Քն տերն մեր սուրբ աւետարանին մէջը կը հրամանէ. « Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն այ », (Մով. 5. 33.) այսինքն ամեն բանէն և եւել ձեր հոգևոր բարիքն ուղեցէք : Կրնանք նաև մարմնաւոր բարիք խնդրել այմէ, ինչպէս ազօթքն վրայ խօսելու տառնս ըսի ձեզի. բայց չափաւոր կերպով, ու միշտ աս թէութեամբ որ եթէ խնդրածնիս հոգիներնուս օգտակար է նէ. թէ որ ասանկ չընենք, մեր ըրած ջերմեռանդութիւնը ծուռ վախճան կուեննայ, այ հաճոյ չըլլար, ուստի անօգուտ ջերմեռանդութիւն մը կըլլայ :

Չորրորդ՝ որպէս զի սուրբերուն ըրած յարգութիւնն

նիս ու ջերմեռանդութիւննիս աղէկ օգտակար ու կարգաւորեալ ըլլայ, չէ թէ միայն կարօտութիւններնուս համար իրենց պիտոր գիմնիք, այլ նաև պիտի ջանանք իրենց աւաքինութիւններուն նմանիլ, իրենց օրինակին հետեիլ: Վասն զի սուրբ եկեղեցին ասոր համար իրենց անախտութիւնները հաստատեր է, իրենց վարքերը կարգաւ կուտայ ժամերու մէջ. իրաւ, կուզէ ալ որ ասոնցմովք պատուենք զիրենք և իրենց գիմնիք, բայց գլխաւոր գիտմունքն ան է որ զարմանանք իրենց վարքին վրայ, և իրենց հետեիք: Ուստի կրտէ սուրբ Ասկեբերանը. «Ով որ սուրբերուն վրայ կը զարմանայ, իրենց վարքին պէտք է հետեի. թէ որ չուզեր իրենց հետեիլ նէ՛ թող չփոզէ զիրենք, թէ որ կը գովէ՛ պէտք է որ իրենց հետեի: Ո՛հ որչափ բաղձալի կըլլար մեզի իրենց աւաքինութիւններուն հետեիլը, թէ որ անօգուտ և առասպել գրքեր կարգալու տեղը՝ սրբոց վարք կարգայինք: Թէ որ իրենց հետեւելու ըլլայինք, ան ատեն մեր ջերմեռանդութիւնը ճշմարիտ ջերմեռանդութիւն կըլլար՝ կրտէ սուրբն Օգոստինոս. «Ճշմարիտ ջերմեռանդութիւն այն է, հետեւել այնմ՝ զոր յարգեմքն »:

Ան տանն իրաւցրնէ արժանի կըլլայինք իրենց դոբաւոր պաշտպանութեանը. վասն զի սուրբերն իրենց աւաքինութիւնը վրանիս տեսնելով, աւելի կը յորդորութիւն մեզի համար այ առջևը բարեխօսութիւն ընելու՝ կրտէ նոյն սուրբ վարգապետը:

Աս է բուն կերպը հրեշտակներն ու սուրբերն յարգելու, և անոնց ջերմեռանդութիւն ընելու. ասով օգտակար ու պողարեր կըլլայ մեր ջերմեռանդութիւնը:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԺԶ.

Սրբոց մասունքներուն օւ պարկէրներուն յարգութեանը
լայ :

Ընցած յարգորակիս մէջը ակասանք որչափ գովելի և
օգտակար բան է սուրբ Թաճածնայ՝ հրեշտակներուն ու
սուրբերուն աղօթք ընելը, զիրենք պատուելն ու մե-
ծարելը, ու թէ ինչպէս պիտի ըլլայ անոնց ըրած ջեր-
մեռանգութիւնիս՝ որպէս զի աղէկ ու օգտակար ըլլայ :
Այսօր տեսնենք թէ անոնց մասունքներն ու պատկեր-
ներն ալ պէ՛կ ու օգտակար է յարգելը :

Սրբոց մասունք որ կրսենք նէ՝ ասոնք են. զոր օրինակ
սուրբ Թաճածնայ լաչակը, սուրբ առաքելոց ռկորը,
նմանապէս ուրիշ սուրբերուն կամ մարմինը կամ հա-
գուատը կամ ինչ և իցէ գործածած բաներնին իրենց
կենդանութեանն ասենք, կամ ինչ բանի մէջ որ մա-
հուրնէ ետքը իրենց սուրբ մարմինը պրլլուած է, կամ
իրենց ճգնութեան կամ մարտիրոսութեան գործիք-
ներն, և ասոնց նման բաներ : Կարճ խօսքով. մասունք
ըսածնիս՝ սուրբերէն մնացած վաւերական բան մը պի-
տոր ըլլայ, ան ալ՝ սուրբ եկեղեցիին ճանչցած սուրբե-
րէն. թէ որ չէ, ժամերու մէջ յայտնի յարգութիւն
չի արուիր իրենց մասունքներուն, այլ առանձին կրնայ
մէկն յարգել թէ որ իրաւօքնէ իրենց մասունքն է : Իսկ
պատկեր որ կրսենք, սուրբ Թաճածնայ և սուրբերուն
քաշուած կամ քարէ փայտէ պղնձէ շինած պատկեր-
ներն են : Ասոնք հասկընալէն ետքը՝ հիմայ տեսնենք
որ պէ՛կ և օգտակար է սրբոց մասունքն ու պատկերներն
յարգել ու մեծարել :

Թէ որ պատկերամարտ հերետիկոսներուն, լուսե-
րական ու կալուինական նորադանդներուն հարցընելու
ըլլանք, չէ թէ միայն չէ կրսեն, այլ նաև կուսպաշտու-
թիւն կը սեպեն : Իսկ թէ որ հիմակուաի անկրօն ան-
հաւատներուն հարցընելու ըլլանք, կը ծիծաղին կար-
չամարչկեն աս ջերմեռանգութիւնն ալ ուրիշ ամմին

բարեւոյշատեան բաներուն սէս : բայց առանց այնպի-
տի պատճառ մը բերելու՝ որ ստակ մը աժէ , ինչպէս
ազգաներուն սովորութիւնն է ամեն բան արհամար-
հէլ , ամեն բանի վրայ ծիծաղել . “ Զոր ինչ ոչն իմա-
նան՝ հայհոյեն ” . (Զ-դ . 10 :) Բայց սուրբ եկեղեցին
մեր մայրը , սրուն անձ յիսխալելու շնորհքը սուած է ,
մեզի կը սորվեցնէ որ չէ թէ միայն ազէկ բան է սրբոց
մասունքն ու պատկերներն յարգել . այլ նաև շատ օգ-
տակար : Մասունքներէն սկսինք :

Սուրբ եկեղեցին արիտենդեան մը ժողովքին բերնո-
վը կը յարգորէ հաւատացեալները որ յարգեն սրբոց
մասունքը , ու կը դատապարտէ նզովքով ամեն հերե-
տիկոաներն որ ասոր ներհակը կը մտածեն ու կը սորվե-
ցնեն : Պատճառն ալ աս կուտայ . վասն զի սրբոց մար-
մինն՝ երբեմն կենդանի տաճար էին Քրիստոսի և հոգւոյն
սրբոյ բնակարան , և ետքն ալ աշխրբքիս վերջն յարու-
թիւն առնեն և իրենց սուրբ հոգիներնուն հետ նորէն
միացած փառաւորեալ վերանան պիտոր երկինքը , և այ-
հետք պիտոր ըլլան : Խօսք հասկրնալու համար . մենք
սուրբ Լուսաւորչայ օսկորները կը յարգենք , ինչու որ
իրեն մարմնոյն մասունքն են՝ որ կենդանութեան ատե-
նը Քրիստոսի կենդանի տաճարն եղաւ , ու հոգին սուրբին
բնակարանը , ու նոյն մարմնը՝ նոյն օսկորներուն կա-
րուանքներովն՝ որ մը յարութիւն պիտի առնէ , արևի
պէս փայլի , և իր հոգիին հետ մեկտեղ փառաւորեալ
զանձ պիտի վայելէ արքայութեան մէջ յաւիտեան : Աս
մտքով և աս պատճառաւ սուրբերուն մասունքներն
յարգելնիս գովելի և անձահաճոյ ըլլալուն վրայ մարգ-
էի կրնար տարակուսիլ :

Արտեսները սուրբ աւետարանին մէջը որ Քրիստոսի տեսն
մերոյ ատենն ալ կրիկ մը ջերմեանգութեամբ իրեն
զգեսաին գայէլով , ու հաւատք ունենալով որ գայէ-
լովը պիտոր խաղտի իր հիւրնգութեանն՝ որ այնչափ
տարիներէն ՚ի վեր կը քաշէր , մէկէն ընդնացաւ . (Մ-թ .
Թ . 20 :) Աւրիշ տեղ ալ սուրբ գրքին մէջ կը տեսնենք
որ առջի հաւատացեալներն ինչուան սուրբ առաքեալ-
ներուն շուքն ալ կը յարգէին , ու հիւանդներն անոնց
շուքին տակը կը կենային՝ որ առողջանան . (Գ-րժ . Ե-
13 :) Արտեսները որ նոյն առջի հաւատացեալները
Պօղոս առաքեալին գօտին ու թաշկինակը կը յարգէին ,

ու փանին կը կրէին՝ իրենց հիւընդութենէն խալըսե-
լու համար : Թէ որ աւելի հին ատենն ալ կազէք որ
երթանք , կը տեսնենք որ ան ատենն ալ սուրբերուն
մասունքը կը յարգէին , ինչպէս Գաղտա ու Յովնէֆ նա .
հասկնաին սակորները . (Մնդ . Ծ .) Եղիսէ մարգարէին
ոսկորները . (Կ . Թ Գ . Ժ Գ .) Իսկ եկեղեցական պատ-
մութեան մէջը կը կարգանք որ սուրբ Անտոն արքան ու
սուրբն Հերոնիմոս սուրբ Պոզոս անապատականին ար-
մաւենիի աերեւէ հիւսած հագուստները ջերմութեանգու-
թեամբ յարգեցին . կը կարգանք որ սուրբն Ամբրոսիոս
աշխարհիս ամեն գանձերէն աւելի կը յարգէր ու կը
մեծարէր քրիստոնէից մարտիրոսութեան գործիքը . կը
կարգանք որ սուրբ Բոկեբերանն երանելի կը սեպէր
Հ.ՈՒՄ քաղաքը սուրբ Պետրոս ու սուրբ Պոզոս առա-
քեաներուն մարմինը հոն ըլլալուն համար , որոնք իրաւ
ամեն վասնզի մէջ պաշտպան եղած են իրեն ու կը
պահեն զինքն , ինչպէս մեր օրերն ալ տեսանք : Կարճ
ընէմ . կը կարգանք ու գիտենք որ ամեն ատեն ճշմա-
րիտ Քրիստոս հաւատացեալները կը յարգէին ու կը մեծա-
րէին որոնց մասունքները : Արեւմտ յայտնի է և սուրբ
հաւատքը կը սորվեցընէ որ բարեպաշտութիւն է յար-
գել ու մեծարել սուրբերուն մասունքը , միայն թէ ան
վախճանաւ և գիտաւորութեամբ՝ որ ըսի , այսինքն
երբեմն Քրիստոս կենդանի տաճար ու հոգին սուրբին բնա-
կարան եղած ըլլալուն համար , և վասն զի օր մը փա-
ռաւորութիւն պիտոր երկինքը : Վերջապէս հերիք է որ ,
ինչպէս սուրբն Հերոնիմոս կրտէ , սուրբերուն մասուն-
քին ըրած ջերմութեանգութիւննիս՝ Եյ համար ըլլայ և
հոն լմրնայ , անանկ որ՝ մասունքներն յարգելով գի-
տաւորութիւննիս ըլլայ սուրբերն յարգել , ու սուր-
բերն յարգելով իրենց մասունքովը՝ մաքերնիս զած փա-
ռաւորել ըլլայ :

Սուրբերուն մասունքը մեր հոգւոյն օգտակար ըլ-
լալն ալ սուրբ եկեղեցին կը սորվեցընէ մեզի նոյն արի-
տանդեան սուրբ ժողովքին բերնովն , ու կրտէ որ՝ ան
որոնց մասունքներովը շատ շնորհքներ կուտայ մեզի :
Աս խօսքս պէտք է ազէկ գիտել ու միտք պահել . սուրբ
եկեղեցին կրտէ որ ան է շնորհք ընողն , ան՝ որ սրբոց
մասունքներովն իր շնորհքները կընէ մեզի : Բարեմն թէ
որ ան է շնորհք ընողը , մասունքներն յարգելու ատեն .

նիս՝ մեր յոյսը չէ թէ անոնց վրայ պիտի գնենք, այս-
ինքն ան սոկրատին կամ ան մարմնայն, վասն զի անոնք
ամենին զբաւթիւն մը չունին, հասցա մեր ամեն
վաստահաւթիւնն այս վրայ պիտի ըլլայ, վասն զի մինակ
ինքն է՝ որ շարհը կրնայ ընել. ու շատ անգամ ալ կը-
նէ սուրբերուն մասունքներովք, թէ մեր Զերմուսն-
գաւթիւնը վարձատրելու համար, և թէ իր սուրբերն
աւելի փառաւորելու: Մէկ խօսքով. սուրբերուն մա-
սունքն յարգելու ասաննիս, չէ թէ անոնցմէ պիտոր
ստատենք շարհը ընդունելու՝ որ չեն կրնար ընել, այլ
այլմէ՝ անոնցմով ու սուրբերուն բարեխօսութեամբը:

Աս ամենն բանն ազէկ խմանալէն ետքը, հիմայ խե-
լուքնիդ պառկելու համար որ սրբոց մասունքներն յար-
գելը սրջափ օգտակար է մեզի, որովհետեւ ան անոնց-
մով մեծ շարհքներ ու բարեբարութիւններ կրնէ Զեր-
մուսանքներուն, հերքէ է որ սուրբ գիրքն և եկեղեցա-
կան պատմութիւնը ձեռք առնենք: Սուրբ գրքին մէջը
կը տեսնենք որ չէ թէ միայն շարհք ու բարեբարութե-
բեր է ան սրբոց մասունքներով, այլ նաև մեծ հրաշք-
ներ. (7. Թ4. Ժ7.) Դր տեսնենք մեռած մարդուն
Եփես մարգարէին սոկորներուն գալչելով յարութիւն
առնելը: Դր տեսնենք. ինչպէս քիչ մը առաջ ըսի,
հիւանդ կնկան մը Քնի հագուստին ծայրը գալչելով մե-
կէն ըսընտնայր: Դր տեսնենք ան ամենն հիւանդնե-
րուն որ Պետրոս առաքեալին ըսրքը վրանուն կանցնէր,
կամ Պօղոս առաքեալին թաշկինակին կամ գօտին կը
գալչեն, մեկէն առողջանայր: Իսկ թէ որ եկեղեցական
պատմութե մէջը փնտրուելու ըլլանք, Երեւուն ու մար-
տիրոսներուն վարքերը կարգանք, բիւրաւոր շնորհք-
ներ և աղչելու հրաշքներ կը գտնենք որ ան գոր-
ծեր է անոնց մասունքներն յարգողներուն, գալչողնե-
րուն, վրանին կրողներուն, և անոնց գերեզմանին ուխ-
տի գացողներուն. հրաշքներն ալ անանկ յայտնի ու
շատ վիամերով՝ որ շարացուիք, ու պատմողներն ալ նք
հարք և եկեղեցայ վարդապետներն են, ինչպէս սուրբն
Հերանիմոս, սուրբ Ամբրոսիոս, սուրբ Օգոստինոս,
մեծն Գրիգոր, և այլն. անանկ որ անոնց վրայ տարա-
կուսելու ըլլանք նէ՝ ամենն բանի վրայ ալ տարակուսինք
պիտոր, ու բոլոր աշխարհիս ամենն պատմութիւններուն
վրայն հաւատքը պետք է վերնայ: Ուստի թէ որ սույգ-

և ամենատոյգ բան է որ ԹԾ շատ շնորհքներ ու հրաշք-ներ ըրեր է սուրբերուն մատուցներովը, յայանի և ամենայայանի է նաև՝ որ սրբոց մատուցներն յարգութեան արժանի են. վասն զի անանկ չըլլար նէ՝ ԹԾ զանոնք այնչափ հրաշքներով չէր փառաւորեր. ուրեմն զանոնք յարգելն ազէկ բան է, ուստի զանոնք անարգելն ալ գէշ ու մեղք է: Երկրորդ հետեանքն ալ ան է որ օգտակար ու խիստ օգտակար բան է զանոնք յարգելը, միայն թէ ան կերպով և ան գիտաւորութեամբ յարգենք՝ ինչպէս որ ինչուան հիմայ բացատրեցի ձեզի:

Ուրիշ գիտնալու բան մըն ալ աս է. մատուցներուն մէջը կան որ շատ աւելի յարգութեան արժանի են, ինչպէս Քնի տեառն մերոյ մատուցները: Բայց որոնք են Քնի մատուցներն ըսէք պիտոր. իր չարչարանքներուն ու մահուանը գործիքներն, այսինքն խաչը՝ որուն վրայ մեաւ, չուանը՝ որով կապուեցաւ, գաւազանները՝ որոնցմով Ծեծեցին զինքը, փշերը՝ որոնցմով պսակեցին, գամերը՝ որոնցմով ձեռքերն ու ոտքերը ծակեցին, գեղարգը՝ որով սուրբ կողը բացին, գատաւակը՝ որով Վերոնիկայ Յնին երեսը սրբեց, պատանքը՝ որուն մէջն իր սք մարմինը պլուեցաւ, գերեզմանը՝ որուն մէջը գրուեցաւ. աս ամեն բաներն իր սուրբ մարմնոյն և արիւնին գալած ըլլալով, ու մեզք յիշեցընելով զինքն ու մեր փրկութեան համար իր քաշած չարչարանքներն, արժանի են որ մասնաւոր ու խիստ մեծ յարգութեամբ պատուենք զանոնք, ու երկրպագութի ալ ընենք անոնց, բայց չէ թէ փայտին՝ երկաթին՝ և ինչ նիւթէ որ շինուած են ան գործիքներն, այլ իրեն երկրպագութի ընելու գիտաւորութի, այսինքն Քնի որ ան գործիքներովը չարչարուեցաւ, և իր սուրբ մարմինն և արիւնն անոնց գալան:

Գանք հիմայ պատկերներուն, բայց հոս ստակալի բան մը գիտացնիս կելլէ: Չին ատենը ատեակ մը հերետիկոսներ ելան, սուրբ պատկերներու գէմանանկ թշնամի, որ ինչ պատկեր որ ձեռուրնին կուգար՝ կը պատուեին կը կոտորեին կը փշաջընէին, անոր համար ալ պատկերամարտ ըսուեցան: Աս ազանգը նորէն գուրս հանեցին լուտեաբահաններն ու կալուխնականները, որոնք իրենց ուրիշ շատ մուրուրութիւններէն ՚ի զատ՝ պատկերներու ալ թշնամի եղան, աս փուճ պատճառը բերելով որ

Եւ իր տւջի պատուիրանքովն արգիլած ըլլայ Հրեանե-
րուն՝ պատկերներ արձաններ չիձևացնելու այն ամ-
մն բաներուն որ երկինքն և երկրի վրայ կամ ծովու
մէջ կը գտուին, ու զանոնք չիպաշտելու . “ Մի արաս-
ցես գու քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեան , որ
ինչ յերկինս 'ի վեր , և որ ինչ յերկիր 'ի խոնարհ , և
որ ինչ 'ի ջուրս 'ի ներքոյ երկրի . մի երկիր պագանի-
ցես նոցա , և մի պաշտեսցես զնոսա , , (Եւեյ . Ե .)

Բայց ինչ ծանր մտլուութիւններու մէջ կիյնայ մարդ՝
երբոր սուրբ գիրքն իր մտքին և իր ուղածին պէս կը
մեկնէ , չէ թէ կաթողիկէ եկեղեցոյ մտքովք՝ որուն
ժոյժն արուած է շիտակ մեկնելը , զան զի Եւ իրեն
ժոյժն տուեր է անսխալ ըլլալու շնորհք : Աստուած
Հրեաներուն ան արգելքն ընելով չէ թէ արգիլեց որ
սուրբ պատկերներն և արձանները չիյարգեն , այլ ժոյժն
արգելեց որ չաստուածներու արձաններ կուռքեր չը-
նեն՝ զանոնք պաշտելու համար , ինչպէս Սինա լեռան
տակը շիներ ու կուսպաշտութիւն ըրեր էին , ոսկիէ
որթ մը թափելով և այ տեղ գնելով , և ինչպէս հեթա-
նասները կընէին՝ փառէ քարէ և սղնձէ կուռքեր պաշ-
տելով , որ մարդկանցմէ շինած բաներ էին , “ Չեռա-
գործք որդւոց մարդկան , , (Սւ . ԾԺԵ .) և անանկ
կը պաշտէին զանոնք որ ան արձաններէն մէկը կտարէր
այրէր կամ փճանար նէ , իրենց աստուածը կտարնցու-
ցած կը սեպէին : Աս է այ ըրած արգելքին բուն ժոյ-
քը . թէ որ ասանկ չըլլար , ու նիւթապէս իմանալու
ըլլալինք ան խօսքը նէ , պէտք կըլլար որ ամմին տեսակ
պատկեր արձան ու նկարք արգելած ըլլար Եւմէ , որ
խելքի գէմ բան է , ու մէկուն մտքէն աս բանը չէ ան-
ցած : Ու նաև Եւ իր գրած արգելքին գէմ ըրած կըլ-
լար , ասպանակին վրայ քերովրէներու արձաններ գնել
տալով . “ Եւ 'ի վերայ նորա քրովրէքն փառաց՝ որ յո-
վոնի ունէին 'ի վերայ քառութեանն , , (Եբ . Թ . Ծ .)
Բայց մնիք պատկերներն յարգելով չէ թէ այ տեղ կը
գնենք զանոնք , այլ անոնց ըրած պատկանիս՝ այ ու
սուրբերուն համար կընենք , իրենց պատկերներովք՝
գիրենք մտքերնիս քերելով : Ուստի սուրբ եկեղեցիին
վարդապետութիւնն աս է , ինչպէս որ արիտենգեան
սուրբ ժողովքը վճռեց , ինչպէս որ սուրբ հարք սորվե-
ցուցին , և ինչպէս որ ամմին ասեն քրիստոնէից սովո-

րութիւնն եղած է . այսինքն թէ աներու և թէ մա- նասանգ ժամերու մէջ գնել քնի տեսան մերոյ՝ սուրբ Թեոփիլոսի և ուրիշ սուրբերուն պատկերքը, միայն թէ սուրբ եկեղեցիին ճանչցաններունը և իրաւացին սուր- բերու պատկերք ըլլան . թէ որ չէ, չին գրուիր ժամու մէջ կամ ուրիշ տեղ յայտնի մեծարանք ու յարգութի ընդունելու : Սուրբ եկեղեցին կը սորվեցնէ, աներու և ժամերու մէջ գներէն՝ ՚ի զաս՝ նաև յարգել պատուել ու մեծարել նոյն պատկերները . բայց ազէկ միտ գրէք, չէ թէ նկարքը կամ արձանը պատուել՝ որ քասի կամ քարի կտոր մըն է, կամ լաթի միայ քիչ մը ներկ քսած է, այլ ուզող գիտաւարութեամբ անոնց նախափաղ պատուել . այսինքն ինչ բան որ մեր աչքին առջեւ կը բերեն, այսինքն մեր փրկիչը, սուրբ Թեոփիլոսն ու սուր- բերը : Առստի կրտէ նոյն սուրբ ժողովքը . « Ար նոցայն ընծայի պատու . ՚ի նախափաղ անգր նոցին վերբերէ » : Ասկէց ՚ի զաս՝ սուրբերն իրենց պատկերներովն յար- գելու ասան՝ մաքերնիս պիտոր ըլլայ միշտ զամ յարգել ու պաշտել իր սուրբերովը, ինչպէս ասկէց առջի յար- գորակիտ մեջն ըսի . « Չմտաւայս պատուեմք, զի Թա- աայիցն պատու ՚ի տեր անգր նոցին ՚ի վեր ելանէ » :

Սուրբ եկեղեցին չէ թէ միայն կը սորվեցնէ մեզի որ գովելի և ազէկ բան է սուրբ պատկերներն յարգել, ու զանոնք անարգելը սրբապղծութիւն և անհաւատու- թիւն է, այլ նոյն քա ժողովքին զճառովը կը սորվեցնէ որ շատ օգտակար բան է ժամերու և աներու մէջ սրբոց պատկերներն ու սուրբ գրոց պատմած բաներուն՝ քնի շարչարանքներուն և ասոնց նման խորհուրդներուն նկարքը կամ արձանները գնել : Ար անանկ ճշմարիտ բան է, որ քիչ մը մտածենք նէ՝ խելուքին ինչքին կը պահի : Չոր օրինակ երրոր քնի ծննդեանը պատկերք կը տեսնենք որ մտաւրին մէջը պահելու է, կամ սխալին կապուած ձողկուիլը, կամ գահի ճներէն փշերով պատկուիլը, մեկէն զինքը կը յիշենք, անանկ չէ . կրտ- չենք իր շարչարանքներն ու մեզի համար մեանիլն, իր բարութիւնն ու մեր վայ ունեցած սերն, ու մեկէն սրտերնուս մէջը գուժ մը սեր մը կը դրանք իր վայ, ու զըսում մը ամօթ մը կուգայ մեզի զինքը բարկացնել նուս համար : Երրոր ցաւագին սուրբ Թեոփիլոս պատ- կերը կը տեսնենք՝ իր եօթը ցաւոց սուրբերովը, կա-

րեկցութիւն կրողանք ու ջերմեռանդութիւն կուգայ մեզի առ սուրբ Թադեոսը : Երբոր սուրբերուն պատկերները կը տեսնենք՝ իրենք և իրենց առաքինութիւնները մտքերնիս կուգան, որ մեկէն բաղձանք մը կրողանք իրենց նմանելու և իրենց բարեխառութիւնը խնդրելու : Կամնապէս ուրիշ ամեն սուրբ խորհուրդներու և մեր սուրբ հաւատքին սարվեցուցած ճշմարտութիւններուն պատկերները : Հիմայ առ ամեն ըսածներս մեզի օգտակար չե՞ն, հոգիներնուս հարկաւոր չե՞ն, կրնայ՞ տա, տարակուսի՞լ : Ասոր համար է որ նորազանգներն և անհաւատները թշնամի են սուրբ պատկերներու . վասն զի գիտեն որ առ աչքի երեցած բաները խիստ կօչնեն մարդիկ կրթելու սուրբ հաւատքին մէջ, ու կրօնքի բաները մտքերնիս ապաւորելու : Եւ որովհետեւ իրենք կը բաղձան որ հաւանք կրօնք վերնայ, անոր համար չեն ուզեր պատկերք տեսնել, վասն զի անով հաստատուն կը մնայ մարդկանց միտքը կրօնքին յիշատակն ու յարգութիւնը . բայց Քն տէրն մեր վճռեց որ “ Դրունք գժօխոց զնա մի յազմահարեայեն ”, ուստի որչափ ալ ջանան ու զորփառ կրօնքն աշխրջէս վերցնեն, իրենց գժօխոյին ջանքը պարտապ պիտի ելլէ :

Հիմայ ձեզի բոլոր ըսածներս համառօտելու համար, մեր սուրբ հաւատքին սարվեցուցած բաներն ասոնք են : Կա՞ն որ աղէկ և օգտակար բան է հրեշտակներուն ու սուրբերուն, մանաւանդ սուրբ Թադեոսայ, բարեխառութիւնը խնդրել : Երկրորդ որ աղէկ և օգտակար բան է նրա պատկերներն ու սուրբերուն մատուցներն յարգել : Երրորդ որ աղէկ և օգտակար բան է զանոնք տներուն ու ժամերուն մէջը գնել : Սուրբ եկեղեցին առ բաները արեւմտեան սուրբ ժողովքին բերնովն ասանկ վճռելէն ետքը՝ խօսքը հոս կը լսելնային . “ Արդ հաւատակ սահմանագրութեանցս այսոցիկ վարդապետեացեալ կամ կարծիս բերիցե, նշովեալ լիցի ”, այսինքն ով որ յանգզնի առ վճիռներուն գէմ կարծիք ունենալ կամ վարդապետեալ, նշոված ըլլայ, ամբարշտահերթիկս սեպուի ամեննէն :

Հիմայ բոլոր բանը հոն կը մնայ որ սուրբ պատկերներուն սև սքրոց մատուցներուն ըրած յարգութիւնն ինչպէս պետք է ըլլայ : Ասոր վայ ալ պետք է համառօտ մը խօսիմ, վասն զի

չաար մէկ կողմը՝ շատն ալ մեկալ կողմը կանցնին աս բանիս մէջը, կամ պակասելով կամ չափազանցութեամբ։

Պակասողներն անոնք են, որ ամենեկին սուրբ մատուցենքն են ու պատկերները բանի տեղ չեն դնել, հոգերնին չէ յարգելու զանոնք։ Առաջուց որ հիմնկուրնէ ազէկ էին քրիստոնեաները, իրենց պարծանք կը սեպէին խցերնին տներնին սուրբ պատկերներով զարդարելը, մանաւանդ ՔՄի և սուրբ Թաթնայ պատկերներովը։ Հիմնկուան նորերուք անիծած սովորութիւնն ասոր գէմն է. առասպել պատկերներով կը զարգարեն աներն, երբեմն ալ անանկ անկարգ և անպարկեշտ պատկերներով որ առանց մահուչափ մեղքի չի կրնար թողուիլ։ Աս ալ չընեն նէ, գոնէ ծաղկներով կենդանիներով և ասոնց նման նկարներով պատերը կը ծածկեն, կամ խոշոր հայրներով որ զիրենք ամբողջ մէջը տեսնեն, չէ թէ ՅՄ, չէ թէ սուրբ Թաթնայ, չէ թէ սուրբերը։ Ինչ՞ճ քրիստոնեաներ. ամենեկին Թաթնայ ցեր են, սուրբերը չեն մտածեր, հոգերնին չէ սուրբ պատկերներ ունենալ որ մտքերնին քիչ մը արթննայ, քիչ մը յորդորուին բարեպաշտ ու ջերմաստիճ ըլլալու։ Ինչո՞ւ սուրբերը միշտ աչքերնուն առջին խաչելութիւնն ու սուրբ պատկերներ կը պահէին. վասն զի անանց պըտուրը կը զգային սրտերնուն մէջը։ Սուրբ բաներ տեսնելը մտածելէն շատ տւելի տպաւորութիւն կընէ մարդուն սրտին. անոր համար մեծն Գրիգոր կըսէ. սուրբ պատկերները գիրք մըն են որ գիտուններն ալ տգէտներն ալ կրնան կարգալ, և իրենց հոգւոյն մեծ օգուտ գտնել անոնց մէջը։ Սուրբ Կարողոս Պորոմեանէն աւելի ո՞վ կրնար ազէկ մտածական ընել ՅՄի չարչարաններուն ու մահուանը վրայ։ Բայց ինչքն ալ զանոնք վարպետ պատկերչանի մը քաշել տուաւ վարայրս լեռան վրայ, ու երբոր ան պատկերներուն մէջը կը տեսնել ՅՄին Թեմի տակ զիրաւորուին և իր սուրբ արիւնը մեր սիրտին համար թափելն, երբոր կը տեսնել ան կատաղի գահիճներուն ամմնն կիրպով ՅՄը չարչարելնին, գուժը կը շարժէր, սիրտը կը գորովէր, աչուրներէն արցունք կուգար ու բոլորովին վառեալ սիրով կը բարբոքէր ամմնն բան քաշելու վասն սիրոյն ՅՄի՝ որ մեզի համար այնչափ բան քաշեց։ Ուրեմն թէ որ սուրբ պատկերներ տեսնելն այսչափ օգտակար է ամմնուն, ինչ

չուան գիտուններուն ալ սուրբերուն ալ, ինչէն է որ չենք յարգեր զանոնք, ինչէն է որ աներնիս անոնցմով չենք զարգարեր: Գիտէք ինչու. վասն զի հիմակուան նորեւուրք սովորութիւնը սարբեր է, տարբեր ըլլալուն պատճառն ալ ան է որ՝ հիմակուան նորեւուրք սովորութիւնը ջերմեանդուութիւն քիչ ունենալն է, կամ ամենեին չունենալ. այ վախը քիչ ունենալ կամ ամենեին չունենալ. հաւատք կրօնք քիչ ունենալ կամ ամենեին չունենալ. անոր համար ալ է որ՝ այ խրկած պատիժները վրանուս անպակաս են:

Ուրիշներ ալ կան որ սուրբ պատկերներու և մասսունքներու չափազանց ջերմեանդութիւն ունին, կամ ունեցած ջերմեանդութիւննին կարգաւորեալ չէ: Ամեն ջանքերնին ան է որ մասունք և օրհնած բաներ պագնեն. կամ վրանին կրեն. պատկերներուն մէկին կը ծախն, մէկայլին ալ երեսնին խաչ կը հանեն. խորաններուն մէկուն առջին ծնրագրութիւն կրնեն, մէկայլին առջին կղւրձքերնին կը զարնեն. ամենքն ալ ազեկ սուրբ բաներ են, բայց կը կարծեն որ աս արտաքին բաներով պարտքերնին կը լըննայ, ու գլխաւոր բաները կը թողուն, այսինքն այ սէրը, Յիսի ջերմեանդութիւն ունենալը, մեղքէն փախչիլն, առաքինութեան ետեւ ըլլալը: Առանց աս հարկաւոր բաներուն ուրիշ ամեն բան քիչ կօգտէ, կամ ամենեին անօգուտ է:

Ուրիշներ ալ կան որ միայն՝ աս կամ ան պատկերքին, աս կամ ան մասունքին ջերմեանդութիւն կրնեն, անկէջ շորհք կը խնդրեն. բայց որուն է ըրած ջերմեանդութիւննին, մինակ ան քաշուած նկարքին կամ ան մասունքին. ուսկից է խնդրած շորհքնին, մինակ ան գունաւոր պատկերքէն կամ ան մասունքէն: Աս ջերմեանդութիւնը կարգաւորեալ ջերմեանդութիւն չէ. նորէն պէտք է որ ըսեմ. ան քաշուած պատկերքը գունաւորած լաթի կամ տախտակի կտոր մըն է, ան արձանը քարի կամ փափ կտոր մըն է, ան մասունքը կտոր մը սսկոր կամ ուրիշ նիւթական բան մըն է, ասոնք ինքիբնեւուն յարգութեան արժանի բաներ չեն, կասպաշտութեան պէս բան մը կը լլայ ատանկ յարգութիւն: Ան պատկերներն արձաններն ու մասունքներն Յնը՝ քաժածածինը՝ սուրբերը մտքերնիս բերելու համար են. իրենք երկինքն են, չէ թէ ան պատկերներուն և ար-

ձաններուն մէջ, ուստի իրենց պիտի ըլլայ մեր յարգու-
թեանն և ազօթքին գիտաւորութիւնը, չէ թէ իրենց
պատկերներուն և արձաններուն. և որովհետև ամեն
շնորհք ու հրաշք ընողն ձեռն է, այսմէ միայն խնդրենք
ու յուսանք պիտոր ամեն շնորհք, աս կամ ան սուրբը
բարեխոս բռնելով, ու զիրենք յարգելով իրենց մա-
սունքներովն ու պատկերներովք: Աս է Չերմեռանգու-
թեան կերպը: Սրբազան բաներէն մէկ հատն է միայն՝
որ բուն զինքը պիտի յարգենք, և իրեն պիտոր ընենք
ազօթքնիս, այսինքն սրբութիւն. վասն զի անիկայ իրօք
Քրիստոսը մարմինն ու պատուական արիւնն է, իր հո-
գւածին և անութեամբ հանգերձ. ուստի իբրև ձեռն և
մարգ զինքը պաշտենք պիտոր:

Հիմայ հասկըցա՞ք ինչպէս պիտոր ըլլայ սուրբ պատ-
կերքներուն ու մասունքներուն ընելու Չերմեռանգու-
թիւննիս, որպէս զի աւելորդապաշտութիւն չըլլայ ու
նորադանդները չիմնան վրանիս: Իսկ մեր հօգիին օգ-
տակար ըլլալու համար, պէտք է որ անոնցմէ հոգևոր
պտուղ քաղենք, այսինքն սուրբերն և իրենց առաքի-
նութիւններն յիշենք՝ իրենց նման ըլլալու համար. ա-
նոնց արքայութեան մէջ սննեցած փառքն և երջան-
կութիւնն յիշենք, որպէս զի մենք ալ ջանանք հոն հաս-
նելու. անոնց մեր վրայ ունեցած սէրն յիշենք, որպէս
զի իրենց գիմնք և իրենց ձեռքովն ընգուսնինք այսմէ մե-
զի պէտք եղած շնորհքն և օգնութիւնը: Թէ որ աս
պտուղը չքաղենք նէ, գրեթէ անօգուտ կըլլայ մեր
ըրած Չերմեռանգութիւնը: Ուրեմն ջանանք աս կեր-
պով յարգել սուրբ պատկերներն ու մասունքները, որ
օգտակար ըլլայ մեզի, ու մեր վախճանին հասնելու ար-
ժանի ըլլանք:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՅԻՆ .

Աստուածագալութեան գէ՛մ մեղսներուն վրայ , որոնց առջինն է հայհոյութիւն :

Աստուած մեր բացարձակ տէրն իր առջի պատուիրանքովը մեկ կողմանէ զինքը պաշտել էր հրամանէ մեզի , այսինքն ան առաքինութիւնը՝ որ մեր սիրուն ու միտքը կը յորդորէ առաւ ան՝ որ ամենն բանին տէրն է , իր որժանաւոր պատիւը , ինչպէս անցած յորդորակներու առ մէջը բացատրեցի առ պատիւն ինչ կերպով պարտական ենք առաւ իրեն : Մեկալ կողմանէ ալ կարգիլէ ան ամենն բաներն որ անպաշտութեան գէ՛մ են . առնոց վրայ հիմայ սկսեմ պիտոր խօսելու ձեզի , որպէս զի գիտնաք ու զգուշանաք անոնցմէ , սիրելի որդիքս , և ասանկով կարենաք առլ ան պատիւը՝ որ պարտական էք առաւ , և ինչպէս որ պետք է նէ՛ կատարէք իր նր գրեմքին առջի պատուիրանքը :

Երբու տեսակ մորութիւն կան անպաշտութեան գէ՛մ , այսինքն ան առջի պատուիրանքին գէ՛մ . մեկ տեսակը կրօնք ջանենալէն առաջ կուգայ , մեկալը չափազանց կամ սուտ կրօնք ունենալէն . առջինը կրտուի անկրօնութիւն , երկրորդն անելորդապաշտութիւն : Այսօր անկրօնութեան վրայ խօսինք :

Ի՞նչ է անկրօնութիւն ըսածնիս . մորութիւն մըն է՝ որով մեկը կանարգէ ան անձը , կամ իրեն վերարեբեալ բաներն ու մարդիկները : Ըստ տեսակ մայութիւնը հինգ կերպ է , հայհոյանք , փորձել զանձ , սրբապղծութիւն , երգմնազանցութիւն կամ ստերգմնութիւն , ու սիմոնականութիւն : Հայհոյանքի վրայ խօսած ատենս պէտք կըլլայ որ շիջուրցուելու խօսքեր բերնէս հանեմ , չի . գայթակղիք . առանց ատոր շէք կրնար աղէկ հասկընալ ինչպէս և երբ հայհոյութեան մեղքի մէջ կիյնայ մարդ :

Հայհոյութիւնն է անէծք մը կամ գէշ խօսք մը զուր .

ցել այ գեմ՝ կամ ինչպէս Թճարանները սովորաբար կը սահմանեն, հայհոյութիւնն է՝ այ գեմ անարգական թշնամական կամ ծաղր ընելու խօսք մը ըսել: Եւ ինչպէս սուրբ Թճարանն է երկընթիւն ուրիշ սուրբերը պատուոյք զԹճ կը պատուէ, որ պահնչելին է ի վերայ Թոյ իւրոց, ասանկ ալ ով որ սուրբ Թճարանն ու սուրբերը կանարգէ՝ զԹճ կանարգէ. ուստի անոնց անարգական թշնամական ու ծաղր ընելու խօսքեր ըսելը հայհոյանք է:

Ուրեմն ուղեկ մտիկ ըրէք ու մտքերնիդ պահեցէք. ան գէշ կամ նախատական խօսքերն որ մեկմեկու կը զուրցէք՝ իրաւ անվայել բաներ են, իջպաններուն բարւանն ալ չեն վայլեր, բայց հայհոյութիւն չեն. ուստի խօստովանանքի մէջ աղեկ պետք է որտէք, չէ թէ հայհոյանք ըրի ըսէք, հապա նախատական անվայել խօսք ըսի. և երբոր ազանգի անպարկեշտ խօսք է զուրցածնիդ, պետք է՝ ուրիշ անպարկեշտ խօսք զուրցնի՝ ըսէք ասանկով խօստովանահայր շիհարկաւորիդ հարցմունքնէր ընելու, մէկէն կը հասկընայ: Իրաւքնէ հայհոյանքն ան է որ մէկն այ կամ սուրբ Թճարաննայ կամ սուրբերուն գեմ նախատական թշնամական կամ ծաղր ընելու խօսքեր կը զուրցէ. երբոր մէկն աս ստեղծ աստիճանք հասած ըլլայ՝ ասանկ խօսքեր բերնէն հանելու նէ ան ասենը պետք է խօստովանանքին մէջն ըսէ՝ հայհոյանք ըրի:

Իրէք կերպով կըլլայ հայհոյանքը. սրտով, լեզուով ու գործքով: Սրտով կը հայհոյէ մէկն, երբոր աւանց բերնէն խօսք մը հանելու՝ սրտին մէջը նախատական խօսք մը կըսէ այ կամ սուրբ Թճարաննայ ու սրբոց գեմ: Լեզուով հայհոյանքն ան է, երբոր մէկն ասանկ խօսքեր բերնէն կը հանէ: Իսկ գործքով հայհոյանքն է, երբոր մէկն այ կամ սրբոց գեմ նախատական գործք մը կընէ, ինչպէս (Թճ պահէ) խաչելութեան զարնել, երեսը թքնել, գետինը զարնել, օտքի տակ առնել, կամ նոյն բաները սուրբ Թճարաննայ կամ որ և իցէ սուրբի մը պատկերքին ընել: Ասանկ ընողը, թէ և բերնէն խօսք մը չէ հանէ, իր ըրած գործքը հայհոյութիւն է. ինչպէս Հրեաներուն Գողգոթա լեռան վրայ Յովն գեմ գլուխ շարժելնին՝ ծանր հայհոյանք էր:

Հայհոյանք կայ որ ուղղակի այ գեմ է, երբոր մէկը

չար սրտով բուն թծ նախատեղու համար կրուի ան խօսքը . կայ ալ որ հայհոյանքի ուժ ունի , երբոր մէկը կտանք թծ նախատելու համար չըսեր ան խօսքն , այլ միայն իր կէտքը թափելու . բայց որովհետեւ ըսած խօսքերն իրօք նախատական են այ , անոր համար երբոր մէկը խելքը վրան՝ անանկ խօսք բերնէն կը հանէ , այ գէժ հայհոյել կը տեսուի : Ասկէց ՚ի զատ կայ հայհոյանք՝ որ հերեօտի կտական է , կայ ալ որ սոսկ հայհոյութիւն է : Հերեօտի կտականն ան է որ մէկն այ գէժ անանկ նախատական խօսք մը կրուի , որ միանգամայն հաւատքի գէժ է , և ըսելու աստենն ալ սրտանց այնպէս կը հաւատայ՝ գիտնալով ալ որ հաւատքի գէժ է : Չոր օրինակ , սուրբ հաւատքը կը սորվեցնի որ թծ արգար է ; ու բոլորովին արգարութիւն . այսու ամենայնիւ թէ որ մէկը գժոխայն գիււական բերնով ըսէ որ թծ անիրաւութիւն ըրած ըլլայ , կամ թէ որ աս կամ ան բանն ընելու ըլլայ նէ՝ արգար չէ , և այլն . և ըսելու աստենն՝ իրօք հաւատայ ըսածին , ըրած հայհոյութիւնը հերեօտի կտական կը ըլլայ , սուտի ծանր բանագրանքի մէջ կիցայ , որբազան Պապը միայն կրնայ զինքն արձրկել : Բայց թէ որ ըրած հայհոյութիւնը բերնով միայն է կատակ ընելու համար , կամ բարկութեան աստեւ ըսածը չի գիտնալով , իրաւ մոլորական կը ըլլայ ըրած հայհոյութին և ծանր մեղք , բայց թեմական եպիսկոպոսը կրնայ զինքն արձրկել : Իսկ սոսկ հայհոյութիւնն ան է , երբոր մէկը միայն նախատական խօսքեր կրուի այ գէժ , առանց հաւատքի գէժ բան մը ըսելու : Բայց ասիկայ ալ երկու կերպ կը ըլլայ . միմիայն պարզ նախատական խօսքեր զուրցելով , միմիայն ալ անէծք տարով այ կամ սուրբերուն :

Հիմայ ուրիշ կերպ կերպ հայհոյանքներն ալ բացարեւմ , որպէս զի անանկ անզգամ լեզու ունեցողները գիտնան՝ երբ հայհոյանք է ըրածնին : Առջի կերպն է՝ այ վրայ բան մը ձգել , զրպարաութիւն ընել . զոր օրինակ ըսել որ թծ է մեղքին պատճառը , կամ թծ գութ չունի , կամ կտրմ կը բունէ . կամ ինչպէս ոմանք կրտեն՝ Ամեն յաջողութիւն ուրիշներուն , ամեն ձախտքութիւն ինծի , անէ այ ըրած արգարութիւնը : Երկրորդ կերպն է՝ երբոր մէկն այ կատարելութիւնները կուրանայ , զոր օրինակ իրեն իմատութիւնն , ամենակարգութիւնն , արգարութիւնն , ողորմութիւնը , նախախ-

նամուժիչ , և այլն : Այսպէս Սենեքերիմ թագաւորը հայհոյեց երբոր ըսաւ թէ և ոչ ձծ կրնար ազատել իր ձեռքէն Երուսաղէմ քաղաքը . տասնկ կը հայհոյեն ըսողներն ալ որ՝ ձծ ուզէ չուզէ , ևս առ կամ ան բանը պիտոր ընեն՝ Վասն զի ասիկայ ըսել է որ ձծ ամենա-կարող չէ : Ատանկ ալ հայհոյութիւն է բրաժնին , որովք որ ձախարդութեան կամ նեղութեան մէջ գտնուցած՝ կրսեն . ձծ իս չի յիշեր . ալ մտայեր է զիս . ձծ ասեն չուսի մեր վրայ մտածելու . Եյ ի՛նչ հոգն է որ մեր ըսածը պիտի փնտրուէ : Վասն զի ըսել է որ ձծ նախա-խնամութիւն չուսի , ինքը չէ աշխարհքս կառավարողը : Երբորք կերպն ան է՝ երբոր Եյ եղած բանը մեկը իրեն կամ ուրիշի մը կուտայ . ինչպէս ով որ Եյ շնորհքովը ըրած բարիքն՝ իրմով ըրածի պէս կը պարծենայ . կամ սասանան ամենախորող է , հրաշք կրնայ ընել կրսէ : Ատնցովն ՚ի զսա՝ հայհոյանք է անոնց ըրածն ալ որ կը-սեն . թէ որ առ ասանկ չէ նէ , զձծ կուրանամ . զասն զի Եյ գոյութեանը ճշմարտութիւնը պատահական բանի մը վրայ հաստատուէ , զձծ արհամարհել է , զինքն ու-րանալու պատրաստ ըլլալ մը ցընել է : Հայհոյանք է անոնց ըրածն ալ սր կրսեն . Աս բանն անանկ ճշմարիտ է , ինչպէս Եյ ըլլալը . զասն զի Եյ գոյութեանը ճշմար-տութիւնը մարդկային ճշմարտութիւններու հետ հա-ւասար սեպել է : Հայհոյանք է անոնց ըրածն ալ որ կրսեն . խաչ որ՝ մաս որ՝ իրեն պիտոր սորվեցնեն՝ ըրա-ծը : Աս խողբերս թէ և զձծ նախատելու համար ալ չքոէ մէկն , այսու ամենայնիւ անվայել խողբեր են , ա-կանջ կը խայթեն , և Եյ երկրորդ պատուիրանցին գէժ են՝ որ կրսէ . “ Մի՛ առնուցուս զանուն Եյ քս ընգու-նայն ” : Ատնք են հայհոյանքին տեսակները :

Հիմայ ըսեք ինծի սիրելի որդիքս , մինակ լսելն աս խողբերս մարգուս սոսկում կը բերէ , անանկ չի՞ : Ամ-կարելի չե՞րկնար որ քրիստոսնեայ մը ան ատփաճան հաւ-նի , ինչուան աս հայհոյանքները բերնէն կարենայ հա-նել : Ի՛նչպէս կրնայ ըլլալ որ քրիստոսնեայ մը գիտնա-լով որ ձծ է իր սակզծ ողջ , զինքը պահողն , իր ամենն ունեցածը տուողը , գիտնալով որ չէր կրնար տեսնել՝ թէ որ ձծ իրեն աչք տուած չըլլար , չէր կրնար լսել թէ որ ձծ իրեն անկաճ առւած չըլլար , չէր կրնար խո-սիլ՝ թէ որ ձծ իրեն լեզու տուած չըլլար , առաջու թի

չէր ունենար՝ թէ որ ամ առաւած չըլլար, ուսեցեք խմելէ հագնեցեք չէր ունենար՝ թէ որ ամ զինքը չիհողար, քաղէլ շարժել աշխատել չէր կրնար՝ թէ որ ամ իրեն ուժ չկար, չէր կրնար ապրիլ՝ թէ որ ամ իր կեանքն ամեն վայրկեան չիպահէր. Բնչպէս կրնայ ըլլալ որ քրիստոնեայ մը գիտնալով՝ որ ամ երկնի և երկրի տէր է, Թագաւորնեւրուն Թագաւորն է, երկրնքին հրեշտակներն ու սուրբերն իրեն կը ծառայեն և երկրպագողութիւն կրնեն, գիտնալով որ ամ ինչուան աշխարհք եկաւ, մարգ եղաւ, ապաշխարանք ըրաւ, չարչարանք քաշեց, խաչին վրայ մեռաւ զինքը փրկելու համար. առ ամեն բաները գիտնալէն ետքը քրիստոնեայ մը՝ կարելի բան է որ ան գէտ հայհոյանք ընելու սիրտ ունենայ, զանձ նախատէ, զանձ ծաղց ընէ: Վարելի բան է որ քրիստոնեայ մը առ աստիճանը հասնի. անկարելի կերևնայ, քայլ կը հասնի եղեր, և ապերախառութեամբ և անզգամութեամբ իր արարելին իր տերն իր փրկիչն իր անձը՝ որուն առջին ինքն անարգ որդ մընչին մըն է՝ կը նախատէ ու կը հայհոյէ եղեր: Թողունք հաւատք կրօնք չունեցող քրիստոնեաներուն ըրած ստեղծի հայհոյութիւնները. չըլլար որ հաւատք ունեցողներն ալ ասանկ խոսքեր բերնենուն հանեն երբոր դժբախտութեան մը մէջ կիյնան, երբոր անիծած խաղերուն մեջք մեծ գումար մը կը կորսնցնեն, երբոր թնչ և իյն պատճառ մը կը կտային: Չըլլար որ նաև բարի քրիստոնեաներու բերնեն երբեմն լսենք որ ան գէշ կրնէ ամանց բանն յաջողելն, ազէկ չընէր որ աս կամ ան մարդը չի պատճեն, կը թողու որ ապրին: Չիկան ըսողներ ալ որ սուրբերը կարծես թէ խուլներ են, կամ իրենց ուժը կորսնցուցեր են և ասանկով սուրբերուն վրայ կը խրնան իրենց ուղածը չընելուն համար, որուն անարժան են: Ինչպէս ալ շէն վախնար որ լեզունին չորնայ, կամ գեափնը ասուրնուն տակը բացուի, ու ողջ ողջ գժտիք իջնան, ինչպէս Կորնիլն ու Գաթան և Արքանիս եղաւ՝ միայն Մովսէսի գէտ խօսելուն համար: Հայհոցանքը չէ թէ միայն ինքիբեն միշտ մահացու մեղք է, այլ նաև խիստ ծանր ու ստեղծի մեղքերն է: Իրաւ մեծ մեղք է ժամու մէջ անպարկեշտութիւն ընելը, մեծ մեղք է սուտ երգում ընելը, շուքիւն՝ պոռնկութիւն ու որ և իյն մարմնական մեղք գործելը:

Մեծ մեղք է գողութիւնն աւազակութիւնն ու մարդ սպաննելը . բայց հայհոյանքն ամենէն սոսկալի մեղքն է , կրսէ սուրբն Հերոնիմոս . ու սուրբ Ոսկերերանն ալ՝ հայհոյանքէն գէշ մեղք չիկայ կրսէ : Հայհոյանքն անեծութեան ծայրն է . հայհոյանքը բուն սատանաներուն ու դատապարտեալ հոգիներուն յատուկ մեղքն է , կրսէ սուրբն Բեռնարդոս : Յուսահաասած ու կատարած սաստիկ ասնջանքներէն՝ որ կը քաշեն , աւանց յոյս ունենալու որ ընդնայ քաշածնին , ուրիշ բան չեն ընէր՝ բայց լեզուներնուն ալ այդ գէժ որ արդարութեամբ և անանկ խիստ կերպով զերինք կը պատժէ , ու սոսկալի հայհոյութիւններ կրնեն՝ ինչպէս սուրբ գիրքը կրսէ . « Հայհոյեցին զած՝ սր ունի իշխանութիւն ՚ի վերայ հարուածոցն » , (Յայտ . ԺԷ . 9) Ուրեմն հայհոյանքը չէ թէ միայն դիւական մեղք մըն է , բուն սատանային ու դատապարտեալ հոգիներուն յատուկ , այլ նաև աւելի ծանր և աւելի սոսկալի : Վասն զի թէ որ սատանաներն ու՝ դատապարտեալ հոգիները հայհոյանք կրնեն նէ , գտնէ Ատուծո՛վ այնպէս սաստիկ պատժուած ու ասնջուած տանին է որ կրնեն . բայց քրիստոնեան կը հայհոյէ զած՝ երբոր ԾԾ իրեն կրնէրէ կը համբերէ , իրեն բարերարութիւններ կրնէ , զինքը գրկէլ կուզէ : Ուրեմն հայհոյանք ընողներն յայտնի է որ մարմին ունեցող սատանաներ են , հիմակուքնէ գատապարտուած հոգիներ են : Մէկն ազէկ գերմաներէն խօսին նէ , չէ՛ք ըսեր որ գերմանացի է . մէկն ազէկ անգղիերէն խօսի նէ , չէ՛ք ըսեր որ անգղիացի է . մէկը լանք որ արպերէն կը խօսի , չէ՛ք ըսեր որ արարացի ալ չէ՛ նէ՝ գոնէ Արարիայէն է : Աստիկ ալ որոնք որ սատանային ու գժոխքին լեզուն կը խօսին՝ որ է զած հայհոյելը , նշան է որ՝ թէ և աշխրբիս զրայ են՝ բայց մարմնաւոր սատանաներ են , գժոխքի հոգիներ են : Տեսէք ուրեմն որ հայհոյանքէն գէշ բան կրնայ ըլլալ :

Բայց հայհոյանքին այսչափ ծանր ու սոսկալի մեղք ըլլալն ի՛նչ բանէն առաջ կուգայ : Ամեն սուրբ հաքք ու ԾԾ արաններն ստանի կը պատասխանեն . վասն զի հայհոյանքն երբոր բարկութենէ և այդ գէժ ատելութէն առաջ եկած է , ուզլակի և անմիջապէս այդ մեծ վայելչութեանը գէժ կեցէ : Մէկը գողութիւն մարգասպանութիւն շնութի ընելով ընկերոջը փասս և անիրաւու-

Թիւն կընէ , և ընկերոջը վնասելով՝ այ գէժ ըրած . կըլլայ . մէկն ուրիշ տեսակ տեսակ մեզքեր ընելով զինքն և իր կըրէրը գոհ կընէ , բայց Թէ որ կարեկէ ըլլաւ ընէ՝ կուզէր որ առանց այ գէժ ընելու գործէ ան մեզքերն . իսկ հայհոյանք ընողը չիփշիտակ այ գէժ կընէ ըրած անխառնութիւնն ու նախապնդը . ուրեմն հայհոյանքին ստակալի մեզք չիկայ : Անանկ որ հայհոյանք ընողներն արժանի չեն որ Եժ իրենց համբերէ , ու վայրկեան մըն ալ կեանք տայ իրենց . պետք էր որ մեկէն զիրենք պատժէր , վեցընէր աշխարհէս . ինչպէս եկեղեցածիսն պատմութեան մէջ կը կարգանք , ու սուրբ հարք կը պատմեն , որ շատ անգամ ալ աս պատժները տուաւ հայհոյի շնորոն :

Կրնայ ըսել մէկն որ , Թէ որ անանկ է նէ՝ ինչու այնչափ ստակալի հայհոյանք ընողներ կան , և Եժ իրենց նշյն պատժները հիմայ ալ չի իրկեր : Ո՞վ ըսաւ որ չի իրկեր , Եժ ամենքը մէկ կերպով չի պատժեր . մեր օրերն ալ չեղան պատժուողներ . մըր զԵժ կը հայհոյէր , որը սուրբ Եժանիւր , որը սուրբերը , որը սրբազան բաները . քիչ ատենէն ստակալի ետք մը ունեցան : Մէկէ մէկի հոս անունին կրնայի ըսել , բայց խոհեմութիւնը չի Թողուր : Իսկ որոնք որ աշխարհէս մէջ չեն ունենար իրենց պատժը նէ՝ վայ անոնց . նշան է որ Եժ անգիի աշխարհքը պահեր է իրենց պատժն՝ առեկ ստակալի պատժելու համար . վասն զի հայհոյութիւնն անանկ ստակալի մեզք է որ անպատժ չի կրնար մնալ . անանկ ստակալի մեզք է որ Թէ Եժային , Թէ եկեղեցածիսն , և Թէ քաղաքական օրէնքները խիստ ծանր պատժներ գրած են հայհոյի շնորոն : Հին օրէնքին մէջ չրամմեր էր Եժ , հայհոյանք ընողները քարկոծել ու քարերուն տակն սպաննել . “ Որ անիծանիցէ զԵժ . . . մահու մեռցի , քարրնկէցութեամբ քարկոծ արասցեն զնա ամենայն ժողովուրդն ” , (ՂԿ . ի Գ . 16) : Սուրբ Լուգովիկոս Գաղղոյ Թագաւորը վճիռ ըրաւ՝ որ հայհոյանք ընողներուն ճակատն ու պակուսնքին վայ տաքցուցած էրկաթով նշան գնեն : Ուրիշ Թագաւորներ ալ կերպ կերպ պատժներ գրին հայհոյի շնորոն : Իսկ եկեղեցական կանոններն ամենէն խիստ պատժներն անոնց գէժ սահմանեցին : Հռոմայ սրբազան քահանայապետներն ամեն ջանք ամեն հնարք ըրին քրիս .

A

B

առնեաներէն հեռացընելու աս գարշիլի ախար հայ-
հոյութեան . ու կանոնգրքերուն մէջը կը կարգանք որ
այ խրկած իրեք ահաւոր պատժներն , այսինքն սով
չարժ ու ժանտախտ , սովորաբար աս սոսկալի մեղքէն
առաջ կուգան : Ար բանիս վրայ կը պատմեն որ անգամ
մը Ռոսպերա Գազգիոյ Թագաւորը ջերմեռանգութեամբ
ազօթք ընելու ատենը խաչելու թն առջին՝ որ իր ատե-
րութիւնը խալլատ աս սոսկալի պատժներուն մէկէն ,
խաչելութենէն ձայն մը եկաւ իրեն որ եթէ կուզէր
որ խնդրած շնորհքն ընգունի , պէտք էր որ գազրեցը-
նէր հայհոյանքն իր տէրութեան մէջը : Իսկ սուրբ Ռո-
կերերան մեծ հայրապետը գիտէր ինչ պատժ կուզէր
որ իր ժողովուրդը ապ հայհոյիչներուն . չէ թէ միայն
յանդիմանել չեխել զիրենք , այլ նաև երեսնուն զար-
նել , ահաանին Թափել , նաև ամբաստանել մէկէն զա-
նոնք , և առնել բանա ասնիլ . զան զի ասանկով հայ-
հոյիչները լեզուին կը զսպեն , կըսէր , ու շորո գինին
կը նային որ չըլլայ թէ մէկէն յանդիմանութիւն կամ
պատժ ընգունին , և կամ զիրենք ամբաստանող մը ըլ-
լայ : Ուրիմն ամեն մարդ պէկ քննէ իր լեզուն . ու
թէ որ առ ծանր մեղքն ըրած է նէ՛ զըջայ սրտանց ,
ու մէկէն խոստովանի , առաջագրելով ամեն գեղ ընե-
լու՝ ինչ որ խոստովանահայրն իրեն կը զուրցէ՝ առ գայ-
թակղական և ալլանդակ պիտեն խալլսելու համար :
Աս գեղերուն գլխաւորներն են՝ ոտեպ խոստովանանք
ըլլալ ու հաղորդութիւլ , ինքը զինքը պատժել , լեզուովը
գեանին վրայ խաչ հանել , ողորմութիւն տալ ամեն
անգամ որ աս մեղքին մէջը կիյնայ : Ասանկով գժո-
խային ու սատանաներուն լեզուն խօսելու տեղը՝ որ է
հայհոյանքը , երկընքին հրեշտակներուն լեզուն կը սոր-
վի՝ որ է օրհնել ու փառաւորել զան երկրիս վրայ , որ-
պէս զի ետքը վայելէ զինքն արքայութեան մէջ յաւի-
տեան :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՓԸ .

Աստուծոյ փրկելու , սրբազանութեան ու
սիրանականութեան վրայ :

Իրեք գէշ փեսա , իրեքն ալ կրօնքի գէտ , պիտոր բա-
ցատրեմ ձեզի այսօր , իրեքն ալ ինչ առջի պատուիրան-
քին գէտ . այսինքն ի՞նչ փորձել , սրբապղծութիւն , ու
սխմանականութիւն ընել . չորրորդ մըն ալ կայ որ է սուս
երգում ընել , բայց անիկայ երգման վրայ խօսելու ա-
տենս կը բացատրեմ :

Ի՞նչ է ի՞նչ փորձելը . խօսք մը ըսել , դորձք մը կամ
զանցառութիւն մը ընել , ինչ կատարելու ինքրուն մէկը
փորձելու համար . ինչպէս իր իմաստութիւնն , իր ամե-
նակորոզութիւնն , իր նախախնամութիւնը փորձելով
սպասել յանդգնաբար՝ որ կարգէ դուրս բան մը կամ
հրաշք մը ընէ : Աւստի ի՞նչ փորձելը՝ զինքն ստիպել մըն
է որ հրաշք ընէ , տեսնելու համար որ ունի՞ ամենակա-
րողութիւն , արդարութիւն , ողորմութիւն , և այլն .
կամ իր կամքը գիտնալու համար : Բայց որչափ բացատ-
րեմ , աղէկ չէք կրնար հասկընալ ինչուան որ ձեզի օրի-
նակ չիբերեմ : Ասոր օրինակն յայտնի կը տեսնենք ա-
ւետարանին մէջն , երբոր Քրիստոսն մեր անապատը դնաց
որ թող ապ սաաանային փորձել զինքը . “ Յայնժամ
վարեցաւ Յիսուսայաս 'ի հոգւոյն փորձիլ 'ի սատա-
նայէ ” , (Մատթ . ք . 1 :) Սատանան դեռ չիգիտնալով
որ Քրիստոսն իրաւքնէ որդի ինչ էր , ուզէց փորձ մը ընել իմա-
նալ իր ի՞նչութիւնը՝ ստիպելով որ հրաշք մը ընէ . անըզ-
գամը միտքը դրեր էր որ առաջարկած հրաշքն ընելէն
կամ չընելէն ճանչնայ Քրիստոսն ով ըլլալը՝ որուն վրայ այն-
չափ խօսուած էր : Սպասեց որ Քրիստոսն օր քառ-
սուն գիշեր ծոմ պահէ . ետքը մտածելով որ հարկա-
ւորապէս անօթի պիտոր ըլլար , երեցաւ իրեն ու ըսաւ .
Գուն որ առչափ դորութիւն ունիս , սա քարերուն ին-
չո՞ւ չես ըսեր որ հաց ըլլան . “ Ասա զի քարինքս այսօ-
րիկ հաց լինիցին ” : Բայց անանկ կարճ ու խելացի պա-

տառապան մը առաւ, որ խաղը ու խաւեր եղաւ . վասն զի Քն տերն մեր ըսաւ իրեն . Մարգս հացով միայն չապրիր . այլ նաև այ բերնէն ելած ամեն խաղովը . “ Ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ , այլ ամենայն բանիւ որ ելանէ 'ի բերանոյ այ , , : Ետքն ուրիշ փորձ մըն ալ ընելու զեց . առաւ տարաւ զինքն ինչուան տաճարին ծայրն և ըսաւ . Ասկէց վար ձգէ զքեզ , գրուած է որ հրեշտակները զքեզ վեր կը բռնեն , չեն թողուր որ քեաս մը ըլլայ քեզի : Ար խաղքին ալ կտրուկ պատասխան մը տուաւ Քն՝ ըսելով . գրած ալ է որ՝ զի՞նչ արեւոյ չէ փորձել , պէտք չէ ստիպել զինքն որ հրաշք ընէ . “ Գրեալ է թէ ոչ փորձեսցես զտէր-ած քո , , : Ուրեմն առ է Ի՞նչ փորձել ըսածնիս . սատանան փորձելու համար որ արգելք Քն իրաւ Ի՞նչ է , փուռուսմուռ խաղքը ըսով ստիպել ուզեց զինքն որ հրաշք ընէ : Ասանկ ալ Բեափզուա քաղքին բնակիչներն իրենց գործքովք փորձել կուզէին զԻ՞նչ , երբոր Հողեփեանէս զբազարը չորս գիւն զորքով պաշարեր էր քաղաքն , ու որոշեցին հինգ օրէն քաղաքն իրեն ձեռքը տալ , սպասելով որ Ի՞նչ օրուան մէջ իրենց օգնութիւն խրկէ՝ որ առանց հրաշքի չէր կրնար ըլլալ : Անոր համար Յուդիթ սուրբ սրբեարին յանգիմանեց զիրենք՝ Ի՞նչ փորձելիսան համար , և յորգորեց որ զզնան գործած մեղքերնուն վայ , և Ի՞նչ թողութիւն խնդրեն . “ Եւ արգ գուք որ փորձեք զի՞նչ , քաւ լիցի ձեզ կգտարք , մի բարկացուցանեք զտէր Ի՞նչ մեր , , . (Յուդիթ . Է . 11 :) Կմանապէս Ի՞նչ փորձել կըլլայ գործքով , թէ որ մէկը զինքը ըրհորը ձգէ՝ խնդրելով Ի՞նչ որ հրաշք ընէ , չիթողու որ խղջուի . կամ թէ որ մէկը կերակուր չուտէ , յուսալով որ Ի՞նչ զինքն օգով կերակրէ :

Աստուած փորձելն երկու կերպով կըլլայ , մէյժը յայտնի , մէյժըն ալ զորութեամբ . յայտնի Ի՞նչ փորձել կըլլայ , երբոր մէկը բան մը կրտէ կամ կրնէ կամ կըթուզու կամք՝ փորձելով որ նայինք Ի՞նչ կարող է , կամ իմաստուն է , կամ նախախնամութիւն ունի՝ վերջապէս այ մէկ կատարելութիւնը փորձելու համար , սպասելով որ հրաշք գործէ՝ ինչպէս սատանան անապատին մէջը փորձեց Քն , ինչպէս Հրեաներն Եգիպտոս երթալու ստաննին փորձեցին զԻ՞նչ ըսելով նայինք Ի՞նչ մեր հե՞տն է , թէ չէ . “ Վասն փորձելոյ նոցա զտէր և ա .

ակնայ. եթէ իցէ՛ ի մեզ ակեր, և եթէ ոչ, (Նևէյ. Ժէ. 7.) 'Նմանապէս կերակուրնին պակասած ատենն՝ Թծ փորձելով ըսին. 'Նայինք մեզի անապատին մէջը կրնայ կերակուր առլ. "Փորձեցին զԹծ 'ի սիրտս իւրեանց և ասացին. մթժէ կարճի իցէ պատրաստել սեղան յանապատս, (Սը՛. հէ. 18.) Բայց աս կերպով Թծ փորձեց, գիտցածո, քիչ կը հանգիպի քրիստոնէից մէջն. ասեցի մէկալ կերպն է հանգիպածն, այսինքն զօրութեամբ Թծ փորձեց, երբոր մէկն իր կողմանէ պէտք եղածը չընէր. կամ յանդգնութիւն մը կրնէ, ու կուզէ որ Թծ պահէ զինքը հրաշքով: Ասանկ կը փորձէ զԹծ ով որ ասանց գեղ մը ասնելու՝ կուզէ առաջանալ, ասանց աշխատելու կուզէ իր ապրուստը գտնել. ասանց սորվելու, կուզէ քարոզիչ ըլլալ. կամ յանգրգնաբար զինքը կրակի վտանգի մէջ կը ձգէ. միտքը գնելով որ Թծ զինքը կը պահէ: Ասոնք զԹծ փորձել են: Վասն զի ով որ այ գրած հարկաւոր բաները չի բանեցընէր, իր կողմանէ հարկաւոր եղած զգուշութիւնը չընէր, ու կը յաւայ որ կը յաջողի, կուզէ որ Թծ իրեն համար հրաշք ընէ: Ասեցի օգտակար օրինակ մըն ալ ասմ. աս կերպով Թծ կը փորձեն, որոնք որ ասինքն-բով մահու շափ մեղքի մէջ կը կենան՝ մաքերնին գնելով որ մահուան ատենը կը զգընան կը խոստովանին ու փրկուէ կը հասնին: Բայց մաքերնուն վերջընեն աս բանը. վասն զի բրածնին Թծ փորձել է, ուզել է որ Թծ հրաշք ընէ իրենց համար. սուրբ գիրքը կրտէ որ զԹծ որոնք որ չեն փորձեր նէ կը գտնեն. "Չասնի այնոցիկ՝ որ ոչ փորձեն զԹծ, (Իսայ. Թ. 2.) Թէ որ կուզեն փրկուէ հասնիլ, պէտք է որ այ գրած ճամբան բռնեն, այսինքն մեղքէն ետ կենան, ապաշխարեն, բարեգործութիւնն, քանի որ աստեն ունին. չէ նէ, սովորաբար գեշ վարք ունեցողը գեշ մահ կուռնայ: 'Նմանապէս Թծ կը փորձեն որոնք որ մեղքի վտանգներէն չեն հեռանար, կամքը միռձաւոր առիթներու մէջ կը գնեն զիրենք. յուսալով որ Թծ կողմէ իրենց ու չեն մեղանչեր: Ազնի բան. յարգը կրակին քովը գնել, և ուզել որ չայրի. ոչխարը գայլին հետ գնել, և ուզել որ չաւտէ. չէն տեսներ որ ասիկայ այսմ պահանջել մըն է որ հրաշք գործէ. վասն զի սուրբ գիրքը կրտէ. "Ար սիրէ զվտանգ, 'ի նմին կորիցէ, (Սիբայ. Գ. 27.) այսինքն ով որ զինքը վտանգի մէջ կը գնէ,

նոյն վտանգին մէջը կը կորսուի. վասն զի նոյն խակ մեղքի վտանգին մէջն ինքը զինքն առանց հարկաւոր պատճառի գնելը՝ մեղք է :

Հիմայ տեսնենք որ զիստ փորձելն ինչ տեսակ մեղք է : Թէ որ մէկն անյաղթելի տգիտութեամբ կամ մտամուլութեամբ կամ շիմտածելով ընէ նէ, ուրիշ բան է. չէ նէ, Խժ փորձելը՝ միշտ մահուչափ մեղք է, անանկ որ թեթեուութիւն չի վերջնելու: Վասն զի միշտ ծանր անարգանք մըն է այ, մէկ նախատել մըն է զինքը փորձելն որ աս կամ ան կատարելութիւնն ունի թե չէ, տարակուսելով իրեն ամեն կողմանէ կատարեալ ըլլալուն վայ, ու պահանջելով որ առանց հարկի մեր խելքին յարմարելով հրաշք գործէ : Անոր համար Խժ տաստիկ կերպով կարգելէ երկորդ օրինաց գրքին մէջ. « Մի փորձեսցես զանէր Խժ քո », ըսելով : Երբն աս արդեւքը ՔՄ տերն մեր նորէն հաստատեց նոյն բառերովը : Ուստի կը տեսնենք աւելի գրքին մէջն որ՝ Խժ շրեաները պատժեց զինքը փորձելուն համար անպատին մէջն, և օճերուն հրաճան առաւ որ զիրենք զարնեն ու սպաննեն : « Մի փորձեսցոք զանէր, որպէս ոմանք ՚ի նոցանէ փորձեցին, և յոմից անտի տաստիկցան », (Ձ. Կ-ն. Ժ. 9) : Վասն զի ով որ զիստ կը փորձէ տեսնելու համար որ աս կամ ան կատարելութիւնն ունի արդեօք, զոր օրինակ տեսնելու համար որ Խժ ամեն բան գիտէ արդեօք, ըսել է որ կը սարսկաւորի նր հաւատքին ճշմարտութիւններէն մեկուն վայ, ուստի անհաւատութեան ծանր մեղք կը գործէ : Զոր օրինակ մէկն ըսելով որ ըլլայ. թէ որ Խժ կայ նէ, իս գետինը թող անցընէ. անհաւատութեան ծանր մեղք կը գործէ՝ զիստ փորձելով, վասն զի կը սարսկաւորի այ ըլլալուն վայ, ու կուզէ որ Խժ հրաշք ընէ իր ըլլալը քրնելու համար : Թէ որ մէկն իր հոգւոյն կամ իր մարմնոյն խիտ զնտաակար բան մը ընէ, կամ հոգւոյն վերկուլութեանը կամ իր կենացը հարկաւոր եղածը զանց առնէ, փորձել մըն է զիստ, ու ծանր մեղք է, վասն զի փրանքին գէտ ըրածը սիրոյ գէտ է : Վերջապէս ամեն բանի մէջ Խժ պաշտութեան գէտ ծանր մեղք է. զիստ փորձելն ու պահանջելն որ հրաշք ընէ, որովհետեւ անարգանք ու նախատինք ընել է իրեն :

Ուրեմն միշտ մեղք է Խժն հրաշք մը խնդրելն, ա.

դժք ընկը որ ան հրաշք մը գործէ ւ Չէ, առ չէ ըսածս . հապա մըմէ փուճ տեղը, մեր հաճոյիցը համար, առանց հարկի մը կամ մեծ օգտի մը հրաշք ուզել զինքը փորձելու համար . ասիկայ է որ մըտ մահուցափ մեղք է , վասն զի նախատել մըն է զանձ : Բայց անպիմ հոգևով, բարի վարձանի համար, մեծ օգտի մը կամ ծանր հարկաւորութեան մը համար խնդրել որ ան հրաշք ընէ , ինչպէս սուրբերին անանք խնդրեցին , չէ թէ միայն մեղք չէ՛ սոյ ձակ գազնի բան է : Առաջեակները խնդրեցին մըմէ որ Յնին անուանը համար հրաշք ընէ , որպէս զի անհաւատները հաւատքի գան՝ Յնի անուանը վրայ խելու ընին պատկի : Հիմայալ արայաչափ հաւատք օրէնք չունեցող մարդիկ կան , գէշ շեր ըլլար ազժք ընել ու հրաշք խնդրել մըմէ՛ որ անանկները քիչ մը գործի գային , իրենց մայրութիւնը ձանձնային . թէ և առաջուց այնչափ հրաշքներ ըրած է անձ , որ բաւական են : Գանը հիմայ արասպղծութեան :

Ի՞նչ է արասպղծութիւնը . ո՛հ , ինչ գէշ մեղք է : Արասպղծութիւնը՝ քաղաքական օրինաց նայելով սրբբազան բան մը գործայն է . իսկ եկեղեցական օրինաց նայելով է անարժան կերպով գործածել արբազան բաները, կամ անարբանը մը ընել արբազան բաներուն . այսինքն Աստուծոյ նախուսած բաներուն : Եւ որովհետեւ Աստուծոյ նախուստ անմիք ալ կրնան ըլլալ . տեղեր ալ կրնան ըլլալ, ուստի արասպղծութիւնն իրիք տեսակ կը ըլլայ, իրական, անձնական , տեղական : Դրական արասպղծութիւնն է՝ երբ որ արբազան բան մը անարժան կերպով կը բանեցուի , զոր օրինակ օրհնած սկիհ մը սեղանի վրայ գաւաթի տեղ բանեցընել , կամ ոչ գէշ բանի , պատարագի զգեստներն աշխարհական հաղաւտի տեղ գործածել , կամ խաղի թատարնի մեջ՝ ծաղի ընելու համար : Ո՛հ որչափ ասանկ արասպղծութիւններ եղան մեր օրերը . ի՞նչ աշխարհական բաներու գործածուեցան արբազան բաները , ո՛հ ինչպէս անարգուեցան , սիրտս առաջ շերթար ըսելու :

Հատկանշաւ համար որ քանի կերպով աս տեսակ արասպղծութիւն կրնայ ըլլալ, պէտք է գիտնալ որ ալ և ալ պատճառէ կրնայ առաջ գալ բանի մը որբան ըլլալը . կամ ընդունողին շնորհք տալէն , ինչպէս սուրբ իորհուրդները . կամ սուրբ բաներ նշանակելէն ,

ինչպէս սուրբ գրքին խոսքերը . կամ սուրբ բաներ աշուրնուս առջին բերելէն , ինչպէս ՅՄԻ , սուրբ ԹԺՄԻՆՅԱՅ , սրբոց պատկերներն , և եկեղեցական արարողութիւնները . կամ սրբազան բանի մը կտոր ըլլալէն , ինչպէս սրբոց մատուցները . կամ ԵՅ պաշտամանացը զերարերեալ բան ըլլալէն , ինչպէս սրբազան անօթները , պատարագի զգեստները . կամ քահանայից հարկաւոր ապրուստ ու բարեպաշտութեան համար թողած բան ըլլալէն , ինչպէս տասանորդները , Ժողովդապետական իրաւունքներն , և ընդհանրապէս եկեղեցւոյ ունեցած ամեն ժամանակաւոր բաները : Ուստի , ազէկ մտիկ ըրէք . սրբապղծութիւն է անարժանապէս տալը կամ ընդունելը սուրբ խորհուրդները , վասն զի սուրբ բաները սրբութեամբ պէտք է գործածել : Սրբապղծութիւն է անարգել սուրբ գիրքն , աւետարանը , անոնց խոսքերը ծաղր ընել , անոնցմով ծուռ բաներ հաստատել , անոնցմով կատակ կամ կախարգութիւն ընել : Սրբապղծութիւն է անարգանք ընել սուրբ պատկերներու և սրբոց մատուցներու , առանց պատուոյ բանեցրնել կամ աշխարհական բաներու գործածել սուրբ անօթները , պատարագի զգեստներն , ԹԺՄԻՆՅԱՅ տաճանց համար եղած բաները , կամ գողնալ զանոնք : Սրբապղծութիւն է գողնալ եկեղեցւոյ ստակն , յափշտակել եկեղեցւոյ եկամուտները , կամ անոնց վնաս հասցրնել , կամ եկեղեցականաց ապրուստի և բարեպաշտական բաներու համար տրուած ստակը կամ անոնց պատուը գողնալ կամ վատնել : Բող մտածեն ուրեմն անոնք որ բանի տեղ չեն գներ եկեղեցական ու բարեպաշտական տեղերու վերարերեալ բաները գողնալը . գիտնան որ սեզանակապտութիւն է ըրածնին , սրբապղծութեան մեղք է : Նմանապէս սրբապղծութիւն է կտակով ձգուած ողորմութիւնները չիվճարելը , Ժամերու և բարեպաշտական բաներու համար թողուցած ստակն ուտելը : Արանկ ալ հոգևոր եկամուտներու վրայ եղող գործակալներն որ քովերնին մնացած ստակ ունին , ու հոգերնին չէ վճարելը , սրբապղծութիւն է ըրածնին : Ինչչ ողորմելիներ . անանկ ստակը չէ թէ հոգիներնուն միայն կործանում է , այլ նաև իրենց տանը . քանի քանի աներ տեսանք որ աս բաներովը կործանեցան : Սրբապղծութիւն է անոնց ըրածն ալ , որ

եկեղեցական իրոււնքը՝ որ ժամերուն պէտք եղած ծախուցը կամ եկեղեցականաց ու ժողովրդապետներու աստիճաններէն համար գրուած է՝ չեն վճարեր : Ու մտք բանի տեղ չեն գներ աս բաներս . բայց այ տակաւն ելած ասաննին կիմանան : Ժողովրդապետ ըսած թ ըրտապէն հոգևոր բաներու հետ ըլլալու , իր հոգևոր զաւկներուն հոգին հոգալու համար եղած է . ինչպէս ուրեմն կրնայ իր պաշտօնն ընել , թէ որ չունենայ իր հարկաւոր ապրուստը : Ինչպէս կրնայ իր հարկաւոր ապրուստն ունենալ , թէ որ հաւատացեալներն իր իրաւունքը չիտան , վասն զի չի կրնար ինք առուարուր ընել՝ արուեստի հետ ըլլալ : “ Ո՞րք երբէք զինուորիցի իւրովք թշտակք , կրակ Պզոս առաքեալն , և արժանի է ժշակն վարձու իւրոյ , , (Թ . Կոր . Թ . 7 : Թ . Տիմ . Ե . 18 .) Եկեղեցականաց ապրուստ չիտան՝ այ պաշտօնաբեկը մեծ վնաս ընել է , հոգևոր բարիք խափանել է , ուստի այ չիտալ է :

Իսկ անձնական սրբապղծութիւնն է՝ անարգութիւն կամ բռնութիւն կամ անվայել բան մը ընել սրբազան անձի մը : Չորս կերպով կըլլայ աս մեղքը : ‘ Կոխ նախատելով կամ ձեռք վերցնելով սրբազան անձի մը , զոր օրինակ քահանայի , կրօնաւորի , մարապետի , կղերիկոսի , կամ իրենց գէտ անիրաւ բռնութիւն մը ընել : Երկրորդ աս անձինքներէն մէկն աշխարհական ասեանի տակ ձգել : Երրորդ՝ աս անձինքներէն որ և իցե տուցք պահանջել առտնց օրինաւոր իշխանութեան : Չորրորդ անպարկեշտ մեղք գործել աս անձինքներուն հետ , որ իրենց մարմինը ողջախոհութեան ուխտ ընելով այ նուիրեր են : Աս ամենքն անձնական սրբապղծութիւն կրտսին :

Իսկ տեղական սրբապղծութիւնն է՝ սուրբ տեղերն անարգել , զոր օրինակ ժամերը գերեզմանատունները , և այլն : Աս սրբապղծութիւնն ալ կերպ կերպ կըլլայ . զոր օրինակ ժամու մէջ անպարկեշտութիւն ընելը , քայլ թակղութիւն տալը՝ սրբապղծութիւն է , ինչպէս որ ըրի ժամերուն վրայ խոսած ասեն : Սրբապղծութիւն է ժամու մէջ մարգասապանութիւն ընել կամ որ և իցե անպարկեշտաւոր կերպով արիւն թափելը : Սրբապղծութիւն է ժամերը կամ խորաններն այրել , փլցնել , աւրել , մերկաջընել : Սրբապղծութիւն է ժամերն աշխարհա .

կան բաներու ծագայեցընել, զոր օրինակ առուուոր ընել հոն, գառառասան կամ ուրիշ քաղաքական իշխանութեան գործքեր տեսնել, թատրոն բանալ կամ պար բանել: Սրբապղծութիւն է ժամու մէջ կախ ընել. մէկմէկու ձեռք վերջընել: Սրբապղծութիւն է առանց եկեղեցական հրամանի յանցաւոր մը բանի գուրս հանել ժամէն՝ ուր ապաւինած է: Սրբապղծութիւն է որ և իցէ գողութիւն ընել ժամու մէջ. թէ և գողացածը սրբազան բան չլլայ, զոր օրինակ մէկուն քսակէն ստակ գողնալ ժամու մէջ, վասն զի ասիկայ մեծ անարգութիւնն է նոյ տանը. անոր համար Յահաննէս Ը սրբազան Պատը վճռեց որ միշտ սրբապղծութիւն է՝ թէ սրբազան տեղէ մը սրբազան բան գողնալը, թէ անարգ բազան տեղէ սրբազան բան գողնալը, և թէ սրբազան տեղէ անսրբազան բան գողնալը: Մեկ խոսքով. ինչ որ սրբազան տեղայ մը պատուոյն անարգանք է, պիտան ընելը՝ միշտ սրբապղծութիւն է: Ուստի հարկաւոր է գիտնալ որ սրբապղծութեամբ եղած մեղքերն ուրիշ մեղքերէն տարբեր ու մասնաւոր կերպով կրօնքի գեմ ըլլալով, անանկ պարագայ մը կեւելլընեն որ խոտա վանանքին մէջ պէտք է բացատրել: Զոր օրինակ մեկն որ կուսութեան ուխտ ունեցողի մը հետ անպարկեշտութիւն ըրած է, հերիք չէ անպարկեշտութեան մեղքը միայն խոտովանելը, պէտք է պարագան ալ յայտնէ՝ սրբազան կամ եկեղեցական անձի հետ ընելը. նմանապէս ով որ ժամու մէջ բան մը գողացած է, հերիք չէ գողութիւն ըրի ըսելն, այլ պէտք է ժամու մէջ ըրած ըլլալն ալ խոտովանել. վասն զի ասանկով երկու մեղք ըրած կրլայ, գողութիւն ու սրբապղծութիւն:

Հիմայ հարկաւոր է որ ձեզի հասկըցնեմ սրբապղծութիւնն ինչ մեծ մեղք ըլլալը. անունէն ալ կիմանաք: Սրբապղծութիւնն ըստ ինքեան մահացու մեղք է. վասն զի անիրաւութիւն ընել է նոյ՝ իրեն նախ րուած բաներն անարգելով: Միայն ներելի կրնայ ըլլալ, երբոր թեթեւ բանի վրայ ըլլայ. զոր օրինակ թէ որ մեկն առանց եկեղեցին անարգելու գիտաւարութեան քանի մը մանր ստակ գողնայ ժամու մէջ. ասիկայ դուրս՝ միշտ մահացու մեղք է, աւելի կամ պակաս ծանր, որչափ որ աւելի կամ պակաս սրբազան է անարգութիւնը. զոր օրինակ ուրբ հազորդութիւնն անար-

գել, կամ մահացու մեղքով հաղորդուել ու Քն սա-
ամնային հետ մեկտեղ ներսերնիս ընդունին՝ ուրիշ
սրբապղծութիւններէն շատ անելի ծանր է :

Հերիք է աչք մը տալ եկեղեցական ու քաղաքական
օրէնքներուն, մեկէն կեմանանք ինչ ծանր բան է սրբա-
պղծութիւնը : Քաղաքական օրէնքը սրբազան կամ այ
պաշտամանը վերաբերեալ բաներ գոցոցովն ստեղծելի
պատիժներ սահմանած է, ինչուան մահապարտ կրնն
սրբաառուժ գոցողը՝ մահուրնն առաջ ձեռքը կտրելով :
Իսկ եկեղեցական օրէնքը բանագրանք չի մնար որ սրբա-
պղծութիւն ընողներուն չիտայ : Ո՛րչափ օրինակներ
ալ սուրբ գրքին մէջն ունինք, որ ան սրբապղծութիւն
ընողներուն վրայ իր քարկութիւնը կը թափէ : Հեղին-
գորոս որ իր թագաւորին կողմանէ Նրուսապիմ գնաց
տաճարին գանձն յափշտակելու, իր պատիժն առա-
ստեղծի հրաշքով մը՝ որ ան գործեց, խղճալով քա-
ղաքացոց վրայ որ լալով և ապօթքով իրեն գիտեցին :
Նրբոր Հեղինգորոս տաճարը մտաւ՝ որչափ ոսկի և ար-
ծան կար նէ՝ ամենելու ամենելու, ան զինքն իր հետի
եզզ մարդիկներով զարկաւ գետինը փռեց : Էյանկարծ
փառաւոր ձիաւոր մը, հետն ալ երկու ազուտը կարծ-
նէր՝ որ հրեշտակներ էին, Հեղինգորոսի վրան եկան,
ու զմէք շարաշար կոխկռտելով մահուան գուռը հա-
տուցին, որ մեռելի պէս ինկած բան չէր զգար, միայն
շունչը վրան մնացեր էր, և այնպէս վերցուցին զինքը
տաճարէն գուռս ձգեցին : Ու թէ որ չիմեաւ նէ, Ու-
նիս քահանայապետին աղօթքովն էր, որ այսէ ինչորեց
կեանքը պահել՝ որպէս զի Սելեկիոս թագաւորն որ
զմէք խրկեր էր՝ անելի չի գրգռուի . (ք . Մակ . ք .)
Բազառաւոր թագաւորն որ մը մեծ սեղան ըրաւ շատ
մեծ ամեններու . և գինի խմելէն զուարթանալէն ետքը
հրամայ որ որչափ ոսկի և արծրթէ ամաններ իր հայրն
Նրուսապիմայ տաճարէն յափշտակեր էր նէ՝ հոն բե-
րեն, որպէս զի իր պաշտականները կեկախք ու հար-
ձերը գաւաթի անզ անոնք բանեցանն, անոնցմով
խմեն : Ար սրբապղծութիւնն ընելու ատեննին, մէյոյն
ալ անանեա ձեռք մըն է երեցաւ, և սրահին պատին
վրայ բան մը գրեց : Ար լայնցաւ թագաւորն, երեօին
գայք փոխուեցաւ, ծնկընէրը մեկնելու սկսան զար,
նուիլ ստեղծէն : Կանչեց մեկէն բոլոր իր թագաւոր .

բուժներ մէջ եղած խնամատունները՝ որ ան գրուածքը կարգան, ու մէկը շփերցաւ կարգալ: Ան ասեմնն եկաւ 'Իանիէլ, կարգաց գրուած բաները՝ որ պատեց էին. անկ, Բէիել, Դ-րէս. և ըսաւ. բաներդ ընդցած է, ով Թագաւոր, ամ զքեզ պատժէ պիտոր, Թագաւորաւ Թիւնգ ալ՝ կեանքդ ալ կորսնցնես պիտոր: Ըսեցն և ըլլալք մէկ եղաւ. նոյն գիշերը Բաղասաար Թագաւորն սպանեցին, և ամեն բան կորսնցուց. "Այ 'ի նմին գիշերի սպանաւ Բաղասաար արքայ", (Դան. Է.) Թող երթայ անանէ քնէ ըսել է սրբազան բաներու գալչիք: Անտիքոս Թագաւորը հերիք չսեւեղեց Երուսաղէմ գաած ամեն գանձն ասեցը. ուզեց որ աս ճարին մէջ որչափ արծաթ ու ոսկի ալ որ կար նէ՝ առնէ: Աստուած ալ իրեն անանկ գարշեի հիւընտուծի մը խրկեց որ՝ որգերն ողջ ողջ մարմինն սկսան ուտել, այնչափ որ գարշահոտութենէն չէին գիմանար զոքը: Աս աստիճան սլորմելութեան հասած, ըսաւ. Հիմայ կիմանամ որ Երուսաղէմ ըրածներուս պատիժն է աս որ կը քաշեմ, տաճարին մէջն ըրած սրբապղծութիւններս են որ գլուխս գարձան, և ասանկ օտար երկրի մէջ կը մնանիմ. "Արդ յուշ եղեն ինձ չարիքն այն՝ զոր գործեցի ես Երուսաղէմ, և առի ետ զամենայն սպան զայն ոսկայ և արծաթոյ. . . զասն այսորիկ գաին զիս չարիքս այս ամենայն, և կորնչիմ աւափկ արամուծեամբ յոտար երկրի", (Էս. Գ՛ - Գ. 13.)

Ան ասեալք ետեւէն սուրբ գիրքն ինչ կեանքնէն. . . Ան նորէնն ան ասեմն սկսաւ աղօթք ընել աս, որ ալ չազոր մեր պիտոր իրեն Թծ, զասն զի իր յախտնապիան մահուան վճիւր տուեր էր. "Ազաչեք, ուխտս գնէր աս այն՝ որ չէր նմա սլորմելոց", Հիմայ ասեալք սրբապղծութիւն ընողներուն պատիժը. ան սոք քնէ մեծ անորէնութիւն է աս մեզքը. ասկեց պիտոր իրատուիք, պիտիք որգիքս, յարգել թէ սրբազան անձնիքը, թէ սրբազան ասեղիքն, և թէ որ և իցէ սրբազան բան. . . .

Ար մնայ որ երբորդ մոլութիւնն ալ բացատրեմ, այս ինքն սիմոնականութիւնը. բայց ոչ ասեմնս կը թուէ, և ոչ հարկաւոր է մեզի որ գիանաք թէ ինչ է սիմոնականութիւնն և անոր անտակներն, ու քանի կերպով մէկը կրնայ աս մեզքը գործել: Հերիք է գիանալիք որ սիմոնականութիւն կրնէ ով որ ստրկով կամ ինչ և իցէ

մարմնաւոր բանով հոգեւոր բան մը կը գնէ, կամ անանկ բան՝ որ հոգեւորի հետ կպած է: Ինչպէս մէկն որ ստղծով մասունք կը գնէ, Թէ ինքն և Թէ ծախողը կը մեղան չեն: Մէկն որ եկեղեցական իշխանութիւն կամ հասոյթ մը առնելու համար՝ պարգևներ կուտայ անոր, որուն ձեռքն է ան իշխանութիւնը կամ հասոյթը տալ, երկուքն ալ սիմոնիականութիւն կրնեն: Աս մեղքին անուը Սիմոն մոգէն ելած է. վասն զի ինչպէս գործք աւարտելուց կը պատմէ, Սիմոն մոգը տեսնալով որ առաքեալները հաւատացելոց զբայ ձեռք միայն գնելով հոգին սուրբ կուտային անոնց, ուզեց որ ինքն ալ հոգին սուրբ ընդունի ու հրաշքներ ընէ անով. ուստի առաքեալներուն սասակ խոստացաւ որ իրեն ալ տան. «Մատոյց նոցա ինչո, և ասէ. Տուք և ինձ զիշխանութիւնս զայս», (Գործ. Ը. 18.) Պետրոս առաքեալն երբոր աս խօսքը լսեց, բարկացաւ և ըսաւ իրեն. Ստակգքեղի հետ կորսուի, անզգամ անօրէն, որ այ շնորհքը ստղծով գնել կուզես, հոգեւոր բաները մարմնաւորներուն կարգը գնելով. «Արժաթ քո ընդ քեզ լիցի՛ ի կորուստ», :

Աւրեմ ինչ պիտի ըսենք անոնց որ քարոզչին ստակ տալէն առն համար՝ կը կարծեն որ այ խօսքերը գնեցին: Ինչպէս, արեմն այ խօսքերը ծախու կառնէին, ուրեմն հոգեւոր բաներն աս անարգ գնովը կը վճարուին: Հարա ինչ պիտի ըսենք անոնց ալ, որ պատարագուց տալով քահանային՝ կը կարծեն որ սուրբ պատարագին գինը վճարեցին: Ինչպէս, ուրեմն սուրբ պատարագը ծախու կառնուի, անանկ սոսկալի խորհուրդն՝ անանկ անգին զոհը Գործ անմահ գառինն այ՝ քանի մը խուռուշով կը վճարուի: Առանկ կարծող և առանկ խօսող անօրէն մարգկանց՝ Պետրոս առաքեալին խօսքն ըսելու է. «Արժաթ քո ընդ քեզ լիցի՛ ի կորուստ», :

Աւրեմն ազէկ նայեցեք, սիրելի որդիքս, ըսածնիդ և ըրածնիդ: Ան ստակն որ քահանայից կը արուի քարոզի պատարագի կամ որ և իցէ հոգեւոր բանի համար, անոնց գինը չէ, անմեք անգին բաներ են. այլ ողորմուի մըն է տուածնին, որպէս զի քահանայք ապրուստ ունենան: Վասն զի անմեք այ ծառայութեը նուիրուած ըլլալով, պարտեհան են ուրիշներուն հոգին հոգալու, և չեն կրնար՝ հրաման ալ չունին՝ ապրուստին վաստղիելու, աչ

Վաճառականութիւն և ոչ ուրիշ արուեստներու ծառայելով որ չի վայելք իրենց գիշակին . անոր համար ԹԹ սահմաններ է որ հաւատացեալք անոնց ապրուստը հագան , որպէս զի իրենք իրենց պաշտօնին հետ ըլլան , իրենց պարտքը կատարին : Ուստի թէ որ գնելու մտքով աւելու ըլլաք ինչ որ քարոզի կամ պատարագի կամ որ և իցէ հոգևոր բանի համար կուտաք , սիմնականութիւն կըլլայ ըրածնիդ . ինչպէս քահանաներն ալ թէ որ ան մտքով առնելու ըլլան ձեզմէ ինչ որ կանեն նէ , սիմնականութիւն կընեն . ու գուք ալ անոնք ալ սուրբ Պետրոսին առևած անէծքին տակը կիյնաք . որն որ Սիմն մոգին տուաւ՝ Սասկզ քեզի հետ կորսուի ըսելով . “ Արծաթ քս ընդ քեզ լիցի՛ ի կորուսա , ” : Ատուած ամենքս ալ պահէ աս անէծքէն :

ՅԱՐԴՈՐԱԿ ԾԺԹ .

Աւելորդապաշտութեան վրայ :

Ընդհանուրական մեղքը բացարեցի , հիմայ անոր ներհակը պիտոր բացարեմ , այսինքն աւելորդապաշտութիւնն որ չափազանցութեամբ կրօնքի գէմ ընելն է . և նոյ առջի պատուիրանքին գէմ է : Սուրբ ադուինացին կրսէ որ սասանան նախանձելով միշտ նոյ փառապը վրայ , ու հպարտութեամբ ուղեւով միշտ նոյ հաւատար ըլլալ . միշտ կը ջանայ ինքն ալ երկրպագութիւն ընդունելու՝ նոյ փառքն ու պատիւն ինքն ալ ունենալու համար . և աս բանին ետեւէ կըլլայ՝ աւելորդապաշտութիւն ընել տալով մարդկանց :

Ուրեմն ինչ է աւելորդապաշտութիւնը : Աւելորդապաշտութիւնն է անկարգ ԹԹ պաշտութիւն , նոյ տեղք սուտ ԹԹ կամ արարած մը պաշտել : Ուստի անկարգ ԹԹ պաշտութիւն է ըրածը՝ ով որ նոյ չուզած կերպովք զինքը կը պաշտէ . ինչպէս թէ որ մէկը հիմայ ալ հրէական հին օրէնքին ծէսերովն ուղէ պաշտել զԹԹ , որ հիմայ վերցուած են . վասն զի անոնք Քրիստոսի գալստեանը հետ վերաբերութիւն ունէին , իսկ հիմայ որ եկած է՝

պէտք է եկածի պէս զինքը պաշտենք: Ինչպէս նաև թէ որ մէկն տնձայել կերպով զած պաշտէ, կամ իրմէն օգնութիւն խնդրէ մեզք գործելու համար, կամ աւանկ աւելորդ բաներով ուզէ պաշտել զած՝ որ ոչ ինքն է ոչ սուրբ եկեղեցին հրամանք է, զոր օրինակ այսչափ թուով մտ զաւելով ոչ աւելի է ոչ պակաս, և ասանկ կամ անանկ շարելով մտմբը. վասն զի աս թիւն է աս շարքն աւելորդ բան մըն է. Իյ փառք ու պատիւ չի կրնար ընել:

Իսկ սուտ ան կամ Իյ տեղ արարած մը պաշտելն է, երբոր մէկն Իյ պատիւն է յարգութիւնն՝ արարածոյ մը կուտայ. Ինչպէս է կուռքի մը զոհ ընելը, խունկ ծխել և երկրպագութիւն ընելն, Ինչպէս Սոսման խմատունն իր կնիկներուն հաճոյանալու համար ըրաւ: Բայց աս տեսակ աւելորդապաշտութիւնն որ կուտապաշտութիւն կըսուի՝ Իյ շնորհքովք քրիստոնէից մէջէն վերցած է, մինակ հետնոսներուն մէջը կայ աշխրբքիս մէկ քանի կողմբը: Քրիստոնէից մէջ գեւ մնացած աւելորդապաշտութիւնն է սուտ գուշակութիւններն ու կախարգութիւնը, որոնք տեսակ տեսակ են. ամմնքը զուրջիւ երկան և աւելորդ կըլլայ, հերիք է որ գլխաւորներն ըսեմ, որոնց տակը կերթան ուրիշ ամմն տեսակներն ալ, որպէս զի զգուշաննք սասանան Իյ տեղ գնելէն, Ինչպէս որ կրնեն ոմանք:

Գարշէլի մեղքերուն մէկն է կախարգութիւնը. ու կախարգութիւն կըսուի բնական կարգէ գուրս բաներ ընելը, չէ թէ բնական կերպով ու հնարքներով որ մեզք չըլլար, այլ սասանային ձեռքովք. Ինչպէս քարի մը մէջէն յանկարծ գինի վազցընել: Աս տեսակ կախարգութիւն ընողներ խիստ քիչ եղած են, քա գրքին մէջը քանի մը օրինակ ունինք. Բայց սասանային գիտողներ՝ իրմէն օգնութիւն խնդրողներ՝ ոխերնին մէկէ մը հանելու համար, ուրիշն իրեն սիրահարելու՝ ուրիշն որսալու համար որ իրեն հետ մեկք գործէ, ստակ վաստակելու գանձ գանելու համար, լօթ ըսուած խաղին թիւր գուշակելու համար, երիկ կնկան մէջ տարածայնութիւն ձգելու՝ և ասոնց պէս բաներու համար, եղած են ու կըլլան Ինչպէս յայտնի է սուրբ գրքէն, Իյց հարց գրուածքներէն, ու սուրբ եկեղեցոյ կանոններէն: Սոսկալի բան. քրիստոնէայ մը, Իյ որգեգիրը, Բնի ա.

րիւնսիք գնուած, ստատանային ոտքն իյնայ, անոր օգնու-
թիւնը խնդրէ, անոր ուխտ ընէ, հետը դաշինք գնէ .
ասկէց սոսկալի ինչ կրնայ ըլլալ, ասկէց մեծ նախա-
տինք կրնայ մէկն ընել այ: Ինչպէս որ քրէական յան-
ցանք է թագաւորէն ապստամբած մարդիկներու հետ
ծածուկ միաբանութիւն ունենալ, անոնց գիմել, ա-
նոնց հետ գաշնագրութիւն ընել, ասանկ ալ այ գէժ
քրէական յանցանք է սատանային գիմել՝ որ իր ամեն-
նէն մեծ թշնամին է, և անոր հետ գաշինք գնել: Անոր
համար Պօղոս առաքեալը կրղզուշացունէ սատանային
հետ միաբանէլէն. « Ոչ կամիմ զձեզ հազորդս գիւաց
լինել», . (Ա. Կոր. Ժ. 20.) Անոր համար հին օրէնքին
մէջը կը հրամմեր ան կախարգները սպաննել. « Չկա-
խարգս մի ապրեցողցանիցէք », (Եւր. իթ. 18.) Անոր
համար եկեղեցական ու քաղաքական օրէնքներն ալ
ծանր պատիժներ ոահմանած են կախարգութեան, ու
սատանային հետ միացողներուն դէմ, անոր օգնութիւն
ուզածնին ընելու համար: Երանի թէ միշտ ճանչը-
ւէին ու պատժուէին, անանկով ատեն կունենային զջա-
լու, և այ սղորմութեանն արժանի ըլլալու. չէ նէ, գի-
տէք ան սղորմելիներուն վերջն ինչ կրլայ. որովհետեւ
սատանան միշտ խաբէբաններուն ու ստասացներուն
դուրսն է եղած, ետքը ետքը կը խաբէ գիբինք ու որո-
գայթի մէջ կը ձգէ, և ինչուան դժոխքին տակը կը քաշէ
կը տանի:

Բայց աս կերպ աւելորդապաշտութիւնն ալ սովո-
րական չէ, վասն զի ստատանան անանկ ահռելի բան մը
նէ՝ որ քիչ մարդիկ կուզեն յայտնի իրեն հետ միանալ:
Իսկ ծածուկ ու գրեթէ առանց իմանալու սատանային
հետ միացողները շատ են. որ տիմարական աւելորդա-
պաշտութիւններով սատանային կապաւինին, մեծ նա-
խատինք ընելով այ: Երբ կուզեն որ ռեզածնին յաջողի,
անանկ հնարքներ կը բանեցընեն՝ որ ոչ բնական կեր-
պով և ոչ այսմէ ան ուժն ունին իրենց ուզած բանն յա-
ջողել աւրու. այսու ամենայնիւ ատ հնարքները կը բա-
նեցընեն, յուսալով կամ մտքերնին գնելով որ կը յա-
ջողի: Ուրեմն սատանայէն է իրենց յոյսն, անանկ է
նէ՝ անյայտ կերպով մը սատանային գիմել է ըրածնին,
այ նախատինք ընելով: Աս է բուն աւելորդապաշտու-
թիւնը, որ մահացու մեղք է, թէ որ մէկը միամտութիւն

կամ ազգասուլթի ինկած չէ նէ աս մեղքին մէջը : Չեմ գիտեր որ ամմենքը հասկըցան ըսածս . անոր համար որի նախով բացատրեմ : Ձեռնապան մը իր հիւանդ ձին ըսընտալնելու համար , ինք ձիուն գեղ տալու ասենը՝ կնիկը կը խրկէր որ երթայ ձիուն սանձը լուայ , քանի մը խօսքեր ալ զուրցելով որ իր կնոջը սորվեցուցեր էր . ու փոքր գրած էր որ ասով ձին կըսընտանայ : Բայց ինչ վերաբերութիւն կրնան ունենալ աս բառերն ու սանձը լուայը՝ ձիուն ըսընտանալուն հետ . ինչ ազգեցութիւն կրնան ընել ձիուն : Ուրեմն ձիապանն որ ատ ծուռ ըանը փոքր գրեր էր , աւելորդապաշտութեան մեղք էր գործածը : Ուրիշ մըն ալ սուրէ ու հրացանէ չի զարնուելու համար՝ կծիկ մը կը պահէ վրան , որուն մէջը գրեր՝ թիւեր՝ խաչաձև նշաններ՝ ու սուրբ գրքին քանի մը բառերը գրած են . ու միտքը գրեր է որ չի զարնուիր : Աստուած պահէ որ թշնամիի մը չի հանդիպի , ան ասենը կիմանայ որ ատ կծիկն անոգուտ է եղեր . կամ չէ նէ , սասանային վրայ գրած է յոյսը՝ որ զեքը պահէ : Որ գին գառնայ , աւելորդապաշտութի է ըրածը : Պառուսին մէկը հաւերուն աւագ ուրբաթ օրն ու զատիկին օրն ամած հաւկիթները կը պահէ , փոքր գնէլով որ առնը կրակ իյնալու ըլլայ նէ՝ անոնց մով կը մարի : Ուրիշ մըն ալ հիւրնգութենէն ըսընտալու համար ծաղիկ մը քաղել կուտայ , բայց մը Յոհաննէօրին ասին առջի օրը , սուրբ Անտոն պատուացիին ամիկն օրը , վասն զի միտքը գրած է որ ուրիշ օր քաղելու ըլլան նէ՝ ըսընտալնելու ուժ չունենար : Ուրիշ մըն ալ երբ կը անանէ որ հոգեվարք մը կը տանջուի , հոգին կուշանայ ալու , սնտուկէն փառասուր զգեստները կը հանէ վրան կը ձգէ , որ կարենայ հոգին աւանդել . կամ թէ զաւկին գլխուն ցուն անցընելու համար՝ քանի մը ազօթք սորվեր է և կընէ , բայց անմիջապէս կէսօրը պիտի ըլլայ , կամ ցած ձայնով ու բերնուց պիտի ըսուի , կամ ասանց պէս ուրիշ աւելորդապաշտական պարագաներով . կամ սուրբի մը պատկերք կամ մասունք կը գնէ զաւկին վրայ , բայց ճիշդ ստամոքսին վրայ պիտուր գրուի , չէ նէ՝ ըսընտալնելու ուժ չունենար : Ասանկ մտքերնին գրած , ամմեն անգամ որ աս դեղերը կընեն՝ աւելորդապաշտութեան մեղք կը գործեն , ու սասանային կը գիմեն :

Չէ, հայր սուրբ, մտքերնէս ալ չանցնիր սաաանային գիմել, և անկէց բան յուսալ. քաւ լիցի :

Իրաւ է, ես ալ գիտեմ որ մտքերնէդ չանցնիր, բայց գործքով նոյն բանն է ըրածնիդ . ինչպէս անոնք որ՝ այդ գէմ ընել չէ մտքերնիս՝ կրսեն, ու գործքով այդ գէմ կրնեն : Սաաանայէն չէ յոյսերնիդ նէ, հապա ինչ յուսով առ աւելորդապաշտութիւնները կրնէք, որ ոչ ինքիրենուսն և ոչ այմէ զօրութիւն մը ունին ուզած բաներնիդ ընելու :

Ըսէք պիտոր որ ինչպէս մեղք կրնայ ըլլալ՝ անտարբեր բաներ բանեցրնելը, մանաւանդ նաև բարի բաներ, զոր օրինակ ազօթք, սուրբ խօսքեր, պատկերք, մասունք և այլն : Բայց մեղքն ատոնք բանեցրնելուն վրայ չէ, այլ աւելորդապաշտական կերպով բանեցրնելուն . ինչպէս ոմանք սրբոց մասունք կը կրեն ծոցերնին, բայց եռանկիւն ամանի մէջ, վասն զի կար կամ քառանկիւն ըլլայ նէ՝ կը կարծեն որ սրբոց բարեխօսութիւնը չանցնիր . մեղքն յուսալուն վրայ է որ առ ձեզ, գիրքը, ժամանակը ձեր ուզածն ընեն, երբոր ոչ բնական կերպով և ոչ այմէ տա զօրութիւնն ունին : Գիտէք որ բաներն են, որ խօսքերն են, որ կարգէ գուրս զօրութիւն ունին հրաշքներ ընելու . սուրբ խորհուրդներուն խօսքերն ու նիւթերը : Մէկը քիչ մը ջուր լեցրնելով Միգի ծառայո կրսէ, ու միտաուողին հոգին կը սրբէ . խոստովանահայրը զըջացեալ միգաւորին վրայ՝ Եւ ախօլեմ պէշ կրսէ, ու խոստովանողին ամման մեղքերն իրօք կը ջնջուին . վասն զի աս խօսքերուն Եմ տուեր է առ զօրութիւնը՝ նշանակած բաներնին իրօք ընելու : Իոկ ուրիշ սրբազան խօսքերու և բաներու, որոնք ոչ ինքիրենուսն և ոչ այմէ ունին առ զօրութիւնը ուզածնիդ ընելու, ինչպէս կրնաք առ հաւատքն ունենալ . իրաւ՝ կրնայ մէկը սրբազան բաներ բանեցրնելով, այդ ոգորմութեանը վրայ յուսալ . բայց առանց այմէ յայտնութիւն մը ունենալու՝ ատոնց վրայ հաւատք ունենալն որ ուզածնիդ պիտոր ընեն, աւելորդապաշտութիւն է, մեղք է :

Ուստի երկրորդ պատասխանս ալ աս է որ՝ նաև սրբազան բաներով աւելորդապաշտութիւն կրնայ ըլլուիլ : Պատարապէն աւելի ինչ սրբազան բան կրնայ ըլլալ . բայց անոնք ալ աւելորդապաշտութիւն կրնայ ընել մէ-

կը : Տեսէք թէ իրան է ըսածս . խաթունին մէկը զաւ-
կին հիւընդուծեանը համար արամած՝ զնայ քահա-
նայի մը ըսու . Հայր սուրբ, մէկն ինծի խրատ մը տուաւ
զաւկիս առողջութեանը համար, այսինքն պատարագ մը
ընել տալ ՚ի պատիւ ամենասուրբ երրորդութե՛ : Բայց
ասով չի լըննար . որովհետեւ ամենասուրբ երրորդու-
ծեան անձինքն իրեք են , այսինքն Հայր որդի հոգին
սուրբ , պէտք է որ ժամը իրեքին ըսուի պատարագն և
իրեք մտմ զաւուրի խորանին վրայ : Աս ալ հերիք չէ .
որովհետեւ ամենասուրբ երրորդութիւնն իրեք անձն է
և մի անձ , ու մէկն իրեքին առջին գրեո նէ՝ 31 կըլլայ ,
ուստի պէտք է որ պատարագ ընող քահանան երսու-
նըմէկ տարուան ըլլայ . և որովհետեւ մէկն առաջ և իրեքն
ետեւ գրեո նէ՝ կըլլայ 13 , ուստի պէտք է որ սպասա-
ւորութիւն ընողն ալ տասուիրեք տարուան ըլլայ : Աս
նուախան ինծի բարեպաշտ մարգ մը տուաւ , և ըսաւ որ
զաւկիս հիւընդութիւնը գանակի պէս կը կտրէ : Երկա-
կայեցէք որ խեղճ քահանան աս բանս լսեց նէ՝ ինչպէս
խնայուն եկաւ , բայց ծանր կերպով մը ըսաւ . խաթուն ,
աս քեզի խրատ տուողն՝ աւելորդապաշտութիւն սոր-
վեցուցեր է քեզի . անձ ոչ երբէք իր շնորհքներն ա-
տանկ աղայական բաներու հետ կը կապէ . պատարագը
մի ասեն որ ըսուի՝ նոյն զօրութիւնն ունի նայ առջին .
պատարագիչը կուզէ ծեր ըլլայ՝ կուզէ երիտասարդ ,
նայ գիմացք նոյն է : Ուստի հաւտալն որ աս կերպով
ըսուած պատարագը զաւկիգ առողջութի կուտայ՝ աւե-
լորդապաշտութիւն է , մեղք է :

Նստե սուրբ անձանայ քանի մը ջերմեանդութիւն-
ներ կան հնարած , որ աւելորդապաշտական բաներ են :
Տղտծ գրքուկներ տեսեր եմ , որոնց մէջն աս կամ ան
ազօթքն ՚ի պատիւ սուրբ անձանայ ընողը՝ չի գատա-
պարտուիր և յանկարծական մահ չունենար կըսեն :
Բայց աս հաւատքն ինչ բանի վրայ հաստատուած է .
սուրբ անձանայ ապաւինիլն , իր բարեխօսութեամբն
նայմե աս շնորհքն յուսալը , շատ աղէկ ու զօրաւոր բան
է . բայց աս կամ ան ազօթքովն ապահով ըլլալ որ աս
շնորհքն անտարակոյս պիտոր ընդունինք , աւելորդա-
պաշտութիւն է . զասն զի թէ որ ատանկ ըլլար , կրնար
մէկը մեղքի մէջ ալ կենալ , կամ ուրիշ բարեգործութի
չընել , և այսու ամենայնիւ փրկութեան հասնիլ : Սուրբ

ածածնայ ջեռմանդ ըլլալը՝ խիստ լաւ խիստ օգտա-
կար բան է, և որչափ ալ յորդորեմ զձեզ որ իրեն ջեր-
մանդ ըլլաք՝ չերիք չեմ սեպեր, բայց կարդաւորեալ
պիտոր ըլլայ ջերմանդու թիւննիդ, չէ թէ աւելոր-
դատպաշտահան: Փրկուելու համար չի բաւեր քանի մը
ազօթք ամմնն օր իրեն փոփսալ. պէտք է իր սոււած
լոյսն՝ իրեն բարեխօսութիւնննննննննննննննննննննննննն
բանեղնենք, մեզքէն հեռու կենանք, բարեգործու-
թիւն ընենք, և այ շնորհքին մէջը մեռնինք. չէ նէ,
մեզքի մէջ կենալ և յուսալ որ սուրբ անածնայ բարե-
խօսութեամբը կը փրկուինք, յանգագնութիւն է, սուրբ
անածնայ բարեխօսութեանն անարժան կընէ զմարգն,
այնպիսին իր մեղքին մէջը կը մեռնի և կը դատապար-
տուի:

Ոմանք ալ աս կամ ան անածնայ վրայ աւելի վստա-
հուի ունին. մէկը վարդարանի անածնայ, մէկալը հան-
դերձից, մէկը Լորեթոյի, մէկալն ուրիշ ուխտատեղիի
մը անածնայ աւելի ջերմանդութիւն կընեն, մաքեբ-
նին դնելով որ ան անածինէն պիտոր ընդունին ուզած
շնորհքին: Քանի անածին կայ՝ չեմ գիտեր. սուրբ
եկեղեցին մէկ հատէն ուրիշ չի ճանչնար. ուր որ ալ
ըլլայ, ինչ անուն ալ ունենայ, միշտ նոյն սուրբ ան-
ծինն է, ոչ աս տեղն է, ոչ ան տեղն, երկինքն է միայն:
Ուրեմն որ տեղի պատկերքին կամ արձանին առջևն ա-
զօթք ընենք նէ, միշտ գիտաւորութիւննիս պիտոր ըլ-
լայ բուն սուրբ անածնայ որ երկինքն է՝ ազօթք ընել:
Հասա ինչու դրուած են ուխտատեղիներն, ու հոն
աւելի գիւրաւ կընդունինք խնդրած շնորհքին: Չէ
թէ անտեղի եզած անածինն ուրիշ տեղ եզածներէն
աւելի զօրաւոր է, այլ ուխտատեղիներն երթալով
ճամբուն նեղութիւնննննննննննննննննննննննննն
նն
հոն աւելի ջերմանդութեամբ և աւելի հաւատքով
մը և վստահութեամբ ազօթք կընենք, ու սուրբ ան-
նայ ալ աւելի պատիւ մը կըլլայ հեռուէն իր ոտքն եր-
թալնիս. թէ որ չէ, ուր որ իրեն ազօթք ընենք՝ նոյն
է. ուստի աս կամ ան պատկերքին կամ արձանին վրայ
հաւատք ունենալ, ու կարծել որ աս կամ ան անածինն
ուզած շնորհքինս ապահով կուտայ, աւելորդապաշ-
տութիւն է:

Դուն ասանկ կրոնս, բայց աս աւելորդապաշտութի

ըսած բաներովդ մենք շատ անգամ ուղած շնորհքնիս
տախիք, կրսեն սմանք :

Ես ալ պատասխան կուտամ որ շատերն ալ ասոնց
մով շնորհք մը չառին . ուրեմն ատոնց վրայ պէտք չէ
վատահանալ : Թէ որ ուղածնիդ աս աւելորդապաշտ
առութիւններով եղաւ նէ, գիպուած մըն է . իսկ Թէ
որ գիպուած չէ նէ, ալ գէշ՝ կրսէ սուրբ Ոսկերերանն
ու սուրբ Օգոստինոս . վասն զի նշան է որ սատանան
զմեզ խաբելու և աւելորդապաշտութեան մեջ հաս
տատելու համար՝ ուղածնիդ ըրաւ, որ Եյ պատիւն իրեն
յափշտակէ : Փախչինք ուրեմն աւելորդապաշտութէ
վասն զի ատով սատանային ապաւինած կըլլանք, Եյ
մեծ նախատինք կրնենք, և իր պատժոցն արժանի կըլ
լանք :

Չիմայ գանք Ծածուկ և ապագայ բաները գիտնալու
եռէէ եղողներուն : Ինչ հնարքներ որ աս բանիս հա
մար կը բանեցընեն, բոլորն ալ աւելորդապաշտութիւն
են, վասն զի անոնք ոչ բնական և ոչ գերբնական կեր
պով կրնան ճանչըրնել իրենց՝ Ծածուկ և ապագայ ըլ
լալու բաները : Ուստի անոնք որ լսթէն կամ վիճակով
ելլելու թիւերն՝ աս կամ ան բանէն կը գուշակեն հա
տալով, աւելորդապաշտութիւն է ըրածնին : Անոնք որ
հմայողներու (Ֆայճիներու) կերթան գիտնալու հա
մար որ ո՛ր Ծածկուած գանձ կրնան գտնել, կամ ո՛վ
է բաներնին գողցողն, ո՛ր է կորսընցուցած բաներնին,
չա՞ս ասորին պիտոր Թէ քիչ, գժբախտ պիտոր ըլլան Թէ
երջանիկ, կարգուելու ըլլան նէ՝ զաւակ պիտոր ունե
նան Թէ չէ, մահուչափ մեղք կը գործեն՝ Թէ որ անոնց
ըսածին հաւտան նէ : Մանաւանգ Թէ հաւտան չհաւ
տան՝ միշտ Ծանր մեղք է ըրածնին երբոր ատ հարց
մունքները կրնեն հմայողներուն . վասն զի գործակից
կըլլան անոնց մահուչափ մեղքին՝ որ կրնեն խաբելով
աւսիկն իրենց սուտ գուշակութիւններովն, և անիրա
ւութեամբ ուրիշները կլմելով : Չեմ կրնար հասկընալ
որ ինչպէս գեւ անսինկ անմիտ և անտնկ ազէտ մարդիկ
կը գտուին, որ անոնց կը հաւտան : Ի՞նչպէս կուզէք
որ գիտնան գանձ Ծածկուած տեղերը . Թէ որ գիտ
նային նէ, ձեզի չէին ըսեր, իրենք կը հանելին ու կը
հարուստնային, կարօտ չէին ըլլար աս արուեստը բա
նեցընելու՝ որ իրենց ապրուստը գաննեն : Ի՞նչպէս կու

Ա

Ե

զէք որ ըլլալէքը գիտնան . թէ որ գիտնային , առանկ ազբատ ու ողորմելի չէին մնար՝ ինչպէս որ են առ արուեստն ընողներուն ամենքն ալ : Ըլլալէքն ձծ միայն գիտէ . մարգարէներուն ալ . ինչ որ ապագայ բաներ գիտցան ու գուշակեցին , ինքն յայտնեց : Ինչպէս կուզէք որ առ խենթութեամբ իրենց ըրած բաներովն ըլլալէքը գիտնան , գծեր կլորակներ քաշելով : ձեռքնիդ մտաւրնիդ նայելով , ափերնուդ մէջի գծերը՝ ճակատնիդ՝ գէմքերնիդ՝ հասակնիդ կամ աստղերը՝ մուրակները գիտելով ձեր ինչ ըլլալէքը կամ ընելէքը զուրցեն : Բան մըն ալ չեն գիտեր , խաբերայ են , կուզեն ձեր ստրկովն ուտել խմել : Իսկ գուք ստրկնիդ կորսընցընելէն ՚ի զտա՝ մահուչափ մեղք ալ կը գործէք աւելորդապաշտութեամբ : Իրաւ է որ երբեմն ըսածնին կելլէ , բայց որչափ անգամ ալ չելլեր . ուրեմն ելած ասանը չէ թէ իրօք կը գիտնան ըլլալէքն . այլ ձծ այնպէս սահմանելուն համար՝ գիպուածով ըսածնին կելլէ :

Միլանու գբսերուն մէկն որ մը հարցուց աստղերէն բախտ գուշակողներուն մէկուն որ որչափ պիտոր ապրէր : Ան ալ ըսաւ որ երկան ու փառաւոր պիտոր ըլլայ քու կեանքդ : Դուքան ըսաւ . հապա գումն որչափ պիտոր ապրիս : Գուշակն ըսաւ . Աստղերը կը ցոյնեն որ երկան կեանք պիտի ունենամ : Ան ասանը գուքան ըսաւ . Աս անգամ քու աստղերդ քեզ կը խաբեն , հիմայ կիմանաս որ ծուռ է ըսածնին . ու մէկէն զինքը հոն սպաննել տուաւ : Աս է անոնց ապագան գիտնալը :

Նմանապէս երազի հաւատալն ալ աւելորդապաշտութիւն մըն է . վասն զի երողը վերաբերութիւն մը չունի ամենեկին ապագայ ըլլալէքներուն հետ , թէ որ անի իրկուած յայտնութիւն մը չէ նէ , ինչպէս սուրբ ձծահորն եղաւ : Քանիներ կան որ գիշերը քուններուն մէջ թիւեր կը տեսնեն , աւառանց կելլեն ըթին կը գբուին , մտքերնին գնելով որ պիտոր վաստակին : Ասոր նման որչափ օրինակներ կրնայի բերել , որոնց ամենն ալ աւելորդապաշտութիւն ու ծանր մեղք են , ինչպէս ամենն ձծաբաններն ու սուրբ հարք կրոնն միտքան . և անոնցմէ եւել սուրբ գիւրքն որ առ ամենն աւելորդապաշտութիւնները կարգիլէ , և այլ տալին առ բաները պիզծ ու գարշելի են կըսէ . “ Մի՛ գտանիցի ՚ի քեզ ,

որ գիւթիցէ գիւթութիւն և հմայիցէ, և հաւահարց լինիցի, և կախարդիցէ կախարդանօք, և նշանադէտ լինիցի առ ՚ի զմեռեալս հարցանելոյ . քանզի պիգծ է անառն ամենայն որ առնէ զայն, զի վասն այսպիսի գարշելեաց ստատկեացէ զնոսա տէր ՚ի քէն,» (Թ. Օրին. ԺԵ. 11.)

Քանի մը աւելորդապաշտ և անօգուտ զգուշութիւն ներու վրայ ալ պէտք է խօսիմ, որ կրնեն ոմանք : Ուրբաթ որ ճամբայ ելլողը՝ վասնգի կուգայ կրտսն, ան օրը առն չեն փոխեր, գաշնագրութիւն և ասոնց նման բաներ չեն ընէր. անյաջող կերթայ ըսելով : Ի՞նչ խելք, որուան ուրբաթ ըլլալն ի՞նչպէս կրնայ գժրախտութե պատճառ ըլլալ . ուրեմն հին ասեմի հեթանոսաներուն պէս՝ օրաշար այսինքն գէշ որ պիտի ընգոռնինք . անտէք ինչ աւելորդապաշտութիւն : Նմանապէս մէկը անէն ելլելու ասեմը՝ ոտքը բանի մը կը զարնէ, մէկէն ետ կը գառնայ և ան օրը գուրս չելլեր, միտքը գնելով որ ելլէ նէ՛ գժրախտութեան պիտոր հանգիստի : Հարսու փեսայ պատկուելէն կը գառնան . ով որ առջի քաջք կտանէ, ամիկայ առաջ պիտոր մեռնի կրտսն : Մէկը սեզանք կը հրաւիրուի . նստելու ատեն կը տեսնէ որ ստատիքը հոգի են սեզանին վրայ, մէկէն կառնէ կը քալէ . վասն զի կրտսն որ ստատիքեքին մէկը պէտք է որ մեռնի : Ուրիշ մըն ալ կը ըսէ որ ասն մը վրայ բուկը խօսի, միտքը կը գնէ որ ան անէն մէկը մեռնի պիտոր : Կրնայի ասոնց նման անթիւ աւելորդապաշտութիւններ պատմել, որ շատերը կը հաւտան, մտնաւանդ կնիտիք . բայց բաժնեբէս մնացածն ալ կրնաք հասկընալ :

Փոխչինք ուրեմն, սիրելի որդիքս, զգուշանանք աւելորդապաշտութենէ . ինչուան հիմայ կրնար ագիտութիւնն զմեզ անմեղադիր ընել, բայց հիմայ որ լսեցիք խմայողք ինչ ըլլալը՝ չէք կրնար զմեզ արգարացընել . ուրեմն զգուշացեք : Թէ որ չէ, ան պաշտելու տեղը՝ ստատանան կը պաշտէք, այ պատիւն իրեն տալով, խղճմտանքովք կը ծանրաբեռնէք մահուչափ մեղքով, ու անտաք յուսով գուր զմեզ կը խաբէք : Գիտէք ամենն բան աւակից պիտոր յուսանք . այմէ՛ որ ամենն բան կրնայ ընել ու կրնէ . իր վրայ գնենք ամենն յոսերմիս, զինքը սիրենք . զինքը պատուենք, որ արժանի ըլլանք յաւիտեան զինքը վայելելու :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻ .

Աստուծոյ էրկրորդ պատուիրանսին լրայ :

“ Մի առնուցուս զանուն տեառն նոյ քո 'ի վերայ
անտեակց , , (Եւեյ . 6 . 7 :

Աստուծոյ պատուիրանքներուն առջինը բացատրելէն ետքը , հիմայ երկրորդը կրտսիմ բացատրել . որ է նոյ անունը պարտապ տեղը բերան չառնել : Աս պատուիրանքով ձած մէկ կողմանէ կը հրամայէ որ պատուենք ու փառաւորենք իր սուրբ անունն , ինչպէս հայրմերը մեկնելու ատենս խօսեցայ աս պարտքերնուս վրայ , մեկալ կողմանէ ալ կարգիլէ ' իր անունը չանարգել պարտապ տեղը բերան առնելով , կամ գէշ բանի գործածելով , ինչպէս շատերը կրնեն բարկութեան մէջ ուրիշ անկարգ անվայել խօսքերու հետ նոյ անունն ալ խառնելով , պէտք չեղած կամ սուս տեղն երգում ընելով , և ձած իրենց սառութեանը վկայ բերելով : Ասոր վրայ է որ պիտի խօսիմ այսօր , այսինքն երգում ընելու , որով նոյ անունը կրնայ մէկը թէ յարգել և թէ նախատել :

Ի՞նչ է երգումը . երգումն է նոյ անունը վկայ բերել մեր խօսքը կամ խոստամունքը հաստատելու համար : Աս է բուն երգումը . ասկէց 'ի զատ նզովքով երգում ընել մըն ալ կայ , զոր օրինակ ' թէ որ սուս է լուսծս ' ձած զիս պատժէ . թէ որ ասանկ չէ նէ ' ձած կեանքս տանէ , աչքս կուրնայ և այլն . բայց ասոր վրայ եկած կիրակուան յորդորակիս մէջը կը խօսիմ : Երգումը խօսքով ալ կըլլայ , առանց խօսելու ալ . խօսքով կըլլայ երբոր մէկը անանկ բառ մը կըսէ ' որ իրոք Աստուած վկայ բերել է . զոր օրինակ ' Երգում կընեմ որ աս ասանկ է . կամ երբոր նոյ անունն ալ իրոք մէկը կը յիշէ . ինչպէս Պօղոս առաքեալը կընէ . “ Ահաւարիկ առաջի նոյ , զի ոչ ստեմ , , (Գաղտ . Թ . 20 :) “ Այլ ես վկայ զձած կոչեմ , , (Թ . Կօրնի . Թ . 23 :) Աւստի թէ որ մէկը սոսկ

բսելու ըլլայ, պատիւս կը գնեմ որ աս տասնի է, թէ որ աս տասնի չէ նէ՝ սուտացուց ըլլամ, և այլն, երգում չէ բրածը, վասն զի ան վկայ չի բերեր աս խօսքերով: Իսկ առանց խօսելու երգումն է՝ երբոր մէկը մը աւետարանին կամ սրբոց մասունքի կամ ուրիշ սրբազան բաներու վկայ ձեռք կը գնէ, կամ այն անուանը տեղը՝ սրբազան բաներ վկայ կը բերէ, զոր օրինակ սուրբ հաւատքը, սուրբերը, խաչը, և այլն. վասն զի աս բաներս վկայ բերելն՝ ան վկայ բերել է, որովհետեւ այն փառքը մասնաւոր կերպով աս բաներուս վկայ կերևնայ: Անոր համար Քմ անրն մեր կրտէ. « Որ երգուաւ ՚ի տաճարն, երգնու ՚ի նա և ՚ի բնակիչն նորա. և որ երգուաւ յերկինս, երգնու յաթոռն այն և յայն որ նստին ՚ի վերայ նորա », (Մով. իբ. 21.) այսինքն օվ որ տաճարին վկայ երգում կրնէ, այն վկայ կրնէ՝ որ տաճարին մէջը կը բնակի. և ով որ երկրորդին վկայ երգում կրնէ, այն վկայ կրնէ՝ որ երկրորդը կը բնակի:

Բայց երգումը երգում ըլլալու համար, խօսքով ըլլայ՝ առանց խօսելու ըլլայ, պէտք է որ երգում ընողն իրոք դիտաւարութիւն ունենայ երգչըննալու, այսինքն ան վկայ բերելու. թէ որ չէ, երգում չըլլար. ինչպէս որ մէկը թէ որ խօսքով միայն հաւատարմ գէտ բան մը բռն՝ առանց բրածը հաւտալու, հերետիկոս ըլլար: Աստիք աղէկ խնամալէն ետքը, հիմայ գանք մեր բնարանին:

Քրիստոս անրն մեր սուրբ աւետարանին մէջը կրտէ. « Լուարութք զի ասացաւ առաջնոցն՝ մի երգնուցուս սուս, բայց հառուսցիս տեառն զերգմունս քո՝ այլ ես ասեմ ձեզ՝ ամենեկն մի երգնու... այլ եզկցի ձեր բան այսն այո, և ոչն օչ. զի աւելին քան զայն ՚ի չարէն է », (Մով. Է. 33.) այսինքն գիտէք որ սուրբիններուն՝ այսինքն Նրէից՝ արգելուած էր սուս երգում ընելը, պէտք էր որ երգումնին կատարէին. բայց ես ձեզի կրտեմ որ ամենեկն երգում չընէք, այլ եզածին՝ այո բռէք, չեղածին՝ ոչ. վասն զի անկէց աւելին գէշէն առաջ կուգայ: Ցեռէք որ գէշ է չըսեր, հատայ գէշէն առաջ կուգայ, այսինքն գէշութենէ՝ ինչպէս սուրբ Ոսկերեանը կը մեկնէ. վասն զի մարգիկ մեկմեկու վկայ չեն վատահիբ իրենց գէշութեանը համար, և բրածնին հաւտարմնելու համար՝ ան վկայ կը բերեն:

Ար խաբարդս կարծես թէ Քն տերն մեր բոլորովին կարգիլն ամենն տեսակ երգումը, բայց անտակ չէ. որ հաւատարք կը սորվեցնէ, ինչպէս սուրբ եկեղեցին քանի ժողովքներու մէջ որտեց, որ երգումը ըստ ինքեան ազնի ու բարեպաշտական բան է, և անով ձած կը փա. աւաւորուի. վասն զի ձած վկայ բերելն՝ ըսել է որ ինքը բոլորովին իմաստութիւն է, չի կրնար՝ ոչ խաբել և ոչ խաբուիլ, բոլորովին արգարութիւն է՝ որ կը պատժէ սուս երգումայներուն նաև ծածուկ նենդութիւնը. գե. րագոյն տէր է՝ որուն իշխանութիւնն ու վկայութիւնն ամենն վէճ ու տարածայնութիւն կը ընդցնէ, ամենն տարակոյս կը վերցնէ: Ուստի սուրբ գրոց մէջ ալ կը գտնենք որ սուրբ նահապետներն Արահամ Իսահակ և Յակոբ երգում ըրին, Դաւիթ մարգարէն ալ ըրաւ, Պարս առաքեալն ալ ըսաւ. «Վկայ է ինձ ձած», (Համ. Թ. 9.) Յայտնութեան գրքին մէջն ալ կըսէ՝ որ հրեշ. տակն երգում ըրաւ. «Երգուաւ ՚ի կենդանին յաւի. տանից», (Ժ. 6.) Նաև ձած քանի տեղ սուրբ գրոց մէջ ինք իր փայ երգում կընէ, «Յանձն իմ երգուայ», ըսելով: Ուրեմն ինչ ըսել կուզէ Քն տերն մեր, «ամենին մի երգնուլ», ըսելովը: Ըսել կուզէ որ առանց հարկի և առանց մեծ օգտի մը պէտք չէ երգում ընել, այլ օրինաւոր պատճառի համար և զգուշութիւն՝ պէտք եղած թէութիւնները պահելով: Ար՞նք են առ թէութիւնները. իրաւունք, արգարութիւն ու ճշմարտութիւն, ինչպէս ձած Երեմիա մարգարէին բերնովը կը սորվեցնէ. «Երգնուցուս թէ կենդանի է տեր, ճշմարտութեամբ իրաւամբք և արգարութեամբ», (Երեմ. Գ. 2.)

Ուրեմն երգում ընելու համար՝ նախ իրաւունք պէտք է ունենալ, այսինքն պէտք չի թեթե բաներու համար մեկէն երգում ընել, այլ քննել խոհեմութեամբ որ առ բանին համար կածէ երգում ընել, հարկ մը կամ մեծ օգուտ մը կայ ծայրը. թէ որ չէ, աւելորդ տեղն այ անսանք բերան տանել կըլլայ՝ երկրորդ պատուի. րանքին դէմ: Երգում ըսածք պզտի բան չէ որ թեթե բանի մը համար, ուր որ ըլլայ, երբոր ուզես նէ ընես: Ամեն կրօնքի մէջ ամենն առեն, երգումը սրբազան բան մը կը սեպուէր, ու նոյն իսկ կառապաշտ ազգերը ծանր բանի համար միայն երգում կընէին: Հրեաներն.

ալ. Ինչպէս Փիլոն երբայեցին կը վկայէ, առանց հարկի երգում չէին ընէր. և երբոր հարկ կըլլար, ոտքի վայ կեղևէին, ձեռք ձեռքի կտուցած, երկկէք նայելով կերգնուին: Իսկ քրիստոնեայք առջի ասեմներն առանկ մեծ բան կը սեպէին երգումը՝ այն անուր բերան ասնելը. որ ժամու մէջ միայն կերգնուին, ձեռքնին սուրբ սեղանին կամ սրբոց մասունքներու վրայ գրած ու ծոմ բերնով, գրեթէ սրբութիւն ասնելու պէս: Բայց հիմափուան քրիստոնեաներն անանկ թէ թէ բանի սեղ գրած են երգումն որ՝ առանց հարկի, չնչին բաներու համար կերգնուն. չէ թէ ոտքի վրայ, չէ թէ ձեռք ձեռքի բերած, չէ թէ ժամու մէջ սուրբ սեղանին վրայ ծոմ բերնով, այլ ուր որ հանգիպի նէ, ուսել խմելու ասեն, ակեղցփեղ խօսելու բամբասելու ասեն, որձանոցները խաղալու ասեն, ինչուան անարգ ու բերան ջառնելու անղուանք՝ մեղքի մէջ ալ՝ այն սուրբ անուր բերաննին կառնեն. Ի՞նչ իրենց վկայ կը կանչեն: Ա՛ս է այն անուր պատուելին, ա՛ս է այն երկրորդ պատուիրանքը պահելին:

Սուրբ Օգոստինոս՝ չեմ կրնար հասկընալ կրոն, որ Ինչպէս քրիստոնեից մէջ այսչափ հասարակ եղած է երգումը. խօսք մը չեն ըսեր, առանց այն անուր բերան ասնելու: Ի՞նչ կրսէիք՝ թէ որ մէկն ուզէր որ թագաւորը վկայ ըլլայ կատուին մուկ մը բանելան, մը կան պանիրը կրծելուն, կամ ասանց պէս չնչին բաներու: Իսելք ալ՝ քաղաքավարութիւն ալ չունի կրսէիք, որ ասանկ անարգ բաներու համար կուզէ որ թագաւորը խոնարհի վկայութիւն տայ: Ի՞նչ աներեսութիւն պէտք է ուրեմն ունենան ան քրիստոնեաններն որ Ի՞նչ վկայ կը կանչեն չնչին և անարգ բաներու մէջ: Բայց եկուր նայէ որ հասարակ եղած է աս անկարգութիւն. կերգնուն, Ի՞նչ վկայ կը կանչեն, Ի՞նչ բանի համար. չնչին պատմութեան մը որ կը պատմեն, պզտի խոստմունքի մը որ կընեն, հաւատարմելու համար որ աս կամ ան բանն այսչափ կամ այնչափ կածէ, անկէց պակասի չեն կրնար տար. ասանկով ոտակ մը աւելի վատարկելու համար, ու շատ անգամ ալ առանց պատճառի, երգում կընեն: Կարելի բան է կրսէ սուրբ Ոսկերեւանը զարմանալով, որ քրիստոնեայ մը չիգիանայ այն ինչ ըլլան, և ինչպէս յարգութեամբ այն անուր բն.

րան առնելու է : Տաճիկը տաճիկ ըլլալով Մէհմետին
անուէր բերան չառնէր առանց յարգութեան և առանց
մեծ պատճառի . իսկ քրիստոնեայք շնչին բանի համար ,
կատակի համար ալ , առանց յարգութեան իջ անուէր
կուտան . սոսկալի՛ բան :

Ի՞նչ է պատճառը , սիրելի որդիքս , որ ասանկ մե-
կէն երգումի կը վազէք . իջ անուէր կուտաք : Թէ որ
երգում չընենք նէ , մեզի շնն հաւտար կրսէք : Ի՞նչ
պէս կըլլայ , ուրեմն անուն չունիք , սուտադուց ելած է
անուննիդ , կրսէ սուրբ Ռսկեբերան . վասն զի թէ որ
ազէկ ու ճշմարտաթոս մարդիկ սեպուէիք նէ , հա կամ
չէ ըսելնիդ հերիք կըլլար , ինչպէս ՔՄ աէրն մեր կրսէ
աւետարանին մէջը . “ Այլ եզիցի ձեր բան՝ այնն այս ,
և ոչն ոչ . զի աւելին քան զայն ՚ի չարէն է , , : Ուրեմն
սովորութիւն ըրէք միշտ ճշմարիտ խոսելու , թող մէյ-
ժը ամենիքը ճանչնան որ գուք միշտ իրաւը կրսէք , ան
ատենը անանէք որ առանց երգումի կը հաւասան ձեզի :
Թէ որ չէ , կը կարծէք որ երգում ընելով խօսքերնուգ
աւելի հաւասան . կը խաբուիք . վասն զի ով որ գիւրաւ
երգում կընէ , ըսել է որ երկիւզած մարդ չէ , և անոր
համար չէ թէ միայն սուտ կընայ զուրցել , այլ նաև
սուտ երգում ալ ընել . ասանկով աւելի կը տարակու-
սին ըսածին վրայ : Ուստի կրսէ Փիլոն երբայեցին . “ Եր-
գում ընելու սովորութիւնը՝ սուտադուցութեան նշան
է , չէ թէ ճշմարտախօսութեան , , :

Աս է ստէպ երգում ընողներուն գծբազգութիւնը ,
կրսէ սուրբ Ռսկեբերան . ամենն պզտի բանի համար
երգում ընելու վարժած ըլլալով , սուտ երգումն ալ
գիւրաւ կընեն . կրսկսին տարակուսական բաներու
վրայ երգում ընելէն , ետքը սուտ բաներու վրայ ալ
կընեն , ու ծանր մեղքի մէջ կիյնան , սուրբ գրքին ըսա-
ծին պէս . “ Որ երգեուցուն հանապազ , ՚ի մեղաց ոչ
որբևսցի . այր շատերգումն լցցի անօրենութեամբ , , .
(Սիրոս . իք . 11 .) Անոր համար է որ որոնց բերանը
երգում ընելու վարժած է և չեն ջանար չար սովորու-
թիւննին շտակելու , մահու շափ կը մեղանչեն . վասն զի
զիրենք վտանգի մէջ կը գնեն սուտ երգում ալ ընելու :
Երգումը գեղի պէս գործածելու է , կրսէ սուրբ ա-
գու ինային . գեղը երբ կառնենք . երբար հարկ մը կամ
սգուտ մը կայ առջևնիս . ասանկ ալ երգումն առանց

հարկի կամ օգտի պէտք չէ ընել: Աս է Երեմիա մարգարէին խօսքը. « Երգնուցուս իրաւամբք », չէ նէ, այ անուէր պարտապ տեղը բերան առնել կըլլայ՝ երկրորդ պատուիրանքին գէմ. « Մի առնուցուս զանուն այ քո ընդունայն », Եւ ով որ առանց պատճառի երգում կընէ, թէ և թէթև և իրաւ բանի վրայ ըրած երգումը՝ ներելի մեղք կըլլայ, բայց թէ որ սուտ բանի վրայ է, կամ զինքը վասնդի մեջ կը գնէ սուտ երգում, ընելու՝ մահուչափ մեղք կըլլայ:

Երգումն ազէկ ըլլալու երկրորդ թէութիւնն է արգարութիւնը. « Երգնուցուս արգարութեամբ », այսինքն արգար և օրինաւոր բաներու վրայ պիտօր ըլլայ երգումը, չէ թէ գէշ ու մեղանչական բաներու: Ով որ երգում կընէ մեղք գործելու, ներելի ալ ըլլայ գործելու մեղքը՝ միշտ երկու մեղք կընէ. մէյրն այ գէմ ընել ուղեղովը, մէյրն ալ աւելի ծանր մեղք՝ իրեն ատ շար կամացն ան վկայ ընելով. վասն զի սոսկալի նախապինք կընէ այ, իրեն գէմ ընելու անիրաւութիւնն իր սուրբ անուամբը հաստատելով: Ասկէց ծանր կերպով զան բարկացնել չի կրնար ըլլալ. տէր մը կարգիլէ ծառային որ ատ բանը չընէ, իսկ ծառան՝ չէ թէ միայն կընէ արգիլած բանը, այլ քրտութեամբ կը կանչէ տէրն որ գայ տեսնէ ու վկայ ըլլայ իր արգիլած բանին գէմ ընելն. ասկէց մեծ նախատինք կրնայ ընկլ տիրոջը, համբերելու բան է ըրածը: Ասկէց չափեցէք ինչ ծանր նախատինք կրնէ արարած մը իր արարչին, երբոր անոր գէմ ընելէն՝ ի զատ՝ կը յանգոնի ալ կանչելու զինքն որ գայ տեսնէ ու վկայ ըլլայ նախատանայն որ կուզէ իրեն գէմ ընել:

Այսու ամենայնիւ որչափ օրինակներ ունինք տասնկանօրէն երգումներու: Ասանկ էր Սաուղին ըրած երգումը, սպաննելու ով որ պատառ մը հաց ալ ըլլայ՝ ուտէր, քանի որ ինքը փղշտացւոց բոլորովին չէր յաղթած: Ի՛նչ մեծ անիրաւութիւն, մեղքնել իր հոգաատկն առանց պղտի յանցանքի մը. բայց իր անօրէն երգումին համար իր զաւկին ալ չիսնայելով՝ ուղեց մեռցնել զՅովնաթան, որ անթի ըլլալով՝ քիչ մը մեղք կերեր էր. « Ճաշակելով ճաշակեցի սակաւ մի մեղք, և ահա մեռանիցիմ ես. (ւն. թգ. ԺԴ. 43:) Ասանկ էզպէս Հերովդէսին երգումն ալ, որ իր անօրէն սիրա-

հարութեանը համար Հերովդէիագային աղջկանն ըրաւ՝
ինչ որ ուզէ նէ աալու . ան ալ Յոհաննէս Մկրտչին
գլուխն ուզեց , ինքն ալ անգթութեամբ իր երգումը
պահելու համար աուաւ : Ասանկ են ան երգումներն
ալ որ երբեմն քրիստոնեայք կրնեն ոխերնին հանելու՝
իրենց թշնամեացը հետ չհաշտուելու համար : Ասանկ
են ան երգումներն ալ որ մեղսակիցները կրնեն՝ մեկմեկէ
չիբաժնուելու համար : Ասանկ է անոնց երգումն ալ
որ եկեղեցական կամ քաղաքական իշխանութի գէմ
կրնեն անդգամ մարդիկ ծածուկ պահելու իրենց ապրա-
տամբութիւնն , և մեկզմեկ չիմաննելու : Աս ամեն եր-
գումները մահու չափ մեղք են . ինչպէս նաև անոնք որ
չըրած մեղքերնուն վայ ըրածի պէս սուա երգում կը-
նեն , կամ թէ և երգումին սուա չըլլայ՝ բայց ծանր
մեղքի վայ պարծելով կերգնուն , մահու չափ մեղք կը
գործեն , ծանր նախատինք ընելով ւայ :

Ալ գէշն . ան է երբոր աս տեսակ անիրաւ երգում
ընողները՝ զիրենք պարտրկան կը սեպեն երգումներն պա-
հելու . և իրենց անօրէն խոստմունքը կատարելու . ինչ-
պէս Հերովդէս իրեն պարտք սեպեց սուրբ Յոհաննէս
Մկրտչը գլխաակ աալ անմեղ ակըր . Հերովդէիագային
աղջկանը խօսք տուած ըլլալուն համար : Ասկիայ մեղք
մեղքի վայ գնել է . ատանկ երգումը չէ թէ պահել
այլ չիպահելն է պարտքը . հերիք չէ որ իրենց չար
կամբին վկայ կը կանչեն զեծ , կուզեն որ մեղքն ընել
նուն ալ վկայ ըլլայ : Երգումը Ծծ փառաւորելու հա-
մար եղած է , ինչպէս կրնայ պարտրկան ընել զմարգն
Ծծ անարգելու և ւայ գէմ ընելու : Ամեն եկեղեցական
օրէնք կը հաստատեն որ երգումը չէ թէ միայն չի կրնար
անօրէնութեան կապ գնել մարդուս վրայ , չէ թէ միայն
չի կրնար բարի վարուց գէմ բան մը ընելու պարտաւո-
րել զմեզ , այլ և ոչ երգւընցած ըլլալնուս համար պար-
տրկան կըլլանք աւելորդ և անօգուտ բան մը ընելու՝ որ
ոչ ւայ փառք է և ոչ ուրիշի օգուտ . և ոչ անանկ բան մը ,
որ թէ և բարի է՝ բայց լաւագունին արգելք կըլլայ .
ինչպէս կարգուելու համար եղած երգումը չի զօրեր ,
երբ կուսական վիճակին արգելք կըլլայ՝ որ շատ ա-
ւելի գերազանց է քան զամուսնութիւնը : Ասկէց
հասկըջիք որ կրնայ երգումը պարտրկան ընել զմեզ
մեղք գործելու : Չէ , ատանկ երգումը երգում չէ :

բանի մը չի կրնար պարտական ընել զմեզ, մանաւանդ պարտական ենք չիպահելու անանկ երգումը այ գէժ ըլլալուն համար: Մինտի ան երգումը պարտական ենք պահելու՝ որ արգարութեամբ եղած է. « Երգնուցուս արգարութեամբ », այսինքն երբոր օրինաւոր և արգար բանի վայ է ըրած երգումնիս:

Ազէկ երգում ընելու երրորդ թէութիւնն է Ճշմարտութիւնը. « Երգնուցուս Ճշմարտութեամբ », հարկ չիկայ որ բացատրեմ ձեզի Ճշմարտ երգում ընելուն էն ըլլալն. ինքիբնեւ գիտէք որ ըսել է ձեռ վկայ կանչել անանկ բաներու որ իրաւ են, որ գոնէ մեզի անտարակուսելի կերևան, չէ թէ սուս կամ տարակուսական բաներու:

Ուրեմն որանք որ երգում կրնեն՝ առ ասանկ է ըսելով, երբոր գիտեն որ անանկ չէ. կամ ասանկ չէ ըսելով, երբոր գիտեն որ անանկ է. որսնք որ տարակուսած բաներնսն վայ կերգնուն. որոնք որ երգում ընելով կը խոստանան անանկ բան որ միտք չունին ընելու, կամ ունին ալ նէ՝ ետքը կը փոխեն ու չեն ընէր. ասոնց ամենուն ըրած երգումն ալ Ճշմարտութե գէժ է. սուս երգում է ըրածնին, ծանր մեղք կը գործեն, ձեռ իրենց ստութեանը վկայ կը կանչեն, այ անունով իրենց սուտը կը հաստատեն, ու թէ և թեթե բանի վայ ըլլայ՝ մշտ մահու չափ մեղք է ըրածնին: Աստուած որ ինքն է Ճշմարտութիւն, անհուն ատելութիւն կառէ ստութիւնը. վկայ ընել ան իր ատած ստութիւնը, և իր անունովը հաստատել խաբէութիւնն, ասիկայ ինչքէ մտքէ վեր սոսկալի նախատինք մը ընել է իրեն, կամ ազէտի տեղ գնելով զինքն որ չի ճանչնար չի գիտեր սուս է թէ իրաւ ըրած երգումնիս, և կամ անի բառի տեղ գնելով որ մեր ստութեանն ու խաբէութեան գործակից կըլլայ: Ասիկց մեծ և իր ձեռային կատարելութեանցը գէժ սուրիշ ինչ նախատինք կրնայ ըլլալի իրեն:

Աս բանն ազէկ հասկընալու համար՝ ըսէք ինծի. մեկը կուզէ ուրիշը խաբել. բայց գիտեալով որ գիտեցինն իրեն չի հաւատար, կերթայ արժանահաւատ ու մեծ անուն ունեցող մարդու մը իր միտքը կը յայտնէ որ կուզէ խաբել ան մարդն, և կըսէ. բայց պէտք է որ ինծի օգնես խաբէութիւնս յաջողելու համար, պէտք է որ

գօս վկայեա որ հաւաայ ըսած սուտիո , չէ նէ՛ ինծի չի հաւար : Ասանկ անշնորհք հրաւերքին ինչ կրտէր մէկ աւաքինի արգար և արժանապատիւ անձ մը . ինչ պէս , ուրեմն զիս անանկ մարդու մը տեղ կը գնես որ կարենամ քու սառութեանգ քու խորեութեանգ օգնել . ու գործակից ըլլալ քու անօրէնութեանգ . ուրեմն զիս ալ քեզի պէս անօրէն կը կարծես . գնա կորիք անզգամ , և՛ ոչ խօսել կուզեմ հետգ , և ոչ գիմացա երեցիք : Մաս ծեցեք ուրեմն որ Թ՛մ ինչ կրտէ սուտ երգում ընտղին՝ որ կուզէ որ Թ՛մ իր սառութեանը վկայե , կուզէ որ օգնէ իրեն ուրիշը խարելու : Ասկէց սոսկալի բան կրնայ՝ ըլլալ . բայց շտտերուն ըրածն աս է . զաւակը զհայրը մայրը կը խարէ երգումով , ծառան և ազատիկը զտէրը կամ զխաթունը , յանգիմանութիւն մը չիսեղու՝ պատիժ մը չիկրելու համար : Երիկ կնիկ մէկզմէկ կը խարեն երգումներով , անհաւատարմութիւննին ծածկելու համար . վաճառականը՝ բան ծախողը՝ գնողները կը խարէ , երգում ընելով որ ապրանքն իրեն այնչափի եղած է : Քանինները պարտքէ մը խալըսելու համար , բարեկամին շնորհք մը ընելու համար , պարգև մը ընգունելու համար , սիրտ կրնեն սուտ վկայութիւն տալու երգումով , ու ծանր վնաս ալ կը հասցընեն ուրիշի , որ պարտկան են հատուցանելու , չէ նէ՛ գժոկը բաց է առջնին : Քանիներ ալ իրենց արուեստէն կամ պաշտանէն հարկաւորուած ըլլալով երգում ընելու , ինչպէս դատաւորները՝ բժիշկները՝ փաստաբանները՝ նօտարները՝ և այլն , կերգունն որ իրենց պաշտանին պարտքն ընեն , և ետքն Թ՛մ գիտէ ինչպէս կը պահեն երգումնին : Ո՛հ , աս ինչ անիրաւութիւններ է որ կրնեն Թ՛մ , իր նքանունն ուրիշները խարելու համար բանեցընելով . շատ գժուարաւ թողութիւն կը գտնեն Թ՛մն , սուրբ գրքին խօսքն է . “ Մի՛ առնուցուս զանուն տեառն Թ՛մ քո՛ ի վերայ սնտուեաց . զի ոչ սրբեսցէ տէր զայն՝ որ առնուցու զանուն նորա ի վերայ սնտուեաց , , (Եւր . Ի . 7) Թէ որ Թ՛մ իր անունը պարապ անգը բերան առնողներուն աս սպառնալքը կրնէ , հապա ինչ ըսելու է ա՛նոնց՝ որ Թ՛մ անունը կը քաշկըռտեն իրենց խարեութիւնը հաստատելու համար : Աստուած սուտ երգում ընողներուն հետ չի հաշտուիր , կրտէ սուրբ Ոսկերբանը : Թէ որ Անանիա և Սափիրա Պետրոս առաքելալին սուտ

մը բռնելուն համար ինկան մեռան՝ սոսկում բերելով
ամենուն , թիչ պիտոր ըլլայ անոնց՝ որ սուտ երգում
կընեն . այ անէծքը վրանին պիտոր գայ , թէ հոս , թէ
անգին : Ասասւծոյ անէծքը վրանին պիտոր գայ հոս ,
չէ թէ միայն իրենց՝ այլ բոլոր իրենց զաւկըներուն ու
ընտանեացը , թշուառութեան մէջ պիտոր իյնան , աներ-
նին հորժանի և յեշտասակնին պիտոր շինայ : Սաղմոսին
խօսքն որ կըսէ՝ “ Խնդրեցի , և ոչ գտաւ տեղի նորա , ,
չաս աներու վրայ կը տեսնուի , սուտ երգում ընելուն
համար : Զաքարիա մարգարէին բերնովն աս բանս յայտ-
նի կըսէ թծ . “ Այդ են անէծք՝ որ ելանեն ՚ի վերայ
երեսաց ամենայն երկրի . . . ամենայն ստերգման վրէժ
մահու չափ՝ գովաւ խնդրեցի . և մացէ ՚ի տունս որոց
երգնուցուն սուտ յանուն իմ . և բնակեացէ ՚ի մէջ ասն
նորա , և վախճանեացէ զնա և զզայտ նորա և զքարինս
նորա , , (Ձտ . Խ . 3 :) Ալ գէշն ան է որ , թէ որ չա-
ղաշխարեն , թե որ սուտ երգումով թոյ ըրած անար-
գանքնին չհատուցանեն նէ , յաւիտեանական անէծք մըն
ալ անգին գայ պիտոր իրենց վրայ՝ գժոխքին տանջանք-
ներուն մէջը . վասն զի թծ իր արքայութիւնն անոնց
միայն խոստացաւ , որոնք որ քրիստոնէարար կապրին ,
սուտ երգում չեն ըներ , ըրած երգումնին կը պահեն .
“ Ո՛վ ելցէ ՚ի շեռան տեսան , կամ ո՛վ կացցէ ՚ի տեղւոջ
որբութեան նորա . . . Որ ոչ երգուաւ նենգութեամբ
ընկերի իւրում . . . որ երգնու ընկերի իւրում , և ոչ
ստէ , , (Սղ . ԻԿ . 4 : ԺԳ . 3 :)

Ուրեմն թէ որ կուզենք աս սոսկալի պատիժներէն
խալըտիլ , սիրելի որդիքս , պէտք է թոյ անունը յարգենք ,
պարասպ տեղը բերաննիս չառնենք , մանաւանդ զգու-
շանանք անտղը սուտ բան չհաստատակաւ : Եւ աս մեղքին
մէջը չիյնալու համար՝ սուրբ գրքին խրատը պահենք ,
բերաննիս երգում ընելու չիսորվեցընենք , որպէս զի
սուտ երգում ընելու վտանդ չըլլայ . “ Մի՛ ընգելա-
ցուցաներ զբերան քո ընդ երգումն . զի այր շատեր-
գումն ՚ի մեղաց ոչ աղատի , և ոչ ՚ի բացեայ լիցին ՚ի
ասնէ նորա հարուածք , , (ՍԻ . ԻԿ . 9 . 12 :) Երգում
ընելէն առաջ ազէկ մտած ենք , խօսքերնիս կշռենք , որ-
պէս զի երգումնիս մարգարէին ըսածին պէս ըլլայ “ Ի-
րուամբք , արգարութի՞ն ու ճշմարտութեամբ , , : Բայց
ամենէն ազէկը , որչափ կրնանք՝ քիչ երգում ընելն է .

կըսէ սուրբն Օգոստինոս . վասն զի սուա երգումը մահու չափ մեղք է , իրաւ երգումը վտանգաւոր , երգում չընենէն ապահովը չիկայ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻԱ .

Նշովով երգում ընելան , անէծօի եւ շարմաղլուօթեան վրայ :

Սոսկալի տեսակ մը երգումի է ինքը զինքը նշովելն և ինքիրեն վրայ շարմաղլութուն ընելը : Ասոր վրայ խոստացայ որ զառ խօսիմ , որպէս զի աս աւթով կարենամ խօսիլ նաև ուրիշներու անէծք ու շարմաղլութուն ընելու գարշելի արտին վրայ :

Նշովքով երգում ընելն է , երբոր մեկը չէ թէ միայն կերգենու՝ այլ նաև նշովք կուտայ ինք իրեն . զոր օրինակ կրտէ՝ “ Երգում կրնեմ որ աս ասանկ է , թէ որ ասանկ չէ՝ Ծծ զիս պատժէ , աչքս կուրնայ , մեռնիմ , , և այլն : Երբոր ճշմարիտ բանի վրայ է երգումը , և ծանր պատճառ մը կայ երգում ընելու , աս կերպ երգումն ալ օրինաւոր է , որպէս զի մեկը չիտարակուսի ըսած նսւս վրայ : Կը տեսնենք սուրբ գրքին մէջն ալ որ աս երգման ձևը կը բանեցուի . “ Օ՞ն և օն արտայէ ինձ Ծծ , , որ ըսել է Ծծ իս պատժէ՝ թէ որ աս բանս չընեմ , կամ թէ որ աս ասանկ չէ նէ : Գեշն անոնց ըրածն է որ ամենն պարտապ բաներու մէջ , ամենն տարակուսական խօսքերու մէջ , շատ անգամ նաև սուտ բան հաստատելու համար , աս տեսակ երգումներ կրնեն . “ Լեզուս չորնայ՝ թէ որ ըսածս իրաւ չէ նէ , սոքս կտարի , աչքս կուրնայ , մահը կամ կրողը կամ սատանան զիս բանի , , և այլն : Ասիկա քրիստոնէի բերան է . հերկը չէ որ Եյ սուրբ անունը պէտք չեղած տեղ բերաննին կառնեն , անէծքի ու նշովքի մէջ ալ կը բանեցընեն : Ո՞վ աուեր է քեզի ատ լեզուն՝ որ կուզես չորնայ , ատ ոտքն որ կուզես կտարի , ատ աչքն որ կուզես կուրնայ , ատ կեանքն որ կուզես վերնայ : Ատոնք բոլորն ալ Եյ պարգեն է , ինքն է ատոնց տէրը . “ Ես սպանանեմ , և

ևս կեցուցանեմ. հարկանեմ և բժշկեմ», (Ք. Օրին. ւթ. 39): Որովհետեւ է առ հոգին՝ որ ունիս. այ ստեղծածն է, ու Քնի անգին արունովը գնուած: Իսկ գուն սուտ խոտք մը հաւասարեցնու համար, քու բարկութիւնդ թափելու համար, կիշխես ապու սատանային՝ որ այ մեծ թշնամին է. ապէց սոսկալի ինչ նախապինք կրնաս ընել այ: Թող գիտնան ալ առ մեզքն ընտղներն որ իրենց անէծքն ու չարամաղթութիւնը ետքը ետքը կը կատարուի, վերջապէս սատանան զիրենք կը քաշէ գժոխք կը տանի, ուսկից չեն կրնար խաղախլ յաւիտեան: Թող գիտնան մասնաւորապէս ան զաւերներն ու ծառաները, որ իրենց պակասութիւնը կամ սուտերնին ծածկելու համար՝ մէկէն անէծքի կը վազեն, « Զեռքս չոր. նայ՝ Թէ որ առի նէ, կայծակն ին զարնէ՝ Թէ որ սուտ կը խախտ նէ », ըսելով: Թող գիտնան ան կնիկներն և աղջիկներն ալ, որ ըրածնին ծածկելու համար անէծք ու նզովք չի մնար որ վրանին չիկանչեն, ինչուան հոգիներնուն գատապարտութիւնն ալ: Սոսկալճ. բան. որ մը առ անէծքները գլուխնին պիտոր գայ. ուրիշ չար չիգայ՝ խելուքնին գլուխնին ժողվելէն ՚ի զատ. պէտք է առ չար սովորութիւնը մէկգի ձգեն, և ըրածնուն վրայ ապաշխարեն, որպէս զի առ սոսկալի թշուառութենէն խաղախն:

Թէ որ պէտք է զգուշանանք մենք մեզի անէծք ու չարամաղթութիւն ընելէն, որովհետեւ հոգիներնուս չիտնայել է, ուրեմն պէտք է ուրիշներուն ալ անէծք չիտանք չարամաղթութիւն չընենք, որովհետեւ եղբայր-սիրուծեան գէմ է, ուրիշի չիտնայել է: Աս օրուան յորգորակիտ նիւթն առ է: Բայց առաջ պէտք է գիտնաք մրն է բուն անէծքը. վասն զի սմանք խոստովանանքի կուգան, անէծք տուի՝ չարամաղթութիւն ըրի՝ կրնն, կամ թէ որ խոստովանահայրը հարցընէ որ անէծք կամ չարամաղթութիւն ըրած են, հա՛ ըրի՛ կը սեն. բայց ետքը հարցընես քննես որ ինչ էր ըրածնին, կը տեսնես որ ծառային սատանորդի ըսեր է, զաւերին աներես ըսեր է: Ասոնք անէծք չեն, անարգական խոսքեր են, չի վայելը, բայց շատ տարբերութիւն սենին անէծքնն: Անէծքն է ուրիշ չարիք խնդրել, չարամաղթութիւն ընել, ուղեղ որ գժբախտութեան հանգրդիչը օրինակ մէկուն կիրքը կեկէ, ու կրտէ. « Մտե՛

տանի զքեզ : Երեսդ կրողը տեսնէ , սատկիս , դժոխքին տակն երթաս , : Աստիք և աստնց նման խաղբերն են բուն անէծք բաժնինս :

Ըստ գէշ սովորութիւն է ու քրիստոնէի մը չի վայլեր , որ տմաք քիչ մը կրքերնին կլելուն պէս , ձեռուրնին եղած գործքը քիչ մը անյաջող զնացածին պէս , կամ ինչ և իցէ բան մը իրենց կամքին գէժ և զածին պէս , կրսկսին անէծք տալու : Ո՛րն արեւր կանիծէ ; ուզելով որ անձրև գայ . որն անձրևը՝ ձիւնը՝ հովր կանիծէ , ուզելով որ աղէկ օգ ընէ . մէկը տաքը կանիծէ , մէկը ցուրտը : Դարբինը իր գործիքները կանիծէ , սալը , ուսը , խարտոցը . գերձակը կանիծէ իր տեղը՝ միրաման ու մասնոցը . խաղ խաղցողը թղթերն ու քուէներն . երկրագործը բրինջ ու մանգաղը . մէկը կովերը կանիծէ՝ աղէկ չիքալելուն համար , մէկալը ձին՝ ասհելուն համար , մէկը գրին՝ աղէկ չիգրելուն համար , մէկալը Ծանձը՝ զինքը ձանձրացնելուն համար : Ընխելք մարգիկ . խենթութիւն չէ՞ անզգայ և անբան արարածներու անէծք տալ , որ ըսածնիդ ալ չեն իմանար , ըրածնին ալ չեն գիտեր . որչափ կուգէք նէ՝ անիծեցէք անոնք , իրենց գիտցածէն գուրս չեն կլելր , ոչ ձեր անէծքէն կը վախնան , և ոչ անովը ճար մը կըլլայ ձեզի . ուստի անոնց հետ իյնալնիդ ուրիշ բանի չի գար , բայց աւելի կիրք կլելու և մեղք գործելու : Ինչու որ անբան և անզգայ արարածները ոչ կամք և ոչ ճանաչմունք ունենալով , կրսէ սուրբ ագուինացին , յանցաւոր չեն կրնար ըլլալ , ուստի և ոչ պատժոյ արժանի . և որովհետեւ անէծքը տեսակ մը պատիժ է՝ որ յանցանքի համար կը արուի , ուրեմն յանցանք չունեցողին տալն անիրաւութիւն է . ուստի զանոնք անիծելը մեղք է , և մահաւշափ մեղք կըլլայ՝ թէ օր զիրենք իբրև ինչ արարածներն , իբրև իր արդարութեանը գործիքն անիծելու ըլլանք , ինչպէս Ծառայի մը անիրաւութիւն ընելով իր տիրոջն ըրած կըլլանք :

Հիմայ ըսէք ինձի , սիրելի որդիք , թէ օր մեղք է և կրքեմն ալ Ծանր մեղք՝ անբան անասուններուն և անըզգայ արարածներուն անէծք տալը նէ , հապա որչափ աւելի Ծանր մեղք կըլլայ ինչ բանաւոր արարածներն անիծելն որ ինչ պատկերն էն , և դրայր եզրօր , գրայր գրուցոյն , ազգական արգակսնի , հարսը կետրոջը , տալը

հարսին, ինչուան զաւկրներն իրենց ծնողաց գէմ, ու ծնողք զաւկրներնուն գէմ անէծք տալը: Սոսկում կը բերէ լսողին, մարդուս մարմինը փուշ փուշ կըլլայ ան ստեղծել խօսքերը լսելէն՝ որ սմանք կլլբի մէջ բերններնէն կը հանեն: Չիհաւատալու բան է որ քրիստոնէից բերնէն անանկ անէծքներ կլլեն, որոնց կրօնքը բոլորովին եղբայրութեան է. մարդ չէր կրնար հաւատալ, թէ որ չիտէ՛ինք սա խօսքերս նէ. «Գնա կորիւր, գեաինն անցնիս, մահը տանի զքեզ, անով որգւովք ջարդուիս. «Կրողը անանկ երեսգ, խէրը չիտեսնես, ետքի պատառ ըլլայ, թոյն ըլլայ կերածգ, հոգւով մարմնով կորաւիս», և ասոնց նման անէծքներ՝ որ լսողը կը ստակայ: Ասանք քրիստոնէի մը բերնէ կլլալու խօսքերն են. ուր է եղբայրութիւնը, ուր է մէկմէկու բարիքն ու զերնիս ինչպէս որ պարտական ենք. ասիկայ մէկզմէկ ասել է, ու գիւտական ատելութիւն ունենալ մէկմէկու հետ. ասիկայ ըսել է որ եթէ կարենայինք նէ՝ մէկզմէկ կրօնամեծիք, բայց չիկրնալով բոլոր սխեմնիս անէծքով կը թափենք: Ասանկ մարդը կրնայ ըսուիլ քրիստոնէայ, երբոր քրիստոնէին նշանը չունի՝ որ է եղբայրութիւնը. «Յայսմ գիտասցեն ամենեքին եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմանս», (Յ. 4. Ժ. 35): Իսկ թէ որ մէկը քրիստոնէայ չէ, քնի հետեող չէ, որ բոլորովին գուժ ու սէր է, որուն հետեող կըլլայ. հարկաւ սատանային՝ որ բոլորովին ատելութիւն ու նախանձ է, որ ուրիշի չար ուզելէն՝ ուրիշի չարիք ընելէն ուրիշ բան չընէր. «Դուք ՚ի հօրէ սատանայէ էք», (Յ. 4. Ը. 44):

Բայց խելք չիհասնելու բաներուն մէկը՝ ծնողաց անգթութիւն է, որ իրենց զաւկրներուն կուտան սա անէծքները: Հայր մայր ըլլալովին, իրենց որգւոյը վրայ իշ խանութիւն ունենալովին, օրինաւոր կը սեպեն զիրենք անիծելն, իրենց չարամաղթութիւն ընելն. ուստի բարկութեան մէջ ինչ անէծք ու նզովք բերներնին կուգայ նէ՝ գուրս կուտան: Սոսկալի՛ բան. ո՛ւր է ան սէրն որ բնութեան կարգը կը բերէ՝ ամենէն եւեւ զաւկրնին փրկել, զաւկրնուն բարիքն ուզել: Թէ որ մահացու միջք է ծանր չարիք մը բազմալ ուրիշին, հապա ի՛նչ կըլլայ հօր մը ու մօր մը ըրածն՝ երբոր կանխածն զաւկրնին՝ որ իրենց մէկ մասն է, և սլարտական են ամենէն

եւել օիրել զիրենք : Իսեղճ մարդիկ . բայց 'ի մահացու մեղքէն՝ որ գրեթէ միշտ կը գործեն իրենց անէծքն րոպը , սոսկալի համար մըն ալ պիտոր ասն Թ՛ անոնց մով զաւկրներնուն տուած գայթակղութեանը համար : Ի՛նչպէս կուզեն որ զաւկրներնին քրիստոնէի պէս խօսիլ սորվին , երբոր իրենց ծնողացմէ առ գժոխային լեզուն միշտ կը լսեն . հարկաւ ծնողացը լեզուն կը խօսին , ու նոյն անէծքներն իրենք ալ կուտան՝ առանց սոսկալու : Ալ գէշն ան է որ լսելով առ անէծքներն՝ իրենք ալ կիրք կեպեն , ու նոյն խօսքերը հօրենուն ու մօրերնուն կը զուրցեն՝ ծանր մեղք գործելով որդիական մեծարանքի գէմ : Աս ամեն մեղքերուն պատճառն ո՞վ կը լայ . հայրերն ու մայրերն իրենց չար օրինակով :

Բայց ուրիշ չար հետեանք մըն ալ կայ՝ որ աւելի սոսկալի կընէ ծնողաց բերնէն ելած անէծքը . վասն զի շատ անգամ Թ՛ կը լսէ առ անէծքներն , ու զաւկրներնուն գէմ ըրած չարամաղթուծիւնը կը կատարէ , թէ զիրենք պատժելու համար՝ որ չեն խնայեր իրենց որդւոցն , և թէ զաւկրներնին պատժելու համար՝ որ իրենց յանցանքներովը հայրերնին մայրերնին կը բարկացընեն , ու պատճառ կուտան զիրենք անիծելու : Տեսէք ի՛նչ կրսէ սուրբ գիրքը . “ Յանիծանել նորա զքեզ դառնուծթ անձին իւրոյ՝ խնորուածոց նորա լսէ որ արարն զնա , , . (ՍԻԲ . Գ . 6 .) Ու գիտելու բան է որ սուրբ գիրքը մասնաւորապէս մայրերուն անէծքին վրայ անանկ կերպով կը խօսի՝ որ անոնց անէծքն աւելի չար ու թունաւոր ըլլալն և աւելի անցնելը կիմացընէ . վասն զի կրսէ . “ Օրհնութիւն հօր հաստատէ զառնես որդւոց , և անէծք մօր խլեն զհիմունս , , . (ՍԻԲ . Գ . 11 .) այսինքն հայրերուն օրհնութիւնն յաջողութիւն կուտայ զաւկրներնուն տանը . իսկ մայրերուն անէծքը աներնին կը կործանէ , հիմը չի թողուր :

Սուրբ Օգոստինոս սոսկալի պատմութի մը կը պատմէ ասոր վրայ , ու կրսէ որ բոլոր աշխարհք լսուեցաւ աս բանը՝ խիստ շատ տեսնողներ ըլլալուն համար : Մէկ խեղճ մայր մը տասը զաւակ ունէր , և թը մանչ , իրեքն ազլիկ . ամենքն ալ անանկ խեռ և անհնազանգ՝ որ միշտ մայրերնին կը բարկացընէին , ու հանգիստ չէին թողուր զինքը : Օր մը մայրերնին սրտին նեղութենէն անիծեց զիրենք և ըսաւ . Զիս որ ասանկ անհանգիստ

կրնէք, գուք ալ կեանքերնուդ մէջը հանգիստ չի գրու-
նէք: Աս խօսքս ելաւ չելաւ բերնէն, գող մը ինկաւ
զաւկրներուն վայ անանկ սաստիկ՝ որ չէին կրնար ան-
շարժ կենալ, և ոչ քուն եղած ատեննին: Անթնուն
իրենց հայրենիքը թողուցին, ելան գնացին ուրիշ եր.
կիր, քաղքէ քաղաք պարտեցան, ամեն անգ ցցուցին
մօր մը անէծքն ինչ ըսել է, ինչուան իրենցմէ ուժը մե-
ռան, և երկուքը միայն՝ այսինքն մէկ մանջ մէկ աղջիկ
Իպպոնա քաղաքը գնացին, ուր որ սուրբ Օգոստինոս
եպիսկոպոս էր. և որ մը երբոր ժամուն մէջ սրտանց
աղօթք կրնէին, հրաշքով բժշկուեցան: Ասոր նման
օրինակներ խիստ շատ կան պատմութեց մէջ, որ յայտնի
կը ցցնեն ծնողաց անէծքին ուժը: Տեսէք ուրեմն ինչ
մեծ մեղք կը գործեն հայրերն ու մայրերը, տեսէք ինչ
վտանգի մէջ կը գնեն զաւկրնին, տեսէք ինչ վնաս կը.
նեն անոնց, և ինչ մեծ համար պիտոր ասն ձյ:

Ըսեն պիտոր որ զաւկրնին զիրենք կիրք կը հանեն,
անհնազանդ են, բերներնուն կուտան, անանկ կը գրը-
գան զիրենք, որ բանի անիծել կուտան: Աղէկ է,
բայց ինչ կը վտառկին անիծելով. անով կը շիտկուին
կը լանան զաւկրնին. բոլորովին ներհակն, ալ գէշ կը լ-
լան: Կուզէք որ խելունին գլուխին ժողվեն, աղէկ
ըլան. անէծքի տեղ՝ օրհնութիւն տուէք իրենց, աղօթք
ըրէք իրենց համար, բարի խրատներ բարի օրինակ
տուէք, յանդիմանեցէք, և ըստ անգուոյն ըստ ժամա-
նակին ու բարի գիտաւորութեամբ պատժեցէք ալ զի-
րենք. աս է ճարն, ասովը խելունին գլուխին կու-
գայ. ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ. “Դու հարկանես
զնա գաւազանաւ, բայց զանձն նորա փրկես ի մահաւա-
նէ” (Առի. իք. 13):

Բայց գիտէք ինչպէս զիրենք կարգարացընեն: Մենք
ան խօսքերը մեղքի տեղ չենք գներ, կըսեն, կամ գոնէ
ծանր մեղք չենք տեսեր. վասն զի բերնով միայն է
ըսածնիս, սրտանց չէ. անոր համար ալ է որ՝ կըսենք
չենք ըսեր՝ կը զջանք, կուզենք որ ըսած չըլլայինք:
Սրտանց ալ ըլլայ ըսածնիս, յանկարծական խօսք մըն է
որ բարկացած ատեննիս բերներնէս կելլէ, խելունիս
վտանգն չէ, ասանց մտածելու կըսենք:

Ո՛րչափ գիւրիկն է պատճառանք գոնելը. բայց բանը
հոն է որ՝ ձյ առջն անցնին: Կըսեն որ բերնով միայն

է զուրացածնին, սրտանց չէ : Թէ և ատանկ ըլլայ, այ-
տու ամենայնիւ ներելի մեղք է . բայց Թէ որ ատանկ է,
ինչ և ուրեմն աս կատաղութիւննին, աս կարմրիլն ու
գեղնիլը՝ որ երեսնուն վայ կր ականուի, աս աչքեր-
նին կրակ կարիլը, ձայներնին բարձրացնելն . ատանք
ամենը բերնով միայն ըսուած խօսքերու նշան չեն, այլ
ատելութեան և ոխ առնելու . և որովհետեւ չեն հա-
մարձակիր գործքով սխերնին առնելու . խօսքով ու
բարձանքով կառնեն, չարամաղթութիւն ընելով ու-
րիշի : Բայց ինչ սոսկալի անիրաւութիւն է որ կրնեն
այ աս անէծքներովը . աս չարքներն որ կուզեն ուրի-
շի, Թծ միայն կրնայ խաւրել . “ Եթէ իցե՞ն չարքք ՚ի
քողաքի, և տեսան չիցէ արարեալ, ” (Ա՛մ-Լս . Գ . 6 .)
ուրեմն տեսէք ինչ է ըրածնին աս անէծքներովը, կը-
սէ սուրբ Օգոստինոս : Դատաւոր կըլլան, Եյ գատաս-
տանն իրենք կառնեն, վճիռ կուտան, կը գատապար-
տեն ուրիշներն աս կամ ան պատիժն ընգուցելու, և
կուզեն որ Թծ գահիճ ըլլայ, վճուած պատիժնին տայ
անոնց : Տեսէք ինչ նախաախնք է ըրածնին Եյ : Աս ալ
եւեկցուցէք որ աս սաստիկ բարկութիւն ու կատաղու-
թիւնն ինքիրեն ալ մահուչափ մեղք է . եւեկցուցէք
գայթակղութիւնն ալ որ աս գէշ խօսքերովը կուտան .
եւեկցուցէք աս բարկութիւնն ու ատելութիւնը՝ որ ու-
րիշներուն սրտին մէջը կը գրգռեն, և ետքը կրնաք նէ՛
իրաւունք տուէք իրենց բերած պատճառանքներուն,
և ըսէք որ մահուչափ մեղք չէ ըրածնին :

Աս մեկալ բերած պատճառանքնին ալ՝ Թէ կրնեն
չեն ըսեր աս խօսքերը՝ մէկէն կը զզջան, չանցնիր ամե-
նէին : Թէ որ մէկէն կը զզջան, ինչպէս որ պարտրկան
են զզջալու, նշան է որ խիղճներնին կը զարնէ, նշան է
որ կը ճանչնան մեղք ընելնին : Մէկը սպանութիւն ընե-
լէն ետքն ալ կը զզջայ, բայց մեղքն եղած է . մէկը քար
մը կը նետէ, մեծ վնաս կրնէ, ու կրնայ մէկէն զզջալ նե-
տելուն վրայ, բայց քարը նետուեցաւ, ընելիքն ըրաւ,
և յանցանքը քարը նետողինն է : Ատանկ ալ ով որ ա-
նէծք կուտայ ուրիշին ու մէկէն կը զզջայ, իրաւ՝ ազեկ
կրնէ զզջալը, բայց անէծքը տուաւ, մեղքն ըրաւ :

Մի միայն անմեղագիր ընելու պատճառ կրնայ ըլլալ
չմտածելի ու մտքը վրան չըլլալով անէծք տալը .
և աս է ետքի պատճառանքն որ ամանք կը բերեն : Բայց

որչափ գծուար բան է մարգուս միտքն ան աստիճան
փայ չըլլալն որ ըսածը չի գիտնայ, ու մեզքէն ազատ
ըլլայ: Ամբերն երկինքը կը ծածկեն, բայց արևուն
ճառագայթները կանցնին միշտ անոնցմէն, ու միշտ բա-
ւափան լոյս կուտան մեզի ըրածնիս տեսնելու. ասանկ
ալ բարկութեան ամբերն երբեմն յանկարծ մաքերնիս
կը ծածկեն, բայց բաւորովին չեն մթնջըներ, միշտ բա-
ւափան լոյս կը թողան մեզի ցցնելու որ անէծք կու-
տանք: Մէկն առուաուրէն տուն գառնալու ատեն կի-
մանայ որ վաստակածը գոռցուցեր է. կիրքը կելլէ. կըս-
կըսի գազին գէմ անէծք տալ. Չեռքը չորնայ, առած
խուռուչներդ մէյմէկ սատանայ ըլլան, քեզ քարշեն
գծոյք տանին: Հիմայ հաւքալու բան է որ տա ա-
նկէծքներն առանց մտածելու ըսէ, միտքն այնչափ
վրան չըլլայ որ չիմանայ ըսածը. կամք՝ որն առնելու
համար է ըսածն, ուրեմն ինչպէս կըլլայ որ առանց
մտածելու ըսէ: Յցուցի ձեզի որ ԹԵ շատ անգամ կը
լսէ ծնողաց տուած անէծքը, ԹԵ զաւկընին է ԹԵ զի-
րենք պատժելու համար. ուրեմն ըսածնին կիմանան.
չէ նէ՛ ԹԵ չէր պատժեր զանոնք: Անոր համար ալ ԹԵ
շատ անգամ իրենց տուած անէծքն իրենց գլուխը կը
գարձընէ: Սուրբ Իգնատիոսին վարքին մէջն ալ կայ
որ մէկն իրեն գէմ կատարած՝ ըսաւ. Ո՞ր ո՞ր էրիս. և
ան գիշերը տուելը կրակ ինկաւ, ինքն ալ մեկտեղ էրե-
ցաւ: Բայց ԹԵ և կարելի ալ ըլլար առանց մտածելու
անէծք տալ ուրիշն, մէկն որ ասանկ ունակութիւն
ունի ու չի ջանար զինքը չիտկելու, անխիժելու ատենն
ալ չիմանայ նէ՛ միշտ զորութեամբ իր կամքը կայ, որ
բաւափան է մահուչափ մեղք ընելու:

Իսուքս լմնջընելու համար սուրբ գրքին խօսքէն օգ-
տակար բան չեմ կրնար ըսել ձեզի. “Օրհնեցէք, և
մի անխժանէք, , (Հուլի. Ժ. 14.) Ամենուն բա-
րեքն ուղեցէք, մեծ արդիւնք կընէք այ գիմացը. իսկ
չարիք մեկու մի մի բաղձաք: Ըսի ձեզի ինչ մեծ նախա-
տինք ընել է այ՛ նպովքով անէծքով երգում ընելն, ինչ
ծանր մեղք է, ինչ գայթակղութիւն, ինչ մեծ վնաս՝
ընողին ալ, ուրիշներուն ալ: Ուրեմն, սիրելի որդիքս,
“Օրհնեցէք և մի անխժանէք, , : Ու ԹԵ որ գժբախ-
տութիւն մէջերնիդ աս ախան ունեցողներ կան նէ, Թող
ամենն ջանք ընեն զիրենք չիտկելու համար. այմէ շնորհք

Բնագրեն, բարկութիւններն զսպեն, ընդունին բանեն, սակաւ խոստովանին ու հազորդութիւն, և ինչ քեզեր որ խոստովանահայրներն իրենց կուտայ, աս գէշ ախտէն ընդնանալու համար նէ՝ Թող սիրով ընդունին: Թէ որ չէ, սուրբ գիրքն իրենց յաւիտենական դատապարտութեան վճիւր առած է. Անէծք տուողներն արքայութենէ գուրս կը մնան. « Ոչ բամբաստողք ոչ անծանոց զարքայութիւնն նոյ ոչ ժառանգեն », (Ձ. Կ. ր. 7. 10):

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԻՔ.

Ուրիշ ընելու վրայ:

Ինտեցայ ձեզի երգման վրայ, ըսի ինչ կերպով կը լայ աղէկ երգում ընելն, ինչ սոսկալի բաներ են սուս երգումն անէծքով երգում ընելը. հիմայ պէտք է որ ուխտ ընելուն վրայ ալ խօսիմ, զան զի աս ալ տեսակ մը երգում է՝ անծ փառաւորելու և իր արժանի պատիւը տալու համար: Ուրեմն ձեզի բացատրեմ ինչ է ուխտն, ինչ խոհեմութիւն պէտք է ուխտ ընելու, և ինչ խիստ պարտք կուեննայ ընողն՝ իր ուխտը կատարելու:

Ուխտ ընելն նոյ խոստամունք մը ընել է, անանկ բանի մը համար՝ որ ընելը չընելէն աղէկ ըլլայ. ուստի սուրբ ագուսինացին ասանկ կը սահմանէ ուխտը. « Լուսգունի բարուոյ խոստումն », Ուրեմն ուխտ ընելը՝ մինակ առաջագրել մը կամ միտքը բան մը գնել չէ, հայա իրօք ու կամօք խոստամունք մը ընել՝ գիտնալով ըրածն ու զինքը պարտական ընելով ան բանին: Երկրորդ՝ գիտնալու է որ ուխտն նոյ եղած խոստամունք է, չէ Թէ քր թծածնայ կամ ուրիշ սուրբերու. ուստի երբոր մեկը սուրբ թծածնայ կամ ո՛ր և իցէ սուրբի մը ուխտ կընէ, պէտք է որ միտքը նոյ ընել ըլլայ՝ ի պատիւ սուրբ թծածնին կամ սրբոց. չէ նէ, ուխտերներն ուխտ չըլլաք՝ այլ բարի առաջագրութիւն մը: Երրորդ՝ գիտնալու է որ ուխտը խոստամունք մըն է որ կընենք նոյ աղէկ բանի.

մը համար . ուստի ինչպէս առաջ ըստի՝ անանկ աղէկ բան
պատր ըլլայ խոստացածնիս որ չընելէն աղէկ ըլլայ
ընելը : Վասն զի թէ որ գէշ բան մըն է խոստացածնիս ,
կամ լուսադոյն բանի մը արդելք , չէ թէ միայն չընգու-
նիր զայն ձեռն՝ այլ նաև անհաճոյ կըլլայ իրեն , ուստի
ուխտի տեղ չանցնիր : Ինչպէս թէ որ մէկն ուխտ ընէ
միջ հանելու կամ գողնալու , չէ թէ միայն ուխտն ուխտ
չըլլար՝ այլ նաև ձեռն գէտ մեղք կըլլայ : Մէկն ալ ուխտ
կընէ պատարագուց մը տալու ուրիշի մահուանը համար
կամ իր չար գիտաւորութեանն յաջողելուն համար . չէ
թէ միայն ուխտն ուխտ չըլլար , այլ և մեղք կը գործէ .
վասն զի թէ և պատարագուց տալը բարի բան է , բայց
չար մտքով տալուն համար՝ կըլլայ չար , և ուխտը ոչ
ինչ կընէ : Ուրիշ մըն ալ պարտաւ բանի մը վրայ ուխտ
կընէ , այսինքն անանկ բանի որ ոչ գէշ է ոչ աղէկ . ինչ-
պէս ան կնիկնեան որ ուխտ կընեն շաբաթ օրերը մանած
ջմանելու ՚ի պատիւ սուրբ Թեմածնայ : Այս ալ ուխտ
չի սեպուիր . վասն զի մանած ջմանելը՝ կար չիկարելն՝
աղէկ բան մը չէ . թէ որ անոր տեղը հոգևորի հետ չըլ-
լայնէ , աւստի թէ և ՚ի պատիւ սուրբ Թեմածնայ ըլլայ՝
անով իրեն պատիւ մը չըլլար : Ուրիշ մըն ալ անանկ
բան կուխտէ՝ որ անկարելի է , կամ ինքն ան բանը չի
կրնար ընել . զոր օրինակ տարի մը ամբողջ ծով կենալ ,
կամ մէկ օրէն Ղորթոյ սուրբ տունը գանուել . ասանկ
ուխտն ուխտ չըլլար , վասն զի անկարելի բան խոստա-
նալը՝ կատակ ընել է , ձեռն հետ կատակ ընել չըլլար .
“ Մի խաբիք , ձեռն ոչ արհամարհի ” . (Գաղթ . Գ . 7 :)
Վերջապէս մէկն աղէկ բան մը կուխտէ . բայց անանկ
բան մըն է ուխտածն որ ընելը չընելէն աղէկ չէ . օրի-
նակով հասկըցընեմ . կարգուելն աղէկ բան է , բայց
որովհետև չիկարգուելէն աղէկ չէ , մանաւանդ թէ չի-
կարգուելն ալ աղէկ է , վասն զի որջախոհութիւն՝ կու-
տական վիճակն ամուսնութենէն աւելի հաճոյ է ձեռն ,
անոր համար ուխտն ուխտ չըլլար , ոչ ինչ է : Ուրեմն
ուխտը վաւերական և ձեռն ընդունելի ըլլալու համար՝
պէտք է անանկ աղէկ բանի վրայ ըլլայ , որ ընելը չընե-
լէն լաւ ըլլայ . զոր օրինակ մէկն ուխտ կընէ իր քսակէն
որդրութիւն մը տալու . տալը չիտալէն աղէկ է . ու-
րեմն ուխտը վաւերական և ձեռն ընդունելի է : Նմանա-
պէս ով որ կուխտէ ծով բռնել , ապաշխարանք ընել ,

ուխտատեղիներ երթալ, ցարեգործութիւն մը ընել, ըրած ուխտը վաւերական կըլլայ. վասն զի խոստացածն աղէկ բան է, և ընելը չընելէն լաւ է :

Հիմայ տեսնենք քանի պետակ ուխտ կրնայ ըլլալ : Ուխտ կայ որ հարկաւոր կըսուի, ուխտ ալ կայ որ ազատ . հարկաւորն ան է երբոր մէկն այ կամ եկեղեցւոյ պատուիրած բանին վայ ուխտ կընէ . զոր օրինակ երբոր մէկը կուխտէ իր թշնամիին ներքէլ, կամ կիրակի օր պատարագ տեսնել . իսկ ազատն է չիհրամայուած բան մը ուխտելն, անանկ բան՝ որ մէկն ազատ էր ընելու կամ չընելու :

Ուխտ կայ որ անձնական է, ուխտ ալ կայ որ իրական է կամ խառն : Անձնական է, երբոր ուխտն անձամբ ընելու բան է . զոր օրինակ ողջախոհուէ ուխտն անձնական է, ով որ կուխտէ՝ ինքը պարտքեան կըլլայ ընելու, ուրիշ ընել տալ չըլլար : Իրական է, երբոր խոստացողն ուրիշ ձեռքով ալ կրնայ իր խոստմունքը կատարել . զոր օրինակ մէկն ուխտ կընէ ողորմութիւն մը տալու ազգասին, կամ ժամուռն պարգև մը ընելու, հերիք է որ ողորմութիւնը տայ կամ պարգևն ընէ, անձամբ է ըրեր՝ ուրիշ ձեռքովն է ըրեր՝ նոյն բանն է : Իսկ խառն ուխտն՝ աս երկուքէն բազադրածն է . զոր օրինակ մէկը կուխտէ ուխտատեղի մը երթալ, ու հոն տեղին պարգև մը ընել : Աս տարբերութիւնները գիտնալը հարկաւոր է . վասն զի անձնականն ամենն ժողովնքը պարտքեան է ընելու, և թէ որ ինքը չընէ նէ՝ ուրիշը պարտքեան չի մնար ընելու . իսկ իրականն անանկ չէ . ինքը չընելու ըլլայ նէ, իր ժառանգները պարտքեան են ընելու : Իստք հասկընալու համար . մէկն ուխտ կընէ Երուսաղէմ երթալու . թէ որ չերթայ նէ, իր որդիքը կամ ժառանգները պարտքեան չեն ըլլար, միայն թէ աս թէութեամբ ձգած չըլլայ նէ անոնց իր ժառանգութիւնը : Ընդ հակառակն մէկը կուխտէ հազար խուռուշ տալու հիւանդանոցի մը . թէ որ չիտուած մեռնելու ըլլայ, ժառանգները պարտքեան կըլլան տալու :

Ուխտ կայ որ ժամանակաւոր է, ուխտ ալ կայ որ մշտնջենաւոր . զոր օրինակ մէկը կուխտէ որ տարի մը ամենն ուրբաթ օր ծոմ բռնէ . տարին լմրննալէն ետքն ազատ է : Իսկ մշտնջենաւորը մինչև ՚ի մահ կը քչէ, ինչպէս ողջախոհութիւն ուխտը, խաղ չիխաղալու ուխտը . և այլն :

կայ ուխտ որ բացարձակ է, կայ ալ որ Թէութեամբ է . բացարձակն է որ և իցէ բարեգործութիւն մը ընելու ուխտը . իսկ Թէակնն՝ երբոր Թէութիւն մը կը գրուի . զոր օրինակ Թէ որ հիւընդութենէս խալըսիմ նէ՝ սա ողորմութիւնն ընեմ . ուստի երբոր կը խալըսիմ, պարտքիան կըլլամ ուխտս կաատրելու . իսկ Թէ որ գրած Թէութիւնս ցի յաջողիր , ազատ կը մնամ : Ասոր նման է նաև պատժական ուխտը . զոր օրինակ մէկը կուխտէ որ եթէ մէյսըն ալ խաղ խապալու ըլլայ նէ՝ յիսուն դուռուշ ողորմութիւն տայ . ուստի երբոր կը խաղայ , պարտքիան կըլլայ յիսուն դուռուշը տալու :

Ուխտ կայ որ սրբազան պապին վերտպահեալ է, ինքր ժողոն կրնայ անօրինել, ինչպէս մշտնջեննաւոր ողջախոհութեան ուխտը , կրօնք մտնելու կամ իրեք մեծ ուխտատեղիներն երթալու ուխտերն , այսինքն Հ.Ո.Պ.Մ. Երուսաղէմ, ու սուրբ Յակոբ : Եւս առաւել կրօնաւորներուն ու կուսանաց ուխտը , մանաւանդ երբոր հանգիստաւոր ուխտ է ըրածնին՝ սուրբ եկեղեցիէն հաստատուած վանքի մէջ : Ուրիշ ամեն ուխտերը կրնան անօրինել Թեմական եպիսկոպոսները :

Առանց մէ 'ի զատ ուխտը կրնայ ըլլալ լռելեայն՝ առանց խաբով յայտնելու . այսինքն երբոր մէկն անանկ գիշակ մը կրնարէ՝ որ անոր հետ կապուած է ուխտը : Առանկ է սուրբ կարգ ընդունողներուն ուխտը . վասն զի խաբով չեն ուխտեր ողջախոհութիւն , բայց սուրբ կորգն առած ատեննին զօրութեամբ կիմացուի ուխտելին :

Հիմայ որ տեսաք ուխտին ինչ ու քանի տեսակ ըլլալն , ըսէք ինծի . ազէկ բան է ուխտ ընելը , չէ նէ՝ առանց ուխտելու որչափ որ կրնանք բարեգործութիւն ընելը :

Տարակոյս չիկայ որ ուխտն ազէկ բան է , բարեպաշտութեան գործք մըն է՝ որ մասնաւոր կերպով այ փառք կըլլայ , վասն զի ուխտով եղած բարեգործութիւնները շատ աւելի արդիւնաւոր են այ գիմացը : Ասոր պատճառն ասանկ կուտայ սուրբ ագուիւնացին . վասն զի ան բարեգործութիւններն որ ազատ կամքով կըլլուին առանց ուխտի , իրենց արդիւնքը միայն ունին . իսկ ուխտով եղածներն իրենց արդիւնքէն 'ի զատ՝ սա ալ ունին այ աւելի հաճայ , որ մարդս իր ազատութիւն ու կամքն

ալ անոնցմովը կը նուխը Եյ, զինքը պարտական ըրած ըլլալով ան բարեգործութիւնները 'ի փառս Եյ ընելու : Աղօտ կամօք և ուխտով եղած բարեգործութիւններուն մէկմէկէ տարբերութիւնն անանկ է, կրոն քան Անսելմոս, ինչպէս որ մէկն իր ծառին պտուղն ընծայէ սւրիչի, մէկն ալ չէ թէ միայն պտուղն՝ այլ նաև ծառն ընծայէ : Նմանապէս սուրբ Բոնաւենդուրա նոյն տարբերութիւնն ունի, կրոն է, ինչ որ մէկն իր բանը գործածելու համար միայն տայ ուրիչի, իոկ մէկայը բոլորովն ընծայէ : Ուրեմն ինչպէս որ ընծայ տալը գործածելու առէն աւելի, ծառը տալը՝ ծառին պտուղը տալէն աւելի մեծ պարգև է և աւելի արգիւնք կուսննայ տուողը, ասանկ ալ աւելի մեծ պարգև կրնէ Եյ և աւելի արգիւնք կը վաստակի ով որ բարեգործութենէն 'ի զատ իր կամքն և ազատութիւն ալ կրնծայէ Եյ՝ ուխտելով ան բարեգործութիւնն ընելու : Ուստի սուրբ գիրքը կը յորդորէ ուխտելու, ու կրոն. « Ուխտս գիք և կատարեցէք տեսուն Եյ մերոյ », (Սղճ. կէ. 12 :) :

Բայց որպէս զի աս ուխտերն Եյ փառք ու մեր հագւոյն օգտակար ըլլան, ընելէն առաջ աղէկ մտածելու է, հասուն խորհրդով՝ ընտրողութեամբ ու խոհմտութեամբ ընելու է, չէ թէ արտորալով առանց խոհմտութեան ու վեր 'ի վերոյ մտածելով : Սատանան խորամանկ է. ան բաներն որ Եյ փառաջը պիտոր ծառայեն, կերպը կը գտնէ որ Եյ գէժ ընելու ծառայեն. ուստի կը ջանայ որ անխոհմտութեամբ առանց մտածելու ուխտեր ընենք, որպէս զի ետքը չիպահենք ըրած ուխտերնիս կամ աղէկ չիկատարենք, և անոնցմով զած փառաւորելու տեղն՝ իրեն գէժ ընենք ուխտազանցութեամբ ու արբաղածութեամբ : Սուրբ գրոյ մէջն աս բանիս սոսկալի օրինակ մը ունինք. Յեփթայէ հրէից իշխանն ու զօրավարն ամոնացոց գէժ պատերազմ ընելու ատեն, ապքցած գլխով՝ առանց մտածելու՝ ուխտեց որ յաղթելու ըլլայ նէ, ես գառնալու ատեն առջի գիմացն ելածն՝ Եյ զոհէ : Պատերազմեցաւ, յաղթեց, և առօք փառք գառնալու ատենը՝ նուագարաններով երգերով գիմացն ելողներուն առջինն եղաւ իր մէկհատիկ աղջիկ զաւակը : Ան որ տեսաւ, Եյ ըրած ուխտն յիշեց, և անանկ կակիծ եղաւ սրտին՝ որ սկսաւ հագուսաննրը պատրուտել : Սրբոյ հարց շատը կրանն

որ Յեզեթայէ թէ որ ուխտելէն առաջ աղէկ մտածած
ըլլար, չէր ընէր առ ուխտը . վասն զի ինքն իշխանու-
թիւն չունէր գիմացն ելլողը զոհելու, և կրնար իր ըն-
տանեաց մէջէն մէկը գիմացն ելլել, ինչպէս որ ելաւ իր
մէկհատիկ զաւակը . ուստի կը մեղագրեն իր անխոհեմ
և առանց մտածութեան ըրած ուխտը : Ասոր նման են
ան ուխտերն որ սմանք արտորանօք կրնեն . քիչ մը ջեր-
մեռանդութիւն կըզգան չեն զգար, մէկէն կը կարծեն
որ մեծ մեծ բաներ կրնան ընելու . և առանց կենալու
մտածելու՝ խորհուրդ հարցընելու, առանց նայելու
ինչ գոժուարութիւններ կրնան ետքը գիմացնին ելլել,
աս կամ ան ուխտը կրնեն, և երբեմն ալ մշտնջենաւոր
ողջախոհութիւն պահելու : Բայց ետքը բարիք հետևե-
լու տեղը՝ չարիք և անկարգութիւն կը հետևի . քիչ ատե-
նէն կը գոջան ըրած ուխտերնուն վրայ, հազար գոժու-
արութիւն կելլէ գիմացնին, չեն կրնար աղէկ պահել
խոսամունքնին, ուխտերնուն դէմ կրնեն, ու զանձ փա-
ռաւորելու տեղը՝ կը նախաան, իրեն դէմ կրնեն : Աղ-
ջախոհութեան ուխտն ընելէն ետքը՝ կարգուելու բազ-
մաքնին կուգայ, մէյսըն ալ նայիս՝ Հոռոմ կը գիմեն
անդինում առնելու . բայց ի՞նչ կըլլայ անով . որովհե-
տե շատ անգամ օրինաւոր պատճառ մը չունին տնօրի-
նում առնելու, առածնին ոչ ինչ կամ տարակուսական
կըլլայ, ուստի միշտ խղճմտանքի մէջ կը մնան, միշտ
ուխտազանցութեան վտանգի մէջ, միշտ ունակական
մեղքի մէջ կապրին :

Արեմն որչափ ալ աղէկ բան է ուխտ ընելը, պէտք
է կամայ շարժիլ, պէտք է ըրածնիս աղէկ մտածել,
մանաւանդ երբոր ծանր բանի վրայ է, ինչպէս է մըշ-
տնջենաւոր ողջախոհութիւնը : Տեսե՛ք թէ իրան է
ըսածս . մանչ կամ աղջիկ զաւակ մը կուզէ կրօնաւոր
ըլլալ . իրեք հրեշտակային ուխտերն ընել . այսինքն աղ-
քատութեան հնազանդութեան և ողջախոհութեան .
ինչ կրնէ սուրբ եկեղեցին, մեր բարեգութ մայրը : Ար-
թողո՞ւ որ մէկէն ուխտեն . չէ . այլ ամմեն զգուշութի
կը բանեցընէ ուխտելնէն առաջ : Աղուզէ որ նախ տարի
մը վանքին մէջը կենան մտածեն ընելու բաներնուն
վրայ, ամմեն գոժուարութիւններն առջնին կը դնէ,
կուզէ որ աղօթք ընեն, լոյս խնդրեն ձյալէ : Աս է որ
կրտուի ամ նորընծայութեան, և անանկ պարտղիան են

ասարին ամբողջ լմբնցընելու որ եթէ լմբննալին օր մը առաջ ուխտելու ըլլան, չանցնիր ուխտերնին: Ասկէց 'ի զատ կուզէ սուրբ եկեղեցին որ տասնութը տարին մտած կամ գտնէ տասնըվեց տարին լմբնցուցած ըլլան ուխտելնէն առաջ. թէ որ չէ, ուխտերնին ուխտ չըլլար: Կուզէ որ ուխտելնէն առաջ եպիսկոպոսը կամ անոր կողմանէ ուրիշ եկեղեցական մը փորձէ զերենք՝ որ իրենց ազատ կամքովն է ուխտելին, չէ նէ ազգականներնէն կամ ուրիշներէն յորդորուելով կամ ստիպուելով կուզեն կրօնաւոր ըլլալ: Կամնապէս մէկուն սուրբ կարգ տալէն առաջ, որովհետեւ անկէց ետքը չի կրնար կարգուիլ. ինչո՞ւ այնչափ փորձեր ու զգուշութիւններ կրնէ սուրբ եկեղեցին: Վասն զի Եղմէ լուսաւորեալ գիտէ որ ուխտ ըսածք ազատ կամքով մտածութեամբ ու խոհեմութեամբ պէտք է ըլլայ. չէ թէ արտորալով առանց խոհեմութեան, որպէս զի ուխտողին օգտակար ըլլայ, և Եղ ընդուննի:

Ջերմեռանդ ազուն մէկը կուզէր ուխտել որ ամեն օր սուրբ Թադեոսի վարդաբանը գարձընէ. բայց ուխտն ընելէն առաջ մտածեց որ խորհուրդ հարցընէ սուրբ Ֆրանչիսկոս սալեզացին. բայց սուրբն ազէկ չեստեց որ ան ուխտն ընէ: Զարմացաւ տղան աս բանիս վրայ. վասն զի գիտէր որ ինքն ալ տղայութեան տակնը նոյն ուխտն ըրեր էր, և ըսաւ. ի՞նչպէս չես թողուր որ ընեմ ան ուխտն որ դուն ալ ըրեր ես տղայութեանդ տակնը: Պատասխանեց սուրբը. « Ազէկ կրես որ տղայութեան տակնն ըրեր եմ, աս քառասուն տարեաց հերիք է քաւ տարակոյսք քակելու. աս ուխտը տղայութեանն տակնն ըրի, այսինքն երբոր խոհեմութիւն և ընտրողութիւն չունիի. բայց հիմայ որ ծեր եմ ու փորձ, քեզի խրատ կուտամ որ չընես. չեմ ըսեր որ վարդաբան չեգարձընես, մանաւանդ թէ կը յորդորեմ որ ստեպ գարձընես, վասն զի խիստ ազէկ Ջերմեռանդութիւն է. միայն կրեսեմ որ ուխտ չընես գարձընելու. որպէս զի թէ որ յանկարծ օր մը չիգարձընես նէ, մեզք չըլլայ. վասն զի ուխտելէք ետքը՝ օր մը չես կրնար զանց առնել առանց մեղաց, : Ասանկ պէտք է ընեն ամենքն ալ, երբոր ուխտ մը կուզեն ընել: Ընելէն առաջ պէտք է ազէկ մտածեն. ու չէ թէ միայն մտածեն, այլ նաև խորհուրդ հարցընեն խոհեմ ու գիտուն խոստովանաչօր, և անոր

ըսածն ընեն : Վասն զի ուխտը շուտով կըլլուի , կրօնէ նոյն սուրբը . բայց մէյնը ընելէք ետքը , կուզես չես ուզեր՝ պէտք է կատարես . վասն զի երբոր կրնաս ու չես կատարեր , միշտ մեղք կըլլայ , ու մահացու մեղք , թէ որ խիստ թեթև բանի մը վրայ չէ ըրած ուխտդ . կամ ուխտելու ատենդ գիտաւորութիւն չես ունեցած ծանր պարտքի ասկ չիգնելու զքեզ :

Այնչափ շքեարիտ է ըսածս որ՝ եթէ մեկը տարակուսի ալ որ կատարեր է թէ չէ կատարեր ըրած ուխտը , պարտադէմն է ապահով ճամբան բռնել ու կատարել : Նմանապէս թէ որ ատենի մը հետ կապած է ուխտը , պէտք է ատենին կատարել . իսկ թէ որ մեկը գիտէ որ ատենին չիկրնայ պիտոր կատարել , պէտք է առաջ ապահովէ : Նմանապէս ան ուխտերն որ առանց ատեն մը որոշելու եղած են , որչափ կարելի է նէ՝ շուտով պէտք է կատարել . չէ թէ ամառը պէս որ ուխտատեղի մը երթալու ուխտ կրնեն , աւ չըլլար որ ճամբայ ելլեն երթալու . կուխտեն ողորմութիւն մը ընել , և ետքը վաղուան մեկալ օրուան ձգելով՝ չեն ըներ . ասոնք անանկ անհոգութիւններ են որ , մահացու մեղք ալ կըլլան՝ թէ որ մեկը տարի մը ուշադրէ իր ուխտը կատարելու ծանր նիւթի մէջ : Վասն զի այ մեծարանքը կը պահանջէ որ իրեն ըրած խոստամունքնիր՝ որչափ կարելի է նէ շուտով կատարենք , ու միանգամայն ազէկ կատարենք , ինչպէս ասոր վրայ հիմայ կը մնայ որ խօսիմ :

Յուրք գրքին խօսքերն են . “ Ուխտս գիք և կատարեցէք . . . Կատարես բարձրելոյն զուխտս քո , , (Սւմ . Գն . 13 . խԹ . 14 .) այսինքն ուխտէ , բայց ուխտդ կատարէ . ինչ որ այ խոստացար նէ՝ ըրէ : “ Եթէ ուխտեցես տեսանայ քում , մի յամուսցես հատուցանել զայն , , (Թ . Օրին . իք . 21 .) այսինքն երբոր ուխտ մը կրնես , չէ թէ միայն պէտք է կատարես , այն նաև շուտով : “ Գրու որչափ ուխտեցես , հատու . զե լաւ է քեզ շուխտել , քան ուխտել և ոչ հատուցանել , , (Ժող . ե . 3 .) այսինքն , ինչ որ կուխտես նէ՝ ըրէ . վասն զի շատ աւելի ազէկ է շուխտելք , քան թէ ուխտել և ըրած ուխտդ չիկատարել , , “ Չի պահանջելով պահանջեսցես ատր աս թո՛ր քեն , և ընելք քեզ ի մեղս , , (Թ . Օրին . իք . 21 .) այսինքն աս կը պահանջէ խոստացածդ , ու թէ որ խոստամունքդ չիկատարես նէ՝ քեղի մեղք կը սեպէ : Իրաւ՝

Թէ որ Թագաւորի մը խոստմունք մը ընեկինք, չե՞ինք արտարար կատարեալու . մեծ յանցանք կը տեսնուինք խաբէրնիս չիտահելն, իրաւունք կուտայինք իրեն՝ Թէ որ բարկանար մեր անհոգութեանն և անհաւատարմութեան վայ : Ուրեմն որչափ աւելի փոյթ պիտոր ունենանք կատարելու, չէ Թէ երկրաւոր Թագաւորի մը ըրած խոստմունքնիս, այլ Թագաւորին երկնի և երկրի, մեր ստեղծողն, մեր ախրովը : Ի՞նչ ամբժարի բան կըլլայ, երբոր իրեն ըրած խոստմունքնիս չիկատարենք . իրաւունք չունենար բարկանալու վրանիս՝ անանելով որ զինքը բանի տեղ չենք գներ, իրեն խոստացած բաներնիս ալ փոյթերնիս չըլլար կատարելու :

Ուրեմն կամ ուխտ չընենք, կամ աղէկ մտածենք ընեւ ըն աւաղ . բայց երբոր մէյոք ըրինք . ալ անկէջ ետքը պէտք է որ պահենք : Միայն ազատ կընեն զմեզ աս պարտքանութենէն քանի մը պարագաներ : Նախ Թէ որ ուխտերնուս վախճանը գաղբի, զոր օրինակ մեզը կուխտէ աս կամ ան տունը չերթալու, վասն զի հոն մեզը կայ՝ որ իրեն մերձաւոր առիթ է մեզք գործելու . Թէ որ ան անձն ան տնէն ելած ըլլայ նէ, ուխտին վախճանը կը գաղբի, պարտքան չըլլար ուխտողն իր ուխտը պահելու : Երկրորդ՝ երբոր ուխտած բաներնիս կը փախուի . զոր օրինակ ան որ կարելի էր՝ անկարելի բան կըլլայ, ան որ բարի բան էր՝ կըլլայ վատակար կամ օգտակար բանի մը արգելք : Երրորդ՝ երբոր իշխանութի ունեցող մարդ մը կը վերջընէ ըրած ուխտերնիս, կամ կը անօրինէ, կամ ուրիշ բանի մը հետ կը փոխէ : Վասն զի նր և կեղեցին, որբազան պատը, և պիտկոպտաներն, արբաներն, իշխանութի ունին իրենց հպատակներուն ուխտը հաւատար բանի հետ փոխել : Հաւատար բանի հետ ըտի . վասն զի ալ աղէկ բանի հետ կրնայ ամենն մարդ ինքիբենն ալ փոխել : Իսկ երբոր իրաւացի պատճառ մը ըլլայ նէ, իշխանութիւն ունին նաև բաշտողին անօրինելու իրենց հպատակներուն ուխտը . սրբազան պատն ամենն ուխտ, իսկ և պիտկոպտաներն ու կրօնքի մեծաւորները բաց ՚ի վերապահեալ ուխտերէն՝ ուրիշ ամենն ուխտ : Ասկէջ ՚ի զատ հայրերն ու մայրերը կրնան անօրինել զաւելընեանուն ըրած ուխտերը քանի որ ազատութեան տարիքնին չէ հասած, և ան տարիքնն ետքն ալ՝ Թէ որ ըրած ուխտերնին տանը կառավարութեան վրաս կը

բերէ : Կամնապէս էրիկը կնկանն ուխար կրնայ անօրինել . իսկ ամուսնական իրաւունքի գէժեղած բաներու մէջ, երկուքն ալ մէկմէկու ուխար կրնան անօրինել : Աս բաներէս գուրս ուրիշ բան չիկայ որ մէկն ազատ ընէ ըրած ուխար կատարելէն , ամեն մարդ պարտական է ըրած ուխար հաւատարմութեամբ պահելու . վասն զի ոչ ազէկ է , կրսէ սուրբ գիրքը . շեփառաւորել զամբ ուխտ ընելով , քան թէ ընելէն ետքը զինքն անարգել ուխտազանցութեամբ . “ Լաւ է քեզ չուխտել , քան ուխտել և ոչ հատուցանել ” : Վասն զի խիտ անհաւանք է նոյն առ անհաւատարմութիւնը , և յաւիտենական պատժոց արժանի . ինչպէս կրսէ Պօղոս առաքելալը տարիքին շառած որբեարիներուն համար , սրտիք մէյմը աչի կենալ ուխտելէն ետքը՝ նորէն կը կարդուին . “ Զգատաստանս ընդունին , զի զառաջին հաւատան արհամարհեցին ” . (Թ . Տիմ . ե . 13 :) Ուրեմն սազմութիւն խաբը մտքերնիդ մնայ . Ուխտս գիրք , և կատարեցէք տեսան նոյն մերոյ , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻԳ .

Ա-բ-ծ-ոյ էրբորդ գոպուխրանիս վրայ , այ-իս գծի որ ծառայութեան գործի լինելու :

“ Յիշեալիք զորն շարութուց , սրբել զնա , ” :

Ըրաւածոյ տառ պատուիրանքներուն առջին և երկրորդ բացատրելէն ետքը՝ հիմայ գանք երրորդին , որ է կիրակի և սան օրերը սրբութեամբ անցընելը : Տեսնենք առ պատուիրանքն ինչ կը հրամանէ և ինչ կարգիլէ ընել կիրակի օրերը :

Վմեն բանաւոր արարած՝ որ կրնայ ճանչնալ զամբ , սրբել զինքն ու ծառայել իրեն , պարտական է որ ունենայ օր և ստեն զամբ իր ստեղծողը պաշտելու և փառաւորելու . ասիկայ անանկ յայանի բան է , անանկ բնական , անանկ խելքի յարմար , որ բոլոր աշխարհիս մարդիկն՝ ինչուան հեթանոսներն ու բարբարոսներն

ալ ճանչցան և 'ի գործ գրին . ոչ կրօնք մը և ոչ անգղ-
մը կը գտնուի աշխրոյքիս վայ' որ տօնի օրեր չուեննայ
զե՞ծ պատուելու և փառաւորելու համար :

Հին օրէնքին մէջ ան հրամաներ էր Հրէից որ ամեն
շաբաթ օր տօն պահեն . “ Երեսնորդ օրն շաբաթաց ,
արբել զնա , , Գիտէք ինչու . վասն զի ան վեց օրուան
մէջ աշխարհքս ստեղծելէն ետքը , եօթներորդ օրը
հանգչեցաւ , և անոր համար շաբաթ կոչեց ան օրը' որ
հովիտք ըսել է , և օրնեց ու սուրբ ըրաւ ան օրը . “ Զի
զվեց օր արար տէր ան զերկինս և զերկիր , և հանգեաւ
յաւուրն եօթներորդի . վասն այնորիկ օրհնեաց տէր
զօրն եօթներորդ , և արբեաց զնա , , (Եւէյ . Խ . 11 :)

Իսկ նոր օրէնքին մէջը Քրիստոս առաքեալները կամ
սուրբ եկեղեցին շաբաթ օրուան տեղը կիրակի օրն ան
նուիրեցին : Վասն զի Քրիստոս մեր զմեզ փրկելու հա-
մար այնչափ շարշարանք քաշելէն ու մեռնելէն ետքը'
կիրակի օրն յարութիւն առաւ և հանգչեցաւ :

Ասկէց 'ի զատ ինչպէս որ հին օրինաց մէջ բաց 'ի
շաբաթ օրէն ուրիշ տօներ ալ կային' այ մեծամեծ բա-
րերարութիւններն , և իր ծառայիցն առաքինութիւն-
ներն յիշելու , ինչպէս Եսթերայ , Յուլիգիս , Մակա-
բայեցոց , և այլն , ասանկ ալ նոր օրինաց մէջ առաքե-
լոց տօննէն 'ի վեր կիրակի օրէն 'ի զատ ուրիշ տօներ ալ
սահմանուած են մեր կրօնքին գլխաւոր խորհուրդներն
յիշելու , և երեւելի սրբոց յիշատակն ընելու համար ,
ուստի ամեն քրիստոնեայ պարտկան է ան օրերն ալ
կիրակի օրուան պէս արբութեամբ անցընել :

Հիմայ տեսնենք ինչպէս կըլլայ կիրակի օրերը արբու-
թեամբ անցընելը : Կիրակի օրն այ նուիրուած օր մըն
է , այ փառացն ու մեր հոգւոյն փրկութեանը պիտոր
ծառայէ , սուրբ հանգիստ մըն է . “ Շաբաթ հանգըս-
տեան , արբութիւն տեառն , , (Եւէյ . Լա . 15 :) Բայց
ի՞նչպէս կրնանք ըսել որ քրիստոնեից շատն ասանկ կը
սեպեն և ասանկ կանցընեն կիրակի օրը : Անանկ է նէ
Հրեաներուն համար ըսածէն աւելի մեր վրայ կրնայ
ըսել ան գանգատելով . “ Ազականցին զշաբաթս իմ , ,
(Եւէյ . Իք . 38 :) “ Զշաբաթս իմ պղծեցին , , (Խ . 16 :)
Իրաւջընէ հիմայ կիրակի օրը լուր օր գարձեր է , մանա-
ւանդ թէ լուր օրէն ալ գեշ . վասն զի կիրակի օրերը'
տօն օրերն աւելի մեղք կը գործուի :

Կիրակի պահելու պատուիրանքն երկու մաս ունի, մէկը բացասական՝ որ կարգիլէ ծառայական գործք չընելու, մէկալը ստորասական՝ որ կը հրամայէ բարեպաշտութեան գործքեր ընելու, նոյ փառապը համար, ու մեր հոգւոյն փրկութեանը: Աս երկու բանն ազէկ քննենք, կը տեսնենք որ քրիստոնէից մեծ մասը կիրակի չի պահեր: Սկսինք ծառայական գործքերէն:

Երկու տեսակ գործք արգիլած է կիրակի օրը, ծառայական ու գրեթէ ծառայական գործքերը: Ծառայական գործքերն անոնք են՝ որ հասարակօրէն ծառայութիւնն և արուեստաւորները կրնն ապրուստի համար ինչպէս են ամեն աշխատալի արուեստներն, երկիր գործել, վարուցան ընել, հնձել, քաղել, այգեկութ ընել, գարնութիւն, հիւանութիւն, պատ շինել, գերձակութիւն, կօշկակարութիւն, մանած մանել, կտաւ գործել, և ասոնց նման բաներ: Իսկ գրեթէ ծառայական գործքերն են՝ որ առանց մարմնաւոր աշխատութիւն կրլուին, բայց մարդու միտքը կը ջրուեն, ու չեն թողուր որ նոյ հետ ըլլայ, իր հոգւոյն հարկաւոր բաները մտածէ. անոր համար ասոնք ալ արգիլած են կիրակի օր. ինչպէս գատաստանական բաները, գաշնագրութիւնները, տնայալաճառներն, առուտուրն և ասոնց նման բաները:

Ծառայական գործքերուն արգիլուած ըլլալը խիստ յայտնի է, վասն զի նոյ սուրբ գրոց մէջ շատ տեղ կարգիլէ. « Զվեց օր գործեսցես զգործ, յաւուրն եօթներորդի հանգիցես, շաբաթ սուրբ է, հանգիստ տեսն. տմենայն օր գործեսցէ ի նմա, սատակեսցի », (Եւր. ԼԵ. 2.) « Եւ օրն եօթներորդ՝ սուրբ կոչեսցեալ լիցի ձեզ. զտմենայն գործ սպասաւորութեան մի գործիցէք », (Ղեւ. Իճ. 8.) այսիքն թէ որ կտաղէք աշխատիլ նէ, վեց օր աւելիք. բայց եօթներորդ օրը մի աշխատիք, սուրբ օր է, հանգչելու օր է. ով որ ան օրն աշխատի նէ, մահապարտ ըլլայ: Շաբաթուն եօթներորդ օրը սուրբ է, ինծի նուիրած է. ան օրը ծառայական գործք մի ընէք: Ետքն ալ զցրնելու համար որ որչափ կտաղէ կիրակի օրերը սրբութեամբ անցընելիս, ինչպէս մէկն որ ուղած բանը մէկուն յանձնելէն ետքը՝ որպէս զի մտքէն չելլէ, միտք պահէ, չիմուանաս կրսէ, աստանկ ալ նոյ քանի քանի անգամ աս բանը հրամայելէն:

Ետքը՝ նորէն կը յիշեցնէ . « Յիշեալիք զորն շարաթուաց ,
պրեւել զնա . մի գործեցցես 'ի նմա զամենայն գործ » .
(Եււր . Ի . 8 :) Աս արգելքը կիրակի օր ամենէին ծա-
ռայական գործք մը չընելու՝ հին օրէնքին մեջ այնչափ
սաստիկ էր որ կերակուր եփելն ալ արգելած էր , պէտք
էր որ առջի օր ընէ եփելին պատրաստելին . անոր հա-
մար է որ ուրբաթ օրը զարտօնեալ կը կոչուէր , որ զօր-
բարութիւն ըսել է . « Շարաթ հանգիստ՝ սուրբ տեառն
վաղիւ . որ ինչ եփելոց էք եփեցէք և որ ինչ հասու-
ցանելոց էք՝ հասուցէք » . (Եււր . Ժ . 23 :) Ինչուան
կրակ վառել ալ չէր ըլլար , և ալ ճամբայ ընել որ ծա-
ռայական գործք մը չէ ըստ ինքեան , հազիւ մտա անգ
մը կրնային երթալ . « Մի լուցցի հուր յամենայն բնա-
կութեան ձերում՝ յաւուր շարաթուաց » . (Եււր . ԼԷ .
2 :) « Մի որ ելանիցէ 'ի տեղւոյն իւրմէ յաւուրն ետթ-
նորորդի » . (Ժ . 29 :) Եւ աս արգելքները ճիշդ կը
պահէին Հրեայք . ու գեա հիմայ ալ կը պահեն . երանի
թէ քրիստոնեաներն անոնց ըրածին կէան ընէին կիրակի
օրերը : Ինչ ամօթ է մեզի որ Հրեաները մեզմէ աւելի
օրինապահ ըլլան , թէ և մենք ան խտուածիւնները չու-
նինք , և ասանկ գիւրին է սուրբ եկեղեցւոյ մեզմէ պա-
հանջածը :

Իսկ մեկալ գործքերն որ գրեթէ ծառայական են ,
եկեղեցական կանոններն և օրէնքները՝ ժողովքներն ու
սրբազան պապերուն կոնգրակները մեկտերան կարգե-
լեն . ուստի կիրակի օր գատաստան չըլլուիր , մարգ-
բանել ալ չըլլար , առուտուր գաշնագրութիւն ընել
չըլլար . վասն զի աս բաները մարգուս միտքը խիստ կը
ցրուեն , չի կրնար այ հետ ըլլալ . հոգևոր բաներ մտա-
ծել : Ասոնցմէ 'ի զատ ուրիշ գործքեր ալ կան՝ որոնց
վրայ կրնայ մարգ տարակուսել թէ արգեօք կիրակի օր
արգելած են թէ չէ : Ասոնց վրայ ալ պէտք է խօսիմ որ
գիտնաք և ըստ այնմ վարուիք :

Արգեօք կիրակի օր կրնայ մեկն աշխարհական գրքեր ,
չինծ ու պատմութիւններ , բանաստեղծութիւն , կա-
տակերգութիւն կարգալ . կրնայ ուսման հետ ըլլալ .
սորվեցընել , երգել կամ նուագարան զարնել : Իրաւ՝
աս բաները մարգուս միտքն ալ կը հոգնեցընեն մարմինն
ալ , բայց կիրակի օր արգելած չեն , որովհետեւ ծա-
ռայական գործք չեն . միայն թէ հոգևորին արգելք

չըլլան, ասեն Ճայ ընելու ինչ որ քրիստոնէի մը պարտքն է ընել կիրակի օր : Բայց նիւթապէս բան որինսկիքը, ժանաւանդ սաղկով, որովհետեւ վարձուարի գործք է, ազէկ չէ ընելը :

Արգելօք կիրակի օր կրնայ մէկը պատկերք քաշել, արձան ջինել, և ասոնց նման արուեստներու հետ ըլլալ : Չէ, չի կրնար. վասն զի ասոնք ծառայական գործք կը տեսուին, ու արգիլում են կիրակի օր բանելը :

Կրնայ մէկը կիրակի օր գոնէ որսի երթալ : Թուշուններ կենդանիներ սրտալը ծառայական գործք չէ, ուստի կրնայ ըլլալ կիրակի օր, մեղք չէ. միայն թէ ուրիշ գայթակղութիւն չըլլայ, բոլոր օրը որսի հետ ըլլալով, ինչպէս կան ոմանք որ հազիւ որսորդի պատարագ մը կը տեսնեն առանց ջերմեւանդութեան, ու կը վազեն որսի կերթան՝ բոլոր օրն ուրիշ հոգևոր բան մը չընելով : Ասանկ ընելը՝ չափազանց կերպով զբոսանքի ետէ ըլլալ է, կիրակի պահել չէ. կիրակի օր որսորդութիւն ընելն ան ասենն որինաւոր զբոսանք կըլլայ, երբօր մէկը քանի մը ժամ միայն կանջընէ, ան ալ հոգևորի և քարոզի ատենէն գուրս :

Չկորսութիւն ընել ալ չըլլար կիրակի օր : Թե որ մէկը քանի մը ժամ զբոսանքի համար կարթով կամ ցանցով կամ ուրիշ գործիքներով ձուկ բանելու երթայ՝ հոգևորի և քարոզի ատենէն գուրս, առանց զանց ատնելու իր բարեպաշտական պարտքերը, բան մը չէ, ծառայական գործք չի տեսուիր. բայց թէ որ մէկն իրեն արուեստ ընէ ձկնորսութիւնն, աշխատի յոգնի խոշոր ցանցեր ու գործիքներ բանեցընելով, կամ ձկնորսութիւնն արգելք ըլլայ իրեն հոգևորական պարտքերուն նէ, գէշ կրնէ, հրաման չիկայ :

Հազայ կիրակի օր ճամբայ ընելու հրաման կայ, ստացով ըլլայ, ձիով կամ կառքով ըլլայ : Ճամբայ ընելը ծառայական գործք չէ, ուստի կրնայ ըլլալ. հերիք է որ մէկը ջերմեւանդութեամբ սուրբ պատարագը տեսնէ, և իր քրիստոնէական պարտքերն ընէ : Բայց առանց պատճառի կիրակի օր ճամբորդութիւն ընելն ազէկ բան չէ, վասն զի արգելք կըլլայ ժամ երթալու, ժամերգութիւն լսելու, և մանաւանդ քարոզ մտիկ ընելու : Իսկ սայլ ու բեռնաւորած գրաստներ քշել, աշխատիլ զանոնք բեռնաւորելու կամ բեռնընկն վար

տանկը, ծառայական գործք է, արգիլած է, հարկի
համար միայն կրլուի: Բայց եկուր նայէ որ որչափ
բեռնաւորած սայլեր ու գրաստներ կը պարտին ամի որ
քաղցին չորս գին, մանաւանդ խոտ հնձելու ատեն.
անկարգութիւնը հոն հասած է որ կիրակի օրը լուր
օրէն շարոշուիր: Ինչ գայթակղութիւն է որ կուտան,
ինչ պատիժ է որ անմէ վրանին կը կանչեն: Գիտէք
հին ասեանն ինչ էր կիրակի օր ծառայական գործք
ընողներուն պատիժը. քարկոծուիլ, մեռնիլ. Ի՞նչ գրաւ
աս օրէնքն, Ի՞նչ խօսքն է. « Զվեց օր գործեսցես զգործ,
յաւուրն եօթներորդի հանգիցես. շարաթ սուրբ է
հանգիստ տեսան, ամենայն որ գործեսցէ 'ի նմա' սա-
տակեսցի », սայինքն վեց օր ունիք աշխատելու, գործ-
քերնիք տեսէք, բայց եօթներորդ օրն ինձի նուիրած
է, հանգչեցէք. ով որ ծառայական գործք ընէ ան օրը
նէ, քարկոծուի սպանուի: Օրինակն ալ ունինք, որ եր-
րոր հրեաներն Եգիպտոսի անապատին մէջ ճամբորդուի
կընէին, խեղճ մարգուն մէկը կիրակի օր գնաց փոյտ
կտարելու բերելու: Բանեցին բերին զինքը Մովսէսի
առջին՝ որ վճիռը տայ: Մովսէս հարցուց Ի՞նչ յուսա-
լով որ շնորհք ընէ յանցաւորին. բայց Ի՞նչ հրամանց ար
քարկոծեն սպանեն զինքը. « Մահու մեռցի այրն,
քարամբք քարկոծեսցեն զնա ամենայն ժողովուրդն », -
(Թուոյ. Ժե. 38:)

Անանկ է նէ, ինչ պիտոր ըլլայ անոնց՝ որոնք օր կի-
րակի օրը խղճմտանք չեն ըներ ամենևին աշխատելու է
ծառայական գործքեր ընելու: Որը կը հնձէ, որն այ-
գէկութ կընէ, որը սայլ ու գրաստ կը բեռնաւորէ,
որը ցորեն կազայ, որն եզան՝ ձիու՝ առուտուր կընէ.
Իսկ գաշնադրութիւնները կարծես որ կիրակի օրուան
կը պահեն: Նմանապէս կնկարոյ օրը լուացք կընէ, որը
լաթ կը փռէ, որը տախտակ կը օրէ, որը մանած կը
մանէ, որը կար կը կարէ, որը բան կը բանի. մեկ
խօսքով կիրակի օր ծառայական գործքերէն ետ կե-
նալ չիկայ: Ինչ կերպ քրիստոնէութիւն է ըրած-
նիս. Ի՞նչ իր ողորմութեամբը շարթուն վեց օրը մեզի
կը թողու, մէկը միայն իրեն կը պահէ. ու մենք ան մէկն
ալ շատ կը տեսնենք իրեն, ան օրն ալ կուղենք բանիլ:
Հրեաներէն ալ գէշ ենք: Իրաւ է որ նոր օրէնքին մէջ
ճահուան պատիժ չիկայ կիրակի չիպահողին. բայց ար-

չափ սոսկալի պատիժներ կան պատմութիւններու մէջ՝ որ ԹԹ առեւեր է անանկներուն . որն աշխատելու ասեն կայծակէն զարնուէր մտիւր կարեր է . որն աշխատելու ասեն անշարժ մնացեր անգամալոյժ եղեր է . որն երկրաշարժէն գեափին անցեր է . որուն վրայ լեռան կտոր մը ինկեր ծածկեր է զինքն . և ասոնց նման պատիժներ կը յիշեն Փարիզու ժողովքին եպիսկոպոսները :

Բայց պատմութիւններու կարօտ չենք . ո՞վ կրնայ զմեզ ապահովել որ ԹՅ վրանիս խրկած այսչափ պատիժները մասնաւորապէս աս բանիս համար չըլլայ : Աստուած Եղեկիէլ մարգարէին բերնով՝ կիրակի չեպահողներուն սոսկալի սպառնալիք կրնէ , բոլոր իր բարկութիւնը վրանին թափելու . “ Զշարթաթս իմ պղծեցին , և ասացի հեղուլ զարամութիւն իմ՝ ի վերայ նոցա ” . (Ի . 21) Կրնան ըլլալ ոմանք՝ որ ըսածներս բանի անդ չիդնեն , ինչուան հիմայ իրենք պատիժ մը կրած չըլլալով : Իսկ ճ ողորմելիներ . Թէ որ ինչուան հիմայ չեն կրած նէ , ո՞վ կրնայ զիրենք ապահովել որ ասկէց ետքն ալ չիկրեն . բայց Թէ որ չիկրեն , ալ գէշ . ըսել է որ ԹԹ իրենց հոգևոր պատիժներ կուտայ , իր շնորհքէն կը զրկէ զիրենք , մտքերնուն լոյս չի տար , սրբտերին կը խտտանայ , անզեղ կը մեռնին . ըսել է որ ասդին չի պատժեր զիրենք , աւելի սաստիկ պատիժ պահուած ըլլալով իրենց անդին :

Ուրեմն կիրակի օր՝ տօնի օր՝ ամենեին բան մը չիկրը . նախ պիտոր ընել , ձեռք ձեռքի վրայ գրած նստինք պիտոր անգործ , քիչ մը շարժելնուս պէս՝ մեղք պիտոր ըլլայ , և ան ալ մահուչափ մեղք :

Չէ , ամեն կանոն իր բացառութիւնն ունի . կեցէք որ ամեն բան ըսեմ լմննցնեմ , անկէց ետքը կը գիտնաք ինչ բան կրնայ ըլլալի կիրակի օր . ինչ բան չըլլալի . երբ մեղք է ընելն , երբ չէ . երբ ներելի մեղք է կիրակի օր բանելն , երբ մահուչափ :

Նախ պէտք է նայիլ որ պատճառ մը կայ կիրակի օր աշխատելու Թէ չիկայ . Թէ որ չիկայ , ամեն ծառայական գործք կամ գրեթէ ծառայական՝ միշտ մեղք է : Բայց ինչ մեղք է , ներելի Թէ մահուչափ : Աղէկ մտիկ ըրէք . Թէ որ քիչ ատեն , այսինքն կէս ժամի չափ մէկն աշխատելու ըլլայ նէ՝ ներելի է . բայց ներելի մեղքէն ալ պէտք է զգուշանալ : Իսկ Թէ որ մէկն երկան ատեն

A

8

աշխատի, այսինքն երկու ժամէն աւելի, մահուչափ մեղք կըլլայ: Եւ աս մահուչափ մեղքը կը գործեն անոնք ալ որ թէ և իրենք չեն աշխատիր, բայց իրենց զաւկըները կամ սպասաւորները կամ խանութի ծառանները կաշխատցընեն, և ասեն ալ չեն տար որ ժամ մը երթան հողևոր բան լսեն՝ որ այնչափ հարկաւոր է: Ասանկ ընողներն՝ իրենք աշխատածի պէս յանցաւոր են. վասն զի Թէ չէ թէ միայն իրենց կարգիլէ որ կիրակի օր չաշխատին, այլ նաև իրենց բոլոր ընտանեացը. «Մի գործեոցես ՚ի նմա զամենայն գործ, դու և ուստր քո և գուստր քո, ծառայ քո և աղախին քո, եկն քո և պանդուխտն քո որ ՚ի քեզ», այսինքն կիրակի օր չըլլայ որ ծառայական գործք ընես, ոչ դուն և ոչ զաւկըներդ, ոչ ծառայդ և ոչ աղախինդ, և ոչ օտարականն որ քեզի հետ է: Ասկէց յայտնի կրնայ խօսել Թէ: Ինչ՞ զաւկըներ՝ որ ասանկ ծնողաց հետ է բաներնին. ինչ՞ ծառաներ՝ որ տէրերնին կրտսիպէ զիրենք կիրակի օր ալ աշխատելու. ի՞նչ ընեն անանկ ծառաները: Ուրիշ ճար ցկայ ազաչելէն ՚ի զատ. երբոր ազաչանքն ալ բանի չիգայ, թէ որ առանց ծանր վնասու կրնան ելլել ան տնէն նէ՝ պէտք է ելլեն, ուրիշ տուն երթան երկիւղած տիրոջ քով որ թող ասայ իրենց քրիստոնէական պարտքերնին ընել:

Իսկ թէ որ իրաւացի և օրինաւոր պատճառ մը ըլլայ նէ կիրակի օր աշխատելու, մեղք չէ, կրնայ աշխատուիլ: Բայց որո՞նք են աս պատճառներն. ասոր պատասխանը տալու և տեղեկեցոյքն աս պատճառները բացատրելու համար՝ ասեն պէտք է, ուստի եկած կիրակուան կը թողում. եկէք որ լսէք, թէ որ սորովիլ կուզէք նէ: Հիմակու հիմայ ըսածներէս պտուղ հանելու համար՝ առաջադրեցէք որ ասկէց ետքը կիրակի օրերնիդ սրբաւ թեւամբ անջընէք, թէ որ կուզէք որ Թէ զձեզ չեպատժէ, մանաւանդ անգին յաւիտենական պատիժներովը, որոնք Թէ հեռու ընէ ամենէն:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻԴ .

Ն-րէն ն-յն բանին լրայ :

Ընցած կիրակի ըսի որ կիրակի օր առանց օրինաւոր պատճառի ծառայական գործք ընելը միշտ մեղք է . և թէ որ երկու ժամէն եւել մէկը կամ շարունակ կամ միջոց միջոց աշխատի նէ , մահուչափ մեղք կը գործէ : Իսկ թէ որ օրինաւոր պատճառ մը կայ աշխատելու նէ , մեղք չէ ըսի . ուրեմն հիմայ պէտք է որ ըսեմ որոնք են առ օրինաւոր պատճառներն որ մէկը կիրակի օր կրնայ անոնց համար ծառայական կամ գրեթէ ծառայական գործքի հետ ըլլալ :

Հինգ են առ օրինաւոր պատճառներն , այսինքն հարկ , բարեպաշտութիւն , եղբայրսիրութիւն , սովորութիւն ու տնօրինում :

Հարկի համար աշխատելն ան է , երբոր մէկն առանց աշխատելու չի կրնար խալտիլ ծանր նեղութենէ մը կամ փնասէ մը . զոր օրինակ կիրակի օր կրակ կըլլայ . ամ մնջը կը վազեն մարելու , որը ջուր կը կրէ , որը կրակին վրայ ջուր կը լեցնէ , որը քովի տները վար կառնէ , որը տնէն կահ կարասիքները կը փախցնէ , ու բոլոր օրն երբեմն հարկ կըլլայ աշխատելու . քայց ասիկայ ամենեկին մեղք չէ , մանաւանդ պէտք է ընել . կրակին գէմն առնելու համար : Ասանկ ալ տանը մէկ գերանը կը կտարի . թողուս նէ սունը վար կուգայ , տանտիրոջը մեծ փնաս կըլլայ . ուրեմն հարկ է աշխատիլ , նեցուկներ գնել , փնասուն ու վտանգին գէմն առնել : Նմանապէս բրուտը թէ որ փուան կրակը թողու որ մարի , ետեէ ետև փայտ չիգնէ նէ , աղււսները պտուկներն անեփ կը մնան , հարկ է որ կիրակի օր ալ ընէ նոյն աշխատանքը : Ասանկ ալ ուրիշ ամմն աշխատանք որ ծանր նեղութենէ մը կամ ծանր փնասէ մը խալտելու համար՝ նոյն օրը հարկ է ընել . վազուան թողուլ չըլլար : Ուստի երբոր փարիսեպիներն առաքելոց վրայ գայթակղած ամբաստանեցին Քմի որ շարաւմ օր ցորեն

կը կարէին ու կուտէին, “ Ահաւանիկ աշակերտքն քո գործեն զոր ոչ է արժան գործել ՚ի շարաթուս ” . (Մփ. ժ. 2.) Քրիստոս տէրն մեր պատասխանեց որ ըրածնին գէշ բան մը չէր, հարկի համար էր ըրած աշխատանքնին . վասն զի անթուծէ կը մարէին, բան մը չէին կերած ան օրն, ու չէին գիտեր ուսկից ուտելու բան մը գտնեն : Խելուքնին պատկեցընելու համար՝ ՚Իսաիթ մարգարէին օրինակն ալ բերաւ, որ հարկաւորութեան ատեն նաև այ նուիրուած սրբազան հասցը կերաւ՝ որն որ քահանաներէն ուրիշ մարդ չէր կրնար ուտել : Ասանկ ալ ՔԾ տէրն մեր կըսէ աւետարանին մէջ որ մէկուն ոչխարը կիրակի օր փոսն իյնալու ըլլայ նէ, մեղք չի գործեր հանելու համար աշխատելով . վասն զի հանելու չըլլայ նէ, կը կորսընջենէ իր ոչխարը : Բայց աս հարկաւորութիւնը կիրակի օր աշխատելու, պէտք է որ իրօք ըլլայ՝ չէ թէ երևակայական, գիւպուածը բերած ըլլայ՝ չէ թէ կամօք փնտրուուած . վասն զի աս բանիս վրայ է որ շատերը կը պնային, ու շատ անգամ հարկաւոր կը կարծեն ան բանն որ քանի մը օր առաջ կամ ետքը կրնայ ըլլուիլ : Խօսք հասկընալու համար . տունը հաց պիտոր եփուի, կիրակի օր կը ձգեն, կը նային որ շարաթն օրը լիննայ հացը : Յունը լաթ լուացուի պիտոր . կրնան երկուշարթի կամ իրեքշարթի սկսիլ, որ բոլոր շարաթն ատեն կունենան փռելու չոր . զընէլու ժողովելու և երկրթէ անցընելու . չէ, ուրբաթ կամ շարաթ կը ձգեն որ կիրակի օրը փռեն կամ ժողովեն կամ ծալեն . թէ որ իրենց՝ ի՞նչ հարկ կայ կիրակի օր աշխատելու փռելու ըսես նէ, կը փտտին թաց մնալով կրսեն : Իրաւ ալ ըլլայ ըսածնին որ մեկ օրուան մէջ փտտին լաթերը թացութենէն, անոյն ալ չեն արգարանար, վասն զի կրնային առաջ մտածել աս բանը : Ասոնց նման սրչափ պատճառանքներ կան՝ որ չեն անցնիր, բայց բաւական կը սեպուին կիրակի օր աշխատելու, և գայթակղութիւն ու չար օրինակ տալու ուրիշներուն . վասն զի շատերը կան որ չէին աշխատեր, թէ օր չիտեսնէին ուրիշներուն աշխատիլը : Մանաւանդ արուեստաւորներուն և երկրագործներուն հարկաւորութիւնը չի պակսիր . բայց շինծու հարկաւորութիւն է, մեղք է ըրածնին՝ թէ աշխատողներունը և թէ աշխատընողներունը : վասն զի հրաման չիկայ կիրակի օր

աշխատելու, ոչ վաստակ ընելու համար, և ոչ ծախքը քիչ ընելու: Թէ որ չէ, որչափ արուեստաւոր կայ նէ՛ դերձակ, հիւան, որմնագիր, կօշկակար և այլն, կրնային կիրակի օր աշխատել և աշխատել տալ իրենց բանւորներուն, ան օրուան աւուրչէքը քիչ ըլլալուն համար: Բայց որչափ երկիր ունեցողներ կան՝ որ կիրակի օր հնձել կուտան ցորենը, բանւորներուն քիչ վճարելու համար. ատիկայ բաւական պատճառ է կիրակի օր աշխատելու: Ի՞նչ հարկ կայ ցորենները կիրակի օր կապելու կամ կասելու. կարկուտ կրնայ գալ կրսեն և աւրել. բայց երբոր օգն աղէկ է, մրրիկի նշան չիկայ, կանցնի՛ ատ պատճառանքը: Ի՞նչ հարկ կայ կիրակի օր երթալ գրասանները բեռնաւորել՝ հնձած խոտերը գալ տէն վերջնելու համար. անձրև կրնայ գալ կրսեն ու Թրջել խոտերը. բայց երբոր ամպ մը չերևնար, նշան մը չիկայ անձրևի, կը դորէ՛ ատ պատճառանքը: Չէ, ատենք շինծու հարկաւորութիւններ են, որ մեղքէն ազատ չեն ըներ. վասն զի իրաւցրնէ հարկաւորութեան համար բաւական չէ որ հեռուանց կասկած մը ըլլայ փաստու, այլ պէտք է որ մօտիկ ու հաւանական վտանգ ըլլայ: Թէ որ ինչ և իցէ հեռու վտանգը բաւական ըլլար նէ, կիրակի պահելու պարտք չէր ըլլար. Դաւիթ մարգարէին ատենի եղած անկրօնք մարգկանցը պէս կրնայինք ըսել, « Լեցուսցուք զամենայն օրս ան յերկրէ », (Սղ. հգ. 8.) այսինքն բոլոր կիրակիները ատենք վերջնենք աշխարհէս: Ուրեմն պէտք է աս կանոնը հաստատուն բռնել որ կիրակի օր իրաւցրնէ հարկաւորութեան համար միայն կրնայ աշխատուիլ, չէ թէ ան աշխատանքներն որ ուրիշ օրեր կրնան ըլլուիլ՝ կիրակի օրուան ձգել. վասն զի ատիկայ շինծու հարկաւորութիւն կըլլայ, մեղքէն ազատ չքներ զմեզ:

Երկրորդ օրինաւոր պատճառը կիրակի օր աշխատելու՝ բարեպաշտութիւնն է, այսինքն անանկ գործքեր ընելն որ անմիջապէս ան փառացն ու պատուոյն կը վերաբերին: Զոր օրինակ զանգակ զարնել՝ ժողովուրդը ժամ կանչելու համար, խորանին մօտերը վառել, սօնին հարկաւոր զարգերը գնել կամ վերջընել, Թափօրի մէջ ծանր պատկեր կամ արձան տանել. վասն զի ասոնց ամեննքն ալ ան պաշտամունք են, ու բուն ասոնք ընելու համար՝ արգելած են ուրիշ ծառայութիւնները,

կրսէ սուրբ ագուխնացին : Իսկ ան բարեպաշտական գործքերն որ ստիպողական հարկաւորութիւն մը չունին նոյն օրն ընելու, զոր օրինակ նշխարք թափել, ժամ զարդարել, ժամ սուլել, թէ որ յանկարծական հարկաւորութիւն մը չըլլայ նէ՛ հրաման չիկայ ընելու, առաջուց պէտք է ընել :

Երրորդ օրինաւոր պատճառը կիրակի օր աշխատելու՝ եղբայրսիրութիւնն է, այսինքն կարօտելոց օգնութիւն հասնել, գործք ողորմութեան ընել : զոր օրինակ մեռելները գերեզման տանել կամ թաղել, հիւանդներուն ծառայել, անկողիններն շինել, գեղ պատրաստել, արուն առնել, վէրք պատել, ու խիստ կարօտելոց համար նաև բանիլ կիրակի օր, որպէս զի վաստակածոջնիս կարենանք իրենց ծանր կարօտութեանն օգնել, միայն թէ չըլլայ որ կարօտներուն օգնելու համար՝ մեր հոգին հոգևորէ զրիկնք :

Չորրորդ օրինաւոր պատճառը քաղցին սովորութիւնն է, կիրակի օր անանկ աշխատանք մը ընելու՝ որուն նք եկեղեցին աչք գոցած է : Կան աշխատանքներ որ՝ մարդ կրտարակուսի թէ արդեօք կիրակի օր կրնայ ըլլուիլ թէ չէ . ան ասենը քաղցին կամ երկրին սովորութեանը հետեւելու է : Բայց հերիք է որ իրօք ըլլայ ան սովորութիւնն, ու սուրբ եկեղեցին թողուցած ըլլայ . հերիք է որ պատարագ ասնելու և ուրիշ հոգևոր բաներու արգելք չըլլայ . հերիք է որ ադահութեան համար չընէ մէկն տա բաներն, այլ հարկի համար . թէ որ չէ, սովորութիւն չըսուիր անիկայ՝ այլ անկարգութիւն, որ մեղքէ չի խալըսեր զմարդը : Սովորութիւն ըսածնիւ է՝ ինչպէս ուտելու բաները կիրակի օր գնել ու ծափել, և ասոր նման բաները . բայց միշտ ան զգուշութիւններով որ ըսի, այսինքն հոգևորի արգելք չըլլայ, եկեղեցական հանդէսներու ատեն առուառուրի չիզբաղի մէկն և ուրիշներն ալ չիզբաղեցընէ ան ատենը խանութիւն բաց կը պահեն, ու միշտ առուառուրի հետ կըլլան : Թող աղէկ մտածեն սրճանոցներու և գինեատուններու տէր եղողներն որ կիրակի օրեր արգելք կըլլան ուրիշներուն ժամ երթալու, բոլոր օրը կերուխուսի և ատեն անջնելու հրաւիրելով զամենները : Անոր համար ալ է որ

բաներնին յաջող չերթար, քանիները կործանեցան . վասն զի ճշմարիտ քրիստոնէի շահ չէ ըրածնին, կիրակի չեն բաներ . հոգևոր բան չեն լեր, ժամերգութեան՝ ձայնաւորի՝ օրհնութեան՝ չեն երթար, ուրիշներուն ալ պատճառ կըլլան կիրակիին չիպահելու :

Հապա սափրիչներն որ կիրակի օրերն ինչուան կէսօր ժորութք ածիլելու հետ կըլլան, ինչ ըսելու է անոնց համար : Յայտնի է որ ըրածնին ծառայական գործք է . բայց որովհետև շատը կիրակի օր կուգան ածիլուելու, հարկ կըլլայ որ ածիլեն՝ տուն տեղ պահելու համար . թէ որ չէ, իրենց հացը կը կորսընցընեն : Մանաւանգ որ շատ արուեստաւորներ և երկիր գործողներ կան որ լուր օր չեն կրնար ձգել բաներնին ու գործքերնին՝ գալու ածիլուելու համար . ուստի սովորութի եղած է, ու սուրբ եկեղեցին ալ այք կը գոցէ, որ սափրիչները կիրակի օր բանին . միայն թէ ժամակարգութեաւ ձայնաւորի ատեն չըլլայ բանելին, պատարագնին տեսած ու հոգևորնին լած ըլլան : Աւանց ասոնց՝ ոչ կարօտութիւնն և ոչ սովորութիւնը զիրենք անմեղադիր կրնայ ընել, ինչպէս և ոչ զանոնք որ կիրակի օրուան կրտսեան ածիլուելու համար : Անանկ է նէ, թող աղէկ մտածեն ան խաթուններն և աղջկներն որ կիրակի օր ունայնատիրութեան համար աղախիններնին ինչուան կէսօր կաշխատողնեն՝ մաղերնին վրանին գլուխնին չքակել աալու համար . իրենք կիրակիին կաւրեն՝ հերիք չէ, անոնց ալ աւրել կուտան՝ առանց հարկի չէ թէ միայն ծառայական գործք ընել տալով, այլ նաև առաքելոյն խօսքին գէմ, որ կը խրատէ խաթուններն որ ունայնութեան ետևէ չըլլան . “Նոյնպէս և կանայք ՚ի զարդ խոնարհութեան, ակնածութեամբ և զգաստութեամբ զարդարել զանձինս, մի ՚ի հիւսս ոսկեմանս ընդելուզեալս մարգարտով, կամ ՚ի շանդերձս պաճուճեալս ” . (Ձ . Տի . ք . 9 :

Ասոնցմէ ՚ի զատ երբոր եկեղեցւոյ գլխաւորները պատճառի մը համար հրաման կուտան կիրակի օր մը բանելու, խղճմտանքի տեղ չի մնար : Աս հրամանը սրբազան Պապն ամմենուն կրնայ տալ, եպիսկոպոսներն իրենց թեմին, ու ժողովդապետներն իրենց ծուխերնուն՝ ինչպէս գրեթէ ամմեն տեղ սովորութիւն եղած է : Ուստի երբոր մէկը պատճառ մը կուեննայ կիրակի

օր բանեցու , պէտք է որ հրաման առնէ , թէ որ յանկարծական հարկ մը չէ , և ատեն կայ հրաման առնելու : Արիկայ ասանկ է կրօն Բենեգրիկոս Ժ. Գ հռոմայ հայրապետը , վասն զի մէկն իրեն բանին գառաւոր չի կրնար ըլլալ : Անոր համար երբոր իրեն կերեւնայ որ բաւական պատճառ ունի կիրակի օր բանեցու , պէտք է եկեղեցնայ գլխաւորներէն հրաման առնէ . թէ որ ասն նէ , առանց խղճմտանքի կրնայ բանիլ : Խօսք հասկընալու համար . պէտք կըլլայ կիրակի օր փայտ քար աղիւս կիր բերելու՝ ժամ շինելու համար . պատճառն օրինաւոր է , և մեծերը հրաման կուտան հարջընեցու ըլլանք նէ : Պէտք կըլլայ կիրակի օր բանիլ աղքատներուն օգնելու համար . պատճառն օրինաւոր է , մեծերը հրաման կուտան երբոր հարջընենք նէ : Անանկ աղքատներ կան որ կիրակի օր ալ հարկ կըլլայ իրենց բանեցու , չէ նէ՝ հաց չեն գտներ ուտելու . ասանկներն երբոր հրաման խնդրեն նէ , մեծաւորները չէ չեն ըտեր . միայն թէ ու թիւններ կը գնեն որ իրենց հոգևորին արգելք չըլլայ , ուրիշներուն գայթակցութիւն չիտան : Հաւանական վախ մը կրնայ ըլլալ որ եթէ աս կամ ան ծառայական գործքը մէկէն չըլլուի նէ՝ մեծ վնաս մը պիտի պատահի . պատճառն օրինաւոր է , հրաման խնդրելու որ ըլլանք , եկեղեցին չէ չքսեր . միայն թէ իր գրած թէ ու թիւնները պահենք :

Հիմայ ըսէք ինծի . օրինաւոր պատճառ է որ ոմանք կը բերին , ինչ ընենք , պարապ չիկենալու՝ չիմանծ բանալու համար՝ քիչ մը կաշխատինք , քիչ մը գուրպայ կը հիւսենք , քիչ մը մանած կը մանենք , լսելով : Չէ , թէ և անկէց վաստակ մը չունենան , թէ և միայն ատեն անցընելու համար ըլլար ըրածնին , չեն կրնար ատանկ փուճ պատճառի համար կիրակի օր բանիլ . թէ որ պարապ չիկենալ կուզեն նէ , թող աղքատներուն համար բանին , ան ատենը մեծաւորները հրաման կուտան . չէ նէ , բան մը շաժեր առ խօսքն որ շատերուն բերանն է , ալ լաւ է կրտեն աշխատիլ կիրակի օր՝ քան թէ պարապ կենալ ու բարբառանք կամ ուրիշ մեղքեր գործել : Ինչ անխելք հետեանք . ուրեմն մէկն որ չաշխատիր , հարկ է որ բարբառանք ընէ , կամ ուրիշ մեղքեր գործէ . ինչ պէս որ կիրակի օր աշխատանքէն ետ պիտոր կենայ , անանկ ալ մեղք գործելէն պարտրկան է ևս կենալու :

Բայց ինչու Էծ . և իր սուրբ եկեղեցին ասանկ սաս-
տիկ արգելք գրին կիրակի օր չաշխատելու , երբսր աշ-
խատանքն ըստ ինքեան գէշ բան մը չէ : Ասոր պատ-
ճառն անցած կիրակի ըսի , բայց եկած կիրակի աւելի
բացատրեմ պիտոր . ուրեմն եկէք որ լսէք , մեծ ու
պզտիկ՝ արուեստաւոր ու բանւոր՝ ամմնիքդ ալ եկէք
լսելու , վասն զի օգտակար ու հարկաւոր բաներ են
բեղքներս :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԻՆ .

Բարեպաշտիան Գործերու Լեայ :

Չեզի ըսի առաջուց որ կիրակի բռնել ըսելն՝ ան
օր սրբութեամբ անցընել ըսել է . ասոր համար այն-
չափ սաստիկ արգիլած է կիրակի օր բանիլն և աշխա-
տիլը , գաատասանի վերաբերեալ բաներ՝ գաշնագրու-
թիւն՝ ծառայական ու գրեթէ ծառայական գործքեր
ընելը : Վասն զի ինչպէս որ ամմնն եկեղեցական ու
քաղաքական օրէնքներն , ամմնն սուրբ հարք , սրբազան
պապերն և եկեղեցւոյ հոգևոր հովիւները կրտեն , աս
գործքերը մեր միտքը կը ցրուեն և չեն թողուր Էյ և հո-
գևորի հետ ըլլալ , և կիրակի օրերնիս որբութեամբ ան-
ցընել : Ուրեմն յայտնի եղաւ որ աս արգելքին , այս-
ինքն կիրակի օր չի բանելուն գլխաւոր վախճանն ան է
որ կարենանք բարեպաշտական գործքերու հետ ըլլալ
'ի փառս Էյ և մեր հոգևոր օգտին համար . ուրեմն յայտ-
նի եղաւ որ կիրակի օր սրբութեամբ անցընելու համար
հերիք չէ աշխատանքէն ետ կենալը , վասն զի պարապ
կենալը վնասակար բան է , այլ պէտք է որ բարեպաշ-
տական գործքերու և Չերմնուանգութեան հետ ըլլանք :
Աս է որ ասորուան յորգորակիս մէջը պիտոր ջանամ
ձեզի ազէկ մը հասկըցընել :

Բայց կը վախնամ որ պարապ տեղը պիտոր խօսիմ .
վասն զի իխսա արմատացեր է քրիստոնէից մէջն աս գէշ
սովորութիւնը կիրակի օրեր աշխատելու . մարդարէնե-
րուն Էյ կողմանէ հրէից վրայ ըրած գանդատը՝ հիմա .

կուան քրիստոնեաներուն վրայ ալ կը յարմարի. « Պըզ-
ձեցին զաբաթս իմ, զաբաթս իմ աստիանեցին »,
Վիրակի օրը հոգևորի բարեպաշտութե ու ջերմեան-
գութեան հետ ըլլալու համար եղած է . իսկ քրիստո-
նէից մեծ մասն ան օրը պարապ կենալու, գատարկա-
բանութե, զբասնքի և աշխարհական բաներու կան-
ջընեն : Վիրակի օրն ամ փառաւորելու համար եղած
է, իսկ քրիստոնէից շատն ան օրն աւելի մեղք կը գոր-
ծեն՝ զամ կանարգեն : Վիրակի օրը սուրբ օր մըն է Եյ
նսիրուած . « Հանգիստ սուրբ Եյ », բայց քրիստո-
նէից շատերուն համար ան օրն ուրիշ օրերէն աւելի
յիզօժ է :

Նայի՛ք ինչ կընեն ան օրը քրիստոնեաներն ընդհան-
րապէս, և իրօք աս տասնկ ըլլալուն խելընիս կը հաս-
նի : Երկու վիճակ բաժնենք քրիստոնեաները . մէյ՛նք
անոնք որ մարմնոյ աշխատանք կընեն, ինչպէս արուես-
տաւորները՝ բանւորները՝ ծառաներն և երկիր գործող-
ները . մէյ՛նն ալ անոնք որ չեն աշխատիր, ինչպէս ու-
նեորներն և որոնք որ ունեորի պէս կապրին : Թէ որ
առջինները քննենք նէ, որովհետև կիրակի օրերն աշ-
խատանք չունին, բարեգործութեան ու հոգևորի հետ
ըլլալու տեղն՝ իրենց կրքերը գոհ ընելու կը նային . ուս-
տի բաժնասանք ընէլն՝ տնտրակեշտ խօսքերը՝ հասարա-
կօրէն կիրակի օրերը կընեն, գատարկաբանութե կու-
տան զիրենք, էրիկ մարդիկ իրենց մէջ ու կնկալք կընկ-
աց, կամ էրիկ մարդիկ կնկաց հետ միրասը ձեռւընին
առած՝ մէկուն մէկալին կանրկին զգեստ կը կարեն,
բաժնասանք՝ գատողութիւն և անկարգ խօսակցութիւն-
ներ կընեն : Նմանապէս կերսւխուժի՝ գինովալու՝ խա-
ղի՝ և ունեցածնին մխելու օրերնին կիրակի օրն է : Ան
օրը կըլլան հասարակօրէն կռիւները, մէկմէկ նախա-
տելներն, անէ՛ծք տալն, ու մէկմէկու ձեռք վերջընեցը :
Նմանապէս կիրակի օրը կըլլայ պար բանելն, ազնիկ՝
աղայ՝ մէկմէկու հետ տեսուիլը, սիրահարելն, և ին-
չուան ժամերու մէջ ալ ան տեսակ խօսքեր ու ձեռք
ընելը : Չեմ ուզեր ըսել մտքերնէն անցածներն որ ամ
կը անտէ . աս միայն ըսեմ որ գեղի մը ժողովը գապեա
իր գեղացոցը համար կըսէր՝ որ լուր օրերն ամմենքն ալ
մէյմէկ հրեշտակ էին . իսկ կիրակի օրերը մէյմէկ աս-
տանայ . վասն զի լուր օրերը կաշխատելին, ատեննին

ազէկ կանչենէին անմեղութեամբ . իսկ ամբի օրեր հոգեւորէ հետ ըլլալու տեղ՝ պարագ կենալով . կրքերնին գոհ ընելէն ուրիշ բան չէին մտածեր :

Ա՛ն է կիրակի օրը սրբութեամբ անցընելնիդ , ով քրիստոնէայք , կրակ սուրբ կիւրեղ . կրքերնուդ սանձը թողուլ , պարագ կենալ , մոլութեան ետեէ ըլլալ , ու լուր օրէն աւելի մեղք գործել : Ասկէց մեծ անկարգութիւն ի՞նչ կրնայ ըլլալ . լուր օրերն ամմենքն իրենց բանին գործքին հետ ըլլալով , խաղէն՝ կերուխումէն՝ զբոսանքէն ու մոլութիւններէն ետ կրկենան . իսկ կիրակի օրերն որ սուրբ օրեր են , բարեպաշտական գործքերու և ջերմասնդութեան համար գրուած , բարեգործութիւն ընող խիստ քիչ , անոր տեղը պարագ կրկենան , կերուխումի հետ կըլլան , խաղ կը խաղան , պար կը բռնեն , թատրոնները կերթան , Եյ անուշը կանարգեն , սուրբ օրը կը պղծեն : Ա՛ն է ուրեմն կիրակի օրը սրբութեամբ անցընելնին : Թէ որ կիրակի օրն ամփառաւորելու համար գրուած է , սւրեմն ով որ փառաւորելու տեղը կանարգէ մահուչափ մեղօք , կիրակին կը պղծէ : Թէ որ Ծառայական գործքերն որ ըստ ինքեան օրինաւոր և ազէկ բաներ են՝ բայց կիրակին կաւրեն , վասն զի մարդուս միտքը կը ցրուեն և արգելք կըլլան Եյ հետ ըլլալու , հապա ո՞րչափ աւելի կաւրեն մահուչափ մեղքերն սր շիփշիտակ Եյ գէժ են , և Եյ սաստիկ անարգանք , կրակ սուրբ ազուինացին : Անոր համար սուրբ Օգոստինոս ալ կրակ որ կիրակի օր մեղք ընելը բոլոր օրն աշխատելէն և երկիր փորելէն աւելի գէշ է : Ուստի առանց Եծաբանական խնդիրներու մէջ մտնելու՝ Թէ արգեօք կիրակի օր մեղք գործուլը քանի՞ տեսակ մեղք կը գործէ , կրակ սուր կիրակի օր մահուչափ մեղք գործելն անանկ Ծանրացնու պարագայ մըն է , որ պէտք է խոստովանանքի մէջ բացատրել . հերիք չէ ըրած մեղքը խոստովանելը , պէտք է կիրակի օր ըրած ըլլալն ալ զուրցել , կրակ սուրբն Բոնաւենգուրա :

Հիմայ գանք ունեւորներուն՝ որ առանց աշխատանքի կապրին . ասոնց շատն՝ ինչպէս կրնանք ըսել որ կիրակինն սրբութեամբ կանցընեն : Ինչպէս ամմեն օր , առանկ ալ կիրակի օրերը գառասրկաբանութեամբ , մէկուն մէկաւրն ալցելութեան երթալով , քալելով , խաղալով , զբոսանքի հետ ըլլալով կանցընեն : Առաւելանց ո՛չ

կելէն . կելեն չեն ելլեր՝ հոգիներն մտածելու տեղը . մէկէն մարմիններն կը հոգան , սև ջուր , նախաճաշիկ , հագուել սրգուիլ՝ մտնաւանգ խաթունները , քիչ մը պարապ խօսքեր , քիչ մը տնտնալ . քիչ մը ան օրուան զբօսանքներն՝ կերակուրներն՝ երթալու տեղերներն մտածել , մէյրէն ալ կէսօրը կը մտենայ , ճորով պատարագ մը լսելու առեն կը մնայ , երբեմն ալ չեն հասնիր ատենին : կերակուրի ալ ուշ կերթան , հիմակուան նորելուք սովորութիւնն է . ուստի ինչուան որ սեզանը լճննայ , ինչուան որ խօսակցութիւններն խաղերներն զբօսանքներն լճննայ , ինչուան որ քիչ մը հանգչին քնանան , երեկոյեան ժամերգութիւն՝ օրհնութիւն՝ քրիստոնէական վարդապետութիւն՝ քարոզ չի մնար , ամեն բան կը լճննայ , քաղելու զբօսանքի կելլեն ամենքն , անկէց ետքը գնա մարգ գտիր ժամիր : Ատանկով ըստ օրը մարմնաւոր բաներով կանցնի : Հիմայ ըսէք . մէկն որ կիրակի օրը գառարկաբանութեամբ , մէկուն մէկապին հետ տեսնուելով , քաղելով , խաղալով , զբօսանքով կանցընէ , առանց հոգևորի հետ ըլլալու՝ ոչ տունը ոչ ժամը , առանց բարեգործութիւն մը ընելու , առանց օրհնութիւն մը առնելու , առանց հոգևոր բան մը լսելու , կրնայ ըսուիլ որ կիրակին սրբութեամբ կանցընէ : Չէ , չէ , մտքերնէն թող վերջունեն , ատիկայ կիրակի բանէլ չէ , կիրակին աւրել է . « Ապականեցին զչարսթա իմ » , թէ որ առուտուրը՝ գաշնագրութիւններն՝ աշխատելու մարգուս միտքը կը ցրուեն և արգելք կըլլան Ե՛ , հետ ըլլալու , ուստի անոր համար ալ հրաման չիկայ կիրակի օր անսնկ բաներ ընելու , որչափ աւերի արգելք կըլլան մեծամեծ սեզաններն՝ ընդունելութիւնները՝ խաղերը՝ պար բանելու հանգէսները՝ որ հասարակօրէն կիրակի օրերը կըլլուին : Նորէն կըսեմ . ասանկ անցուցած կիրակիներն՝ կրնայ ըսուիլ որ սրբութեամբ անցուցած ըլլան : Չէ , լսւր օրերէն ալ գէշ . Ե՛ թի առաւարելու տեղն՝ իրենց կրքերը պաշտելէն ուրիշ բան չեն ըներ , սատանան կը փառաւորեն : Ատանկ կիրակի ընելը՝ կիրակին սրբութեամբ անցընել չէ , կրնէ սուրբ Ոսկերերան . այլ սրբապզծութիւն ընել , կիրակի օրը պզծել ապականել : Անոր համար Ե՛ թի մովս մարգարէին բերնովը կըսէ . (Է . 21 .) « Ատեցի մերժեցի զտօնս ձեր » . այսինքն ձեր ասները ձեր կի-

րակիները մեզի ըլլան, հաճոյ չեն ինծի : Մաղաքիս
մարդարէին բերնովն ալ աւելի ծանր խօսք մը կըսէ .
(թ. 3.) “ Յանեցից զապաւառն ընդ երեսս ձեր . զա-
պաւառն ասից ձերոց , , . այսինքն ձեր բռնած կիրա-
կիները մեռութեան պէս երեսնիդ պիտոր զարնեմ :

Բայց մենք պատարագնիս կիրակի օրը կը տեսնենք ,
աշխատանքէն ծառայական գործքերէն ետ կը կենանք .
սուրբ և կեղեցին այսչափը կը հրամէ , ասկէց աւելի ինչ
պարտական ենք ընելու , կրօնն ոմանք : — Իրաւ է , նք
և կեղեցին պատարագ մը տեսնել կը հրամմէ , բայց ա-
տով ուրիշ բարեպաշտութեան գործքեր ընելու պարտ-
քէն չի խաշուեր զմեզ , մեզի կը թողու ընտրելն որ ինչ
բարեգործութիւն կուզենք նէ՛ ան ընենք : Ուրեմն կը
կարծէք որ պատարագ մը տեսնելով , ան ալ առանց
ջերմեռանգութեան ու որչափ կարելի է նէ կարճը
փնաբուելով , կիրակի՛ եղաւ : Ըսել է որ չէք գիտեր կի-
րակի պահել ինչ ըտել է , չէք գիտեր որ կիրակի օրը
սուրբ օր է , նյ նուիրուած օր է , նծ իրեն համար պա-
հեր է ան օրը : Կիրակի պահելու պատուիրանքն երկու
մաս ունի . մէկն արգելք , մէկալը հրաման : Կարգիլէ
աշխատանքն ու ծառայական գործքերն . ուրեմն թէ որ
չէք աշխատիր նէ , պատուիրանքին աս առջի մասը միայն
պահած կըլլաք : Բայց երկրորդ մասը կը հրամմէ կի-
րակի օր նծ փառաւորել բարեպաշտութեան գործ-
քերով . ասիկայ պատարագ մը տեսնելով , քառորդ
մը ասեն ժամը կենալով , կարծէք որ կը կատարուի՞ .
բոլոր օրուան ասանըհինգ քսան վայրկեանն նյ տա-
լով , կարծէք որ օրը սրբութեամբ կանցընէք : Չար-
մանք բան . կիրակին աւրելու համար՝ գոնէ երկու
ժամ աշխատիլ պէտք է . ետքը ասանըհինգ վայրկեան
հոգևոր ընելով կը կարծէք որ կիրակի ընել կըլլայ :

Ես ալ ըսէք ինծի . պատարագ մը լսելէն ետքն ինչ
կուզէք ընել կիրակի օր , թէ որ հոգևորի և բարեգոր-
ծութեան հետ չէք ուզեր ըլլալ նէ : Աշխատիլ չէք
կրնար , վասն զի արգիլած է . ուրեմն հարկ է որ բո-
լոր օրը կամ պարապ կենաք , և կամ զքօսանքի անցը-
նէք : Մէկը չի տարակուսիր որ պարապ կենալը գէշ
բան է , ամենն ախտ անկէց կը ծնանի . իսկ զքօսանքն
երբոր չափը կանցնի՛ ան ալ մեզք ըլլալն ամենիցը դի-
տեն : Ուրեմն բոլոր օրը պարապ կամ զքօսանքի անցը-

նելով հուզէք որ սրբութեամբ անցուցած ըլլաք .
“ Ըարաթ հանգիստ սուրբ տեսուն , , Կը խարուիք սփ-
րեք որգիրք . ասիկայ կիրակի պահէլ չէ , օրն այ նու-
րել չէ , ձեզի ու ձեր զբօսանքին նուիրել է , սատա-
նոյին կամքը կատարել է . անոր համար ձծ Ետայի
մարգարէին բերնովը կը մերժէ , չուզեր անանկ տն կամ
կիրակի բռնելը . “ Զչարաթն ձեր և զտօնս ատեաց
անձն իմ , , . (Թ . 14 :) Ասանկ է անոնց բռնած կիրա-
կին ու առը , որ ան օրերուն կրսպասեն ասգիս ան-
գին զբօսանքի երթալու , ուտելու խմելու խաղալու
խնտալու պարելու , բոլոր օրն աշխարհական բաներով
անցընելու . ասիկայ այ տօն ընել չէ , սատանային
տանն է : Աստուածաբանները Թէ և ամենիքը շին միա-
բանիբ կիրակի օր պատարագ մը տեսնելէն ուրիշ հո-
գեոր բան չընողներուն ինչ տեսակ մեղք գործելուն
վայ , բայց ամենիքը մեկբերան կրտն՝ որ մեղք է ըրած-
նին , անանկ կիրակի պահէլ չըլլար . ամենիքը մեկբե-
րան կրտն որ կիրակի օրը սրբութեամբ չանցընելը՝ կի-
րակի չիպահէլն՝ այ մեկալ պատուիրանքներուն զէմ
ընելուն հետ մէկ է , ինչպէս որ առ կամ ան ճամբով
գժօրք երթալն ալ մէկ է :

Հիմայ նորէն քնարաննիս գառնանք . կիրակի օրը նր
օր է , այ նուիրուած օր է . կիրակի պահէլ ըսելն՝ ան
օրը սրբութեամբ անցընել ըսել է , այ հետ ըլլալ բա-
րեպաշտութեան գործքերով ձծ փառաւորել ըսել է :
Ուրեմն կիրակի պահէլու համար հերք չէ պատարագ
մը տեսնելը , պէտք է ուրիշ բարեգործութիւններ ալ
ընել , պէտք է կամ բոլոր օրը՝ կամ օրուան մէկ մեծ
մաւր ձծ պաշտութեան գործքերով անցընել : Բայց
որանք են աս գործքերն որ կիրակի օրը պէտք է ընենք :
Հոգեոր բան լսել , աղօթք ընել , հոգեոր գրքեր կար-
գալ , մտածական ընել , ճանապարհ խաչին , հաւատոյ՝
յուսոյ՝ սիրոյ՝ զգման ներգործութիւններն ընելն ,
խոստովանանք ըլլալ , սրբութիւն առնել , ժամերգու-
թիւն մտիկ ընել , օրհնութիւն առնել , գործք սգոր-
մութեան ընել , աս ամենքն ալ բարեգործութիւն են ,
բարեպաշտական գործքեր են , որ խիստ ազէկ կօզնեն
կիրակի օրը սրբութեամբ անցընելու : Ուրեմն բարի
քրիստոնէայն կիրակի օրերն երբոր արգէլք մը չունի ,
ժամ կերթայ ջերմեռանգութեամբ ժամերգութիւն

կը լսէ, պատարագ կը տեսնէ, հոգևոր խօսք մտփկ կընէ՝
որ այնչափ հարկաւոր է, երեկոյեան ժամ կերթայ,
սրբութեան օրհնութիւնը կառնէ :

Իսկ թէ որ մէկը չի կրնար ժամ երթալ հիւանդաւ-
թեանը կամ իսկաւ ծերութեանը համար, կամ անձրե-
քով միւս տիղմ ըլլալով, կամ առնը մարդ չունենա-
լով որ ազարը նայի, ինչ պէտք է ընէ. բալար օրը պա-
րո՞ք պիտի անցընէ գատարկարանութեամբ ինչպէս
չտարը կընեն : Չէ, բարի քրիստոնէական կիրակի որ
տունը կենայ ալ նէ՝ պէտք է մտածէ որ կիրակի է, և
երբ որ արիւնները ժամ կերթան, ինքն ալ թէ առողջ
ըսոյ՝ թէ հիւանդ՝ պէտք է բարեգործութիւն մը ա-
զօք մը ընէ, զոր օրինակ վարդարան մը գարձընէ, հա-
ւասոյ՝ յաւոյ՝ սիրոյ՝ զգձման՝ ներգործութիւններն
ընէ, հոգևոր բան կարգայ, ասոցն երեսնին խաչ հա-
նէ վարժեցընէ, հաւասոյ բաներ քրիստոնէական վար-
դապետութիւն սորվեցընէ. ասանց ամեն ալ բարե-
գործութիւն են, կիրակի որը սրբութեամբ անցընել
կուտան : Մէկը ճամբան ալ գտնուի, գալափ մը մէջ
ալ ըլլայ, կրնայ ազօք ու մտածական ընելով սրբու-
թեամբ անցընել կիրակին. վասն զի ԾԺ ամեն տեղ է :
Ասանկ կընէին առջի քրիստոնէականներն որ մեզմէ շատ
տեղի բարեպաշտ ու ջերմասնոց էին. իրենց մեծ բա-
նը կիրակի օր ԾՅ և բարեգործութեան հետ ըլլալն էր :
Ժամ կերթային, ջերմասնոցութեամբ և կեղեցական
հանգեսներուն ներկայ կըլլային. ու թէ և ան ասանն
ուրիշ շատ և աւելի երկայն էին հանգեսներն, ինչուան
տարջ ջերմասնոցութեամբ կը կենային. իսկ սվ որ շէր
կրնար ժամ երթալ, տունը կամ ուր որ կը գտնուէր
նէ՝ առթիք և բարեգործութեան հետ կըլլար : Ասանկ
եղած է միշտ առջի հաւաստացելոց սովորութիւն, և աս
է սուրբ եկեղեցւոյ՝ սուրբ հարց՝ սուրբ ժողովոց՝ սրբ-
բաղն պապերուն՝ և ամեն եպիսկոպոսաց վարդապե-
տութիւնը : Ամենուն ջանքն աս եղած է՝ յորդորել
քրիստոնէականներն որ կիրակի օր ժամ գան, ԾԺ ային
գաղափարներն ներկայ գտնուին, ու մանաւանդ հոգևոր
խօսք լսեն, վասն զի ասոնցմով կըլլայ կիրակի պահե-
լը : Իսկ հիմայ երթանք մէյով քաղերք աներն ու զբո-
սանց տեղաւանք. ո՞հ, սրչափ հոգի կը գտնենք որ
ժամ կրնային երթալ, և իրենք ասանց հարկի հոն կե-

ցած պարտապ կանցընեն ատեննին՝ յօրանջելով, գա-
տարկարանութիւն ընելով, խազ խազալով, զքօտանքի
կամ ալ գէշ բաներու հետ ըլլալով: Երթանք պար-
տինք ամենն անզ, ամենն անզ ալ պարտապ մարդիկ
կը գտնենք՝ ամենն անասկ բանի հետ եղող բայ 'ի բա-
րեգործութենէ: Ախոսս ափսոս, թէ որ այցելու-
թեան երթալ ըլլայ, կամ թատարոն, կամ պար բըռ-
նելու հանգէս, կուզէ ատենն գուրս ըլլայ, կուզէ օգը
գէշ ըլլայ, չեն նայիր. իսկ ժամ երթալու համար օչ
ատենը կը յարմարի ոչ օգը: Հեռու գեղեցիկն ինչուան
քաղաք գալը կուգան, բայց քաղաք գալէն ետքը՝ ժամ
գալու ջերմանաւթութիւն ընելու անզը՝ որը հրապա-
րակ կեցած, որը փողոցները կը պտտի, որը պանգոկի
մէջ կը խաղայ կը խնայ, կուտէ կը խմէ, ատենը պա-
րտապ կանցընէ, ուրիշներուն գայթակղութիւն կու-
տայ, մանաւանդ երիտասարդներուն: Աս է կիրակի
բունելին. չեմ ըսեր որ առարւրնէ ինչուան իրիկուն
աղօթքի ու բարեգործութեան հետ ըլլան, չեմ ըսեր
որ կիրակի օր քիչ մը շունչ չաւնեն չիղուարձանան
զքօտանքի չերթան. չէ, այոչափ խիտ չեմ ուզեր ը-
լլալ, չեմ ուզեր ձեզ խղճահար ընել. հերիք է չափա-
ւոր ըլլայ ըրած զքօտանքնիդ, ըրէք, զեն չիտար: Բայց
ամենն բան իր ատենին. աղօթքի և բարեգործութեան
ատեն, ժամ երթալու հոգևոր խօսք լսելու ատեն,
ծածային պաշտամունքներուն ներկայ ըլլալու ատեն,
այցելութեան երթալ խազի զքօտանքի հետ ըլլալ ա-
տենն գուրս բաներ են:

Ուրեմն, սիրելի որդիքս, կարճ խօսքով ձեզի կանան
մը ասմ կիրակինիդ ազէկ ընելու, և անանկ կանոն մը՝
որ ամեննուն ալ յարմարի: Ար յորդորեմ գձեզ որ թէ
կիրակի և թէ լուր օրերն առջի քրիստոնեաններուն պէտ
ընէք. սուրբ գիրքը կրտ որ իրենց բանը գործքը հո-
գևոր խօսքեր լսեն էր, հաղորդուիլ ու աղօթքի հետ
ըլլան էր. « Եւ էին հանապազորդեալք վարդապե-
տութեան առաքելոցն, և հաղորդութեան, և բեկանե-
լայ հացին, և աղօթից », (Գործ. ք. 42.) Դուք ալ
գոնէ կիրակի օրեր ասանկ ըրէք, ու տապհով եզիք որ
կիրակինիդ սրբութեամբ անցուցած կըլլաք: Նախ շա-
նացէք հոգևոր խօսք լսել՝ որ հոգիներնուս կերակուրն
է, քրիստոնեական վարդապետութեան գալ՝ որ ամեն

նուգ աչ խիտտ հարկաւոր է . աղէկ գիտցիք որ հոգևոր բան լսելու բոլորովին անհոգ ըլլալը մեղք է . և մահաւջափ մեղք : Երկրորդ ջանքերնիդ ըլլայ , կիրակի օրերը՝ գոնէ ամիսը մէյմը . գոնէ երկու իրեք ամիսը մէյմը , խոստովանիլ ու սրբութիւն առնել . կամ գոնէ երբոր կը կասկածիք որ մահոււջափ մեղքի մեջ էք : Երրորդ՝ մասնաւոր կերպով կիրակի օրեր աղօթքի հետ եղիք , վասն զի անով կընդունինք այմէ ամ մն հարկաւոր շնորհք , մանաւանդ յարատուութեան շնորհքը : Ասանկ ընելու ըլլաք նէ , մի տարակուսիք որ կիրակի օրերնիդ սրբութեամբ անցուցած կըլլաք :

Աստուծոյ երրորդ պատուիրանքը բացատրելա ինչ խօսքով որ սկսայ նէ՝ ան խօսքովը լմնցնենմ . “ Յիշես ջիբ զօրն շաբաթուց , սրբել զնա ” : Մտքերնիդ աղէկ պահեցէք որ կիրակի օրը սրբութեամբ անցնելու համար պարտական էք ծառայական ու գրեթէ ծառայական գործքերէ ետ կենալ , և առանց օրինաւոր պատճառի մը չաշխատիլ ամենեկին : Մտքերնիդ աղէկ պահեցէք որ կիրակի օրը սրբութեամբ անցնելու համար հերիք չէ ծառայական գործքերէն ետ կենալն , և ոչ պատարագ մը տեսնելը , այլ պէտք է բարի գործքերու և քրիստոնէական բարեպաշտութեան հետ ըլլալ . անանկ որ կիրակի օրը ձեզի համար կարենայ ըսուիլ նր որ մը՝ այ նուիրած ու ձեր հոգւոյն համար պահուած . որպէս զի ինչպէս մեծն Գրիգոր կրսէ , թէ որ բոլոր շաբաթուան մէջն այ և ձեր հոգւոյն վերաբերեալ բաներու պակասութիւն մը ըրած էք նէ՝ կիրակի օրը ձեր ազօթքովն ու բարեգործութիւններովը քաւէք : Ախ , իրաւջընէ բոլոր շաբաթը մարմնաւոր բաներէն ուրիշ բան չի մտածուիր . ուրեմն ասկէց պատշաճ ինչ կրնայ ըլլալ որ գոնէ կիրակի օրը հոգևոր բաներ մտածենք : Իրաւջընէ բոլոր շաբաթը հոգ ընող քիչ կայ . կամ ամենեկին չիկայ՝ ամ փառաւորելու . ուրեմն ասկէց պատշաճ ինչ կրնայ ըլլալ որ գոնէ կիրակի օրն որ իրեն համար պահեր է՝ զինքը փառաւորենք : Իրաւջընէ բոլոր շաբաթն այնչափ մեղքեր կը գործուին . ուրեմն ասկէց պատշաճ ինչ կրնայ ըլլալ որ գոնէ կիրակի օրը զզլումով աղօթքով ու բարի գործքերով անանց համար թողութիւն խնդրենք : Աս է բուն կերպը կիրակի օրերը սրբութեամբ անցնելու , և խաղտելով ան սոսկալի պա-

տիժներէն՝ որ կիրակի շիպահաներուն սպառնացեր է
 Թէ հոս և Թէ անգին ան օրհ-
 նութիւններուն՝ որ խոստացեր է Թէ կիրակի օրերը
 սրբութեամբ անցընողներուն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԻՁ.

Եկեղեցիէն յարգելու և :

“ Երկիր պագից 'ի տաճար սուրբ քո երկիւղիւ քո ” .
 (Սղ. Է .)

Իմացանք մեր պարտքն որ ունինք այ սուրբ անունը
 պատուելու . իմացանք նաև մեր պարտքը կիրակի օրերը
 սրբութեամբ անցընելու , այսինքն 'ի պատիւ այ բարե-
 գործութիւն ու ջերմեամբութիւն ընելով : Հիմայ
 չորրորդ պատուիրանքին վրայ խօսելէն առաջ կը ձեռն
 որ տեսնենք ո՛ր տեղ աւելի կուզէ Թէ որ զինքը պա-
 տուենք և իրեն երկրպագութիւն ընենք : Ասոր վրայ
 պիտոր խօսիմ այսօր , ու պիտոր ցընեմ որ եկեղեցի-
 ներն են ան տեղն , անոնց մէջը կուզէ Թէ որ մասնա-
 ւոր կերպով զինքը պատուենք , և անոր համար պէտք
 է որ մեծ յարգութի ունենանք եկեղեցիներուն վրայ :

Իրաւ է որ ամեն տեղ պարսրկան ենք այ պատիւ
 տալ երկրպագութիւն ընել , բայց Թէ կուզէ որ եկե-
 ղեցիներուն մէջն աւելի պաշտենք զինքն ու փառա-
 ւորենք : Երբոր Սողոմոն Երուսաղէմ տաճարը շինեց
 լճնցուց , որ աշխրբիս մէջն անոր պէս մեծագործ՝ ա-
 նոր պէս հարուստ՝ անոր պէս հիանալի տաճար չէ ե-
 ղած , Թէ ասանկ ըսաւ իրեն . “ Ահա ընտրեցի զտունս
 զայս , և սրբեցի զսա առ 'ի լինել անուան իմոյ աստ
 յաւիտեան . և եղիցին աչք իմ և սիրա աստ զամենայն
 առուրս ” . (Թ . Մեայ . Է . 16 .) այսինքն աս տեղն
 ընտրեցի որ իմ անունս հոս տեղը փառաւորէք , և իմ
 աչքս ու սիրաս հոս տեղն ըլլայ միշտ՝ ձեր երկրպա-
 գութիւնը տեսնելու և պիտրժելու համար : Եւ որով-
 հետև Թէ պաշտութեան աւջի և գլխաւոր բանն է զոր

ընել, պատարագ մատուցանել իրեն, անոր համար աս
ալ ըսաւ իմ իրեն. “ Ընարեցի զտեղիդ զայդ ինձ 'ի
տուն զոհից, , այսինքն աս ըլլայ ձեր ինծի զոհ ընե-
լաւ տեղերնիդ : Անոր համար Դաւիթ մարգարէն ան
Երուսաղէմայ տաճարը շինելու համար պէտք եղած
նիւթերը պատրաստելէն ետքը՝ որպէս զի Սողոմոն իր
որդին շինէ, մարգարէական հոգւով սաղմոսին մէջ ամ-
ման տեղ իր բաղձանքը կը յայտնէ ան սուրբ տաճարին
մէջը զիմ փառաւորելու : Ուստի տեղ մը կըսէ. “ Եր-
կիր պագից 'ի տաճար սուրբ քո, , ուրիշ ակզուանք
ալ նորէն կըսէ. “ Ուրախ եղէ ես այք ասէին ցիս 'ի
տուն տեառն երթիցուք մեք : Տէր սիրեցի զվայել
չաւթիւն ասն քո, և զտեղի յարկի փառաց քոց : Զմի
ինդրեցի 'ի տեառնէ և զսոյն աղաչեմ, բնակել ինձ 'ի
տան տեառն զամենայն աւուրս կենաց իմոց, , : Ետքն
ուրիշներն ալ կը յորդորէ որ հոն տեղն իմ փառաւո-
րեն, , ու կըսէ. “ Ի տաճարի նորա ամենեքին ասաս-
ցին զփառս նմա. 'ի տաճարի քում յԵրուսաղէմ քեզ
մատուցեն թագաւորք զպատարագս, , : Ետքն ալ ե-
րանի կաւայ անոնց՝ որ այ տանը մէջ, կամ անոր բակն
ըլլայ, կը բնակին. “ Երանեալ են այնոքիկ՝ որ բն-
կեալ են 'ի ասն տեառն. Երանի զոր ընարեցեր և ըն-
կալար, և բնակեացեն 'ի գաւիթս քո, , :

Անանկ է նէ, խիստ հարկաւոր է որ առաջ աղէկ
գիտանաք եկեղեցեաց ինչ ըլլալը : Ի՞նչ են ուրեմն աս
եկեղեցի ըսուած շինուածքներն որ ամմն ուղղափառ
քրիստոնեաները շիներ են ու կը շինեն : Միայն եկե-
ղեցւոյ մը օժումը տեսնելնիս հերիք է՝ իմանալու հա-
մար որ եկեղեցի ըսելն ի՞նչ ըսել է : Զէ թէ հասարակ
քահանայ մը, չէ թէ ժողովրդապետ մը, հապա եպիս-
կոսոսանք՝ իրենց բոլոր քահանայապետական զգեստ-
ներովը հագուած, եկեղեցւոյ պատերը ներսէն ու
զրահն չորս գին կը պարտին ու կորհնեն, մէյո՛ր խուսկ
կը ծխեն, մէյո՛ր օրհնած ջուր կը ցօղեն, մէյո՛ր մեռո-
նով կածեն, մէյո՛ր բազկատարած աղօթք կընեն, մէյո՛ր
տեսակ տեսակ խորհրդաւոր արարողութիւններ կը կա-
տարեն. աս ամմն բանը տեսնողն անկարելի է որ աս
կերպով օրհնուած տեղը սուրբ ու խիստ յարգելի բան
չխեղէ :

Ուրեմն եկեղեցի ըսածդ սուրբ տեղ մըն է. “ Ար-

բեցի զտեղիք զայդ , , . եկեղեցի ըսածք . այ նուիրուած
տեղ մըն է , ուր որ իր մեծութիւնը պիտի ճանչնանք
փառաւորենք , և իրեն երկրպագութիւն ընենք . “ Եր-
կիր պագից ՚ի ասճար սուրբ քո . . . ՚ի ասճարի նորա
ամենեքին աստացեն զփառս նմա , , : Եկեղեցի ըսածք
ազօթք ընելու տեղ է , ուր որ արարածներն իրենց
արարչին առջևը կը խոնարհին , ողորմութիւն՝ մեզ-
քերնուն Թողութիւն և իրենց հարկաւոր եղած շնորհ-
քը ու օգնութիւնը կը խնդրեն : “ Տուն իմ աուն
ազօթից , , : Եկեղեցի ըսածք այ բնակարանն է , ուր
որ Եծ մասնաւոր կերպով կը բնակի ինչպէս երկին-
քը . “ Տէր ՚ի ասճար սուրբ իւրում , տէր յերկին-
յսթոս իւրում , , . (Սղ՛ . Ժ . 4 .) Ուստի իրաւունք
ունէր սուրբ Բեռնարգոս եկեղեցի ըսածք պզտիկ
արքայութի մըն է ըսելու . վասն զի ինչպէս Քրիստոս
տէրն մեր իր Եծութեամբն ու մարդկութեամբն եր-
կինքը կը բնակի երկնաւոր հօրն աջ կողմը նստած , ա-
սանկ ալ մեր եկեղեցիներուն մէջը կը բնակի՝ սուրբ
հաղորդութի խորհրդովք . ինչպէս որ երկինքը հրեշ-
տակները զինքը կը պաշտեն , նոյնպէս մեր եկեղեցի-
ներուն մէջն ալ սուրբ սեղանին վրայ՝ ուր որ իր մար-
դասիրութեամբը մեզի հետ կը բնակի՝ նոյն պաշտօնն օւ
նոյն երկրպագութիւնը կը մատուցանեն :

Իրաւ է որ մեզի պէս խեղճ մարդիկն արժանի չեն
անսնելու ան սիրուն հրեշտակներն որ սուրբ սեղանին
չորս գին պաասած՝ զինքը կը փառաւորեն , իրեն երկր-
պագութիւն կընեն ինչպէս երկինքը . բայց աս երջան-
կութեանն արժանի եղան սուրբն Բարսեղ , սուրբ Ոս-
կեբերանը , և ուրիշ շատ սուրբեր : Ինչպէս որ Եծ եր-
կինքը կուրախացընէ և երանելի կընէ իր սուրբերը , ա-
սանկ ալ մեր եկեղեցիներուն մէջ կը մխիթարէ ու կը
սրբացընէ մեր հոգին . կը մխիթարէ՝ ճմարիտ խաղա-
ղութիւն տալով մեր սրտին , ու կը սրբացընէ իր շնորհ-
քովք սուրբ հաղորդութիւնն ընդունելովն : Ինչպէս
որ երկրլոբին ամմն բաները սուրբ են , ասանկ ալ մեր
եկեղեցիներուն մէջ ամմն բան սուրբ է . վասն զի հոս
այ խօսքերը կը քարոզենք , հոս Քնի սուրբ վարդապե-
տութիւնը կը բացատրենք , հոս Եծ ային խորհուրդները
կը անենք , եկեղեցւոյ խորհուրդները կը մտասկարա-
րենք , այ օրհնութիւնները կերգենք . հոս սրբոց մար-

մեր սուրբ մատուցները. Յնի՛ սուրբ ԹԹժժժժայ և նրե-
րու պատկերները կը պատուենք . հոս ՔՄ միածին որ-
գին այ ամենն որ ինքը զինքն՝ երկնաւոր հօրը կը պատա-
րագէ, անանկ խելքէ մտքէ դուրս պատարագ մը՝ որ
երկինք և երկիր կապշէցնէ, նոյն պատարագն որ Գող-
գոթա ընդ խաչին վայ մատոյց՝ աշխարհքս փրկելու
համար . մէկ խօսքով, հոս նոյն ինքն սրբութիւնը ՔՄ
ԹԹ իր բնակի իր մարմնովն՝ արեամբը՝ հոգւովն և ԹԹ ու-
թեամբը, բոլոր երկրներէ սուրբերն ու հրեշտակները
չորս գին առած . ուստի ամենն բան սուրբ է մեր եկե-
ղեցիներուն մէջը . “ Սուրբ է տաճար քո ” : Ուրեմն
ճշտօրէն է սուրբ Բեանարգոսին խօսքն որ մեր եկեղե-
ցիները պղտփկ արքայութիւն մըն են . կամ ինչպէս նա
Ռօկեբեանը կրտէ . եկեղեցիները հրեշտակներուն բնա-
կարանն են , երկրներն արքայարանն , և նոյն իսկ եր-
կինքը չորս պատի մէջ առած :

Հիմայ, սիրելի որդիքս , ասանկ ազէկ գիտնալով որ
եկեղեցի ըսելն ինչ ըսել է՝ պէտք չէ՛ որ հոն մտած ա-
տեննիս վախերնէս գողանք մեր անարժանութեանը
համար անանկ սուրբ տեղ մանեւու : Թէ որ իսրայէ-
լացիք Երուսաղէմայ տաճարին առջին՝ լսելով միայն ու
ԹԹ իրն բնակարան ընարեց զանիկայ . “ Եւ փառքն
տեաան լցին զտունն ” . (Ք . Մ՛այ . է . 1 .) աւ տեսնե-
լով որ երկրներէն բոց ինջաւ՝ Սողոմոնին պատրաստած
զհերն այրելու , չիհամարձակեցան ներս մանելու , այլ
զբանն առջին երեսի վայ ինկած երկրպագութի ըրին
ու փառք առին այ , “ Անկան ՚ի վերայ երեսաց յեր-
կիր , և երկիր պագին և օրհնեցին զտեր ” , որչափ ա-
ւել յարգութեամբ ու վախնալով պէտք է որ մանենք
մեր մեր եկեղեցիներն , ուր որ չէ թէ այ փառացն օրի-
նակն՝ ալ իրօք ինքն ՔՄ ԹԹ իր մարմնովն և արեամբը
հոգւովն և ԹԹութեամբը կը բնակի . ուր որ չէ թէ ոչ
խորներ և եզներ կը զոհուին ինչպէս Երուսաղէմայ
տաճարին մէջը , ալ ինքն միածին որդին այ ՅՄ ՔՄ ԹԹ
և մարգ . Ուրեմն պէտք չէ՛ որ եկեղեցի մանելու ասան
զբանն ու մէջը խորունկ խոնարհութիւն և այ մեծ ու-
թեանն յարգութիւն մը զգանք , ու ակնածութեամբ
ու ներքին և արտաքին պատկառանք հոն կենանք .
Ինչքանիս գլուխնիս այ խօսքերը մտիկ ընելով, ԹԹ այն
պաշտամանն ու սոսկալի պատարագին ներկայ ըլլա-

լով, գոհութիւն ապրով էյ, իր օրհնութիւնն երգե-
լով, պատրաստուելով որ իր շնորհքն ընդունինք սուրբ
խորհուրդներով, ձեռք ձեռք բերած իր սզորմութիւնը
խնդրելով, ծնկան վրայ եկած՝ ազաչելով որ մեզի օգ-
նէ, և իր առջին ինչուան գետին խոնարհելով, ճանչ-
նալով իր անչափ մեծութիւնն ու մեր յետին ողորմ-
լութիւնը : Պէտք չէ որ եկեղեցւոյ մէջ ամենն մտած-
մունքնիս ամենն խօսքերնիս ամենն գործքերնիս սուրբ
ըլլան, անանկ սուրբ տեղ՝ ուր որ ամենն բան սուրբ
պէտք է ըլլայ . « Տան քում վայելէ սրբութիւն » :

Աս եղած է միշտ առջի հաւատացեալներուն մտա-
ծութիւնն, որոնց համար Փիլոն երբայեցին ալ կը վկայէ
որ անանկ պատկառանք կը կենային եկեղեցւոյ մէջ,
անանկ լուութեամբ, անանկ պարկեշտութեամբ, որ
ցած ձայնով ալ խօսք մը չէին ըսեր մէկմէկու, և ոչ ա-
մուր կերպով շունչ առնելու կը համարձակէին : Ար
եղած է միշտ նաև հեթանոսաց ու կապաշտներուն
մտածմունքն իրենց տաճարներուն վրայ : Աւտփ ինչ
պէս կը վկայէ Սենեկա, տաճարը մտնելու ատենին
երեսնուն վրայ պատկառանք մը կերևար, գլխընին
Ծռած, առջենին նայելով, և ոչ բառ մը կը հանէին
բերներնէն առանց հարկի, և ոչ շունչ առնելու կը հա-
մարձակէին : Ասկէց յայտնի է որ էյ նուիրեալ տեղերն
յարգելն ու հոն պատկառանք կենալը բնական բան
մըն է, և բանականութիւնը կը սորվեցընէ մարդուս :
Ինչուան անգութ բարբարոսներն ալ ասանկ կը մտա-
ծէին, և եկեղեցիներուն և էյ նուիրուած տեղերուն կը
խնայէին :

Եկեղեցական պատմութեան մէջ բան մը կայ գրած՝
որ սուրբ Օգոստինոս ալ կը պատմէ : Ալարիկոս ասի-
րիկեցին գովածացոց Թագաւորն, անանկ անգութ անո-
ղորմ մարդը, երբոր զօրքով Խաալիա յարձրկեցաւ, և
գնաց Հռոմ քաղաքը պաշարեց առաւ, ներս մտնելու
ատենը հրաման տուաւ զինուորներուն արէ անցընել զա-
մնքն, ամենն դին կրակ տալ, գողնալ կողոպտել յա-
փրշտակել ամենն չարիք ընել, բայց միայն Ժամերուն և
անոնց մէջ եղած մարդկանց և ամենն բաներուն խնայել,
ու չխնայողն մահ սպառնացաւ : Ետքն ալ որպէս զի
չըլլայ որ մէկն իր հրամանին դէմ ընէ, սուրբ ձեռքը
կերթար Ժամերուն գրանն առջին կը կենար՝ զինուոր-

ներուն կատաղութիւնը հան զսպելու համար : “ Յայն վայր Թշնամին արհեստուշա մոլեալ, կըսէ սուրբ Օգոստինոս , անտի և անգր ոչ անցանէր , , . ըսել կուզէ որ բորբարոս Թագաւորը բանի մը շէր խնայեր . բայց Ժամերուն հասածին պէս՝ իր բարբարոսութիւնը մէկդի կը գնէր , կը խնայէր անոնց ու մէջն եղած մարգկանցն ու հարստութեանցը . “ Անգ սատակչացն ՚ի սպառսպուս սանձահարէր կատաղութիւն , , : Այսչափ պատկառանք և յարգութիւն ունէին բորբարոսներն ալ եկեղեցիներուն :

Իսկ մինք պէտք է ամբշնանք տեսնելով հիմակուան քրիստոնէից բռնած կերպը եկեղեցիներուն մէջ . ո՛ր է հագուստի պարկեշտութիւն , ո՛ր է պատկառանք , ո՛ր է խոնարհութիւն , ո՛ր է յարգութիւն . չիհաւատալու բան էր , թէ որ աչքով չի տեսնէինք նէ : Եկեղեցւոյ մէջ շատերը նոյն համարձակութեամբ կը կենան , ինչպէս աշխարհական տան մը մէջ : Չարմանք բան , կըսէ Ռսկերերան , առջի ատենները՝ քրիստոնէից տըները կարծես որ մէյմէկ եկեղեցի էին , այնչափ պարկեշտութիւն կը սլահէին քրիստոնէայք ամեն տեղ . իսկ հիմայ եկեղեցիները կարծես որ աշխարհական տուն գարձեր են , այնչափ համարձակութեամբ և առանց խարութիւն ընելու կը մտնեն կելլեն ամենեքը : Չէք տեսներ ինչպէս շատերը կուծիած ոտուրնին երկընցուցած կը նստին ինչպէս խանութի մը կամ պանգոկի մը մէջ . քուն եղողը կայ , խօսողը կայ , խնտացողը կայ , հետաքրքրաբար ասգիս անգին նայողը կայ՝ ելլող մըսնողները տեսնելու համար , ինչուան քարոզի ատեն ալ , սուրբ պատարագին ատենն ալ , սրբութիւնը բազմոցի վրայ եղած ատենն ալ երբոր ՔՄ ատերն մեր ազովք նիս լսերու և մեր երկրպագութիւնն ընգունելու համար հան կեցած կրտասէ : Տուն չունիք խորածելու , կըսէ սուրբ Ռսկերերան , տեսնուելու խնտալու տեղ չունիք , հետաքրքրութիւն ընելու ուրիշ տեղ չունիք . ի՛նչ է որ եկեղեցի կուգաք անարգելու և ուրիշներուն միտքը ջրուելու . եկեղեցւոյ մէջ և ոչ բառ մը առանց հարկի կրնայ ըսուիլ : Միրելի որդիք , նաև առձկրներէն գայ . Թակղող եղած է եկեղեցիներուն մէջը մեր բռնած կերպին վրայ : Տեսէք տաճկին մէկն որ Եւրոպոս շատ քաւեր էր էր , ի՛նչ ըսաւ մեր քարոզիչներէն մէկուն՝ որ զինքը

կը յորդորէր քրիստոնեայ ըլլալու . “ Ընդգէմ չէր որ քրիստոնեայ ըլլայի . բայց ձեր եկեղեցիները քաշելով հոն եղած անպարկեշտութիւններն որ տեսայ , խելքս պառկեցաւ որ չի կրնար ճշմարիտ ըլլալ ան կրօնքն որ իր եկեղեցիներուն մէջն ալ ատանկ քիչ պատկառանք կայ եյմէ . մենք մեր մզկիթներուն մէջն անանկ պատկառանքով կը կենանք , որ ծանր պատիժ կը կրէ պղտի անպատուութի մը ընողը : Ուրեմն մենք որ եյմէ աւելի կը պատկառինք , եյ աւելի պատիւ կուտանք , նշան է որ եւժ աւելի լոյս տուած է մեզի քան թէ ձեզի , : Տաճկին խօսքը բողոքովին անիրաւ չէր . վասն զի , ինչպէս նք Օգոստինոս կրսէ , շատ քրիստոնեաներ մարմնով միայն եկեղեցւոյ մէջը կեցած են , սրտերնին ուրիշ տեղուանք է , հոգևոր բան մը մտքերնէն չանցնիր : Չիկան կեկոխք և աղջկներ՝ որ եւժ փառաւորելու տեղն իրենց անափառութեանը համար եկեղեցի կուգան , որպէս զի ուրիշները զիրենք տեսնեն , նորելուք հագուաւորներուն վայ զարմանան . չիկան ալ որ բաց զգեստներով ուրիշները կը գայթակղեցնեն : Ո՛հ . թէ որ սուրբ Ոսկերեանը հիմակուան տաննս ըլլար նէ , չէր համբերեր , եկեղեցւոյ գուռը կը կենար , կորգիւր անանկները , չէր թողուր որ ան հագուաւորն եկեղեցի մտնեն . եկեղեցի՛ կուգաք , կրսէր իրենց , թէ պար բանելու կամ հարսնիքի . “ Զի՛նչ գործես . . . միթէ՛ ի կաքա՛ ի լունես , ի պար անցանիցես . միթէ՛ ի հարսանիս խնծգայցես , : Ա՛տ է եյ առջէն երկնալու զգեստնիգ , ան է ազօթը ընելու կերպարանիգ . “ Չեն այդպիսի կերպարանք խնդրուածոց , : Ա՛տ է խոնարհութիւննիգ , ան է համեստութիւնիգ , ան է մահացուցման և ապաշխարութեան հոգին՝ որ պէտք է ունենաք տէրերնուգ գիմաջը՝ որ ձեր փրկութեանը համար փշով պատկուած՝ խաչի վրայ գամուած՝ արունով ծածկուած՝ ձեզի կրսպասէ : Բայց հիմակուան տաննս մէկն որ սուրբ Ոսկերեանի ըրածն ընէր նէ , անխօհեմ է՝ խիտա է՝ կը սէին : Ի՛նչ խելքի գէմ բան . թագաւորի մը իջնանի մը պալատ ամմեն զգուշութեամբ ու պատկառանքով կը մտնեն , իսկ եյ արքունիքն՝ եյ բնակարանն առանց պատկառանաց առանց յարգութեան : Մէկն որ կայ . սեր պալատը պիտոր երթայ , վրան գլուխը կը շտկէ , պարկեշտութեամբ և յարգութեամբ ներս կը մտնէ ,

ամեն քաղաքավարութիւն ամեն արարողութիւնները
կը պահէ, չի համարձակիր խօսելու, և ոչ աչքը վեր
վերջնելու: Մանաւանդ թէ որ կայսեր գիմացն ելլե-
լու ըլլայ, ինչ ծառէնէր, ինչ գլուխ բանաշներ, ինչ
յարգութիւններ, ինչ պատիւ և մեծարանք: Իսկ քրիւ
տոնեայք երբոր եկեղեցի կուգան, այ տունը, թագա-
ւորնեքուն թագաւորին արքունիքը, չէ թէ միայն պար-
կեշտութիւն չեն պահեր, այլ նաև համարձակ աներես
կերպով թատրոն մը կամ պար բռնելու սրահ մը մտնե-
լու պէտ կը մտնեն, ոչ երկրպագութիւն ընել կայ և
ոչ ծախլ. ամօթ կը սեպեն ծնկան վրայ դալ, ձեռք
ձեռք բերել. երբեմն ալ կուսակնին սրբութեան կը
գարձընեն գեղացիի պէս: Արդէն մարգիկ. հերիք չէ
որ աներու մէջ՝ թատրոններու մէջ՝ ամեն տեղ այ
գէտ կընեն, կը յանգզնին դալ եկեղեցւոյ մէջ ալ զին-
քը նախատել, իր տանը մէջ իրեն գէտ ընել, գէշխոր-
հարգներով, չար բողձանքներով, անամօթ նայուածք-
ներով, անպարկեշտ խօսքերով, ժպտելով, գայթակ-
ղական նշաններ տալով, և երբեմն գողութիւններ ալ
ընելով: Արդէն մեծ ինչ նախատինք կրնայ ըլլալ այ,
ասկէն ծանր ինչ մեղք կրնայ ըլլալ, ասկէն սոսկալի
Ինչ անորէնութիւն:

Հաւատու բան է որ ասանկները հաւատք կրօնք ու-
նենան, այ վախը սրտերնուն մէջն ըլլայ: Չէ, անկա-
բելի է. վասն զի թէ որ քիչ մը հաւատք ունենային,
քիչ մը կրօնք, քիչ մը այ վախն ունենային նէ, գոնէ
եկեղեցւոյ մէջ այ տանը մէջ նշան մը կուտային, գոնէ
հան զինքը չէին անարգեր, հոն իրեն գէտ չէին յանգըզ-
ներ: Ո՛հ, ինչպէս կը բարկացընեն ասանկները զեօծ,
ինչպէս զինքը կըստիպեն՝ որ սոսկալի պատիժներ խրկէ
փանին, ինչպէս որ եկած կիրակի ձեզի պիտոր ցընեմ:

Հիմակու հիմայ, սիրելի որդիքս, առ ըսածներէս հա-
նելու պտուղնիդ պիտի ըլլայ՝ եկեղեցիներուն վրայ մեծ
յարգ ու մեծարանք ունենալ, մտքերնիդ գնել որ եկե-
ղեցիները սուրբ տեղուանք են, զեօծ փառաւորելու՝ այ
երկրպագութիւն ընելու համար եզած են, ազօթք ընե-
լու տեղ են, այ աներն են, ան հոն կը բնակի, ուս-
տի հոն եկողն այ երկրպագութիւն ընելու համար միայն
պիտոր դայ, զինքը փառաւորելու, իրմէն գթութիւն
խնդրելու, աղաչելու որ իր շնորհքը տայ մեզի, մեզի

ողնէ . պէտք է որ հոն եկողը պատկառանք ու համա-
տուութեամբ կենայ , չար օրինակ չառնէ ուրիշներուն
անհամեստութենէն՝ ով որ ըլլայ ըլլայ . վասն զի թէ որ
գժժիք երթաք նէ , անոնք չեն գար ձեզ խաբուելու ,
այլ իրենք ալ հոն յաւիտեան կրտանջուին ու ձեր ասն-
ջանքը կեւելցընեն :

Ար յանձնեմ մասնաւորապէս ձեզի , հայրեր ու մայ-
րեր , ձեր զաւկրներուն քանի որ տղաք են՝ սրտերնուն
մէջն յարգութի ու մեծարանք գնէք եկեղեցիներուն ,
սորվեցընէք իրենց որ ջերմեռանգութեամբ կենան
միշտ եկեղեցւոյ մէջ , պարկեշտութեամբ ու պատկա-
ռանք . պատժեցէք զիրենք երբոր եկեղեցւոյ մէջ պակ-
սութիւն մը կընեն : Վասն զի թէ որ պղտիկուց մէյրը
սորվին եկեղեցիներն յարգելու , եաքն ալ միշտ կը յար-
դեն . բայց թէ որ պղտիկուց սկսին պակսելու նէ , որ-
չափ մեծնան՝ կաւելնայ պակսութիւննին , ինչուան գա-
տապարտութեան պատճառ կըլլայ իրենց աս պակսու-
թիւնը : Ուրեմն յարգենք եկեղեցիները , մեծարենք նոյ
առունը , պատկառանք ու խոնարհութեամբ կենանք
հոն . ասանկով թէ որ մեղքերնուս վայ զըջացած՝
իրմէն շնորհ խնդրելու որ գանք , կը լսէ մեզի ու խըն-
դիրքնիս կը կատարէ , ինչպէս իր բերնովը խօսք տուաւ .
“ Աչք իմ եղիցին բաց և ականջք իմ առ 'ի լսել զա-
ղութս 'ի տեղւոջս յայսմ ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԻԷ .

Ն-րէն Ե-թ Բ-նի Վ-ոյ :

Ինչպէս սր ըսի ձեզի անցած կիրակի , եկեղեցիներն
ած սահմանեց որ անոնց մէջը մասնաւոր կերպով ըն-
ծայենք իրեն ան պաշտան և երկրպագութիւնն որ ամ-
մեն անգ պարտրկան ենք ընծայելու իրեն , ամմեն բառի
գերադոյն տէր ինքն ըլլալով , և իր սուրբ օրէնքին առջի
պատուիրանքովն ասանկ հրամանած ըլլալով : Եկեղեցի-
նէրն աղօթքի տեղ են , նոյ արքունիքն են , ուր որ երկ-
նի և երկրի թագաւորն իր մարգարտութեամբն յանձն

աւեր է մեզի հետ՝ որ իր արարածներն ենք՝ ընակելու իր մարմնովը հոգւովն և անձութեամբը, որպէս զի մեր ազաւանքն ընդունի, խնդիրքն իս կատարէ, մեզի օգնէ, մեր հոգին սրբէ: Եկեղեցիները սրբազան տեղուանք են՝ ուր ամենայն պարկեշտութեամբ պատկառանք ու ներքին և արտաքին խոնարհութեամբ յարգութիւն ու մեծարանք պիտի երթանք աղօթք ընելու ան ազաւելու որ մեզի ոգորմի, իրմէն շնորհք ու մեզի հարկաւոր օգնութիւնները խնդրելու, մեր հոգին մարդելու և անուշանելու այ խօսքերովը, սուրբ խորհուրդներն ընգանելով, Քնի սուրբ պատարագովն որ մեզի համար ինք զինքն երկնաւոր հօրը կը նուիրէ, իրեն երկրպագութիւն ընելու, իր մեծութիւնը շանչնալու և փառաւորելու, ինչպէս Դաւիթ մարգարէն բոլոր սրտանց կրօնը. « Երկիր պագից 'ի ասճար սուրբ քո երկիրդու քով, : Ուրեմն ասանկ սուրբ տեղ՝ սովորական տեղի մը պէս գալ, ասեն անցնելու համար, տեսնելու և տեսնուելու համար, անհամես կերպով, անշնորհք շարժմանքներով, ունայնասիրութեամբ, սնափառութիւն ալ ալ ուրիշներուն, անանկ այ գէմ բան է որ ստեղծի պատիժներ կը բերէ մարգուս վրայ, ինչպէս աս օրուան յորդորակիս մէջը պիտոր ցընենմ:

Աս մեզքին ծանրութիւնն իմանալու համար՝ ասանկ մտածեցէք. թէ որ մէկն զմեզ աներնէս գուրս նախատելու ըլլայ նէ՛ իրաւ գժարնիս կուգայ, բայց թէ որ գայ աներնուս մէջ մեզի նախատինք մը ընէ՛ շատ աւելի ծանր կը սեպենք ըրածն, և աւելի կողքանք, եկաւ ասն մէջ զիս նախատեց կրսենք գանգատելով: Ասանկ ալ թէ որ մեկը պատուաւոր մարդու մը՝ թագաւորի մը գէմ բան մը ընելու ըլլայ՝ իրաւ ծանր է, բայց շատ աւելի ծանր յանդգնութիւն ըրած կըլլայ՝ թէ որ երթայ իր պալատին մէջ երեսն 'ի վեր զինքը նախատե. ասիկայ քրէական սոսկալի յանցանք մըն է, որ աններելի կըլլայ: Ուրեմն ժամու մէջ այ անարգանք ընողները թող ազէկ մտածեն. թէ որ ծանր բան է ուր որ ըլլայ այ գէմ ընելը, հապա ինչ պիտոր ըսենք եկեղեցւոյ մէջ իրեն անարգանք ու նախատինք ընողներուն, իր ասնը մէջ, իր արքունեացն, իր աւլին. ասիկայ ամ մնէն ծանր ու սոսկալի մեղքերէն մէկն է: Բայց եկուր

նայէ որ շատերը հերիք չեն սեպեր ամենն տեղ տեսակ տեսակ գործած մեղքերնին, կուգան եկեղեցւոյ մէջ ալ այ դէմ ընելու, զամ նախատելու, ուր որ քն տերն մեր իր Թեոսթեամբն ու մարգկութեամբը կեցած է: Ըստ յանդգնութիւն, շատ աներեսութիւն. կարելի չէր հաւատալ թէ որ փորձով չիտեսնէինք: Մեր բարերար տերը տեսնելով որ աշխարհիս վրայ ամենն տեղ իրեն գէմ ընող կայ, տեղ մը ազատ չէ նախատինք քաշելէն, բայց մէկալ կողմանէ ալ չուզելով բոլորովին թողուլ զմեզ ու հեռանալ իր սիրելի արարածներէն, եկեղեցին քաշուեցաւ, սուրբ սեղանին վրայ տապա-նակին մէջը ծածկուեցաւ, որ գունէ հոն չինտեսառուի, հոն իր հաւատացեալները զինքը մեծարեն, իրեն պարտկոտն եղած երկրպագութիւննին ընեն: Բայց հոն ալ չիտալըսեցաւ իր արարածոցը նախատինքներէն, հոն ալ կուգան զինքն անարգելու. թաշուաններն ապահով բոյն ունին, ազուէսները կենդանիները ծածկուելու տեղ ունին, իսկ որդին այ հանգիստ տեղ մը չունի. և ոչ եկեղեցւոյ մէջը և ոչ իր տանը մէջ հանգիստ կը թողուն զինքը. « Աղուեսուց որջք գոն, և թաշուոց երկնից բոյնք. այլ որգւոյ մարդոյ ոչ գոյ ուր գիցէ զգլուխ իւր », (Մով. ք. 20): Սոսկալի անօրէնութի, որուն չի ներեր Թոմ, միջնորդութիւն ալ չունի որ տեսէք ինչ ըսաւ Երեմիա մարգարէին. « Մի կար յազօթս վասն ժողովրդեանդ այգորիկ, զի ոչ լսեմ. զի ի ներքս ՚ի տաճարին իմում արար գարշելիս », (Երեմ. ժա. 14): Ազօթք մի ըներ տաննց համար, պարտպ տեղը կը խնդրես, չեմ ընդունիր ազօթքդ, չեմ ներեր իրենց, վասն զի տաճարիս մէջն, իմ ասնս մէջը մեղք գործեցին: Աս ասանկ անօրէնութիւն մըն է, կըսէ սուրբ Ռ. կերերան, և անանկ կը զայրացընէ զամ, որ եթէ երկընքէն կայծակներ խրկէր իր եկեղեցիներն անարգողները մոխիր գարձընելու համար նէ՛ զարմանալու չէր. վասն զի եկեղեցւոյ մէջ եղած անարգանքն՝ անպարկեշտութիւններն ու գայթակղութիւնները սոսկալի կայծակներու տրժանի են:

Աս բանիս, այսինքն եկեղեցւոյ մէջ ու սուրբ տեղուանք եղած անարգանքներն ուրիշ ամենն մեղքերէն աւելի զամ զայրացընելուն, յայտնի օրինակ մը ունինք սուրբ տեստարանին մէջը: Ամենուն գիտցած բանն է

Քննի տեսան մերոյ ինչ մարգասիրութիւն ինչ համբ-
բութիւն ինչ հեզութիւն ունենալը : Հրեաներն ամ-
մեն անարգանք ըրին իրեն . ինչուան փորոք սատանայ
կայ ըսին . “ Դե գոյ 'ի քեզ , , (Յ՛հ . Ե . 48 .) ինչուան
բանեցին կապեցին զինքն , անմեղ տեղը զինքը մեռնե-
լու գատապարտեցին , ծեծեցին , չարչարեցին , փը-
շերով գլուխը պսակեցին , ու խաչին վրայ դամաժ՝ աշ-
խարհիս ամեն չարագործներէն գէշ մարդու մը պէս
սպաննեցին . աս ամեն բանին համբերեց առանց բե-
րան բանալու , առանց խօսք մը ըսելու : Բայց ասանկ
հեղ՝ ասանկ համբերող տերն՝ որ մը Երուսաղեմայ տա-
ճարին մէջը տեսու որ Հրեաներն առուտուր կընէին ,
ստակ կը փոխէին , կով ոչխար և ազաւնի կը ծախէին ,
անանկ բարկացաւ որ կրակ կարած՝ մէկէն չուան մը
առաւ , պղչեց խարազան շինեց , մտաւ մէջերնին , զար-
կու վար ձգեց սեզաններն ալ՝ աթռաներն ալ , վրանին
եղած ստակներն ալ գետինը ցրուեց , ամեն բան տակ-
նուկայ ըրաւ , զամենքն ալ քշեց գուրս վռնտեց
իբնեց անասուններովք մէկտեղ . “ Եւ արար խարազան
չուանեայ և եհան զամենեւին 'ի տաճարէն , զոչխարսն
և զարջառս , և զպղինձս հատապաճառացն ցրուեաց և
զսեզանսն կործանեաց , , (Յ՛հ . Թ . 14 :) Անորէն մար-
գիկ , գուրս կորսուեցէք , հօրս առնը վաճառանոց կը
կարծէք , գուրս ասրէք ատ ամեն բաներն , ըսաւ .
“ Եսէք զայդ աստի , և մի առնէք զառն հօր իմոյ տուն
վաճառի , , : Արքայզոնութիւն է ըրածնիդ . իմ տունս
ազօթքի տեղ է , իսկ դուք գողերու բոյն ըրեր էք ասի-
կայ . “ Գրեալ է՝ տուն իմ տուն առթից կողչեցի . և
գուք արարէք զքա այրս աւաղակաց , , (Մ՛փ . ին .
13 :) Ու թէ և դեռ ան տանը բաւական ճանչցուած
չէր Քննի ով ըլլալը , թէ և գպիրներն ու փարիսեցի-
ները զինքն այնչափ կատէին , բայց ոչ իրենք՝ որ հոն
կեցեր ամեն բան կը տեսնէին , և սչ ծեծ ուտողները
համարձակեցան խօսք մը ըսելու , վասն զի աղէկ գիտէին
որ Քննի իրաւունք ունէր . և իրենք յանցաւոր էին՝ նոյ
տունն անանկ անարգելու համար :

Ուրեմն քիչ մը անգրագարձութիւն ընենք , սիրելի
որդիքս , աղայ մըն ալ կրնայ մասժեւ այսչափը : Թէ որ
Քննի տերն մեր բոլոր կենացը մէջ միշտ հեղ ու համբ-
բող ըլլալով՝ տաճարին եղած անարգանքին համար ա-

նանկ բարկացաւ նէ , յայտնի նշան է որ եկեղեցւոյ մէջ եղած մեղքերն ամենն մեղքէն աւելի զինքը կը բարկա- ջրենեն : Թէ որ ՔՄ տէրն մեր այնչափ բարկացաւ Երու- սաղեմոյ տաճարին մէջ ելած անարգանայը համար , որ մեր եկեղեցիներուն օրինակն էր , ուր միայն ոչխար եղ ու տատարակ կը նուիրուէր : Ի՞նչ , հապա ի՞նչ սաստիկ պիտի ըլլայ իր բարկութիւնը մեր եկեղեցիներուն մէջ եղած անարգանայը համար , ուր որ ինքն անձամբ կը ընտակի Թեոթեման ու մարդկութեամբն , ուր որ միա- ծին որդին ի՞նչ ամենն օր կը պատարագուի : Թէ որ ՔՄ տէրն մեր այնչափ բարկացաւ Երուսաղեմոյ տաճարին անարգանք ընողներուն վրայ , որոնց ըրածն ըսա ին- ջրեան մեղանշական բան չէր , կենդանիներու առուտուր կընէին զոհի համար , հապա ի՞նչ սաստիկ պիտոր ըլլայ իր բարկութիւնն անոնց գէմ՝ որ եկեղեցիներուն մէջը որբապղծութիւն ընելու կուգան անպարկէշտութեամբ ու քայթակղութեամբ :

Վայ կը անանկներուն թէ որ ՔՄ տէրն մեր ինչպէս Երուսաղեմոյ տաճարը գնաց՝ անանկ ալ խաբաղանով մեր եկեղեցիները գար . ի՞նչ խաղթութեամբ ժամեն գուրս պիտոր փախչէին՝ անարժան ըլլալով ներսը կե- նալու : Վայ էր ան կնկոսց և ազլիկներուն՝ որ առանց լաչակի առանց գլխորնին ծածկելու ժամ կուգան , Ի՞նչ հրամանին գէմ որ Պօղոս առաքեալին բերնովը կրակ . “ Ամենայն կին յորժամ յաղթես կայցե բացաւ գլխով , յամբժ առնէ զգլուխն իւր , , (Թ . Կոլ . Ժ . 5)

Վայ էր անոնց ալ որ բաց և անպարկէշտ հագուստնե- րով ժամ կուգան՝ մէկուն մէկալին քայթակղութիւն կուտան . ՔՄ տէրն մեր զիրենք ծեծով գուրս կը վառն- տէր : Վայ էր ան երիտասարդներուն ալ որ ժամ կու- գան խօսակցելու ծիծաղելու կատակ ընելու՝ կարծես թէ աշխարհական որահի մը մէջ են , կամ քարոզի և ձայնաւոր պատարագի ատեն սրանի մը կութընած՝ մէկը մէկալը կը գիտեն , ժպտելով և անշնորհ շարժմունքնե- րով , հոգևոր խօսքերուն ու խօսողին վրայ կը խնաման , և իրենց փսփսուքովը և քայթակղական կերպովը ուրիշ ներուն ջերմանանգուան արգելք կըլլան . ի՞նչպէս ՔՄ տէրն մեր զիրենք ծեծով գուրս չէր վառնտէր : Ամենուն վրայ կը հասնէր , զամենքը գուրս կընէր , հոս նորէնուք հագուստներու՝ հոս ունայնասիրուէ՝ հոս մէկզմէկ գի-

տելու՝ մէկմէկու սիրահարելու տեղ չէ կրէր. “Առէք ըստ աստի, և մի անէք զառն հօր իմոյ առն վաճառի,» կորսուեցէք ասկէց, գնացէք ձեր տունը՝ ձեր սրահ ներք՝ ձեր թատրոններուն մէջ ըրէք ընելիքնիդ. ասանկ կը յարգէք իմ տունս, աղօթքի տեղը գողերու բոյն գարձուցեր էք: Վասն զի գող է ով որ ան պարտական եղած պատիւը չի տար. գող է ով որ ուրիշի սիրան անկէ կը հեռացընէ. գող է ով որ իմ արեամբս գնուած հոգիները կը գայթակղեցընէ. գող է ով որ իմ հաւատքս, իմ սուրբ կրօնքս կորսնամարհէ: Ուրեմն դուրս ելէք կորսուեցէք ձեր ամեն գայթակղութիւններովը, գուց իմ հօրս առնը կենալու արժանի չէք, սատանային տունն է ձեր տեղը:

Բայց ասանկ սոսկալի անօրէնութեան մը համար ի՞նչ պիտոք ըլլայ խարազանով ծեծ ուտելը. եկեղեցիներն անարգողներն անանկ կը բարկացընեն զԹԺ, անանկ զինքը կը գրգռեն, որ կը հարկաւորի ամենէն ծանր պատիժներն երկընքէն վրանին խաւրել: Ձեռք առնենք ԹԺ առաջ և Արիուգ մոխիր կարեցան, երկընքէն բոց ինչաւ զիրենք լափեց. ինչո՞ւ. վասն զի սրբազան կրակին տեղը հասարակ կրակ միայն բանեցուցին տաճարին մէջ զոհերուն համար: Թող մտածեն ուրեմն ինչ պատիժ պիտոք քաշեն անոնք որ եկեղեցւոյ մէջ ան սիրոյն սուրբ կրակը ներսերնին վառելու տեղը՝ պիղծ և անպարկեշտ բոց կը վառեն: Ար տեսնենք Հեղեղաբոս մեռելի պէս տաճարին մէջը փռուած. վասն զի տաճարն անարգելուն համար անկէ հրեշտակ մը եկաւ, զարկաւ գետին ձգեց զինքն, անանկ որ հագլու մահուանէ խալըսեցաւ: Ար տեսնենք որ Բաղասարթապետը նոյն յանցանքին համար թագաւորութիւնն ալ կենացն ալ մէկ վայրկեանի մէջ կորսընցուց: Ար տեսնենք որ Անտիոքոս յուսահատած, մարմինը հոտած, ու գեռ ողջ ողջ արգերուն կերակուր եղած, մեռնելու ատենն իր բերնովը խոստովանեցաւ՝ որ Երուսաղէմայ տաճարը կողոպտելուն համար էր քաշած պատիժը. “Արգ յուշ եզեն ինձ չարիքն այն, զոր գործեցի յԵրուսաղէմ,» (Ձ. Մկ. Գ. 12:) Ար տեսնենք որ Հրեաներուն վրայ ամեն սոսկալի պատիժներ եկան անոնք, սով, պատերազմ, ժանտախտ, գերութիւն, իրենց փառաւոր տա-

ճարին կործանումը, և այ երեսէն բոլորովին իյնալին և անիծուելին՝ որ ինչուան հիմայ կը քչէ. ասոնց պատճառն ինչ էր, Երեսմիա մարդարէին բերնովն յայտնեց անծ. « Զի ՚ի ներքս ՚ի տաճարին իմնւմ արար ժողովուրդն գարշելիս », այսինքն ան մեղքերուն՝ անարգանքներուն՝ անօրէնութիւններուն համար որ Հրեաներն Երուսաղեմայ տաճարին մէջը գործեցին. ասոնք եղան սկիզբն ու պատճառն իրենց ուրիշ ամեն յանգանքներուն ալ, և ետքը ետքը կործանելունն :

Ինչ կը կործէք, պատճառն ինչ է որ անծ հիմայ ալ այսչափ պատիժ կը խրկէ աշխրբիս, պատերազմ, հիւլընգութիւններ, սով, անասուններու մահ, չորութիւ, կարկուտ, ու տեսակ տեսակ թշուառութիւններ: Աստուծոյ աս ամեն անէծքներն ինչո՞ւ կուգան վրանիս. իրաւ՝ մեր ուրիշ մեղքերուն համար ալ է. բայց մանաւանդ եկեղեցիներն անարգելնուա համար է, կրտէնոյն մարդարէն, այնչափ գայթակղութիւններուն ու մեղքերուն համար՝ որ եկեղեցիներուն մէջը կը գործուին. վասն զի ասոնք ուրիշ ամեն մեղքերէն աւելի զինքը կը բարկացնեն. « Վրէժինգրութիւն տեսուն է, վրէժինգրութի տաճարի նորա », (Երեմ. ԺԹ. 11):

Բայց երանի թէ աս աշխրբիս պատիժներովը ընդնար այ վրէժինգրութիւնն. ուրիշ սոսկալի վրէժինգրութիւն մը անգին պիտար ըլլայ եկեղեցիներն անարգողներուն, այսինքն կորուստ յաւիտենական. « Եթէ որ զտաճար այ ապականէ, կրտէ առաքեալն, ապականեսցէ զնա անծ », (Ձ. Կորն. Գ. 16): Ով որ այ տաճարը կանարգէ, այմէ կանարգուի, հոգին կը կորսնցնէ: Վասն զի երբոր մէկն ան աստիճան կը հասնի որ ինչուան եկեղեցւոյ մէջ կանարգէ զանծ, այսինքն իր տանը մէջ, ըսել է որ հաւատք օրէնք չունի կամ խիստ քիչ ունի. ուրեմն անանկ մարդն ինչպէս կրնայ գարձի գալ. ինչպէս կրնայ փրկուիլ. անանկներուն համար խիստ քիչ յոյս կը մնայ:

Անանկ է նէ աս Ծանր մեղքէն և աս սոսկալի պատիժներէն խալըսելու համար, աղէկ առաջագրութիւն մը ըրէք սիրելի որդիքս որ եկեղեցիներն յարգէք, եկեղեցւոյ մէջ պարկեշտութեամբ ու պատկառանք կենաք: Եւ որպէս զի առաջագրութիւններնուգ վրայ

կենսաբ. ընկերներից աս է : Եկեղեցի գալու ատեննից արթընցուցէք ձեր հաւատքը , մտածեցէք որ նք տեղ է եկածնից , այ տունը կուգաք իրմէն գթութիւն ու ողորմութիւն խնդրելու , իրմէն շնորհք ու օգնութիւն խնդրելու , իրեն երկրպագութիւն ընելու , իր գերազանց մեծութիւնը պատուելու և փառաւորելու . մտածեցէք որ հոն Եծ իրօք կը բնակի , նոյն տէրն որ զմեզ պիտօր գատէ , ու մեր յաւիտենական երանութեանը կամ յաւիտենական մահուան վճիռը պիտոր տայ : Այ մտածմունքով եկեղեցի եկէք , խելուընիդ վրանիդ՝ ամ . մեն աշխարհային խորհուրդներ գաւրաը թող տալով երկիւղիւ և պատկառանք , պարկեշտութեամբ ու ներքին և արտաքին խոնարհութիւն , լռութեամբ ու միայն այ փառաջը համար եկէք կեցէք հոն , հոգւով ու մարմնով իրեն երկրպագութիւն ընելու համար , ինչպէս ուրիշ անգամներ ըսի , առանց ուրիշներէն չար օրինակ առնելու ով որ ալ ըլլայ տուողը : Ասանկով այ առջի պատուիրանքն աղէկ պահած կըլլաք , այսինքն է Եծ պաշտութիւն , և Եծ ալ ձեր աղօթքը կըլսէ , և արժանի կըլլաք որ մը արքայութեան մեջն ալ օրհնելու զինքն և յաւիտեան երկրպագութիւն ընելու իրեն :

ՅՈՐԴՈՐԸԿ ՃԻԸ .

Աստուծոյ լորրօրդ պատուիրանիս , ու մեծերոսն հնազանդութիւն ընելու պարտերևոսս վրայ :

“ Պատուեա զհայր քօ և զմայր , զի երկայնակեաց լինիցիս ’ի վերայ երկրի , , (Եւէոյ . Ե . 12 :)

Ս) Կ որ կուզեա երկայն կեանք ունենալ , հայրդ մայրդ պատուէ :

Աս է այ չորրորդ պատուիրանքն որ այսօր պիտոր սկսիմ մեկնելու ձեզի :

Աս մեծ պատուիրանքն աղէկ հասկընալու համար , պէտք է նախ գիտնալ որ հայր ու մայր ըսելով ինչ կիմացուի : Վասն զի չէ թէ միայն մեր մարմնաւոր ծնող

քը պէտք է իմանալ, այլ նաև ամեն հոգևոր ու մար-
մնաւոր մեծերնիս : Նախ եկեղեցական մեծաւորներն ,
ինչպէս են բոլոր ուղղափառաց համար սրբազան Պապն
և ընդհանուր ժողովքները հաւատքի և բարի վարքի
վերարերեալ բաներու մէջ . ինչպէս են ամեն ազգի
համար եպիսկոպոսներն և աղքային ժողովքներն . ինչ-
պէս են հաւատացելոց համար ժողովրդապետները
խոստովանահայրներն ու քարոզիչները . վասն զի ասոնք
ամենին ալ մեր հոգևոր հայրերն են՝ որ զմեզ հոգևո-
րապէս ծներ են առաքելոյն ըսածին պէս . « Զի ՚ի
Քրիստոս սուտարանաւն ես ծնայ զձեզ » . (Թ . Կ . Բ .
ԺԵ .) ուստի նոյ պատուիրանքին համար պարտական ենք
զիրենք յորդեւու և սիրելու , զիրենք մեծարելու և
իրենց հնազանդելու : Տեսէք ինչ ըսաւ Քրիստոս մեր
առաքեալներուն զ՛րենք խրկելու առենն սր երթան իր
հաւառքն ամեն աշխարհք քարոզեն . « Տուաւ ինձ
ամենայն իշխանութիւն յերկինս և յերկրի » . (Մ . Բ .
ԺԾ . 18 .) Որպէս առաքեաց զիս հայր , և ես առաքեմ
զձեզ . (Յ . Կ . Գ . 58 .) այսինքն Ամեն իշխանութիւն
արուած է ինձի , թէ երկրիս վրայ և թէ երկինքն . ուստի
ան իշխանութեամբն որ երկնաւոր հայրս զիս խրկեց՝ ես
ալ ձեզ կը խրկեմ բոլոր աշխարհք . գնայէք ուրեմն ,
քարոզեցէք , սորվեցուցէք ինչ որ ձեզի ըսի , ինչ օրէնք-
ներ որ քրիստոնէական կրօնքին ազէկ կառավարու թեր
համար հարկաւոր կը սեպէք . և ինչ որ գուցէ երկրի վրայ
հաստատէք նէ , երկինքն ալ հաստատուած ըլլայ . ինչ որ
վերջոնէք , երկինքն ալ վերջուած ըլլայ ինձմէն . « Զոր
կապիցէք յերկրի , երկին կապեալ յերկինս . և զոր ար-
ձակիցէք յերկրի , երկին արձակեալ յերկինս » . (Մ . Բ .
ԺԾ . 18 .) անանկ որ՝ ձեզի հնազանդողն ինձի հնազան-
դած ըլլայ , զձեզ անարգողը զիս անարգած ըլլայ .
« Որ ձեզ լսէ , ինձ լսէ . և որ ձեզ անարգէ , զիս ա-
նարգէ » . (Ղ . Ժ . 16 .) Անանկ է նէ ինչպէս կըլլայ
որ ոմանք գծոխային բերնով կարհամարհեն սուրբ և
կեղեցւոյ պատուիրանքները , սրբազան Պապին և եկե-
ղեցական մեծաւորներուն հրամանները . թէ որ Իժմ է
իրենց ան իշխանութիւնը սուտողը , թէ որ Իժմ կը հրաման
որ զիրենք պատուենք և իրենց հնազանդինք , ուրեմն
ով որ զիրենք չի սպասուեր , իրենց չի հնազանդիր նէ ,
նոյ պատիւը սաքի տակ կառնէ , նոյ չի հնազանդիր : Բայց

աս բանն տեղնիտեղք պիտի բացատրեմ, սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքներուն վրայ խօսելու ատենն ։

Արհարգ՝ պարտական ենք պատուելու, այսինքն սիրելու մեծարելու մեր աշխարհական մեծաւորներն , և իրենց ալ հնազանդելու , ինչպէս որքերն իրենց հայրութիւն ընտանեբուն , ինչպէս հպատակները (Թագաւորին՝ և իրմէն գրուած իշխաններուն : Ասիկայ խիստ հարկաւոր գիտնալու բան մըն է հիմակուան ատենն , անոր համար այսօր աս բանիս վրայ պիտոր խօսիմ , որպէս զի չիտարուիք անսնցմէն որ ասգիս անգին ասոր դէմ խօսքեր նետելով՝ աշխրջքիս խաղաղութիւնը կը խառովեն , ու հոգեորի կողմանէ ալ մեծ վնաս կընեն :

Աշխրջքիս մտածմունքն ինչպէս այլանդակ աւ փոփոխական է : Հին ատենն ամեն ազգ իր (Թագաւորն ունէր , հասարակապետութիւն աւզող չիկար . անանկ որ Հրեաներն այ կամ եկեղեցական կառավարութենէ գոհ չըլլալով իրենք ալ (Թագաւոր ուզեցին , ու Սամուէլ մարգարեին վրայ գնացին ըսին . Մեզի (Թագաւոր մը գիր ուրիշ ազգերուն պէս . “ Կացո՛ ի վերայ մեր (Թագաւոր՝ գատել զմեզ որպէս և այլ ազգք , , (Թ . Զ . 5) : Իսկ հիմակուան զիրենք փիլիսոփայ կարծողները՝ (Թագաւորի անուն չեն ուզեր լսել , բոլոր աշխարհք հասարակապետութիւն կուզեն որ ըլլայ : Ու մտքերնին գրածն առաջ ատենելու , հպատակութենէ խալթելու , համարձակ իրենց արտերը պաշտելու և ուրիշներուն ունեցած ողջ հարստանալու , և իրենց ուզածին պէս ապրելու և հրամայելու համար , կուզեն ուրիշները խաբել մոլորցընել ըսելով . Մարդիկ ազատ ստեղծուած են , և ամենքը մէկմէկու հաւասար . կորնան (Թագաւոր մը գնել իրենց , բայց ուզած ատեննին ալ կրնան վերջընել : Ամեն չարախօսութիւն կընեն (Թագաւորներու վրայ . բանաւոր և յափշտակող են՝ կըսեն , որպէս զի ատելի ընեն զանսնք , ժողովուրդն ապրտամբեցընեն , ու (Թագաւորները կործանելէն ետքը՝ արտազան Պապն ալ և ամեն եկեղեցական իշխանութիւն վերջընեն : Ասկէց խելքի գէմ , ընկերութեան ու կրօնքի վնասակար , ասկէց բնութեան դէմ ինչ վարգապետութիւն կրնայ ըլլալ . ուրիշ ինչ կրնային ըսել և ընել՝ բոլոր աշխարհքս տակնուվրայ ընելու , կարգ կանոն աշխրջէս վերջընելու , ամենն հանգիստ ու

Թագազուծիւն խռովելու, կրօնքը հիմն կործանելու, ու մարգուս փճակը Թշուառ և անասուններուն վիճակէն գէշ ընելու: Ասոնց գէժ է ասորուան ըսելիքս, պիտոր ցարնեմ որ ամեն ազգ պարտրկան է իր մեծին՝ իր Թագաւորին հնազանդելու, ուստի ևս առաւել իր հոգեոր առաջնորդներուն, սրբազան Պապին՝ որ Քնի փոխանորդն է աշխրջբիս վրայ:

“ Հօրց ցհարս քո, կրսէ Մովսէս մարգարէն, և պատմեցեն քեզ. և ցծերս քո, և ասացեն քեզ. ո՛չ նա է հայրն՝ որ ստացաւ զքեզ. արար զքեզ և հաստատեաց զքեզ, ” (Թ . Օրին . ԼԹ . 6 .) այսինքն հարցուր քու պապերուդ ու քու մեծերուդ, քեզմէ առջիններուն . ամենքն ալ կրսեն որ Եծ է քու ստեղծողդ, ինքն է քու տէրդ: Ասիկայ անանկ բան մըն է, որուն վրայ մարգ շի տարակուսիր. մնը ամենքնիս այ արարած յերն ենք, իր որդիքն ու ծառաներն ենք. ուրեմն պարտրկան ենք զինքը պատուելու, իրեն հնազանդելու, և իր գրած օրէնքներն ու ինչ որ կը հրամանէ՝ պահելու: Ասկէց յայտնի ու բնական հետեանք չի կրնար ըլլալ: Հիմայ այ պատուիրանքներուն մէկն է որ հպատակներն իրենց մեծերուն իրենց Թագաւորին հնազանդին. տեսէք ինչ կրսէ Եծ սուրբ գրքին մէջը. “ Ինչ Թագաւորը Թագաւորեն, և հզօրք գրեն զարգարուծիւն, ” (Առօր . Զ . 18 .) այսինքն ինծմով կիշխեն Թագաւորներն, ևս եմ իրենց իշխանութիւն տուողն որ հրամանն, օրէնք գնեն, և ինչ որ իրենց արգար և օգտակար կերևնայ նէ՛ ընեն: Ուրեմն թէ որ Թագաւորներուն իշխանութիւն տուողն Եծ է, պարտրկան են հպատակներն անոնց հնազանդիլ. անոնց հաւատարիմ ըլլալ. զանոնք իրենց մեծը ճանչնալ:

Եւ աս պարտրկանութիւնը, սիրելի որդիքս, անանկ խիստ է որ՝ Թագաւորին անարգանք ընելն այ անարգանք ընել է, Թագաւորին անհաւատարիմ ըլլալն այ անհաւատարիմ ըլլալ է, Թագաւորին չհնազանդիլն այ չհնազանդիլ է: Տեսէք ինչ կրսէ Եծ Պատրոս առաքեալին բերնովը. “ Հնազանդ լերուք ամենայն մարգկէզէն ստեղծուածոյ վասն տեսանն. եթէ Թագաւորի, իբրև առաւել ումեք. եթէ գատաւորաց, իբրև ՚ի նմանէ առաքելոց . . . զի այսպէս են կամք այ, ” (Կ . Պեթր . Բ . 13 .) այսինքն հնազանդ եղեք որ և իցէ

մարգու որ ձծ ձեր վայ գրեր է , թէ թագաւորին՝ որ
ամենէն մեծն է , և թէ իրմէն գրուած փոխանորդնե-
րուն . վասն զի ձծ ասանկ կը հրաման , առ է այ կամբը :
Պաղոս առաքեալին բերնովն ալ տեսէք ինչ կըսէ . “ Ա-
մենայն անձն որ ընդ իշխանութեամբ է , 'ի հնազան-
դութեան կացցէ . քանզի ոչ ուստեք է իշխանութիւն ,
եթէ ոչ յայ . և որ ենն՝ յայ կարգեալ են , , (Հո . ԺԳ .
1 .) այսինքն ամենքս ալ պարտեալ ենք թագաւորին
ու մեր վայ իշխողներուն՝ հնազանդ ըլլալ . վասն զի
իշխանութիւն մը չիկայ որ այմէ չըլլայ , ու ով որ կիշ-
իտէ՝ իր ամեն իշխանութիւնն այմէ առած է . ուստի
ով որ թագաւորին չի հնազանդիր , այ հրամանին գէմ
կընէ . “ Որ հակառակ կայ իշխանութեան , այ հրա-
մանին հակառակ կայ , , : Ով որ թագաւորին հաւա-
տարեմ չէ , թագաւորին գէմ կընէ , այ գէմ է ըրածն ,
և իր հոգին կը գառապարտէ . “ Եւ որք հակառակն
կան իշխանութեան , անձանց գառախառնս ընդունին , , .
Եւ աս քրիստոնէական վարդապետութիւնն ամենուն
միտքն ազէկ տպաւորելու համար , կը յորդորէ՝ ուրիշ
եպիսկոպոստներն ալ որ աս բանը քարոզեն . “ Եւ յուշ
արասիք Նոցա՝ իշխանութեանց և պետութեանց հնա-
զանդ լինել և հպասակ կալ , , (Տիտ . Գ . 1 .) այսինքն
խրատէ , մտքերնին ձգէ իրենց պարտքը՝ թագաւորնե-
րուն ու մեծերուն հնազանդելու : Արնսոր սուրբ առա-
քեալն ասկէց աւելի բան մը ըսել . բայց տեսէք գե-
ինչ կըսէ :

Իշխաններուն գրած օրէնքներուն մեջն ամենէն
ծանր ամենէն խիստն ան չէ՞ որ մեր ունեցածէն զմեզ
կը զգէ՞՝ աուրքեր մաքսեր գնելով վրանիս . բայց աս
օրէնքին ալ կը հրաման որ հնազանդինք , չէ թէ միայն
պատիժ չիքաշելու համար , այլ խղճմտանքի պարտք
սեպելով . “ Վասն որոյ հարկ է հնազանդ լինել , ոչ
միայն վասն բարկութեանն , այլ և վասն խղճի մտացն .
որք հատուցէք ամենեցուն զպարտս , որում զհարկ՝
զհարկն , որում զմաքս՝ զմաքսն , , այսինքն խղճմտանք-
նեանէդ պարտեալն էք թագաւորին գրած օրէնքները
պահելու , և աուրքերը տալու . ուրեմն տուէք ամեն-
նսան իր իրաւունքը , տուրք եզեր է , մաքս եզեր է , ինչ
որ թագաւորը կը պահանջէ : Քրիստոս տէրն մեր ալ
նայն խօսքն ըսաւ Հրեաներուն , երբոր հարցուցին իրեն

որ պարաբհան էին տուրք տալ կայսեր . “ Երթայք
տուրք զկայսերն կայսեր , և զայն այ , , . այսինքն արժան
և իրաւ է որ կայսեր վերաբերեալ բանը՝ կայսեր տաք .
և այ վերաբերեալն՝ այ :

Քիչ մը մտածենք , ասկէց աւելի խելքի յարմար՝
ասկէց արդար օրէնք ինչ կրնայ ըլլալ : Թագաւորը հայր
մըն է , պէտք է որ իրմէն ՚ի զատ՝ ինչ հպատակներուն
բարիքն ու խաղաղութիւնն ալ հոգայ . բայց որովհետեւ
ինքիրինը մինակ չի կրնար ամենն բան մտածել , ամենն
բան հոգալ , ամենն բան ընել ինչ որ հարկաւոր է ամ-
մենուն , պէտք է որ իրեն օգնականներ ունենայ . որ-
պէս զի անոնց հետ հասարակաց բարիքն ընէ : Առան-
կով հարկ կրլայ որ այլ և այլ պաշտօնեաներ քարաու-
ղարներ ունենայ ներքին և արաւքին գործոց , պատե-
րազմի ու խաղաղութեան համար . հարկ կրլայ որ գա-
տաւորներ վերակացուներ գնէ , որպէս զի վէճերը գա-
տատաններն որոշեն՝ ամմենուն իր իրաւունքը տան .
հարկ կրլայ որ քաղաքապետներ կառավարներ գնէ .
որպէս զի իր ձեռքին տակն եղած դաւառներն ու քա-
ղաքներն երեսի վրայ չիմնան , անկարգութիւն չըլլայ .
հարկ կրլայ որ զօրք ու զէնք և ամմեն պատրաստութի
ունենայ , որպէս զի ներքին և արաւքին թշնամիներէն
պահէ իր հպատակները : Իրաւցընէ թէ որ աս ամմեն
օգնութիւնները չունենար Թագաւոր մընէ , ինչ կրլ-
ար հպատակներուն բանը . ինչ խաղաղութիւն ինչ
հանգստութիւն կրնային վայելել : Դնենք որ աս քա-
ղաքս ոչ իշխան մը ըլլար , ոչ վերակացու մը , ոչ գա-
տաւոր մը , ոչ զինսւոր , ոչ բանա , այլ ամմեն մարդ իր
ուզածը կարենար ընել . ինչ կրլար մեր վիճակը , ո՞վ
կրնար ապրիլ : Մէկն ունեցածնիս կը գողնար , մէկայն
զմեզ կը նախատէր , մէկալը ձեռք կը վերջներ վրանիս ,
մէկալը կրապաններ զմեզ . կարճ խօսքով , ոչ մէկուն ու-
նեցածը՝ ոչ կինը՝ ոչ զաւկըները՝ ոչ կեանքն և ոչ պա-
տիւն ապահով կրլար , անկարգութիւնն և անօրէնս-
թիւնն սշխարհքս կը կոխէր , մարդիկ մէկզմէկ ողջ ողջ
կուտէին , անասուններէն գէշ կրլայինք : Եթէ հիմայ
ալ որ արդարութեամբ վրայ այսչափ հսկողներ Եւրոպ
և այսու ամենայնիւ այսչափ չարիք ու վտանգ կը պա-
տահի , ինչ կրլար թէ որ ամմենին հսկող մը չունե-
նայինք , թէ որ գատաւորներ ու պատիժներ չըլլային :

Ո՛հ, մարգտ մէջը իր կրքերուն ձեռքը մասնուէլու ըլլայ նէ, ամենէն գէշ անասունը կը գառնայ, տըջ առիւծ զագը ու անոնցմէ ալ կատաղի կըլլայ: Ուրեմն հարկ է որ Թագաւորը հասարակաց խաղաղութեան և օգտին համար՝ իրեն օգնականներ ունենայ:

Բայց Թագաւորն ի՞նչպէս պիտոր պահէ այնչափ բազմութիւնը, սփռիէց իրենց ապրուստը պիտոր ճարէ, միանգամայն իր և արքունեացը վայելուչ պատիւը պահելով: մարկէց պիտոր գանկ այնչափ ստակ, որ պէտք եղած ծախքերուն գիմանայ: Ուրեմն որովհետև աս ամեն ծանր ծախքերը մեր օգտին ու բարւոյն համար հարկաւոր են, որպէս զի խաղաղութիւն աւ հանգիստ վայելէնք, ինչպէս որ օգուան ամենուն է՝ ասանկ ալ ծախքը պէտք է որ ամենունն ըլլայ, պէտք է որ ամենքս ալ ձեռուընուս եկածին չափ առ ծախքերուն օգնենք, և ինչ տուրք որ տէրութիւնը կը գնէ վրանիս հասարակաց պիտոյիցը համեմատ՝ պէտք է որ տանք. «Սրգ հատուցէք ամենեցուն զպարտա, որում զհարկ՝ զհարկն, որում զմարս՝ զմարսն», (Հա. ԺԳ. Կ):

Հիմայ մեր աւջի խօսքը գառնալով, Թէ որ նայ հրամանին համար պարտրկան են հպատակները հաւատարմ ըլլալու իրենց Թագաւորին, և յարգելու զիւքն ալ՝ իրեն միտամարդներն ու պաշտօնեաներն ալ, որ կը մայ առ ինքնագլուխ ազատութիւնն որ ոմանք կուզեն ունենալ. ինչպէս կը միարանի առ ազատութիւնն նայ հրամայած հպատակութեանը յարգութեանն ու հնազանդութեանը հետ: Չէ, սիրելի որդիքս. ասիկայ մտորութիւն մըն է, հաւատքի ալ գէտ խելքի ալ, ասիկայ ընկերութեան խիստ վնասակար վարդապետութի մըն է, հաւատք կրօնք չունեցող ու կրքերով կուրցած մարգրիկներու գիւտ:

Նմանատէս Թէ որ Էծ կը հրամանէ որ հպատակները Թագաւորին հնազանդ ու հաւատարիմ ըլլան, ինչպէս կըլլայ որ ոմանք բերաննին բանալնուն պէս՝ Թագաւորին ու մեծերուն կառավարուէր գէտ չիզուրցածնին չի մտար, նաև անոնք որ իրենց տունը կառավարել չեն գիտեր, իրենց առուտուրն ընելու բաւական խելք չունին: Արանկներն են սովորաբար որ աւելի կը մեղադրեն մեծերուն ըրածը, կարհամարհեն անոնց գրած օրէնքները, ոտքի տակ կառնեն անոնց հրամանները, ու նախատական

ած ազաններով կը խօսին վրանին: Ա՛ն է այ հրամանած պատիւն ու մեծարանքն որ պարտական ենք ապշու թագաւորին ու մեծերուն: Անոնք մեզագրելու՝ անոնց բռնած Քամբուն վրայ դատաստան ընելու համար՝ պէտք է գիտնալ ամենն պատճառներն որ զիրենք կըստիպեն ան ճամբան բռնելու . բայց մենք ինչպէս կրնանք գիտնալ անոնց գիտցածը . թէ որ իրենց ժողովքներուն մէջը գտնուէինք, իրենց ըսածները լսէինք, մի գիտէ որ մենք ալ իրենց մտածածը չէինք մտածեր և իրենց բռնած ճամբան չէինք բռներ: Ատուածոյ նախախնամու թեան մէջն ալ բաներ կը հանգրիպին, կըսէ սուրբն Օգոստինոս, որ մեզի ազէկ չեն երևնար, սուրիշ կերպ ըլլալն աւելի յարմար կերևնայ մեզի, բայց պէտք է հատանք որ ան կերպն է ազէկն և արդարը . վասն զի մենք կարճ խելքովիս չենք կրնար գիտնալ ան պատճառները, որոնց համար Թժ անանկ կը կառավարէ: Ասանկ պէտք է մտածենք համեմատարար թագաւորներուն վրայ ալ . իրենց կառավարութիւն, իրենց գրած օրէնքներն, իրենց հրամանները, շատ անգամ մեզի անիրաւ և խելքի գէժ կերևնան . բայց թէ որ կարենայինք գիտնալ անոնց ամենն պատճառները, մենք ալ զանոնք արգար ու խելքի յարմար կը սեպէինք: Ուրեմն ինչո՞ւ աս անարգանքը կրնենք իրենց՝ չիգիտցած բաներնուս վրայ դատաստան ընելով:

Կան ոմանք որ կամօք ուրիշները գրգռելու համար թագաւորին գէժ կը խօսին անոր անունը կտարելով . անոր համար ինչուան հիմայ ըսածներէս աւելի բան մըն ալ ըսեմ ձեզի: Ատուած երբեմն ժողովուրդը պատժելու համար՝ իրենց գէշ թագաւոր մը կուտայ, որ զիրենք հոգտլու տեղը՝ կեզեքէ . “Թագաւորեցուցանէ զայր կեղծաւոր վասն խառութն ժողովքեան”, (Թ. Բ. Գ. 30) Ասանկին ալ պարտական են հնազանդ ու հաւատարիմ ըլլալու, և զինքը մեծարելու . չմն կրնար ձեռքէն խալըսելու համար ապստամբիլ, կամ անոր թշնամիներուն օգնել՝ զինքն աթուռն ձգելու համար: Չէ, չեն կրնար, սիրելի որդիքս . հասարակաց խաղաղութիւնը, սուրբ հաւատքը, սուրբ աւետարանը կարգիլէ աս բանս . ինչպէս զաւակ մը պարտական է յարգելու իր հայրը՝ որչափ ալ գէշ ըլլայ նէ, ասանկ ալ ժողովուրդը պարտական է յարգելու իր թագաւոր:

րը՝ որչափ ալ բաճաւոր ըլլայ նէ, ինչպէս յայանի կրտսէ Պետրոս առաքեալ. « Ոչ միայն բարերարացն է հէզոց, այլ և կամակորացն », (Թ. Պէտր. ք. 18.) Ո՞վ էին թագաւորողները Քրիստոսին, առաքելոց և առջի քրիստոնէից օրերը. բոլորն ալ հեթանոս չար անօրէն մարդիկ. բայց թէ Քրիստոս աներն մեր, թէ առաքեալներն, և թէ հին քրիստոնեաները, գիտնալով որ թագաւորներուն իշխանութիւնն այժմ է, միշտ հնազանդեցան անոնց, նաև կեանքերնին անոնց վրայ գնելով պատեբազմներու մէջ։ Ոչ Քրիստոս մեր՝ որ է իմաստութիւն անսահման, ոչ առաքեալներն որ հոգին սուրբէն լուսաւորուած էին, և ոչ առջի հաւատացեալներն, ազգային գաղնագրութիւն ու ժողովրդեան իրաւունք կը փնտրաէին, որոնք մեր օրերուն սասանայական հնարքներն են՝ ամեն բան տակնուվրայ ընելու համար։ Անոնք հերիք սեպելով գիտնալն որ ամեն իշխանութիւն այժմ է, « Ոչ ուստեք է իշխանութիւն՝ եթէ ոչ այս, և որ ենն՝ յայ կարգեալ են », միշտ թագաւորներուն պատիւը կը պահէին, ամենուն ալ կը քարոզէին խրատ կուտային անոնց հնազանդելու։ Սաւուղէն գէշ թագաւոր կրնար ըլլալ խեղճ Դաւթին համար, որ զինքը սպաննել կուզէր. բայց տեսէք ինչուան ուր կը հասնէր իր տիրատէր մեծարանքն ու հաւատարմութիւնը։ Պատճառ մը տուած չէր Սաւուղին, բայց Սաւուղ ատելութեան ու նախանձու կրքով քանի անգամ փորձելէն ետքն որ զինքն սպաննէ, ետքը ետքը զորքով ետնէն ինկաւ Չիֆայի անապատին մէջ։ Երբոր չօգնած դադրած հանգչեր ու խորունկ քուն կը ըլլար, Դաւիթ Արեստային հետ մինակ ծոտեցաւ վրանին քովը։ Արեստ անտեսելով որ բոլոր զորքն ալ քունի մէջ էին, Քեզ նայեմ, ըսաւ Դաւթի, հիմայ է թշնամիիդ ձեռքէն խալտելու ատենը։ Թող տուր որ սուրս փորը խոթեմ, սպաննեմ զինքն, ու քու կեանքդ փրկեմ։ Գիտէք ինչ պատասխան տուաւ իրեն Դաւիթ. Աստուած պահէ ասանկ բան ընելէն, ո՞վ է որ այ օժեղչն ձեռքդ դառնէ, ու մեղքին թողութիւն ըլլայ. « Ո՞վ իցէ որ ձգիցէ զձեռն իւր յօժեալ տեսան, և որոհցի », (Թ. Թ. 7. 17. 9.)

Միայն Սաւուղի նիզակն ու ջուր խմելու ամանն առաւ, որ ետքը նորէն խրկէ իր հաւատարմութիւնը ցը-

ներու համար, ու փախաւ գնաց : Ուրիշ ասոր նման զխալուած մըն ալ հանգիպեցաւ Դաւթի, երբոր էն գազգայ այրին մեջը պահւեալաւ էր : Սառուղ ալ առանց գիտնալու՝ նոյն այրը մտաւ : Դաւիթ այրին ներսի գիէն տեսաւ և ճանչցաւ . կրնար մէկ զարնելով սպաննել զինքը, բայց չբռաւ . միայն կամացուհ մը վերարկուին մէկ ծայրը կարեց առաւ՝ իրեն ջցընելու համար որ ինչպէս զինքը կը յարգէր, ու թողուց որ ողջ անվնաս ելլէ երթայ այրէն : Դիտելու բան է որ Դաւիթ չէ թէ միայն հալածուած էր Սառուղէն, այլ նաև ընտրուած էր Ծայռ անոր յաջորդն ըլլալու . բայց գեռ այնչափ կը յարգէր զինքն որ սպաննել տուաւ ան ամազեկացին՝ որ Սառուղին քիչ մը առաջ մեռնելուն պատճառ եղեր էր, երբոր ինքիրեն սուրին վրայ ինկած յուսահատաբար ինքը զինքը սպաննել կուզէր :

Ասոնք են նմանելու օրինակները, սիրելի որդիքս . ասոնք անանկ մարգիկներու օրինակներ չեն որ հաւատք օրէնք չունին, ինքնագլուխ կուզեն ըլլալ, և իրենց երջանկութիւնը փնտրուելով զիրենք կը կործանեն . այլ Դաւիթ մարգարէին պէս սուրբի մը օրինակ է, որուն համար Թոմ արտիս ուզած մարգն է ըստու . Քնի տեսան մերոյ և իր առաքելոցը տուած օրինակն է . առջի հաւատացելոց օրինակն է, որոնք թէ և անօրէն թագաւորներու տակ էին, բայց այսու ամենայնիւ կը յարգէին զանոնք, կը հնազանդէին անոնց ամեն հրամանին՝ որ Ծայ գէմ չէր, ու հաւատարիմ էին, անոնց բռնութիւններուն անիրաւութիւններուն ու զգուշանքներուն գէմ ուրիշ հնարք չէին բանեցընէր՝ բայց ՚ի համբերութենէ, ազօթք ընելէն ու Ծայ կամացը հետ համակերպելէն : Մենք ալ ասանկ պէտք է ընենք, մանաւանդ որ հիմայ բռնաւորներու տակ չենք . պէտք է յարգենք մեր մեծերը, հնազանդինք իրենց ու հաւատարիմ ըլլանք : Ու թէ որ ներութիւն մըն ալ տան նէ մեզի, պէտք չէ զիրենք մեղագրենք, այլ ինչպէս սուրբ Օգոստինոսը կըսէ, հաւտանք ար Թոմ է մեզի ան ներութիւն խրկողը՝ մեր մեղքերուն պատիժ . թէ որ կարգէ գուրս առաք մը պէտք կը ըլլայ տալ նէ, հաւտանք որ Թոմ է զմեզ պատժողը մեր մեղքերուն համար . թէ որ պատերազմ կը բացուի, վատագի մէջ կը ըլլայ կեանքերնիս, հաւտանք որ Թոմ է զմեզ պատժողը մեր մեղքերուն համար : Ա.

սանկով խոնարհինք այ հզօր ձեռքին տակն , և արժանի պառուզ ապաշխարութեան ընկելով՝ վարքերնիս շակենք , մեղքէն զգուշանանք , և ազօթքով ջանանք այ արդար բարկութիւնն ինջեցրնել , մեղի հետ զինքը հաշտեցրնել : Արանկ մեր մեծերուն՝ մեր թագաւորին հաւատարիմ բլլալով , այ ալ հաւատարիմ կըլլանք , և Թժ Կորհուէ զմեզ , կօգնէ մեզի , բաներնիս կը յաջողէ , ու հոս ալ անգին ալ յաւիտեան երջանիկ կընէ զմեզ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻԹ .

Մշտեալ յարգութեան , սիրոյ և հնազանդութեան իբայ :

Բարուծոյ չորրորդ պատուիրանքին մէկ մասը բաշտարեցի , ցըրնելով որ ինչպէս պարտկան ենք մեր մեծերն , այսինքն եկեղեցական կամ քաղաքական իշխանութիւն ունեցողները մեր վրան , մասնաւանգ թագաւորներն յարգելու , իրենց հաւատարիմ ու հնազանդ բլլալու : Այսօր որդիական պարտուց վրայ պիտար խօսիմ , այսինքն ինչպէս զաւակ մը պարտկան է իր հայրը մայրը պատուելու , և ինչ կերպով աս պարտկանութիւնը կրնայ լեցրնել :

Պարտկան բլլալն անանկ յայանի բան է , որ ասոր վրայ տարակուսի՞ն՝ արեւին լոյս ունենալուն վրայ տարակուսելու պէս է , կրտէ Արիստոտէլ մեծ փիլիսոսփան : Թէ որ պարտկան ենք զԹժ պատուելու՝ բոլոր աշխարքիս ստեղծողն բլլալուն համար , պէտք է որ ծնողքնիս ալ պատուենք՝ որ մեր մասնաւոր ստեղծողները կը սեպուին , մեզի կեանք տուողն իրենք են : Անոր համար չէ թէ սուրբերը միայն , այլ նաև հեթանոս փիլիսոսփաներն այժմե տեքը ծնողքը պատուելու պարտկանութիւն անանկ ճանչցան որ հայրերը մայրերն այ տեղ կը գնէին աշխարհիս վրայ , ու զաւակներնուն երկրաւոր և աշքի երեցող Թժներն են ըսին : Անոր համար Թժ իր տաք պատուիրանքներուն իրեքն որ իրեն համար էին՝ երկու տախտակներուն մէկին վրայ գրել տալէն ետքը , մէկալ տախտակին վրայ գրել առւած եօթը պատուիրանքն .

րուն՝ որ բաշտն ալ եզրայրսիրութեան կը վերաբերին, առջինն ուզեց որ հայրերնիս մայրերնիս պատուելն ըլլայ . ասով իմացուց մեզի որ ընկերներնուս մէջն ամ մենէն աւելի մեզի մերձաւոր եզոզները ծնողքնիս ըլլայով, մէկը չիկայ որուն անոնցմէ եւեւ պարտական ըլլանք պատիւ ասլու . անանկ որ Եղմէ ետքը՝ որ ամենուս առջի հայրն է, պարտական ենք հայրերնիս մայրերնիս սիրելու . կըսէ սուրբն Հերոնիմոս :

Ձեզի աղէկ իմացընելու համար ինչ մեծ պարտականութիւն է զաւկի մը ունեցած պարտականութիւնն իր ծնողքը պատուելու, ասանկ կըսեմ: Հայրերնիդ ու մայրերնիդ կամ աղէկ են, այսինքն իրենց պարտքը կը կատարեն, և կամ աղէկ չեն, հայր մայր ըսուելու հազիւ արժանի են: Թէ որ աղէկ են, հազար պարտականութիւն ունիք իրենց . ուստի Եղ պտտուիրանքը չըլլար ալ նէ, երախաագիտութեան համար պարտական կըլլայիք զիրենք պատուելու: Տեսէք ինչ քաներ կրնեն ձեզի համար հայրերնիդ ու մայրերնիդ . թէ որ չէք մտածած նէ, քիչ մը մտածեցէք կըսէ սուրբն Ամբրոսիոս: Ո՞վ կրնայ մօր մը քաշածը մէկիկ մէկիկ զուրցել: Ո՞վ կրնայ անոր ինն ամիս քաշած նեղութիւններն ու մարմնութիւնները պատմել, որ ինչուան երբեմն գիշեր ցորեկ աչք չի կրնար գոցել: Ո՞վ կրնայ իր զաւակ բերելու ատեն քաշած ցաւն ու վտանգը պատմել, ինչուան երբեմն մեռնելու աստիճան կը հասնի՝ զաւկին կեանք տալու համար: Իսկ թէ որ կաթ ալ կարենայ տալ նէ, ո՞վ կրնայ պատմել իր գիշեր ցորեկ քաշածը, քունը կտոր կտոր կրնէ, ձմեռուան ցրտուն անկողնէն վեր կը ցածիկ . քանի քանի անգամ կերակուրն ալ կէս կը թողու, սեղանէն կելլէ զաւակը հողալու՝ ամեննէն ստորին ծառայութիւնն ընելու իրեն: Ի՞նչ վիշտ, ինչ հոգ, ինչ արցունքներ կը թափէ երբոր զաւակը քիչ մը հիւընգնայ նէ, ինչ սրտագող զինքը կորսընջընելու վախէն . ինչ խնամք, ինչ ազօթքներ, ինչ ուխտեր զաւկին առողջութեանը համար . ինչ համբերութիւն անոր լացերը քաշելու համար . ինչ սիրով, ինչ գորովով գրկելներ ու պագնելներ . ինչ աշխատանք, ինչ առապանք, անոր ամեն պէտք եղածը հողալու: Աս ամեն բանը ձեզի համար քաշեր է մայրերնիդ, կըսէ նք Ամբրոսիոս . իսկ հայրերնուդ սէրը թէ որ աս տեսակ

եղած չէ, աս սրամաշուքները չէ ունեցած ալ նէ, բայց աւելի զորաւոր՝ աւելի գործունեայ՝ աւելի ձեզի շահաւոր սէր մը եղած է: Աւելի ծանր հոգեր մտմտութեան անքան անքաններ նեղութիւններ ձեզի համար քաշեր է: Թէ որ ազգատ էր նէ, մտածեցէք ինչ առաւապանք քաշեր է գիշեր ու ցորեկ՝ ճակատին քրտինքովը ձեզ կերակրելու հոգուեցրնելու և ամենն պիտանաւորութիւնիդ հոգալու, ինչուան շատ անգամ զինքը զրկեր է ձեր կարտութիւնը լիցընելու համար: Իսկ թէ որ ունեւոր էր, շարունակ իր հոգն ու մտմտութեան ձեր վրայ եղած է՝ ձեր վիճակին պատշաճ կրթութիւն տալու համար ձեզի. ուսում գիտութիւն սորվեցրնելու, ձեզի պաշտան կամ արուեստ մը տալու, ձեզ աղէկ տեղաւորելու, և ձեզի առաւ ժառանգութիւն մը ձգելու համար: Ինքը մօրերնուդ հետ ձեր պղտիկութեան պակասութիւններուն համբերեր է, միշտ ձեր վարքին վրայ աչք ունեցեր՝ զգուշութիւն ըրեր է, խրատեր է զձեզ, պակասութիւններդ շակեր է, մտքերնիդ լուսաւորեր է, ջանացեր է որ լաւ մարդ և աղէկ քրիստոնեայ ըլլաք. մէկ խօսքով ձեզի բարի ու գիտուն դաստիարակութիւն տուեր է: Ետքը խօսքը հոս կը կապէ սուրբն Ամբրոսիոս: Աս ամենն բարերարութիւնները հօրերնէդ ու մօրերնէդ ընդունելէն ետքը՝ գեռ չիճանչնայ պիտոր ձեր ծանր պարտականութիւնը, ո՞վ զաւկըներ, գոնէ երախտագիտութեան համար ըլլայ՝ զիրենք պատուելու: Չէ, կարելի չէ, կրսէ սուրբ Օգոստինոս, աս պարտականութիւնը չիճանչնալ. վասն զի անանկ մարդուս սրտին մէջ խորունկ տրնկուած է ասիկայ, որ և ոչ շարութիւնը կրնայ խլել ու հանել:

Բայց կրնայ ըլլալ որ զաւակ մը հօրմէն մօրմէն աս բարերարութիւններն ընդունած չըլլայ, անանկ ծնողք ունենայ գծազգութեամբ՝ որ իրեն ոչ հոգևոր և ոչ մարմնաւոր կրթութիւն տուած ըլլան: Ցաւելով պէտք է ըսենք որ կրնայ ըլլալ. գիտեմ և աղէկ գիտեմ, հայրեր մայրեր կան որ ծանր կերպով աս բանին մէջը կը պակսին. անոր համար ուրիշ անգամ անոնց ալ իրենց պարտքերը պիտոր յայտնի ըսեմ: Բայց հիմայ զաւկընեանուն ըսելիքս աս է. հայրերնիդ մայրերնիդ իրենց պարտքը ձեզի չընեւուն համար՝ օրինաւոր բան է որ գուց ալ իրենց ձեր պարտքը չընէք: Չէ, սիրելի որ.

գիշտ, օրինաւոր չէ. [Թէ որ երախտագիտութեան համար պարտրկան չէք զիրենք պատուելու նէ, գտնէ անոր համար պարտրկան էք որ Թժ կը հրամմէ. « Պատուեա զհայր քո և զմայր », ու բնութիւնն ալ նայնը կը սորվէցնէ: Երբսր Թժ կը հրամմէ, անոր գէմ բտելիք չիկայ, պէտք է հնազանդիլ: Հայրերնիք մայրերնիք որչափ ալ ախաաւոր ըլլան, որչափ ալ չար ըլլան, անասուններէն ալ գէշ, այսու ամենայնիւ իրենք են ձեզի կեանք տուողը, ձեր վրայ իշխանութիւն ունին, միշտ ձեր ծնողքն են, և իբրև ծնողք զիրենք պատուելու պարտրկան էք. ինչուան քաղաքական օրէնքն ալ կրտէ որ հայր ու մայր ինչ ալ ըլլան՝ զաւկըներնին զրենք միշտ սրբազան և արժանապատիւ պէտք է սեպեն:

Աս անանօրինելի պարտրկանութիւնը գիտնալէն ետքը՝ տեսնելք ինչ կերպով զաւկըներն իրենց ծնողքը պատուեն պիտոր: Պէտք է մեծարեն զիրենք, սիրեն զիրենք, ու հնազանդին իրենց. աս է պարտքերնիք, մանչ և աղջիկ զաւկըներ. ձեր հօրն ու մօրն աս իրեք բանը պարտրկան էք. մեծարանք, սէր, հնազանդութիւն:

Նախ մեծարանք, այսինքն պէտք է ներքուստ սրբտանց զիրենք պատուոյ արժանի սեպէք, մեծարէք, հլու և խոնարհ սիրտ ունենաք իրենց համար. վասն զի սուրբ գիւրքը կրտէ. « Տէր փառաւորեաց զհայր 'ի վերայ ծննդոց, և զիրաւունս մօր հասաատեաց 'ի վերայ որդւոց », (ՍԻՐ. Գ. 3.) այսինքն Թժ պատկառելի ըրաւ հայրերը զաւկըներնուն գիմաց, ու մայրերուն իրաւունք տուաւ իրենց որդւոցը վրայ: Աս պարտրկանութիւնն ամենուն ալ է, մանչ ըլլան՝ աղջիկ ըլլան, պրզաիկ ըլլան՝ մեծ ըլլան, կարիճ ըլլան՝ ծեր ըլլան, կարգուած ըլլան՝ չիկարգուած ըլլան, քահանայ ըլլան, կրօնաւոր ըլլան, եպիսկոպոս ըլլան, ամենէն բարձր արժանապատուութիւնն ունենան, միշտ պարտրկան են հայրերնին մայրերնին մեծարելու, վասն զի Թժ մէկը գուրս չի հաներ աս պարտրկանութենէն:

Բայց ներսուանց միայն մեծարելը չի բաւեր, գըրսուանց ալ պէտք է ցըրնէք իրենց ձեր մեծարանքը. քգ գըրքին խօսքն է. « Արդեամբք և բանիւք պատուեա զհայր քո », (ՍԻՐ. Գ. 9.) այսինքն գործքով ու խօսքով ալ պէտք է ցըրնէք ձեր մեծարանքը հօրերնուք ու մօրերնուք: Գործքով մեծարանք ցըրնելն՝ ըսել է որ

անանկ անհաճոյ բան մը չընէք ձեր ծնողացը , որ իրաւունք ունենան տժգոհ ըլլալու . ըսել է որ մեծ բան մը չընէք առանց իրենց իմացընելու և առանց իրենց հաւանութեանը , զոր օրինակ ճամբորդութիւն , առուտուր , գաշնագրութիւն , կարգուիլ կամ կարգուելու խօսք տալ առանց իրենց հրամանին , այլ ամենն ասանկ բաներու մէջ իրենց խորհուրդ հարցընէք , ու ջանաք իրենց բարի գործքերուն հետևող ըլլալ : Պէտք է խօսքի մէջ ալ ձեր ծնողացը պատիւը պահէք , իրենց մեծարանք ցընէք , այսինքն իրենց վրայ միշտ բարիք խօսիք . գովէք զիրենք ան բաներուն մէջ որ գովելի են , և առանց հարկաւոր և արդար պատճառի ամենեկին չար չիտօսիք իրենց վրայ , թէ և անոնք ձեր վրայ չար խօսելու ալ ըլլան : Պէտք է մտնաւանդ իրենց հետ խօսելու ատեն նիգ շնորհքով պատկառանք անուշութեամբ ու խոնարհութեամբ խօսիք , թէ և անոնք ձեզի հետ անկարգ կերպով խօսին , ու նախտտական խօսքեր ըսեն , նաև անիրաւ անգը : Կարճ խօսքով պէտք է հօրերնուդ մօրերնուդ մեծարանք ցընէք ամեն կերպ համբերութեամբ . այսինքն հեղութեամբ առանց տակնուվրայ ըլլալու համբերէք իրենց կիրք ելած բարկացած ատենը , համբերութեամբ ընդունիք իրենցմէն յանգիմանութիւն չեխ պատիժ , ու շատ անգամ ալ ձանձրութի նեղութիւն ու կոպտութիւն : Հասարակօրէն հայրերը մայրերը երբոր կը ծերանան նէ , ձանձրալի նեղացուցիչ և ամենն բանի տժգոհ կըլլան , միշտ ըսելիք մը՝ արարնջելու մեղագրելու բան մը կը գտնեն , նաև առանց պատճառի : Բայց այսու ամենայնիւ բարի զաւկըններն ամենեկին չեն կորսընցըներ իրենց պտակառանքը , միշտ շնորհքով կը խօսին հետերնին , խոնարհութեամբ կը պատասխանեն միշտ , և ասանկով թէ որ կրցան հանգարտեցընել գոհ ընել զիրենք՝ աղէկ է , թէ որ չէ՝ համբերութիւն . վասն զի որչափ ալ ձանձրալի , որչափ ալ ախտաւոր ըլլան ծնողքնին , միշտ հայր ու մայր են , միշտ այ տեղը կը բռնեն զաւկըններնու վրայ . խելընին ալ կորսընցուցած , ցնդած ալ ըլլան , պէտք է որ բարի զուակ մը կարեկից ըլլայ իրենց , չիտրամեցընէ զիրենք ու չանարգէ , սուրբ գրքին ըսածին պէս . “ Որդեակ , զորափոզն լեր ծերութեան հօր քում , և մի արտմեցուցաներ զնա ՚ի կեանս նորա . և թէ պակասեսցէ յիմա .

նալոյ զբանս , ներեա նմա , և մի անպատուեր զնա , ,
(Սիր . ք . 14 .)

Բայց ասանկ բարի զաւկրնէր ուր կը գտնես . թէ որ
շատերուն բռնած ճամբան նայինք նէ , սոսկալու բան է :
Սուրբ գրքին մէջը կը տեսնենք որ Յովսէփ գեղեցիկը
թէ և Եղիպատոսի տէր էր , բայց լսածին պէս որ իր
հայրը խեղճ հովիւի մը զգեստով անթի կիսամեռ ե-
կեր հասեր էր , մէկէն ընդ առաջ գնաց , ճիտն ինկաւ ,
գրկեց զինքն , ամմնն մեծարունք ու պատկառանք ցցուց
իրեն ինչ որ բարի զաւակ մը իր հօրը պարարկան է ընե-
լու : Հիմակուան ատենս քանիններ քիչ մը մեծցած-
նուն պէս , քիչ մը վիճակնին փոխելուս պէս , պղտի
պաշտօնի մը հասածնուն պէս , կամըչնան իրենց ծնողքք
ճանչնաւ . չէ թէ միայն չեն մեծարեր զիրենք , այլ և
քովերնին չեն մօտենար : Քանիններ քիչ մը տարիքնին
առածնուն պէս , կուզեն իրենք հրաման , չեն ուզեր
հօրերնէն կախում ունենալ , կուզեն ինքնագլուխ ըլ-
լալ , հօրերնուն մօրերնուն կամացք գէժ կրնեն : Քա-
նիններ իրենց ծնողացք վրայ շար կը խօսին , անոնց պակ-
սութիւնները կը զուրցեն առանց հարկաւորութեան :
Քանիններ հարանախօսուի կրնեն , կը պսակուին առանց
իրենց հօրն ու մօրն իմացընելու , կամ անոնց յայտնի
և իրաւացի կամացք գէժ : Քանիններ ալ պսակուելէն
ետքը չեն ուզեր ոչ անոնց խրատը լսել , և ոչ ազգա-
րարութիւնն ան բաներուն մէջ ալ որ հայր մայր ե-
ղողք միշտ պարարկան է իր զաւկրներուն զուրցել , խրա-
տել զանոնք և յանգիմանել ալ : Քանիններ հօրերնուն
ու մօրերնուն հետ անանկ կը խօսին՝ իբր թէ շան մը
հետ խօսէին . ինչուան իրենց ծնողքն անարգողներ ալ
կան նախատական խօսքերով . ինչուան անէծք ու չա-
րամաղթութիւն ընողներ ալ կան իրենց ծնողացն . ին-
չուան ձեռք վերջնողներ ալ կան անոնց վրայ , սոսկալի
բան : Անցգամ զաւկրնէր , ապերախատութեան հրէչներ
են ասանկները , որ իրենց կեանք տուողներուն տա
փոխարէնը կրնեն : Թէ որ Քամ քիչ մը իր հօրն ակա-
մայ մերկութեք վրայ խնտալուն համար անանկ անէծք
առաւ , “ Անիծեալ Քանան մանուկ , և եզիցի ծառայ
եղբարց իւրոց , , (Ծնն . Թ . 25 .) հապա ինչ պիտոր
ըլլայ անոնց բանն որ իրենց ծնողացք հետ շատ աւելի
գէշ կը վարուին : Թէ որ հին օրէնքին մէջը հօրն ու մօրն

անարգանք ընողը կը քարկոծուէր, հապա ինչ սոսկալի պատիժ պահուած պիտի ըլլայ Եյմէ անոնց որ Քնի նր օրէնքին մէջը նոյն յանցանքը կրնեն: Թէ որ սուրբ աւետարանը գծախք կը խրկէ անոնք որ ուրիշի ծանր նախատահան խօսք կրան, « Որ ասիցէ ցեղրայր իւր՝ մարտ, պարտաւոր լիցի՝ ի դեհեն հրոյն », (Մտթ. Ե. 22.) հապա ինչ պատիժ ինչ տանջանք պիտոր քաշեն անաք որ իրենց հայրը մայրը կը նախատեն, իրենց ծնողացը շարամաղթուածիւն կրնեն, և ինչուան ձեռք ալ կը վերջընեն անոնց վրայ: Աղէկ մտիկ ըրէք նր գրքին խօսքը, մանչ և աղջիկ զաւկըներ. Եյ գէմ հայհոյանք ընօզներն ինչ պատիժ որ պիտի քաշեն նէ, նոյնը պատրաստուած է իրենց ծնողքն անարգողներուն ալ, Եյ անէծքը կառնեն. « Իբրև հայհոյիչ է Եյ, որ ընդ վայր հարկանէ զհայր իւր. և անիծեալ ի տեսանէ, որ բարկացուցանէ զմայր իւր », (Սիւ. Գ. 18.):

Չաւկըներուն իրենց ծնողքը պատուելու համար ունցած երկրորդ պարաքն է՝ սիրել զանոնք: Վասն զի Թէ որ Եմ ամեն ընկերներնիս ալ կը հրամանէ որ սիրենք, ինչուան թշնամիներնիս ալ, հապա որչափ աւելի պարտական ենք սիրելու մեր ծնողքը՝ որ ամեն մարդկանցմէ աւելի մեր մերձաւոր ընկերներն են: Ուրեմն պէտք է հայրերնիս մայրերնիս սիրենք, ու սիրենք իրական և անկեղծ սիրով, սրտանց իրենց վրայ գուծ ունենալով, իրենց բարիքն ուղեւով, ուրախանալով իրենց բարեացը վրայ, ցաւելով իրենց գծախտուածիւն մը հանգիպի նէ, ու մեր սէրը գրսէն ալ պիտոր երկցեննք, չէ թէ խօսքով միայն՝ այլ նաև գործքով, ձեռքերնէս եկած բարիքն ընելով իրենց, մխիթարելով զիրենք, օգնելով իրենց հոգևոր ու մարմնաւոր կարօտութեանը. վասն զի Ճմարտիս սէրն, ինչպէս սուրբ Յոհաննէս առաքելալը կրսէ, խօսքով միայն չըլլար, այլ գործքով. « Որգեակք, մի բանիւք և ընդուօք սիրեսցաք, այլ արգեամբք և Ճմարտութեամբ », (Ե. Յոհ. Գ. 18.):

Ուրեմն երկու կերպով պարտական է զաւակ մը հօրն ու մորն իր սէրը ցընել. այսինքն օգնելով իրենց հոգևոր ու մարմնաւոր կարօտութեանը: Հոգևորի կողմանէ իրաւջնէ անանկ ախտաւոր հայրեր մայրեր կը գրանուին, որ գայթակղական վարք ունին. ասոնց ինչ պի-

տի ընէ բարի զաւակ մը : Պէտք է բազձայ ու ջանայ որ չափ ձեռքէն կուգայ նէ օգնելու՝ որ վարքերնին շակեն , չէ թէ յանգիմանելով զիրենք՝ որ չի վայլեր . հապա տեղն եկած ատենը՝ շնորհքով հոգևոր առակ մը մէջ ձգելով , եկեղեցական պատուաւոր անձանց զիրենք խրատել տալով , ու մոնտաւանգ աղօթք ընելով որ ան իրենց լըստ տայ , սրտերնին շարժէ , որ վարքերնին շակեն , փրկութեան հասնին : Երբոր հայր մը մայր մը վաանգաւոր հիւրնդուութեան մէջ է կամ խիստ ծերութեան , բարի զաւկի մը պարտքն է ջանալ ամենն բանէն առաջ իրենց հոգին հոգալ , որ խղճմտանքի վերաբերեալ բաներնին կարգի գնեն , կասկ ընեն պիտոր նէ՝ ընեն , հատուցանելու բան ունին նէ՝ հատուցանեն , հոգիներնուն համար բան մը թողուն , սուրբ խորհուրդներն ատենին ընգունին , ու բարի մահ մը ունենալու պատրաստուին : Վախճանեկնէն ետքն ալ դեռ պիտոր չի գագրի որգիական սերն , այլ ան ատենն է զաւկի մը իր ծնողասէր գութը ցընելու , վայելուչ թաղում մը և հոգէհանգիստ ընել տալով , իրենց հոգւոյն համար աղօթք ընելով , ողորմութիւն , պատարագուց յիշեժք տալով , տարեգարձ ընելով , և մանտաւանգ շուտ մը ու ճիշդ կատարելով ինչ որ իրենց հոգւոյն համար ողորմութիւն ու պատարագուց ձգած են նէ :

Իսկ մարմնաւորին կողմանէ բարի զաւակ մը հորը մօրը իր սէրը պիտոր ցընէ , իրենց ամենն պիտայքը հագալով . հիւանդացած ատեննին , բժիշկ վիրաբոյժ գեղ հասցնելով առանց ծախքի և աշխատանքի խնայելու . նեղութիւն ու արտմութիւն ունեցած ատեննին , զիրենք որչափ կարելի է նէ՝ մխիթարելով . կարօտութիւն ունին նէ , ապրուսանին տալով . վասն զի զաւակ մը ինչ որ ընէ իր ծնողացը նէ , քիչ է ըրածը՝ կըսէ սուրբ գիրքը՝ « Եսմենայն սրաէ քուսմէ փառաւորեա զհայր քո , և զմօր երկունս մի մոռանար . յիշեսլիր զի ՚ի նոցանէ ծնար , և զն՛նչ հատուցես նոցա որպէս նոքա քեզ » . (Սիւ . Թ . 29 .) այսինքն բոլոր սրտանց պատուէ քու հայրդ , քու մօրդ քեզի համար քաշած ցաւերը մի մոռնար . յիշէ որ եթէ անոնք չըլլային նէ , դուն աշխարհք չէիր գար . ուրեմն ի՛նչ հատուցում կրնաս ընել անոնց քեզի ըրածին :

Բայց աս ամենն պարտքերը մի կը գտնես որ ընէ .

բաներ կը լսենք, բաներ կը տեսնենք, որ մարգուս սոսկում կը բերեն: Չաւկընէր կան՝ որ հօրերնսն մօրերնսն վրայ սէր ըսուած բանը չտանին, գուժ կարեկցութիւն չեն զգար. երջանիկ են եղեր, թշուառ են եղեր, ուրախ են եղեր, արտում են եղեր, հոգեբնին չէ: Չաւկընէր կան որ ինչ վրաս պէտք է կըսեն, հօրս հոգին կուզէ փրկուի՝ կուզէ դատապարտուի. անոր համար ալ հիւընգցած ատենը ոչ խոստովանանք՝ ոչ սրբութիւն՝ ոչ վերջին օժում կը մտածեն, հապա չորս գին կը պարտին. ամինն ջանքերնին ան է որ իրենց օգտակար կտակ մը ընել ասան՝ թէ և անիրաւ և անպատշաճ ըլլայ ըրած կտակը, կամ ամենևին կտակ ընել չիտան՝ երբոր հարկաւոր է կտակ ընելը, բայց իրենց չափար չէ: Չաւկընէր կան որ հայրերնին մայրերնին ծեր է՝ հիւանդ է, ոչ կը հոգան, և ոչ հոգալ կուտան, կը նային որ օր մը առաջ աչքը գոցէ՝ որ խալցսին կամ ժառանգութիւն առնեն: Չաւկընէր կան որ հայրերնին մայրերնին կարօտ ազգաս է, ու հոգեբնին չէ անոնց օգնելու, ինչուան երբեմն տնէն ալ կը վաճառեն զիրենք, մենք մեր զաւկընէրը պահելու չենք հասնիր ըսելով: Անգուժ բարբարոս զաւկընէր. ի՞նչ ատեանն ելած ատեննին կիմանան որ կանցնի՞ր ատ բերած պատճառանքնին. ան ատենը կիմանան որ աշխարհիս վրայ անոնցմէ մօտ ընկեր և ազգական չունին եղեր. և ամենէն առաջ անոնց պարտեկան են եղեր օգնելու, կիմանան որ իրենց ծնողաց օգնելու պարտքը՝ կին ու որդիք ունենալէն առաջ սկսած է եղեր, ուստի աւելի պարտեկան են եղեր ան պարտքը կատարելու. կիմանան որ պէտք է եղեր բերնեթոռն հացէն կարել՝ իրենց ազգատ ծնողացն օգնելու համար. կիմանան որ պարտեկան են եղեր իրենց ի՞նչ ըրած օխտերնէն ալ հրաժարելու՝ իրենց հօրը մօրը կարօտութիւնը հոգալու համար. կիմանան, ան ատենը կիմանան որ ինչ ապերախտութիւն և անգութութիւն է եղեր ըրածնին: Չաւկընէր կան՝ որ ծնողքնին մեռած չիմեռած՝ մտքերնէն կելլէ. ոչ ազօթք ընել կայ անոնց համար, ոչ ողորմութիւն առլ, ոչ պատարագաց, ոչ բարեգործութիւն մը ընել անոնց հոգւոյն համար, և ոչ իրենց ձգած բարեգործութեան պարտքերը կատարել: Թէ որ ժառանգութիւն մը կայ առնելու նէ, պատրաստ են մեկէն ձեռք բերելու. բայց

Թէ որ պատարագուցներ ձգած են իրենց հոգւոյն համարնէ, կամ ողորմութիւն աղքատաց, ամենն պատճառանք կը գտնեն կամ չիտալու, կամ տարուէ տարի ուշադրենելու, ինչուան որ մոռցուի, Թող աւելով որ անոնց խեղճ հոգին տառապի և հառաչէ քաւարանին մէջ: Ի՞նչ անգթութիւն, ի՞նչ բարբարոսութիւն. ան է հատուցումն որ կըրեն իրենց բարերարին. Ժառանգութիւնը կը վայելեն, ու հոգւոյն համար Թողուցած բաները կուշացրնեն կամ չեն ըներ: Ո՛հ, կը տեսնեն կիմանան երբոր ար ատեան ելլելու և, Գճի սոսկալի վճիռը լսելու որ ըլլան: Ան ատենը կիմանան ինչ ըտել է կասկով Թողուցած ողորմութիւնն ուտելը. անկէց մեծ անիրաւութիւն ու գողութիւն չի կրնար ըլլալ. անոր համար ալ է կեղեցական կանոնները բանագրանք գրած են ատ մեղքին, ու քաւութիւն չըլլար՝ ինչուան որ չիհատուցանեն: Ուրեմն աղէկ մտքերնիգ պահեցէք. ով որ իր հայրը մայրը չի սիրեր անկեզծ ու գործունեայ սիրով, ով որ անոնց սիրոյն գէժ կընէ գլխաւոր բաներու մէջ, մահուչափ կը մեղանչէ. ու Թէ որ ճշմարիտ զղմամբ չիխոստովանի և խելքը գլուխը չի. Ժողովն է, փրկութեան չի հասնիր:

Չաւկի մը երրորդ ունեցած պարտականութիւնն է՝ հօրը մօրը հնազանդիլ, ինչպէս կը հրաման ան Պօղոս առաքեալին բերնովը. « Որգիք, հնազանդ լերուք ծնազաց ձերոց յամենայնի, զի այն է հաճոյ առաջի տեսան,» (Վ.դ.ս. Գ. 20): Բայց որովհետեւ ատենն անցաւ, և աս հնազանդութեանը վրայ շատ բան ունիմ ըտելու և բացաարելու ձեզի, և կամ կիրակուան կը Թողում: Եկէք ուրեմն, եկէք մանչ և աղջիկ զաւկըներ. Թող հայրերնիգ մայրերնիգ տունը կենան, բայց գուր է կէք. վասն զի անոնց հնազանդելու պարտքերնուգ վրայ խտեղեն ետքը, ձեզի սիրտ տալու համար որ զիրենք աւելի պատուէք՝ աշուրնուգ առջին պիտի գնեմ Թէ վարձքերն որ ան կը խոստանայ հոս ու անդին աւելու ծնողքնին պատուող զաւկըներուն, և Թէ սոսկալի պատիժներն որ կըսպառնայ ան աւելու հոս և անդին ծնողքնին անարդողներուն: Եկէք ուրեմն, և աղէկ մտիկ ըրէք ըտելու բաներս:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼ.

Նորէն նոյն բանին լրայ :

() Ղաւակ մը իր հայրը մայրը պատուելու համար՝ հերիք չէ որ մեծարէ ու սիրէ զիրենք , ինչ կերպով որ ըսի անցած կիրակի , այլ պէտք է որ հնազանդի ալ իրենց : Պզտոտ առաքեալին խօսքն է՝ որ եփեսացւոց կը գրէ . “ Որդիք , հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց՝ ի տէր , զի այն է արժանն ” . (Գ . 1) : Ետքը նոյն խօսքը կողոտացւոց ալ կը գրէ . “ Որդիք , հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց յամենայնի , զի այն է հաճոյ առաջի ասն ” . (Գ . 20) . այսինքն մանչ և ազջիկ զաւակներ , հօրերնուդ մօրերնուդ հնազանդ եղիք , վասն զի աս է պարտքերնիդ . վասն զի ասանկ կուզէ աս :

Աս պարտականութիւնն ասանկ յայտնի ըլլալէն ետքը , կը մնայ որ ասանկնք ինչ բանի մէջ և երբ պարտական է զաւակ մը իր ծնողացը հնազանդելու : Սուրբ Բեռնարգոտ կարճ խօսքով կը բացատրէ ինչ կերպով պարտական ըլլալը հպատակ մը իր մեծ աւորին , ու զաւակ մը իր ծնողացը հնազանդելու . “ Հնազանդը արնառնալ ինչ ըսել է չի գիտեր , օրէ օր չի ձգեր մէկ բանը , լտածին պէս՝ մէկէն կը կատարէ հրամանը : Սիրելի որդիքս , աս խօսքէն կրնաք իմանալ ինչ կերպ պիտոր ըլլայ ձեր հնազանդելը թէ՛ ծնողաց , թէ՛ մեծերնուդ և թէ՛ խոտաովանահայրներնուդ . ձեր հնազանդութիւնը պիտոր ըլլայ պատրաստ՝ կոյր՝ այսինքն առանց պատճառը փնտրուելու , և ճիշդ հնազանդութեամբ : Պիտոր ըլլայ պատրաստ , այսինքն մէկէն ասեմին պէտք է ընէք հօրերնուդ մօրերնուդ հրամանը : Սամուէլ մարգարէն իր ազայութեան ատենը տաճարին մէջ Հեղի քահանային կը ծառայէր : Գիշեր մը քունին մէջ ձայն մը լսեց՝ որ մէկը զինքը կը կանչէր . ցածկեց ելաւ՝ կարծելով որ Հեղին է զինքը կանչողն , ուրիշ ծոյլ ազոց ու աղկանց պէս չբռաւ՝ որ հայրերնին մայրերնին առտուանց իրենց ձայն ատուած ատենն յօրանջելով մէկալ :

գին կը գտանան . մէկէն ձայնը լրածին պէս անկողնէն վեր ցաթկեց , գնաց Հեղին ըսաւ . հոս եմ , Բնչ կը հրամանս . (Թ . ԹԳ . Գ :) Հեղի ալ ըսաւ . ետ քեզ չի կանչեցի , որդի , գնա պառկէ : Բայց գնաց չի գնաց , նորէն նոյն ձայնն առաւ . “ Սամուէլ Սամուէլ , ” : Յաթկեց նորէն գնաց որ տեսնէ ինչ կուզէր Հեղի : Իրեք հեղ ասանկ ընելէն ետքը . չորրորդին իմացաւ որ ձած էր զինքը կանչողն , և արժանի եղաւ որ ձած իրեն հետ խօսի , և ապագայ ըլլալու բաներն յայտնէ իրեն : Արանկ պէտք է ընեն ամենն մանչ և ազնիկ զաւկունք . հօրերնուն մօրերնուն ձայնը լրածնուն պէս՝ մէկէն վազեն երթան անոնց ուղածն ընելու , ծուլութիւն քնեն , չարքնալնան . վասն զի ասիկայ ծնողքին մեծարել չէ , իրենց տգոհուութեան աւ սրգողելու պատճառ առաւ :

Երկրորդ՝ կոյր հնազանգութիւն պէտք է անենան ըսի , այսինքն հօրերնուն մօրերնուն ըսածն ընեն՝ առանց փնտրուելու որ ինչու ան բանը կը հրամանն : Ի՞նչ եղաւ Եւայի , երբ որ օձին շար խրատապէ սխաւ քննել որ ինչու ձած իրեն ու Ագամայ հրամանը էր գրափախի մէջ տեղն եղած ծառին պողէն չուտելու : Խաբուեցաւ օձին աւ հուսաց որ իրենք ձած պիտոյր ըլլային՝ ան պողէն սուտելով . “ Լինիցիք իբրև զաստուածս , ձանաչել զբարի և զւար ” . (Ծնն . Գ . Ե :) Արանկօժ օջ հրամանին գէմ ըրին , մահուլափ մեղանչեցին , ու գրափախէ գուրս զարմուտեցան : Կոյն բանը կը պատահի անոնց ալ որ հօրերնուն մօրերնուն հրամանին պատճառը կը փնտրուեն , մանաւանդ երբ որ քիչ մը կը կրտսին մեծնալ , միամտութեամբ հնազանգելու տեքք՝ կուզեն անոնց ամենն խօսքին պատճառը գիտնալ . շատ անգամ ալ չեն հաւնիր , ուրիշ կերպ աւելի ազնիկ կը լար կրտսն , և անոնց ուղածը չեն ըներ , կամ գէտք կրտսն , ձած կը բարկացնեն , հոգիներն կը փնտսեն , աւ ծնողքին կը նեղացնեն : Ասանկ չըլլար , սիրելի որդիքս . պէտք է միամտութեամբ հնազանգել , առանց ուրիշ բան փնտրուելու . վասն զի ինչպէս սուրբն Բեանարգաս կրտս , պատճառը գիտնալը հրամանօքն կի յնայ . հպատակն իր հնազանգելու պարտականութիւնը միայն պէտք է գիտնայ :

Երրորդ՝ ճիշդ հնազանգութիւն պէտք է անենան ըսի , այսինքն չէ թէ միայն ընեն ծնողաց հրամանն՝ այլ

նաև ամենն ջանքով ազէկ ընեն . վասն զի բան մը գէշ կերպով ընելը՝ հնազանդել չէ, ծնողքնիդ գոհ ընել չէ, այլ անհնազանդութիւն և իրենց կամքին գէտ ընել է : Գիտեմ որ շատ անգամ ծանր է, դժար է, նեղութիւն է ըրածնին ընելը . բայց ինչ է քրիստոնէին ստորագրը : Քրիստոս տէրն մեր աուրը աւետարանին մէջը կը հրամանէ մեզի որ մեր կամքէն հրաժարինք, վրանիս բանութի ընենք, անձնասիրութիւն մէկգի ձգենք . « Եթէ որ կամի զկնի իմ գալ, ուրասցի զանձն », (Ղ. Թ. 23) : Ուրեմն որչափ ալ ծանր երևնայ, որչափ ալ դժար, հորերնուդ մորերնուդ հնազանդելը, թէ որ կուզէք իրաւքնէ քրիստոնէայ ըլլալ նէ՛ պէտք է որ յաղթէք ձեզի, ձեր կամքը մէկգի գնէք, մէկէն ու ճիշդ անոնց կամքը կատարէք : Քանի որ տարիքնիդ չէք աւան, պէտք է սորվիք և ունակութիւն ընէք ձեզի կամքերնէդ հրաժարիլն, ու որչափ ալ նեղութիւն ու գժուարութիւն քաշէք հնազանդելու, պէտք է ինքի-րնուդ ըսէք . Աստուծոյ սիրոյն համար կուզեմ ընել, մեզքերուս ատաշխարանքի համար ըլլայ՝ կուզեմ հնազանդիլ : Եւ ասանկ ընելով, որչափ արդիւնք ամենն որ կը վատարկիք գիտէք, ինչ ազէկ ատաշխարանք կըլլայ մեզքերնուդ, որչափ ուժ կտանէք կերպ կերպ փորձուժեանց գէտ կենալու, յաւիտենական փրկութեան շահուած մէջը պատահած ամենն գժուարութեանցն յաղթելու, և ամենն տեսակ առաքինութիւն ՚ի գործ գնելու, ինչպէս մեծն Գրիգոր կրտէ . « Հնազանդութիւնն առաքինութիւն մըն է, որ մարգուս պոփն մէջ ամենն առաքինութիւն կը գնէ, գրածն ալ կը պահէ » : Հնազանդութիւնն այնչափ անտահաճոյ առաքինութիւն մըն է, որ երբեմն հնազանդ մարգկանց համար անհաշտքներ ալ կընէ :

Բայց ինչ որ կուզես նէ՛ ըսէ, ազոց և ազջիկներուն մտքը չես կրնար խոթել առ բանը, խօսք մտիկ ընել չեկայ, մշտ անգագիւնութիւն է ըրածնին . քիչ մը մեծցածնուն պէս՝ կարծես որ ազատ կըլլան, ամենն կապ կը վերնայ վրանէն . և չէ թէ միայն չեն հնազանդիք ոչ հորերնուն և ոչ մորերնուն, այլ նաև կուզեն որ անոնք իրենց հնազանդին : Ա՛լ գէշն ան է որ ըրած անհնազանդութիւններնուն վրայ խղճմտանքալ չեն ըներ . խոտաղանանքնուն մէջ կամ ամենեկին բան մը չեն ըսեր :

կամ շատ շատ՝ վեր 'ի վերոյ խօսքով մը՝ առևնն անհնա-
զանգուծիւններ ալ ըրի կըսեն ու կանցնին: Բայց կե-
ցիր նայինք քիչ մը. թէ որ աս անհնազանգուծիւն
ըսածդ՝ որ հօրդ կամ մօրդ կամ մեծաւորիդ ըրեր ես՝
ծանր բանի վրայ էր նէ, ընտանեաց կառավարութեա-
նը, բարի վարքի, բարի անունի, հոգւոյ փրկութեան,
շատ գիւրին է որ ըրած անհնազանգուծիւնդ մահացու
մեղք ըլլայ: Խօսք հասկընալու համար. ծնողքդ կը
հրամանն որ կանուխ առն գառնաս, գիշերը գուրս չեւ-
լես, գէնք չիկրես, անէն բան մը չիվերջընես՝ ուրիշին
չիտաս առանց իրենց հարջընելու, աս անվայել հարս-
նախօսութիւնը չընես. իսկ գուն չիլսելու զարնելով
գիտցածդ կընես: Կը հրամանն որ պարապ չիկենաս.
աշխատիս ընտանեացդ օգնելու համար. իսկ գուն չես
ուզեր լսել: Կը հրամանն որ ուսում կամ արուեստ մը
սորվիս. իսկ գուն խափ ու զքօսանքի հետ կըլլաս, ա-
տենդ պարապ կանցընես: Կը հրամանն որ առտու իրի-
կուն աղօթքդ ընես, երթաս պատարագ տեսնես, ամ-
մին օր քիչ մը խղճմանքդ քննես, խոտովանանքդ
սրբութիւնդ չուշացընես. իսկ գուն անհագ կըլլաս,
զանցառութիւն կընես: Կը հրամանն որ կիրակի օրդ
սրբութեամբ հոգեորով բարեգործութեամբ անցընես,
ժամ երթաս, հոգեոր լսես, քրիստոնէական վարդա-
պետութիւն մտիկ ընես, օրհնութիւն առնես. իսկ գուն
ատենդ գատարկարանութեան՝ զքօսանքի խազերու
հետ կանցընես: Կարգիլեն որ աս կամ ան առևնը չեր-
թաս, աս կամ ան ընկերութեան մեջը չիգանուխ.
Իսկ գուն գիտցածէդ ետ չես կենար: Կարգիլեն որ
մինակ աս աղուն աս աղկանը հետ չիտեսնուխ, օրն
'ի բուն պատահանները չիպտախ, պարգևներ ընծա-
ներ չընդունիս, պարելու ակզուանք, թատրոնները
չերթաս. իսկ գուն երբոր համարձակութիւն գտնես
նէ, փախուսա կուտաս: Կարճ խօսքով. ծնողքդ տանն
ազէկ կառավարութեանը, բարի վարքի, այ փառացը,
հոգւոյդ փրկութեանը համար հարկաւոր բաներ կը
հրամանն. իսկ գուն ուսերդ կը թօթուես, չես հնա-
զանգիր, յանգրնութեամբ պատասխան ալ կուտաս.
Ինչուան երեսնուն ալ կըսես որ իրենք իրենց բանը
նային, քեզի չիտանուին, պարապ տեղը չիարուարուան,
գուն գիտես ընելքդ, և ասանց նման խօսքեր: Հիմայ

բո՛ւ ին՛ծի աս կերպ անհնազանգութիւններն , ասանկ իրաւացի հրամաններու գէ՛մ , ասանկ կարևոր ու ծանր բաներու մէջ , պղտի բան մը կերենայ քեղի որ անանկ վեր 'ի վերոյ խաղթով մը հերիք ըլլայ խոստովանիլց : Հասարակօրէն մահուչափ մեղքեր են ասոնք , որ խոստովանանքի մէջ ազէկ պէտք է բացատրել . չէ թէ անհնազանգութիւն ըրի ըսել և անցնիլ , այլ բացատրել որ ինչ բանի վայ էր ըրած անհնազանգութիւնդ , և ինչ խաղթեր ըսիր ծնողացդ գէ՛մ :

Բայց ծնողաց ամենն ըսածնուն ալ անկա՛ճ կախելու է , ամենն ըսածնին ընելու է :

Չէ , աշխարհքս գիտցածնէս աւելի չար է . անանկ հայրեր ու մայրեր կը գանուիին առանց խղճմտանքի , որ զաւելներնուն այ հրամանին գէ՛մ բաներ ալ կը հրամանն . կուզէն որ կիրակի օր աշխատին , գողութիւն ընեն , սփերնին առնեն , անիրաւութի խարդախութի զգկանք ընեն ուրիշի : Մայրեր կան որ աղջիկ զաւելնին վտանգի մէջ կը գնեն , պարելու կը տանին , անպարկեշտ կը հագուեցնեն , և ինչուան առուաուր ալ կուզեն ընել խեղճ զաւելներնուն համեստութիւն ծախելով : Անըզգամ ցնորէն ծնողք , սոսկալի մեղք , բայց ասոնք չի պտտահած բաներ չեն : Հիմայ աս գիպուածներուն մէջը զաւակ մը պարտըկան է հօրը մօրը հնազանգելու : Չէ , պարտըկան չէ . մանաւանդ գէշ կրնէ՛ թէ որ հնազանգի նէ . վասն զի ամեննէն առաջ այ պարտըկան է հնազանգելու՝ որ մեղք ընելը կարգիլէ . “ Հնազանգել պարտ է այ առաւել քան մարդկան ” . (Գործ . Է . 29 :) Իրաւ , Պօղոս առաքեալը կրսէ որ զաւակ մը ամեն բանի մէջ պէտք է հնազանգի իր ծնողացը , “ Որդիք հնազանգ լերուք ծնողաց ձերոց յամենայնի ” . (Կղւ . Գ . 20 .) Բայց միշտ աս ալ կեւեկընէ որ հնազանգութիւնը պիտոր ըլլայ 'ի փէր , այսինքն այ համար ըսել է որ երբոր հրամաններն օրինաւոր բան է , այ գէ՛մ չէ , պէտք է հնազանգիք . բայց երբոր այ գէ՛մ բան մը կը հրամանն , ինչ սպառնալիք ալ որ ընեն ձեզի , ինչ պատիժ ալ տան , պէտք է սիրտ ընէք . և իրենց պատիւը պահելով բայց համարձակ ըսէք որ ան բանին մէջը չէք կրնար հնազանգիլ իրենց : Սուք Պետրոս ու սուրբ Յոհաննէս առաքեալները , որոնց ՔՅ հրամանը էր սուրբ աւետարանն ամենն աշխարհք քարոզել , եր-

բոր Հրէից քահանայապետներուն հրամանը լսեցին որ չեբարողեն՝ գիտէք ինչ պատասխան տուին . խղճալով մէյնը նայեցան վրանին , ու խոնարհութեամբ՝ բայց համարձակ ըսին , Թէ Ըյ՝ աւելի պէտք է հնազանդինք Թէ ձեզի , գուց դատաստան ըրէք . “ Եթէ արժան իցէ առաջի Ըյ ձեզ լսել առաւել քան Ըյ , ընտրեցէք , , (Գ . ԲԺ . Գ . 19 :) Ասանկ պէտք է պատասխանեն իրենց հօրք մօրն ան զաւկրներն ալ որ իրենց Ըյ գէմ բան մը կը հրամայեն . բայց երբոր հրամայածնին Ըյ գէմ չէ , պէտք է միշտ հնազանդին . “ Որդիք հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց ՚ի տէր , զի այն է արժանն , , (Եփե . Գ . 1 :) Որդիք հնազանդ լերուք ծնողաց ձերոց յամենայնի , , (Կ . 2 . Գ . 20 :)

Աս որդիական հնազանդութեանը անթիւ օրինակներ կրնամ բերել ձեզ աւորք գրքէն և եկեղեցական և արտաքին պատմութիւններէն . բայց ամենուն անգը հերիք կը սեպեմ Քնի տեառն մերոյ օրինակը . մանաւանդ որ ասիկայ չէ Թէ միայն ծնողաց հնազանդելու համար միայն կը ծառայէ , այլ նաև զիրենք պատուելու և սիրելու , որուն վրայ անցած կիրակի խօսեցայ : Սուրբ հօգևտարը մտի կը սորվեցընէ որ Քն տէրն մեր երկնաւոր հօրն անանկ հնազանդ եղաւ որ ինչուան իր կեանքն ալ ասուաւ հնազանդութեան համար . անորք խաչի մը վրայ մեռնելով . “ խոնարհեցոյց զանձն , լեալ հնազանդ մահու չափ և մահու խաչի , , (Փիլիպ . Ը . 8 :) Իսկ սուրբ Թածահօրն ու սուրբ Թածածնայ ինչուան երեսուն տարուան որ եղաւ՝ այնպէս հնազանդ էր և անանկ կը պատուէր զիրենք , որ սուրբ աւետարանը մասնաւոր կերպով կը յիշէ աս բանը . “ Եւ եր նոցա հնազանդ , , (Ղ . Ը . 5 :) Իրենց վրայ անանկ գէր ունէր որ խաչին վրայ մեռնելու ատեն ալ իր մայրը կը հոգար : Երբոր մտեցաւ ատենն որ իրմէն բաժնուէր պիտոր քիչ մը ժամանակ , իր սուրբ հոգին աւանդելէն առաջ՝ կորեկցութեամբ ու գլխով մը նայեցաւ իր մօրն , և ետքը յանձնեց զինքը սուրբ Յոհաննէս աւետարանցին որ ամենն հոգ ամսի իրեն որդիաբար՝ զինքն իր մայրը սեպելով : Աս ի՞նչ սքանչելի օրինակ որդիական հնազանդութեան մեծարանաց ու սիրոյ . Թէ որ աս ազուր օրինակին նմանելու ըլլաք նէ , մանչ և աղբիկ զաւկրներ , ես ձեզի Ըյ կողմանէ խօսք կուտամ , որ հոս ալ անգին

ալ երջանիկ կըլլաք . իսկ թէ որ չուզէք նմանիլ նէ , վայ է ձեզի . պետք է որ իմացնեմ ձեզի որ միշտ թշուառ պիտի ըլլաք , հոս ալ անգին ալ :

Ծնողքնիդ պատուելու առ երկու պատճառն ալ կը ծայ որ հիմայ ձեր աչքին գիմացը գնեմ . մէկը հնազանդ ու հայրերնին մայրերնին սիրող ու պատուող զաւերներն ուրախացընելու և իրենց սիրա տալու համար որ աւելի սիրեն ու պատուեն իրենց Ծնողքը . իսկ մէկաւն օգտակար վտի մը ձգելու համար անհնազանդ ու հայրերնին մայրերնին անարդող զաւերներուն , որպէս զի քանի որ ատեն ունին նէ՛ խելուընին գլուխնին ժողովն :

Ա՛՞ Մովսէս մարգարէին բերնովն րասաւ . “ Պատուեա զհայր քո և զմայր , զի քեզ բարի լինիցի , և երկայնակեաց լինիցիս ’ի վերայ երկրի ” . (Եւեց . Ի . 13) Կոյն խաբը Պողոս առաքեալին բերնովն ալ կրկնեց . (Եփե . Է . 2) Հայրդ ու մայրդ պատուէ , որ քեզի ազէկ ըլլայ , և երկայն տարիս : Երկան կեանք ունենալն առնանկ բան մը նէ , որ ամենքը կուզեն . բայց ազէկ միտ գնեմք մէկալ բառԹին ալ . “ Զի քեզ բարի լինիցի ” , որպէս զի քեզի ազէկ ըլլայ : Ասիկայ կարճ խօսք մըն է , բայց մեծ բան ըսել է . ըսել է որ հայրերնին մայրերնին պատուող զաւերներուն ամենն բանը կը յաջողի , ամենն բաներնին ազէկ կերթայ , ան կորհնէ զիրենք , ամենն բազմանքնին կուտայ իրենց : Սուրբ գիրքը կրտէ որ նախ բարի անուն և ամենուն առջին պատու կուենեայ . “ Փառք մարգայ ’ի պատուէ հօր իւրոյ ” . (Սբ . Գ . 13) Իրաք ալ կը տեսնենք որ ան զաւերներն որ հայրերնին մայրերնին կը պատուեն , անոնց կը հնազանդին , անոնցմէ կը պատկառին , ամենքն առնանկ զաւերները կը գովեն , վրանին ազէկ կը խօսին , ամենուն առջին բարի անուն ունին : Կը տեսնենք քրդրքն մէջն ալ որ հօրերնուն մօրերնուն հնազանդ եղող զաւերները , ինչպէս Յակոբ նահապետը , Յովսէփ գեղեցիկը , Տորթան , այ ուրիշ օրհնութիւններն ’ի զատ՝ մեծ առնուն ալ ունեցան միշտ , ինչուան հիմայ ալ ունին մեռնելունն այսչափ դար ետքը , և ինչուան աշխրոքիս ետքն ալ ունենան պիտոր , այ խոստմունքն է . “ Յիշատակ յաւիտենից եղիցի արդար , ’ի համբաւոյ չարէ նա մի երկիցէ ” . (Սգ . ԾԹ . 7) Առնանկ զաւերները կարօտա-

Թիւն չեն ունենար, կրտս նորէն սուրբ գիրքն : այսինքն
ած անանկ կորհնէ իրենց առաւուրն և իրենց աշխա-
տանքը, որ միշտ ապրուածին կուեննան, վաստակին
կրնեն . “ Արպէս ոք զի գանձիցէ՝ որ պատուէ զհայր ,
որ փառաւորէ զմայր իւր , , (ՍԻՐ . Գ . 4) Անանկ
զաւկըներն այ օրհնութիւնը կուեննան կարգուելու ա-
տեննին , այ օրհնութիւնը կուեննան զաւկըներնուն
ժայ , այսինքն Ծծ անանկ կրնէ որ իրենց զաւկըներն
ալ նոյն պատիւն ու հնազանգութին ընեն իրենց՝ ինչ որ
իրենք հօրերնուն ու մօրերնուն ըրեր են , և իրենց
արամութեան պատճառ ըլլալու տեղը՝ միթարանք և
ուրախութիւն ըլլան բարի վարքսին . “ Ար պատուէ
զհայր իւր , ուրախ լիցի յորդուոց , , (ՍԻՐ . Գ . 5) Ա-
նանկ զաւկըներուն կեանքը կորհնէ Ծծ , և երկան կապ-
րին . վասն զի ինչպէս սուրբ Աղաւթնացին կրտս , հօ-
րերնէն մօրերնէն ընդունած կեանքերնին իրենց ծնող-
քը պատուելու դործածելով արժանի կըլլան որ Ծծ
ալ երկընցրնէ կեանքերնին , որպէս զի երկան առնն
վայելեն ան բարիքն որ իրենց բարեբարներուն օգտին
կը բանեցընեն . “ Ար փառաւորէ զհայր , երկայնա-
կեաց լիցի , , (ՍԻՐ . Գ . 6) Կրնայ ալ ըլլալ որ անանկ
բարի զաւկըներն ոմանք շուտ մեռնին . բայց քիչ կը
պատահի աս , և ան առնն ըսել է որ կուզէ Ծծ ուրիշ
կերպով աւելի վարձաարել զիրենք , շուտով կը խալթաւ
աշխարհիս խաբուութիւններէն ու փորձութիւններէն՝
որոնցմէ կրնային խաբուիլ , և որ մը առաջ իրենց յաւի-
տենական կեանքը կապահովէ . “ Յափշտակեցաւ , զի
մի չարութիւն ինչ չըջեցէ զիմաստութիւն նորա , կամ
նենգութիւն պատրիցէ զանձն նորա , , (ԻՎԱՄ . Գ . 11 :)
Բայց սովորաբար հայրերնին մայրերնին պատուող զաւ-
կըները շատ կապրին . վասն զի Ծծ առանկ գրեր է , և
ինչուան երբեմն հրաշքով ալ իրենց կեանքը կը պահէ ,
ինչպէս շատ օրինակներ ունինք պատմութիւններէն աս
բանիս համար : Անանկ զաւկըներուն հոգին ալ կորհնէ
Ծծ , ու Թէ որ գժբազուութեամբ սխալին՝ մեղքի մը մէջ
ալ իյնալու ըլլան՝ իր շնորհքովն և օգնութեամբը կը
զջան , նորէն սաք կելլեն , մեղքերնուն Թողութիւն
կըլլայ . կը ջնջուի մեղքերնին ինչպէս սառն արեւն .
“ Արգեսակ , զօրավիգն լեր ծերութեան հօրքում . . և
որպէս ջեր ի վերայ սառին՝ այնպէս հալեսցին մեղք

քո ,, - (Սիր . 7 . 17 :) Ու ետքն ալ Եյ յաւիտենական օրհնութիւնը վրանին կուգայ , անանկ որ՝ աշխրջիս վայ երկան ապրելէն ետքն , անգին ալ յաւիտեան զած կը վայելեն : Հիմայ Եյ այոջափ մեծամեծ խոստմունքները ըտելէն ետքը , որ այոջափ վարձք կը խոստանայ ասգիս և անգին , գեռ չէք յորգորուիր ծնողքնիդ պատուելու . ա՛հ , թէ որ Եյ խոստմունքներն զձեզ յորգորելու հերիք չեն նէ , գոնէ իրեն սպառնացած պատժներէն սոսկացէք :

Որչափ օրհնութիւններ որ կը խոստանայ Եւ իրենց ծնողքը պատուող զաւկրներուն , նոյնչափ ալ անէծք ու պատիժ կը սպառնայ հայրերնին մայրերնին անարգող զաւկրներուն : Անէծք՝ գէշ անուն ունենալու . վասն զի կը թողու Եւ որ ամենքը չար խօսին անոնց վայ . անուննին կոտորած ըլլայ , ու զգուելի ըլլան ամենուն . “ Որդի՛ որ անարգէ զհայր , նախառ լիցի ” . (Աւոյ . ԺԹ . 26 :) “ Անիծեալ ՚ի տեսանէ որ բարկացուցանէ զմայր իւր ” . (Սիր . 7 . 18 :) Անէծք՝ կարտութեան մէջ իյնալու . վասն զի կը թողու Եւ որ անանկներուն բանը ձախորդ երթայ , աղքատանան , թշուառ ըլլան , հարկաւորին կամ գոնէ գուռ մուրացիտն պարտելու , կամ անարգ ծառայութիւններ ընելու , կամ բանա երթալու , ինչպէս շատերը տեսեր ենք ու կը տեսնենք , և ինչպէս անառակ որդիին եղաւ , որ իր բարեգութ չօրը պատիւը չի պահելուն համար , անանկ հարուստ և ազնուական հօր զաւակն ան աստիճան թշուառութեան մէջ ինկաւ , որ ինչուան խող կարածէր , ու խողերուն կերածէն կուտէր որ անթութենէն չիմանի : Անէծք՝ զաւկրներուն կողմանէ . վասն զի կը թողու Եւ որ իրենց զաւկրներն ալ իրենց գէմ անհնազանդութիւն ընեն , անարգեն զիրենք , և իրենց նոյն հառաչանքներն ընել տան՝ ինչ որ իրենք իրենց ծնողացն ընել տուեր են . “ Որով չափով չափէք , նաքն չափեսցի ձեզ ” . (Մր . 7 . 24 :) Քրիստոսի խօսքն է , պէտք է որ կատարուի . ինչ որ կընէք նէ՛ կը գանէք : Աս բանիս սոսկալի օրինակ մը կը պատմէ Արիստոտել . աղէկ մտիկ ըրէք : Անգութ զաւկին մէկն ան աստիճան չարութե հասաւ՝ որ իր հօրը մաղերէն բանած՝ զինքը սանգուխէն վար քաշկատելով ինչուան բակը տարաւ ձգէց : Աս տղան մեծցաւ , աշխարհք

մաւ, զաւկի տէր եղաւ . բայց ի՞նչ կը կարծէք . զաւակն ալ իրեն պէս անզգամ, ասորիքին հետ չարութիւն ալ աճելով, ետքը ետքը որ մը կտտազարար հորը փոյ յարձրկեցաւ, մազերէն բանեց, ու զինքը սանդուխտե-րէն վար քաշկուտելով՝ ինչուան բակն երբոր հասաց, ան ասենը հայրը խեղճ ձայնով մը ըսաւ . քառական է, որդեակ, թող իս հոս, վասն զի ես իմ հայրս ինչուան հոս հասուցի, ասկէց անդին չեաարի : Անէ՛ծք՝ իրենց կենացը վրայ . վասն զի արգարութեամբ կը կարճեցընէ Թժ ան կեանքն որ առւորդներուն գէժ կը բանեցընեն՝ իրենց ծնողքն անարգելով : Ի՞նչ եղաւ Արեւոտոսին իր բարեգուսթ հորը գէժ ընելուն համար . երբոր ձիով անոր ետևէն կը պտըտէր, կեանքն ալ՝ թագաւորութիւն ալ առնելու, ծառի մը տակէն անցնելու ատենը՝ մազերը ծառին ճիւղերուն պլլուեցաւ . ձին տակէն ելաւ առաջ գնաց, և ինքն օգուռն մէջ կախուած մնաց, ոչ երկինք և ոչ երկիր զինքն ընդունեցան սոսկալէն : Յովաբ երբոր աս բանս տեսաւ, թէ և Դաւիթ հրամանէր որ որդւոյն կենացը խնայեն, բայց աղեղը վրան քաշեց, նեաք գնաց սպաննեց զինքը, և ան կարիճ հասակին մէջը մեռաւ յուսահատութեամբ : Ասունկ կըլլայ իրենց ծնողացը գէժ եղող զաւկըներուն . որը պատե-րազմի մէջ կը մեռնի, որն աւազակներու ձեռք կը յնայ, որը հիւանդանոցի մէջ կը փառի, որը բանտի մէջ, բայց զենեք ալ որ երկան ապրին, ինչպէս երբեմն կը պատահի . բայց ի՞նչ օգուտ կարճ ապրելու անէ՛ծքէն խալըսելին . ուրիշ երկու սոսկալի անէ՛ծքներ կը հասնին վրանին : Մէյմը որ անարժան կըլլան մեզքերնուն թողութիւն առնելու . վասն զի Թժ բարեգուսթ ու օղորմած հոր պէս չինայիր անոնց՝ որ իրենց հորը բարի զաւկըներու պէս չինայեցան : Մէյմին ալ որ անդին Թժ զիրենք յաւտտեան կանխծէ . վասն զի անոնք որ իրենց ծնողացը վրայ գուսթ չունին, արժամի չեն որ ՔԶ ատէքն մեր իրենց վրայ գթայ, անոր համար իր անէ՛ծքը կտաւնեն . յաւտտեան կը գտտապարտուին . « Երթայք յինէն անխճեալք ՚ի հուրն յաւտտեանական » :

Ասոնք են . սիրելի որդիքս, օրհնութիւններն օր Թժ ձեզի կը խոստանայ՝ թէ որ հայրերնիդ մայրերնիդ պատասխէք նէ . ասոնք են անէ՛ծքներն որ ձեզի կը սպառնանայ, թէ որ զիրենք անարգէք : Աչընուգ գիմացը գրի եր-

կաքն ալ, ընտրեցէք ձրն որ կուզէք նէ : Ըստ անխելք
 պիտոք ըլլաք որ որմնութիւնները թողուք և անէծքներն
 ընտրէք . արքայութիւնը թողուք ու գժոխքն ընտրէք :
 Յարեմն թէ որ գժբազգութեամբ ինչուան հիմայ հայ-
 բերնիդ չէք պատուած նէ , ձեզ նայիմ , ասեմն մի կոր-
 ղնջընէք , զըջայէք եզածին վրայ , թողութիւն խնդրե-
 յէք Թոմէ , և առաջադրեցէք որ ասկէց ետքը զիրենք
 պատուէք : Իսկ թէ որ բարեբազգութեամբ ինչուան
 հիմայ զիրենք պատուեր էք նէ , շարունակեցէք ասկէի
 շանքով պատուելու և սիրելու զիրենք , և ասե՛քի կա-
 տարեալ Հնազանդութիւն ընկու իրենց : Ասով գըժ-
 բաբգութենէ կը խաղտիք , ւոյ բարեբարութեանն ար-
 ժանի կը ըլլաք , ամեն բարիք կը վայելէք , մարմնաւոր
 ու հոգեւոր առգիտ ալ և անգին ալ յաւիտեան . “ Պա-
 տուեա զհայր քո և զմայր քո , զի բարի զնիցի քեզ ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԱ .

Ծնողաց իրենց զաւելներուն վրայ աննշան գարգիւ , ու
 որչափ հարկաւոր է որ բարի իրեմախան քան իրենց :

Օ՞ւսեկներուն սանեցած պարտքերը բայտարեկէն
 ետքը , պէտք է որ հիմայ ծնողաց ծանր պարտքերն ալ
 բացատրեմ : Ասոնք գլխաւորապէս երկուք կը բաժ-
 նուին . այսինքն մարմնաւոր ու հոգեւոր : Մարմնաւոր
 ին կազմանէ հայր մը մայր մը պարտական են զուկը-
 ներնուն իրենց վիճակին վայլած ապրուստը հոգալու ,
 զանէ ինչուան ան ապրիքնին՝ որ ինքիբնուն կրնան
 զանեղ իրենց ապրուստը : Ուստի պէտք է որ ամեն
 հոգ ունենան զուկըներնուն վրայ , կերակուրնին՝ հոգ-
 նեղքնին՝ բնակութիւննին ասն , վասնզներէն պահեն ,
 հիւճնդցած ասեմնին բժիշկ գեղ ու խնամք պակաս
 չընեն , նոյնն որ գիտութիւն մը կամ արուեստ մը սոր-
 վին՝ իրենց վիճակին յարմար բանի մը հետ ըլլալու ,
 զիրենք ազեկ տեղաւորեն , իրենց օժիտ ու ժառանգու-
 թիւն պատրաստեն . վասն զի անօգուտ կըլլայ զուակ
 ունենալը՝ որ կարգուելուն գլխաւոր վախճանն է , թէ
 որ ծնողք պարտքան չըլլային անոնց կեանքը պահե-

լու : Ծնողաց աս պարտրհանութիւնն անանկ խիստ է , որ քաղաքական օրէնքն ալ աս բանիս խնամք տարեր ե ու կը տանի . և եկեղեցական կանոնները բանագրանքի տակ կը ձգեն զաւկըններին երեսի վրայ ձգող ծնողքներն որ անոնց տարելու հարկաւոր բաները շին հագար , երբոր կը տեսնենք որ անատուններն ալ աս բնութեան պարտքը կը կատարեն : Ի՛նչ հոգ , ի՛նչ խնամք , ի՛նչ աշխատանք , ի՛նչ ջանք կրնեն իրենց ձագերը անուցանելու և պահպանելու ինչուան որ իրենք իրենց կարենան ապրիլ , իրենք զիրենք կարենան պաշտպանել : Նաե խեղճ հաւ ժը աս ամեն ջանքն աշխատանքն ընելն ետքն իր ձագերը հասցընելու և կերտկրելու համար , կեանքն ալ վտանգի մէջ կը գնէ , ուրիշ զորաւոր կենդանիներու գէմ կը յարձըկի , որպէս զի անոնք տարեցունէ : Անոր համար սուրբն Բարսեղ կրտս որ ծնողքն յնախախնամութեանը պաշտօնեաներն են իրենց զաւկըններուն համար , որովհետև անոնք աշխարհք բերելէն ետքն՝ իրենց կիյնայ վրանին ամենն հոգ ու խնամք անենալ , զիրենք սնուցանելու , իրենց ամենն հարկաւորը հոգալու , և իրենց ապրուստ ձգելու :

Անանկ է նէ , մեղք կը գործեն՝ ու ծանր մեղք՝ հայրերն ու մայրերը , որ նոր ծնած զաւկընին առանց հարկաւոր զգուշութիւններն ընելու՝ իրենց հետ անկողինը կառնեն , ու վտանգի մէջ կը գնեն խղճուելու կամ վնասուելու : Մեղք կը գործեն հայրերն ու մայրերը՝ որ զաւկըններուն վրայ զգուշութիւն չեն ըներ , վտանգներէն չեն պահեր սանգուխէն կամ պատուհանէն վար իյնալու , կրակի կամ ջրի մէջ իյնալու , գազանի բերան երթալու , և ասանկով կեանքերնին կորսընցընելու կամ ծանր կերպով վնասուելու : Մեղք կը գործեն հայրերն ու մայրերը , որ զաւկընին հիւրնգցած ասեանք՝ ծախք չընելու համար ոչ բժիշկ կը կանչեն , ոչ վերաբոյժ , և ոչ գեղ կը գնեն . կամ հարկաւոր զգուշութիւնները չընելուն համար , կազ՝ կուզ՝ պակասաւոր կը մնան : Ար մեղանչեն ան մայրերն ալ որ խեղճ զաւկընին օրօրոցին մէջը կը ձգեն կերթան՝ երկան ասեն կը թողուն որ ճուայ կանչէ անթութեանէ տանջուի . կարծես որ ասանկ մայրեր չիգանուէին պիտոր՝ գազաններէն ալ անգութ , բայց կը գանուին , ու կը ճանչնամ ալ այնպիսի մայրեր : Ար մեղանչեն ան մայրերն ալ , որ

զուկընին ժամուռն կամ հիւանդանոցին գուռը կը ձգեն, որպէս զի սնուցանելէն խալըսին : Ար մեղանչեն ան հայրերն ալ որ վաստակածնուս տէրը մինք ենք ըսելով, չէ թէ միայն քիչ մը բան զուկընուն համար չեն պահէր, այլ նաև կը մսխեն կը վատնեն խազի՝ կերուխուփ՝ զբասանքի՝ զեղխուածեան և ալ գէշ ախտերու կուտան, զուկըններնուն համար բան մը չեն եւելցընելու : Իրենք են իրենց վաստակածին տէրն, անոր խօսք չիկայ : Բայց պարտքեան են վաստակածին աղէկի բանեցընելու, ընտանեաց հարկաւորը հոգալու, չիմսխելու, զուկընուն ապրուստ ձգելու : Վասն զի ինչպէս որ առաքեալը կըսէ, չէ թէ զուկըններն իրենց հօրը համար զանձելու ապրուստ պատրաստելու պարտքեան են, հագա հայրերը զուկընուն . « Բանզի ոչ պարտին որգիք հօրց գանձել, այլ հաքք որգւոց », (Ք. Աոր. ԺԹ. 14.) Ար մեղանչեն հայրերն ու մայրերը, որ ագահութեան կամ անհոգութեան համար զուկընին ուսման կամ արուեստի մը չեն գներ՝ որ ետքն անկէց իրենց ապրուստը կարենան գանել. հոգերնին չէ որ օժիտ պատրաստեն խեղճ աղջիկ զուկըններնուն ու տեղաւորեն զիրենք, այլ տանը մէջ կը թողան՝ ծանր ու վտանգաւոր կեանք մը վարելու : Ար մեղանչեն նաև ան հայրերն ու մայրերը, որ հաւատար աչքով չեն նայիր զուկընուն . մէկը կը սիրեն, մէկայն երեսէ կը ձգեն . մէկը կը հագուեցընեն, մէկայն հագիւ հարկաւոր հագուստը կուտան . մէկուն ամեն պակասութեանը կը ներեն, մէկայը մըջո կը յանդիմանեն . մէկը կը գգուեն, մէկայը կը պատժեն . մէկուն հարուստ ժառանգութիւն կը թողան, մէկայն հագիւ իր բաժինը : Գիտեմ որ երբեմն որինաւոր պատճառ կրնայ ըլլալ աս մասնաւորութիւնն ընելու, մէկուն աւելի սեր ցցընելու, մէկուն աւելի երախտագիտութիւն ընելու կաակին մէջը . բայց գիտեմ ալ որ շատ անգամ առանց աս պատճառներուն, սոսկ մասնաւոր սեր մը ունենալով մէկուն վրայ, մէկայնները կը ցրեն : Հայր մը մայր մը շատ պէտք է մտածեն՝ մէկուն աւելի մէկուն պակաս ձգելու ատեննին . վասն զի շատ անգամ ատելութիւնը կամ վրէժխնդրութիւնն է զիրենք շարժողն՝ ան զուկէն անարգանք մը կամ անշնորհք կերպ մը ընդունած ըլլալնուն համար : Սովորաբար աս պակասութեան մէջն իյնողներն՝ աւելի մայրերն

են . հերիք է որ մեկուն իրենք կաթ սոււած ըլլան , մեկալին ծծմարը . մեկէն անոր վրայ աղէկ աչքով կը նային , մեկալն երեսէ կը ձգեն . հերիք է որ զաւկըններուն մէկը պակասաւոր ըլլայ , չեն ուզեր անանչ զինքը . հերիք է որ զաւկըններուն մեկն իրենց որտին յարմար գայ , ամենն գգուանք կընեն անոր , մեկալներուն հետ թթու կերպով կը վարուին : Ա՛լ գէշը սրն է , այնչափ կը խօսին այնչափ կը առաւան իրենց էրկանն անկընէն որ իրենց չիսիրած զաւկընին անոնց աչքէն ալ կը հանեն , անոնց ալ մասնաւորութիւն ընել կուտան՝ զաւկընուն մէկը մեկալներէն աւելի սիրել ու գգուել , շատ անգամ մեկալներուն անիրաւութիւն ու քրկանք ընելով : Ամենն հնարք կը բանեցընեն իրենց կտօնն առաջ առնելու . և կրնաս նէ՛ խրատէ զիրենք որ ըրածնին ազիկ չէ , ամեննքն ալ զաւակ են , ամեննուն հաւատար ալ քով պէտք է նային , կրնաս նէ աս բաներն ըսէ իրենց . կամ բոլորովին կուրանան ըրածնին , թէ և յայտնի էր տեսնես որ կընեն . և կամ հազարու մէկ պատճառաւ կը բերեն , ինչ ընես նէ՛ ըրածնէն ետ չեն կենար : Իսկ թէ ինչ սոսկալի չարիք և անկարգութիւններ առաջ կուգան աս մասնաւորութենէն , սի՛ կրնայ պատճառ : Զաւկըններին , մանչ ըլլան աղջիկ ըլլան , հօրերուն մօրերուն աս բռնած կերպը տեսնելով ինչ սիրտ կրնան ունենալ իրենց հետ . կը գրգուտին , կիտք կելլեն , անոր համար ալ սովորաբար ետքերնին գէշ կելլայ . ռիսկալութիւն , նախանձ , ատելութիւն իրենց ծնողացը հետ , եղբայր եղբոր՝ քոյր քրոջ հետ , անանկ որ երբեմն չընելու քաներ ալ կընեն իրենց ու բոլոր ընտանեացը վնաս , ու մեծ կակիծ հօրերուն մօրերուն՝ որ աս ամենն չարեացը պատճառ կուտան : Պատճառ թիւներէն սոսկալի օրինակներ ունինք ինչուան սպանութիւններու , որ ծնողաց ըրած աս մասնաւորութենէն առաջ եկեր են . բայց սուրբ գրքէն մէկ երկու օրինակ բերեմ : Հռեքեկա աւելի կը սիրէր զՅակոբ քան զՆ. սաւ , ասկէց ինչ առաջ եկաւ . ան որ ջանաց Եսաւին անգրանկութեան իրաւունքն Յակոբին անցընելու : Իսկ ասկէց ինչ առաջ եկաւ . նախ ան որ Իսահակ ծերունի հայրերնին արտօնեցաւ և աշտնեցաւ թէ Յակոբայ ըրած խաբէութեանը վրայ՝ որ մօրը խրատովն եղբորն ինկած ժառանգութիւնն իրեն յափշտակեց , և թէ Եսաւայ

եղած զգիւմքին վրայ : Երկրորդ աս առաջ եկաւ որ՝
Եսաւ սոսկալի սօս պահեց Յակոբայ գէժ, ինչուան կու-
ղէր զինքն սպաննել. « Եւ պահէր Եսաւ որս Յակով-
բայ . . . և ասէր ՚ի մտի իւրում . . . սպանից զՅակովբ
զեղբայր իմ », Երրորդ աս առաջ եկաւ որ հարկաւո-
րեցաւ Յակոբ հայրենիքը Թողուլ, Եսաւայ ձեռքէն
փախել որ զինքը չքսպաննէ. ու Հռեբեկա մայրեր-
նին մըշտ վախի մէջ էր սր չըլլայ թէ որդիքը մեկզմեկ
սպաննեն : Յակոբ նահապետ զՅովսէփ գեղեցիկը մեկալ
զաւկըներին աւելի կը սիրէր. ասկէց ինչ առաջ եկաւ .
ան որ մեկալ ասանդմեկ որդիքն անանկ ասելու թիւն
ունեցան Յովսէփայ վրայ՝ ինչուան չէին կրնար տեսնել
զինքը, հետեւ անուշուք խօսիլ. « Իբրև տեսին եղբայրք
նորա թէ սիրէ զնա հայրն քան զամենայն որդիս իւր,
տեսցին զնա, և ոչ կարէին խօսել ինչ ընդ նմա խաղա-
զութեամբ », (Ծննդ. Է. 4.) Ըտելու թիւանին այն-
չափ առաջ գնաց, որ մեկ օր մը զինքը բանեցին սպան-
նել կռւելին. բայց եղբայրնուն արիւնը չիմանելու հա-
մար՝ հորի մը մէջ ձգեցին զինքն որ հոն մեռնի. ետքը
ետքը մասածեցին որ ալ աղէկ էր զինքն խամայելացի վա-
ճառականներուն գերի ծախել : Ծախելէն ետքը՝
դրեաւն առին, սղափ այժ մը մորթեցին. անոր արիւ-
նով թրջեցին ու տարին Յակոբ նահապետին ըսին որ
գաղան մը զՅովսէփ կերեր էր : Մասածեցէք ինչ կըս-
կին ինչ ցաւ քաշեց խեղճ ծերունին երեսր աս գոյժը
լսեց իր զաւկին մահուանը՝ որ այնչափ կը սիրէր : Դա-
ւիթ մարդարէն իր Ամոն անգրանիկ որդին աւելի կը
սիրէր. ասկէց ինչ առաջ եկաւ. ան որ Ամոն երես
առաւ, համարձակեցաւ ան ծանր մեղքը գործելու իր
քրոջը հետ, որ մեծ ցաւ եղաւ հորը սրտին, թէ և զին-
քը չիյանգիմանեց ճարտանքընելու համար. « Եւ ոչ
տրամեցոյց զորի Ամոնայ որգւոյ իւրոյ, զի սիրէր զնա,
զի անգրանիկ նորա էր », (Թ. ԹԳ. ԺԳ. 21.) Անկէց
աս ալ առաջ եկաւ որ, մեկալ որդին Աբեսողով Ամոնի
գէժ ատելու թիւն ունեցաւ, և ետքը ետքը զինքն սպան-
նել տուաւ : Տեսա՞ք ինչ անկարգութիւններ. ինչ սոս-
կալի հետեւանքներ առաջ կուգան ծնողք զաւկըներ-
նին հաւասար աչքով չինայելէն : Ուրեմն խրատուե-
ցէք քիչ մը, օրհնած մայրեր, սորվեցէք քիչ մը հա-
ւասար սէր ջըրնելու զաւկըներնուդ, մանաւանդ գուրգ,

խորթ մայրեր, որ զաւակ մը ունեցածնուգ պէս՝ կըս-
կըսիք առջի եզած զաւկըները մարտիրոս ընել: Հայ-
րերուն ալ կըսեմ, իրենք աւելի կրնան մտածել և ա-
ւելի հաստատ կենալ. շիխարուին կնկան փսփսու-
քէն, մասնաւորութիւն չընեն, ամեն զաւկընին հա-
ւասար սիրեն, ամենուն վրայ ալ գութ ու կարեկ-
ցութիւն ունենան, զամենքն ալ խրատեն պատժեն
երբոր պէտք կըլլայ. ան ատենը բաներն աղէկ կերթան,
ան ատենը ասնը մէջ խաղաղութիւն ու միաբանութի
կըլլայ, ան ատենն ձծ զիրենք ալ կորհնէ, զաւկընին ալ:
Թէ որ կան հայրեր ու մայրեր՝ որ զաւկըներնուն
մարմնաւորի կողմանէ պէտք եղածը չեն հոգար. իրենց
պարտքը չեն ըներ, բայց մեծ մասն ալ մէկալ ծայրը
կանցնին. ամեն ջանքերնին ու մտածմունքնին տներնին
պահելն է, զաւկընին տեղաւորել, անոնց փառք պա-
տիւ փնտրաւել, անոնց գիտութիւն արուեստ սորվեցը-
նել տալ, ստակ գիղել, անոնց հարուստ ժաւանգու-
թիւն պատրաստել, որպէս զի հանգիստ ապրին: Բայց
քանինէր իրենց ընտանեացը մարմնաւոր երջանկութիւնը
հոգալու համար՝ իրենք զիրենք կը մտնան, հագինին
և իրենց յաւիտենական փրկութիւնը չեն մտածեր:
Քանինէր հարստութիւն գիղելու համար՝ անիրաւ ա-
ռուտուրներ, չափազանց առկոսիք, խաբէութիւն ու
դրկանք կընեն: Քանինէր զգուելի ագահութիւններ
կընեն. Քանինէր աս կերպով գիղած հարստութիւնին
զաւկըներնուն ժաւանգութիւն ձգելով, իրենց յաւի-
տենական գառապարտութիւն կըլլայ. ու զաւկըներ-
նուն ալ մսխելու վատնելու գէշի բանեցընելու և հո-
գինին վտանգի մէջ դնելու պատճառ: Ուրեմն հայրեր
ու մայրեր, նորէն կըսեմ ձեզի. իրաւ պարտական էք
զաւկըներնուգ վրայ խնամք ունենալու, պէտքերնին
հոգալու, տեղաւորելու զիրենք, և իրենց վիճակին
վայլած ապրուստը ձգելու. բայց պէտք է շատ զգու-
շանաք որ չըլլայ թէ աս ջանքն արգելք ըլլայ ձեր առջի
և շատ աւելի ծանր պարտականութիւնը կատարելու
հոգևորի կողմանէ: Ո՛րն է աս առջի և շատ աւելի ծանր
պարտականութիւննիդ, գիտէք. զաւկըներնուգ բարի
կրթութիւն տալն է. վասն զի առանց ասոր՝ ուրիշ ինչ
որ ընէք նէ իրենց՝ ընդունայն է, ոչ ինչ է:
Խեղճ բան, հայրեր կան որ զաւկընին երջանիկ ըրտ-

ծի պէս կը պարծին . ինչ է ըրածնին . գիտութիւն մը կամ արուեստ մը սորվեցուցեր են իրենց . պաշտօն մը գտեր են , աղէկ տեղաւորեր են զիրենք : Ո՛հ , որչափ կը սխալին . զաւակդ փաստաբան ըրիր , բժիշկ ըրիր , վե . բարոյժ ըրիր , աղէկ արուեստաւոր կամ վաճառական ըրիր . աղէկ կարգեցիր տեղաւորեցիր , շահաւոր պաշ . տօն մը գտար իրեն , աղէկ է , աս ամեն ըրածդ ալ խիստ աղէկ . բայց ասոնք կը բաւեն՝ աղէկ մարդ ըլլալու հա . մար . Թէ որ ուրիշ աւելի հարկաւոր բան մըն ալ մէկ . տեղ չըլլայ՝ նէ , ասոնք ամենն ալ չեն բաւեր . սուրբ գրքին խօսքն է . « Յաստուծոյ երկիր , և զպատուիրանս նորա պահեա , զի այս է մարգն ամենեկին » . (Ժող . Ժ՛ք . 13 .) այսինքն փաստաբան ըլլալը , բժիշկ ըլլալը , արուեստ գիտնալը , պաշտօն ունենալն , աղէկ տեղաւորուած ըլլալը , մարդ ըլլալ չէ . մարդ ըլլալու համար և աղէկ մարդ՝ պէտք է երկիրդած ըլլալ , այլ վախն ու . նենալ , իր պատուիրանքները պահել , աս է մարդ ըլ . լալը . « զի այս է մարգն ամենեկին » . ասոր վրայ է շքշ . մարիա գիտութիւնը , բուն իմաստութիւնը . շքմարիա գիտուն և իմաստուն ան է , որ այմէ կը վախնայ և մեղ . քէն կըդուշանայ . « Ահա Եծպաշտութիւն է իմաս . տութիւն , և մեկնեւ ՚ի շարեաց է հանձար » . (Յօփ . ԻԷ . 28 .) Ինչ վիճակի մարդ ըլլայ՝ ըլլայ , իշխանաւոր , մեծատուն , աղքատ , ամենուն ալ շքմարիա պար . ծանքն՝ այմէ վախ ունենալն է . « Փառաւորին մեծին և աղքատին պարծանք երկիրդ տեսան » . (Սիր . Ժ . 25 .) Նայեցէք ուրեմն հայրեր ու մայրեր , նայեցէք որ մեկալ բաներուն հետ այլ վախն ալ սորվեցուցե՞ր էք զուկըներնուդ . նայեցէք սր այլ պատուիրանքները սոր . վեցուցե՞ր էք իրենց , ու վարժեցուցե՞ր էք զիրենք որ աղէկ պահեն զանոնք : Թէ որ աս ալ ըրեր էք , իրաւ կրնաք պարծիլ զուկընիդ մարդ ըրած ըլլալնուդ հա . մար . և Եծ զձեզ առդիս ալ՝ անդին ալ կը վարձատրէ : Բայց Թէ որ աս չէք ըրեր , ուրիշ ինչ ալ ըրած ըլլաք , Թէ և կրնաք պարծիլ զուկընիդ աղէկ տեղաւորելնուդ համար , իրենց գիտութիւն և արուեստ սորվեցնելնուդ համար , բայց չէք կրնար պարծիլ զիրենք մարդ ըրած ըլլալնուդ համար . վասն զի առանց այլ երկիրդին , ա . ռանց այլ պատուիրանքները պահելու , մարդ չեն կրնար ըլլալ . հարկ է որ անբան անասուն ըլլան : Ուրեմն հայ .

րեր ու մայրեր , ամեն ըրածնիդ աղէկ է , բայց ամեն-
նէն հարկաւորը կը պակտի , այսինքն աղէկ մեծցնել
զիրենք , բարի կրթութիւն աւելիրենց : Ար բանիս վրայ
ամենն հոգ ու խնամք պիտոր ընէք , ամենն ջանքերնիդ
ասոր վրայ պիտոր թափէք :

Բայց առ խրատը կարծես որ ռամիկ մարդկանց պէտք
է աւել , վասն զի ազնուականներուն ու մեծերուն ա-
նարգանք մը ընել է աս խրատը աւել . անոնց բերան-
նին է միշտ զաւկըներնին կրթելը , զաւկըներնուն կրթ-
թութիւնն աւելու հոգը . անանկ որ իրենց աստիճանէն
վար եղողներն անկիրթ կը կանչեն , կրթութիւն չէ ա-
ռեր՝ գաստիարակութիւն չէ ունեցեր՝ կրանն : Բայց
որչափ ասարբեր բան է կրթութիւն վրայ խօսելն ու գիտ-
նալն որ ինչ է կրթութիւնը . թէ որ մէկը տեսածէն ու
լսածէն գասաստան ընելու ըլլայ նէ , խիստ քիչ մարդ
կը գանէ շքմարիտ կրթութեան ինչ ըլլալը գիտցող .
վասն զի ինչ է սովորաբար ազնուական ու միջակ մարդ-
կանց զաւկըներնուն աուած կրթութիւնը . կարգաւ
գրել սորվիլ , գիտութիւններ լեզուներ պատմութիւն
և աշխրջիս բաները սորվիլ , աղէկ խօսելուն կերպը
գիտնալ , աղէկ վարմունք , քաղաքավարութիւն , մար-
դու առջև ելլելը , մարդ ընդունելը , մտքուր կսկիկ
երկնալն , ատենին տեղոյն վայլածը գիտնալ և իր
պարտքն ընել , չէ թէ շքմարիտ եզրայրսիրութեան հա-
մար՝ այլ մարգաթարութեան սովորութեան և ուրիշ
ներուն առջին համարմունք ունենալու համար : Ատանք
ամենն ալ և ատոնց նման ուրիշ շատ կրթութիւններ
ըստ ինքեան բարի բաներ են , ու աղոց սորվեցընելն ա-
ղէկ է . բայց չեն բաւեր շքմարիտ կրթութիւն աւելու
իրենց . աշխարհական կրթութեան համար հերիք ալ
ըլլան նէ . քրիստոնէական շքմարիտ կրթութեան հա-
մար հերիք չեն . կրնան կրթել մանչ կամ ազջիկ զա-
ւակ մը ընկերութեան համար՝ աշխրջիս կանոններուն
յարմար , բայց չեն կրնար կրթել քրիստոնէական ըն-
կերութեան համար՝ սուրբ աւետարանին կանոննե-
րուն՝ Ծայ սուրբ օրէնքին յարմար : Աղէկ հասկընալու
համար որ ինչ բանի վրայ կայացեալ է շքմարիտ ու
քրիստոնէական կրթութիւնը , պէտք է հիմնական շք-
մարտութիւններն ու կանոնները գիտարեւել : Ինչո՞ւ հա-
մար եղած է մարդս , իր վախճանն ինչ է . ճանչնալ

զած, պիտի զինքը, ծառայել իրեն, և ետքն յաւիտեան վայելէլ զինքը: Ինչ է ամուսնութեան գըլխաւոր վիս- շանը - ինչպէս պսակին վրայ խօսած ատենս ըսի, զաւակ ունենալն է: Հապա զաւակ ունենալուն վիսճանն ինչ է. թծ է, այ համար ծնողք զաւակ պիտոր բերեն, այ համար մեծցընեն, որպէս զի այ ծառայքը շատնան, արքայութիւնը լեցուի: Ուրեմն ճշմարիտ ու քրիստոնէական կրթութիւնն որ ամեն բանէն առաջ պարտը կան են ծնողք տալ զաւակըններուն, թծ և այ մեծութիւնն ու կատարելութիւնները ճանչցընելն է իրենց, այ սէրը սրտերնուն մէջը վառել, անանկ ընել որ այ վրայ մեծ համարմունք ունենան, այմէ պատկառին. այ պատուիրանքները սորվեցընել իրենց, ու կամայ կամայ վարժեցընել անոնք ՚ի գործ գնելու. կարճ խօսքով սորվեցընել իրենց քրիստոնէի մը ամեն պարտքերն առ թծ, առ ընկերն և առ ինքն: Աս է ճշմարիտ ու քրիստոնէական կրթութիւնը: Կուզէք որ ձեզի աւելի կարճ կերպ մը ըսեմ. սորվեցուցէք զաւակըններուդ տուրք աւետարանին ամեն կանոնները, ջանացէք որ կամայ կամայ անոնք ՚ի գործ գնեն, կատարեալ կրթութիւն տաւձ կըլլան: Վասն զի թէ որ աւետարանին կանոններն ազէկ գիտնան ու պահեն նէ, բոլոր սրտանց զած կը սիրեն, ամեն բանի մէջ իր քր կամքը կընեն. ուրիշներուն վրայ անկեղծ սէր կ'ունենան. ինչ կուզեն որ ուրիշներն իրենց ընեն՝ իրենք ալ ուրիշներուն կընեն, ինչ որ չեն ուզեր ուրիշներն ընեն իրենց՝ իրենք ալ ուրիշներուն չեն ըներ, զամենքը կը յարգեն, մէկը չեն անարգեր. անկեղծ կըլլան, սուտ չեն զուրջեր. առատ կըլլան, սգահուութիւն ու շաղկութիւն չեն ըներ. խոնարհ կըլլան, հպարտութիւն ու գոռոզութիւն չեն ըներ. հնազանդ կըլլան, պնդազլխութիւն չեն ըներ. պատկառանք կ'ունենան, յանդգնութիւն չեն ըներ. համբերող ու հեղահոգի կըլլան, չեն բարկանար, վեճժխնդրութիւն չեն ըներ. քաղաքավար կըլլան. շնորհքով կը խօսին, ազէկ կերպ կ'ունենան, անարգ՝ գեղացի՝ անշնորհք կերպով չեն վարուիր. ատենին ազէկ կը բանեցընեն, մէկն աս բանին հետ կըլլայ՝ մէկալն ան բանին, և օգտակար կըլլան իրենց ալ՝ բնատնեացն ալ՝ հայրենեացն ալ, պարտապ և անպիտան չեն ըլլար: Չերկընցընեմ, ամեն ազէկութիւն վրա-

նին կըլլայ, ու սուրբ կրթութիւն մը կուենան. վասն զի աւետարանը ամեն գրքերուն գերազանցն է, ամեն նէն աղէկ բարոյականը կը սորվեցընէ, ու քրիստոնէական կրթութեան ամենէն աղէկ կանոնները կուտայ :

Բայց եկուր նայէ որ աս բանիս մէջն է ծնողաց խիստ մեծ պակասութիւնը : Քանի մը առաւօտեան և երեկոյեան աղօթք զաւկըններուն սորվեցընելէն ետքն, ան ալ թէ որ կը սորվեցընեն և աղէկ կը սորվեցընեն նէ, քիչ մը քրիստոնէական վարդապետութիւն սորվեցընելէն ետքը, կը կարծեն որ լմնցաւ պարագերնին, ամեն բան սորվեցուցին, բարի կրթութիւն տուին . անկէց ետքը կամ աշխարհային բաներ իրենց կը սորվեցընեն, և կամ բոլորովին անհոգ կըլլան կը թողուն որ զաւկընին ուզածնին ընեն : Եւ որ համար է որ այնչափ մանջ և աղջիկ զաւկըներ գլխէ կելեն, կաւրուին . անոր համար աշխրբիս վրայ այսչափ անկարգութիւններ կըլլան . անոր համար ամեն բան գէշէն գէշը կերթայ . վասն զի հայրերն ու մայրերն ալէկ չեն մեծցըներ զաւկընին, այ վախը չեն գներ անոնց սրտին մէջը . բարի և քրիստոնէական կրթութիւն չեն տար իրենց :

Թող չըսեն ինծի որ հիմակուան զաւկըները խիստ գէշ են, բնութիւննին խիստ գէպ 'ի չարը հակում ունի, կարելի չէ զիրենք շակել . չէ, թող չըսեն աս խոսքը . վասն զի յանցանքն իրենցն է որ ատենին բարի կըրթութիւն չեն տար : Որչափ ալ գէշ բնաւորութիւն ունենան տղաքը, որչափ ալ գէպ 'ի գէշը հակում ունենան, թէ որ ծնողք փոյթ ունենան, ջանք ընեն, համբերութիւն բանեցընեն զիրենք կրթելու նէ, քիչ քիչ զիրենք աղէկին կողմը կը գարձընեն, բարի զաւկընէր կընեն : Ասիկայ հեթանոսներն ալ ճունցան, ու կրսէ Ովրասիոս . Չիկայ անանկ վայրենի և անզգամ մարդ մը, որ կրթութեամբ չաղէկնայ : Սենեկայ փիլիսոփան ալ կրսէ . Չիկայ այնչափ գէշին կողմը հակում ունեցող մարդ մը, որ կարելի չըլլայ զուպել զինքը կրթութեամբ : Ուրեմն թէ որ զաւկընիդ գէշ են, յանցանքը ձերն է որ պղտկաւց չէք կրթել զիրենք : Եւ այնչափ իրաւ է աս բանս որ հին փիլիսոփաները միշտ զաւկըներուն առաքինութիւնն ու ժողովրդն իրենց ծնողացը առած աղէկ կամ գէշ կրթութենէ կը տեսնէին . ու սպարտացիք որ Լիկուրգոսի պէս մեծ օրէ-

նըսգրին կրթութիւնն առած էին, զաւերներուն յան-
ցանքին համար ծնողքը կը պատժէին. ուստի անգամ
մը երկու աղոց մէկմէկու հետ կառուելնուն բոլոր յան-
ցանքը ծնողաց տալով որ զիրենք աղէկ չէին կրթած,
ազաքն անմեղադիր ըրին՝ քիչ մտածմունք ունենալնուն
համար, ու հօրերնուն վրայ ծանր տուգանք դրին:

Աս բանս փորձով ալ կը տեսնենք: Երբոր տան մը
մեծերն ամմնն ջանք կրնեն զաւերներնուն աղէկ կրթու-
թիւն տալու, պարտքերնին սորվեցնելու, յանդիմա-
նելու զիրենք, վտանգներէն հեռու բռնելու, և միշտ
բարի օրինակ տալու իրենց, ի՞նչ քրանչելի տուն կըլլայ
անիկայ, ի՞նչ բարի զաւերներ, ի՞նչ համեստ աղջիկներ,
հանգարա ջիւմեռանդ ու հնազանդ: Աս զաւերներն
աս աղջիկները կը մեծնան կը կարգուին՝ և ինչպէս որ
իրենց հօրմէն ու մօրմէն բարի կրթութիւն առած են,
անանկ ալ իրենք իրենց զաւերները կը կրթեն. մէկէն
ուրիշ անւորնեքն ալ կը տեսնես որ մեջէրնին խաղա-
զութիւն առաքինութիւն և այ սուրբ երկիւղը կը տիրէ:
Ուրեմն յայանի եղաւ որ եթէ սասանկ ընէին աշխրբիս
ամմնն անւորնեքը, թէ որ ամմնն հայրերն ու մայրերը
հոգ ունենային զաւերներնին քրիստոնէաբար կրթի-
լու, ամմննքն ալ աղէկ և առաքինի կըլլային, և աշ-
խարհքս շատ տարբեր կըլլար հիմակընէ: Ուրեմն աշ-
խրբիս այսչափ գէշ ըլլալուն պատճառն անտարակոյս
ծնողաց անհոգութիւնն է, որ աղէկ չեն կրթեր աղէկ
չեն մեծցըներ զաւերներնին: Ո՛հ, ինչ ծանր համար
պիտոր ասն այ դատաստանին, ինչ սոսկալի պատիժ
պիտոր քաշեն անգին: Մարդուն սոսկում կը բերէ
մինակ երեւակայելն որ հայր մայր՝ որքի աղջիկ՝ մէ՛յզմէկ
պիտոր անիծեն յաւիտեան, մէկմէկու պատճառաւը
հօն գատապարտուած ըլլալնուն համար. ծնողքը զաւ-
երնին աղէկ չիկրթելնուն, ու զաւերներն ալ աղէկ կրթ-
ութութիւն առած չըլլալնուն համար:

Անանկ է նէ, սիրելի որդիքս, նայեցէք որ ձեզի ալ
աս սոսկալի թշուառութիւնը չիպատահի. ու հիմայ որ
իմացօք զաւերներնուգ բարի կրթութիւն տալու հար-
կաւորութիւնն, ուրիշ անգամներ ալ եկէք որ բայատ-
րեմ՝ ձեզի ինչ կերպով կրնաք աղէկ կրթել զաւերնիդ.
Վտանգամայն ցընեմ ձեզի ինչ պատմունք ու պակտու-
թիւններ գործեր էք ու կրնաք գործել ձեր աս պար.

արկանութեանը գէմ. որպէս զի ճանչնալով զանոնք՝
 զջնոք ու թողութիւն խնդրէք Եյմէ . և ասանկով ան-
 ցածին գեղ ըլլայ, և ասպագային զգուշութիւն, քանի
 որ ասեն ունիք: Եկէք ուրեմն հայրեր ու մայրեր, Ե-
 կէք ասանկ հարկաւոր բաները լսելու . թէ որ կարելի
 է նէ՝ չափահաս զուկրներնից ալ գան, որ գեռ ջի-
 կարգուած՝ գիտնան ինչ պարտք է վրանին առնելու
 պարտքերնին . չէ թէ միայն ինչ որ հարս ու փեսայ
 մէկմէկու պարտրկան են, ինչպէս պտակին վրայ խօսած
 ասենս ձնզի բացատրեցի, այլ մանաւանդ Ժնսղական
 պարտքերը . վասն զի առանց ճանչնալու անկարելի է
 զանոնք կատարելը: Եկէք ուրեմն, ամենքնից ալ Ե-
 կէք:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԲ.

Սուղոյ գորգէլտն-Թիւնը Նա-Իշիին պարիսպ աշի
 Իշիւն-:

Սուրբ աւետարանը կը պատմէ որ մէկ խեղճ հայր
 մը գիււահարած որդի մը ունէր, առաքեալներուն աս-
 բաւ որ խալըսեն. բայց անանկելով որ անոնց ազգայն
 չօգտեց, աւելի արամած՝ լալով առաւ տարաւ Քնի,
 խնդրեց որ իրեն աս շնորհքն ընէ: Քն տէրն մեր հար-
 ցուց որ յըջափ ասենէ 'ի վեր գիււահարած էր աղան:
 Պատասխանեց հայրը. Պարիկուց 'ի վեր. « Ի մանկու-
 թենէ », (ՄՐԻ. Թ. 20.) Գեշ բան, գժար բան: Բայց
 ինչո՞ւ Քն տէրն մեր աս հարցմունքն ըրաւ. ինքը չէր
 գիտէր թծ ըլլալովը: Ուզեց հասկըցնել որ պարիկուց
 մեկու մը հետ մեծցած աստոր՝ գժուարաւ կըսընանայ:
 'Նոյն խօսքը պէտք է ըսել շատ հայրերու և մայրերու՝
 որ կը գանգըտին զուկրնուն վրայ, կը ցաւին կուլան որ
 զուկրնին խեռ է, խօսք մտիկ չըներ, յանգուգն է,
 տնգազուխ է, չեն կրնար զի՛քը սանձել: Յանցանքն
 իրենցն է որ պարիկուց ազէկ չեն կրթած զուկրնին,
 քրիտոսնէսբար չեն մեծցուցած. ան ասենէն, պարի-
 կուց 'ի մանկութենէ սկսած էր ցընելու իր ինչ ըլլալը,
 պարիկուց աս աստերուն հակում ունէր, պարիկուց

խաբ չէր մտեր, ջերմեանգութիւն չունէր. բայց իրենք ան ատենը հագ չորին շտակելու զինքն, ան ատենէն առաքինութեան ճամբան չգորին, պզտիկուց Եւ Վարդան մէջը շտակեցան զինքը: Հիմայ որ մեծցած է, գէշ ունակութիւն եղեր է իրեն, ալ ճար չիկայ, Եւ հրաշքը պէտք է. ճար չիկայ, պէտք է համբերել, արտօնել, լալ, և Եւ յայն թողութիւն խնդրել իրենց ըրած անհոգութեանն որ ատենին պէտք եղած կրթութիւնը չիտուին, Եւ ստոր գիմել ու զինքն ազաչէլ որ իր ամենակարող շնորհքովը լեցնէ իրենց պակասութիւնն, ու զուկընսն ըլսա տայ, սիրտը շարժէ, որ խելընին գլուխնին ժողվեն, ճար ըլլայ իրենց անկարգութիւններուն:

Սուրբ Բարսեղ կրտէ որ ատենք սովորութիւն էր տղոց հասակն իրեք տարուան եղած ատեննին չափել. վասն զի փորձով տեսնուած է՝ որ տղայ մը ան ատենն ինչ բարձրութիւն ունի նէ, մեծցած ատենն անոր իրեքը կունենայ: Աս կանոնը պէտք էր բանեցնել տղոց հասակին չափը գանելու տեղն՝ իրենց ունենալու վարքն առաջուց գիտնալու համար: Դիտենք նայինք ինչ վարք ունին պզտիկուց, անհնազանդ են, ազօրք չեն ուզեր ընել, չեն զսպուիր, չար են. ուրեմն իրեք անգամ աւելի պիտոր ունենան աս գէշութիւններն՝ երբոր կը մեծնան. վասն զի երբոր մէյմը պզտիկուց ազէկ կրթութիւն առած չեն, որչափ որ կը մեծնան նէ՝ ախտերն ալ մեկտեղ կաճին, կարմատանան, միշտ աւելի խորունկը կը թափանցեն, ինչուան ոսկորներուն ծուծն, ինչուան ի սիրտը:

Ուրեմն հայրեր ու մայրեր, աս է ձեր առջի ընելու զգուշութիւնը, պզտիկուց զուկընիդ ազէկ մեծցընել, բարի կրթութիւն առ իրենց: Թէ որ կուզէք զուկընիդ բարեպաշտ և առաքինի ըլլան, կանուխ սկսէք բարի կրթութիւն առ իրենց, պզտիկուց շտակեցէք զիրենք ու ճամբու բերէք: Քանի որ տղայը պզտիկ են՝ մամի պէս կակուղ են, ինչ ձև ուզես՝ կրնաս խոթել զիրենք: Մամին վրայ թէ որ Քրիստոսի պատկերը տպես, ան կը մնայ. թէ որ սատանայինն, ան տաանկ ալ տղոց սրտին մէջ քանի որ պզտիկ են՝ կրնաս ամմնն ազէկ ու գէշ բան տպել. թէ որ ազէկ կանոններ, բարի խրատներ տաս նէ, կընգունին ու կը պա-

հեն, ու սովորաբար աղէկ կըլլան: Ինչպէս սուրբ Վղէ-
մէսին մայրը պզտիկուց Քնի սուրբ հաւատքը միշտ զաւ-
կին սրտին մէջը կը ջանար հաստատել. սիրա կուտար
իրեն ամեն տանջանք քաշելու՝ սուրբ հաւատքը պա-
հելու համար, ու մարտիրոսներուն վարքը կը պատմէր
իրեն՝ ինչպէս կարիճութեամբ իրենց արիւնը թափեցին
հաւապքին չուրանալու համար: Ասանկով երբոր ա-
ռիթն եկաւ, սուր Վղէմէս իր սուրբ հաւատքին վրայ
հաստատ կենալով՝ երևելի մարտիրոսներուն մէկն եղաւ:
Ասանկ ալ Լուգովիկոսի գաղղիացուց սուրբ թագաւո-
րին մայրը կը ջանար զաւկին սիրաբ զխա մը գնել մեղ-
քէն, ու կըսէր ստէպ իրեն. Որգեակ, աւելի կուզեմ
մեռնելք տեսնել քան թէ ծանր մեղքի մը մէջ իյնալք.
ու պզտիկուց միշտ զինքը կը յորգորէր առաքիլին ու Եբ-
ըլլալու. ինչուան Գաղղիոյ տէրութեան պէս մեծ թա-
գաւորութեան մը փորձութիւններուն ու վտանգնե-
րուն մէջ կըցաւ մեղքէն հեռու կենալ ու սուրբ ըլլալ:
Նմանապէս սուրբ Եղմոնդին մայրը միշտ կը ջանար որ
զաւկին սիրաբ պզտիկուց ողջախոհութեան սիրովը վա-
ռէ, ու բղջախոհութիւնն իրեն ատելի ընէ. ինչուան
անանկ անարատ սրբութիւն ունեցաւ բոլոր կենացը
մէջ: Ասանկ ալ ուրիշ այնչափ հայրեր ու մայրեր, որ
զաւկնուն սիրաբ պզտիկուց բարեպաշտութեան ու ա-
ռաքիլութեան սկզբունքներ ջանացին գնել, քյ շնորհ-
քովն ուրախացան ետքն անոնց բարեպաշտ և առաքիլի
ըլլալը տեսնելով:

Ինչ կընէ երկրագործ մը իր տունկերուն որ շիտակ
մեծնան, աճին և աղէկ պտուղ ասն: Քանի որ պզտիկ
ու մատաղս են՝ ամեն հոգ կը տանի, կը ջրէ, պարաբ-
տութիւն կը գնէ արմատնին. թէ որ ծախի, քովերնին
շիտակ փայտ մը կը գնէ, անոր կը կապէ զիրենք. որ-
պէս զի անասունները կամ ցուրտը միտա չընեն՝ չորս
գիէն կը պատսպարէ, արմատէն ծլած ուրիշ ճիւղերը
կը կտրուէ՝ որ բոլոր հիւթն իրենք առնեն, և աւելի
մեծնան ու հաստընան: Թէ որ երկրագործն առ ամեն
հոգը չընէ տունկերուն քանի որ պզտիկ են նէ, յայտնի
է որ աղէկ չեն մեծնար, երբեմն կը չորնան ալ, կամ
աղէկ պտուղ չեն տար. թէ որ պզտիկուց չիշիակէ նէ,
մէյր որ աճի հասարնայ ծառ ըլլայ՝ անկարելի կըլլայ
չիտկելն, անկարելի կըլլայ առած ծառութիւնը կորոնն.

չքնել: Ասանկ են ազաքն ալ. Թէ որ պղտիկուց աղէկ կրթուին, քրիստոնէական սկզբունքներով մեծնան, Թէ որ զգուշուածիւն ըլլայ վրանին որ գէշ բաներ չե-տեսնեն չիլսեն, չար օրինակ չառնեն, Թէ որ ծուռ-րան մը սորվածնուն պէս՝ հոգ տարուի շիակելու յոր-գորանքով, խրատներով, բարի օրինակով ու պատիժ տալով, խիստ քիչ կը պատահի որ բարեպաշտ և առա-քինի չելլեն: Իսկ Թէ որ պղտիկուց հոգ չիտարուի վրանին. չիկրթուին, գէշին կողմը հակին, չար օրինակ-ներ տեսնեն, ծուռ սկզբունքներ առնեն, ու մէյժը որ աւրուին նէ, վայ է, գէշէն գէշը միշտ կերթան, անուզողայ կըլան, անկարելի կըլլայ զիրենք զսպել ու ճամբայ բերել. հայրերնուն մայրերնուն ուրիշ բան չի մտար՝ բաց ՚ի ցաւելէն ու ողբալէն. բայց յանցանքն իրենցն է որ պղտիկուց անհոգ եղան:

Տեսեք սուրբ գիրքն ինչ կըսէ հայրերուն ու մայրե-րուն. « Որգեանկք իցեն քո, խրատեա զնոսա և խո-նարհեցո ՚ի մանկուծենէ զպարանոց նոցա », (ՍԻբ. Է-25.) այսինքն՝ Զաւկըներ ունիս, պղտիկուց զիրենք խրատէ, վեղերնին ծռէ լուծի տակ գիր, բարի կրթու-թիւն առը իրենց: « Զի Թերավորո՛ւ ելանէ խիստ, և որդի ընգարձակ՝ ելանէ ըստ խրատ », այսինքն մին Թէ որ չիկրթես՝ չի սանձուիր, ասանկ ալ Թէ որ զա-ւակդ առանց կրթութեան Թողու՛՛ ետքը խրատի չի գար: « Մինչգեռ տղայ իցէ՛ զպարանոց նորա խոնար-հեցո, զի մի յանարգութիւն նորա անկցիս », այսինքն Պղտիկուց քանի որ գեռ տղայ է, սորվեցուր որ գլուխ ծռէ, հնտղանդի. Թէ որ չէ, երբոր մէյժը մեծնայ՝ անկէց ետքը չի հնազանդիր, քեզի վիշտ և անարգանք կըլլայ: Գուն իրեն խրատ կուտաս, ան քեզի կռնակ կը դարձընէ. գուն զինքը կը յորդորես, ան քեզի պա-տասխան կուտայ. բան մը չես կրնար հրամանել իրեն, ամեն խօսքիդ գէմը կառնէ. անանկ որ՝ ալ իրեն բան մը չես ըսեր, որպէս զի կիւք չելլես: Ինչպէս կը պա-տահի այնչափ խեղճ ծնողաց՝ իրենց անհոգութեանը համար որ պղտիկուց աղէկ կրթութիւն չեն տար զաւ-կըներնուն:

Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընեն հայր մը ու մայր մը աղէկ ու քրիստոնէական կրթութիւն տալու իրենց զաւկը-ներուն: — Իրեք բան. մէյժը ինչ որ գիտնալու հար-

կաւար բան կայնէ՝ իրենց սորվեցընել. երկրորդ՝ պէտք եղած ատենը խրատել ու պատժել զիրենք. երրորդ՝ բարի օրինակ ասլ միշտ: Առջինէն սկսինք՝ որ է ծնողաց պարտըկանութիւնն՝ ամեն գիտնալու հարկաւոր բաները զաւկըններուն սորվեցընելու:

Սուրբ գիրքը կը յորգորէ ու կը յորգորէ զաւկընները՝ որ հօրերնուն մօրերնուն խրատները մտիկ ընեն ու մտքերնին պահեն. « Լուարուք մանկունք զխրատ հօր. լուր սրգեակ խրատու հօր քո, և մի մերժեր զօրէնս մօր քո », (Աստ. Թ. Գ. Գ.) Ուրեմն թէ որ զաւկընները պարտըկան են հօրերնուն մօրերնուն խրատը լսելու, յայտնի է որ հայրերը մայրերն ալ պարտըկան են զաւկըններնին խրատելու և սորվեցընելու: Բայց ի՞նչ պիտի սորվեցընեն իրենց: Նախ հաւատարի բաներն, ետքն ալ բարի վարքի բաներն որ կարենան ՚ի գործ գնել:

Հաւատարի բաներուն կողմանէ, ազոց միտքը քիչ մը բացուածին պէս՝ խօսել սկսածնուն պէս՝ պէտք է հայրերնին մայրերնին սորվեցընեն իրենց որ Թ՛ կայ, և Թ՛՛ մէկ է. ու կամաց կամաց Թ՛յ միայ իրենց լոյս ասն, մանաւանդ իմացընեն ար Թ՛՛ է զիրենք ստեղծողը՝ տեր երկնի և երկրի, ինքն ստեղծեր է և կը պահէ զմեզ, ամեն ունեցածնիս իրմէն է: Պէտք է սորվեցընեն իրենց որ Թ՛՛ աղէկ եզոզին վարձք կուտայ, արքայութիւն կը տանի. գեշերը կը պատժէ, գժոխք կը խրկէ. պէտք է կամաց կամաց հասկըցընեն իրենց որ արքայութեան վարձքն ու գժոխքին պատիժն յաւիտենական է, չի լիննար: Պէտք է սորվեցընեն սուրբ հաւատարին գլխաւոր խորհուրդները մանաւանդ ամենասուրբ երրորդութեան ու մարգեղութեան խորհուրդներն, այսինքն Թ՛յ իրեք անձ ունենալը՝ Հայր Որդի և Հոգի, ասոնց մէկուն՝ այսինքն Որդւոյն Թ՛յ աշխարհք գալը, մարմին առնելն ու մարդ ըլլալը, խաչին վրայ մեզի համար մեռնիլը: Ասանկով քիչ քիչ պէտք է բացատրեն ու հասկըցընեն իրենց ինչ որ ասոնց վրայ գիտնալու և հաւատալու բաներ որ կան. վասն զի աւանց աս գլխաւոր բաները գիտնալու, ընդհանուր կարծիքն ան է որ՝ մէկը չի կրնար փրկուիլ, թէ և ինքն յանցանք չունենայ ալ աս բաները չիգիտնալուն: Ուստի պէտք է սորվեցընեն իրենց հաւատամքը որուն մէջը մեր սուրբ հա-

ւատքին գլխաւոր բաները բոլորն ալ կան . ու քիչ քիչ մեկնեն իրենց ու հասկըցընեն հաւատամքին խառքերը . վասն զի առանց հասկընալու բերնուց միայն ըսելը՝ չգիտնալու պէս բան մըն է . անոր համար աղէկ կըլլայ որ ոչխորհարաւ լեզուով ալ սորվին հաւատամքն որ աղէկ հասկընան :

Իսկ մեկալ բաներն որ գիտնալէն 'ի զատ՝ ընելու ալ է , պէտք է որ հայր մայր եղողը հոգ ունենայ իրեն զաւկըններուն սորվեցընելու՝ ինչ բանի համար Զած զիրենք ստեղծեր է , այսինքն զինքը Ճանչնալու և սիրելու , իրեն Ծառայելու աշխրջբիս վայ , և ետքն անգին զինքը վայելելու : Աւստի պէտք է որ բացատրեն ու հասկըցընեն իրենց որ մենք աշխրջբիս վայ մշտ պիտոր չմնանք անցու որ ու պանգուխա ելք , գէպ 'ի յաւիտենականութիւն Ճամբայ ընելու վայ ենք , աշխրջբիս համար եզած չենք , և ոչ աշխրջբիս վայ եզած բաները վայելելու համար , այլ միայն զԶած սիրելու և հոգինիս փրկելու համար . աս պիտոր ըլլայ մեր գլխաւոր գործքն , ամեն բանէն եւեւ ասոր ետէն պիտոր ըլլանք : Պէտք է սորվեցընեն որ զԶած սիրել և իրեն Ծառայել չըլլար առանց իր պա . առիտնքները պահելու . անոր համար պէտք է աստը պատարանքները սորվեցընեն իրենց և աղէկ մը բացատրեն : Պէտք է եզրայրսիրութիւն ալ սորվեցընեն . հասկըցընեն որ ընկերին ալ պարտական ենք մեզի պէտ սիրել , ու սիրելուն կերպն ալ ցըցընեն , այսինքն ինչ որ կուզենք ուրիշները մեզի ընեն՝ մենք ալ իրենց ընենք , և ինչ որ չենք ուզեր ուրիշները մեզի ընեն՝ մենք ալ չընենք իրենց : Պէտք է սորվեցընեն որ պարտական ենք մեծերնու հնազանգելու , Թէ եկեղեցական ըլլան և Թէ աշխարհական , վասն զի Զած ասանկ կը հրաման . ուստի պարտական ենք սուրբ եկեղեցոյ պատուիրանքները պահել , տերութեան օրէնքներուն ու հրամաններուն գէմ չընել : Պէտք է սորվեցընեն որ Զայ պա . առիտնքները պահելու՝ բարեգործութիւն ընելու և հոգինիս փրկելու համար՝ Զայ շնորհքին և օգնականութեանը կարտա ենք , վասն զի ինքիրենու մեզքէն ուրիշ բան չենք կրնար ընել . ուստի հարկ է որ Զայմ օգնութիւն խնդրենք մշտ . անոր համար պէտք է իրենց ազօր ընելուն կերպը սորվեցընեն՝ աղէկ ու սրտանց մտադրութեամբ ու ջերմեամեղութեամբ ընելու , և

քիչ քիչ վարժեցրնեն զիոենք աղօթքի հետ ըլլալ, մա-
նաւանգ Հայրմերը սորվեցրնեն՝ որ ամենէն սքանչե-
լի աղօթքն է, Քնի շինած ու մեզի սորվեցուցածն է,
և աղէկ մը բացատրել անոր մէջն ինչ խնդիրքներ որ կը-
նենք այժմ: Պէտք է սորվեցրնեն սուրբ Թադեոսայ ջեր-
մեռանգ ըլլալ՝ որ ամենէն զորաւոր բարեխօսնիս է այ-
քովն, ու Ոգշոյն քեզ Մարիամը սորվեցրնեն իրենց
պահապան հրեշտակին ալ ջերմեռանգ ըլլալ, և ար-
քայու թեան բոլոր սուրբերուն ալ, վասն զի անոնց
ձեռքովը գիւրաւ կրնանք ընդունիլ այժմ մեզի հարկա-
ւոր եղած շնորհքն և օգնութիւնը:

Եւ որովհետեւ Թադ շնորհքներն և օրհնութիւնները
մեզի տալու համար՝ սուրբ խորհուրդներ հաստատե-
ր է, ուստի պէտք է որ ծնողք իրենց զակընդորուն սոր-
վեցրնեն քանի և որոնք են աս խորհուրդներն, ինչ կը-
նեն մեր վրայ, ինչ հարկաւոր պատրաստութիւններ պէտք
են զանոնք ընդունելու, մանաւանգ խոստովանանք ը-
լլալու և սրբութիւն առնելու: Պէտք է սորվեցրնեն՝
մեզ ինչ ըսել է, անկէց մեծ չարիք չի կրնար ըլլալ,
ան է որ մեզի կորաշնչընել կուտայ արքայութիւնն ու
գժօխք կը տանի զմեզ. ասով պէտք է մեզքն ատեղի
ընեն իրենց, սրտերնուն մէջ վախ ձգեն մեզք գործե-
լու, յորդորեն մեզքի վտանգներէն հեռու կենալ, աշ-
խարհիս՝ մարմնոյ՝ ու սառանային որ մեր իրեք գլխաւոր
թշնամիներն են՝ գէմ կենալ, և իրենց բերած փորձու-
թիւններուն յաղթել՝ մեզքի մէջ չիյնալու համար:
Պէտք է սորվեցրնեն որ աշխարհիս վրայ հանդիպած ամ-
մեն բաները, բարերադուցութիւն ու գժբախտութիւն,
յաջողութիւն ու ձախորդութիւն, ամենն ալ այժմ
կուգայ, ինքն է որ ամենն բան մեր օգտին համար կը
կառավարէ, ուստի պարտական ենք ամենն բանի մէջ
իր սուրբ կամայը հնազանդիլ, ու համբերութեամբ իր
ձեռքէն ամենն բան ընդունիլ: Պէտք է աս ամենն բա-
նէն՝ ի զատ սորվեցրնեն ալ իրենց որ իրաւցրնէ քրիս-
տոնեայ ըլլալու և փրկութեան հասնելու համար՝ պար-
տական ենք Քնի տեսան մերոյ առաքինութեանցը նմա-
նելու, մեր կամքէն հրաժարելու, մենք մեզի յաղթե-
լու, անձնասիրութիւննիս կրքերնիս ոտքի տակ առնե-
լու, մահացուցմունք ընելու, խաչերնիս շաղկելու, խո-
նարհ համբերող հեզ եղբայրասէր ըլլալու, սրտերնիս

աղբերքի չի կայանելու, հարստութեան փառքի զուար-
ճութեան ունայնութեան աշխարհասիրութեան ետևէ
չըլլալու, որպէս զի մեր սիրար բոլորովին այ ասնք,
քնքը միայն սիրենք, վասն զի ինքն է միայն սիրոյ ար-
ժանի, և ինքը միայն կրնայ ու կուզէ ուրախացնել
զմեզ յաւիտեան :

Աս ամեն ըսածներս, և ասոնց նման ուրիշ շատ բա-
ներ, պէտք է որ հայրերն ու մայրերը սորվեցնեն զաւ-
կներնուն . չէ թէ բոլորը մեկտեղ, չէ թէ քիչ ատենի
մէջ, որ անկարելի է, այլ քիչ քիչ, կամաց կամաց,
քանի որ մտքերնին կը բացուի, որչափ որ ընդունակու-
թիւննին հասակնուն հետ կեւելնայ : Պէտք է աւելի
հարկաւորները խիստ պզտիկուց սկսին սորվեցնելու .
վասն զի թէ որ ան ասենէն չի սորովին նէ, մէյմըն ալ
չեն սորովիր . ետքը մէկալ ըսած բաներս ալ կամաց կա-
մաց սորվեցնեն, և յորգորեն, սիրտ ասն, վարժեցը-
նեն քիչ քիչ 'ի գործ գնելու, աս բանիս համար ամեն
հօգ' ամեն ջանք' ամեն հնարք բանեցնելով : Վասն
զի թէ որ մէյմը պզտիկուց քրիստոնէական պարտքերն
ու սկզբունքները սորովին նէ, թէ որ 'ի մանկութենէ
վարժին ու բարի սովորութիւն ընեն իրենց ան բաները
նէ, կարգէ գուրս գիպուած մը պիտոր ըլլայ որ բարի
զաւկներ չելլեն, գոնէ ետքերնին աղէկ կըլլայ : Ար-
նայ ըլլալ որ քիչ մը ատեն գէշ ճամբայ երթան, բայց
ան իրենց սորված բարի սկզբունքները, աղէկ սերմանքն
որ պզտիկուց որտերնուն մէջն ընդունեցան, կըսկսին
բուսնիլ, խղճմտանքնին կը զարնէ, գարձի կուգան,
խելընին գլուխնին կը ժողվեն : Իսկ թէ որ պզտիկուց
չեն ունեցած աս բարի սկզբունքները, թէ որ բարի
սովորութիւն չեն ըրած իրենց անոնք 'ի գործ գնելու,
մեծ հրաշք պէտք է որ ետքն աղէկ ըլլան, մեծ հրաշք
պէտք է որ բարի զաւկներ ելլեն :

Այսու ամենայնիւ քանի' հայր մայր կը գանես որ աս
բաները զաւկներնուն սորվեցնեն : Ո՛հ, կը սոսկամ,
չեմ կրնար մտածել, չեմ կրնար ըսել ծնողաց անհօ-
գութիւնը . փոյթերնին չէ, չեն սորվեցնէր զաւկներ-
նուն հաւատալու և ընելու հարկաւոր բաները : Վար-
դուելու տարիքնին հասած մանչ և աղջիկ զաւկները
քննէ մէյմը, հարցուր փորձելու համար . կը տեսնես
որ շատը կտմ հագիւ քանի' մը բան գիտեն, և կտմ ամե-

նեին չեն գիտեր քրիստոնէի մը հարկաւոր եղած բաներուն գոնէ գրիաւորներն . ան մէկ քանի բանին ալ պատասխան որ կուտան նէ, այնչափ սխալներ կը խառնեն մէջն որ յայտնի կիմանաւ որ չեն հասկընար ըսածնին : Ասիկայ ինչէն առաջ կուգայ . հօրերնուն մօրերնուն անհոգութենէն՝ որ չեն սորվեցուցած , չեն հասկըցուցած իրենց : Չեն ուզեր քիչ մը առաւել իրիկան , մանաւանդ կիրակի օրեր որ բան գործ չունին , զուկընին չորս գինին առնել , և անուշ կերպով սորվեցընել իրենց առաջ ամենէն հարկաւոր բաներն , ետքն ալ մէկալ մնացածներն , և կամաց կամաց սրտերնուն մէջը բարեպաշտութիւն՝ ջերմեռանդութիւն՝ այժմտը՝ բարի սկզբունք՝ ճշմարիտ քրիստոնէի մը պարտքերը գնել , յորդորել որ միտ գնեն սորվին ու գործքով ալ ընեն սորվածնին . համբերութի չունին , չեն ուզեր ընել առ աշխատանքը : Թէ որ վարի աստիճանի մարդիկ են նէ , կը ջանան առուտուր վաստակ առ կամ ան արուեստը սորվեցընելու . Թէ որ քիչ մը բարձր աստիճանի են նէ , ամեն հոգ կընեն զաւկըներնուն գիտութիւններ սորվեցընելու , նուագարան , պար բռնել , լեզուներ գիտնալ , աշխարհագրութիւն , նորելուք սովորութիւններ , ու անսակ անսակ քաղաքավարութիւններ , որ ազէկ աշխարհական կընեն մարդս՝ բայց չէ Թէ ազէկ քրիստոնէայ : Ամեն հոգ կընեն հարուստ ժառանգութիւն՝ ազէկ ապրուստ ձգելու իրենց , տեղաւորելու զիրենք , ազէկ ու փառաւոր պաշտօն մը գտնելու իրենց համար . իսկ հաւատքի բաները , բարեպաշտութեան սկզբունքները , քրիստոնէական պարտքերն , առաքինութիւն , բարի վարք , հոգինին փրկելու հարկաւոր բաները՝ սորվեր են չեն սորված՝ հոգերնին չէ , ետքի մտածած բաներնին է : Ափսոս , խեղճ ծնողք . Ինչ օգուտ առ ամեն բաներէն ձեր զաւկըներուն , ինչ բանի կուգան առ գիտութիւնները , առ պատիւները , առ պաշտօններն , առ հարստութիւնն , աշխարհիս առ ամսին բաները՝ Թէ որ հաւատքի բաներն ազէկ չիգիտնալ , նուն՝ այժմտը չունենալնուն համար , Թէ որ քրիստոնէաբար չիկրթուելնուն համար հոգինին կորսընցընելու որ ըլլան : Բայց եկուր նայէ որ ասանկ կըլլայ . շատերուն առ Թշուառութիւնը կը հանգիպի :

Կրնան ինծի պատասխան տալ շատերն որ իրենք սոս

հոգն ուրիշներուն յանձնած են՝ զաւկըներնուն սոր-
վեցընելու ինչ որ հարկաւոր է, այսինքն Ծառասներուն
ազգոսիններուն և ասոնց նման մարդկանց յանձներ են
որ զաւկըներնուն ազգօք ընել տան ու հաւատքի գըլ-
խաւոր բաները սորվեցընեն։ Բայց ետ ալ նորէն կըսեմ
որ իրենց կիյնայ սորվեցընելն, իրենց պարտքն է զաւ-
կընին քրիստոնէարար կրթելը . վասն զի Ծծ իրենց
յանձնած է արքայութեան համար զաւկընին մեծը-
նելն, իրենց տուած է ամենն իշխանութի անոնց վրայ,
իրենք անոնց համար Ծոյ պատասխան պիտի տան . ուս-
տի թէ որ ուրիշ բան ալ չեն կրնար ընել նէ՛ գոնէ
պէտք է որ արթուն կենան որ զաւկընին ամենն պէտք
եղած բաները սորվի . չէ թէ աչւրնին գոցեն վատահա-
նան ուրիշի վրայ, իրենք ամենն հոգէ և նեղութենէ
խաղտելու համար։ Ոմանք ալ ատեն չունինք կրտեն
նասելու զաւկըներնուն վարժապետութիւն ընելու։
Ես ալ անանկներուն համար կըսեմ որ Ծոյ վախը չունին,
խեղճ զաւկըներնուն հոգւոյն վրայ գութ չունին . թէ
որ չէ՛ ատեն կը գանկին, թէ իրենց գործքերն ընելու
և թէ զաւկըներնուն հարկաւոր բաները սորվեցընելու։
Ես ալ անանկներուն կըսեմ որ այնչափ ատենն որ կը
գտնեն պարտապ կենալու, դատարկաբանութիւն ընե-
լու, կրնան գործածել զաւկըներնուն պէտք եղածը
սորվեցընելու։ Ես ալ անանկներուն կըսեմ որ եթէ
իրաւջրնէ ատեն չունին նէ՛ պէտք է ուրիշ գործքեր-
նին քիչցընեն, որպէս զի ատեն մնայ իրենց առջի
պարտքը կատարելու՝ զաւկըներնին կրթելու, որ ամ-
մենէն հարկաւոր և անանորինելի պարտքերնին է։

Ուրիշներ ալ կան, մանաւանդ ռամիկներէն, որ կը-
սեն . գիտցածնիս կը սորվեցընենք զաւկըներնուն, բայց
ազէկ չենք գիտեր, սիաւ միաւ բաներ են սորվեցու-
ցածնիս, անկէց աւելին չենք կրնար։ Իրաւ է, գիտեմ,
հայրեր մայրեր կան ազէա՝ որ հաւատքի բաներն իրենց
համար ալ չեն գիտեր, և ոչ քրիստոնէի մը առջի հար-
կաւոր գիտնալու բաները սորված են։ Գիտեմ ու կը ցա-
ւի՛մ, և աս է սրտիս մեծ վերքը . վասն զի աս ազգաու-
թենէն առաջ կուգայ մեղք, ու մեղքին ետեւէն յաւի-
տենական գատապարտութիւն . սուրբ գրքին խօսքն է .
“ Ստկայն ազգաութիւն՝ անձին իւրում ոչ է բարւոյք,
և ՚ի ստիպել ոտից իւրոց՝ մեղանչէ ”, (Աւսի . ԺԹ .

2.) Ուրեմն ի՞նչ ճար կրնայ ըլլալ առ աշխարհութեանը, թէ ծնողաց և թէ զաւակներուն: Որչափ մտածեր եմ ու կը մտածեմ, ասկէջ ուրիշ ճար չեմ գտներ. պէտք է որ հայրերը մայրերն ամեն կիրակի իրենց զաւակները քրիստոնէական վարդապետութեան աւ խրատ լսելու խրկեն: Չէ թէ միայն հոս մայր եկեղեցին, այլ նաև ուրիշ ամեն ժամերու մէջ քրիստոնէական վարդապետութիւն կըլլայ ամեն ասի որ. ուրեմն հայրերը մայրերը թող խաւրեն զաւակնին, թող իրենք ալ երթան վրանին աչք ունենալու, մտիկ ընել աալու, և իրենք ալ թող մտիկ ընեն սորվին չիգիտցածնին: Վայ իրենց՝ թէ որ չերթան, հազար վայ թէ որ զաւակնին չխաւրեն. չեմ ըսեր հեղ մը երկու հեղ չխաւրողներուն համար, բայց ով որ երկան ասեն զաւակները չի խաւրը քրիստոնէական վարդապետութեան, անհոգ կըլլայ պէտք եղածը սորվեցընելու, ծանր մեղք կը գործէ, մահուչափ կը մեղանչէ. անանկ որ, առանց ուրիշ մեղքի՝ առ միայն հերիք է զիրենք ալ զաւակնին ալ գժոխք ասնելու: Հիմայ գեղացիներն իրենց սովորական պատճառանքը կը բերեն՝ որ զաւակնին կիրակի օրերն ալ պէտք է որ գաշա երթան, անասուններուն պահպանութիւն ընելու համար: Ո՛վ ձեզի պէս հայրեր ու մայրերը, կազազակէ ապշելով սուրբ Ոսկերեանը. կարելի բան է որ անասուններուն վրայ միերնուգ էջերնուգ վրայ աւելի հոգ ունենայք քան թէ զաւակներնուգ: Ուրեմն ձեր տունը խող ըլլալն ալ ազէկ է քան թէ մարդ, ինչպէս Օգոստոս կայսրը Հերովդեսի ասնը համար ըսաւ. վասն զի խողին վրայ աւելի հոգ ունիք, քան թէ զաւակնուգ վրայ: Ետքն ասանկները զիրենք բարի քրիստոնէաներու տեղ կը գնեն. խեղճ մարդիկ, անհաւատներէն ալ գէշ են. վասն զի թէ որ ինչպէս ասպետալը կրսէ՝ իր հաւատքն ուրացող կը սեպուի և անհաւատէն գէշ է ան՝ որ ընտանեացն ու ծառաներուն վրայ հոգ չի տանիր, “ Իսկ եթէ ոք իւրոց, մանաւանդ և ընտանեաց խնամ ոչ տանիցի, ՚ի հաւատոցն ուրացեալ է, և չար ևս քան զանհաւատն է ”, (Սո. Տիմ. Է. 8.) հապա ի՞նչ պիտոր ըսենք ան հայրերուն ու մայրերուն համար, որ զաւակներնին ալ չեն հոգար:

խտաքս հոս լմընցընեմ. ծնողաց անանօրինելի պարտքն

է՛ զաւկըններնուն քրիստոնէական կրթութի տալը . և առ կրթութի տալու համար առջի հարկաւոր բանն է՛ պղտփկոց իրենց սորվեցընելն ինչ որ պէտք է գիտնան հաւատալու համար , և ինչ որ բարի քրիստոնեայ մը պէտք է գիտնայ՝ գործքով ընելու համար . “ Արդեանչք իցենք ս, խրատեա զնոսա ՚ի մանկութէ , , : Մտիկ ըրէք , հայրեր ու մայրեր , ինչ խրատ կուտար Տորիթ իր զաւկին , և իրան սորվեցէք զաւկընիդ խրատելը . “ Յիշէ , որդեակ , ամենն որ միտքդ բեր զած . մեղքէն հեռու կեցիր , չըլլայ որ Եյ արգելած բանն ընես , կամ իր հրամամած բանին զանցառութիւն ընես : Ամենն բանի մէջ օրհնէ զած , ու խնդրէ միշտ իրանն որ քու մտածմունքդ ալ գործքերդ ալ իր ուղածին պէս կառավարէ : ինչ որ շնուզեր ուրիշները քեզի ընեն , գուն ալ ուրիշի մըներ : Աղքատաց վրայ գութ ունեցիր , որ Եծ ալ քու վրագունենայ : Թէ որ ունեւոր ըլլաս նէ , աղքատներուն առատ սպորմութիւն ըրէ . թէ որ քիչ ալ ունենաս նէ , ան քիչէն իրենց մաս հանէ . բայց սիրով աուր որ պուածք քիչ ալ է նէ՛ սիրտդ առատ ըլլայ : Գեշ ընկերներէն հեռու կեցիր . գործքերուդ համար լաւ մարդիկներուն խորհուրդ հարցուր , , : Ասոնք և ասոնց պէս Եք խրատներ պղտփկուց իր զաւկին սիրտը կը գնէր սուրբ ծերունին Տորիթ . անոր համար ետքը զաւակն ալ անանկ բարի և առաքինի զաւակ եղաւ . վասն զի՛ ի մանկութէ հայրն իրեն սկսաւ սորվեցընելու Եյ վստի , մեղքէն սուսկում ունենալ , և առաքինութե ուր : Ասանկ պէտք է ընէք գուք ալ ձեր զաւկըներուն , հայրեր ու մայրեր . ու վայ է ձեզի , թէ որ ասանկ չընէք նէ . բաներնիդ գեշ է , թէ որ պղտփկուց չխորվեցընէք իրենց հաւաքի բաները , թէ որ Եյ վստի սրանքնուն մեջը չիգնէք , թէ որ քրիստոնէական սկզբունքները մաքերնին չիխոթէք , թէ որ չվարժեցընէք դերենք կամաց կամաց սորվածնին գործքով ընելու . Եյ գիմացն յանցաւոր կըլլաք՝ իրենց բարի և քրիստոնէական կրթութիւն չիտալնուդ . համար . ու զաւկընիդ առանց աս կրթութեանն աղէկ շնն ըլլար , ձեզի վէշտ կըլլան , աներնիդ կը կործանեն , ուրիշներուն հանգիստը կը խռովեն , արքայութիւն երթալու տեղը՝ գժոխք կերթան . իրենք կը գատապարտուին , ձեզ ալ գատապարտութեան պատճառ կըլլան :

Նորէն եկէք , եկած անգամուն մնացած բաներն ալ պիտոր ըսեմ զաւկընիդ աղէկ կրթելու :

ՅՈՒՐԱԿԱԿ ԺԼԳ.

Մտաւոր պարզութեան հետեւին իրապէս և
յանդիմանելու :

() Կնապաց զաւկներնուն բարի կրթութիւն տալու պարտականութիւնը՝ հարկաւոր բաները ստրկեցնելով միայն չի լինենար, պէտք է որ նաև խրատեն յանգիմա. նեն ու պատժեն անոնց պակասութիւնները : ՔՄ տէրն մեր յայտնի կը հրամայեալ աւետարանին մէջն ամմննուս՝ որ եղբայրտիրութեամբ խրատենք և յանդիմանենք մեկմէկու պակասութիւնները, մեկզմէկ ճամբայ բերենք, մեկզմէկ շահինք . “ Եթէ մեղիցէ քեզ եղբայր քո, երթ յանդիմանեա զնա՝ յորժամ գու և նա միայն իցեք . եթէ լուիցէ քեզ, շահեցար զեղբայրն քո ” . (ՄԳԻ . ԺԷ . 15 .) Թէ որ ամմն քրիստոսնայ մի հրամանէն պարտական է իր ընկերը խրատել և յանդիմանել, հապ որչափ աւելի հայրերն ու մայրերը պարտական պիտար ըլլան զաւկնին յանդիմանելու՝ որ իրենց ամմնէն մերձաւոր ընկերներն են, և իմ իրենց յանձնած է զանոնք բարեպաշտութեան և առաքինութեան մէջ մեծցընել և արքայութեան ճամբան գնեցը : Այնչափ պարտական են անոնց պիտերն ու պակասութիւններն յանդիմանելու և շիակելու, որ եթէ չընեն նէ՝ զաւկներնուն ըրած մեղքերն իրենց կը սեպուի, իմ իրենցմէ խիստ համար կը պահանջէ անոնց ըրած մեղքերուն, և անոնց հետ զիրենք ալ կը գատապարտէ . “ Անձն ընգ անձին ” . (Թ . Օրին , ԺԺ . 21 .)

Մեր գժբազգութիւն որ՝ բնութիւննիս ապականած աւրուած է սկզբնական մեղքին համար, ու որչափ ալ սուրբ մարտութեամբ առ մեղքէն կը խաղտինք ու սրբարար շնորհքը կընդունինք, բայց անոր թունաւոր արմատները՝ չար սերմանքը միշտ կը մնան ներսերնիս . չենք խաղտիր գէշ յօժարութիւններէն և անկարգ կրքերէն՝ որ սկզբնական մեղքին մնացորդներն են . անոր համար սուրբ գիրքը կըսէ որ պղտիկուց ՚ի վեր գէշին կտալէ հա .

կում ունի՞ք, գէշը կը սիրենք. “ Միտք մարդկան հաս-
տատեալ են 'ի խնամս շարի 'ի մանկութենէ իւրակ ” .
(Ման . Ե . 21 .) Ուրեմն աղաքն աս շար յօժարութիւն-
ներովը ծնած ըլլալովին , թէ որ ծնողք արթուն չի-
կենան անոնց բռնած ճամբուն վայ , և անոնց կըքերն
ու պակասութիւնները չիզայեն յանգիմաներով ու պատ-
ժելով , թէ որ ճամբէ ելած ասենին՝ զիրենք ճամբայ
չիբերեն , ասարակոյս չիկայ որ փտաւոր ու պակասա-
ւոր կըլլան ; գէշութիւնն իրենց ունակութիւն կըլլայ ,
ու մեծնալնէն ետքն՝ ալ անկարելի կըլլայ զիրենք ճամ-
բայ բերելն , արքայութեան ճամբան երթալու տեղը՝
գժոխքինը կերթան թշուառաբար : Տղաքը պարտեղ մը
կը նմանին . հերիք չէ որ պարտիզպանը մշակէ , պա-
րարտազրնէ , ջրէ , և աղէկ սերմանք ցանէ . պէտք է ալ
որ նայի գիտէ , հոգ տանի , քաշէ հանէ գէշ խոտերն ու
գէշ սերմանքը՝ որ ինքիրենուն կը բուսնին ու կաճին
աղէկներուն հետ . թէ որ ասանկ չընէ , իր բոլոր աշ-
խատանքը պարապ կըլլայ : Որո՞նք որ աւելի գիւրաւ կը
բուսնի քան զորենը , գէշ խոտերն որ աւելի կաճին
քան աղէկները , անանկ կը ծծեն հողին հիւթը՝ անանկ
չորս գին կը բանեն որ կը խզգեն աղէկներն , ու չեն
թողուր որ պտուղ բերեն . ասանկով քիչ ատենի մէջ
պարտեղը վայրենի խոտերով կը լեցուի , անպիտան կըլ-
լայ : Ասանկ են աղաքն ալ . հերիք չէ որ հայրերը մայ-
րերն իրենց բարի կրթութիւն տան , բարի բաներ սոր-
վեցնեն , այ վախը սրտերնուն մէջը տապաւորեն , աղէկ
մարդ և աղէկ քրիստոնեայ ըլլալու սկզբունքներն իրենց
աւջեր գնեն , այլ նաև պէտք է որ վրանին արթուն կե-
նան , գիտեն և երբոր վրանին գէշ բան մը կը տեսնեն՝
յանգիմանեն ու պատժեն զիրենք , քաշեն հանեն ան
պակասութիւններն որ իրենց բնական շար յօժարութի-
ւներէն և անկարգ կըքերէն առաջ կուգան , ու թէ որ
թողուա նէ՝ կաճին , ու խեղճ աղոց սիրան անանկ կը
գրաւեն որ առած բարի կրթութիւններնուն՝ սորված
բարի բաներնուն ուժը կորսնցընել կուտան և անպը-
տուղ կընեն . ուստի աղաքն երթալով աւելի փտաւոր
կըլլան , և յոյս չի մնար որ շտակուին :

Բայց եկուր նայի որ ծնողաց մեծ մասն աս բանիս
մէջ խիստ կը պահսին : Հերիք չէ անհոգութիւններն որ
զաւկընէրնուն աղէկ կրթութիւն չեն տար , պէտք է .

զած բաները չեն սորվեցընէր ինչպէս առաջեայլ կը հրամայէ, « Մեռցանիջիք զնոսա խրատու և ուսմամբ տեսան », (Եփե. Է. 4.) հոգերնին ալ չէ յանգիմանելու զիրենք ու պատժելու՝ մեղքէն հեռացընելու համար. որը չի յանգիմանէր, վասն զի չի տեսներ զաւկին բռնած ճամբան, չի տեսներ անոր գէշութիւնը. որը չի յանգիմանէր, վասն զի կուրցած է չափազանց գուծ ու սէր ունենալէն, չի տեսներ անոր պակասութիւնը, կամ տեսնէ ալ նէ՛ սիրտը չի քաշեր պատժելու զինքը. որն ալ կը յանգիմանէ կը պատժէ, բայց անանկ անկարգ կերպով որ ըրած յանգիմանութիւնն օգուտ ընելու տեղը կամ անօգուտ և կամ վնասկար ալ կըլայ :

Ո՛րչափ կը հանգիպի, կրսէ սուրբն Հերոնիմոս, որ հայրերն ու մայրերը չեն գիտեր տանը մէջն եղած անկարգութիւնները, չեն գիտեր զաւկընէրնուն արտաքին ու պակասութիւնները, թէ և բոլոր գրացոյց մէջ յայտնի կը խօսուի, ելլող մանողներն ամմնոուն աչքին կը զարնէ, բայց հայրը մայրը չեն տեսներ, չեն իմանար : Ատիկայ ուսկից առաջ կուգայ. անկէց որ հայրերը մայրերն աչք չունին զաւկընէրնուն վրայ, արթուն չեն կենար վրանին. որն իր բանին գործքին միայն կը նայի, որը զրօտանքի՛ զաւարճութեան՝ տնէ տուն՝ սրճանոցէ սրճանոց պարտելու ետէ է, զաւկընէրը թողուցած օր ուղածնին ընեն, նայող չիկայ, պահպանութիւն ընող չիկայ, հոգ ունեցող չիկայ վրանին : Իսեղճ հայրեր, իսեղճ մայրեր, ինչ են աս զաւկընէրը գիտէք, կրտ սուրբ Ոսկերեբան. մեծագին աւանդներ՝ որ եծ շեղի յանձներ է իրեն համար պահելու. տեսէք ուրեմն ինչ զգուշութեամբ ինչ արթնութեամբ պարտրկան կք պահելու : Թէ որ գուք աս զգուշութիւնն և արթնութիւնն ընէք, և անոնք գէշութեան ետէ ըլլան նէ, դիւրին կըլլայ իմանալն յանգիմանելը՝ պատժելն ու զրենք ճամբայ բերելն. իսկ թէ որ չի գիտէք՝ արթուն չի կենաք վրանին, մոլութիւննին ծածուկ կը մնայ, չեն շիտկուիր, ետքերնին գէշ կը լիննայ :

Ո՛րչափ կը հանգիպի որ հայրերն ու մայրերը չափազանց սիրով կուրցած՝ զաւկընէրնուն պակասութիւններն ալ չեն տեսներ, շատ անգամ անոնց մուլութիւնն ալ ընուն առաջինութիւն կերենայ, և գէշութիւնն ազի-

կութիւն: Թէ որ տեսնեն ալ նէ զաւկըներնուն պակ-
սութիւնը կամ մղութիւնը, սաստիկ սիրելինէն սիրա-
շին ընէր յանգիմանելու . Թող թէ պատժելու, որ
չըլլայ թէ զիրենք տրամեցընեն: Աս տկարութիւնն էր-
րեմի հայր սւ մայր մէկտեղ կունենան, ան ատենն է
վայր . անկէց գէշ կրթութիւն ունեցող զաւկըներ չես
գտնէր: Կըլլայ որ մէկը միայն կունենայ աս տկարու-
թիւնն, ան ատենն այնչափ ծանր չըլլար հետեանքը .
հայրը կուզէ յանգիմանել պատժել զաւկին յանցանքը .
մայրը վեր կը ցտակէ զաւակը պաշտպանելու, չուզեր
որ հայրը գոչի իրեն . երբեմն ալ մայրը կուզէ յանգի-
մանել պատժել հայրը գեմ կը կենայ, չի թողուր: Ի՞նչ
ազէկ ծնողք . զաւակ մեծցընելու տեղն՝ ազէկ կըլլար
որ ոչխար արածէին . ասո՞նք են որ ազէկ կրթութիւն
պիտի տան զաւկըներնուն . իրենք կարօտ են կրթու-
թիւնէ մէկմէկու ըսելիքին՝ առանձին ըսելին, մէկմէկու
վայ տաքմալին գտնէ զաւկընին չիտանէր . բայց իրենք
զաւկընուն առջև մէկմէկու գեմ կը խօսին, մէկմէկու վայ
կը տաքման, զաւկընուն գիմացը զինքը կը պաշտպանեն,
չին մտածեր որ ասանկով անոր մղուէր գէշուէր կը հառ-
տատեն, սիրա-կուտան իրեն աւելի գէշ ըլլալու: Ա-
տանկ ծնողքները որ գետպան են, կըսէ սուրբ Ոսկերե-
բան, չէ թէ որգետեր . վասն զի ասանկ գէշ կրթութի
տալով անոնց հոգին կըսպաննեն: Ատանկ սէր կըլլայ,
ատանկ գովթ կըլլայ . անգթութիւն է ըրածնին, ա-
տելութիւն է, վասն զի զաւկընուն բարիք ընելու տե-
ղը՝ չարիք կընեն: Տեսէք ի՞նչ կըսէ սուրբ գիրքը . “Որ
սիրէ զսրգի իւր, յաճախեսցէ ՚ի վերայ նորա գան”,
(Յէբ. Շ. 1): Հայր մը որ իրաւցընէ կը սիրէ իր զաւակն,
ատանկ կոյր կարեկցութիւն չունենար վրան, զաւկին
պահուութեանը վայ աչք չի գոցեր, կը յանգիմանէ
զինքը, պէտք եղած ատենը կը պատժէ ալ: Իսկ ով որ
գաւազան գործածելու սիրտ չընէր, չուզեր զաւակը
պատժոյ արժանի եղած ատենը պատժել, կը կարծէ
որ կը սիրէ զինքը, բայց իրօք կատէ . կը կարծէ որ բա-
րիք կընէ զաւկին, բայց իրօք չարիք կընէ . “Որ խնայէ
՚ի գաւազան, ատեայ զորգի իւր”, (Առախ. ԺԳ. 24):
Իրաւցընէ չարիք կընէ զաւկին, վասն զի կը թողու ու
վերքը փափի, չի գործաններ, մղութիւններն անբժըշ-
կելի կըլլան, յաւիտենական մահ կը բերեն: Ուրեմն

պատժէ զաւակդ, կրսէ սուրբ գիրքն, երբոր պատժոյ արժանի է. վասն զի ասով կեանք կուտաս իրեն, չէ թէ կը մեռցնես, « Զի թէ հարկանես գաւազանաւ, ոչ մեռանի », (Նու-կ. իք. 13:) Վասն զի ասով իր հոգին յաւիտեանական մահուքնէ կազատես. « Ի ու հարկանես զնա գաւազանաւ, բայց զանձն նորա փրկես 'ի մահուանէ », Եւանաւանդ պղտիկուց սկսէ պատժել զինքը, աղայութեան ասանկն սորվեցուր որ դուռի ծռէ, քանի որ աղայ է՝ ծեծէ զինքը. « Որդեանկք իցեն քո, խորատեա զնասա և խոնարհեցո 'ի մանկութի զղարանոց նոցա. Զարգեսա զկոզա նորա մինչդեռ աղայ է », (Սիբ. է. 28. շ. 11:) Վասն զի թէ որ մէյոք պղտիկուց սրատեաին քեզմէ, ինչպէս որ պարտեալն են, ու վախ ունենան, մեծցած ատեննին ալ կը պատկառին ու կը վախնան, և յանգիմանութիւն ու պատիժը պատկար ու պողարեր կը լլայ իրենց. իսկ թէ որ պղտիկուց զիրենք յանգիմանելուն տեղը՝ կը գգուես, թէ որ զերենք պատժելուն տեղն՝ երեսնուն կը ծիծաղես կը խապաս կը խնատ հետերնին, ոչ վախ ոչ պատկառանք կուեննան քեզմէ. և երբոր կը մեծնան, վախնալուն տեղը՝ զքեզ կը վախցնեն, քու անուշութեանք փոխարէն լեզի լեզի պատասաներ կը լլել կուտան քեզի, չափազանց սիրոյդ դէմ ապերախտութիւն կընեն, կրքեդ հոգիդ կը հանեն. բոլորն ալ սուրբ գրքին խաքերն են. « Գգուես զսրգի քո, և զարհուրեցուցէ զքեզ. խաղա ընդ նմա, և արտմեցուցէ զքեզ. մի ծիծաղիր ընդ նմա, զի մի ցաւագնեսցիս, և ասպայետոյ բժեացէ զարմատս քո », (Սիբ. շ. 9:)

Բայց սուրբ գիրքը թող ըսէ ու ըսէ, հայրերուն մայրերուն մեծ մասը չեն ուզեր հասկընալ, մանաւանդ որոնք որ մէկհատիկ զաւակ մը ունին, մանչ է եզեր՝ աղջիկ է եզեր. ամեն բանի մէջ իր ուզածը պիտոր ընեն, ամեն բաղձանքը պիտոր կատարեն, ամեն պակասութիւնը պիտոր ներեն. կը գողան որ չեարամի, սիրառ չիկոտրի. ինչ յանգիմանել. ինչ պատժել երբոր յանցանք մը կընէ, կը վախնան որ յանկարծ կը հիւընդնայ յանկարծ կը մեռնի. ասանկով անկիրթ զաւակ մը կուեննան: Եւ կ'զաւակ մը միայն ունենալով շատ գիւրին էր զինքն ազէկ կրթել, ինչու որ կընային անոր միայն միա դնել. բայց փորձը բոլորովին ներհակը կը

ցքնէ, մեկհատիկ զաւկընները գրեթէ միշտ անկիրթ
կըլլան. ինչո՞ւ. վասն զի հայրերնին մայրերնին զերենք
խիտ շատ սիրելէն՝ երես կուտան իրենց, ամենն պակ-
տութիւններուն աչք կը գոցեն, պատիժ պէտք եղած
տեղն ալ չեն պատժեր զիրենք: Բայց ինչ խեղք. թէ
որ ան մեկհատիկ զաւկընիդ հիւընգնայ և պէտք ըլլայ
լեզի լեզի չուզած գեղերը սալ, որչափ ալ ինքը լայ և
չուզէ առնել նե՛ գուք չէք տոր իր առողջութեանդ
համար: Ուրեմն ինչո՞ւ նոյնպէս սիրա չէք ըներ զնե-
քը հոգևոր հիւընգութենէն ըռընտընելու համար
պատժել ու մահապընել, երբոր առ է մեկհատիկ գե-
ղը: Կը վախնաք որ սիրտը կը կտորի. կը հիւընգնայ,
կը մեռնի, անանկ չէ՛: Ազէկ է, թող ապրի. բայց գիտ-
ցիք որ առանկ ապրելով իր ու ձեր դասապարտութիւնը
կըլլայ: Կը վախէք որ մեռնի. բայց սուր լտուած է որ
յանգիմանութի՞ն ու պատիժ կրելով զաւակ մը մեռած
ըլլայ. մանաւանդ սուրբ գիրքը կապահովցընէ որ ատով
չի մեռնիր. « Զի թէ հարկանես գաւաղանաւ, ոչ մե-
ռանի », Բայց կը մեռնի եղեր. թող մեռնի. ալ ազէկ
է մեռնիլը. քան թէ անկիրթ մնալով ետքը ետքը հոգին
կորսընցընէ: Բայց գնա խոթէ աս պատճառները, մա-
նաւանդ քանի մը օրհնած մայրերուն գլուխը. անկա-
րելի է. Զերմեռանդ են, սուրբ են, բայց վայ է՝ թէ որ
զաւկընուն գայիս, թէ որ յանգիմանութի կամ պատ-
ժելու խօսք մը ընես, վայ է՝ թէ որ զաւկընուն վճայ չի-
հաւնելու բան մըն ալ գանես. ամենն Զերմեռանդու-
թիւն ամենն սրբութիւն մեկդի կը գնեն: Խեղճ մայ-
րեր. աս պատճառներն որ հիմայ չէք ուզեր իմոնալ,
որ կուգայ որ կիմանաք, բայց սուղի կը նստի ձեզի, և
ալ ան ատենը ճար չըլլար:

Ուրիշ հայրեր մայրեր ալ փոն՝ որ կը յանգիմանեն
կը պատժեն զաւկընին, բայց այսու ամենայնիւ փոյ պա-
տասխան պիտար ասն: Ինչո՞ւ. վասն զի անանկ անկարգ
կերպով կուտան յանգիմանութիւնն ու պատիժն որ
օգտակար ու պիտանի ըլլալու տեղն՝ անպտուղ ու փնա-
սակար կըլլայ: Ըստ անգամ զաւկի մը մեկ պակտութիւնը
կամ աստը շեղելու համար հերիք է խրատելն և անու-
շտութեամբ յանգիմանելը՝ ցցընելով որ գէշ է ըրածը,
չի վայելեր. գէշ հետեանքներ կուեննայ. բայց իրենք
առանկ չեն ըներ, կրակսին պողուտ կանչել չեխել ու

սպառնալ : Ըստ անգամ պզտի խտուութիւն մը՝ պզտի սպառնալիք մը բաւական է . բայց իրենք նախատական խօսքեր կրսեն որ մարդ կը գայթակղի , անէծքներ չաբամաղթութիւններ կրնեն զաւկընուն՝ որ լսողին սասկում կը բերէ : Ըստ անգամ յանգիմանութի մը՝ սաստիկ զուրցուածք մը բաւական է . բայց իրենք մէկէն պատժոյ կամ ծեծի ձեռք կը շարնեն . կամ թէ որ պզտի պատիժ մը կը բաւէ , իրենք անանկ ծեծ մը կը քաշեն զաւկընուն որ անասուններուն չի տրուիր :

Երբեմն ալ հայրերը մայրերն իրաւ կը յանգիմանեն ու կը պատժեն զաւկընեքնին , բայց անանկ մասնաւորութեամբ մը որ անօգուտ կըլլայ . զիրենք ճամբայ բերելու տեղն՝ աւելի գլխէ կը հանէ : Ըսենք որ ամեն զաւկընեքնին հաւասար յանցաւոր են . բայց իրենք մէկը կը պատժեն , մէկային կը ներեն . մէկուն ծանր պատիժ կուտան , մէկային թեթիւ . մէկուն գրեթէ ամենն պակասութիւններուն աչք կը գոցեն , մէկային չորածն ալ կը տեսնեն . մէկուն միշտ իրաւունք կուտան , մէկային միշտ յանցանք . յանցաւորը կը պաշտպանեն , անմեղը կը պատժեն : Ետքը կրսեն որ պատիժն յանգիմանութիւն օգուտ չըներ . հարկաւորապէս չըներ , երբոր չէք գիտեր յանգիմանելուն ու պատժելուն կերպն , երբոր սչկարդ ոչ կաննն և ոչ չափ կը պահէք յանգիմանութի ու պատիժ առլու : Անոր համար է որ Պօզոս առաքեալ կրտէ . “ Հարք , մի զայրացուցանէք զորդիս ձերս ,” (Իվէ . Գ . 4 .) Ասով ըսել չուզէր որ ծնողք զաւկընեքնին չիմահասցընեն չիպատժեն երբոր պատժոյ արժանի են , այլ ըսել կուզէ որ չիգրգան զիրենք՝ չիզայրացընեն չափազանց յանգիմանութեամբ , անիրաւ պատիժներով . վասն զի ատով աւելի գէշ կըլլան , ալ ծանր պակասութիւններու մէջ կիյնան :

Հիմայ քիչ մըն ալ քննենք՝ սովորաբար հայրերն ու մայրերն ինչ վախճանով կը յանգիմանեն ու կը պատժեն զաւկընին : Երգեօք այ փառքն է իրենց վախճանը , զաւկընեքնուն հոգևոր օգուտն է , անոնց բարի կրթութիւնն է , այ վախին մէջը մեծնալնն է : Ըստնք լուրսն ալ ետքի մտածելու բաներնին է . հասարակորէն յանգիմանութիւնն ու պատիժը՝ սրտերնին պաղըշարկընեղու համար կուտան զաւկընուն , իրենց վախճանը բարիութիւննին թափելն է , կրքերնին դոհ

ընկն է՝ որ մեկէն կը բարնկի : Գիչ մը տաքնալը զու-
կրին յանդիմանելու և պատժելու համար՝ աղէկ է .
բայց կատգիլ սաստիկ կիրք ելլելը՝ մոլուժիւն է , ոխ
հանել է : Խնճճ մարդիկ , ինչպէս կուզեն որ ատանկ
յանդիմանուժիւնն ու պատիժն օգուտ ընէ զաւկըներ-
նուն . գէշ արմատէն առաջ եկած ծառն աղէկ պտուղ
չի կրնար բերել . ատանկ կրքով եղած յանդիմանուժին
աւելի կը զայրացնէ զաւկընին . « Հարք , մի զայրա-
ցուցանէք զորդիս ձեր » : Ուրեմն երբոր ատանկ կիրք
կելլէք , ու սիրտ պաղըշարկընեւ կուզէք , լուեցէք թո-
ղէք որ կրքերնիդ անցնի , հանդարտիք . ետքը կանչե-
ցէք զաւկընիդ , խրատեցէք , յանդիմանեցէք , պատ-
ժեցէք , այ փառացը համար , իրենց աղէկուժերը հա-
մար . ան ատենը կը տեսնէք որ ըրած յանդիմանուժինիդ
առւած պատժինիդ կարգով կանոնով պիտանի և օգ-
տակար կըլլան :

Իսկ թէ որ պատճառները փնտրուելու ըլլանք՝ որոնց
համար հասարակօրէն հայրերն ու մայրերը կը յանդի-
մանեն ու կը պատժեն զաւկընին , մեծ անկարգուժիւր
հան կը գտնենք : Սովորաբար յանդիմանելինն ու պատ-
ժելինն ուրիշ բանի համար չէ՝ բայց մարմնաւոր պակ-
տուժիւններու . իսկ հոգևորի և ան բաներու մէջն
որ այ փառացն և իրենց հոգևոյն փրկուժեանն ու բարի
վարուց կը վերաբերին , ինչ պակտուժիւն ալ ընեն՝ ոչ
յանդիմանող կայ , ոչ պատժող : Եւշելու բաներ կըլ-
լան շատ անգամ ընտանեաց մէջ . զաւակ մը յանկարծ
գժբախտուժեամբ գաւաթ մը կը կոտրէ կամ պինակ մը ,
զքետոր կազոտտէ կամ բան մը կը կորսընցընէ , մեկէն
հայրը մայրը կը պոռան կը կանչեն կը չեխեն , ծեծն ու
պատիժը պատրաստ է : Բայց զաւակնին սուսազրուց է ,
կռուարար է , բերնէն անկարգ խօսքեր կը հանէ , ու-
րիշին ձեռք կը վերցընէ , հպարտ է , ուրիշ ասոնց նման
պակտուժիւններ ունի , հայրը մայրը զինքն յանդիմա-
նելու տեղը՝ սուս զուրցելն ինչ գէշ բան ըլլալն իրեն
հասկըցնելու տեղն՝ իր ըրած պակտուժիւններուն պա-
տիժը տալու տեղը՝ լուռ կը կենան , բան մը չեն ըսեր ,
երբեմն ալ ինչ աջքարաց զաւակ ունինք ըսելով կու-
րախանան : Զաւկընին թէ որ ուսում չուզեր սորվե-
լու , չուզէր աշխատելու , արուեստի մը ետևէ չըլլար .
առաւուրի չի վարժեր , հայրը մայրը միշտ զինքը կը

յանդիմանեն, ազէկ է . բայց հաւատքի բռնեքը չի սոր-
վիր եղեր, առտու իրիկուն աղօթք չընէր եղեր, պա-
տարադ չի տեսներ եղեր, երկան ասեն խոստովանանք
չըլլար՝ սրբուծի շառներ եղեր, քրիստոնէական վար-
դապետութեան՝ հոգևոր խրատ լսելու չերթար եղեր,
այ վախը չունի եղեր, հոգերնին չէ, յանդիմանել չի-
կայ . լսել չիկայ որ ուրչափ հարկաւոր է ամմն մարդ
իր հոգւոյն փրկութեանը հոգ ունենայ, աղօթքի չեա
ըլլայ, շերմեռանդութի ընէ, խոստովանանքը սրբութի
առնելը շուշաջընէ, հոգևոր լուէ, այ վտին ունենայ .
աս բաներն լսել չիկայ, լուռ կը կենան, կարծես որ
բերանին չի բացուիր : Աղջիկին թէ ար բան մը ազէկ
չիկարէ, չաշխատի, պատասխան մը տայ, մէկէն իր բա-
ժինը կառնէ . բայց պատուհանները կը պարտի եղեր,
պէտք չեղած մարդկանց հետ կը տեսնուի եղեր, բաժ-
բասանք կընէ եղեր, հոգերնին չէ, չխտեսնելու կը
զարնեն, սուտիուլ կըլլան, չեն յանդիմաներ, չեն
պատժեր զինքը :

Չերկրնցընեմ, շատ հայրեր ու մայրեր սուրբ Օգոս-
տինոսին հօրը պէս կընեն, որուն վրայ գանդատելով
կըսէ . “ Հայրս աշխրջի բաներէն ուրիշ բան չէր մտա-
ծեր, բոլոր իր հոգն ան էր որ ուսում սորվէի, փառք
վաստրկէի, ուրիշներէն գիտուն ու ճարտասան ըլլայի-
հոգը չէր որ պարկեշտ շերմեռանդ և երկիւղած ըլլայի :
Թէ որ ուսմանս փոյթ չունենայի, առաջ չերթայի նէ,
զիս կը յանդիմանէր կը սրգողէր . իսկ երբոր ազէկ կը
սորվէի, ուրիշները կանցնէի, ան տանը կուրախանար .
ու որչափ գէշ խօսքեր հանէի բերնէս, որչափ անհա-
մեսս գործքեր ընէի, բանի տեղ չէր գներ, աղայութի
գործքեր կը սեպէր, զիս չէր յանդիմանէր, չէր պատ-
ժեր, : Բայց Թժ տուաւ որ սուրբ Օգոստինոս անանկ
բարեպաշտ մայր մը ունեցաւ . ինչպէս էր սրբուհին
Մոնիկա, որ զինքը կը խրատէր ու կը յանդիմանէր, Թէ
որ չէ՝ ոչ վարքը կը շիտկէր, և ոչ անանկ մեծ աւոր
կըլլար : Ասանկ կընեն շատ հայրեր ու մայրեր ալ իրենց
զաւկըներնուն . հերիք է որ աշխատին սորկի յարգ
գիտնան, բանի գործքի հետ ըլլան, ասոնք են ուղած-
նին . բայց մեղք կը գործեն եղեր, ախա մալութիւն ու-
նին եղեր, հոգերնին չէ, “չ կը յանդիմանեն . ոչ կը
պատժեն, և ոչ զիրենք ճամբայ բերելու կը ջանան :

Խեղճ հայրեր ու մայրեր, ինչ պատասխան պիտի տաք
այ. ո՛հ, զաւկընէրնուգ սրչափ մեղքերն ամ ձեզի պի-
տար սեպէ՛ զանոնք չիյանգիմանելնուգ ու չիպատժե-
նուգ համար. ո՛հ, ինչ սարսափելի վճիռ պիտոր տայ
ձեզի ՔՄ տէրն մեր: Մտիկ ըրէք վճիռն որ առևաւ ամ
ձեզի քահանայապետին գէժ՝ սոսկ անուշութեամբ
խրատելուն համար իր որդիքն, ու զիրենք չիպատժե-
լուն համար. խիստ սոսկալի վճիռ մըն է, ծնողաց խրատ
ըլլալու ազէկ կը ծառայէ: Աս բարի ծերուն զաւկը-
նէրն ազէկ վարք չունէին, ժողովրդեան գայթակղու-
թիւն կուտային, ուստի պէտք էր որ զիրենք յանգիմա-
նէր, ու թէ որ յանգիմանէլէն ետքը ճամբանին չիփո-
խէին նէ՛ պէտք էր զիրենք պաշտօնէ ձգէր, ծանր պա-
տիժ տար իրենց: Բայց ինքն աս խօսքէն ուրիշ բան չը-
տաւ իրենց. Սիրելի զաւկըներս, ատ ինչ է ըրածնիդ,
ամենքը ձեր վրայ կը խօսին, ատանկ մընէք. «Մի՛, որ-
գեակք, զի ոչ է բարւոյք լուրն զոր ես լսեմ», (ձ. ԹՊ.
Բ. 24.) Աս իր թուլութեւ համար, աս իր չափազանց
հեզութեւ համար զաւկըները վարքերնին չիփոխեցին, ամ
ալ անոնց մեղքը հօրերնուն սեպեց, ու չիկարծած ա-
տենը՝ Սամուէլ մարգարէին բերնովն իմացուց իրեն որ
իւրեկու զաւկըները մէկ օրուան մէջ պիտոր մեռնէին,
և ինքն ալ անով անզով պիտի կործանէր: Բայց ալ գէշն
ան է որ, խեղճ ձեզին աս պատիժներէն ի զատ՝ փրո-
կութեան ալ չիհասաւ՝ կրանն սուրբ Ոսկեբերանը, նր
Պետրոս Գամիանեանն ու սուրբն Կեսար արեւտա-
ցին: Մարգուս աւելի սոսկում կը բերէ մտածելն որ
ձեզի բարեպաշտ մարդ մըն էր, վարքը բարի, երկիւղած-
այտու ամենայնիւ գատապարտուեցաւ զաւկըները չի-
յանգիմանելուն չիպատժելուն ու ճամբայ չիբերելուն
համար: Ասիկէց կրնանք իմանալ որչափ հայրեր ու մայ-
րեր՝ զաւկըներնուն պատճառաւ կը գտտապարտուին.
Թող բարեպաշտ ըլլան, ջերմեանդ ըլլան, ինչ բարե-
գործութիւն կուզեն նէ՛ թող ընեն. բայց թէ որ զա-
ւկնին ախտաւոր են, պակասութիւններ ունին, և իրենք
հոգ չեն ըներ յանգիմանելու և պէտք եղած պատիժը
տալու, անոնց մեղքերն՝ անոնց գէշութիւնն իրենցը կը
սեպուի, և աս բաւական է զիրենք գատապարտելու:
Ուրեմն խրատեցէք զաւկընիդ, յանգիմանեցէք, պատ-
ժեցէք պէտք եղած տեղն և ատենը. բայց կարգով կա-

նոնով ըլլայ ըրած յանգիմանութիւննիդ ու տուած պատիժնիդ : Առաջ անուշութեամբ խրատեցէք . թէ որ ան չիրաւէ , յանգիմանեցէք . թէ որ խօսքերնիդ չանցնի , գործքի ձեռք զարկէք պատժեցէք զիրենք , բայց առանց մասնաւորութեան , ամմենուն վրայ հաւասար խտտութիւն բանեցընելով : Պատժելու վտիւ ճաննիդ այ փառքն ըլլայ և զաւկըններնուդ բարիքը : Յանգիմանեցէք զիրենք ու պատժեցէք աւելի հոգևոր պակասութիւններնուն համար քան թէ մարմնաւորին . և ապահով եղիք որ Աստուծով ձեր յանգիմանութիւնն ու պատիժն օգտակար կըլլայ , միայն թէ գործքով ալ բարի օրինակ ստք իրենց , որուն վրայ ուրիշ անգամ պիտոր խօսիմ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԴ .

Սուղոց պարբերանն-իսն զաւելելնուս վիճմի ուղեւս-
և վրասին դիւսն-իսն ընելու :

Ինչորի օրինակի վրայ խօսելէն առաջ՝ որ ծնողք պարտական են տալու զաւկըններնուն , պէտք է ուրիշ երկու մեծ սխալմունքի վրայ ալ խօսիմ որ հայրերը մայրերը կը գործեն զաւկըններնուն բարի կրթութեանը գէմ . ուստի զարմանք չէ որ տղաքն անկիրթ կըլլան և ազէկ ետք չեն ունենար : Առջի սխալմունքն է զիրենք ազատ չիթողուն ան բանին մէջն որ պէտք է թողուն . իսկ երկրորդը՝ զիրենք բոլորովին ազատ թողուն ան բաներուն մէջն որ պէտքը չէ թողուն : Առջինէն սկսինք :

Ամմենէն հարկաւոր բաներուն մէկն՝ ուսկից կը կատուի սովորաբար տղոց ազէկ կամ գէշ ըլլալը , թշուառ կամ երջանիկ ըլլալն , իրենց վիճակը որոշելնին է . անանկ որ՝ հոգևոր կենաց վարժապետներն ամմենքք միաբան կրսեին որ աս ընտրութիւնն այնչափ մեծ բան է որչափ փրկուիլն ու դատապարտուիլը : Գիտէք ինչու . վասն զի ամ որն աս վիճակը կը կանչէ , որն ան . ուստի ով որ այ ուզած վիճակը կընտրէ նէ , տեսնելով ամ իր հնազանգութիւնը՝ չէ թէ միայն հասարակ ու

առորտական շնորհքները կուտայ իրեն , այլ նաև մասնաւոր շնորհք և օգնականութիւն , մասնաւոր լոյս և ամենն պէտք եղածն սն վիճակին մէջն ազէկ ըլլալու : Թէ որ աս շնորհքները բանեցընել ուզէ նէ՝ կրնայ ազէկ ըլլալ . իր պարտքերը կատարել , բարի վարք ունենալ ու փրկութեան հասնիլ : Բայց թէ որ Եյ ուզած վիճակը թողու , և սւրիշ վիճակ ընարէ նէ , սրդողելով Եծ իր յամառութեանն և ինքնադուխ ընարութեանը վայ . չէ թէ միայն սն մասնաւոր շնորհքն և օգնութիւն՝ սն մասնաւոր լոյսն և իր ընտրած վիճակին մէջն ազէկ ըլլալու համար պէտք եղածը չի տար , այլ նաև հասարակ սւ սովորական շնորհքներէն ալ զինքը կը զգէ , և կը թողու իր կրքերուն և անկարգ բաղձանքներուն ձեռքը . “ Երթալ զհետ կամաց արտից իւրեանց , , (ՍՂՎ . 2 . 13) Ուստի առանց Եյ շնորհացն և օգնականութեանը՝ հարկաւորապէս ազէկ չի կրնար ըլլալ , իր պարտքերը չքնէր , գէշ վարք կունենայ և կը գատապարտուի : Աս է Պողոս առաքեալին ըսածն որ կարգուելու կամ չիկարգուելու վայ խօսելու ատենը կըսէ . “ Իւրաքանչիւր որ զիւր շնորհս ունի յԵյ , ոմն այսպէս , և ոմն այնպէս , , (Թ . Կրն . Է . 7 .) այսինքն ամենն մարդ Եյմէ մասնաւոր շնորհք մը ունի , աս կամ սն վիճակին պէտք եղածը . թէ որ Եյ ուզած վիճակն ընարէ նէ , կը յաջողի և փրկութեան կը հասնի . իսկ թէ որ սն կը ձգէ , և իր կտրքին հետեւելով Եյ կամացը գէտ ուրիշ վիճակ կընարէ , ընտրած վիճակին հարկաւոր շնորհքները չունենալով Եյմէ , չի յաջողիր ու փրկութեան չի հասնիր : Ետոր համար է որ նոյն առաքեալն այնչափ կը յորդորէ զամենքն՝ իրենց կոչմանը մէջ հաւատարիմ մնալ . “ Իւրաքանչիւր որ որպէս և կոչեաց Եծ , այնպէս գնաոցէ , , Ետառւած ինչ ճամբու մէջ զիրենք կանչէր է նէ՝ սն ճամբէն գուրս չիլլին . “ Իւրաքանչիւր որ յոր կոչումն կոչեցաւ , ՚ի նմին կացցէ , , Ղասն զի սն ճամբուն մէջ ազէկ կրնար ըլլալ սւ փրկութեան հասնիլ . իսկ սն ճամբէն գուրս , սւր որ Եծ զինքը չէ կանչած , գէշ կըլլայ ու կը գատապարտուի : Ետոր օրինակն ունինք աւետարտնին մէջը , հարանիք գնացողները . ով որ հրաւիրուած էր նէ , բանն յաջողեցաւ , ընդունելութիւն գտաւ , հարանիքին ուրախութիւնը վայելէց . բայց առանց հրաւերքի գնացողին բանը գէշ եղաւ , անարգա-

նոք դուրս վառնաուեցաւ , և պատիժ ալ քաշեց . “ Ընկեր , զիարդ մտեր տյար . . . կապեցէք զգորտ զոտս և զձեռս , և հանէք զգա 'ի խաւարն արտաքին . անդ եղիցի լալ և կրճել ասամանց , , (ՄփԹ . Իք . 12) Ետքերնին ասանկ կըլլայ անոնց , որ Եղմէ կոչում չունենալով իրենց ուզած վիճակը կրնարեն :

Բայց ինչ օգուտ զաւկըները զգուշացընելէն՝ որ իրենց վիճակն ընտրելու չտեսալին , երբոր շատ անգամ հայրերնին մայրերնին են որ տեսալէ կուտան իրենց , անոնք են որ կարգիլեն զիրենք Եղ կանչած վիճակն ընտրելու , անոնք են որ կը յորդորեն ու կը ստիպեն զիրենք Եղ չիկանչած վիճակն ընտրելու : Ար նայիս որ հայր մայր խորհուրդի կը նստին զաւկըներնուն վիճակն որոշելու . շատուոր ենք կրսեն , պէտք է աղջիկները ազտք անդաւորել . Յոհաննէսը կորոչեն որ կարգեն , վասն զի Բեհիամիսինն է , Պետրոսն եկեղեցական ընենք կրսեն , Պողոսը կրօնաւոր . աղջիկներուն մէկը փեփ տանք . մէկալը վանք դնենք կրսեն . վասն զի ագեղ է կամ պակասուոր կամ տնչափ սիրելի չէ իրենց . մէկն ալ կորոչեն տունը պահելու , որպէս զի աղախինի ստակ չիտան : Անորէն բան . ալ տուեր է ձեզի տա իշխանութի՝ զաւկըներնուզ վիճակն որոշելու . Ե՞ծ զիրենք ազատ ըրեր է , մանաւանդ թէ պարտաւորեր է ան վիճակն ընտրելու , որուն ներսուանց յօժարութիւն կըզգան , Եղմէ կոչում ունին . իսկ դուք կուզէք ատ իրենց ազատութիւնը վերցընել , ու չէ թէ իրենց ուզած վիճակը՝ հապա ձեր ուզածն ընտրել : Աս ինչ անիրաւութիւն է , աս ինչ անգթութիւն . աս է զաւկընիդ սիրելն , աս է զիրենք տրքոյութեան համար մեծ ընելը . չէ . ասիկայ զիրենք սիրել չէ , ասել է . զիրենք բանի դժտք խաւրել է : Ա՞ս իսկզ՞ զաւակն որ կը ստիպէք քահանայ կամ կրօնաւոր ըլլալու , թէ որ վողը մեծնայ ու չիկրնայ համբերել իր վիճակին , Պողոս առաքեալին ըսածն երէն մէկն ըլլայ՝ որոնց համար կրու որ լաւ է կորգուին քան թէ փորձութիւն ունենան , “ Ապա թէ ոչ ունիցին ժոյժ , ամուսնացին . զի լաւ է ամուսնանալ քան զժիւնուլ , , (Թ . Կ . Բ . Է . 9) չէք տեսներ որ դուք կըլլաք անոր դատապարտութեանը պատճառ : Թէ որ աս աղջիկն որ կուզէք մարապետ ընել կամ ասն մէջն աղախինոյ տեղ բանկընել . թէ որ աչքը բայուտած

ըլլալով ուրիշներէն կամ նաեւ ձեզմէն չարութիւն սոր-
ված ըլլալով սկսի ուրիշ կերպ սրտին կրակը մարել
նէ, գուց Էջք ըլլալ զինքը սատանային գիրկը առ ողբ :
Ի՞նչ յոյս կրնայ ըլլալ մէկ զաւկէ մը , որ բանի իր կա-
մաքը գէժ յանձն առեր է իր վիճակը . տեղէն ելած
սկիոր մըն է , միշտ անհանգիստ , միշտ աժգոհ կըլլայ ,
միշտ ցաւ կը պատճառէ : Ի՞նչ բարիք կը յուսաս զաւ-
կէ մը , որ իր կամայք գէժ , առանց կոչում ունենալու
եկեղեցական կամ կրօնաւոր կըլլայ . եկեղեցական կամ
կրօնաւորական վիճակն՝ ամեն ուրիշ վիճակներէն ա-
ւելի կը պահանջէ կոչում ունենալ : Տեսէք ի՞նչ կըսէ
առաքելաբ . “ Աչ եթէ անձամբ որ առնու պատիւ ,
այ կոչեցեալն յայ , սրայէս և Ահարոնի ” . (Նքր . Ե .
4 .) այսինքն մէկն եկեղեցականութեան չի ցանկար ա-
ռանց Թոյմէ կոչում ունենալու ինչպէս Ահարոն : Չքսիւ
որ պէտք է զգուշանալ՝ առանց Թոյմէ կոչում ունենալու
չիցանկալ եկեղեցականութեան , հասկա իբրև յայտնի
ամենուրեւ գիտցած բանը կենթադրէ որ մէկը չի ցանկար
եկեղեցականութեան վիճակին , առանց Թոյմէ կոչում
ունենալու : Արեմն ի՞նչ բարիք կըսպասէք զաւկէ մը՝
որ չէ թէ միայն առանց կոչում ունենալու , այլ նաեւ
իւր կոչմանը գէժ քահանայ կամ կրօնաւոր կամ մարա-
պետ կըլլայ . խեղճ աղայ , խեղճ աղջիկ , զոհ կըլլան
իրենց հօրը մօրն անգթութեանը . ոչ երբէք աղէկ ետք
կրնան ունենալ , վասն զի Քմ տէրն մեր կըսէ որ իր երկ-
նաւոր հօրը չիտնկած տունկն եկեղեցւոյ մէջ՝ որ հո-
գեօր պարտէզ մըն է , պատու չի տար , քաշելու նետե-
լու տունկ մը կըլլայ . “ Ամենայն տունկ զոր ոչ անկեաց
հայրն իմ երկնաւոր , խլեպի ” . (Մով . Ժք . 13 .) Աչ
երբէք անանկները հանգիստ ու խաղաղութիւն կրնան
ունենալ , միշտ աժգոհ կըլլան . իրենց անհանգիստ ըլ-
լալը հերիք չէ , ուրիշներն ալ անհանգիստ կընեն , գայ-
թակողութիւն կուտան ուրիշներուն , չար օրինակ կըլ-
լան , իրենց բռնած ճամբովը՝ կրօնքին կամ գղերին ա-
նունն ալ կաւրեն , վասն զի աշխարհքս ասանկ է , եր-
բոր գէշ եկեղեցական մը կամ կրօնաւոր մը կը ակննէ՝
ամենքն ալ ասանկ են կըսէ . ետքը ետքն ալ յաւիտե-
նական գառապարտութեան մէջ կիյնան : Հիմայ աս
խեղճ աղուն , աս խեղճ աղջկան թշուառութեանն ,
ըբած մեղքերուն , տուած գայթակողութեանն , իր գա-

տապարտութեանը պատճառն մի կըլլայ, աս ամեն բաներուն համար ով պատասխան պիտի տայ Եյ, Հայրը մայրը եղան պատճառ՝ որ զինքն ազատ չիթողուցին իր ուզած վիճակն ընտրելու, զինքը ստիպեցին իր կոչմանը գէժ ընելու. ուրեմն ան խեղճ աղուն՝ ան խեղճ աղջկան հոգին միշտ իրենց գէժ առ Եծ կը բողբէ, իրենք ալ կը գատապարտուին զաւկընին ալ, ու մեկզմեկ յաւիտեան կանիծեն : Այսու ամենայնիւ կը գանուին հայրեր ու մայրեր, որ կըսագուռնան ալ, կը ծեծեն ալ զաւկընին աս կամ ան վիճակն ընտրելու. կամ գոնե այնչափ կըսեն, այնչափ կը յորգորեն. այնչափ կընեւեն որ խեղճ աղան՝ խեղճ աղջիկը սիրտ չեն ընել հօրերնուն մօրերնուն կամքին գէժ կենալու, և մարգկային նկատման համար միայն այդ կըսեն, զիրենք կը զոհեն : Անբովթ ծնողք, որ զաւկընուն հոգին և անոնց հոգեւոր բարիքն ամեն բանէն եւել հոգալու տեղն՝ իրենց շահը կը փնտրուեն, կը նային որ ժառանգուենին կատրրդուած չըլլայ, յաջորդութիւն ունենան, տըներնուն փառքը տեղը մնայ. և ասանկ անարգ և երկբաւոր վախճաններու կը զոհեն զաւկընին, իրենց կօշմանն և յօժարութեանը գէժ վիճակ մը ընտրել տալով : Սուրբ եկեղեցին բանադրանք գրած է անանկ ծնողաց, որպէս զի պատժոյն ծանրութենէն հասկընան ինչ մեծ մեղք է զաւկընուն ազատութիւն չիտալն՝ իրենց վիճակն ընտրելու, և ստիպելը զիրենք որ առանց կոչում ունենալու վիճակ մը առնեն, մանաւանդ եկեղեցական կամ կրօնաւորական վիճակ :

Անանկ է նէ, հայրեր ու մայրեր, թէ որ կուզէք զաւկընիդ աղէկ ըլլան՝ ջանացէք զիրենք բարեպաշտութեան և Եյ վախին մեջը մեծցընել, բայց վիճաբուն ընտրութիւնն իրենց թողուցէք, ինչ յօժարութիւն որ կըզգան՝ ան ընեն : Պէտքը չէ աս բանիս մեջը մտածէք՝ որն է աղէկը որն է շահաւորը ձեր ասնը. քահանայ կամ կրօնաւոր կամ մարապետ ըլլալնին՝ թէ աշխարհական. չէ, պէտք է թողուք որ իրենք իրենց հոգեւոր օգուտը մտածեն, և Եյ ըրած ազգեցնութեանը հետեին : Զաւկի մը պարտքն է որ առանց ծնողացը հաւանութեանը մեծ բանի մը որոշմունք չընէ. բայց ծնողաց ալ պարտքերնին է, երբոր զաւկընին պատշաճ վայելուչ և իրենց չափին յարմար վիճակ մը կընտրեն՝

դո՛ւր ըլլալ, հաւանութիւն տալ, և օգնել իրեն յօժա-
րութեանը: Մանաւանդ զինքը չիչփոթելու և այ տուած
ազատութենէ զինքը չիզոյգելու համար՝ պէտք է իրենք
առջինն ըլլան ըսելու իրեն որ, ինչ վիճակ որ կուզէ նէ՝
ընտրէ, այ յանձնէ զինքն, ազէկ մտածէ, և ԽԾ ինչ
որ զգընէ իրեն նէ՝ ազատ ըլլայ ընելու: Ան ատենն ի-
րուցքնէ զաւկընին ազէկ կըլլայ ընտրած վիճակին մէջ.
Վասն զի Թէ որ մարմնաւոր բաներու մէջ ալ փորձը կը
զգընէ որ մարդս աւելի կը յաջողի իր յօժարութի ու-
նեցած բանին մէջ, և սա աւել հոգևոր բաներու մէջ
յօժարութիւն ու կոչում պէտք է ունենայ որ յաջողի:

Ինչպէս որ շատ հայրեր ու մայրեր զաւկընին կը զբը-
կեն ան ազատութէն որ պարտրկան են տալու իրենց,
ասանկ ալ շատ անգամ ընդ հակառակն պէտք չէ դած
ազատութիւնը կուտան իրենց: Տղոցն աչքն ու անկաճը
խիտ սուր է, շատ անգամ հայրերն ու մայրերը զգու-
շանալու տեղն որ պէտք չէ դած բաները չիտեսնեն ու
չիտեն՝ անոնց առիթ կուտան տեսնելու և լսելու: Ա-
նօգուտ է ըսելին որ գեռ տղաքը պզտիկ և անմեղ են՝
բան չեն իմանար. պզտիկ և անմեղ ըլլալնուն համար է
որ աւելի պէտք է զգուշանալ, որպէս զի աչուրնին չի-
րացաւի, չարութիւն չիտորվին: Ի՛նչ մեծ անխոհեմուի
է որ հայրերն ու մայրերը մինակ կը Թողուն մանչ ու
աղջիկ զաւկըներնին, նաև գիշերները մէկ խուցի մէջ:
Ո՛հ, չեմ կրնար հետեանքներն յայտնի ըսել, այ մեծ
պատասխան ունին տալու: Ի՛նչ մեծ անխոհեմութիւն
է որ զաւկըներնուն համարձակութիւն կուտան ամմն
տեսակ ընկերութեանց մէջ մտնելու, որ չար օրինակ
աւնեն, ծուռ վարդապետութիւններ սորվին: Ի՛նչ
մեծ անխոհեմութիւն է Թողուլ որ զաւկըներնին գի-
շերանց գուրս ելլեն, Թատրոններ՝ պար բռնելու տե-
ղեր պտրտին, զիրենք խազի տան և արգելած խաղերու
ալ. կարճ խօզորձ Թողուլ որ ամմն ուղածնին ընեն:
Աս է ըսածս, աս ազատութիւնը պէտք չէ տան ծնողք
իրենց. Թէ որ զաւկըներնուն աւրուիլը չեն ուզեր, Թէ
որ չեն ուզեր ետքն անոնց մեղքերուն պատասխանն
իրենք տալ այ:

Բայց ամմննէն վտանգաւոր ազատութիւնն որ կու-
տան ծնողք զաւկըներնուն՝ ան է որ կը Թողուն աղջիկ
զաւկընին մինակ մէկուն մէկալին հետ տեսնուիլ խօսիլ.

ոհ, ինչ փաստեցար բան է, ինչ չար հետեանքներ ունի : Աս բանիս վրայ կը համբերէի, չէի խօսեր, թէ որ հանդիպած բաները չիմացուէին . բայց ամենիցը գիտեն, ամենիցը լած են ասոր վրայ խօսուածները . ու թէ որ լսուածներն այսչափ են, հապա ծածուկ մտացածներուն թիւը ո՞վ կրնայ գիտնալ . ո՞վ կրնայ համբել ամենն անկարգութիւններն ու մեղքերը՝ որ աս անբժած ազատուիլ գործել կուտայ, մտածուք . բազմանքով, խօսքով և անարժան գործքերով : Այսու ամենայնիւ հայրերն ու մայրերն աչքնին չեն ուզեր բանալ, կը վստահին, անհոգ կը լլան, զգուշութիւն չեն ըներ ազջիկ զաւկրներնուն վրայ : Ի՞նչ կրսեմ զգուշութիւն ընել . մայրեր կան որ կախորժին տներնին եկող գնացող տաննել, կը հրաւիրեն ալ կարիճ աղաք տներնին, ու շատ անգամ ազջիկ զաւկրներնուն հետ մինակ կը թողուն, չէ թէ ցորեկը միայն՝ այլ գիշեր ատեն ալ : Ազջիկ զաւակ կարիճ ազու մը հետ մինակ թողուլ, տոսկալք՝ բան . սուրբ Բեռնարգոս մտքէն ալ անցնելու կը ստակայ, գառնուկի մը հետ գայլ մը մէկտեղ գնել է կրսէ : Հապա ինչ ըսեմ ան հայրերուն ու մայրերուն, որ ազջիկ զաւկրներնուն վրայ հերիք չէ որ զգուշութիւն չեն ըներ՝ նաև վտանգի մէջ կը գնեն խեղճերն, անանկ տեղուանք տանելով՝ որ ամենն տեսակ մարգիանց հետ տեսնուելու, առնելու ապու աւիթ կուենան :

Ըսէք պիտոր որ ազջիկներնիդ անմեղ են, պարկեշտ են, խելօք են, կրնաք վստահիլ իրենց համատուութիւնը վրայ : Բայց ես ալ կրսեմ որ անմեղ են, պարկեշտ են, խելօք են, քանի որ կրզգուշանաք նէ վրանին . քիչ մը համարձակութիւն տուէք իրենց, կը տեսնէք որ անմեղութիւննին շատ չի քշեր՝ չարամիտ կը լլան, պարկեշտութիւննին մեկգի կը ձգեն, գլխէ կելլեն : Ըսէք պիտոր որ հետերնին տեսնուողները լաւ և զգուշաւոր անձինք են, վախ չիկայ : Բայց ես ալ կրսեմ որ պետք է զգուշութիւննիդ ընէք ու մեկու մը վրայ չիվստահիք . վասն զի որչափ ալ լաւ անձինք ըլլան, հերիք է որ մէյո՛ւ սէր կապեն զաւկրնուդ վրայ՝ գիւրաւ կը գեշնան : Դաւիթ ու Սողոմոն օրինակ ըլլան ձեզի . երկուքն ալ խիստ լաւ անձինք էին, բայց ըրածնին յայտնի է . ըսելու կարօտութիւն չիկայ : Սուրբ գիրքը չի զանազաներ զաւկրներնուդ հետ տեսնուողներն, ազնիք գեշք

տարբերութիւն չի գներ, ամենէն ալ կըզգուշացնէ, մը աչք գտնին ըլլայ կրսէ, մը ծանր գէմք ցուցուր իրենց կրսէ, որպէս զի համարձակութիւն չաննեն. « Դասերք իցեն ք », զգոյշ լեր մարմնոց նոցա, և մի ըջացուցաներ առ նոսա զրէմս ք » . (է . 26 :

Ռմանք ալ կրսեն որ՝ ազջիկներուն քիչ մը համարձակութիւն աան աղէկ է, որպէս զի տեսնուին ճանչցուին ու կարենան կարգուիլ : Անխեղք խօսք . ուր լուտած է որ հարկաւոր է եզեր ազջիկները տեսցընել ու ճանչցընել, հարկաւոր է եզեր պէտք չեղած համարձակութիւն տալ իրենց . զաւկընուդ աղէկ կրթութիւն տուէք, նայեցէք որ առաքինի գործունեայ աշխատասէր ըլլան, իրենց բանին գործունեայ աշխատասէր ըլլան, իրենց բանին գործունեայ աշխատասէր ըլլան, իրենց բանին գործունեայ աշխատասէր ըլլան : Գան ալ որ կը խզան զաւկընուն վայ, խեղճ ազջիկներն այնչափ ալ գոց պահելն իրենց ամենին ազատութիւն չիտալն՝ աղէկ բան չէ կրսեն, վան զի անանկով մազձոտ կըլլան, կուլան, կը աժգոհան : Անոնց ալ աս պատասխանը կուտամ . զաւկընիդ բարեպաշտ ամացուցէք, Եյ սէրը սրտերնուն մէջը վառեցէք, սորվեցուցէք որ ջերմանուդ ու բարի քրիստոնեայ ըլլան . ու մի տարակուսիք որ չէ թէ միայն չեն լար, այլ նաև ուրախ զուարթ կըլլան քաշուած կեանք անցընելուն վրայ՝ ամենն վտանգէ ազատ ըլլալով : Ասանկ էին առջի քրիստոնեաներն . աս ճամբան բանցին մեր առջի պապերն ալ . անոր համար Եյ օրհնուէր կար վրանին : Թէ որ նոյն օրհնութեանը կուզէք արժանի ըլլալ նէ, զաւկընիդ ըսած զգուշութիւններովս ամացուցէք, որպէս զի իրենք ալ ետքն յաւիտեան ձեզի օրհնենք ասն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԵՒ

Շնեղոց պարգլխանութիւնը զաւելներուս բարի օրինակ
փաւր :

Որչափ որ կուզէք նէ կրթեցէք զաւելնիդ, հաւատքի բաները բաւորն ալ սորովեցուցէք իրենց, բարի խրատներ տուէք որչափ որ կուզէք, ամմն զգուշութիւն ըրէք վրանին, յանգիմանեցէք զիրենք, պատժեցէք եւ բոր պակսութիւն կընեն, բանի մը վրայ աչք մի գացէք. բայց աս ամմն բանն ընելէն ետքը՝ թէ որ բարի օրինակ չիտաք իրենց, ամմն ըրածնիդ պարտաւ է, բան մըն ալ չաժեր. զաւելնիդ միշտ անկիրթ կը մնան : Ո՛հ, որչափ մեծ բան է օրինակը, մարդ չի կրնար բացատրել ան ուժն որ ունի օրինակն՝ ուրիշներն իր ետեւէն ձգելու ՚ի չարն կամ ՚ի բարին : Աս ուժը մեր վրայ ալ կը փորձենք. թէ որ աղէկ և առաքինի մարդկանց հետ վարուինք նէ, անոնց բարի օրինակը միշտ աչքնուս առջին ունենալով՝ աղէկին կողմը կերթանք բարիք ընելու կը յօժարինք. իսկ թէ որ գէշ մարդկանց հետ է բաննինս՝ որ աշխարհիս կանոններովք կապրին, առանց զգալու իրենց օրինակին ետեւէն կերթանք, իրենց կը յարմարինք, նոյն կանոններովք կը վարուինք, նոյն իրենց պակսութիւնները կընենք : Ուրեմն թէ ուր օտար մարդկանց օրինակն այսչափ ուժ ունի վրանիս որ զմեզ առանց զգալու կամացուկ մը իրեն կը ձգէ, որչափ աւելի ուժ պիտի ունենայ ծնողաց օրինակը զաւելներնուն վրայ : Հայր մայր ըսածդ տղոց առջև տեսած անձինքն են, անոնք են որ իրենց վրայ ամմն իշխանութիւն ունին, անոնցմէն է տղայոց ամմն բանի մէջ ունեցած կախումը. ուստի աղաքը հօրերնէն մօրերնէն աւելի մկու մը յարգ ու մեծարանք չունին, բան մը չիկայ որ իրենց անանկ տպաւորութիւն ընէ՝ ինչպէս հօրերնուն մօրերնուն վրայ տեսածնին, ինչ որ անոնցմէն կը լսեն՝ իրենց համար աւետարանի խօսքեր են, ինչ որ անոնցմէն կը տեսնեն՝ իրենց համար օրէնք և անտալ կանոններ

են : Ասկէց 'ի զատ՝ ապաք դեռ ճանաչմունք չունենալով, դեռ չգիտնալով ինչպէս պէտք է վարուիլ ինչպէս պէտք է խօսիլ, կապկի պէս տեսածնին կրնեն, ըսածնին կը խօսին, նկարք սորվողներուն պէս՝ որ առջի բերանն օրինակելէն ուրիշ բան չեն ընէր : Եւ որովհետեւ միշտ հօրերնուն մօրերնուն հետ են, անոնք իրենց աչքին գիմազը միշտ ունենալով, խելքէ մտքէ վեր ուժ ունի իրենց վրայ անոնց օրինակը : Այնչափ է աս ուժն որ՝ հասարակօրէն ինչպէս են ծնողք, անանկ են զաւկներն ալ . հայրը մայրը ինչ վարմունք ունին նէ, զաւկներն ալ նոյնը ունին . անանկ որ շատ աւելի կը նմանին աղաքն իրենց ծնողազը վարմունքով քան թէ դէմքով . ուստի սուրբ գիրքն ալ կըսէ որ՝ հայր մը կուգես ճանչնալ նէ, զաւկները նայէ . « ԅորդիս իւր ճանաչիցի » . (ՍԻՐ . ԺԹ . 30 :

Տեսէք ուրեմն, հայրեր ու մայրեր, տեսէք արագի հարկաւոր է զաւկընիդ աղէկ կրթելու և քրիստոնէսաբար մեծցընելու համար՝ բարի օրինակ տալը : Զաւկընիդ ինչ օրինակ որ տեսնեն ձեզմէն, սովորաբար անոնկ կըլլան . թէ որ բարի օրինակ տալու ըլլաք նէ իրենց, աղէկ կըլլան . թէ որ չար օրինակ տեսնեն վրանիդ, դէշ կըլլան : Պէտք է որ բարի օրինակ տաք իրենց, թէ խօսքով և թէ գործքով ամենն վարմունքներնուդ մէջ . անանկ որ զաւկընիդ ձեզի պէս խօսելով՝ աղէկ խօսած ըլլան, ու ձեզի պէս վարուելով՝ աղէկ վարք ունենան : Պէտք է բարի օրինակ տաք խօսքով, այսինքն՝ խօսքերնիդ միշտ իրաւ ըլլայ, համեստ ըլլայ, քրիստոնէի վայելուչ ըլլայ . զաւկներնուդ օգտակար ըլլայ, միշտ աղէկ բան զի սորվին անկէց, անով իրենց յորդոր մը ըլլայ՝ աղէկ ըլլալու, բարեպաշտ երկիւղած և աւաքինի ըլլալու : Զեմ ուղիւր ըսել որ միշտ քարոզ պիտի տաք իրենց, չէ . ատենին անգին ձեր գործքերուն վրայ ալ աշխարհիս բաներուն վրայ ու խօսեցէք, բայց միշտ համեստ հանգարտ վայելուչ և արդար ըլլայ խօսածնիդ . ատենին ու անգին հոգևոր բաներու վրայ ալ խօսեցէք, անգից, հոգևոյ փրկուլթեան վրայ, քրիստոնէական պարագերու վրայ, որպէս զի ապահով ըլլաք խօսքով բարի օրինակ տալերնուդ վրայ ձեր զաւկըններուն : Պէտք է որ գործքով ալ բարի օրինակ տաք իրենց ամենն վարմունքներնուդ մէջ, անանկ որ՝ ձեզմէ տեսածնին ամենն ալ

ազէկ առաքինի և գովելի բաներ ըլլան, քրիստոնէի մը վայելն, ամենին պէշ բան մը չխտեանուի վրանից :

Մայր մը սուրբ Հերոնիմոսէն խրատ խնդրեց իր ազ-
ջիկ զաւակն ազէկ առ քրիստոնէաբար մեծջնելու հա-
մար : Սուրբ վարդապետն իր տուած պատնշելի խրատ-
ներուն մէջն որ կը յորդորէ հաւատքի կրօնքի բաներն
ազէկ սորվեցնել, քրիստոնէական պարտքերը պատ-
կուց ազջկանը մտքը խաթել, վրան զգուշու թիւն ընել,
գէշ ընկերութիւններէ պահել, վտանգներէն առիթ
ներէն զինքը հեռու բռնել, այսինքն պար պարելու՝
տեսնուելու տեղուանքներէն, թատրոններէն և ամեն
բաներէն՝ որ իր անմեղութեանը կրնային վնասել, ետքն
առ խրատն ալ կուտայ իրեն՝ որ ամենէն հարկաւորն
է . “ Բայց զաւկիդ խօսքով միայն սորվեցնելից հերիք
չէ, պէտք է որ գործքով ալ սորվեցնես իրեն . պէտք
է որ գուն իրեն վարժապետն ըլլաս, քու վարքդ, քու
գործքերդ պէտք է խօսին ու սորվեցնեն զաւկիդ ինչ
պիտոր ընէ, ինչպէս պիտոր վարուի ամեն բանի մէջ .
պէտք է որ գուն իրեն օրինակ ըլլաս՝ որ զաւակդ քեզի
նմանի , : Ետքը պատճառն ալ կուտայ . “ Ազէկ գիտ-
ցէք, հայրեր ու մայրեր, կրտէ, որ զաւկըներնուդ բարի
օրինակով աւելի կրնաք սորվեցնել քան թէ խօսքով , :
Ինչպէս է որ շատ անգամ հայրերն ու մայրերը շարունակ
զաւկըներնուն կը պոստան կը կանչին մէյմը առ մէյմը ան
բանին վրայ, և այսու ամենայնիւ զաւկընին միշտ անհաւ-
զանդ կը մնան, միշտ աւելի գէշնալու վրայ են : Չիտե՞ք
պատժելն տեսնին ու տեղին՝ ազէկ է և պարտական աշ-
էք ընելու . բայց ալ ազէկ կըլլար որ քիչ մը պակաս
պոստայիք կանչէիք, և անոր տեղը բարի օրինակ առիք
զաւկըներնուդ . ան ատենը զաւկընիդ խելը ընին գլուխ-
նին կը ժաղկին, ազէկ կըլլային : Ազէկ կընէք որ իրենց
կը հասկըցնէք որչափ հարկաւոր է անմեղութիւն
խնդրել միշտ, ազօթք ընել որ ան շնորհք տայ . բայց
առ ամեն բան իրենց սորվեցնելէն ետքը, զիրենք տ-
ղօթքի յորդորելէն ետքը, քիչ մը գուց ալ իրենց բարի
օրինակ առուէք, առտու իրիկուն քիչ մը ծնկան վրայ
եկէք իրենց հետ աղօթք ըրէք, կը տեսնէք որ քիչ քիչ
կը սորվին աղօթք ընելը : Ազէկ կընէք որ կը հասկըց-
նէք իրենց որչափ հարկաւոր է հոգևոր բան մտիկ ընե-
լը՝ որ մեր հոգւոյն կերակուրն է, որչափ հարկաւոր է

քրիստոնէական վարդապետութիւն լսելը՝ որով մարդ հաւատքի բաները, աւետարանին տուած կանոններն ու քրիստոնէական պարտքերը կը սորվի . բայց ասոնք իրենց հասկըցընելէն ետքը, զիրենք յորդորելէն ետքը քրիստոնէական վարդապետութեան գալու, գուց ակ քիչ մը բարի օրինակ տուէք, գուց ակ իրենց հետ կիրակի օրերն եկէք, ու կը տեսնէք որ կամաց կամաց կըսկսին սիրով մտիկ ընել հոգևոր բաներն ու քրիստոնէական վարդապետութիւն : Աղէկ կընէք որ զիրենք կը խրատէք ձրջափ հարկաւոր է խոտտովանանք ըլլալն ու որբութիւն առնելը շուշացընել՝ որոնցմով ԾԾ սովորաբար իր շնորհքներն և օգնութիւնը կուտայ մեզի . բայց աս խրատը տալէն և իրենց սարվեցընելին ետքը որ ինչ կերպով արժանապէս կրնան ընգոռնիլ ատ սուրբ խորհուրդները, գուց ակ քիչ մը իրենց բարի օրինակ տուէք, ստեպ խոտտովանանք եղէք, սրբութիւն առէք ջերմաւանգութեամբ, և ան ատենը կը տեսնէք որ իրենք ակ չեն ուշտըներ սուրբ խորհուրդներն ընգոռնելու : Աղէկ կընէք որ կը սորվեցընէք իրենց՝ ինչպէս պէտք է փախչիլ մեղքէն ու սիրել առաքինութիւնը . բայց լաւ մարդ ըլլալու կանոններն՝ ինչ որ սուրբ աւետարանն ու մեր ուղղափառ կրօնը կուտայ՝ իրենց սորվեցընելէն ետքը, քիչ մըն ակ բարի օրինակ տուէք իրենց, գործքով ակ ջցուցէք որ թշնամի էք մեղքի ու մոլութեան, կը սիրէք առաքինութիւնն ու բարեգործութիւնը, գործքով ակ ըրէք սուրբ աւետարանին տուած կանոնները . ան ատենն իրենք ակ կամայ կամաց կը վարժին գէշն տեսել, բարին սիրել . մոլութենէ փախչիլ, առաքինութեան ետէք ըլլալ : Ասանկով երբոր զաւկըններնիք վարժին ազօթք ընել և աղէկ ընել, քրիստոնէական վարդապետութիւն՝ հոգևոր բան լսել ու մտադրութեամբ լսել, շուտ շուտ սուրբ խորհուրդներն ընգոռնիլ և արժանապէս ընգոռնել, մեղքն ատել և առաքինութիւնը սիրել, տարակոյս մի ունենալ որ բարեպաշտ կըլլան . Ի՞նչ կրկնուցը կուսնենան . և Ի՞նչ կրկնուցը ունենալով աւանց ձեր այնչափ պոռպուտն կանչուաւելուն կըլլան հանգարտ, խելօք, և ինչ պղէկութիւն որ կուզէք նէ՝ կուսնենան, ինչ վիճակ ընարէն՝ ինչ բանի ձեռք զարնեն նէ՝ կը յաջողի, և ձեր միտքարանքը կըլլան . վասն զի ուր սր Ի՞նչ վախը կայ, ամենն աղէկ բան կայ . իսկ ուր

որ այ վախը չի կայ, ամեն բան պակաս է: Գիտեմ որ երբեմն որչափ բարեպաշտ ալ ըլլան ծնողք, որչափ առաքինի, որչափ բարի օրինակ ալ տան, այսու ամիւ զաւկընին գէշ կելլէ, և ընդ հակառակն երբեմն գէշ ծնողաց զաւկըններն աղէկ և առաքինի կըլլան: Բայց աս խիստ գծար ու կարգէ գուրս գիպուած մըն է, կանոն չի կրնար ըլլար: Երբոր աղէկ ծնողաց զաւակը գէշ կելլէ, կրնայ ըլլալ որ գէշ ընկերներն և աշխրբիս չար օրինակները զինքն աւրած ըլլան. բայց ստոյգ է որ բարի խրատներն որ լսած է ծնողացմէն, անոնց բարի օրինակներն որ տեսած է, իր սրտին մէջը տալաւորուած մնալով միշտ խղճմտանքը կը զարնէ, և ետքը ետքը գարձի կուգայ, ճամբան կը փոխէ, աղէկ կըլլայ: Իսկ թէ որ գէշ ծնողացմէ բարի զաւակ մը երբեմն կը տեսնենք նէ, այ արտաքոյ կարգի շնորհքներուն մէկն է՝ որ զինքը կը լուսաւորէ և բարի կընէ: Բայց հասարակօրէն, ինչպէս ՔԾ տէրն մեր կըսէ որ աղէկ ծառն աղէկ պտուղ կընէ, գէշը գէշ, ասանկ ալ բարի ծնողաց զաւկընները բարի կըլլան, գէշերունը գէշ. « Որգեք պիղծք լինին որգեք մեղաւորաց », (Սիր. խմ. 8.) ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ: Ջրին աղէկութիւնն ու գէշութիւնը բխած տեղէն կը կախուի. երբոր Երիբովի բնակիչներն եկան ըսին Եղիսէ մարգարէին որ բնակած տեղերնին աղէկ էր՝ բայց ջուրը գէշ. « Ահաւատիկ բնակութիւն քաղաքիս բարի, և ջուրքս չար », (Գ. Թ. Բ. 19.) Եղիսէ՝ ինծի աման մը աղ բերէք ըսաւ, և ինչուան ջրին բխած տեղն ելաւ, և հոն ձգեց աղն, ու ջուրն ահուշուց: Հիմայ ըսէք ինծի, ինչու Եղիսէ աս հրաշքը քաղքին մէջը վազած ջրերուն վրայ չբաւ, և գնաց անոնց բխած տեղն ըրաւ: Ասան զի երբոր մէյո՛ր աղբիւրն աղէկ է, անկէց բխած ջրերն ալ աղէկ կըլլան: Ասանկ ալ ծնողք զաւկըններնուն աղբիւրն են. թէ որ իրենք աղէկ են նէ, զաւկըններնին ալ աղէկ կըլլան. իսկ թէ որ գէշ են, քանի որ առաքինութեան ազդեց իրենց գէշութիւնը և ախտերը չեն բժշկելու և աղէկ աղբիւր չեն գառնար նէ, զաւկըններնին ալ գէշ կըլլան, անկիրթ կը մնան, ետքերնին գէշ կը լմննայ:

Սուրբ Հերոնիմոս ուրիշ խրատ մըն ալ առաւ ան խաթունին, որ իր զաւակն աղէկ կըթելու համար իրմէն իրատ ուղեր էր. « Չգոյշ կեցիր, չըլլայ որ զաւակդ

քու վրադ կամ հօրը վրան անանկ բան մը տեսնէ որ ինքն ալ ընելու ըլլայ նէ՝ մեղք ըլլայ)), : Ասով ըսել կուզէ որ Ծնողք չէ թէ միայն պիտոր զգուշանան զաւելներնուն գիմացն անանկ բան մը չընել որ մեղք ըլլայ, այլ նաև անանկ բան որ իրենց համար մեղք չէ, բայց զաւելներնին ընելու ըլլան նէ՝ մեղք կըլլայ : Պետք չէ իրենց առջին անանկ խօսքեր ու վարմունքներ ընէք . ըսածս կրնայք հասկընալ, հարկ չիկայ որ յայտնի ըսեմ : Ո՛հ, թէ որ գիտնայիք ինչ փրտս կընեն աղոց, ինչպէս աչքընին գէշի կը բանան տա անզգուշութիւնները : Իրաւ՝ սղայք գեա պզտիկ, անմեղ են, բան չեն գիտեր . բայց խիտա հետաքրքրիւ Ին բնութեամբ, տեսածնին ու ըսածնին սաստիկ ապաւորութիւն կընէ վրանին, մրաքերնուն չեղեր . ան առեմն ալ շիհասկընան, ետքն երբոր կը մեծնան նէ կիմանան, և իրենք ալ կը բաղձան ընելու հօրերնուն մօրերնուն վրայ տեսածնին : Ամեն զգուշութիւն քիչ է աղոց առջին, մանաւանդ քանի մը տեսակ բաներու մէջ . ուրեմն սուրբ Հերոնիմոսին խօսքը կը կրկնեմ . զգոյշ կեցիք, չըլլայ որ զաւելներնիդ ձեր վրայ անանկ բան մը տեսնեն սր իրենք ալ ընելու ըլլան նէ՝ մեղք ըլլայ . ջանացէք մանաւանդ որ իրենց սարվելու և ընելու բաները միշտ տեսնեն վրանիդ, ջանացէք որ գործքերնիդ ու վարքերնիդ օրինակ ըլլայ իրենց, զաւելներնուդ վարժապետը գուրք ըլլաք բարի կրթութեան, զաւելներնիդ ձեզի նմանին : Ասոնք են սուրբ Հերոնիմոսին տուած խրատները մեր մը՝ որ իր զաւկին բարի կրթութիւն կուզէ աալ . ասոնք են խրատներն որ հայրերն ու մայրերը պիտի պահեն զաւելներնուն բարի կրթութիւն տալու համար :

Բայց ափսոս որ խիտա քիչ են աս խրատները պահող ծնողքը . կը համարձակիմ ըսելու որ Ծնողաց մեծ մասը զաւելներնին աղէկ չիկրթելուն համար փրկութեան չեն հասնիր . կը համարձակիմ ըսելու որ զաւելներնուն անկիրթ ու գէշ ըլլալը՝ հայրերնուն մայրերնուն տուած շար օրինակէն է : Իննենք որ ամեն պէտք եղած բաներն աղէկ սարվեցընեն զաւելներնուն, խրատեն ու պատժեն ալ զիրենք . բայց ի՞նչ օգուտ՝ թէ որ բարի օրինակ չիտան նէ, թէ որ գործքով՝ սարվեցուցածներնուն ներհակն ընեն նէ : Ի՞նչ օգուտ է զաւելներնուն սորվեցընելն որ եղբայրութիւն ընեն, երբոր իրենք ա.

ակլութիւն ունին ուրիշի հետ, սիս կը պահեն: Ի՞նչ
օգուտ է զաւկըներնուն սորվեցընելն որ թշնամեաց նե-
րելու է, երբոր իրենք մէկէ մը նախաախնք կամ հաշ-
ածանք կրեն նէ՛ չեն գազրիբ ասնը մէջ անոր գէտ խ-
տելէն ու սպառնալէն: Ի՞նչ օգուտ զաւկըներնուն
սորվեցընելն որ բամբաստանք չընեն, անհամեա ու գեշ
խօսք չի հանեն բերներնէն, երբոր իրենք բերաննին չեն
կրնար բանալ առանց մէկուն մէկալին մըայ չար խ-
տելու, առանց ազտեղի գայթակղական խօսքեր հանե-
լու բերներնէն, առանց նախաաական խօսքեր ըսելու
և անէծք տալու ուրիշներուն: Ի՞նչ օգուտ զաւկըներ-
նուն սորվեցընելն որ հոգինին մտածեն, ջերմեռանգ
երկիւղած ըլլան, երբոր իրենք աշխրդքիս բաներն ու-
րիշ բան չեն մտածեր, ոչ ջերմեռանգութեան շուքը
կայ վրանին, և ոչ Եյ երկիւղ: Ի՞նչ օգուտ զաւկըներ-
նին յորգորելն որ հոգևոր լեւլու երթան, խոտաժա-
նանքնին սրբութիւննին չուշացընեն, երբոր իրենք ժա-
մը ոտք կոխած չունին, կամ հազիւ սովորութե յար-
մարելու համար կերթան, երբոր իրենք հազիւ ասարին
մէյմը կը խոտաժանին ու կը հազորգուին: Ի՞նչ օգուտ
զաւկըներնին զգուշացընելն որ ունայնապիրութեան
ետեէ չըլլան, քաշուած կեանք վարեն, երբոր իրենք
ամեն նորելուք բաներու ետեէ կըլլան, Թասարոններ
ու տեսնուելու տեղուանք կը պաշտին միշտ: Ի՞նչ օգուտ
զաւկըներնուն խոնարհութեան ու հեղութեան քա-
րօղներ տալը, երբոր իրենք հպարտ ու գոռոզ են,
պարծենալէն ու սնափառութենէ ուրիշ բան չեն ըներ:
Ի՞նչ օգուտ զաւկըներնին խրատելն որ ասաննին պա-
րապ չանցընեն, ուսման հետ ըլլան, մեղաց առիթներ-
րէն փախչին, երբոր իրենք պարտապ կը պաշտին, գա-
տարկաբանութեան ու վասնգաւոր այցելութիւններու
կանցընեն ասաննին: Չերկընցընեմ, ի՞նչ օգուտ է որ
ամեն ազէկ բաները սորվեցընեն զաւկըներնուն, երբոր
գործքով չար օրինակ տալէն ուրիշ բան չեն ըներ. իրենց
ամեն խրատներն յորգորանքներն յանգիմանութիւն-
ներն ու պատիժները բանի մը չեն գար, զաւկըներնին
ամեննին բարի կրթութիւն չեն տաներ, քրիստոնէա-
կան գաստիարակութիւն չեն ունենար, բարի զաւկը-
ներ չեն ըլլար. վասն զի չար օրինակը շատ աւելի ուժ
ունի զիրենք գէտ ՚ի չարը քաշելու, քան թէ խրատը

գէտ 'ի բարին . վասն զի “ Թէ որ խօսքը ձայն մըն է՝ որ
կը լսուի , գործքը որոտմունք մըն է՝ որ մարդուս ան-
կըճները կը թնդաջընէ , կըսէ սուրբն Բեռնարդոս .
վասն զի “ որուն որ վարքը նախատելի է նէ , հարկ է
որ խորան ասելի նախատե՞լի ըլլայ , կըսէ մեծն Գրի-
գոր :

Ետքը կը գտնգըտին հայրերն ու մայրերն որ ինչո՞ւ
զաւկըններին բարի չեն ըլլար , խելընին չի հասնիր որ
ինչո՞ւ զաւկըններին ախտաւոր կըլլան : Թող իրենք
իրենց վճայ գտնգըտին որ իրենք են զաւկըններնուն գէ-
շութեան պատճառ , բարի օրինակ չիտալով՝ որ պար-
տքիան են աալու , և հազարումէկ չար օրինակներ տա-
լով . Թող հասկընան մէյժը որ առանց բարի օրինակ
տալու զաւկըններնուն՝ անկարելի է բարի և քրիստոնէա-
կան կրթութիւն տալ իրենց , և առանց քրիստոնէական
կրթութեան՝ անկարելի է որ բարի զաւկըներ ըլլան :
Թէ որ ամեն բարի կրթութիւններով ու բարի օրինակ-
ներով այնչափ գժար է բարի զաւկըներ հասցընելը ,
մըջափ աւելի գժար կըլլայ երբոր չար օրինակ ունենան
աչընուն գիմայր : Շատ շատ կրնայ ըլլալ որ մարմնա-
ւորի կողմանէ ազէկ ըլլան , բայց հոգևորի մէջ միշտ գէշ
կըլլան , միշտ ախտաւոր , և արքայութեան ճամբան
երթալու տեղը՝ գէտ 'ի գժոխք կը վազեն կերթան :

Իսկ թէ որ բարի կրթութիւն չեն կրնար սար զաւ-
կըններնուն ան հայրերն ու մայրերն որ թէ և ամեն
պէտք եղածը կը սորվեցընեն զաւկըններնուն , բարի
խրատները պակաս չեն ըներ , բայց չար օրինակ կու-
տան , հապա ինչպէս կրնան բարի կրթութիւն տալ տ-
նոնք՝ որ ոչ բարի օրինակ կուտան և ոչ պէտք եղածը
կը սորվեցընեն զաւկըններնուն , մանաւանդ թէ իրենք
կըլլան առջինը չար սկզբունքներ զաւկըններնուն միտքը
խօթելու և գէշ բաներ սորվեցընելու իրենց : Սոսկա-
լու բան . բոլոր զաւկըներով թողնելով տնով անգող
անօրէն մարդիկ կըլլան . ու թէ որ մէկը մէջերնէն ազէկ
կլէ նէ՝ այ մեծ հրաշքն է , այ շնորհքին մեծ յալթա-
նակն է . վասն զի բնական կերպով եղածն ան է որ
գէշերուն զաւկըները գէշ կըլլան , ինչպէս սուրբ գիրքը
կըսէ . “ Որդիք պիղծք լինին որդիք մեղաւորաց , , :

Իմացանք որ բարի օրինակն այսչափ հարկաւոր է և
զեր ազոց բարի կրթութիւն տալու համար . բայց ի՞նչ

կերպով հայրերն ու մայրերը բարի օրինակ պիտի տան : — Պէտք է որ ճշմարիտ քրիստոնէայ ըլլան, վարքերնին սուրբ աւետարանին տուած կանոններուն յարմար ըլլայ, բարեպաշտ ու ջերմաւանգ ըլլան, Եյ երկիւզն ունենան : Առանց ասոնց, [Թող որչափ կուզեն նէ ջանան, բարի օրինակ չեն կրնար տալ. առանց իմանալու՝ չար օրինակ կուտան, մէյժը մէկ բանին՝ մէյժը մէկալ լանին մէջ. վասն զի տակառը՝ մէջի եզած գինիէն ուրիշ գինի չի տար . [Թէ որ մէջի գինին աղէկ է նէ՝ աղէկ կուտայ, [Թէ որ քաջխած է նէ՝ քաջխած : Առանկ ալ ծնողք, [Թէ որ ներքուստ աղէկ են նէ՝ գրտուանց ալ բարի օրինակ կուտան, [Թէ որ գէշ են՝ հարկ է որ գըրտուանց ալ չար օրինակ տան :

Վայ հայրերուն ու մայրերուն՝ որ իրենց որդւոցը չար օրինակ կուտան, հազար վայ : [Թէ որ ինչ և իցէ մարդու՝ որ չար օրինակով ուրիշի գայթակղուածի կուտայ՝ աւելի լաւ է որ վիղը մեծ քար մը կապած զինքը խորունկ ծովուն մէջ ձգէ, “ Լաւ է նմա եթէ կախիցի երկան իշոյ ընդ պարանոց նորա, և ընկզմիցի ի խորս ծովու ”, (ՄփԼ. ԺԷ. 6.) հապա ինչ կըլլայ ան հայրերուն մայրերուն վեճակն որ գայթակղուածի ու չար օրինակ կուտան զաւկրներնուն : Ար սոսկայ մարդ սուրբ գրոց մէջ կարգալով ան հայրերուն ու մայրերուն ըրածն որ զաւկրներնին մորթեր զոհ ըրեր են սատանային . “ Զոհեցին զուստերս և զգասերս իւրեանց զիւսց ”, (ՍՂ. ՃԵ. 37.) հապա որչափ աւելի մեծ անգթութիւն ու բարբարոսութիւն կրնեն ան հայրերն ու մայրերն որ զաւկրներնուն չար օրինակ տալով չէ [Թէ անոնց մարմինը միայն կը զոհեն սատանային, այլ նաև հոգին որ Քրի անգին արունովը գնուած է : Ինչ կըսէիք, [Թէ որ անտէիք հայր մը կամ մայր մը որ գանակը խեղճ զաւկին վիղը գնէր զինքը մորթելու. արուն նիգ կը պաղէր սոսկալէն, հայր չէ՝ մայր չէ՝ կըսէիք, այլ գազաններէն ալ գէշ, վասն զի անոնք ալ ասանկ անգթութիւն չեն ըներ : Բայց անհամեմատ աւելի մեծ անգթութիւն ու բարբարոսութիւն է ան հայրերուն ու մայրերուն ըրածն որ զաւկրներնուն չար օրինակ կուտան . վասն զի զաւկրնին մորթողներն անոր մարմնաւոր կեանքը միայն կը վերցնեն . իսկ զաւկրներուն չար օրինակ ու գայթակղութիւն սուտողներն՝ անոնց հոգին

կապաններն, ու սատանային կուտան գժոխք ասներու : Ասանկ սոսկալի անգթութիւնն ու բարբարոսութիւնն ինչ պատիժ պիտոր ունենայ Ծյմէ . խեղճ հայրեր ու մայրեր , գժոխքը պիտոր ըլլայ ձեր յաւիտենական պատիժը , հոն զաւկըներնուդ հետ տն զարհուրելի բան . Կին մէջը գատապարտուած՝ տնոնց անէծքները պիտոր լսէք յաւիտեն . հազար անգամ աւելի աղէկ էր , պիտոր ըսեն , որ գազան մը ծնած ըլլար զմեզ , գոնէ մեզի Ծյ գէմ ընել չէր սորվեցըներ , ու հոս չէինք գատապարտուեր . ինչ օգուտ որ զմեզ աշխարհք բերիք , երբոր արքայութեան համար զմեզ մեծցըներու տեղն՝ ինչ պէս որ Ծյ կամքն էր , ձեր չար օրինակներովն ու գէշ կրթութեամբը որ մեզի տուիք , գժոխքի համար զմեզ մեծցուցիք : Ինչ օգուտ որ մեր մարմնոյն վրայ այնչափ հոգ ասրիք , երբոր ամենին անհոգ եղաք մեր հոգւոյն : Ինչ օգուտ որ մեզի Ծյ երկիւղը ժառանգութիւն ձգելու տեղը՝ հարստութիւն ձգեցիք : Ո՛հ , անկարելի է բացատրել իրենց գուռում գոչումը , առւած անէծքնին , սոսկալի հայհոյանքնին հօրերնուն մօրեր . նուն գէմ՝ իրենց գատապարտութեանը պատճառ ըլլալնուն համար . հարկ չիկայ որ սատանաները տանջեն զանոնք , զաւկըներէն քաջածնին հերիք է :

Ասանկ է նէ , հայրեր ու մայրեր , քննեցէք խղճ մտանքնիդ , աղէկ քննեցէք . ու թէ որ պակտեր էք ինչուան հիմայ զաւկըներնուդ բարի կրթութիւն տալէն , զջատեցէք . Ծյմն ներում ինդրեցէք ապաշխարեցէք : Թէ որ ըրած պակտութիւններնուդ ճար ընելու առեն անցեր է նէ , Ծյ ոտքը դիմեցէք որ ողորմի ձեզի . իսկ թէ որ դեռ կրնայ ճար ըլլալ ըրէք ամմեն ջանք բանեցընելով զաւկըներնուդ մարի ու քրիստոսնէտիկան կրթութիւն տալու : Իսոյ շիմոռնաք որ իրաւքնէ քրիստոսնէտիկան կրթութիւն տալու համար իրենց՝ պէտք է պզտիկուց սկսիք , պէտք է հաւատքի բաները՝ սուրբ աւետարանին տուած կանոնները՝ քրիստոսնէտի մը ամմեն պարտքերն աղէկ սորվեցընէք իրենց , և ազօժք ընէք իրենց համար . պէտք է զգուշութիւն ընէք վրանին , դիտէք իրենց վարմունքը , յանգիմանէք ու պէտք եղած տեղը պատժէք ալ դիրեմիք : Ասանցմէ՛ ի զստ մասնաւոր ջանք պէտք է ընէք բարի օրինակ տալու իրենց ամմեն բանի մէջ : Ասանկով կրնաք ապահով ըլլալ որ զաւկը .

ներնուզ բարի կրթութիւն առած կրլաք . ու բարի կրթութիւն առած ըլլալով, կուեննաք ան անպատմելի միութարութիւնն՝ անոնց հետ մեկտեղ դանուելու արքայութեան մէջն, ու վայելելու ան երջանկութիւնն որ ԾԾ պատրաստեր է, ու ես ալ որտանց կը բազմամ ձեզի :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԺԼԶ .

Մտածելու իրենց գիր-Չն անեցած պարտէ :

Խնչպէս առաջուց ըսի, ԾԾ իր չորրորդ պատուիրանքովը “Պատուեա զհայր քո և զմայր”, չէ թէ միայն կը հրաման որ զաւելներն իրենց ծնողքը պատուեն, այլ նաև ամենն հպատակ իր տէրն իր մեծը : Ուստի՝ թէ ինչպէս հպատակ մը իր տիրոջն՝ իր թագաւորին պատիւ պիտոր տայ, ինչպէս զաւակ մը իր ծնողքը պիտոր պատուէ, ձեզի ասոնք բացատրելէն ետքը՝ հիմայ պէտք է բացատրեմ թէ ծառաներն ու ազատիներն ալ ինչ պարտք ունին իրենց տիրոջն և ինչպէս իրենց տէրը պիտոր պատուեն :

Մտածներուն և ազատիներուն պաշտօնն՝ անարգ և ամբշնալու պաշտօն չէ, մի կարծէք . այլ թէ որ ազէկ մտածելու ըլլաք նէ, պատուաւոր պաշտօն մըն է, վասն զի քն տէրն մեր ազնուակամացուց ծառայութիւնը՝ երբոր ըսաւ որ չէր եկած ուրիշները ծառայեցնելու, այլ ինքը ծառայ ըլլալու, ուրիշներուն ծառայելու . “Որդի մարգոյ ոչ եկն պաշտօն առնուլ, այլ պաշտել” . (Մտի . Ի . 28.) Մտաւայութիւնը գովելի և աւաքինական պաշտօն մըն է, վասն զի շարունակ եզրայրօրութիւն ընել է՝ ուրիշի պէտքը հոգալով : Մտաւայութիւնը պատուաւոր վիճակ մըն ալ է ինչպէս տէր ըլլալը . վասն զի թէ որ տէրերն ԾԾ գրեր է՝ իր իշխանութեանն իր մեծութեանն իր տէրութեանն օրինակ ըլլալու, ծառաներն ալ ինքն ընարեր է որ Քնի խոնարհութեանն ալ քատութեանը ծառայութեանն օրինակ ըլլան : Ուստի ծառայութիւնն անանկ վիճակ մըն է որ՝ մէկն անող

չարունակ մեծ մեծ արգիւնքներ կրնայ վաստակել ար-
քայութեան համար. անանկ վիճակ մըն է որ՝ մեկն ան
վիճակին մէջը քիչ մը ջանքով իր պարտքերն ազէկ կրնայ
ընել, ու գիւրաւ փրկութեան հասնել :

Ի՞նչ պարտքերուն վրայ Պօղոս առաքեալ շատ անգ
կը խօսի իր Թղթերուն մէջ, և ազւոր ազւոր խրատներ
կուտայ ծառաներուն : Մտիկ ըրէք ըսածները, աշ-
խարհարաւ կը բերեմ՝ գրաբաւ վկայութիւններով
մեզ չիձանձրացընելու համար, որ չէք հասկընար : Ե-
փեսացւոց Թղթին մէջը կրսէ . “ Ծառաներ, տէրեր-
նուզ հնազանգ եղիք սրտանց և ահուգողով ինտոր որ
Քճի ծառայելիք . չէ թէ միայն ուրիշներուն առջին՝
մարգիտնց հաճոյ ըլլալու համար, այլ նաև առանձին՝
Քճի ծառայելու պէս, այլ հաճոյ ըլլալու համար, այլ
կաճքն ընելու համար . գիտցիք որ ամեն ըրածնուզ
վարձքը պիտոր առնէք ձոյմն , , . (Մ. 5.) Կողոսացւոց
Թղթին մէջն ալ կրսէ . “ Ծառաներ, տէրերնուզ սըր-
տանց ծառայեցէք . գիտցիք որ օր մը մեծ վարձք պիտոր
ընդունիք երկինքը . իսկ գէշ եղողն, իր գէշութեան
պատժը պիտոր քաշէ , , . (Մ. 22.) Տիմոթէոսի գրած
առջի Թղթին մէջն ալ կրսէ . “ Որոնք որ անհաւատ-
ներուն կը ծառայեն՝ պարտական են տէրերնին պա-
տուել, որ չըլլայ թէ իրենց պատճառաւ ձոյ անունն
ու սուրբ հաւատքը հայհոյուի . իսկ որոնք որ քրիստոս-
նեայ տիրոջ կը ծառայեն, պէտք չեն որ անարգեն զին-
քը . վասն զի եղբայրնին է, այլ սիրով պարտական են
ծառայելու իրեն , , . (Մ. 1.) Իսկ Տիմոթի գրած Թղթին
մէջ կրսէ . “ Ծառայք պէտք է որ հնազանգ ըլլան
միշտ տէրերնուն, ջանալով ամեն բանի մէջ անոնց հա-
ճոյքն ընել, անոնց գէժ չիտոսիլ, ուզածնուն գէժ
չընել, բան չիգողնալ, հաւատարիմ ըլլալ տէրերնուն,
Քճի սուրբ հաւատքին պարծունք ըլլալու համար , , .
(թ. 9.) Ասոնք և ասոնց նման ուրիշ շատ ազւոր խրատ-
ներ կուտայ սուրբ առաքեալը ծառաներուն, որ իմա-
նան իրենց պարտքերն որ ունին տէրերնուն : Բայց
գուց ոչ ազէկ կրնուք իմանալ աս իր ըսածներն, և ոչ
ամենն ըսածը մտքերնիդ կրնաք պահել, թէ որ չիմեկ-
նեմ զանոնք ու չիբացատրեմ . ուստի ձեր գիւրութեւր
համար ամենն պարտքերնիդ մէկ կընեմ ու կրսեմ որ
մէկ պարտք մը միայն ունիք, այսինքն հաւատարիմ ըլ-

լալ ձեր տիրոջը : Ու որպէս զի հասկընաք ինչպէս պիտոր ըլլայ աս ձեր հաւատարմութիւնն և ինչ բաներու վրայ, իրեք տեսակ հաւատարմութիւն կը բաժնեմ, սրտի լեզուի և ձեռքի, և հիմայ ձեզի իրեքն ալ կը բացատրեմ :

Առջի հաւատարմութիւնն որ ծառաներն իրենց տիրոջը պարտական են ունենալու՝ սրտի հաւատարմութիւնն է, այսինքն պարտական են իրենց տիրոջը վրայ ազէկ սիրտ ունենալ, անանկ որ՝ տէրերնին մեծարեն ու սիրեն : Կախ մեծարեն . վասն զի տէրը ծառային մեծաւորն է, ուրեմն թէ ուր մեծաւոր է՝ պէտք է ծառան զինքը մեծարէ . Պօղոս առաքեալին խօսքն է . “ Որք միանգամ ընդ լծով ծառայութեան իցեն , զիւրաքանչիւր տեսրա պատուոյ արժանի համարեացին ” . (Թ . ՏԻՎ . Գ . 1 .) այսինքն ծառաները պարտական են տէրերնին պատուոյ արժանի սեպել . ըսել կուզէ որ հէրիք չէ տէրերնին գրողուանց միայն պատուելն ու մեծարելը՝ ծաւլով, խոնարհութիւն ընելով, ձեռք պագնելով և այլն , այլ պարտական են սրտանց ալ անոնց վրայ համարմունք ունենալ, անոնցմէ պատկառիլ : Իրաւ տէրեր կան որ կարելի չէ վրանին համարմունք ունենալ, զիրենք մեծարել, այնչափ մոլութիւններ ու պակասութիւններ ունին , այնչափ գէշ բաներ կը տեսնուի վրանին , ու բերններնն այնչափ գէշ բաներ կը լսուի , բայց Թժ չի հրաման որ տէրերնու գ մոլութիւններն ու պակասութիւնները մեծարէք . վասն զի ասիկայ գէշութիւնը մեծարել կըլլար, գէշութեան վրայ համարմունք ունենալ՝ ատելու և վար զարնելու տեղը . հազա կը հրաման տէրերնի գ մեծարել . այսինքն անոնց իշխանութիւնն որ Եյ տեղը ձեզի կը հրամանն . ըսել է որ պարտական էք զԵժ մեծարելու համար զիրենք մեծարել : Ուրեմն առանց նայելու իրենց պակասութիւններուն՝ որչառ անգամ անոնց հետ աղէկութիւններ ալ ունին , առանց նայելու ինչ ըլլալին , մտածեցէք միայն ով ըլլալին , այսինքն Եյ տեղը բռնելին ձեզի համար , և աս մտքով վրանին համարմունք ունեցէք , մեծարեցէք զիրենք , ու սրտանց ծառայեցէք իրենց , այսինքն անանկ բարեսրտութեամբ և անկեղծութեամբ՝ իբր թէ Վիժի ծառայէիք, ինչպէս առաքեալը կրուէ . “ Ծառայք , հնազանգ լերուք տերանց ձերոց մարմնաւորաց միա-

մառնակեամբ սրտից ձերոց , որպէս և Քնի , . (Եփե . 7 . 5 .) Շատ շատ թէ որ տէրերնիդ ձեզի յարմար չի գար նէ , կրնաք ելլել իր ծառայութենէն . բայց քանի որ իր ծառայութեան մէջն էք , պարտըկան էք զինքը մեծարելու իբրև ձեր մեծաւորը :

Բայց մեծարելը հերիք չէ , պէտք է սիրէք ալ տէրերնիդ . վասն զի թէ որ Թո՛ւ կը հրամանէ ինչուան թշնամինս ալ սիրել , առճիկը , հրեան , հեթանոսն , իրենց բարիքն ուզել , օգնել կրցածնուս չափ իրենց կարօտութեանն՝ ինչպէս որ կուզենք որ ուրիշը մեզի ընէ , հապա սրջափ աւելի ծառայ մը պարտըկան է աս կերպով իր տէրը սիրել , որուն առևը կը կենայ , հետք կապրի , տէրն իրեն վստահացած է թէ անձն և թէ ունեցածն , ու ամբողջն է իր կերակուրն ու զգեստն որ ուրիշ տեղոց գտնելու համար՝ շատ աւելի պէտք էր աշխատէր , չեմ գիտեր ալ որ կրնամք գտնել : Ուրեմն այնչափ պարտըկան են ծառայք տէրերնին սիրելու . ինչուան կրսէ առաքեալն որ պէտք է ամեն բանի մէջ անոնց հաճոյքն ընեն , ամենին ուղածնուն գեմ չընեն . “Շառայից” իւրեանց տերանցն հնազանգս լինել և հաճոյտ յամենայնի , մի հակառակոյս , . (Տիտ . ք . 9 .) Այնչափ հարկաւոր է աս սերն որ՝ իր տէրը չսիրող ծառայ մը ոչ երբէք ազէկ ու հաւատարիմ ծառայ կրնայ ըլլալ , այլ անարգ մատնիչ մը :

Ըսածդ ազէկ է , հայր սուրբ , բայց թէ որ գիտնայիր ինչ ձանձրալի տէրեր կան գէշ բնութիւն ունեցող՝ որ պոռալէն կանչելէն ուրիշ բան չեն ընէր , ծառաներնին կը նախատեն՝ հոգինին կը հանեն , անանկ որ զիւրենք սիրելի ընելու տեղն՝ ատելի կընեն : — Իրաւ է , գիտեմ . բայց գիտեմ ալ որ շատ անգամ ձեզմէն է պատճառը . վասն զի ամենեկին խօսք մը չէք ուզեր լսել , չէք ուզեր որ պակտութիւննիդ ըսուի , մէկէն խօսք մը լսելու որ ըլլաք՝ վիզերնիդ կը սնկէք , չիտալու պատասխանները կուտաք . մէկ մը աս բանին՝ մէկ մը ան բանին մէջ կը պակտիք անհոգ կըլլաք , ետքը կուզէք որ տէրերնիդ քարէ արձան ըլլայ , բան մը չիտեսնէ , բան մը չբահ : Դնենք ալ որ յանցանքը բողբոջին տէրերնուդ ըլլայ , ձանձրալի ըլլան , գէշ բնութիւն ունենան , պոռան կանչեն , զձեզ նախատեն , հոգինիդ հանեն : Թէ որ ատանկ կընեն նէ՝ գէշ է ըրածնին , եկած

կիրակի անոնց ալ կիմացընեմ իրենց պարտքը . բայց ա-
տոր համար կրնաք գուք ասել զիրենք , իրենց գէմ
խօսել , վրանին գեշ զուրցել , իրենց անեմք տալ , ինչ
պէս շտաբը կընեն : Չէ , սիրելի որդիքս , չէ . ծառայ
ըլլաք , ազախին ըլլաք , պէտք է կարեկցութիւն ունե-
նաք ձեր սիրոջը ձեր խաթուանին վայ կրքերնին ելած
ասանը , պէտք է ան տտենը ձեր համբերութիւնը բա-
նեցընէք , խաչերնիդ սիրով տանիք , արքայութեան հա-
մար մեծ արգիւնք պատրաստէք , Յնին նմանելով որ
ծառայի կերպարանք առած , “ զկերպարանս ծառայի
առեալ , ” (Փիւլգ . Թ . 7 .) նախապէս ալ կրեց . չար .
չարանք ալ քաշեց , առանց բերան բանալու . “ Ար բամ-
բասեալ , և ոչ փոխարէն բամբասեր . չարչարեալ , և
սչ պահեր սպառնալիս , որ սչն արար մեզս , և ոչ գտաւ
նենգութիւն 'ի բերան նորա , ” (Թ . Գեդ . Թ . 23 .)
Արանկ ըրին միշտ բարեպաշտ ծառաներն և ազախին-
ները , և սուրբ եղան . գուք ալ ասանկ պէտք է ընէք՝
ձեր վիճակին մէջը որբութեամբ ապրելու համար , գիտ
նալով որ ամեն վիճակ իր խաչն ունի , ու մէկ խաչն ան-
տանելի սեպես ու ձգես նէ՝ շատ անգամ աւելի ծանր
խաչի մը կը հանգիպիս : Ինչպէս պատահեցաւ աղջկան
մը՝ որուն խիստ ծանր և անտանելի կերանար համբերել
իր խաթուանին տուած յանգիմանութիւններուն , քիչ
մը խօսք լսեր նէ՝ արունը գլուխը կը ցաթկէր : Օր մը
աս անհամբեր աղջիկն ինքիրեն ըսաւ . խենթ աղջիկ ,
ինչ հոս կեցեր աս ցնդած պառուուն ձեռքէն այսչափ
բան կը քաշես . կարգուէ խալքսէ աս ամեն նեղութի-
ներէն : Քիչ տտենէն մէկը գտաւ , հետը պսակուե-
ցաւ . բայց շատ չանցաւ , սկսաւ երկանը ձեռքէն ա-
նանկ բաներ քաշել , անանկ ծեծ ուռեւ որ՝ կրտէր .
երանի թէ կարենայի առջի վիճակս գառնալ , պառուուն
յանգիմանութիւնները ոչինչ են եղեր , չուզեցի թեթե
խաչ մը Եյ սիրոյն համար քաշել , հիմայ հարկ է որ
մինչև 'ի մահ աս ծանր խաչը քաշեմ :

Ասիկայ խրատ ըլլայ ձեզի , ծառաներ և ազախիններ ,
ուրիշ գժբախտութեամբը խելք սորվեցէք . տերերնիդ
ազէկ ըլլան՝ գեշ ըլլան , սիրելի ըլլան՝ ձանձրալի ըլլան .
ակոյ ակոյի վայ գրէք համբերեցէք . քոնի որ
իրենց ծառայութեան մէջն էք , իրենց պատիւը պա-
հեցէք , վրանին սէր ունեցէք , վասն զի սրտանց հաւա-
արմութիւն ունենալն աս ըսել է :

Մեկտը հաւատարմութիւնն որ պէտք է ունենայք
 տերերնուզ՝ ընդուի հաւատարմութիւնն է ըստ, որ իրեք
 բան կը պահանջէ. նախ՝ սուս ջիզուրցել, չիխարել աւ-
 բերնիդ. երկրորդ՝ հետերնին անշնորհք կերպով չիս-
 օել, կտախա ու հպարտ կերպով պատասխաններ չխաղ
 իրենց. երրորդ՝ մեկուն մեկալին չէյայտնել իրենց բա-
 ներն ու ասնը մէջ խոսուածն ու եղածը .

Ծառայի մը և աղտինոյ մը վրայ սուտղուց ըլլալին
 գէշ բան չիկայ : Ի՞նչպէս կրնայ տէր մը ասնը բաները
 հագալ, առնը կառաղարել, երբոր ծառան իրաւը չը-
 սեր . Ի՞նչպէս կրնայ տէր մը կասկածներէ դատողու-
 թիւններէ խողջօլ՝ որ շատ անգամ ըմտանեաց մեջ
 խաղուծիւն կը ձգեն, առնը տակնուվրայ կընեն, թէ
 որ ծառայինն է յանցանքն և ինքն իր յանցանքը ծած-
 կելու համար հազարումէկ սուտեր կըզուրցի : Սուս-
 զրուց ծառային և աղտիւնէն գէշ բան չիկայ . մեկը չի
 ձտահիր վրանին, ամեն բանի մէջ տերերնին կրնան
 խարել ու ծանր քնաս հասցնել անոնց . անոր համար
 ալ Թժ զիրենք աշխրբիս վրայ ալ՝ անգին ալ կը պատ-
 ժէ : Մտիկ ըրէք սուտղուց ծառային մեկուն ինչ հան-
 գիտեցաւ, և խելք սորվեցէք : Երբոր Նեեման ասորի
 իմանն Եղիսէ մարգարէին հրաշքովն ըսնացաւ իր
 բարատութենէն, ուղեց ընծայ մը ընէլ մարգարէին :
 Բայց Եղիսէ չուղեց ամենեկին բան մը ընգունիլ : Աս որ
 տեսաւ Գեեղի Եղիսէ մարգարէին ծառան, միկէն իշ-
 խանին ետէն վաղեց, աղէկ ոուս մը կտարեց որ երկու
 ազքաս եկեր էին տիրոջն, իրաւ՝ ինքը կարատութիւն
 մը չուէր, ընծայ չուղեց առնելու, բայց ան ազքաս-
 ներուն համար քիչ մը ստակ կը խնդրէ : Իշխանն ալ
 սիրով հանեց ուղածին եռապատիկը տուաւ : Երբոր
 տուն գարձաւ՝ հարցուց իրեն Եղիսէ . ո՞ր գնացեր էիր :
 Ան ալ ըսաւ . Հոս էի, տեղ մը չէի գնացեր : Ա՛ն քեզ
 սուս մըն ալ, “Չիք երթեալ ծառայի քո ոչ յայս կոյս,
 և ոչ յայն կոյս”, (Կ. Թ. Գ. 28) : Ան ասենն Եղի-
 սէ յանցանքն երեսին տալով ըսաւ իրեն . Քեղի պէս
 սուտղուց, կարծես որ չեմ գիտեր Նեեմանէն առած
 ըստակդ և իրեն ըսած սուտերդ . անոր համար Նեե-
 մանի բարատութիւնն ալ քու վրայ ու զաւկրներուդ
 վրան գայ, և զաւկէ զաւակ մնայ միշտ վրանիդ . “Եւ
 բարտութիւնն Նեեմանայ յարեսցի ՚ի քեզ և ՚ի զաւակ

քա յաւիտեան , , : Ու մարգարէին ըսածը մէկէն եղաւ .
ասանկ կը պատժուին Թոմէ սոււաղբուց ծառաները :

Գանձ ծառաներուն կողմէ կերպով խօսելու, ան-
շնորհք ու հպարտ կերպով պատասխանելուն: Որ տէրը
կրնայ համբերել անանկ ծառաներուն և աղախիննե-
րուն՝ որ մէկ խօզքին տասը պատասխան կուտան, ամե-
նէին լռել չեն գիտեր, միշտ վերջին խօսողը կուզեն ը-
լալ, առաւայէն չեն գազրիր, կողմէ և անշնորհք պա-
տասխաններ կուտան, ու տէրերնուն հետ անանկ կը
խօսին՝ ինչպէս գեղացիի մը հետ: Չէք գիտեր որ մեզք
է տէրերնիդ արհամարհելը . չէք գիտեր որ զիրենք
որգողընէնիդ մեզք է : Կամ իրաւունք ունիք, կամ
յանցաւոր էք . թէ որ յանցաւոր էք, պէտք է որ լռէք,
հանգարտ կենաք, ու խոնարհութեամբ լռէք տէրեր-
նուդ առաւած յանգիմանութիւնը: Իսկ թէ որ իրաւունք
ունիք, կրնաք ըսել, բայց շնորհքով պատկառանք ու
խոնարհութեամբ . թէ որ տէրերնիդ կը համադուին նէ՝
աղէկ է, ամեն բան կը լմննայ . թէ որ չէ, պէտք է
համբերէք ու լռէք . վասն զի ուրիշ կերպով աւելի կը
գրգռէք զիրենք, ու զած կը բարկացունէք : Անոր հա-
մար Սենեկա փիլիսոփան աս խրատը կուտայ . “ Տե-
րերնուդ գիմացը միշտ պէտք է լռէք . կամ իրաւունք
ունենալնուն համար, կամ տէր ըլլալնուն համար , , :
Վասն զի, ինչպէս նոյն փիլիսոփան կրսէ, “ վիճարա-
նելը, գէմ խօսելն և անշնորհք պատասխաններ տալը,
միշտ գէշ է . ինչու որ՝ կամ հաւասարիդ հետ է կռի-
ւը, չես գիտեր որ կը յաղթես . կամ քեզմէ պզտիկին
հետ է, սուտի վատութիւն է ըրածդ . և կամ քեզմէ
մեծին հետ է, ան ատենն ալ խենթութիւն է ըրածդ , , :
Ի՞նչ եղաւ Ագարին՝ իր խաթունն անարգելուն համար .
ետքը ետքը անէն վարնաուեցաւ, գուրջը մնաց, կերտ-
կուր ալ չիգաւ ուտելու : Ասանկ կը պատահի շատ
ծառաներուն և աղախիններուն ալ, որ տէրերնին կա-
նարգեն, բերանին չեն բռներ :

Իսկ ծառայ մը որ արողը տանը մէջ եղածն ու խօ-
սուածը կերթայ գուրջը մեկուն մեկային կը պատմէ,
ո՛հ ի՞նչ գարշելի ախա է : Հասարակօրէն ծառաներն և
աղախինները հետաքրքիր են տեսնելու և լռելու ատնը
բաներն, ինչուան ոմանք ան գէշ ախան ալ ունին որ
գրանը ծակէն մտիկ կընեն . և ամեն բան իմանալէն ետ,

քը, բերաննին կը բանան տանը միջ ու անէն գուրս պատմելու ամենունն առանց պատճառի: Ո՛րչափ մարգիկ ետքը ան ծառաներէն առած ծանօթութիւններնին աէրերուն գէժ կը բանեցընեն. ինչ վնասներ, ինչ բամբասանքներ, ինչ կասկածներ, ինչ յանդուգն գատողութիւններ, ինչ ատելուութիւններ ու հակառակութիւններ առիկէց առաջ կուգան գրայցիներու մէջ, հարսին ու կետրոջ, երիկ կնկան մէջ: Բոլորն ալ ծառաներուն և աղախիններուն լեզունին չիրանելէն, տեսածնին ու լրածնին պատմելէն. հարսէն լրածնին՝ կետրոջը կը պատմեն, կետրոջմէն լրածնին հարսին. կնոջն ըրած անըզգուշութիւններն երկանը կը պատմեն, երկանն ըրածները կնոջը. ասոնցմէն անանկ անկարգութիւններ, անանկ տարաձայնութիւններ, անանկ ատելուութիւններ կը հետեին որ երբեմն անգարմանելի կըլլան: Ո՛վ է ասոնց պատճառն, ասոնց պատասխանը ո՞վ պիտի տայ եյ. ան ծառաներն և աղախիններն որ հետաքրքիր ու բացբերան են, տեսածնին ու լրածնին առանց պատճառի մէկուն մէկալին կը զուրցեն: Ո՛հ, ինչ գէշ ախտ է քսութիւնն, Խժ կը հրամէ որ քսութիւն ընողն անխժած ըլլայ, շատերուն մէջը խռովութիւն ձգելուն համար. « Զքսուն անխժանիջիք, զի բազում խաղաղակեացս կորոյս », (ՍԻՐ. ԻԽ. 15:)

Ուրեմն ծառաներուն կանոնն աս պիտոր ըլլայ. աչք ունենալ ու չիտեսնել, անկաճ ունենալ ու չիլսել, բերան ունենալ՝ ու չիխօսիլ. անանկ որ իրենց վայ յարմարի սաղմոսին ըսած խօսքն որ կուռքերուն համար կը զուրցէ. « Բերան ունին և ոչ խօսին. տչս ունին և ոչ անտանեն. ականջս ունին և ոչ լսեն », (ՃԺՔ. 5:)

Ասանկ պէտք է ըլլան ծառաներն, իրենց բանին գործքին միա գնեն, պէտքը չէ հետաքրքրութիւն ընեն ամեն բան տեսնելու, աչք չունեցողի պէս պիտոր ըլլան. պէտքը չէ ամենն տեսածնին ու լրածնին ուրիշներու զուրցեն, լեզու չունեցողի պէս պիտոր ըլլան. թէ որ հարցընող ալ ըլլայ, պէտք է քիչ խօսքով լմընցընեն, մինք մեր բանը գիտենք՝ տերերնուս բանին չենք խառնախր՝ պէտք է ըսեն: Ասանկով ամենն վտանգներէ ազատ կըլլան, մեղքի պատճառ չեն տար, եյ ուղածը կընեն, տերերնուն ալ հաճոյ կըլլան, վասն զի մէկը չազեր որ իր տանը բաները գուրսը խմցուի: Աս է

լեզուի հաւատարմութիւնն որ ծառաները պարտքեան են իրենց տիրոջն ունենալ :

Երբորդ ու վերջին հաւատարմութիւնն է ձեռքի հաւատարմութիւնը . և իրաւ ստիկայ խիստ հարկաւոր բան է ծառայի մը : Աղէկ հասկընալու համար որ առ հաւատարմութեանը կողմանէ ինչ կը պահանջուի ծառայէ մը , պէտք է նախ գիտնալ որ ինչպէս տէրը ծառային հետ գաշնագրութիւն ընելով զինքը պարտքեան կընէ անոր ապրուստը աալու , տասանկ ալ ծառան պարտքեան կըլլայ տիրոջը ծառայութիւն ընելու , և անխիտք իր տէրը ճանչնալու , և ասով իրեք բանի պարտքեան կընէ զինքը . նախ՝ հնազանդելու տիրոջն , անոր ուղածն ընելու , ինչ աշխատանքի ինչ պաշտօնի համար որ ծառայութեան մտեր է՝ ան բանին հետ ըլլալու . երկրորդ՝ ամենեկին տիրոջը բաներուն չեղպչելու , քնչև իցէ պատճառանքով ինքիրեն բան մը չառնելու . երրորդ՝ տիրոջը բաներուն պահպանութիւն ընելու իրեննիններուն պէս : Աս իրեք բանին վրայ է ձեռքի հաւատարմութիւնն որ ծառաները պարտքեան են ունենալու իրենց տիրոջը : Աւրեմն ինչպէս որ տէրերն անխրաւութիւն կընեն , արգարութեան գէտ կը մեղանչեն , ու հատուցում ընելու պարտքեան կըլլան , թէ որ խոտամուկքնին չընեն՝ չիտան ծառաներնուն ապրուստը կամ վարձքը , տասանկ ալ ծառաներն անխրաւութիւն կընեն , արգարութեան գէտ կը մեղանչեն , ու հատուցում ընելու պարտքեան կըլլան , թէ որ պարտքերնին չընեն իրենց տիրոջը . թէ որ չիհնազանդին՝ ուր և երբ որ պարտքեան են , թէ որ յանձն առած աշխատանքնին ու պաշտօննին չիկատարեն , թէ որ աղէկ պահպանութիւն չընեն տանը բաներուն որ չեղողքուի՝ չիկորուի՝ չաւրուի՝ չիփճանայ . մանաւանդ թէ որ բան մը առնեն վերջընեն , պէտք է որ տէրերնուն եղած վնասին հատուցումն ընեն :

Բայց նայինք հիմայ որ ծառաներն և ազատիմները կընեն առ բաները . Վայինք ինչպէս կը հնազանդին տէրերնուն . Թող առաքեալը որչափ կուզէ՝ ըսէ ծառաներուն որ պատկառանքով ու մեծարանքով հնազանդին , սրտանց ու ճիշդ ընեն ծառայութիւննին՝ սեպելով որ Քմի կը ծառայեն . “ Ծառայը , հնազանդ չեմուք տէրանց ձերոց մարմնաւորաց , ակն և գողութիւն և միամտութեամբ սրտից ձերոց , որպէս և Քրիստոստից .

(Եփե. Է. 5.) Քանի քանի անգամ տերերնուն հրա-
մանը չեն ընեք. քանի քանի անգամ հրամանսին գեւը
կընեն. քանի քանի անգամ հրամանն ընեն նէ ալ,
գեշ կերպով անհոգութեամբ վեր 'ի վերոյ կընեն. քա-
նի քանի անգամ հրամանը կընեն ալ նէ, առաւարով
անշարհք կերպով կատարութեամբ կընեն : Նայինք
յանձն առած ծառայութիւննին ու պաշտաննին ինչ-
պէս կընեն. պարսպ տեղը կը հրամանէ առաքեալն որ
իրենց ծառայութիւնն աղէկ ընեն, չէ թէ երեսուցա-
տութեան համար՝ այլ թէ և տերերնին չփետանէ ալ
նէ, մտածելով որ այ կամքն է ըրածնին, և ԾԾ ամեն
տեղ է, ամեն քան կը տեսնէ. « Մի առ ականէ ծա-
ռայել իրեւ մարգահաճոյք, այլ իրեւ ծառայք Քնի
տանել զկամս Եյ, : Իսկ իրենք երբոր տերերնին հան-
է կը տեսնէ, կամ երբ կը վախեն որ կուգայ տեսնե-
լա, աշտատանքի հետ կըլլան. իսկ երբոր աս վախը
չանին, հոգերնին չէ, կը հանդիսն, պարսպ կը կենան,
դատարկարանութեամբ կանցընեն աստեմնին. կամ թէ
որ մեծերու ծառայութեան մէջ են նէ, շուտ մը իրենց
ընելու քանի մը բաներն ընելնեն ետքը՝ գնա գաիր գի-
րենք, կտանեն կը քալեն, մկը խաղալու կերթայ, մկ-
կաք խմելու, մկը պարսպ պարտելու, մկալը գիտե-
լու նայելու որուն գլուխը մեծ է որունը պղտիկ. կան
ալ որ գիշերները զբոսանքի կանցընեն, ու հետեւեալ
զը քուններին գլուխնին՝ աղէկ ծառայութիւն մը չեն
կրնար ընել տերերնուն : Իսկ աղախիններուն պարսպ
անցուցած աստեն ինչպէս ըսեմ. տեղ մը կը խաւրեա
գրենք՝ ծառայութիւն մը ընելու, քառորդի մը մէջ՝
կես ժամու մէջ ըլլալու քան է, իսկ իրենք կես օր կան-
ցանն, Ծամբան ուրիշ աղախիններու կը հանդիպին,
կրտին խախլ որ չի լըննար. ան օրն երկու տանը մէջ
ինչ որ եղած է, մկկակու պէտք է որ պատման ընը-
ցանն : Դարձ խոզով. աստենուն մեծ մտաք գատար-
կարանութեան՝ բամբասանքի՝ պատու հանները պար-
տելու կանցընեն, բոլոր աս կորորնցուցած աստենին
չին կրնար ծառայութեան անցընել, տանը քաները
հոգալ : Արեմն ծառաներն և աղախինները թէ որ չեն
ուզեր խղճմաննին ծանրացընել, ու տերերնուն եղած
Քտափն պարտըկան մեալ, պէտք է որ լանան հնազան-
գիլ և անոնց ամենն հրամանը կատարել, յանձն առած

Ծառայութիւննին ու պաշտօննին ընել, ու պէտք եղած հանգիստնին ուձենալէն ետքն՝ ամեն ատեննին տէրերնուն համար բանեցրնել :

Բայց թէ որ տէրերնիս անանկ բաներ հրամայէ որ չըլլուիր, թէ որ կիրակինիս ալ չիթողու որ պահենք, թէ որ ուղէ իրեն անիրաւութեանը կամ մեղքին գործակից ընել զմեզ, ինչ պիտոր ընենք, պիտոր հնազանդի՞նք իրեն, պիտոր ընենք ուղածը : —

Չէ, առ բանին մէջը ազատ էք, ու մանաւանդ պարտական էք չիհնազանդելու իրենց . պէտք է ան ատենը սիրա ընէք ու ըսէք որ իրենց ուղածն ընելու համար՝ Եյ ուղածին գե՛մ չէք կրնար ընել՝ որ ամմնեն մեծ անբերնիք է . “ Հնազանդել պարտ է Եյ առաւել քան մարդկան , , . (Գործ . Ե . 29 :) Պէտք է ըսէք ինչպէս Յովսէփ գեղեցիկն իր խաթունին ըսաւ . ինչպէս կըրնամ առ բանն ընել որ մեղք է . “ Չխորհ առնիցե՛մ զբանդ զայդ . . . և մեղանչիցե՛մ առաջի Եյ , , . (Ծննդ . լթ . 9 :) Թէ որ աս պատասխանը կը բաւէ նէ, աղէկ է . թէ որ չէ, ու կըստիպեն զձեզ խղճմանա՞լի գե՛մ ընել . թողուցէք զիրենք, ելէք ան անէն, ուրիշ տէր փնտրուեցէք, ու ջանացէք անանկ տուն մը գտնել որ հոն բարեպաշտ և երկիւղած մարդկանց հետ ըլլայ բաներնիդ : Աս ջանքը մանաւանդ հայրերն ու մայրերը պէտք է ընեն . զուկրնին ծառայութեան գնելու ատենն՝ աղէկ նային որ ո՛ւր կը գնեն . վասն զի շատ անգամ անմեղ զուկրներնին ծառայութեան մանկելու ատեն՝ աղանձի կը նմանին, և ետքն օձէն ալ չարամփա կելլեն :

Իսկ գողութեան վրայ գալով, կան ծառաներ և տղախիններ որ ծախք ընելու ատեն՝ վերագիր ընելու սովորութիւն ունին, ստակ մը աս բանին վրայ՝ երկու ստակ մեկալ բանին՝ կըլլայ խուռուշ մը երկու խուռուշ, և ամառ գլխուն խել մը բան կըլլայ : Անանկներ ալ կը գտնուին որ՝ այսօր զոյգ մը գուրպայ, վաղը շապիկ մը, մեկալն օր թաշկինակ մը կը վերջընեն, մեկուսութիւն տալով որ գործածած մաշած են, տէրերուն չի վայլեր որ ալ գործածեն : Կան ալ որ ուրիշք ծառայեցրնելու պատճառանքով կամ ողորմութիւն ընելով մեկուս մեկալին հաց գինի ալուր կուտան, ատանց տէրերուն հարցընելու : Ուրիշներ ալ կան որ՝ ինչ

գամեն՝ միան պէս կը կրծեն , գինի չիգանեն՝ մէկէն գոյնը կը փորձեն . ամմն, բանի համոտես ընել կուզեն , իրենց բաժինովը գոհ չեն ըլլար : Խեղճ մարդիկ , ասանկով խզճմտանքնիդ կը բեռնաւորէք , քիչ քիչ անոնկ կը ծանրացընէք բեռերնիդ որ զձեզ ինչուան գժօխը կը քաշէ կը տանի : Թէ որ հոգինիդ ալ չէք ծածօնէր նէ , գոնէ մտածեցէք որ ըրածնիդ ծածուկ չի մնար , կիմացուի , ու հացերնիդ կը կորսընցընէք :

Մի՛ ըսէք որ գողութիւն չէ ըրածնիդ , պզտի բաներ են . վասն զի շատ պզտիկը քովէ քով գնելով մեծ կըլլայ : Ասկէց ՚ի զատ Քրիստոսը մեր կրսէ . քիչն մէջը հաւատարիմ եղողը՝ շատին մէջն ալ հաւատարիմ կըլլայ . իսկ ով որ քիչն մէջը հաւատարիմ չէ , շատին մէջն ալ չըլլար . “ Ար՛ի փոքուն հաւատարիմ է , և ՚ի բազմին հաւատարիմ է . և որ ՚ի փոքուն անիրաւ , և ՚ի բազմին անիրաւ է , , , (Ղ.՝ Ժ. 10) : Մի՛ ըսէք որ վարձքերնիդ խիստ քիչ ըլլալուն համար , տշխատանքնիդ առած վարձքերնէդ աւելի ըլլալուն համար կընէք առ համար . ձակութիւնները . վասն զի աս պատճառը չանցնիր , նք եկեղեցին չընգունիր առ պատճառը , դատապարտեր է : Թէ որ վարձքերնիդ իրաւ քիչ է , բաներնուդ ձեռք չի տար նէ , ըսէք աէրերնուդ . մտիկ չընէր նէ , Թժ ու զորմած է՝ ուրիշ տէր կը գտնէք . չէ թէ գողնալով ձեր վարձքն աւելցընէք , որ ամենեկին կարգի կանոնի գէմէ :

Բաց ՚ի գողութիւն չընելէն , պարտեղան ալ է ծաւայ մը իր տիրոջը բաներուն իրեններուն պէս պահ պանութիւն ընել ու զգուշանալ : Կան ծառաներ և ազախիններ՝ որ չեն զգուշանար , կը կտորեն , կը կորսընցընեն , կը փճացընեն ասնը բաները . հոգերնին չէ որ մտմը կամ կանթեղն առանց հարկաւորութե վառի , կրտէք պարապ տեղը մաշի , բրինձն աւրուի , պաուղները փտախն , ամմն բան բորբոսի . անանկ ծառաներ կան որ հերիք է որ իրենք ապրուտանին ունենան , վարձքերնին աւնեն , փոյթերնին չէ որ տէրերնուն բաներն աւրուեր է՝ փճացեր կամ գողցուեր է : Խեղճ մարդիկ , գիտէք ինչ կըսէ առաքեալը . “ Արք զայսպիսի փոն գործեն՝ արժանի են մահու . և ոչ միայն որ զայն առնեն , այլ և որ կամակիցն լինին գործելեացն . (Հոմ . Թ . 32) : Ըսել կուզէ որ քիչ տարբերութիւն կայ գողնալուն ու թող տալուն մէջն որ գողցուի , եր .

բոր մէկուն պարտքն է արգիլելը . քիչ տարբերութիւն կայ փճացքնելուն ու թող տալուն մէջն որ փճանայ, կորսընցընելուն ու թող տալուն մէջն որ կորսուի : Անոր համար Յակոբ նահապետը քանի որ Լաբանայ ծառայութեան մէջն էր, ցրտին ու տաքին՝ գիշեր ու ցորեկ պահպանութիւն կրնէր անոր ոչխարներուն և անասուններուն, գազաններուն կերածն ու գողերուն տարածն ինքը կը վճարէր . « Չգազանաբեկն ոչ բերի առ քեզ, այլ ես յանձնէ տուժէի զգողունի տունջեան և զգողունի գիշերոյ . զցերեկ այրեալ լինէի ՚ի տօթոյ, և զցայտ ՚ի ցրտոյ . հատեալ էր քուն յաչաց իմոց », . (Ծն . ԼԹ . 40 :

Խօսքս հոս լինցընեմ . ծառաներ և ազատիներ, կուզէք ձեր պարտքը կատարելու, կուզէք ատ վիճակին մէջը փրկութեան հասնելու, իրեք կերպ հաւատարմութիւն պէտք է ունենաք, աղէկ մտքերնիդ պահեցէք, որտի լեզուի և ձեռքի հաւատարմութիւն : Սրտի հաւատարմութիւն՝ որ տէրերնիդ պատուէք ու սիրէք, և իրենց պակասութիւններուն համբերէք : Լեզուի հաւատարմութիւն՝ որ անկեղծ ըլլաք, խոնարհութեամբ ու շնորհքով խօսիք տէրերնուդ հետ, ամէն բաները գուրտը մէկին մէկալին չիպատէք : Ձեռքի հաւատարմութիւն՝ որ աշխատիք ընէք ինչ որ տէրերնիդ կը հրամայէ . բաց ՚ի Թյ հրամանին դէմ եղած բաներին . ձերը չեղած բանին ձեռք չփոխընէք, չառնէք, ու տէրերնուդ բաներուն վրայ այք ունենաք, ձեր բաներուն պէս պահպանէք : Աս իրեք տեսակ հաւատարմութիւնն ընելու ըլլաք նէ, արժանի կըլլաք մահուան ատենը Քրի բերնէն լսելու . Ապրիս, հաւատարիմ ծառայ . որովհետեւ պզտիկին մէջ հաւատարիմ եղար, եկուր որ քեզի մեծը տամ . եկուր մտիր քու տիրոջդ ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը վայելէ . « Ազնիւ, ծառայ բարի և հաւատարիմ, որովհետեւ ՚ի սակաուգ հաւատարիմ ես, ՚ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ . մուտ յուրախութիւն տեսան քո », . (ՄՄԼ . ԻԵ . 21 :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԷ .

Տէրերուն իրենց ծառայից անեցած պարտւոց :

Արեւուն խնդիր մըն է որ արգելոց տէր ըլլալն ազգէկ է թէ ծառայ: Ծառաներն որ շարունակ աշխատին ու հնազանդին պիտոր , յանդիմանուի չեիս պիտոր լսին , շատ աւելի լաւ կը սեպեն տէր ըլլալը . իսկ տէրերն որ պէտք եղածը չեն կրնար ընել տալ , կը սանջուին , մէյոք աս բանիս՝ մէյոք ան բանին համար կիրք կելլեն , շատ անգամ ծառայից վիճակին կը նախանձին , ծառաներն իրենցմէն երջանիկ կը սեպեն : Բայց ամեն վիճակ իր խնջն ու նեղութիւններն ունի . ամենքնիս ալ պարտական ենք՝ մէկն աս՝ մէկալն ան կերպով աշխատելու , ու թէ որ ծառաները նիւթական աշխատանք կընեն նէ՝ տէրերը հասարակորէն մտաւոր աշխատանք ունին որ աւելի կը հոգնեցնեն . ուստի ով որ չաշխատի՝ կուզէ թագաւոր ըլլայ՝ կուզէ եպիսկոպոս՝ կուզէ սրբազան Պապ՝ ազգէկ մարդ չըլլար , գատարկապարտ մարդ կըլլայ . ուստի թէ տէրերն և թէ ծառաներն իրենց վիճակին գոհ կըլլային՝ թէ որ պարտքերնին ազգէկ կատարէին , ծառաները տէրերնուն , տէրերը ծառաներնուն : Ծառաներուն պարտքն ըսի անցած կիրակի . այսոր տէրերունն ալ պիտոր ըսեմ :

Բայց գեւ չըսկսած՝ հարկաւոր բան մը ունիմ՝ ըսելու : Ինչպէս որ ծառաներն և ազխիխները պէտք է ազգէկ տէր մը փնտրուեն , այսինքն չէ թէ տէր մը որ աւելի վճարէ , կերակուրը գինին շատ տայ , հապա տէր մը որ բարեպաշտ քրիստոնեայ ըլլայ , Եյ վախն ունենայ , չէ նէ՝ մարմնաւորին կողմանէ բաներն ազգէկ ալ երթան , հողւորին կողմանէ գէշ կերթան , ասանկ ալ տէրերուն մեծ ջանքն ան պիտոր ըլլայ՝ ծառայ և ազախին փնտրուելու ատեն որ ոչ այնչափ շնորհքով ու ճարտիկ ըլլան , որչափ ջերմեռանգ՝ երկիւզած՝ բարի վարք ունեցող . վասն զի ծառայ մը՝ ապախին մը՝ որ Եյմէ չի վախնար , մոլութիւններու տէր է , Ինչ ծառայութի

մարդ կը յուսայ իրմէն : Ով որ այ հաւատարիմ չէ , մարդ չի հաւատար որ մարդկանց հաւատարիմ ըլլայ , և ունենայ ան իրեք տեսակ հաւատարմութիւններն որ ծառաները պարտական են ունենալու , այսինքն արտի լեզուի և ձեռքի , ինչպէս որ անցած կիրակի ըսի : Պետափրէսին ամենն բանն յաջող գնաց կրսէ սուրբ գիրքը , վասն զի Յովսէփ գեղեցիկին պէս ծառայ մը ունէր . “ Եւ օրհնեաց տէր զտուն եգիպտացւոյն վասն Յովսէփայ , և եղև օրհնութիւն տեսան 'ի վերայ ամենայն ընչից նորա , , (Ծնն . լԹ . Յ :) Լաբանայ ամենն բանն յաջող երթալուն պատճառն ' Յակոր նահապետին պէս ծառայ մը ունենալն եղաւ , ինչպէս ինքը կը վկայէ . “ Հմայեցի զի օրհնեաց զիտ Թծ յոտին քամ , , (Ծննդ . Է . 27 :) Անանկ է նէ ' գէշ ծառայ ունեցողներուն բաներն ազէկ չեն կրնար երթալ . ուրիշ չարիք ալ չընեն տերերնուն նէ , գոնէ ազէկ անունին կորսընցընել կուտան , զաւկըներնուն չար օրինակ կըլլան իրենց մտութիւններովը . վասն զի անոնց հետ ստեղծ վարուելով շատ գիւրին է որ անոնց գէշութիւնները սորվին : Դաւիթ մարգարէն երբոր մէկն իր ծառայութեանը պիտի առնէր ' սաջի փնտրուած բանն անոր վարքն էր . թէ որ բարի վարք ունէր նէ ' կառնէր . թէ որ գէշ վարք ունէր նէ ' կը վաւերէր . “ Ար գնայր 'ի ճանտպարհ ամբիծ , նա պաշտէր զիս , , (Սլմ . Ծ . 6 :) Ասանկ պէտք է ընէ ով որ ծառայ կամ ազգային կամ մը և իցէ աշխատաւոր ու գործակալ որ կը փնտրուէ . ամենն բանէն առաջ նայի պիտի որ բարի վարք ունենան : Ասիկայ ազէկ հասկընալէն ետքը ' հիմայ տեսնեմք ինչ է տիրութեան պարտքը իրենց ծառաներուն : Երկու տեսակ են աս պարտքերը , մարմնաւոր ու հոգեւոր :

Առջի պարտքերնին է սիրով վարուել ծառայից հետ . անուշութեամբ , համբերութեամբ , խոնարհ ու սիրելի կերպով . պէտք է մտածեն որ իրաւ ' ծառաներն ազատ խինիրը խեղճ են ' աղքատ են , բայց այ առջև տէրերնուն հետ հաւասար են , կրնայ ալ ըլլալ որ տէրերնէն վեր ըլլան . իրաւ ' խեղճ և աղքատ են , բայց այ արարածներն են , այ որդիքն են տէրերնուն պէս , նոյն բնութիւնն ունին , նոյն հողէն ստեղծուած են , կարճ խօսքով իրենց եղբարքն են : Անոր համար սուրբ գիրքը կրսէ . “ Եթէ իցէ քո ծառայ , կալ զնա իբրև զեղ

բայր , , . (ՍԻՐ . ԸՖ . 31 .) այսինքն ծառայ ունիս նէ , եղբայր սեպէ քեզի , երբոր պէս հետը վարուէ : Ատիկայ անանկ բան մըն է որ ապացոյցներու կարօտ չէ . ամմենքը գիտեն որ ուրիշի պիտոր չընենք ինչ որ չենք ուզեր որ ուրիշը մեզի չընէ . “ Որպէս կամիք թէ աբառոցեն ձեզ մարգիկ , այնպէս արասջիք և գուբ նոցա , , . (Ղ . Է . 31 .) Ուրեմն քիչ մը մտածեցէք . թէ որ Իծ զձեզ տէր կամ խաթուն ընելուն տեղը՝ ծառայ կամ ազախին ըրած ըլլար նէ , ինչպէս կուզէիք որ տէրեր . նիդ ու խաթուննիդ վարուէր հետերնիդ . կուզէիք որ խօսուածեամբ ու թթու կերպով վարուէր : Չէ , կուզէիք որ անուշուածեամբ սիրով ու գթութեամբ վարուէր : Ուրեմն արևու պէս յայտնի է հեռեանքն որ գուբ ալ ձեր ծառաներուն հետանանկ պէտք է վարուիք . “ Ի՞նչ զմերձաւորին ի քէն , , . (ՍԻՐ . ԸՖ . 18 .) Աս է որ Պօղոս առաքեալն ամմեն տիրւարոց կը յանձնէ . ծառաները խրատելէն ետքն որ ինչպէս պէտք է տէրերուն հետ վարուին , տէրերուն ալ կըսէ . Գուբ ալ ծառաներնուդ հետ պէտք է աղէկ վարուիք , անուշուածի հրամայէք իրենց , մտածելով որ ձեր տէրն ալ իրենցն ալ՝ Իծ է , սրուն գիմացն ամմենքնիդ ալ շաւասար էք . “ Եւ գուբ տեարք՝ զնոյն առնիջիք առ նոսա , ներելով առնել զպատուհասն . գիտասջիք թէ և նոցա և ձեր տէր գոյ յերկինս . և ակնառութիւն սչ գոյ առաջի նորա , , . (Եփե . Է . 9 .) Բարեպաշտ խաթուն մը աս բանս անանկ աղէկ հասկըցած էր որ՝ երբոր ծառաներուն ըրած պակասութեանը մէջ Իծ դէմ բան մը չիկար , ամմենին չէր յանգիմաներ զիրենք , մտածելով որ ինքն ալ թէ որ անոնց տեղն ըլլար նէ՝ չէր ուզեր յանգիմանութիւն լսել :

Բայց քանի՞ խաթուն կը գտնես , քանի՞ տէր , որ ասանկ մտածէ , աս զգուշութիւններն ընէ : Կարծես որ ծառաներն և ապախիններն Իծ արարածները չեն , իրենց ընկերները չեն , անանկ հպարտութեամբ կը վարուին ու կը խօսին հետերնին որ մարդ կապչի : Ինչ պակասութիւն որ ընեն , նաև առանց մտածելու , երբեմն պակասութիւն մըն ալ չըրած , կըսկսին յանգիմանել նախատել գէշ խօսքեր զուրցել և անասուններէն վար գնել զիրենք . անանկ կը պտտան կը կանչւբառեն որ կարծես թէ տունը միջոցնէ կուզեն ծառաներնու և ապախիններ .

նուն վրայ : Ան է ծառայից հետ վարուելու կերպը .
ան է եղբայրսիրութեամբ և անուշութեամբ վարուել
նին : Իսկ ճ ծառաներն և աղափինները՝ որ մեր եղբայր
ներն ու քուրերն են , որ մեզի համար կաշխատին , մե-
զի կը ծառայեն , մեզի կօգնեն , արժանի չե՞ն որ կա-
րեկցութիւն ունենանք վրանին . ասանկ վարուել կը
լայ հետերնին , պէտքը չէ որ քիչ մը խնայենք իրենց :
Թէ որ գժտիքի արժանի է ով որ ծանր կերպով կը
արամեցընէ ուրիշն՝ ինչպէս Բնի վճիռն է , “ Ամենայն
որ բարկանայ և զոր իւրում տարապարտուց , պարտա-
ւոր լիցի գաատասանի . և որ ստիցէ ցեղբայր իւր մորտա ,
պարտաւոր լիցի 'ի գեհն հրոյն , , . (Մտ . Ե . 22 .)
հապա քնչպէս կրնան արգարանալ ան տերերն ու խա-
թուններն որ անասուններէն վար կը գնեն ծառաներ-
նին , կանարգեն զիրենք , նախատական խօսքեր կըսեն
և անէծքներ կուտան անոնց : Մարդկութեան ալ գեժ
է ըրածնին , այ նախախնամութիւնը գէշի բանեցնել է ,
որ կրնար զիրենք աէր ընելու տեղը՝ ծառայ ընել . բայց
գիտնան որ ըրածնին պիտոր գանեն , ինչ կերպով որ
կը վարուին ծառաներնուն հետը նէ՝ Թծ ալ իրենց հետ
նոյնպէս պիտոր վարուի : “ Զի անողորմ գաատասան
լինելայ է այնմ , որ ոչ աւնիցէ զողորմութիւն , , . (Յով .
Թ . 12 .) Թողունք ուրիշ բաներն , ան է կերպն իրենց
սիրտ տալու որ աղէկ աշխատին , տանը բաներն աղէկ
նային , իրենց պարտքն աղէկ ընեն . ան է իրենց սիրտը
և պատկառելի ըլլալու կերպը : Զէ , ասիկայ սրտերնին
կտարել է , ասիկայ իրենց ատելի և արհամարհելի ըլ-
լալու կերպ է : Թէ որ ծառաները պարտքերնին չեն
ըներ , թէ որ իրաւցընէ անհոգ ու պակասաւոր են ,
կրնան սիրուախըր զիրենք յանգիմանել . կրնան ալ
պատժել , բայց սիրով հեղութեամբ համբերութեամբ ,
չէ թէ կատաղութի գազաններու պէս : Սուրբ գրքին
խօսքն է . “ Մի լինիր իբրև զառիւծ 'ի տան քում , և
մի նեխասաստ ընդ ծառայո քո , , . (Սի . Գ . 38 .) այս-
ինքն առիւծ մի գառնար տանդ մէջ , ծառաներուդ վրայ
մի յարձըրիր չեխելով . հեզ համբերող ու եղբայրա-
տէր եղիր :

Բայց խօսքով միայն անուշութիւն ընելը հերիք չէ .
պէտք է որ անը մը գործքով ալ ծառաներուն հետ ա-
ղէկ վարուի : Նախ պէտք է որ խնայէ իրենց , չափով

աշխատեալ տայ , չէ թէ անոնց պէս որ ծառաներնին
աշխատանքի տակ սասկի ալ նէ՝ հոգերնին չէ , կուզեն
որ կրցածէն ալ աւելի աշխատի , կարծես որ անոր մար-
մին երկրթէ է : Չէ թէ անոնց պէս որ կուզեն ծա-
ռաներնին գիշեր ցորեկ աշխատի առանց ամենեկին
հանգչելու . կարելի բան է առանց քուն ըլլալու , ա-
ռանց հանգչելու գիմանալ այնչափ աշխատանքին : Չէ
թէ անոնց պէս որ հազար բան մէկէն կը հրամանն ծա-
ռաներնուն , առ ըրէ , առ ըրէ , ան ըրէ կրսեն . ու թէ
որ ամենն ըսածնին ալ չքնէ նէ , կը պոռան կը պոռչը-
տան . բայց ծառաներն ու աղախինները հազար ձեռք
հազար սաք ջուներն որ ամենն բան մէկտեղ կարենան
ընել : Ծառային մէկն որ ասանկ տիրոջ մը հանգիպել
էր , տեսէք ինչ ըրաւ . տէրն այնչափ բան մէկտեղ կը
հրամանէր որ անկարելի էր ընելը . ծառան տեսնելով որ
լքենալիք չունէր , տիրոջն ամենն ըսածները չիկրնալով
ընէ՛ միշտ չեխ կը լսէր , օր մը առանց հրամաններուն
մէկն ալ ընելու՝ ելաւ գնաց պառկեցաւ աղէկ մը քուն
եղաւ : Տէրը չիտեսնելով զնկըր , սկսաւ ասգին անգին
փնտրուել , ետքը ետքը գաաւ որ պառկեր կը խռկար :
Քեզի պէս ծոյլն , ըսաւ . ան է քեզի հրամամածս . ու
սկսաւ նախատական խօսքեր ըսել : Ան տանը ծառան
ալ պատասխանեց . Մտիկ ըրէ , պարսն , ամենն ըսածդ
ընել անկարելի էր . ուստի հոգիս բերանս գալէն ետքը
չեխ ըսելու տեղն՝ աւելի լաւ է որ աղէկ քուն մը քա-
չեղեն ետքը լսեմ . անոր համար եկայ պառկեցայ : Աս
է անանկ անփնայ տէրերուն վատարկածն , աւելի ան-
հոգ կրկան ծառաներնին . վասն զի տեսնելով որ տէ-
րերնին չի խնայեր իրենց , քիչ քիչ սրտերնին կը պաղի ,
չեն սիրեր զիրենք , բռնաւորի տեղ կը գնեն , աշխա-
տանքէ կը թուլնան , հոգերնին չըլլար տանը բաներուն
դժուշուրթիւն ընելու , կարենան նէ՝ ել երթանք ալ
կընեն :

Խնայեցէք ուրեմն ծառաներնուդ , չափազանց աշխա-
տանք մի պահանջէք , տանն տուէք իրենց հանգչելու :
Սուքը Գարուլոս Պորոմեան կարգինալը տեսէք ինչպէս
էր խնայէր իր ծառաներուն . որովհետեւ ինքն առ-
տուանց կանուխ կելլէր . վախնալով որ չըլլայ թէ ծա-
ռաները գեռ բաւական չիհանգչած արթննան՝ կա-
մայուկ մը սոգին ծայրերովը կը քալէր : Տեսէք որ ան

ալ ինչպէս խնայելով կը վարուի հետերնիս . ամենեին կրցածնէս աւելին չի պահանջեր , գոհ կըլլայ կրցածովն որչափ ալ քիչ կարենանք ընել , կարեկցութիւն սիրով և անուշութեամբ կը վարուի հետերնիս . “ Դու որ սիրեսդ զօրութեամբ , հեղութեամբ դատիս , և բազում խնայութեամբ դարմանէս զմեզ ” . (Իսայ . ԺԲ . 18) Խնայեցէք իրենց՝ մանաւանդ երբոր հիւանդութիւն կըզգան , իրենց առողջութեանը համար պէտք եղածը հոգացէք , օգնեցէք իրենց՝ ինչպէս որ կուզէիք որ ուրիշները ձեզի օգնէին՝ թէ որ անոնց տեղն ըլլայիք նէ :

Երկրորդ՝ պէտք է որ տէրերը ծառաներնուն ճիշդ վճարեն իրենց պարտքն , այսինքն կերակուրնին ու վարձքերնին ատենին ատն : Ոմանք կուզեն որ ծառաներնին աշխատի առանց հանգչելու , և գեանառիւծի պէս առանց ուտելու՝ օգով միայն ապրի . կուզեն որ կերակուր եփող ազատիներնին հնգկաստանի ցեղ մը մարդկանց պէս հոտով միայն ապրին , այնչափ քիչ տակէք կուտան իրենց : Լսիկայ անիրաւութիւն չէ . զիրենք ծառայութեան առած ատեննիդ՝ խոտացաք հարկաւոր ուտելիքնին և ըմպելիքնին տալու , ուրեմն պարտրկան էք , պէտք է որ տաք . մանաւանդ որ ծառաներն և ազատիները թէ որ բաւական կերակուր և ըմպելիք չունենան նէ՝ չեն կրնար աշխատանքի գիմանալ , չեն կրնար ձեզի ազէկ ծառայել : Լսող պատճառ ալ կուտաք որ քիչ քիչ հաւատարմութիւննին ալ կորսնցընեն , և իրենցմէ ձեռք երկրնցընել սորվին փորերնին կշտացընելու համար , և անուննիդ ազահ և անգուժ հանեն :

Երկրորդ բանէն աւելի ծառաներուն վարձքն ատենին պէտք է տաք , չիղրկէք զիրենք , սաակ մը վար չիղարնէք , գժուարութիւն չընէք ապու , հոգինին չհանէք ինչուան որ տալու ըլլաք նէ : Տեսէք ինչ կըտես առաքեալը . “ Տեսաք , զիրաւունս և զհաւատարմութիւն ծառայից ձերոց շնորհեցէք . գիտաստիք զի և ձեր տէր գոյ յերկինս ” . (Գող . Գ . 1 .) այսինքն ծառայից իրաւունքն՝ իրենց արգեսանցը հաւատար վարձքն՝ ինչ որ իրենց պարտրկան էք նէ՝ առէք . վասն զի գուք ալ երկինքը տէր ունիք : Վայ անոնց որ ծառաներնուն վարձքը չեն տար , գործաւորներուն աւուրչէքը կը

կարեն. աս անանկ մեղք մըն է՝ որ սուրբ գիրքն արուն
ընելու հետ հաւասար կը դնէ. « Հեղու արիւն՝ որ
զլանայ զվարձո վարձկանի », (ՄԻՐ. ԼԻԹ. 27.) աս ա-
նանկ մեղք մըն է որ առ ամ կը բողբէ. « Մի զլանայիս
զվարձս անանկին . . . և մի բողբ հարկանիցէ զքէն առ
տէր », (Ք. ՕՐԻՆ. ԻԿ. 14.) Չէ թէ միայն վարձքեր-
նին չիտայն, այլ նաև ուշացրնելն ալ, տալու դժուա-
րութիւն ընելն ալ մեղք է. ինչպէս տէրեր կան որ մե-
ծութիւն ցցրնելու համար՝ կրցածնէն աւելի ծառայ
կը պահեն, և ետքը վճարելու համար նեղութիւն կու-
տան իրենց. ինչպէս ազահներ ալ կան որ բանւորնե-
րուն աւուրջէքն ինչուան որ տալու ըլլան նէ՝ հոգինին
կը հանեն, հաշիւ հաշուի վայ կրնեն, կը քաշեն կը քաշ-
կուտեն, ետքը ետքը վճարքը պակաս կը բերեն. երբեմն
ալ սողկի տեղ ցորեն կամ ուրիշ բելք կուտան որ
ուղած գիներին վրան դնեն : Չէ, չէ, ասոնք արդա-
րութիւն չեն. ծառաներուն՝ բանւորներուն իրաւունքը
պէտք է վճարել, պէտք է ատենին վճարել, պէտք է
ամբողջ վճարել, պէտք է դաշնագրութիւնն ինչպէս որ
է՝ անանկ վճարել, թէ որ սասակ խոստացեր էք՝ սասակ
վճարել. թէ որ ցորեն՝ ցորեն, բայց չէ թէ փտտած
ցորեն, կամ աւելի գնով. Թէ որ չէ, գողութիւն ըրած
կըլլաք և անիրաւութիւն. տեսէք ինչ կրսէ սուրբ գիր-
քը. « Մի ագգին վարձք վարձկանին առ քեզ մինչև
ցառաւուս », (ՂԼԿ. ԺԹ. 13.) այսինքն ծառայիդ՝
բանւորներուդ վարձքը մէկէն տուր, չըլլայ որ գիշեր
դը քովդ պահես : Ուրիշ տեղ ալ կրսէ. « Ահաւասիկ
վարձք մշակաց առ ձեզ են. զրկեալն ի ձէնջ աղաղա-
կէ, և բողբ հնձողացն եհաս յականջս տեսան զորու-
թեանց », (ՅՏԻ. Ե. 4.) այսինքն բանւորներուն վարձ-
քը գեռ քովերնիդ է, ձեզմէ զրկանք քաշողներն եր-
կինք կը բողբեն, և իրենց բողբը կը լսէ ամ : Ինչուան
հիմայ մարմնաւորի կողմանէ տէրերուն ինչ պարտք
ունենալը հասկըցանք. հիմայ տեսնենք հոգեորի կող-
մանէ ալ ունեցած պարտքերնին :

Ամենէն խիստ պարտքն որ ունին տիրւածիք իրենց
ծառաներուն, բայց ամենէն աւելի մոռցուած ու
բանի տեղ չի գրուած պարտքն ան է որ պարտկան են
հոգ ունենալ ծառաներնուն և աղախիններնուն բարի
վարքին վայ՝ որ բարեպաշտ և երկիւզած ըլլան : Վոզոս

առաքելոյն խօսքն է . “ Իսկ եթէ որ իւրոց և մանաւանդ ընտանեաց խնամ ոչ տանկցի , 'ի հաւատոցն ուրացեալ է , և չար ևս քան զանհաւատսն է , , . (Թ . ՏԻՎ . Ե . 8 .) այսինքն ով որ իր ընտանեացն ու ծառայոց վրայ հոգ չունի , փոյթը չէ Ծոյ գէժ ընեղին' հերիք է որ իրենց ծառայութենէն չիսպակսն , անանկ մարդը քրիստոնեայ չէ , իր հաւատքն ուրացած է , անհաւատներէն ալ գէշ է : Ասկէց կը հետեի որ տէր մը պարտական է նախ ասեն ասլու ծառաներուն' որ իրենց քրիստոնէական պարտքերը կատարեն , ազօթքնին ընեն , ժամ երթան , մանաւանդ ասնի օրեր , ստեպ խոտովանմը ըլլան' սրբութիւն աւնեն , հոգևոր բան լսեն , մանաւանդ քրիստոնէական վարդապետութիւն ու խրատ' որոնցմով կը սորվին ինչ որ պարտական է քրիստոնեայ մը գիտնալու հաւատալու և գործքով ընելու : Բայց եկուր նայէ որ աւելի աս բանիս գէժ , այսինքն բարեպաշտութեան ու ջերմեռանգութեան գէժ , բաներ կը լսուին որ մարդ կապչի : Խօսք հասկընալու համար . ինքզ' ազատին մը բարեպաշտ ու ջերմեռանգ է , կուզէ ասնին իր ազօթքն ընել , կուզէ կրցած օրը պատարագը տեսնել , կուզէ ստեպ խոստովանանք ըլլալ' սրբութիւն աւնել , կուզէ հոգևոր լսելու երթալ : Թէ որ խաթունն ալ բարեպաշտ ու ջերմեռանգ է , սիրով կը թողու , կուրախանայ ալ' անանկ ազատին ունենալուն համար . բայց թէ որ խաթունը բարեպաշտ չէ , ապին հեզ մը խոստովանանք եղողներէն է , թէ որ ունայնասեր է ու զրօսանքէն ուրիշ բան չի փնտրուեր , թէ որ սովորութեան և երկնալու համար միայն ժամ գնացողներէն է , որովհետև ազատնայն ջերմեռանգութիւն իրեն յանգիմանութիւն մըն է , չի կրնար ազէկ աչքով նայիլ վրան , բարեպաշտութիւնն ու սրբութիւնն յանցանքի մը պէս երեսը կը զարնէ , “ ջերմեռանգներէն վտանալու է , , կրտէ , “ այնչափ բարձրէն լծաչիլ պէտք չէ , քու ծառայութեդ պարտքերն ընելց . հերիք է , , : Նմանապէս աներր կան որ ծառանին խոստովանանք ըլլալու երթալ ուղէ նէ , “ խոստովանանք չի լսընար , , կրտէն . Թէ որ հոգևոր լսելու' քրիստոնէական վարդապետութեան ուղէ երթալ , “ ես քեզի վարձք կուտամ որ առւեր կենաս քու ծառայութիւներդ ընես , , կրտէ : Ե՛հ , ինչ գէշ նշան է երբոր տէր մը ասանկ կը խօսի .

ո՛հ, ինչ գայթակղական խօսք է ըսածը : Արեւիլ բան է որ քրիստոնէայ մը չի գիտնայ որ ամեննուս պարագն է այ ծառայելը , չի գիտնայ որ Թժ ամեննուս աէրն է՝ ամենն արորջնէ վեր , չի գիտնայ որ ծառայ մը երբոր մէկուն ծառայութեանը կը մտնէ՝ միշտ կիմացուի որ իր քրիստոնէական պարագերն ընելու տանն պիտոր ունենայ , իր վերկութեանը հարկաւոր եղած բաներէն չի կրնար հրաժարիլ :

Բայց թէ որ ստէպ խոստովանեքի արքութիւն առնելու երթան , թէ որ ստէպ քարոզ լսելու՝ քրիստոնէական զարգապետութեան երթան նէ , ատեն չեն ունենար իրենց ծառայութիւններն ընելու՝ կրնեն : — Անանկ է նէ պէտք է այ ծառայութիւնը թողուն՝ ձեզի ծառայելու համար . առ ինչ անխելք խօսք է : Փառք տուէք այ որ առանկ բարեպաշտ ծառաներու հանգի պեր էք , որ այնէ կը վտնան , ստէպ կը խոստովանին ու կը հազորդուին , հոգևոր խրատ կը լսեն , ազօթքնին կընեն . վասն զի առանկները սրտանց հաւատարիմ կըլլան տէրերնուն , կը սիրեն զանոնք ու կը մեծարեն . հաւատարիմ կըլլան լեզուով , պատուով կը խօսին , շնորհքով պատասխան կուտան , ամենեին բերնեղնէն խօսք մը չեն հաներ որ տերերնուն վնաս ըլլայ . հաւատարիմ կըլլան ձեռքով , աշխատանքէ չեն փախչիր , տանը բաներուն վրայ հոգ ունին , ամենն պարտքերնին կընեն : Իրաւ՝ կերենայ որ շերմեանգութեան համար քիչ մը տանն կը կորսնցընեն , բայց անոր տեղն իրենց հաւատարիմ ծառայութեամբը կը լեցընեն , առանկին պարայ չեն անցըներ , գատարկաբանութիւն չեն ըներ , զբոսանքի՝ պարտելու չեն երթար , ամենն ջանք կընեն տէրերնին գոհ ընելու , ազէկ ծառայելու իրեն , և առանկով աւելի շահաւոր կըլլան տերերնուն :

Սուրբ Իսիդորոս խեղճ երկրագործ մըն էր , բայց ամենն որ պատարագը կը տեսնէր , ետքը կերթար երկիր վարելու : Անոգամին մէկը զինքն ամբաստանեց արորջն որ աշխատանքին տանը ժամը կանցըներ : Տէրը կանչեց զինքն և ըսաւ . Ըրած շերմեանգութիւնդ ազէկ է , բայց ես քեզի աւուրչէք կուտամ որ աշխատես , չէ թէ ժամ երթաս ազօթք ընելու : Սուրբ Իսիդորոս խոնարհութեամբ լսելէն ետքն ըսաւ . Տէր իմ՝ եկուք նայէ որուն ըրած աշխատանքս . թէ որ պակաս գըտ-

նեա նէ , աւուրչէքս պակսեցուր : Հետեւեալ օրն ելաւ գնաց աէրն իր երկիրները տեսնելու . մէյնն ալ ինչ կը տեսնես , սուրբ Խիդորոս եզնեքն արօրին լծեք և ինքք ժամ գնացեր էր պատարագ տեսնելու . անասուններն ինքիրեննուն երկիրը կը հերկէին , կերթային ու կը գառնային՝ ինչպէս մաճ բունոզ մը ունենային որ զիրենք վարէր : Այլչեցաւ մնաց աէրը . հասկըցաւ որ Թժժ աս հրաշքովն ինչ իմացընել կուզէր . կանչեց զուրբն , և իրեն հրաման տուաւ որ իր ջերմեանդուծիւնը ձեռքէ չիձգէ : Անանկ է , բարեպաշտուծիւնը՝ ջերմեանդուծիւնն՝ Թժժ վախնալն՝ արգելք չըլար ծառաներսն իրենց պարտքը կատարելու , այլ մանաւանդ ալ աղէկ ընել կուտայ իրենց ծառայուծիւնը :

Բայց գնենք ալ որ երբեմն հոգևորի պատճառաւ ձեր ծառայուծենէ պակսին , կամ աներնուգ կարգին կանոնին . հեա չիյարմարի անոնց ժամ երթալու առեւնը , մանաւանդ քրիստոնէական վարդապետուծիւն ու հոգևոր խրատ լսելու առեւնը որ գրեթէ ձեր կերակրին առեւնը կը պատահի , որովհետեւ նորելուք սովորուծիւն մըն է հիմայ ուշ սեզան երթալը , որ լծէ զձեզ և թէ ծառաները կը զգիէ երեկոյեան օրհնուծիւնէն ու հոգևոր բան լսելէն : Ուրեմն մարմնաւոր սեզանի համար օրինաւոր բան կը սեպէք հոգևոր կերակրէն զսկել թէ ծառաներնիդ և թէ ձեր հոգին : Թէ որ աներնուգ կարգին կանոնին հեա չիյարմարիր ժամ երթալու առեւնը նէ , պարտական էք ձեր կարգը փոխելու . որպէս զի արգելք չըլլայ՝ գոնէ ասնի օր ձեզի և ծառաներնուգ հոգևոր խրատ լսելու , մանաւանդ քրիստոնէական վարդապետուծի , ժողովրդապետներնուգ քարոզը , որանք Թժժ գրուած են ձեզի մեկնելու և հասկըցընելու քրիստոնէական պարտքերնիդ : Թէ որ երբեմն օրինաւոր պատճառ մը ունենաք , կամ գիպուածը բերէ որ ծառաներն ազախինները չիկրնան դալ , համբերուծիւն , բայց առ չիթողուլն որ գան , բայր ձմեռն արգելուլ զիրենք քրիստոնէական վարդապետաւի լսելէն՝ աներ , նուգ կարգին կանոնին չիյարմարելուն համար , կրսեմ ու նորէն կրսեմ , խղճմասնքի գեմէ , չէք կրնար ընել , Թժժ մեծ պատասխան սնիք աալու : Այնչափ իրաւ է բաժնս որ՝ սուրբն Վարդոս Պարմեանը կարգիէ արձակուած Թալու անոնց , որ ծառաներնուսն չեն թողուր

քրիստոնէակեան վարդապետութեան երթալ, ու հարկաւոր գիտնալու բաները սորվիլ: Ինչէն է որ գեղացիներն աւելի գիտեն հաւատքի բաներն, ու քրիստոնէակեան պարտքերնուն աւելի տեղեկութիւն ունին, չէ թէ միայն ծառաներէն աւելի, այլ նաև շատ պարտններէն ու խաթուններէն. վասն զի գեղացիները քրիստոնէակեան վարդապետութիւն լսելու կերթան, ոչ ցուրտ կը նային ոչ տաք, հարկաւոր բաները կը լսեն ու կը սորվին. իսկ ծառաներուն շատն, երբեմն նաև տէրերնին ալ, չեն գար հոգևոր լսելու, քրիստոնէակեան պարտքերնին սորվելու, աշխրջիս անկարգ սերգբունքներէն ուրիշ բան չեն լսեր: Ձեր առջինները, ձեր պապերը, ինչպէս կը յարմարընէին տներնուն կարգ կանոնն որ՝ թէ իրենք և թէ ծառաներնին ժամն չէին պակասը. ինչո՞ւ համար դուք ալ անոնց պէս չիկրնաք պիտոր ընելու: Գիտէք ինչո՞ւ. վասն զի երկիւղածութիւնը պակասած է, անոնց ունեցած հոգը չունիք ձեր հոգւոյն փրկութեանը. սա է բուն պատճառը. հերիք էր որ այ վախը քիչ մը աւելի տպաւորուէր սրտերնուդ մէջը, մէկէն ճարը կը գանկէիք, կարգերնիդ կը փոխէիք, ձեզի ալ ծառաներնուդ ալ ատեն կը լլար ժամ երթալու, հոգևոր խրատ՝ քրիստոնէակեան վարդապետութիւն լսելու:

Հոգևորի կողմանէ տէրերուն ու խաթուններուն երկրորդ պարտքն է արթուն կենալ ծառաներուն և ազատիներուն վարքին վրայ, գիտել որ ինչպէս կը խօսին, ինչպէս կը վարուին, աղէկ է, գէշ է բանած ճամբանին. և երբոր կիտանան կը սեսնեն որ քրիստոնէի վարք չէ ունեցածնին՝ պէտք է խրատեն յանդիմանեն ամեն ջանք ընեն զփրենք ճամբայ բերելու: Ասիկայ ամենէն հարկաւոր պարտքերնուն մէկն է. բայց կարծես որ աս բանիս ամեն բանէն եւել անհոգ են տէրերն ու խաթունները. հերիք է որ իրենց աղէկ ծառային, իրենց հաւատարիմ ըլլան ծառաներն և ազատիներն, այ հաւատարիմ եղեր են՝ չեն եղեր, այ ծառայեր են՝ չեն ծառայեր. այ դէմալ ըրեր են՝ հոգերնին չէ: Կը պոռան կը յանդիմանեն, անասունի տեղ կը դնեն ծառան կամ ազատիւնը՝ թէ որ ծառայութիւն մը ատենին չընէ, յանկարծ գաւաթ մը կտորէ, կամ պղտի բան մը փճաղլն. բայց ուրիշի վրայ գէշ կը խօսի եղեր,

ազգայնականներ եղեր, այն չի վախնար եղեր, փոյթներին չէ, բերանին չեն բանար, խրատ մը յանգիմանութիւն մը չեն տար: Իսկ ճ մարդիկ, ետքերին չեն մտածեր: Պողոս առաքեալն է ըսողը. Ով որ ծառաներուն հոգ չի տանիր, հաւատքն ուրացած է, քրիստոնէայ չէ, ան հաւատէն ալ գէշ է: Ամեն տուրք վարդապետները մէկերեան կրտսն որ այ պատուիրանքն որ հայրերը մայրերը կը պարտաւորէ զաւկներնուն վայ արթուն կենալ, գիտել անոնց վարքը, խրատել և յանգիմանել երբոր գէշ բան մը կրնեն, նոյն պատուիրանքը կը պարտաւորէ նաև տէրերն ու խաթուններն իրենց ծառաներուն և ազախիներուն վայ արթուն կենալ, անոնց հոգևորին հոգ ունենալ, հայրութիւն մայրութիւն ընել անոնց, որովհետև շատը ծնողք չունին, ունեցողներուն ծնողքն ալ զաւկներն ծառայութեան տալու ատենը տէրերուն ու խաթուններուն կը վտահանան որ աչք ունենան անոնց վարձուներն վրայ, ու նային որ քրիստոնէաբար ապրի զաւկներն: Իսկ երբոր խրատուելէն յանգիմանուելէն պատժուելէն ետքը գէախելուներն գլուխներն չեն ժողվեր, վարքերն չեն շտկեր, գուրս ըրէք վարձուներն զիրենք. անանկ ծառայ՝ անանկ ազախին պէտք չէ ձեզի: Ասանկ կրնէր Դաւիթ մարգարէն, ասանկ պէտք է ընէք գուրք ալ. “Ոչ բնակէր ՚ի մէջ տան իմոյ որ ասնէր զամբարտաւանութիւն, որ խօսէր զանօրէնութիւն”, (Սղ՝ Ծ. 7.) անպարկեշտ՝ բերներնուն չափը չիգիտցող՝ ախտաւոր մարդիկը հեռու ըլլան աներնէդ, չէ նէ շատ կերպով վնասակար կրնան ըլլալ ձեզի ալ, զաւկներնուդ ալ:

Տէրերուն ու խաթուններուն հոգևորի կողմանէ ունեցած երրորդ պարտքն է՝ ծառաներնուն բարի օրինակ ապլը, թէ գործքով, թէ խօսքով, և թէ ամեն վարձուներնուն մէջ. վասն զի ասանց բարի օրինակի ամեն բան պարտաւ է, խրատն ալ յանգիմանութիւն ալ սպասուալիքն ալ անօգուտ է. բարի և չար օրինակը խիստ շատ աւելի ուժ ունին իրենց կտակէն մզելու որիշները, քան թէ հազար խօսք ու խրատ: Աս բանիս վայ չերկրնցրնեմ, մտքերնիդ բերէք ինչ որ ըսի ծնողաց ըսի օրինակ տալուն վրայ իրենց զաւկներուն. նոյն պարտքն ունին տէրերն ու խաթուններն իրենց ծառաներուն և ազախիներուն:

Ըստ ծներո համառօտեմ. տէրերուն ու խաթուններ
 րուն պարտքն երկու տեսակ է, հոգևոր ու մարմնաւոր :
 Մարմնաւորին կողմանէ պարտրկան են եզրայրտիրու-
 թեամբ հեղութեամբ ու կարեկցութեամբ վարուիլ
 ծառայից հետ, պէտք եղած ուտելիքնին և ըմպելիքնին
 տալ, անխնայ չաղխատցընել զիրենք, հանգչելու ատեն
 ալ թողուլ, ու վարձքերնին չուշացընել, մեկէն ատե-
 նին տալ : Իսկ հոգևորի կողմանէ պարտրկան են ատեն
 տալ իրենց՝ որ քրիստոնէական պարտքերնին կատարեն,
 արթօն կենալ վարքերնուն վրայ, պահուութիւննին
 խրատել և յանդիմանել, ու բարի օրինակ տալ իրենց :
 Թէ որ տէրերն ու խաթուններն աստեկ ընելու ըլլան
 նէ, մահուան ատեն խղճմտանքնին զարնելու անող՝
 պիտոր ուրախանան . քնի առջևը, որ ծառաներնսն
 հետ մեկտեղ գտաէ պիտոր զիրենք, գողալու տեղն՝ իր
 բերնէն ապրիս լսեն պիտոր իրենց ըրած կարեկցութեը
 եզրայրտիրութեանն ու ողորմածութեանը համար, և
 յաւիտեանական վարձուց ալ արժանի պիտոր ըլլան .
 « Երանի ողորմածաց, զի նոքա զողորմութիւն գըտ-
 ցեն », (Մփն . Է . 7) :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԼԸ .

Աստուծոյ հինգերորդ պատարիակն իւրայ .

« Մի սպանաներ », :

() Երրորդ պատուիրանքին մեկնութիւնը տեղն ՚ի տե-
 րքն ընելն ետքը, ինչպէս որ անանկ հարկաւոր պա-
 տուիրանքի մը համար պէտք էր, հիմայ դանք հինգե-
 րորդ պատուիրանքին՝ որ կարգիլէ ուրիշը չըսպաննել,
 մարդ չիմուցընել . « Մի սպանաներ », :

Ուրեմն կրնաք ըսել, ելլենք երթանք, ասորուան
 յորդորակը մեզի չի յարմարիր . վասն զի մինք մարդ
 սպանած չունինք, փառք եյ, և ոչ ալ սպաննել կու-
 ղենք : — Բայց կեցէք քիչ մը, մտիկ ըրէք ըսելիքս, կը
 տեսնէք որ ասորուան յորդարակս ալ հարկաւոր է ամ-
 մնուգ թէ չէ : Տեսնենք ուրեմն ինչ է եյ արգիլածն

աս հինգերորդ պատուիրանքովը, սրբափ ծանր մեղք է աս պատուիրանքին գէժ ընելն, ու քանի կերպով կըլլայ աս պատուիրանքին գէժ մահացու մեղք ընել :

Դ՞նչ է այդ արգիլածն աս հինգերորդ պատուիրանքովը : Անիրաւ տեղն ուրիշը չըսպաննել . աղէկ գիտելու է անիրաւ տեղն . վասն զի մարդ մեռցընելը՝ միշտ մեղք չէ, մեղքն ան ատենն է՝ երբոր մէկն անիրաւ տեղն, առանց օրինաւոր պատճառի, կամ առանց իշխանութիւն ունենալու՝ ուրիշը կը մեռցընէ . խօսք հասկընալու համար . մեկուն վրայ աւազակ մը կը յարձակի՝ զինքը մեռցընելու . ոչ կրնայ փախչիլ . ոչ կրնայ զինքը պաշտպանել, ուրիշ ճար չիկայ աւազակն սպաննելէն ՚ի զատ . ուրեմն թէ որ սպաննէ, մեղք չի գործեր . վասն զի անզգամ աւազակին ձեռքէն իր կեանքը խալըսելու համար կրսպաննէ : Բայց իրաւ է որ եթէ իր կեանքը տայ, և աւազակը չըսպաննէ նե, որպէս զի անոր հոգին չիդատապարտուի, խիստ մեծ եղբայրսիրութիւն կրնէ, և շիտակ իր հոգին արքայութիւն կը թուչի, վասն զի անկէց մեծ սէր չըլլար՝ որ մէկն իր կեանքն ուրիշի համար տայ . “ Մեծ ևս քան զայս սէր ոչ ոք ունի եթէ զանձն իւր գիցէ ՚ի վերայ բարեկամաց իւրոց ” . (Յ. 4 . ԺԵ . 13 .) Ասանկ ալ մեղք չէ արդար պատերազմի մէջ թշնամիներն սպաննել . մեղք չէ երբոր գատաւորն սպաննել կուտայ չարագործները, վասն զի հասարակաց բարիքն ասանկ կը պահանջէ . թէ որ չէ, աշխարհին մէջ մէկը չէր կրնար ապրիլ, մարդուս ոչ կեանքն և ոչ ունեցածն ապահով կըլլար, մարդիկ գազաններէն գէշ կըլլային : Մարդկային ընկերութիւնը, որ և իցէ տէրութիւն մը, մարդուս մարմնոյն պէս է . երբոր մարմնոյն մէկ անդամը փտտած կամ թունաւորած է, և կրնայ բոլոր մարմինն աւրել, ի՞նչ կրնենք կը կտրենք կը նետենք ան անգամը՝ բոլոր մարմինը պահելու համար : Ասանկ ալ մարդկային ընկերութեան կամ տէրութեան մը մէջ երբոր գէշ մարդիկ կը գրտնուին որ կրնան աւրել ուրիշները, կրնան փնասել ուրիշներուն, պէտքէ վերցընել զանոնք աշխարհին վրայէն, որպէս զի ուրիշներն ազատին : Անոր համար կը կարգանք սուրբ գրքին մէջ որ Թժ քանի յանցանքի պատիժ մահ գրաւ . (Թ. 17 . 15 . 17 . 30 .) Բայց օրինաւոր իշխանութիւն ձեռքով յանցաւորն առաջուց քննել

լով ու գատապարտելով, չէ թէ ամեն մարդ ինքիրեն յանցաւորն սպաննելով: “Որ հեղու զարիւն մարդոյ, փոխանակ արեան նորա հեղցի արիւն նորա” (Մտնդ. Թ. 6) Ուրեմն մարդասպանութեան մեղք ըլլալը չէ թէ ուրիշը մեռցընելուն վրայ է, այլ անիրաւ տեղն և տուանց օրինաւոր իշխանութեան մեռցընելուն: Աս է որ կարգիլէ ԹԾ հինգերորդ պատուիրանքովը՝ “Մի սպանաներ”:

Պէտք է որ հիմայ հոս կենամ ցցընում ձեզի ինչ մեծ՝ քնն սոսկալի յանցանք է մարդասպանութիւն ընեղն, այսինքն անիրաւ տեղն ուրիշի կեանքը վերցընելը: Ո՛հ, աս յանցանքին մեծութիւնը հասկընալու համար՝ հերիք է որ մեր վրայ երևակայենք. դնենք որ աւազակ մը գանակը ձեռքը վրանիս յարձկէր՝ անիրաւ տեղն զմեզ սպաննելու, կեանքերնիս վերցընելու. ամեն ազաջանք ընդունայն ըլլար, ուզէր սպաննել զմեզ: Ո՛հ, ինչ անգթութիւն, ինչ սոսկալի անօրէնութի կը սեպէինք. աս ան անօրէնութիւններէն մէկն է՝ որ երկինք կը բողբէ, Եղմէ վըժժիտդուութիւն կը պահանջէ. “Գոչումն արեան եղբոր քո բողբէ առ իս յերկրէ” (Մտնդ. 7. 10) ըսաւ ԹԾ Կայենին՝ որ Աբէլ իր էղբայրն սպաններ էր. անգութ անղգամ, անմեղ եղբորդ արիւնը վըժժիտդուութիւն կը պահանջէ ինծմէն: Անոր համար ԹԾ մարդասպանութեան պատիժը մահ գրաւ, հրամանց որ մարդասպանին ներում չըլլայ. “Սպանող է, մեռցի. մահու մեռցի որ սպանանիցէն” (Թոոց. ԼԵ.) վասն զի կենաց արժանի չէ ով որ անիրաւ տեղն ուրիշի կեանքը կը վերցընէ. և անանկ խիստ էր աս հրամանն որ, խորանին քովն ալ ապաւինած ըլլար սպանողն՝ անկէց ալ պէտք էր որ առնէին մեռցընէին զինքը: Ինչուան կը հրամայէր ԹԾ որ անասուններն ալ երբոր մարդ կըսպաննէին, յանցաւորի կամ մեղք գործելու ընդունակ եղողի պէս սպաննուին, ու անոնցմէ ալ կը պահանջէր ըրած արիւննին. “Եւ զձեր արիւն շնչոյ խընդրեցից՝ ի ձեռաց ամենայն գաղամասց” (Մտնդ. Թ. 5):

Անոր համար մարդկային օրէնքներն ալ միշտ սաստիկ պատիժներ գրած են մարդասպաններուն: Քաղաքական օրէնքը կը հրամանէ սպաննել միշտ մարդասպանն, աւելի կամ պակաս տանջանք ու նախատիք տալով իր ըրած սպանութեանը պարագաներուն ծանրութեանը

համեմատ : Իսկ եկեղեցական օրէնքը կամաւոր սպանութեան համար հին ասեմն ապաշխարանք գրած էր որ մարգասագանք բոլոր կենացը մէջ ժամէն գուրս կենայ ու չիկրնայ սուրբ հազորդութիւնն ընդուեկլ բայ 'ի մահուան ասեմնէն : Այսու ամենայնիւ կը գտնուին քրիստոնէականեր ալ, որ մարգ սպաննելը մեծ բանի մը տեղ չեն գներ, ու թէ որ մահուընէ չիվտնային նէ, կրսպաննէին ալ ուրիշը : Անշգամ անօրէն բարբարոս մարդիկ . թէ որ մէյո՛ր իմանային ինչ ըսել է ուրիշի կեանքը վերջընել, ուրիշի արիւնը մանել, իրենց նման մարդն՝ իրենց եղբայրն՝ ի պատկեր այ ստեղծուած արարածն սպաննել . և անանկ վիճակի մը մէջ՝ որ ոչ կրնայ խոստովանանք ըլլալ և ոչ մահուան պատրաստութիւն տեսնել, կը սարսափէին, և աշխրբքիս վրայ այսչափ անգուժ սպանութիւններ չէին ըլլար : Ո՛հ, իրաւ է որ մարգ ս երբոր իր կրքերուն տայ նէ զինքն, ամմն գտններէն ալ գէշ է :

Բայց հոս գիտնալու բան մըն ալ ան է՝ որ աս հին գերորդ պատուիրանքը որովհետեւ ամմն կերպով մարգ մեռցընելը կարգիլէ, ուստի և ոչ մարգ ինքը զինքը կրնայ մեռցընել, վասն զի ինքն ալ մարգ է : Դոնտտեան հերեպիկոսներն անձնասպանութիւն մեղք չէ կրսէին, մանաւանդ առաքինութիւն կը սեպէին իրենք զիրենք մեռցընելը . միկը բարձր տեղէ մը զինքը վար ձգէր, զինքը ջրի կամ կրակի մէջ նետէր, վառած հնոցի մէջ կամ ուրիշ ինչև իցէ կերպով զինքն սպաններ նէ, մարտիրոս եղաւ կրսէին . ատէք ինչ խենթութիւն, ասկէց մեծ մոլորութիւն կրնայ ըլլալ : Սուրբ գիրքն յայտնի կը օրովեցընէ մեզի որ մեր կենացը տէրը մենք չենք, Թժ է . “ Կենաց և մահու գու ունիս իշխանութիւն ” . (Իճադ . ԺԿ . 13) : Եւ որովհետեւ Թժ է մեր կեանքը տուողն, և ինքն է որ ամմն վայրկեան կը պահէ կեանքերնիս, իրեն կիյնայ վերջընելն ալ երբոր ինքը կուզէ . ամմնէին օրինաւոր բան չէ որ մենք զմեզ սպաննենք . Թժ իրեն պահէր է աս իշխանութիւնը . “ Ես սպանանեմ, և ես կեցուցանեմ ” . (Ք . Օրն . ԼՔ . 39) : Ուստի սուրբ Օգոստինոս ասանկ կը ձեռնարկէ . Թժ հին գերորդ պատուիրանքովը կարգիլէ մարգ սպաննելը . Իսկ ինքը զինքն սպաննողը մարգ կրսպաննէ, ուրեմն ծանր մեղք կը գործէ այ հինգերորդ պատուիրանքին գէմ :

Իրաւ սուրբ դրոց և եկեղեցական պատմութեան մէջ քանի մը օրինակ կոյ իրենք զիրենք մեռցնողներու . ինչպէս նա կուսանքն Ապողոնիա և Պեղադիա , որոնցմէ մէկը դեռ դաշինճներն իրեն չիմօտեցած՝ ինքը զինքը կրակին մէջը նետեց մարտիրոս ըլլալու համար . իսկ մեկալը մարտիրոս ըլլալէն առաջ՝ անհաւատներուն պզծութենէն խալըտելու համար՝ զինքը պատուհանէն վար ձգեց մեռաւ : Ինչպէս Սամփսոն ալ փղշտացիներն սպաննելու համար տունը փցցուց , ինքն ալ տակը մնաց մեռաւ : Բայց սուրբ Օգոստինոս կրտէ որ ասանկներն նոյն ազգեցութիւն մը ունեցան , այսինքն ԾԾ որ կենաց ու մահու տէր է , ազգեց իրենց՝ հրաման տուաւ որ անանկ ընեն . չէ նէ՝ մեղք կրլար ըրածնին , ու նք ըլլալու տեղը կը գատապարտուէին : Ուրեմն ոչ երբեք կրնայ մէկն սուղպակի ինքը զինքը մեռցնել . անանկ որ եթէ մէկն յուսահատութենէն Յուգայի պէս անաստիճանը հասնելու ըլլայ ձէ , նոյն բանն է որ ինքը զինքը գժոխքին մէջը ձգէ :

Ուղղակի ինքը զինքը մեռցնել ըսի . վասն զի թէ որ մէկն անուղղակի պատճառ մը ապ իր մահուանը՝ թէ գործքով ըլլայ և թէ զանցառութեամբ , գիտնալով որ անկէց իր մահը պիտոր հետևի , կրնայ երբեմն օրինաւոր ըլլալ : Ինչպէս մէկն իր պարտքը կատարելու համար , կամ մէկ մեծ առաքինութիւն մը գործելու համար , կրնայ անտակ զանցառութիւն մը կամ անանկ բան մը ընել՝ որ իր մահուանն առիթ ըլլայ : Զոր օրինակ՝ մէկը պարկեշտութեան համար չուզեր որ վիրաբոյժը զինքը տեսնէ և գեղ ընէ , թէ և գիտնայ որ գեղ չընէն մեռնի պիտոր : Նմանապէս քահանայն կամ բժիշկն որ պլըշարկուող հիւանդութիւն ունեցողներուն քովը կերթան ու զիրենք վասնգի մէջ կը գնեն մեռնելու , մեղք չիգործելէն՝ ի զատ՝ մեծ առաքինութիւն կրնեն , եղբայրսիրութիւն ընելով և իրենց պարտքը կատարելով : Ասանկ ալ զինուորներն որ արդար պատերազմի մէջ քաշուութեամբ իրենց կեանքը կուտան , չէ թէ միայն մեղք չեն գործեր , այլ և առաքինութիւն է ըրածնին : Ասանկ ալ մեծ առաքինութիւն էր որ ըրին այնչափ սուրբեր , կամք իրենք զիրենք մարտիրոսութեան վասնգի մէջ գնելով , ուզելով որ Բնի սուրբ հաւատքին համար մեռնին : Բայց որոնք որ առանց աս պատ .

ճառներուն չեն ուզեր հարկաւոր գեղերն առնել կամ կերակուր ուտել, նմանապէս անոնք ալ որ չափազանց կռտեն կը խմեն ու զգայարանքներնսն ուղածն ընելով կեանքերին կը կարճեցընեն, ինչպէս անոնք ալ որ փուճ տեղը կեանքերին վտանգի մէջ կը գնեն, մահու չափ մեղք կը գործեն, վասն զի անուզողսի իրենք զիրենք կը մեռցընեն առանց բունաւոր պատճառ մը ունենալու :

Ընդհանրապէս իմացաք ինչ որ ամ սա պատուիրանքովը կարգիլէ . հիմայ կը մնայ որ բացատրեմ ձեզի քանի կերպով սա պատուիրանքին գէժ կրնայ ըլլուիլ : Մարգասպանութի տակը կիյնայ՝ չէ թէ միայն սպաննելն ուրիշը կամ ինքը զինքը, այլ նաև անիրաւ տեղը զարնելն ու վիրաւորելը, ձեռքը կամ ոտքը կամ մարմնոյն ինչ և իցէ մասը կտրել կամ վնասելը . վասն զի աստեղով մարդուս կեանքն անկատար ու դառն կը լլայ : Կմանապէս ինքը զինքը վիրաւորելն, ինքն իրեն մարմնոյն մէկ մասը կտրել, զոր օրինակ մատը կամ ձեռքն և այլն . բայց միայն թէ որ կեանքը պահելու համար հարկ կը լլայ կտրել նէ, ան ուրիշ բան է : Ինչպէս որ ամ է մեր կենաց տէրն, ատանկ մեր մարմնոյն տէրն ալ ինքն է . ուստի թէ և կրնանք մենք մեր մարմինը գործածել, բայց չենք կրնար զրկել զմեզ անկէջ այ կամայք գէժ . ոչ բոլորովին և ոչ մէկ մասէն . ինչպէս Որոգինէս ըրաւ անմտութեամբ՝ Ծուռ հասկընալով սուրբ աւետարանին խօսքն որ կըսէ . “ Են ներքինիք, որ զանձինս իւրեանց արարին ներքինիս վասն արքայութեան երկնից ” . (ՄՄԻ . ԺԹ . 12 :

Մարգասպանութիւն է նաև տղայք գեռ չիծնած մեռցընելը : Ո՛հ, կուզէի որ հասկընային ըսածս անոնք որ մեղքը գործելէն ետքը, ուրիշ մեղք մըն ալ վրան կեւեցընեն առջինը ծածկելու համար . չեն սոսկար դեզեր ըմպելիքներ առնելու, անարժան հնարքներ բանեցընելու, որպէս զի զաւկընին անցընեն, խաղաթութիւնին չիյայանուի : Ո՛հ, ինչ ծանր մեղք է որով խղճմտանքին կը ծանրացընեն անոնք ալ՝ սրաս գեղերն ու հնարքերը կը սորվեցընեն ու կուտան : Ո՛հ, ինչ անգթութիւն է անմեղ զաւկիկ մը կեանքէն ալ յաւիտենական փրկութենէն ալ զրկել . թէ որ մկրտուած տղայ մըն ալ մեռցընելը ծանր մեղք է, հապա ի՛նչ սոս

կալի մեղք պիտի ըլլայ զաւակ մը առանց մկրտութեան մեղքներ, արքայութենէ զրկել, և յաւիտեան թշուաւացնել. ո՛հ, խիտտ անողորմ բարբարոսութիւն է, խիտտ սոսկալի մեղք է. անոր համար բանադրանքի տակ ալ կիցնայ ընողն, ամմին խոստովանահայր չի կրնար արձակում տալ իրեն : Ո՛հ, կուզէի որ լսեն քանի մը անօրէն երկտասարգներ, որ ուրիշները գիւրաւ մոլորցընելու համար, իրենց գարշելի սխտերուն մէջը շարունակելու համար, աս գեղերը կը սորվեցընեն : Ասանկներուն մարդասպան ըլլալը ո՞վ չի գիտեր, կըսէ Տերտուզիանոս . վասն զի չի թողուլն որ տղան ծնանի՝ ծնած տղան մեղքներուն հետ նոյն բանն է : Մահուան ատեն նին անանկու է ասանկ անօրէն անզգամներն որ ոչ խղճմանքներն զայնելը կը սեպեն, ոչ իրենց բնութեւր սոսկուծը, և ոչ բանագրանքի տակ իշնալին, և աս աստիճան անօրէնութեան կը հասնին : Զարհուրին ու սոսկան պիտոր երգոր ԳՄ գառաւորն ան խեղճ ազոցն ըրած զբանքներնուն համար զայրացած, պահանջէ իրենցմէն արգար վրէժն որ՝ ան խեղճ հոգիները կը խնդրեն՝ անոնց պատճառաւն արքայութէ զրկուած ըլլալով յաւիտեան : Սարսափին պիտոր, և Եյմէ թողութի գանելու յոյսերնին կտրած՝ ան տանէն սկսին պիտոր քաշելու գժոխքին տանջանքները, որոնց արժանի են գարշելի և բարբարոսական մեղքերուն համար :

Ա՞՞՞ երբոր բան մը կարգիլէ, չուզեր որ մարդս ինքը զինքն ան բանն ընելու վասնդին մէջն ալ գնէ . ուստի մարդասպանութիւնն արգիլելով, անոր առիթներն ալ անոր վտանգներն ալ կարգիլէ : Անանկ է նէ, աս պատուիրանքին գէմ կրնեն անոնք ալ որ վտանգաւոր տեղուանք լողալու կերթան, ուր որ շատ անգամ խրդգուածներ եղած են . անանք ալ որ չուանի վրայ խաղեր կը խաղան ու կը պարեն, կամ ինչ և իցէ բարձր անդէ իշնալու մեանելու կամ մէկ գիներն կտորելու վտանգի մէջ կը գնեն զիրենք : Աս պատուիրանքին գէմ կրնեն՝ որանք ալ որ ծոցուոր կնկոց կը զարնեն, կամ ծանր բեռ վերցընել կուտան, կամ որ և իցէ կերպով պատճառ կըլլան զաւակնին անցընելու . նմանապէս ծոցուոր կնկոց՝ որ զգուշութիւն չեն ըներ, պար կը բռնեն, կամ գժար ճամբորդութիւններ կրնեն, կամ ուրիշ որ

և իցէ կերպով զաւկընին կամ զերենք կըմնասեն: Կմա- նապէս անոնք որ պզտի զաւկընին իրենց հետ անկողնին մէջը կառնեն, որ շատ անգամ կը խզգուի: Ասանկ ալ առանց հարկի զէնք ասանդներն ուր որ գիւրաւ կրնայ հանգիւղել որ գլուխնին տաքնայ, ու կամ իրենք ուրիշը սպաննեն, և կամ ուրիշը զիրենք սպաննէ: Ատուածոյ շնորհքը՝ խաչ վարդարան՝ ասոնք են ամենէն ազէկ զէնքերն, ուր որ հարկ մը չիկայ զէնք տանելու:

Ասկէց՝ ի զատ՝ հինգերորդ պատուիրանքին գէմ կըր- նայ մէկը չէ թէ գործքով միայն մեղանչել՝ սպաննողին օգնելով կամ զէնք տալով, այլ նաև լեզուով ու մտ- քով: Լեզուով կը մեղանչէ ով որ անօրէն մարգասպան մարգիտնց ջատագովութիւն կրնէ. վասն զի անով սիրտ կառնեն, և աւելի արուն կրնեն: Լեզուով կը մեղանչէ ով որ ուրիշի հրաման կամ խրատ կուտայ սպանուածի ընելու. ինչպէս Դաւ. ի թ մարդարէն Յովաբ զորավարին հրաման առաւ մեռչընել տալու Աւրիա քետացին ան- մեղ ու շառաարիմ զորապետը: Կմանապէս կը մեղան- չեն անոնք որ քսութեամբ կամ գրգռելով ուրիշը կիրք կը հանեն, չար սատանայ կըլլան ուրիշի ըսելով. « Հա- պա՛, ազէկ է ըրածդ, արժանի է որ սակորնները շարգես, անխելքութիւն է ըրածդ՝ թէ որ աս նախատինքը կըլ- լես. քու պատիւդ կը պահանջէ որ աս մարդը վերնայ, աշխրբէս, մահուան արժանի է », : Աս կերպով Հրեա- ներն յանցաւոր եղան Գնի սպանութեամբը. թէ և ամենքը գործքով զինքը չսպաննեցին չիխաչեցին, բայց լեզուով նոյն բանն ըրին՝ « խաչեսցի, բարձ զգա », պ- ուտով:

Իսկ խորհրդով աս պատուիրանքին գէմ կը մեղանչեն որոնք որ մտքերնին կը գնեն մէկն սպաննել կամ Թոյն տալ մէկուն, թէ և վախերնէն կամ չիկրնալնէն մտքեր- նին գրածնին չընեն. վասն զի մեղքը մարդուս կամ- քէն առաջ կուգայ, երբոր կուզէ որ աս կամ ան մեղ- քը դործէ, Ծծ անոր սիրտը տեսնելով կը բարկա- նայ, և արգէն մեղքն անոր սրտին մէջն եղած է. ուս- տի մէկն որ խելքը վրան կը մտածէ ու կուզէ մար- գասպանութիւն մը ընել, մարգասպանութիւնն ար- գէն իր սրտին մէջն ըրած է: Պը մեղանչեն նաև ա- նոնք որ ասելութեան կամ ո՛ր և իցէ կրքի շամար ա- ռիշի մահը կը բազման կամ կախորժին՝ մեռաւ գնաց

կորուսեցաւ ըսելով: Ո՛րչափ աս կերպով մարգասպա-
նու թիւն ընողներ կան, առանց խղճմտանք ալ ընելու: Մէկը մէկաբն հետ ոխ ունի, կը բաղձայ որ մեռնի. մէկը մէկաբն զրկանք մը հալածանք մը կը քաշէ, կուզէ որ մեռնի. կնիկը էրկանը ձեռքէն նեղու թիւն քաշելով, անոր մեռնելը կուզէ. էրիկը կնկանէն ձանձրացած, անոր մահը կուզէ. հարտը կետրոջը մեռնիլը կուզէ. իրեն հրամսող՝ զինքն յանդիմանող չունենալու համար. որգին Երուսնի հօրը՝ սրառաւ մօրը մեռնիլը կուզէ, Ժաւանդու թիւն առնելու համար: Իսկ ԽԾ որ աս ամենուն բաղձանքը կը տեսնէ, ուրիշի մահուանը վայ ախորժեղին որ կը տեսնէ՝ կը բարկանայ, վասն զի սրտերուն մէջը մարգասպանութիւն է ըրածնին:

Ուրիշ բան է որ մէկն եղբայրսիրութեամբ ուրիշին մահը անոր բարւոյն համար ուզէ. ինչպէս Պիանքա նա Թագուհին իր սիրելի զաւկին մահը կը բաղձար, որ էր Լուգոսի կոտորուած Գաղղոյ սուրբ Թագաւորը, քան թէ անոր մահու չափ մեղքի մը մէջ իյնալը: Ասանկ ալ մեղք չէ մեկուն մահն ուզել կամ մահուանը վայ ուրախանալ, երբ որ անկէց սուրբ եկեղեցւոյ բարիքը կամ աշխարհիս խաղաղութիւնը կը հետնի, ինչպէս որ ըսի եղբայրսիրութեան վայ խօսած ասեմնս: Ասոնցմէ դուրս Բնչ և իցէ պատճառի համար ուրիշի մահն ուզել կամ մեռնելուն վայ ուրախանալը՝ միշտ մեղք է, սրանց մարգասպանութիւն ընել է: Իրաւ է որ աս բաղձանքները կրնան գալ մարդուս առանց մտածելու ալ. բայց երբ որ կրմանանք ու մտքերնիս վայ կուգայ, պէտքը չէ որ հաւանինք, պէտք է մէկէն գուրս ձգենք, Խյ յանձնենք զմեզ, և ըսենք սրտանց՝ ամենեկին մեկու մը մահը չենք ուզեր:

Հմանապէս կը մեղանչեն անոնք ալ որ Խյ խրկած խաչերուն նեղութիւններուն անհամբերութիւն ընելով, իրենք իրենց գէտ անգթութիւն կրնեն և իրենց մահը կը բաղձան, երանի թէ մեռնէի և աս նեղութիւն խաչստէի կրտն: Չէ, սիրելի որդիքս, չէ. ԽԾ է մեր կենայր տէրը. “ Կենաց և մահու գու ունիս իշխանութիւն ”, (Իսա. Ժ. 13.) իրեն կիյնայ՝ երբ որ կուզէ նէ՝ մեր կեանքը վերջընել, չենք կրնար մենք մեր մահը բաղձալ Խյ կամացը գէտ: Մանաւանդ որ ասանկ անհամբերութեամբ իրենց մահն ուզողները, թէ որ իրաւ

մահը գալու ըլլայ նէ՝ ան ատենն ալ անհամբերութիւն կրնեն, մեռնիլ չեն ուզեր :

Ուրեմն ամենեկին մէկն իր մահը չֆկրնար ուզել : — Զէ, ամենեկին օրինաւոր բան չէ ինքն իրեն մահն ուզել՝ անհամբերութեան յուսահատութեան կամ որ և իցէ կրթի համար . վասն զի ան ատենն այ կամքը չըլլար ուղածնիս, այլ մերը : Բայց թէ որ մէկը բարի վախճանի մը համար ուզէ մեռնիլ՝ միշտ այ կամացն յանձնելով իր կամքը, մեղք չէ, այլ շատ անգամ արգիւնաւոր ալ է : Ինչպէս թէ որ մէկը խիստ ողորմելութեան մեջ գրանուելով՝ աէր, թէ որ քու կամքդ է մեռնիլս, սիրով կը մեռնիմ ըսէ նէ, մեղք չընէր : Վասն զի իր կամքն այ կամաց տակը կը ձգէ . ու սուրբ գիրքն ալ կրէ որ թշուառարար ապրելէն աւելի լաւ է մեռնիլը . “ Լաւ է մահ քան զքառն կեանս, ” (Սիրտ . Ը . 17) : Ինչպէս թէ որ մէկը սուրբ եկեղեցւոյ հալածանքը չիտեսնելու համար, չուզելով որ հաւատք կրօնք ոտքի տակ առնուիլն ու չարութեան յաղթանակելը տեսնէ, այլ իրեն մահ խնդրէ նէ, չէ թէ միայն չի մեղանչէր, այլ մանաւանդ առաքինութիւն է ըրածը . վասն զի բարի վախճանի համար է իրեն մահ ուզելը, գէշութիւն զգուելով և այլ փառքը բաղձալով : Ինչպէս Եղիա մարգարէն իր մեռնիլն ուզեց, որպէս զի Աքաաթ թագաւորին ու Յեզաբէլ թագուհիին ըրած անօրէնութիւնները չիտեսնէ, որ այ սեղանները կը կործանէին ու մարգարէնները կը ջարդէին . “ Եւ խնդրեաց մահն անձին իւրոյ, և ասէ . Տէր, առ զոգի իմ յինէն, ” (Գ . Թգ . ԺԹ . 4) : Ասանկ ալ Յուդայ Մակաբէ մեծ զորավարն ըսաւ իր զօրքերուն որ լաւ էր իրենց մեռնիլը՝ քան թէ տեսնել որ թշնամիները գան տիրեն ազգին, այ սաճարը կործանեն, սուրբ սեղաններն ու սրբազան սպասները պղծեն . “ Լաւ լիցի մեզ մեռանելի պատերազմի, քան տեսանել զարջարանս ազգի մերոյ և սրբութեցն մերոց, ” (Թ . Մի . Գ . 59) : Կամասպէս առաքինութիւն է ու նշան իշխանիտ զլման բաղձալն որ մեռնիլք՝ քան թէ միյմըն ալ մեղքի մէջ իյնանք :

Ասոնցմէ ՚ի զատ մեծ առաքինութիւն է բաղձալն որ մեռնիլք, որպէս զի այ հետ միտնանք ու վայելէնք զինքը : Աս բաղձանքը գրեթէ ամենն սուրբերն ունեցան . իրենց սաստիկ սիրովն որ ունէին առ անձ . կուզէին որ

մը առաջ մեռնիլ, միանալ իրեն հետ, ու մէյժըն ալ չփրաժնուիլ: Մանաւանդ Պօղոս առաքեալը կայրէր կը ասչորէր աս բաղձանքովը, ու կրսէր սո՛հպ. ինչպէս կըլլայ որ մէյժը ազատիմ աս մահկանացու մարմինէս. « Ո՛վ ապրեցուցէ զիս ՚ի մարմնոյ աստի մահուս », (Հռոմ. Է. 24:) Ա՛հ, երբ կըլլայ որ մեռնիմ և Յսիս հետը միանամ. « Ձցանկալն ելանել և ընդ Քրի լինել՝ առաւել լաւ համարիմ », (Փիլիպ. Թ. 24:) Ուրեմն ով որ իր մահն առանց անհամբերութե՛ առանց կըլի՝ բարի վախճանի համար կը բաղձայ, Եյ կամացը տակը ձգելով իր կալքն, անանկ որ մեռնելու ալ՝ ապրելու ալ ինչպէս որ Ե՛ծ կուզէ նէ պատրաստ է, չէ թէ միայն մեղք չի գործեր, այլ նաև արգիւնք կը վաստակի Ե՛, դիմացը: Բայց որովհետև սովորաբար աս բարի վախճանը, աս համակերպութիւնն Եյ կամացը հետ քիչ մարդ ունի, պէտքը չէ աս բաղձանքին տեղիք տալ որ չըլլայ թէ մեղքի վաանդ ըլլայ:

Բացատրեցի ձեզի ինչ որ հինգերորդ պատուիրանքը կարգիլէ՝ « Մի սպանաներ », ըսելով: Հիմայ ձեզի կը մնայ քննութիւն ընելը՝ թէ որ ըսած կերպերուս մէկովն աս պատուիրանքին դէմ ըրեր էք, գործքով կամ խօսքով կամ խորհրդով. ու խղճմտանքնիդ մտքերէ ազէկ խոտտովանանք մը ըլլալով, ու հաստատուն առաջագրութիւն մը ընելով:

Իսկ ինչ որ աս պատուիրանքովը կը հրամմէ Ե՛ծ, այսինքն սիրել ուրիշներն, անոնց բարիքն ուզել, կրցածնուս չափ օգնել իրենց հոգևոր ու մարմնաւոր կարօտութեանը՝ ինչպէս որ կուզենք ուրիշներն ընեն մեզի, աս ամեն բաներն ըսի ձեզի եղբայրսիրութեան վրայ խօսած ատենս: Ուստի աս յորդորակս կը լմնցընեմ Քրի խօսքովն որ մարդասպանութեան վրայ ըսաւ. « Լուարուք զի ասացաւ առաջնոցն՝ թէ մի սպանաներ, զի որ սպանանիցէ՝ պարտական լիցի դատաստանի. սյլես ասեմ ձեզ, եթէ ամենայն որ բարկանայ եղբոր իւրում տարասպարտուց՝ պարտաւոր լիցի դատաստանի », (Մփ. Ե. 21.) այսինքն գիտէք որ առջիններուն ըսուելու որ մարդասպանութիւն չընեն, վասն զի մարդ սպանողը մեծ յանցանք կընէ. բայց ես կըսեմ որ ուրիշ վրայ անիրաւ տեղը բարկացողն ալ մեծ մեղք կը գործէ: Ինչու համար Քրի տէրն մեր բարկութիւնը մար-

գասպանութեան պէս կարգիլէ : Վասն զի շատ անգամ բարկութիւնն է որ մարդասպանութիւն գործել կուտայ, իրօք ալ չըլլայ նէ՝ մտքով. անոր համար քն տէրն մեր մեղքին պատճառն ալ կը վերջնէ : Ուստի թէ որ կուզենք աս հինգերորդ պատուիրանքին գէժ չընել, սիրելի որդիքս, պէտք է որ սորվինք սանձել զսպել մեր բարկութիւնն որ զմեզ երբեմն տակնուվրայ կընէ . վասն զի անկարգ բարկութեանն աղէկ բան առաջ չի կրնար գալ՝ կըսէ առաքեալը . « Զի բարկութիւն մարդոյ զարգարութիւն Ծոյ ոչ գործէ », . (Յ-ի . Ծ . 20 .) քն տէրն մեր ալ կըսէ . Սորվեցէք ինծմէն հեզ ու խոնարհ ըլլալ . « Ուսարուք յինէն զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ », . (Մ ԳԼ . ԺԾ . 29 .) Վասն զի չէ թէ բարկացողներն՝ այլ հեզ ու խաղաղարար եղովներն են որ Ծոյ որդիք կըսուին և յաւիտենական արքայութեանն արժանի կըլլան . « Երանի հեզոց , զի նոքա ծառանգեցան զերկիր . երանի խաղաղարարաց , զի նոքա որդիք Ծոյ կոչեցին », . (Մ ԳԼ . Է . 5 . 9 .)

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԼԹ .

Հ-գեոր Ֆարասպանսեան վրայ , որ է Գայեակոսեան գաւլ :

Ինչպէս որ անցած կիրակի ըսի , Ծծ իր հինգերորդ պատուիրանքովը կարգիլէ՝ ամենևին ուրիշ անիրաւ տեղը մնաս մը չընել, ոչ հոգևոյն և ոչ մարմնոյն , ու մասնաւորապէս երկու կերպ մարդասպանութիւն կարգիլէ՝ հոգևոր և մարմնաւոր : Մարմնաւորին վրայ բաւական իօսեցոյ ձեզի . հիմայ կը մնայ որ հոգևորին վրայ ալ իօսիմ, որ է գայթակգութիւն տալը : Ո՛հ , ինչ սոսկալի մարդասպանութիւն է գայթակգութիւն տալը . ասիկայ մարմինը միայն սպաննել չէ , հապա հոգին ալ՝ որ անհամեմատ աւելի մեծ է . ասիկայ ուրիշին ժամանակաւոր կեանքը միայն վերջնէլ չէ , հասլանակ յաւիտենական կեանքն ալ . ասիկայ արքայութիւն քրկել է ուրիշն ու գժոխքին տակը ձգել :

Այն, ուր էր որ հարիւրաւոր լեզուներ ու բոլոր սուրբ վարդապետներուն եռանդն ու ճարտասանութիւնն ունենայի, որ կարենայի աս գարշելի ժանտախտին գէժ բուժական խօսիչ՝ որ հոգիները կը պըշտարէ. ու կը թունաւորէ : Բայց գոնէ կրցածիս չափ ձեզի հասկըջընեմ նախ գայթակղութիւնն ինչ է, ու քանի անթիւ անհամար կերպով կրնայ մէկը գայթակղութիւն ասլ ուրիշին. երկրորդ՝ գայթակղութիւնն ինչ մեծ մեղք է Թյ գէժ, և ինչ ծանր վնասներ կրնէ ուրիշներուն. երրորդ՝ սոսկալի վայերն որ գայթակղութիւն աուողնե. բուն վրայ կուգան. և ետքն ալ ինչ ճար կրնան ընել գայթակղութիւն աուողները : Բայց ամմն բանէն ա. աւալ ազէկ հասկըցէք գայթակղութիւն ինչ ըսել է :

Ինչպէս որ սուրբ ագուինացին ու բոլոր Թծարանները կը սահմանեն, գայթակղութիւնն է՝ խօսքով մը կամ գործքով մը կամ զանցառութեամբ մը՝ գոնէ գըր. սուլանց պատճառ տալ ուրիշի հոգեւոր կործանմանը, այսինքն մեղքի մէջ իյնալուն : Ազէկ դիտեցէք “գոնէ գրոուանց ըսելը”, ըսել է որ՝ չէ թէ միայն յայտնի մեղքով կը արուի գայթակղութիւն, այլ նաև անանկ խօսքերով գործքերով ու զանցառութեամբ, որ ըստ ինքեան գէշ ալ չեն նէ՝ գոնէ գրոուանց գէշ կերեան : Զոր օրինակ մէկն իր աուներ գէշ անուն ունեցող մարդ մը կը պահէ, կամ ինքն անոր աուներ ստէպ կերթայ. կրնայ ըլլալ որ ինքը չիմեղանչէ, բայց որովհետև աչքի գէշ երևցող բան է ըրածը՝ պէտք է ետ կենայ անկէց, չէ նէ գայթակղութեան մեղք կըլլայ ըրածը : Վասն զի ինչպէս սուրբ ագուինացին կրտէ, “գայթակղութիւնը չէ թէ իրական մեղքով միայն կը արուի, այլ նաև մեղք երեցած բաներով”, : Ուտոի գայթակղութիւն տալու համար հարկ չիկայ որ մէկը մեծ մեղաւոր և ա. նորէն մարդ մը ըլլայ, հերիք է անանկ բաներ ընէ՝ որ գէշ կերեան, ու պատճառ կըլլան ուրիշը մեղք խութելու : Ասկէց ան ալ կիմացուի որ՝ գայթակղութեան մեղք ընելու համար հարկ չիկայ մէկը բուն սատանայի պէս ուզէ ուրիշը մեղքի մէջ ձգել, հերիք է որ անանկ խօսք ըտէ կամ անանկ գործք ընէ՝ որ ուրիշը մարդկային տկարութեամբ տնկէց չար օրինակ կամ առիթ առնէ մեղքի մէջ իյնալու :

Գայթակղութիւն մը կայ՝ որ խորհուսիս կըսուի, գայ.

Թակղուծիւն մըն ալ կայ՝ որ Գործակց կրտսէի, այսինքն տկարներու փարիսականն ան է որ մէկուն ըրածը կամ խօսածն ամենեկին գէշ էրենալու բան մը չըլլալով, ամենեկին մեղքի պատճառ մը չիտալով, այսու ամենայնիւ չար մարդիկ անկէց մեղքի առիթ կառնեն, ինչպէս փարիսեցիներն որ Քմի ամենատուրք խօսքերէն ու գործքերէն խրատ առնելու տեղն՝ առիթ կառնէին չար խօսելու և չարիք գործելու: Ասոր վրայ չէ ասորուան խօսելիքս. վասն զի ասիկայ տրուած գայթակղուծիւն չէ, այլ առնուած. անանկ գայթակղուծիւն մը չէ՝ որ մէկը տուած ըլլայ, այլ ուրիշներուն չարութիւնն է որ բարի բանէ մը գայթակղուծիւն կառնեն. ուստի անանկ գայթակղուծիւնը բանի տեղ գնելու չէ, ինչպէս Քմ տէրն մեր չիգրաւ, և իր բանը նայեցաւ, ինչ որ պէտք էր նէ՝ ըսաւ և ըրաւ, թէ և փարիսեցիներն իրենց չարութեամբն անկէց գայթակղուծիւն կառնէին. «Թոյլ տուք գոցա, ըսաւ, կոյրք են կուրաց առաջնորդք», (Մով. ԺԵ. 14.) այսինքն Թօղ տուէք ինչ որ կուզեն նէ՝ ըսեն. իրենք կոյր են, ու կուրերուն կառաջնորդեն: Աս տեսակ գայթակղուծեան վրայ գիտնալու բանն ան է մինակ որ՝ եթէ մէկը դիւրաւ և առանց իրեն կամ ուրիշի հոգևոր կամ մարմնաւոր վնաս հասցընելու կրնայ չընել նէ, եղբայրսիրտութեան համար պէտք է չընէ, որպէս զի մեզքը վերնայ, ընկերոջը հոգևոր վնաս չըլլայ: Վասն զի առաքելը կրտէ. «Ու կերայց մօս յաւիտեան, զի մի զեղբայրն իմ գայթակղեցուցից. (Ձ. Կ. Դ. 2. 13.) այսինքն թէ և ուստիք օր միտ ուտելը մեզք չէ, բայց գիտնալով որ ուրիշի գայթակղուծիւն կըլլայ ուտելա, ու չուտելն ինծի վնաս մը չիտար, մեկմըն ալ չեմ ուտեր: Բայց ինչպէս որ ըսի, փարիսական գայթակղուծիւնը գայթակղուծիւն չէ, պատճառ եզոպին մեղք չէ. միայն գայթակղողը կը մեղանչէ՝ կամօք ու չարութեամբ գայթակղուծեան պատճառ փնտրուելով: Ուստի ասոր վրայ չէ ասորուան իմ խօսելիքս:

Այլ պիտոր խօսիմ ան գայթակղուծեանը վրայ՝ որ փոքրկանց կրտսէի, այսինքն տկարներուն, որոնք գէշ բան մը տեսնելով կամ գէշ երևցող բան մը՝ կը գայթակղին իրենց տկարութեամբն ու մեղքի մէջ կիցնան: Զոր օրինակ կնիկ մը՝ որ անպարկեշտ կը հագուէ, եր-

կու կերպ գայթակղութիւն կուտայ ուրիշներուն՝ անոնց մարդկային տկարութեանը համար . էրիկ մարդկանց՝ գէշ մտածմունքներու և բազմանքներու պատճառ աւելով, ու կնիկ մարդկանց և աղջիկներուն չար օրինակ՝ որ իրենք ալ անանկ բաց կերպով հագուին : Աս է փոքրկանց գայթակղութիւն ըստածը : Ուրիշ օրինակներ ալ բերեմ : Մէկն անհամեստ խօսքեր կը խօսի , լսողներուն պատճառ կուտայ որ իրենք ալ խօսին , ու բղջիխոհութեան փորձութիւններ ունենան . աս ալ փոքրկանց գայթակղութիւն է : Մէկն ուրիշին անարգանք քրկանք գողութիւն կընէ . անոր մարդկային տկարութեանը պատճառ կուտայ որ տաքնայ , կիրք ելլէ , խօսքով ու գործքով մեղքի մէջ իյնայ . աս ալ փոքրկանց գայթակղութիւն է : Մէկը կիրակի օր ժամ երթալու հոգևոր մտիկ ընելու տեղը՝ պարտապ կը պտըտի , կամ արձանոցները խապի և դատարկութեան հետ կըլլայ , կամ ժամու մէջ պարկեշտ չի կենար , չար օրինակ կըլլայ ուրիշներուն ալ որ իրեն պէս ընեն . աս ալ փոքրկանց գայթակղութիւն է : Մէկը գէշ գրքեր կը կարդայ , ուրիշներն ալ կը լսեն , կամ ուրիշներուն ալ կուտայ որ կարգան , կամ ծուռ վարդապետութիւններ կընէ հաւատքի և բարի վարքի դէմ , ուրիշներուն փառքն անով տարակոյս կը ձգէ , առիթ կըլլայ որ իրենք ալ նոյն բաները խօսին , անոր ծուռ խօսքերուն հետեւելով մեղք գործեն . աս ալ փոքրկանց գայթակղութիւն է : Մէկն անանկ հարցմունքներ կընէ անմեղ աղոյց կամ աղջկանց՝ որ աչքնին կը բացուի . չարութիւն ընել կը սորվին , մտքով բերնով ու գործքով մեղքերու մէջ կիյնան . աս ալ փոքրկանց գայթակղութիւն է : Կարճ ընեմ . զման զի թէ որ ամեն տեսակ գայթակղութիւնները համբելու ըլլամ նէ՝ չի լմընար . Եւրեմն ով որ անանկ խօսք մը կըսէ , կամ անանկ գործք մը կընէ սր ուրիշներուն պատճառ կըլլայ մարդկային տկարութիւն մեղքի մէջ իյնալու , գայթակղութեան մեղք կը գործէ . թէ որ պզտիկ է տուած գայթակղութիւնը նէ՝ ներելի կըլլայ մեղքը , թէ որ մեծ է նէ՝ մահուչափ : Աս է ան գայթակղութիւնն որ իրաւընէ ժանտախտ մըն է՝ աշխարհք ապականող , որ այնչափ բիրաւօր հոգիներ արքայութենէ կը զրկէ ու դժոխք կը տանի . աս է՝ սրուն համար Քն տերն մեր վայ տուաւ աշխարհիս , և

ինչուան առ խօսքն ալ լրաւ . “ Որ զք գայթակղեցուցե զմի ՚ի փոքրկանցս յայսցանէ , լաւ է նմա թէ կտփիցի երկան իշոյ ընդ պարանոց նորա և ընկղմիցի ՚ի խորս ծովաւ , , (Մտի . ԺԲ . 8 .) այսինքն , ալ լաւ է որ մեկուն վիզը քար կապեն ու ծովուն տակը ձգեն զինքը , քան ՚ի թէ ուրիշի գայթակղութիւն տայ , մեկ հոգի մը մեղքի մեջ ձգէ : Ինչուան առ խօսքն ալ կրտէ ետեւն . “ Վայ աշխարհի ՚ի գայթակղութեանց . հարկ է գալ գայթակղութեանց , բայց վայ մարդոյն այնմիկ՝ յոյր ձեան գայցե գայթակղութիւն , , Վայ աշխարհիս՝ գայթակղութիւնն . րէն եզած չարիքներուն համար . գայթակղութիւնները պէտք է որ ըլլան , բայց վայ անոնց որ գայթակղութի կուտան :

Իրաւ՝ անկէց անորէն անկէց գարշելի ինչ կրնայ ըլլալ : Ատուած իր ողորմութեամբը կուղէ որ ամենքը փրկուին . “ Զամենայն մարդիկ կամի զի կեցցեն , , (Թ . Տի . ք . 1 .) Քի տէրն մեր զմեզ փրկելու համար աշխարհք եկաւ , այնչափ անտանելի չարչարանքներ քաշեց , խաչին վրայ գամուած մեռաւ . իսկ գայթակղութիւն տուողները դիտէք ինչ կրնեն : Ատուածոյ կամքն՝ Յի չարչարանքներն անպտուզ ընել կուտան ան հոգիներուն համար , որոնց որ գատապարտութեը պատճառ կըլլան իրենց տուած գայթակղութեամբը . ասկէց մեծ ինչ անիրաւութիւն կրնայ մեկն ընել այ , ասկէց մեծ ինչ վեշա կրնայ աալ Յի մարգոստեր որտին , ասկէց մեծ ինչ անգթութիւն կրնայ ընել ուրիշին : Թե որ սոսկալի բարբարոսութիւն մըն է անիրաւ տեղն ուրիշին ունեցածն ու կեանքը վերցընել , հապա ինչ անգթութիւն ինչ բարբարոսութիւն ըսելու է գայթակղութիւն տուողին ըրածն որ ուրիշը մեղքի մեջ կը ձգէ , և մեղքի մեջ ձգելով այ շնորհքէն ու բարեկամութէն կը զրկէ՝ որ աշխարհիս ամեն գանձերէն մեծ է , անոր հոգևոր կեանքը կը վերցընէ՝ որ անհամեմատ աւելի մեծ է քան զմարմաւոր կեանքն , արքայութիւնը կորսնցընել կուտայ անոր , և յաւիտենական գատապարտութե արժանի կրնէ : Ասկէց մեծ ինչ վնաս կրնայ ընել մեկն ուրիշին : Իրաւ է որ գայթակղութիւն տուողներն առ դիւական փոքր չունին՝ ուրիշի հոգին գատապարտութեան տակ ձգելու , անոնց գժոխք երթալուն պատճառ ըլլալու , վասն զի սովորաբար իրենց կիրքը գոհ

ընելէն ուրիշ բան չեն մտածեր . բայց ինչ օգուտ չի մտածելէն և ուրիշի տանկ մեծ միաս ընելու գիտաւորութիւն չունենալէն , երբոր իրոք առ միասը կընեն :

Հեզի քահանայապետին զաւկըներուն ըրածը ժողովրդեան գայթակղութիւն ըլլալուն համար գիտե՞ք որ գիրքն ինչ կը կանչէ զիրենք . սատանային որդիքը . “ Որդիք Հեզեայ , որդիք Բելիարայ , , (Թ . Թ . 4 . ք . 12 . Ը . 4 . 15) Սուրբ Ոսկերերանն ալ ժանախա կը կանչէ զիրենք . “ Որդիք Հեզեայ , որդիք ժանաք , , : Հիմայ գուք ըսէք , առ երկու անուններէն որն աւելի կը յարմարի գայթակղութիւն տուողներուն . սատանային զաւկըները կանչել զիրենք , չէ նէ ժանախա : Ինծի կուգ որ երկուքն ալ մեկմեկէ եւել կը յարմարի իրենց : Կախ՛ ժանախա . վասն զի գայթակղութիւն տուողներն իրոք ժանախաի պէս են , իրենց գէշութենէն ամենքը կը պլըշարկուին : “ Ապականեն զարտաքաղցունս բանք չարք , , կըսէ առաքեալը . (Թ . Կ . ր . Ժ . Ե .) այսինքն գէշ խօսքերը կապականեն կաւրեն ուրիշներուն վարքը . ժանախաի պէս կապականեն ուրիշներն իրենց ծաւ վարգապետութիւններովն ու չար խրատներովը . ժանախաի պէս կապականեն ուրիշներն իրենց չար գործքերովն ու գէշ վարքովը : Վասն զի ուրիշ շատերն ալ որ տկար են՝ անոնց կը հետևին , ու նոյն խօսքերը կընեն , նոյն ծուռ վարգապետութիւններն որ լսեր են՝ կը արածեն , նոյն վարքը կը վարեն , նոյն տեսած մեղքերնին կընեն : Ու առ գայթակղած անձինքն՝ ուրիշներն ալ կը գայթակղեցնեն , անոնք ալ ուրիշներն , ինչուան հասարակ կըլլան ան մեղքերը , ոսվորութիւն կը դառնան , որ ալ կարելի չըլլար վերցնելը : Իսելուորնից առ բանիս պառկեցընելու համար՝ օրինակ մը տամ . ինչպէս սկսաւ սուտ երգում՝ հայհոյանք ընելու՝ անէծք տալու՝ անհամեստ խօսքեր զուրցնելու սովորութիւնը : Գայթակղութեամբ , մեկմեկէ չար օրինակ առնելով . քանի մը հոգի սկսան ընելու , ուրիշներուն գայթակղութիւն տուին . անոնք ալ տկար մարդիկ ըլլալով չար ախտին հետեւեցան . իրենք ալ ուրիշներուն չար օրինակ տուին , ինչուան քիչ քիչ հասարակ բան մը գարձաւ շատերուն բերանը : Թէ որ ասանկ չըլլար նէ , ինչպէս կրնային պզտի աղաք ալ նոյն բաներն ընել . մարկէց կը սորվէին սուտ երգում՝ հայհոյանք ընել՝ ա .

նիծել՝ ազտեղի խօսքեր զուրցել. թէ որ ուրիշներէն չի
լսէին նէ : Ասանկ ալ ուրիշ սխտերն ու սովորութիւները
չէին մաներ ու հասարակ ըլլար . թէ որ չար օրինակ
տուողներ չըլլային : Ուրեմն յայտնի եղաւ որ գայթակ-
զութիւնը ժանտախտ մըն է , աշխարհք կապականէ :

Աս ասանկ ըլլալն ուրիշ օրինակներով ալ բացա-
րեմ . ոմանք հոգևոր լսելու՝ խոստովանանք ըլլալու՝
սրբութիւն առնելու չեն գար : Ուրիշներ ալ որ կը
տեսնեն՝ տկար մարդիկ ըլլալով չար օրինակ կառնեն ,
իրենք ալ չեն գար . կամաց կամաց սովորութիւն կը
լայ չիգալը : Քանի մը ագահ մարդիկ չափէն աւելի
շահով փոխ կուտան . քանի մը վաճառական խարգա-
խութիւն կրնին , չափազանց գին կը պահանջեն , գնող-
ները կը խաբեն . ուրիշներն ալ տեսնելով որ ատանկով
անոնք ստրկի տէր կըլլան , իրենց մարդկային տկարու-
թեանը փորձութիւն կըլլայ ու մաքերնէն ըսելով որ
“ Ուրիշները կրնեն՝ մենք ինչո՞ւ չիկրնանք պիտոր ընե-
լու » , չար օրինակ կառնեն , իրենք ալ կրնեն , ու կա-
մաց կամաց սովորութիւն կըլլայ : Նմանապէս քանի մը
ունայտասէր կնկալիք նորեկուք հագուստներ կը հնա-
րեն , երբեմն ալ բաց և անվայել . ուրիշ կնկալիք ալ կը
տեսնեն , գիւրաւ անոնց կը հետևին , քիչ քիչ սովոր-
ութիւն կըլլայ , և անթիւ անհամար մեղքերու պատ-
ճառ : Չերկրնցընեմ . չար օրինակը շուտով կը մտորոջը-
նէ մարդը , կըսէ սուրբն Ամբոստիոս . այնչափ ուժ ունի
չար օրինակը , գայթակղութիւնն այնպէս իրեն կը քա-
չէ ուրիշներն որ , մարգս ընութեամբ գեշին կողմը հա-
կում ունենալով կարծես որ կը հարկաւորի գեշն ընել
առանց իմանալու , ինչպէս մեր վրայ ալ փորձը կը տես-
նենք քիչ մը գիտելու ըլլանք նէ : Ուրեմն նորէն կըսեմ
ու կը հաստատեմ . գայթակղութիւն տուողները ժան-
տախտ մըն են որ ուրիշները կաւրեն ու կապականեն .
“ Որդիք Հեղեայ , որդիք ժանտաք » :

Բայց մեկալ անունն ալ աղէկ կը յարմարի իրենց .
տյախնքն սատանային որդիքը կանչել զիրենք . վասն զի
ինչպէս որ զաւակ մը իր հօրը կամբը կը ջանայ ընելու ,
ասանկ ալ գայթակղութիւն տուողները սատանային բազ-
ձանքը կը կատարեն , ինչպէս ՔԾ աէրն մեր կըսէ .
“ Ի՞նչ փ հօրէ սատանայէ էք , և զցանկութիւնս հօրն
ձերոյ կամիք առնել » . (Յ-Կ . Ծ . 44) Սատանային

բազմանքն ան է միշտ՝ որ մարդիկ մեղքի մէջ ձգէ, և մեղքէն դժոխքը. գայթակղութի տուպլներուն ըրածն ալ նոյն է ամենեկին, ուրիշները մեղքի մէջ կը ձգեն; և անոնց դժոխք երթալուն պատճառ կըլլան: Մանաւանդ շատ անգամ ուրիշները մեղքի մէջ ձգելու համար նոյն հնարքները կը բանեցընեն՝ ինչ որ սատանան կը բանեցընէ: Ինչ ըրաւ սատանան գրախօսին մէջը: որպէս զի Ադամ Եւայ և անոնց հետ ամմենքնիս ալ կործանէ: Անոնք չէին համարձակեր Եյ արգիլած պառզն ուտելու. բայց սատանան որ կը բազմար ուտել տալու, Եւան ձեռք առաւ, սկսաւ յոյսեր առջևը դնել, ապահովեց որ ոչ ինքն և ոչ Ադամ կը մեռնէին ան պառզն ուտելով ինչպէս Եծ ապառնացեր էր, այլ մանաւանդ Եյ պէս անմահ կըլլային, և այնչափ խաբեց խաբիղբեց զինքն որ ինչուան հաւանեցուց ան պողէն ուտելու, և ան սոսկալի մեղքը գործելու: Ասանկ կընեն գայթակղութիւն տուտլներն ալ: Ան անմեղ աղջիկն, ան խեղճ կնիկը, չուզեր հաւանիլ, չուզեր Եյ գէժ ընել. բայց անօրէն անպարկէշտին մէկն այնչափ յոյսեր առջևնին կը դնէ, այնչափ կը խաբէ կը խաբխըբէ, այնչափ ծուռ վարդապետութիւններ կընէ, քարոզիչներուն խոստովանահայրներուն խօսքը նայիլու չէ կըսէ, աս բաները մեղք չեն՝ ամմենքն ալ կընեն կըսէ, (Թէ և սուտ զրպարտութիւն է ըսածը), անդիէն դարձող մը չիկայ՝ որ դժոխք ըլլալը պատմէ կըսէ. վերջապէս՝ այնչափ խենթութեամբ խօսքեր կը զուրցէ, ինչուան մեղքի մէջ կը ձգէ զիրենք: Ան կարիճն՝ ան բարեպաշտ անձն՝ իր ջերմեանդութեանը հետ է, սուրբ հաւատքին սորվեցուցածը կը հաւտայ, հոգևոր խրատ կըլսէ, խոստովանանքը կըլլայ, սրբութիւնը կառնէ, պահքը կը պահէ, ծովը կը բռնէ. բայց շնչահաւատին մէկը կը ինտայ վրան, խղճահար կը կանչէ զինքն, ան խելքութիւն է ըրածդ՝ կըսէ, և ծուռ վարդապետութիւններով գէշ գրքեր առջևը կարգալով խելքը կը գարձընէ, հաւատքին վրայ տարակուսել կուտայ, ու բարեպաշտ առաքիլնի անձը մոլի և մեղաւոր կընէ: Ան խեղճ մարդն ուրիշի բանին ձեռք չի գալցընէր. բայց սատանորդիին մէկը կըսէ իրեն. ստակն ապրողներուն համար է, ուր որ կը գանես՝ քուկգ է, առ, շատ վախշողը բերանն օգին կը բանայ. և աս ծուռ վարդապետ

առութիւններովն ու չար խրատներովը զինքը գլխէ կը հանէ, գողութեան մէջ կը ձգէ : Ասանկ ալ ուրիշ ամ մին մեղքերը, որ անկարելի է մեկիկ մեկիկ ըսել :

Ուրեմն իրաւ չէ որ գայթակղութիւն առուովները սատանային բաղձանքը կը կատարեն, ուրիշները մեղքի մէջ ձգելով, ու մեղքէն գժոխքը : Ուրեմն իրաւ չէ որ գայթակղութիւն առուովները սատանային որդիքն են, սատանային պաշտօնը կրնեն, և իրենք ալ մարմնաւոր սատանաներ են : Մտիկ ըրէք որ ըսածս իրաւ է թէ չէ : Օր մը Պետրոս առաքեալն Յմիկ վրայ ցաւելով որ այնչափ չարչարանքներ քաշէր ու մեռներ պիտոր, ու զեց համոզել զինքն որ առ բաները չի քաշէ : Ինչ՞ Պետրոս առաքեալ. գիտէք Քմ տերն մեր ինչ անձական առաւ իրեն առ բանիս համար. զինքը մեկգի վաճառեց՝ սատանայ կանչելով. « Երթ յես իմ, սատանայ, գայթակղութիւն իմ ես », (Մփ. ԺԿ. 23.) Մեծ բան թէ որ Պետրոս առաքեալ բարեմառութեամբ միայն ու զելով արդեւ ըլլալ Յմի ընելու մեծ բարեացք՝ սատանայի անուն առաւ, ուրեմն անոնք որ իրենց առած գայթակղութիւններովը չէ թէ միայն ուրիշներուն արդեւ կը ըլլան բարեգործութիւն ընելու՝ այլ և մեղքի և յաւիտենական գաատապարտութեան մէջ կը ձգեն զիրենք, մարմնաւոր սատանաներ են : Մանաւանդ թէ սատանաներէն ալ գէշ են, կրտ սուրբն Բեանարգոս, ու սատանաներէն աւելի վտանգաւոր. վասն զի շատ աւելի գիւրին է աներևոյթ սատանաներուն բերած փորձութեանը գէժ կենալ քան թէ անոնցն որ մեղքի պէս արարած են, ու մեղքի հետ կապրին ընտանեբարինչու որ իրենց ընկերութեամբն զմեզ կը շահին, իրենց խօսակցութեամբն զմեզ կը խաբիւրբեն, իրենց օրինակովը մեղքի սիրտ կուտան, ետենուն կը քաշեն, ու գրեթէ կը ստփայեն զմեզ մեղք գործելու, և կորստեան ճամբան երթալու :

Անանկ է նէ, անսէք գայթակղութիւն տալն ինչ փասակար ինչ սոսկալի ինչ գարշելի փառ է որ ինչուան զմարդը սատանայ կընէ : Անանկ է նէ, անսէք գայթակղութիւն առուովներն ինչ նախապիք կընեն այ, ինչ տհաճութիւն կուտան Յմի, իր պատուական արքանովը գնած հոգիները մոլորեցնելով : Հրեաները զՔմ որդի ին այ սպաննելով որչափ ալ սոսկալի անօրհնութի

ըրած ըլլան, կրոն սուրբն Բեռնարգոս, բայց անոնց
ըրածէն վար չի մնար գայթակղութիւն առևտղներունն
ալ. վրան զի այնչափ հօգիներն որ Գնի արիւնն ու
կեանքն արժեր են՝ իրմէն կը յափշտակեն, ու սասա-
նային կուտան: Իսկ ձծ իրեն ասանկ մեծ նախատինք
ու ահաճութիւն առևտղներուն գէմ կուղէք որ պա-
տիժներ ու կայծակներ չիխրկէ: Վայ գայթակղութի
առևտղներուն. « Վայ մարգոյն այնմիկ, յոյր ձեռն
գայցէ գայթակղութիւն », (ՄփԻ. ԺԶ. 7:) Նախ վայ,
վրան զի գժուարին է իրենց փրկութեան հասնիլը: Բե-
րենգարիոս հերետիկոսապետը թէ և իրաւընէ զջջումի
եկած և իր մեղքերն ապաշխարած էր, բայց այսու ա-
մինայնիւ մեռնելու ատենն աս խօսքն ըսաւ. « Իմ ըրած
մեղքերուս ապաշխարանքն յուսամ որ ըրած ըլլամ, բայց
ուրիշներուն իմ պատճառաւս ըրած մեղացը համար՝
առևած գայթակղութիւններուս համար՝ վախեմ որ
գատապարտուիմ », Երկրորդ վայ, վրան զի ձծ գայ-
թակղութիւն առևտղներէն չէ թէ միայն իրենց գործած
մեղքերուն պատասխանը պիտոր պահանջէ, այլ նաև
ուրիշներուն մեղացը որ անոնց պատճառաւն՝ անոնց
առևած գայթակղութեամբն ու չար օրինակովը կը
գործեն: Ո՛հ, ինչ մեղքեր աչքերնուն գիմացը գի-
ղուած պիտոր անանն, որ մտքերնէն ալ չէր ան-
ցած. անոր համար Դաւիթ մարգարէն զջջալով իր
առևած գայթակղութիւններուն վրայ, թէ իր գոր-
ծած մեղքերուն, և թէ իր պատճառաւն ուրիշնե-
րուն գործած մեղացը Եյմէ թողութիւն կը խնդրէ.
« Ի գաղանեաց իմոց սուրբ արա զիս տէր, և յօտարէն
պահեա զժառայս քո », (Սղ. ԺԶ. 13:) Երրորդ վայ
գայթակղութիւն առևտղներուն, վրան զի իրենց պատ-
ճառաւ գատապարտուած հոգիներուն վեզժն իրենց-
մէ պիտոր խնդրէ ձծ: Տղուն մէկն ընկերոջը չար օրի-
նակին հեռեկեալ թշուառաբար մեղքի մէջ մեռնելու
ատենն ըսաւ. վայ անոր որ զիս մոլորցուց: Ըսել կու-
ղեր որ ան էր իր գժոխք երթալուն պատճառը: Ու թէ
որ մեռած ատենն ասանկ ըսաւ, հապա մեռնելէն ետքն
ինչ ըրած է գժոխքին մէջը յաւիտենական ասանջանք-
ներու մէջ գատապարտուած ատենը: Արդեօք ինչպէս
բողոք ըրած է անոր գէմ որ իրեն ան չարութիւնը սոր-
վեցուցեր ու զինքը մեղքի մէջ ձգեր էր: Զորրորդ վայ

գայթակղութիւն տուողներուն, վստօն զի թէ՛ և դարձի գան ու ճշմարիտ զըջմամբ թողութիւն տանեն ձյմէ իրենց մեղքերուն և յաւիտենակոն պատժոյն, բայց ժամանակաւոր պատժէն չեն խալըօր, պէտք է որ կամ հոս կամ անդին քաւարանը պատիժնին քաշեն . ինչպէս Մովսէսի և Դաւիթ մարգարէին վրայ ասոր օրինակը կը տեսնենք : Իրաւ երկուքն ալ փրկուեցան, բայց երկուքն ալ պատիժնին առին ձյմէ, ու ծանր պատիժ, իրենց սոււած գայթակղութեանը համար : Ասոնց նման ուրիշ շատ օրինակներ եկեղեցական պատմութե մէջն ալ ունինք :

Թէ որ այսչափ վայ պիտոր գայ վրանին՝ որոնք որ միայն ընկերներնուն գայթակղութիւն տուեր են, հապա ինչ սոսկալի վայեր պիտի գայ ծնողաց վրան՝ որոնք որ իրենց չար օրինակովը զաւկրներնուն գայթակղութի կուտան . հապա ինչ սոսկալի վայ պիտի գայ մեծերուն գլուխը՝ որոնք իրենց հպատակներուն գայթակղութի կուտան . հապա ինչ զարհուրելի վայ պիտի գայ վրանին՝ անոնց որ “յաթոռն Մովսէսի”, նստած ըլլալով, անոնց որ իրենց վիճակին պարտքն ըլլալով “լոյս աշխարհի”, և “ազ երկրի”, ըլլալ. ամենէն աւելի պարտելան են բարի օրինակ տալու . ինչ զարհուրելի վայ պիտի գայ գլխընին թէ որ ընդ հակառակն գայթակղութիւն տալու ըլլան նէ : Որովհետեւ անոնց տուած գայթակղութիւնն անհամեմատ աւելի զօրաւոր, աւելի վասնդաւոր և աւելի վնասակար է քրիստոսնէութեան, անոր համար անհամեմատ աւելի ծանր ու սաստիկ պատիժներ պիտոր քաշեն : Ո՛հ, ասիկայ անանկ մտածական մըն է որ ոսկորներս կը դողազընէ . վայ ինձի, թէ որ գայթակղութիւն կուտամ նէ :

Անանկ է նէ, որոնք որ գայթակղութիւն տուած են՝ ինչ ճար պիտի ընեն իրենց պատիժը թեթեւցընելու, և փրկութեան հասնելու համար : Պէտք է որ նախ ճշմարիտ զըջմամբ դարձի գան, և ձյմէ թողուի խընդրեն . թէ իրենց գործած մեղքերուն, և թէ ինչ որ իրենց պատճառաւն ուրիշները գործեր են : Երկրորդ՝ պէտք է որ խոստովանանք ըլլան, չէ թէ միայն գործած մեղքերնին, այլ նաև անոնցմով տուած գայթակղութիւննին . վասն զի գայթակղութիւնը տարրեր և ուրիշ տեսակ մեղք մըն է : Խօսք հասկընալու համար . մէկը

ժամուն մէջը անպատուութիւն մը կընէ , անպարկեշտ խօսակցութիւններ կընէ . հերիք չէ խոստովանանքին մէջն ըսելն որ ժամուն յարգութիւնը չէ պահեր , անհամեստ խօսակցութիւններ ըրեր է հոն , այլ նաև պէտք է ըսէ գայթակղութիւն տալը տեսնողներուն ու լսողներուն , թէ և անոնք գայթակղութիւն առած ալ չըլլան նէ , վասն զի ինքն իր կողմանէ տուած է գայթակղութիւնը , ուստի մեկ գործքով երկու մեղք ըրած է : Երկրորդ՝ պէտք է տուած գայթակղութիւններին կըրցածնուն չափ չըսուին , ուրիշներուն տուած չար խրատներնին ետ առնելով , յորդորելով զիրենք ետ կենալու ան մեղքերէն՝ որոնց իրենք պատճառ տուած են գայթակղութեամբ , և մասնաւորապէս ջանալով անկէջ ետքը բարի օրինակ տալու որչափ որ չար օրինակով գայթակղութիւն տուեր են . ինչպէս Պօղոս առաքելալը կըսէ . “ Որպէս պատրաստեցիք զանգամս ձեր ծառայս որդարութեան և անօրէնութեան յանօրէնութիւն , նոյնպէս և այժմ պատրաստեցէք զանգամս ձեր ծառայս որդարութեան 'ի սրբութիւն , , . (Հ . Գ . 19 :) Ա . սոնցմէ 'ի զատ' պէտք է սկսին շքմարիտ քրիստոնէի վարք ունենալ . ջերմեռանդ երկիւղած առաքիլն ըլլալ . Քի՞ հետեիլ : Վասն զի ինչպէս ծնողաց զուկըներնուն բարի օրինակ տալուն վրայ խօսած ատենս ըսի , առանց բարի վարք ունենալու՝ առանց քրիստոնէական բարեպաշտութիւն ունենալու՝ անկարելի է գայթակղութիւն ու չար օրինակ չիտալ : Վասն զի ինչպէս առաքիլ կըսէ , “ Տակառն իր մէջը եղած գինիէն կուտայ , , . [Թէ որ մէջն եղած գինին ազէկ է , ազէկ գինի կուտայ . [Թէ որ գէշ է , գէշ գինի կուտայ . սասանկ ալ մնք . [Թէ որ ներսուանց ազէկ ենք , բարի օրինակ կուտանք խօսքով ու գործքով . [Թէ որ ներսուանց գէշ ենք , անկարելի է որ դրսուանց ալ գայթակղութիւն ու չար օրինակ չիտանք :

Առանկ ընելով , սիրելի որդիքս , չէ [Թէ միայն մեղքերնիս կը քաւենք . չէ [Թէ միայն տուած գայթակղութիւններնուս պատիժները կը [Թէ [Թեզընենք , այլ նաև մի արգիւնք կը վաստակինք այ տաջին՝ ուրիշներուն ըրած բարեգործութիւններովն որ մեր տուած բարի օրինակովը կը յորդորուին ընելու :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԽ .

Կրտսերական գայթակու-նէան իրայ :

Ինչպէս կիրակեալն ըսած գայթակղութեանս վրայ մէկ զանազանութիւն մը կայ ընելու , որ այսօր պիտի բացատրեմ ձեզի : Գայթակղութիւնն երկու տեսակ է , ներգործական ու կրաւորական . ներգործականն ան է որ մէկն ուրիշին կուտայ՝ պատճառ ըլլալով աւոր մեղք մանելուն . իսկ կրաւորականն է՝ երբոր մէկն ուրիշէն առիթ կառնէ մեղք գործելու : Ներգործականին վրայ բաւական խօսեցայ անցած անգամուն . այսօր կրաւորականին վրայ պիտոր խօսիմ , ու ջջընեմ ինչ ջանք պէտք է ընենք , ինչ հնարք բանեցընենք անկէջ խալըսելու համար :

“ Այ աշխարհի ՚ի գայթակղութեանց , կրտսեր գոտերն մեր , գայթակղութիւններուն պատճառաւ եզտած չարիքը ողբալով : Այնչափ է մարդուս չարութիւնն ու ապականութիւնն , այնչափ է մարդկային բնութեան գէպ ՚ի չարն ունեցած հակուսն որ բարոյապէս անհշարին է գայթակղութիւններ չըլլալ . բայց վայ անոր որ գայթակղութիւն կուտայ , կամ ուրիշի մեղաց պատճառ կըլլայ . “ Այ մարդոյն այնմիկ , յոյր ձեռն գայցէ գայթակղութիւն , : Բայց վայ անոր ալ որ ուրիշներէն գայթակղութիւն կառնէ , մեղանչելու առիթ կը փնտրուէ . “ Այ աշխարհի ՚ի գայթակղութեանց , : Այսան զի թէ որ մեղք է ուրիշի հոգւոյն վնասելը նէ , մեր հոգւոյն վնաս ընելն ալ պէտք է որ մեղք ըլլայ : Ինչպէս որ Թոմաս ըսելն , ըսելով չէ թէ Թոմաս սպաննելը միայն կարգիլէ , այլ նաեւ մեք զմեզ սպաննելը , ասանկ ալ ուրիշի գայթակղութիւն տալով անոր հոգին սպաննելն արգիլելու ատեն , կարգիլէ որ չըլլայ թէ գայթակղութիւն առնելով ուրիշներէն մեք մեր հոգին սպաննենք :

Իսկ զձեռն , ոգորմելն ենք , անկարգ կրքերով ընչուած ենք , աստանային փորձութիւնները չորս գիտիս

առած, ու պզտիկուց 'ի վեր գէպ 'ի չարն ամմնէքս ալ հակում ունինք՝ ինչպէս նր գիրքը կրակ . “ Զի միտք մարգկան հաստատեալ են 'ի խնամս չարի 'ի մանկութենէ իւրմէ , : Ասոնց վրայ գայթակղութիւնն ու չար օրինակն ալ գալով որ զմեզ ուժով գէպ 'ի չարը կը հրեն , թէ որ ազէկ աշուրնիս չիքանանք , ազէկ զգուշանալու չըլլանք նէ , ինչպէս կրնանք խալըտիլ մեզքի մէջ իյնալէն : Ասոր համար է որ ՔՄ տէրն մեր ձայնը կը բարձրացընէ , կիմացընէ մեզի որ զգոյշ կենանք գայթակղութիւն առնելէն , մեզքի առիթ փնտրուելէն . “ Զայ աշխարհի 'ի գայթակղութեանց , : Ասոր համար կիմացընէ մեզի որ աշխարհիս և աշխարհասէր մարգկանց գործերը գէշ են . “ Զի ես վկայեմ վասն նորա եթէ գործքի իւր չարութեան են , , (Յ՛ . 5 . 7) : Ետքն առաջեկաներուն բերնովն ալ նոյն բանը կը հաստատէ , որքան թուր աշխարհքս չարութեամբ և անօրէնութիւն լեցաւ ըլլալը . “ Զի աշխարհ ամենայն 'ի չարի կայ , , (Ձ . Յ՛ . 5 . 19) : Կը խրատէ որ աշխարհիս կանոններուն սովորութիւններուն չիյարմարինք , չի՛նեակիք աւոր տուած խրատներուն՝ որ սուտ ու խարէպկան են . “ Եւ մի կերպարանիք կերպարանօք աշխարհիս , , (Հո . Ժ . 2) : Ասոր համար Պետրոս առաքեալին բերնովը կը սէ որ իր աշխարհք գալն ու մարմին առնել մարդ ըլլալը՝ չէ թէ միայն մեզ փրկելու համար էր , այլ նաև իր օրինակը մեզի տալու որ իր ետեէն երթանք , իրեն նմանինք . “ Քրիստոս վասն ձեր մեռաւ , և ձեզ եթող օրինակ՝ զի զհետ երթայցէք հետոց նորա , , (Ձ . Պէտր . Ժ . 21) : Անոր համար նորէն ինքն ՔՄ տէրն մեր ալ կը սէ . Ես ձեզի օրինակ տուի որ ինձի պէս ընէք , չէ թէ աշխարհիս ըրածին պէս . “ Զի օրինակ մի ետու ձեզ , զի որպէս ես ձեզ արարի , և գուր առնիլիք , , (Յ՛ . Ժ . 15) : Անոր համար ինչ որ պէտք է հաւատանք ու ընենք նէ՝ սորվեցուց ու քարոզեց , ու սուրբ գրքին և աւետարանին մէջը գրեւ տուաւ . անոր համար գրաւ քահանաներն որ մեզք քարոզեն ու բացապրեն աս բաները , որպէս զի գիտնանք որն է բարին՝ որն է չարը , որն է առաքինութիւն՝ որն է մոլութիւն , որն է ընելիքիս որն է զգուշանալու բաներիս : Անոր համար Քրիստոս տէրն մեր մեզի իր օրինակը տալէն ետք՝ սուրբերուն օրինակն ալ տուաւ , որ իրենց վար-

քին հետեինք. ու հիմայ ալ միշտ կուտայ աշխարքիս վայ եղած լաւ և առաքինի մարդկանց օրինակը, որպէս զի մեզի կանոն ըլլան, մեր վարքն անոնցինին նմանցը նենք: Անոր համար ալ է որ կը խրատէ զմեզ մեր անձն ուրանալ, մենք մեզի բռնութիւն ընել, գայթակղութիւն ունեցած սաստիկ ուժին գէժ կենալու, և մեզքի մէջ չիյնալու համար: Աս է ընելիքնիս, սիրելի որդիքս, ասանկ պէտք է ընենք. հաստատուն և անշարժ պէտք է կենանք հաւատքնուս և աւետարանին սորվեցուցած բաներուն վայ. պէտք է քնի օրինակին հետեինք, պարտք ու բարեպաշտ մարդկանց նմանինք, պէտք է ալ արմիս վրանիս բանանք ու զգուշանանք ուրիշներէն գայթակղութիւն չառնելու. պէտք է ուժ բանեցընենք վրանիս՝ աշխարքիս վայ եղած գայթակղութիւններուն գէժ կենալու, որ զմեզ սաստիկ կը հրեն մեզքի մէջ կը ձգեն:

Արուած մարդիկներ կան աշխարքիս մէջը, կրտս առաքեալը. “Մարդք սպաւանեալք մտքք” որ հաւատք օրէնք չունին, “անպիտանք ՚ի հաւատոս” (Ք. Տի՛. Գ. 9.) Ասանկներն են որ գէշ գրքեր կը տպեն, անպարկեշտ ու հաւատքի գէժ բաներով լիք. ծուռ ու թունաւոր վարդապետութիւններ կրնեն բարեպաշտութեան ու բարի վարուց գէժ. հոգեւոր լսել պէտք չէ կրսեն, քրիստոնէական վարդապետութիւնը խոստովանանքը պարապ բաներ են, աս ան բանը մեզք չէ կրսեն՝ որոնց մեզք ըլլալը սուրբ հաւատքը մեզի կը սորվեցընէ. ինչուան ոչ Թժ կայ կրսեն, ոչ քաւարան, ոչ գժոխք, ոչ անմահութիւն հոգւոյ. ինչուան անասուններուն կարգը կը գնեն մարդս: Երբոր աս գրքերը կը կարգանք, աս վարդապետութիւնները կը լսենք, որոնք մեր անկարգ կրքերուն ուզած բաներն են. երբոր այնչափ մարդիկ ալ կը տեսնենք՝ մանաւանդ վրանին համարմունք ունենալու անձինք՝ որ ան բաները կը նեն, ո՛հ, որչափ գիւրին է որ մենք ալ անոնցմէ գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնենք մեզք գործելու: Իրաւցընէ որչափ հոգի ասանկ բաներ կարգալով ու լսելով աւուուեցան, հաւատքնին կորսընցընին, բարեպաշտութիւնը թողուցին, սկսան գէշ վարք ունենալ, Եյ ու սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքները չիպահել, ու մեզք մեզքի վայ գիգել: Բայց պէտք չէ, սիրելի որդիքս, պէտք չէ գայթակղել և անոնցմէ չար օրի-

նակ տանել . պէտք չէ անանկ գէշ դրքեր կարդալ . ա-
նանկ գէշ վարդապետութիւններ մտիկ ընել . լսէք ալ
նէ՛ պէտքը չէ հաւատաք . պէտք է հաւատքնուդ վրայ
հաստատուն կենաք , շխաբուիք , ուրիշներուն չար
օրինակին չհհետեիք . “ Մի՛ յօժարեսցիա ընդ բազումս
ի՛ չարիս , կրսէ սուրբ գիրքը : (Եւհյ . ԻՔ . 2 .) այս-
ինքն շատերուն մի հետեիր , մեղք մի գործեր՝ շատերը
գործելուն համար : Պէտք է ըսէք ինքիրենուդ . գէշ
է ըսածնին , գէշ է ըրածնին , ես չեմ ուզեր ընել , չեմ
ուզեր իրենց նմանիլ , թէ և արժանապատիւ և գիտուն
երեցող անձինք ըլլան . վասն զի առաքեալը կապահովէ
զեզ որ Քրիստոս վարդապետութեանը գէմ խօսողներն և
ընողները հպարտ են , ագէտ են , իրենց անկարգ կր-
քերուն ուզածէն դուրս բան չեն գիտեր . “ Եթէ ոք
աղբաղբ ինչ ուսուցանիցէ և ոչ անսայցէ ողջմտութեան
բանից աեաուն մերոյ ՅՅի Քրիստոս , այնպիսին հպարտա-
ցեալ է , և ոչ ինչ ոչ գիտէ , , (Թ . ՏԻ՛ . Է . 3 :) Թէ
որ հրեշտակ ալ երևնան անանկները , պէտքը չէ մտիկ
ընել իրենց , պէտքը չէ նմանիլ . վասն զի նզոված մար-
դիկ են , կրտէ նոյն առաքեալը . “ Այլ թէ մեք կամ
հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոր
աւետարանեսցան ձեզ , նզովեալ լիցի , , (Գաւ . Թ . 8 :)

Ասանկ պէտք է ընէք երբոր պիղծբերան մարդկանց
ալ կը հանդիպիք , որ անհամեստ խօսակցութիւններ
կրնեն , կամ հայհայանք , անէծք , չարամաղթութիւն ,
բամբասանք ու նախատական գէշ խօսքեր կրսեն . պէտք
է ամուր կենաք , սիրտ ընէք , գայթակղութիւն չառ-
նէք , դուք ալ նոյն մեղքերուն մէջը չիյնաք , անպար-
կեշտ կամ եղբայրսիրութե՛ գէմ խօսքեր չընէք . պէտք
է ըսէք ինքիրենուդ՝ անոնց ըրածը գէշ է , չեմ ուզեր
իրենց յարմարիլ : Մանաւանդ պէտք է աղքատարութե՛
ընէք , լուեցընէք զիրենք . փախչիք թէ որ կրնաք նե
իրենց ընկերութենէն , թէ որ չէ՝ լուռ ու ծանր պէտք
է կենաք , չուզէք լսել ըրածնին , մտքով ալ չհհաւանիք
անոնց խօսքերէն եկած չար խորհուրդներուն :

Ասանկ պէտք է ընէք նաև ժամերուն մէջ երբոր կը
տեսնէք որ ոմանք կամ սիւնի պէս տնկուած կամ ամթո-
սին վրայ հանդիսա նստած կը կենան միշտ սուրբ օղ-
տարագին կամ օրհնութեան ատենը , կը խօսին , կը
խնտան , ասգիս անգին կը նային , իբր թէ հրապարակի

մը մէջ ըլլային կամ մէկմէկու հետ տեսնուելու սրահի մը մէջ, առանց յարգութեան ու պատկառելու այ մեծութենէն : Ո՛հ, որչափ գիւրբին է, մանաւանդ ազոց, գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնելն անանկներէն : Բայց պէտք չէ առնէք սիրելի որդիքս, պէտք չէ իրենց նմանիք . “ Մի յօժարեսցիս ընդ բազումս 'ի չարիս ” . պէտք է զգոյշ կենաք, սիրա ընէք, ըսէք ինքիբենուգ . անոնց ըրածը գէշ է, այ անարգանք կրնն իր ասածը մէջ, գէշ է ըրածնին, չեմ ուզեր իրենց յարմարիլ . ժամու մէջ պարկեշտութիւն ընդերմեռանգութեամբ կուզեմ կենալ ու պատուել զձե՛ծ : Նմանապէս երբոր գէշ ընկերներու կը հանգիպիք, որ չար խրատներ կուտան ձեզի, չարութիւն կը սորվեցնեն, կուզեն ձեզի անկարգութիւն ընել տալ . պէտքը չէ մտիկ ընէք, պէտքը չէ որ գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնէք իրենցմէ . պէտք է զգոյշ կենաք, սիրա ընէք, յանգիմանէք զիրենք, և ըսէք մտքերնէդ . գէշ է ըրածնին, չեմ ուզեր իրենց հետեիլ, կուզեմ պարկեշտ և առաքինի ըլլալ :

Ասանկ պէտք է ընէք նաև անոնց որ անուսով միայն քրիստոնէայ են, անոնց որ ոչ հոգևոր խօսք լսելու կուգան, ոչ սուրբ խորհուրդներն ընդունելու . անոնց որ քարոզի ու ժամարգութեան ասան աները կամ սքրճանոցները կը պաշտին, որն զբօսանքի հետ կըլլայ, որք գատարկաբանութեան, որք խազի, որք կերուխուսի . պէտք չէ իրենց յարմարիք, պէտք չէ որ իրենցմէ գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնէք . “ Մի յօժարեսցիս ընդ բազումս 'ի չարիս ” . պէտք է զգոյշ կենաք, սիրա ընէք, ըսէք ինքիբենուգ . անոնց ըրածը գէշ է, չեմ ուզեր իրենց յարմարիլ, կուզեմ բարեպաշտներուն պէս ըլլալ : Ասանկ պէտք է ընէք անոնց ալ որ կիրակինին կաւրեն, առանց հարկի տօնի օր կըբանին . պէտք չէ իրենցմէ գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնէք, պէտք է զգոյշ կենաք, և ըսէք ինքիբենուգ . անոնց ըրածը գէշ է, չեմ ուզեր իրենց յարմարիլ, ես կիրակի օրս արբութեամբ կուզեմ անցընել, հոգիս հոգալ : Ասանկ պէտք է ընէք անոնց ալ որ կիրակի օր և ոչ պատարագ մը կը տեսնեն, և պաքերնին առանց պատճառի և երբեմն սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքն ալ արհամարհելով կաւրեն . պէտք չէ անոնցմէ գայթակղութիւն

ու չար օրինակ առնէք, պէտք է ըսէք ինքիրենուդ. թէ որ իրենք գժոխք երթալ կուզեն նէ, ես չեմ ուզեր երթալ, փրկուիլ կուզեմ: Ասանկ պէտք է ընէք անոնց ալ որ անիրաւութիւն ու զգկանք կընեն, ուրիշի սարկոյք կուզեն հարստանալ, ամեն անիրաւ շնարք կը բանեցընեն՝ հերիք է որ յաջողի, անօրէն գաշնագրութիւններ կընեն, չափազանց շահ կը պահանջեն՝ շրեաներէն ալ գէշ, առուտուրի մէջ կշիւքը չափը կը խարգախեն, անիրաւ գին կը կարեն, և ամեն խարէութիւն օրինաւոր կը սեպեն. պէտք չէ իրենցմէն գայթակղութիւն ու չար օրինակ առնէք, պէտք է մտածէք որ գէշութիւնը որչափ ալ սովորական ըլլայ՝ միշտ գէշութիւն է, պէտք է սիրա ընէք և ըսէք. չեմ ուզեր անոնց յարմարիլ, թէ որ իրենք կուզեն հարստանալ գատապարտուելու համար նէ՝ թող իրենք մտածեն. ես կուզեմ ազքառ մնալ ու փրկուիլ, արքայութեան մէջ կուզեմ հարուստ ըլլալ: Նմանապէս երբոր կը տեսնէք անոնք՝ որ հպարտ փառամոլ և ունայնասէր են, անոնք որ իրենց աստուածն իրենց փոքն է և ստակն, անոնք որ զքօսանք ու զուարճութիւն միայն կը փնտըտեն, թատրոնները կը պտրտին, պար բռնելու և վտանգաւոր կենցաղաւարութիւններու ետեւ կըլլան, պէտքը չեղած ճանչուորութիւններ կընեն, պէտքը չէ իրենցմէն չար օրինակ առնէք, պէտք է ըսէք որ գէշ է բրածնին, կարելի չէ Թժ ու մեր անկարգ կրքերը մէկտեղ գոհ ընել, ամեն ճշմարիտ գարձի եկողներն՝ ասանկ բաները մէկգի թողուցին, քաշուած կենանք անցուցին, զիրենք բարեպաշտութեան տուին, մահացուցմունք ըրին, ատեննին բարեգործութեան անցուցին, անմեղ ու չափաւոր զրօսանքով գոհ եղան:

Ասանկ պէտք է ընեն նաև կրնկոյք և աղջկունք. խեղճ աղջկունք, որչափ գիւրին է իրենց գայթակղին ու մեղքի մէջ իյնալը: Անհամեստ խօսքեր կը լսեն, անվայել կերպեր կը տեսնեն, գէմ կենալու զգուշանալու տեղը՝ կը ծիծաղին, տեղիք կուտան, կամ անանկ կերպով գէմ կը կենան որ գիմացիներնին աւելի կը գրգռեն. պէտք է սիրա ընեն, կրքերնին զսպեն, ըսեն ինքիրենուսն. ասանկ բաներ ընելն աղէկ չէ, մեղք է, չեմ ուզեր ընել, չեմ ուզեր տեղիք տալ, և առնեն քակն: Խեղճ կրնկոյք, խեղճ աղջկունք. կը տեսնեն ու.

նայնասերին մէջն որ նորելուք զգեստներ հագուած առանց լաչակի ժամ կը մտնէ . իրենց ալ բաղձանքը կուգայ անտակ ընելու , անոր պէս հագուելու . բայց չէ . պէտքը չէ գայթակղին ու չար օրինակ առնեն , պէտք է սիրտ ընեն և ինքիրենուն ըսեն . անոր ըրածն աղէկ չէ , չեմ ուզեր իրեն յարմարիլ . համաստուծեամբ ու պատկառանքով ժամ կուզեմ գալ . մաքուր ու վայելուչ կուզեմ երենալ՝ բայց պարկեշտուծեամբ , չեմ ուզեր նորելուք ու բաց զգեստներու ետեէ ըլլալ : Կը ատենեն որ ուրիշ անզգոյշ կնկախք և աղջկուք ամեն նուն հետ կը խօսին , ամմեն տեսակ մարդկանց հետ կը տանուին , վասնդաւոր բարեկամուծիւններ կընեն , հետերնին ձեռքի կատակ ընելու ալ թող կուտան , ըծաներ կընգունին , աս բաները ատենելով իրենց ալ բաղձանքը կուգայ . բայց չէ , պէտքը չէ որ չար օրինակ առնեն , պէտք է զգոյշ կենան , սիրտ ընեն , և ինքիրենուն ըսեն . անոնց ըրածն աղէկ չէ , ես չեմ ուզեր իրենց յարմարիլ , կուզեմ պարկեշտ ըլլալ , Ճշմարիտ քրիստոնէայ ըլլալ :

Առանկ ալ աշխարհիս ուրիշ ամմեն գայթակղութիւն ներուն՝ որ թիւ չունին , պէտք է գէմ կենալ ինչպէս ՔՄ տէրն մեր ըրաւ երբոր Պետրոս առաքեալը կուզէր իր չարչարանացն ու մահուանն արգելք ըլլալ . “ Եթ յետս իմ , սատանայ , գայթակղութիւն իմ ես , , Պէտքը չէ գայթակղել , պէտքը չէ չար օրինակ առնել , թէ և գայթակղութիւն տուողները մեծերնիս ըլլան , տէրերնիս ըլլան , եկեղեցական անձինք ըլլան , հայրերնիս ու մայրերնիս ըլլան , պէտքը չէ ամենիկն գայթակղութիւն առնենք : Իրաւ է որ ասանկներուն տուած գայթակղութիւնը խիստ սաստիկ ուժ ունի զմեզ մեղքի մէջ ձգելու . բայց թէ որ աղէկ զգոյշ կենանք , սիրտ ընենք , մենք մեղքի գէմ ուժ բանեցընենք՝ որ Եծ կուտայ միշտ սրտանց իրմէն խնդրողներուն , անոնց ալ գէմ կրնանք կենալ , ինչպէս Յովսէփ գեղեցիկը կեցաւ՝ ամմեն մարդկային նկատմունք և ակնածութիւն ոտքի տակ առնելով , ու չուզէց առնել իր խաթունին տուած գայթակղութիւնն որ՝ մանաւանդ ան պարագաներուն մէջ անկէց մեծ փորձութիւնն չէր կրնար ըլլալ մեղքի մէջ իյնալու : Ով որ ըլլայ թող ըլլայ գայթակղութիւն տուողը , միշտ մարդ է , նոյն մարդկային կրքերն ունի .

ուստի երբոր իր անկարգ կլքերուն կը հետևի , գէշ կընէ , պէտք չէ իրմէն չար օրինակ առնենք , պէտք չէ իրեն յարմարինք . ինքը կուզէ գառապարտուիլ նէ՝ թող ինքը մտածէ , մինք պէտք է մեր փրկութեան ետևէ ըլլանք :

Աս է մեր պարտքը , սիրելի որդիքս , և անանկ խիստ պարտք՝ որ ՔԾ տէրն մեր կը հրամայէ ինչուան աշուրնիս ալ հանել ձեռուրնիս ոտուրնիս կտրել մէկգի ձգել երբոր մեզի գայթակղութիւն կուտան . “ Եթէ ակն քո գայթակղեցուցէ զքեզ , հան ղնա՛ ՚ի բաց . եթէ ոսն քո գայթակղեցուցէ զքեզ , հատ ընկեա ղնա՛ ՚ի քէն . և եթէ գայթակղեցուցէ զքեզ ձեռն քո , հատ ընկեա ՚ի քէն , , (ՄՂ . Թ . 42 .) Ըսել կուզէ որ , եթէ մեզի գայթակղութիւն տուողներն անանկ բաներ և անանկ անձինք ալ ըլլան՝ որ ամենէն աւելի աչքերնուս պէտ օրելի են մեզի , պէտք է իրենցմէն զրկուինք , զիրենք մէկգի ձգենք , որպէս զի մեզքի սլառճառ չըլլան . ա՛նոր համար ետևէն կըսէ ՔԾ տէրն մեր . վասն զի ալ լաւ է անոնցմէ զրկուելնիս . քան թէ արքայութենէ . “ Եւ իցէ քեզ խեղ կազ միականի մտանել ՚ի կեանս քան երկուս ձեռս երկուս ոտս երկուս աչս ունել , և անկանել ՚ի գեհէն հրոյն , , :

Աս է մեր պարտքը . և աս պարտքերնիս կատարելու ինչ հնարք պէտք է բանեցընել նէ՝ անոնք ալ համառօտ մը ըսեմ : Նախ պէտք է խնդրենք այժմ որ ձեռքը վրանիս ըլլայ , ինքը կառավարէ մտածածնիս խօսածնիս և ըրածնիս . ինքը լոյս տայ մեզի որ աղէկը գէշը ճանչնանք , ընելիքնիս ու զգուշանալու բաներնիս գիտնանք . ինքը շնորհք տայ մեզի որ կարենանք սիրտ ընել ու գայթակղութիւններուն ուժին դէմ կենալ որ կը հրեն զմեզ մեզքի մէջ ձգելու : Երկրորդ պէտք է արթուն ու զգոյշ կենանք վրանիս , ինչպէս ՔԾ տէրն մեր կը խրատէ . “ Արթուն կացեք և աղօթա արարեք , զի մի անկանիցիք ՚ի փորձութի , , (Մտի . իՄ . 41 .) պէտք է նայինք որ ուրիշներուն խօսածն և ըրածն՝ իրենց վարքն ու սովորութիւնն իրաւցընէ քրիստոնէի վայելէ , աւետարանին տուած կանոններուն ու բարեպաշտութեան յարմար է , և ետքը հետևինք իրենց . թէ որ մեզք է ըրածնին , թէ որ վտանգաւոր է , թէ որ վնասակար է մեր հոգւոյն , հեռու պէտք է կենանք , և

լսանք . թող իրենք խօսին և ընեն ինչ որ կուզեն նէ , ես չեմ ուզեր իրենցմէ չար օրինակ առնել , ես հոգիս կուզեմ փրկել : Երրորդ՝ պէտք է զգուշանանք , բարեկամութիւն և ընկերութիւն չընենք անոնց հետ՝ որ գայթակղութիւն ու չար օրինակ կուտան , անոնց հետ՝ որ չար խրատներ կուտան , գէշ բաներ կը խօսին , ծուռ վարդապետութիւններ կընեն , ու գէշ վարք ունին . վասն զի անոնց հետ տեսնուելով՝ քիչ քիչ անոնց պակասութիւնն առանց իմանալու կ'առնենք , անոնց տուած չար օրինակին կը հետեւինք : Անոր համար ԾԾ չուզեց որ Հրեաները բարեկամութիւն ու խնամութիւն ընեն հեթանոսաց հետ , անոնց հետ գաշնագրութիւն ընելն ալ արդիւնց , որպէս զի անոնցմէ գայթակղութիւն ու չար օրինակ չառնեն . “ Չգոյշ լեր անձին քում , գուցէ դնիցես ուխտ ընդ բնակիչս երկրին , գուցէ լինիցի ձեզ ՚ի գայթակղութիւն ” . (Եւդ . ԼԳ . 12) Անոր համար Պողոս առաքեալը կը զգուշացընէ անանկ մարդկանց հետ հաց ալ չուտել . “ Ընդ այնպիսուսն և հաց մի ուտել ” . (Ս . Կ . Է . 11) Առակն ալ կըսէ , ու խիստ ազէկ կըսէ . “ Ըսէ ինծի որուն հետ տեսնուից , ես ալ կըսեմ՝ քեզի ինչ մարդ ըլլալ ” : Չորրորդ՝ պէտք է Քմի տեսան մերոյ օրինակն աչուընուս առջին ունենանք , ինչպէս որ պարտքերնիս ալ է իրեն հետեիլ՝ Թէ որ կուզենք ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլալ : Նմանապէս պէտք է սուրբերէն ու բարեպաշտ մարդկանցմէ օրինակ առնենք , ու ջանանք նմանիլ անոնց վարուցն և առաքինութեանը . վասն զի աս կերպով ապահով կը ըլլանք , չենք խաբուիր . իսկ աշխարհասէր մարդկանց նմանելով խիստ գիւրբին կը ըլլայ խաբուելնիս : Աիրելի որդիքս . ՔՄ տերն մեր կըսէ որ դժոխքին ճամբան լայն և ընդարձակ է , շատերն ան ճամբէն կերթան . իսկ արքայութեան ճամբան նեղ է , ու քիչ մարդ կերթայ անկէց : Ուրեմն յայանի է որ շատերուն պէս կեանք ունենալը՝ դժոխք երթալ ուղի է . յայանի է որ փրկուելու համար՝ պէտք է քիչերուն ճամբան բռնել , քիչերուն կեանքին հետեիլ , կըսէ սուրբ Պետրոս ոսկիաբանը . “ Կեաց հանգոյն սակաւուց , և Թէ կամիս փրկիլ ընդ սակաւս ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻԱ .

Վէրերորդ պատուիրանին լրայ , բղջխառնութեան դէմ :

“ Մի շնար , , :

Լսիկայ է այ զեցերորդ պատուիրանքը , սիրելի որ .
դիբս : Իրաւ՝ առ պատուիրանքովն ձեռ աւելի շնուծիւն
ընելը կարգիլէ , որովհետեւ առ մեղքին մէջն անիրաւու-
ծիւն ալ կայ հաւատարմութեան դէմ որ ուրիշ տե-
տակ անպարկեշտութեան մեղքերու մէջ հասարակօրէն
ցիկայ , բայց սուրբ Օգոստինոս և ամենն ուրիշ սուրբ
վարդապետները միարան կրտեն որ ձեռ առ պատուի-
րանքովը կարգիլէ նաև ամենն տեսակ պղծութեան և
անպարկեշտութեան մեղքերը : Վասն զի սուրբ գրքին
մէջ ձեռ Պօղոս առաքեալին բերնովը կրտէ որ արքայու-
ծենէ գուրս պիտոր մեան , չէ թէ միայն շնացողներն՝
այլ նաև պոռնկութիւն , սոգոմականութիւն ու մաք-
րութեան գէմ ամենն տեսակ մեղք ընողները . “ Մի
խարիք , ոչ պոռնիկք , ոչ շունք , ոչ իրապեալք , ոչ ա-
րուագէտք , զարքայութիւնն այ ոչ ժառանգեն , , (Թ .
Վ . Գ . 9)

Անանկ է նէ՝ առ հինգերորդ պատուիրանքը բացատ-
րելու համար հարկաւորիմ պիտոր այտոր իմ բերանս
ալ ձեր ականջն ալ աղտոտել , և առ սուրբ տեղն՝ այ
տանը մէջ ամենն տեսակ պղծութիւններն որ աշխարհիս
վայ կը գործուին՝ մեկիկ մեկիկ զուրցել , ու հասկը-
ջնել ձեզի ինչ է շնուծիւնն , ինչ է պոռնկութիւնն ,
ինչ է աղքատագրութիւնն , ինչ է սրբապղծութիւնն ,
ինչ է մեղկութիւնն , ինչ է սոգոմականութիւնն , ինչ
է անամնագիտութիւն , և ինչ են տեսակ տեսակ մարմ-
նական մեղքերը : Ո՛հ , չէ , սիրտս չքաշեր առ բանն
ընելու , չեմ ուղեր ընել , պէտքը չէ որ ընեմ , ամենեկին
ցի վայելք ալ որ ընեմ : Արդէն ուրիշ անգամ ըտած եմ
ձեզի որ պարկեշտութեան դէմ կրնայ մեկը մեղանչել՝
թէ խորհրդով , թէ տխրութեամբ , թէ բաղձալով անմա-

քուր բաներ, թէ խօսքով, թէ նայուածքով, և թէ գպչելով. ըսեր եմ որ կրնայ մէկը մեզանչէլ թէ ինքի. բնն և թէ ուրիշի հետ, կարիճն ու ծերը, կարգուածն ու չիկարգուածը, նոյնասեռ և տարասեռ անձինք. աս ամեն բաներն ըսելէն ետքը, ձեր օգտին համար ուրիշ բան չեմ կրնար ընել՝ բայց ընդհանրապէս անհամեստութեան վրայ խօսիլ, քննել նախ՝ ինքիրեն ինչ ըլլալը, ետքը՝ իրմէն առաջ և կած չարիքը, ետքն ալ՝ ինչ պատիժներ կուտայ ամ աս մեղքին. և ասոնցմով ցցրնել ձեզի որ աս ասիան ամեննէն գէշ՝ ամեննէն անարգ՝ ամեննէն գարշելի ասիան է, որպէս զի ամենքը սոսկան ու հեռու կեանան ասկէց. վասն զի ամեննէն աւելի աշխրդիս վրայ տիրած մեղքն աս է, ինչուան Ծրն Հռեմիգիոս կրսէ որ աս մեղքիս պատճառաւ՝ բաց ՚ի բանականութիւնն չիբացուած տղոցմէն՝ խիստ քիչ մարգ կը փրկուի :

Սուրբ Եփրեմ անգամ մը Թաւրիս յայտնութեամբ գիտնալով որ կնիկ մը անպարկեշտութեան մեղք գործելու միտք ունէր, կանչեց և ըսաւ իրեն առանձին. ատ միտքդ որ ունիս՝ ինչո՞ւ չես ուզեր որ ուրիշներն իմանան : Ապշեցաւ մնաց կնիկը, չիկրցաւ ուրանալ մտքինը, և ամբշնալէն չէր գիտեր ինչ ըսէ : Ան ատենը պատասխանեց սուրբը . թէ որ մարդկանցմէ ատանկ կամբշնաս, ինչպէս չես ամբշնար Թոմէ՝ որ երկնի և երկրի տէրն է, ըրածդ կը տեսնէ և նոյն վայրկեանին մէջը կրնայ մահ խրկել վրատ : Աս խօսքն անանկ մտաւ կնկանը սիրտն որ՝ մէկէն գարձի եկաւ, և անկէց ետքն ապաշխարութեամբ անցուց իր կեանքը : Հիմայ ըսէք ինծի, ուսկից առաջ կուգայ այդչափ ամբշնալը . ինչո՞ւ մարդիկ այդչափ յօժարութիւն ունենալով մարմնական մեղքերու, ետքը այդչափ կամբշնան ատոնց վրայ : Այնչափ ուրիշ մեղքեր առանց ամբշնալու ուրիշներուն դիմացն ալ կը գործէ մարդս, հայհոյանք, վէճիւղնդրութիւն, բամբասանք, և այլն . բայց մաքրութեան գէմ մեղք գործելն ուրիշներուն առջին չիհամարձակելէն ՚ի զատ, չուզեր ալ որ իմացուի . ինչէն է : Սքն Բեռնարդոս ասոր պատճառը կրսէ. վասն զի խելւորիս խիստ պառկած է, և սուրբ հաւատքն ալ սրտերնիս ալ կը ցցրնէ որ անպարկեշտութիւնն ամեննէն անարգ, ամեննէն նախատելի, ամեննէն ամօթալից և ամեննէն

գարշէլի մեզքն է : Սուրբն Հերոնիմոս ալ կըսէ որ մարմնական մեղքէն անարգ բան չիկայ ,

Անոր համար սուրբ գրքին մէջն ալ ուրիշ մեղք մը չիկայ՝ որ ասոր պէս նախաասական ածականներով յիշուի : Ազգականութիւն , ազտեղուծիւն , ազեցութիւն , անասնական գարշէլի անարգ կիրք , և ասոնց նման անուններ կուտայ սուրբ գիրքը անհամեստութեան մեղքերուն : Իսկ սուրբ հարք անանկ բացատրութիւններով կը խօսին աս մեղքերուն վրայ որ ասոնցմէն ետ չիկեցողն՝ ամօթէն գեախինը պէտք է անցնի : Սուրբն Բարսեղ՝ կենդանի ժանտախտ կը կանչէ . սուրբն Ամբրոսիոս՝ ամմն տեսակ ախտերու սերմնարան . սուրբն Բեռնարգոս ալ՝ անհամեստութիւնը վիշ մըն է , կըսէ , որուն մէջը կը կորսուի մարգուս անունն ալ՝ պատիւն ալ՝ ունեցածն ալ՝ առողջութիւնն ալ , երբեմն նաև կեանքն ալ : Մեծն Գրիգոր ալ՝ դժոխքի շղթայ մըն է , կըսէ , որով սատանան աշխրջիս վրայ կը կապէ հոգիները , որպէս զի անգիի աշխարհքն յաւիտեան իր գերիներն ընէ զիրենք ու տանջէ : Իսկ սուրբն Հերոնիմոս՝ աս ախտն անարգ ամօթալի գարշէլի և ամմն ախտէն աւելի նախատական կանչելէն ետքը , իր մէկ թղթին մէջ կայծակ չի մնար որ չիթափէ աս անիծած ախտին գէմ :

Իսկ թէ որչափ աս մեղքն ուրիշ մեղքերէն աւելի կատէ քծ , տուած պատիժներէն յայտնի է , ինչպէս օգետոր տեսներէք . վասն զի աս մեղքին համար տուած պատիժներն՝ ամենեկին ուրիշ մեղքերու համար չէ տուած : Ատուած բոլորովին սրբութիւն ըլլալով խելքէ մտքէ վեր կը սիրէ սրբութիւնն , ու նոյնպէս ալ կատէ սրբութեան գէմ եղած մեղքերը : Տեսէք , ՔՅ տէրն մեր ամմն մեր ողորմելութիւններն յանձն առաւ , անթութիւն , ծարաւ , ցուրտ , տաք , վիշտ , նեղութիւն , ցաւ , արամութիւն , և ինչուան մահ . բայց չուզեց մեղք պէս ծնանիլ , ուզեց կոյս մայր մը ունենալ՝ որուն վրայ անմտքութեան շուքն ալ չըլլայ : Բող տուաւ որ սատանան անապատին մէջ զինքը փորձէ շահասիրութեան հպարտութեան փառասիրութեան կուսաշառութեան փորձութիւններով որոնք ըստ իրքեան աւելի ծանր մեղքեր են . բայց չիթողուց ամենեկին որ անպարկեշտութեան փորձութիւն մը բերէ : Նմանապէս թող

տուաւ որ Թշնամիներն իր վրայ ամենն զտարտուծիւն ընեն ինչ որ իրենց չարութիւնը առն կուտար . բայց Թող չխտուաւ որ սչ իրեն և ոչ առաքելոցը վրայ մաք. րութեան գէմ խօսք մը ըսուի : Ասանկ ալ իր քարոզ ներուռն մէջն որ ամենն անկարգութեանց գէմ քարոզեց , ոչ երբեք անպարկեշտութեան մեղքին յայտնի խօսքն ըրաւ : Ինչո՞ւ , կրտէ սուրբ Ադուինացին , բայց մեզի իմացընելու համար որ առ մեղքին շուքն ալ՝ ա. նունն ալ չուզեր լսել , մեզի իմացընելու համար որ առ մեղքն ամենն մեղքէն աւելի կատէ , անոնց չափ ծանրութեանը համար ալ չըլլայ նէ՝ անոնցմէ զգուելի գար. շելի և ամօթալի ըլլալուն համար :

Բայց ի՞նչ զարմանք որ Թժ աշխարհի տակ անհամեա. տուծեան մեղքն , երբոր ամենն լաւ և խելացի մարդիկ ալ կատեն ու կանարգեն առ ախար : Ի՞նչ համարմունք ունի մէկ գէշ կնիկ մը . ամենեքը զինքը կանարգեն , ինչուան իրեն մեղսակիցներն ալ . ամենուն առջին անու. նը կտարած է , ամենեքն իրեն նախատական անուններ կուտան , շուռն կը կանչեն , և ամեննէն անարգ ու պիղծ անասուններուն կը նմանցընեն զինքը : Երբոր կնկան մը կամ ազկան մը անհամաստութեան մեղք ընելն յայտ. նուի նէ , ինչ պատիւ կունենայ անկէց ետքը , ի՞նչ հա. մարմունք . ամենեքը կանարգեն զինքն , երեսը նայող չըլլար , զինքն առնող մը չի գանուի : Երբոր կիմացուի որ պատուաւոր անձ մը , պաշտօնատէր մը , մեծաւոր մը , անպարկեշտութեան ախտ ունի , մէկէն չի կտարգր անունը , ամենն խելացի մարդ չանարգեր զինքը : Ինչուան անանկ կնիտոց տեղ տուողներն ալ , ինչ և իցէ կերպով գործակից եղողներն ալ , համարմունքնին չէն կտրանցընէր ամենուն գիմացը : Ուրեմն առկէց աշ. յայտնի է որ ամենն խելացի և աղէկ մարդ կը զգուի առ ախտէն , ամեննէն գէշ և անարգ ախտը կը տեսէ :

Պօղոս առաքեալին մէկ խօսքն աւելի գուրտ կը ցաթ. կեցընէ առ ախտին ինչ գէշ բան ըլլալը : Ի՞նչ կրտէիք , Թէ որ տեսնէիք ժամու մը մէջ անտրէն մարդիկ պ ազ. տտակէին ապականէին խորաններն ու պատկերները , սրբազան անօթներն և ինչուան Քրիստոսը մարմնը : Ար ստակայիք կը զարհուրէիք , ասկէց մեծ անօրէնութիւն չի կրնար ըլլալ կրտէիք : Բայց կրնա՞ք հաւատալ , նոյն բանն է անհամաստութեան մեղք գործողներուն ըրածը .

կազմուսեն կապականեն իրենց մարմինն որ հոգւոյն որբոյ սաճարն է, այ տունն է, կրսէ առաքեալը. “Եթէ մէ գիտէք զի մարմինք ձեր սաճար են հոգւոյն”, (Ս. Կոր. Գ. 19:) Մենք ամենքնիս քրիստոնեայ ըլլալով Քնի հետ մէկ մարմին ենք, կրսէ նոյն առաքեալն, և Քն մեր գլուխն է. ուրեմն մեր մարմինը Քնի անդամներն են. “Ո՛չ գիտէք եթէ մարմինք ձեր անդամք են Քնի”, իսկ անհամասութեան մեղք գործողներն անասիճան անօրէնութեան կը հասնին որ իրենց ազտեղի մեղքերովը կազմուսեն Քնի անդամները, Քնի մարմինը կանեն և անարգ անպիտան գէշ կնկան մը մարմին կընեն. “Արգ տուեալ զանգամս Քնի, առնիցն՛ք անգամս պոռնկի”, ասկէց ասելի թնչ անօրէնութի կրնայ ըլլալ այ գիմացը:

Բայց աչ ազէկ ճանչեալու համար որ ինչ գէշ և անփժամ բանն է սա ախան, ինքիւրն ինչ ըլլալն իմանալն ետքը՝ հիմայ տեսնելք իրեն չար հետեանքներն ալ: Չեմ ըսեր սա ախանն առաջ եկած ժամանակաւ որ չարքներն, այսինքն ժամանակն անպիտան ընել, ունեցածը վասնել, պատիւը կորսընցընել, անունը կորսել, առողջութենէ և կեանքէն ալ զրկուիլ, ու շատ անգամ գանելի հիւանդութիւններով Ածախոսութեան թաղաւորին պէս մեռնիլ: Չեմ ըսեր անկէց առաջ եկած նախանձը, ատելութիւնը, կռիւները, մարդասպանութիւնները, զաւակ անցընելները. վասն զի ասոնց վրայ խօսելը խիստ երկան կըլլայ: Եւ ոչ կուզեմ ըսել ինչ գայթակղութիւններով քաղքները կը լեցուին, թնչ տըներ կը փճանան, ինչ սրբապղծութիւններ կըլլան, որ այ անէծքն աշխարհիս վրայ կը բերեն: Աս բաները չեմ ըսեր, միայն կուզեմ բացատրել ան հոգեւոր չարքն որ անհամասութեան մեղք գործողներուն կըլլայ: Բայց ո՞վ կրնայ բողորն ալ բացատրել. հերքէ է ըսելն որ առնանկերը շարունակ մեղք մեղքի վրայ կը գիղեն. վասն զի գործքով ալ չիմարանչած ատեննիս՝ նայուածքով խոտով մտքով ակործանօք՝ բազմանքով կը մեղան. չեն, ինչուան գիղերն ալ քուններնուն մէջ անանկ ազտեղի երազներէն մտքերնին տղաս չէ: Հերքէ է ըսելն որ անհամասութիւնը մարդուս ամենն մեղք ընել կուտայ, ամենն տեսակ անօրէնութեան մէջ մարդս կը ձգէ. ասոր օրինակ ըլլայ Ազոտան՝ որ ան մեղքին պատ

Ճառաւան ինչուան կռապաշտութեան մէջ ինկաւ, սուտ
ծածնէրու երկրպագութիւն ըրաւ : Ասոր օրինակը կը
տեսնենք նաև ամմնուան վրայ ալ, որ աս ախարին տուած
են զիրենք : Ոչ այ սերն ունին, ոչ բարեպաշտութիւն,
ոչ շիրմաանգութիւն . ժամ երթանին սովորութեան
համար միտյն է, մարդկային նկատման համար, և եր-
բեմն ալ չար դիտաւորութեամբ . ժամը կեցած ատեն
նին ալ առանց պատկառանքի կը կենան, պատարագ
տեսնելու ատեն խելուրնին միտուընին ուրիշ տեղուանք
է . կիրակիրին ամենկին սրբութեամբ չեն անցնէր :
Ծնողքնին չեն պատուեր, զաւկընին չեն հոգար, էրիկ
կնկան հետ խաղաղութիւն չունին, մեկզմէկ կը մտա-
նեն, կերուխումի կուտան զիրենք, բամբասանք՝ ան-
վայել խօսքեր՝ խարէութիւն՝ գողութիւն՝ անիրաւու-
թիւն՝ զրկանք՝ սուտ երգում՝ տչուընուն առջին բան մը
չէ : Իսուիթ մարգարէէն աղէկ մարգ չէր կրնար ըլլալ,
այ սրտին ուղած մարգն էր . բայց այսու ամենայնիւ աս
ախարին համար, Բերտարէին վրայ ունեցած ցանկուէր
համար, անոր էրիկը խեղճ Ուրբան՝ որ իր հաւատարիմ
հպատակն էր՝ անմեղ տեղը սպաննել տուաւ : Հերով-
գէս՝ որ այնչափ կը սիրէր ու կը յարգէր սուրբ Յոհան-
նէս Մկրտիչը, հերովդիագային հետն ունեցած ան-
կարգ սիրահարութեանը համար չիտոկաց՝ անիրաւ
տեղը գլխատել տուաւ սուրբը : Չերկընցընեմ . անհա-
մաստութեան ախարին ետեւէ եղողներն անանկ կեանք
մը կը վարեն որ կարծես թէ Ծէ Ծծ չեն շանչնար, հա-
ւատք կրօնք չունին, իրենց համար ոչ հոգի կայ, ոչ յա-
ւիտենականութիւն :

Իրաւցընէ մեծ վտանգ է որ թերահաւատ ըլլան կամ
բողորովին չհաւատան աս բաներուն . վտան զի աշխար-
քիս մէջ ախտ մը չիկայ որ կարենայ մարգուտ այնչափ
կորսընցընել տալ հաւատքն ինչպէս անհամաստութե
ախար : Մէկն որ կուզէ աս իր ախար գտն ընել, կուզէ
որ պատիժ չըլլայ . ուստի կըսկսի էրևակայել ու ինք-
իրեն հաւատացընել որ ըրածը մեղք չէ, կամ գժոխ-
քին պատիժները որչափ որ կըսուին ո՛հ՝ այնչափ ծանր
չեն : Ետքը կըսկսի ան խօսքերն որ մարմնասէրներուն
բերանն է միշտ . ի՛նչ կայ եղեր, ինչու մեղք պիտոր
ըլլան աս բաները, բնական բաներ են, Ծծ աս բաները
չենայիր, թէ որ նայելու ըլլար նէ՛ պէտք էր արքայու-

Թիւնը գոցեր . ո՛վ անգիի օշխարհք գացեր ու գարձե-
է , որ աս բաներուս վրայ ստոյգ լուր մը բերէ : Անոր
համար սուրբն Հերոնիմոս կրսէ . Շատ գժար է հար-
ւաաքը կորսնցուցած քրիստոնեայ մը գտնել՝ որ ողջա-
խոհութիւն ունենայ . վասն զի գրեթէ ամենքն ալ
բղջախոհութեան պատճառաւ ժողովութեան մէջ կիյ-
նան ու հաւատքնին կը կորսնն : ընեն :

Գիտէք ինչու համար բղջախոհութիւնը գիւրաւ կոր-
սնցընել կուտայ մարդուս իր հաւատքը . վասն զի աս
ախտն անանկ կը կուրցընէ զմարդն որ արևու պէս յայտ-
նի եղած ճշմարտութիւններն ալ չի տեսներ : “ Անկաւ
հուր , և ոչ տեսին զարև , , կրսէ սուրբ գիրքը . (ՍՂ .
ԺԷ . 9 .) այսինքն ցանկութեան կրակը չի թողար որ
հաւատքին լոյսը տեսնեն : Կենգաւոր Դաւիթային Սամի-
ոնի գէժ պատրաստած մատնութենէն յայանի ի՛նչ
կրնար ըլլալ . արդէն երկու անգամ փորձեր էր փղշտա-
ցաց ձեռքը տալու զինքը : Բայց Սամիտան անոր հետ
ունեցած սիրահարութեամբը կուրնալով չէր տեսնել
անոր ըրած մատնութիւնը . մանաւանդ միտքը գրեր էր
որ Դաւիթան անանկ սիրտ չունէր որ զինքը մատնէր . ու
չհաւատաց ալ ինչուսն որ իրօք թշնամիներուն ձեռքը
չժամտնուեցաւ : Դաւիթ մարդարէն անանկ երկիւղած
մարդ՝ որ պզտի անապարծութիւն մը ընելուն ու գիտ-
նալ ուղիուն համար թէ որչափ ժողովուրդ ունէր
ձեռքին աակը , որչափ մարդկանց կը հրամսէր . մէկէն
խղճմտանքը զարկաւ , զղջաց ըրածին վրայ՝ թէ և նե-
րելի մեղքէն աւելի բան մը չէր ըրածն , և Եյմէ թողու-
թիւն խնդրելով ըսաւ . “ Մեղայ յոյժ զոր արարին ,
ընգունայնացայ յոյժ , , (Ք . ԹԳ . ԻԳ . 10 .) Մեղայ ,
Ծանր մեղք գործեցի , անմտութիւն ըրի : Քիչ մը ա-
տենէն ետքը անհամեստ փորձութիւն մը տեղիք տուաւ .
Ծանր շնութիւն գործեց Բերսապէի հետ , ու շնութե-
մեղքէն անգութ մարդասպանութեան մէջ ինկաւ :
Ուրեմն անանկ երկիւղած խղճմտանք ունեցող մարդն
տաանկ Ծանր մեղք ընելէն ետքը , ճանչնալով գործած
անօրէնութիւնը՝ պէտք էր որ սիրտը կտոր կտոր ըլլար
զղջալէն , վայրկեան մը չիկարենար կենալ խղճմտանքին
անհանգստութենէն . շուտ մը Եյմէ թողութիւն պէտք
էր խնդրէր և ապաշխարէր . վասն զի թէ որ այնչափ
խղճմտանք ըրաւ թեթե սնապարծութեան մը վրայ ,

հապա ինչ կսկիծ պիտոր ունենար ասանկ ծանր մեղքի վայ : Բայց ասանկ չեղաւ . անանկ կուրցեր էր սիրահարութենէն որ չէր տեսներ ըրած սոսկալի մեղքը . չէր իմանար ինչ խեղճ վիճակի մէջ ըլլալը , հանգիստ ու խաղաղ՝ չէ թէ միայն մտքէն ալ չէր անջըններ զջուլ . այլ նաև ուրախութեամբ կը շարունակէր ան պզտոր գաւաթը խմելու , սրն որ որչափ խռէ մէկն՝ այնչտփ ծարաւը կեւեւընայ . և ասանկ առաջ գնաց , չէ թէ շաբաթ մը , չէ թէ ամիս մը , հապա ատրի մը ամբողջ մեղքերու մէջ ինչուան գլուխն ընկողմած . ու գեւ աչքը չէր բացուեր , թէ որ Ծած չտղորմէր ու չիխրկէր նախան մարդտրէն զինքը խրատելու , աչքը բանալու , ցցնելու ըրած մեծ անօրէնութիւնը , որպէս զի գործի գայ : Ար ինչ կուրութիւն , աս ինչ սոսկալի կուրութիւն . կրնայ ըլլալ ուրիշ ախտ մը՝ որ զմարդ ասանկ կուրցընէ : Չէ , կրսէ սուրբ Ագուինացին . ուրիշ ամման ախտերն ալ գեւ քիչ մը լոյս կը թողուն , բայց աս ախտն անանկ կը մթնընցընէ մարդուս միտքը , անանկ կը կուրցընէ , որ բան մը չի թողուր տեսնել : Մտիկ ըրէք ինչպէս ինքը Դաւիթ մարդտրէն գարծի գալէն ետքը կը գանգափ . “ Հասին ինձ անօրէնութիւնք իմ , և ես ոչ կարացի տեսանել , ” (Սւ՛ . լԹ . 13 :) Վայ ինծի , աղաոտ մեղքերուս մէջը թաղուած՝ անանկ կուրցայ , որ չէ թէ միայն չէ՛ տեսներ ինչ խեղճ վիճակի մէջ ըլլալս , այլ նաև չէ՛ կրնար տեսնել . “ Աչ կարացի տեսանել , ” Ար չէ՛ ան . համատուութեան ետեւէ եզոզներուն կուրութիւնն որ տարիներով իրենց մեղքերուն մէջը հանգիստ կը կենան , առանց տեսնելու ինչ խեղճ վիճակի մէջ ըլլային :

Անանկ է նէ , թէ որ չեն տեսներ չեն իմանար իրենց ինչ վիճակի մէջ ըլլալը նէ , ինչպէս կրնան անկէց գուրս ելլել ու խալցսիլ : Չէ , կրսէ սուրբ գիրքը , չեն ուզեր ելլել . վասն զի մտքի կուրութենէն կանցնին սրտի խռտութիւնը . ինչուան փոյթիւնին ալ չըլլար անկէց ետքը Ծած ային ու հոգեոր բաներն , և ոչ մտքերնէն կանցնի գարծի գալ ու ճամբանին փոխել , և ոչ կուզեն որ զիրենք խրատող և յանգիմանող ըլլայ , ոչ կուզեն որ ժողովրդապահ աները քարոզչներն անհամատուութեան և անկարգութեան դէմ խօսին . “ Աչ ետուն զի որ . հուրգս իւրեանց գառնալ առ Ծած իւրեանց , զի այս

պօռնկութեան է 'ի նոսա,, . (Ուն. Ե. 4.) Ուստի թէ՛
և ճանչնան ալ ինչ գեշ վիճակի մէջ ըլլալին, ո՛հ որ-
չափ գժուարին է որ ճամբայ գան : Աս է ետքի սոս-
կալի հեռեանքն որ հիմայ պիտի բացատրեմ, այսինքն
որչափ գժուարին ըլլալն որ անհամեստութեան արտաին
ետեէ եզոզը գարձի գայ, ու որչափ գիւրդին ըլլալն որ
անգարձ մեռնի ու գատապարտուի :

Չեմ ուզեր ըսել որ այ արտաին ետեէ եզոզներուն
անկարելի ըլլայ զիրենք շիտկել, չէ . վասն զի գիտեմ
որ Ծայ շնորհքն ամենն բան կրնայ ընել, վասն զի գիտեմ
որ Մարիամ մագդաղենացին, Օգոստինոս, Պեղա-
գիտ, Տայիտ, Մարիամ եգիպտացին, և ասոնց պէս շատ
մեղաւորներ տրք և կանայք առ արտաին մէջն ինչուան
վզերնին թաղուած ըլլալով, ետքը մեծ մեծ ոռւարեր
եղան . բայց կրեմ որ գարձի գալ ու զիրենք շիտկելը
շատ գժար է, ու խիստ շատ գժար : Այ գժուարութեան
պատճառները մտիկ ըրէք . վասն զի նախ՝ անհամես-
տութեան կիրքը երթալով աւելի կը բռննկի, աւելի կը
սաստկանայ, և գրեթէ անզսպելի կըլլայ . ինչուան և
զած են ոմանք՝ որ խրատուելով խելուքնին պառկած
է որ պէտք է ճամբանին փոխեն, բայց հառաչելով
ըսեր են . Չեմ կրնար, այն, ասկէց ետքը չեմ կրնար
զսպել զիս, չեմ կրնար ետ կենալ : Երկրորդ՝ վասն զի
առ մեղքին հետ արտրժ մը հեշտութիւն մը միացած
ըլլալով, շատ գժուարին է ասկէց զգուրն և ետ կե-
նալը . ուստի առանց ետ կենալու ալ անկարելի է Ծայ
թողութիւն գտնելը : Երրորդ՝ վասն զի առ արտրժան-
քէն ու հեշտութենէն 'ի զառ՝ անհամեստութեան արտաին
ետեէ եզոզներն անանկ սաստիկ յարմուրք մը ունին
աշխարհիս, որ արգելք կըլլայ որտանց զեծ սիրելու .
ուստի առանց ասոր անկարելի կըլլայ առ Ծած գառ-
նալն ու փրկուիլը : Հիմայ ազէկ կը հասկընայ սուրբ
Հռեմիգիոսին խօսքն որ առաջ ըրի . այսինքն առ մեղքիս
պատճառաւ՝ բաց 'ի բանականութիւննին չեբացուած
ազացմէն՝ խիստ քիչ մարդ կը փրկուի :

Թէ որ աս ամենն ըսածներս ալ չեն բաւեր ջղքնելու
առ արտաին ինչ գարշելի ինչ անիծած բան ըլլալը, լսե-
ցէք սոսկալի պատիժներն որ Ծած ատոր համար տուաւ,
որպէս զի իմանայ որչափ ատելի բան է Ծայ գիմանցն ան-
համեստութեան արտաին : Ամենն երևելի հեգնանկներ

կրանն , և ամենն տաննի պատմութիւնները կը հաստատանն , որ աշխրոքիս մեծ մեծ թագաւորութիւններն , ինչպէս ասորեստանեայցը Սարգանաբազ թագաւորին օրերը՝ որ իգամոլ թագաւորներուն մէկն էր , քաղցէա-ցւայը Բաղասասոր թագաւորին օրերը՝ որ նոյն ախտին տէրն էր , Պարսիցը Դարեհ թագաւորին օրերը՝ որ ինքն ալ նոյն ախտին տուած էր զինքն , Յունացը Վլէսպատ-րայ թագուհիին օրերը՝ որ անհամեստութեան կողմնէ երևելի էր , և ասոնց ամենէն մեծ և ընդարձակ հռոմայ՛ցւոց տէրութիւնն , աս մեղքին համար պատ-ժուեցան ու կործանեցան , բո՛որովին անյայտ եղան : Սուրբ Սալուհանոս եպիսկոպոսն ասոնցմէ ՚ի զատ Աֆ-րիկէ Սպանիա ու Գաղղիա ալ հին ասանն աս ախտին պատճառաւը կործանեցան կրսէ Վանդալներէն , որոնք թէ և բարբարոս էին՝ բայց աս ախտը չունէին : Բայց չեմ ուզեր արասքին պատմութիւններէն օրինակ բե-րել , զասն զի սուրբ գրքէն անանկ օրինակներ ունինք որ աս ախտին մէջը փտտած մեղաւորներուն ալ սոս-կում կը բերէ : Նայինք մէյժը Սիւքեմ քաղաքն , ինչ բանի համար անոր բնակիչները ջարդուեցան . — Ի-րենց թագաւորին անառակութեանը համար . (Ծնեդ . ԼԹ :) Ինչո՞ւ համար քսանըչորս հազար խորայէլացիք անապատին մէջ սրին բերանն ինկան — Մովսրատցւոց աղջիկներուն հետ պոռնկութիւն ընելուն համար . (Եււյ . ին :) Ինչո՞ւ համար վաթսունըհինգ հազար զօր-քը ջարդուեցան , ու Բեհամենի ցեղը գրեթէ մարե-ցաւ . — Մէկ կնիկ մը չարչորկելուն համար : Ինչո՞ւ համար Հեր և Ունտան մեռան , ու սասանան Սարայի եօթն էրիկն ալ ետէ ետև խլղեց . — Իրենց անկար-գութեանը համար : Թէ և աս օրինակներն ալ սոսկակե- են , բայց ասոնցմէ սոսկակիներն ալ կուն սուրբ գրքին մէջ : Զրհեղեղէն սոսկակի պատիժ կրնայ ըլլալ . քա-սունն օր՝ քաասուն գիշեր անձրև կը թափէր , ու գետի պէտ անձրև , ինչուան ամենէն բարձր լեռներն ալ ջրով ծածկուեցան , ու ջրին տակը մնացին խղղուեցան ամ-մեն մարդիկ , բաց ՚ի Նոյ նահապետէն , ու մէկ քանի իր անուորներէն : Բայց ինչ մեղքի համար խրկեց ԾԾ աս սոսկակի պատիժը . սպանութեան համար , գողու-թեանն , հայհոյանքի համար , երգմտազանցութեան , կռապաշտութեան , կամ ուրիշ ասոնց նման մեղքերմա-

համար : Չէ , սուրբ գիրքն յայտնի կը զուրցէ որ անա-
ռակութեան համար խրհեց . “ Զի ապաղանեաց ամե-
նայն մարմին զճանսապարհս իւր . . . Մի մնասցէ ոգի իմ
'ի մարգկանդ յայդմիկ յաւիտեան , վասն լինելոյ դոցա
մարմին , , (Ծննդ . Է . 12 . 3) Աս անիծած ախտին
համար անանկ բարկացաւ Թոմ , որ չէ թէ միայն ուզեց
որ աշխրդքիս վրայ եղող ամենն մարգիկը մեռնին կոր-
սուին , այլ նաև զջրոց զանոնք ստեղծելուն համար .
“ Եւ ստիջացաւ Թոմ զի արար զմարդն 'ի վերայ երկրի ,
և ասէ . Ընչեցից զամենայն մարմին , 'ի մարդոյ մինչն
յանասուն . զի բարկացայ զի արարի զնոսսս , , :

Սոքոմացոց վրայ եկած պոտիժէն սոսկալի ինչ
պատիժ կրնայ ըլլալ : Չորս ամբողջ քաղքըներ , բիւ-
րաւոր բնակիչներով , երկրորդէն ինչած կրակին տակն
որ Թոմ գոթիքի պէս վրանին թափեց՝ մոխիր կարեցան :
Բայց ինչ մեղքի համար տա սոսկալի պատիժը քաշե-
ցին . սուրբ գիրքը կրսէ , և ամենքը գիտեն , որ իրենց
մարմնական ու բերան չառնուելու սնկարդութեանը
համար : Ասիկայ եղաւ պատճառը մոխիր դարձնելու
չէ թէ միայն ան քաղքըներուն բնակիչներն , այլ նաև
անոնց բնակած պատերն և անոնց կոխած քարերը . և
որպէս զի աշխրդքիս վրայ մնայ յաւիտեան Թոմ աս անի-
ծած ախտին դէմ ունեցած ատելութիւն յիշատակն , ին-
չուան հիմայ ան երկրին պտուղները գրսուանց աղուոր
տեսք ունին , բայց ներսե ընին մոխիր է , բանի վը չի գար :

Անանկ է նէ , կրսէ վիլանովացի սուրբ Թոմասը , թէ
որ աշխրդքիս վրայ եղած այնչափ մեղքերէն՝ անառա-
կութիւնն է միայն որ ասանկ սաստիկ կերպով կը պատ-
ժէ Թոմ , ինչպէս սուրբ գրքէն և ուրիշ պատմութիւն-
ներէն յայտնի է , տարակրոյ չի մնար որ աս ախտն ամ-
մեն ախտերէն եւել առել է Թոմ , ամենէն գարշելի և
անարդ ախտն է , և ամենէն եւել աս ախտէն պէտք է
փախչինք ու հեռու կենանք : Թէ որ յանկարծ սասա-
նան , կամ սասանային պաշտօնն ընողներէն մէկն ուզէ
ձեզի ասոր ներհակը հաւատացընել նէ , զգոյշ կեցիք
կրսէ առաքեալը , չըլլայ որ փուճ խօսքերէն խարուիք .
“ Մի որ զձեզ խարսցէ բանիւք սնտուովք , , (Եփ .
Ե : 6) Իրաւընէ կը գտնուին , մանաւանդ մեր օրերն ,
տասնկ մարմնաւոր սասանաներ , ասանկ ոչխրի զգեստ
հագած գայլեր , որ զգայարանքներնուս ուզածն ընելը

ծանր մեղք չէ կրօնն, բնական ու կարեկցութեան ար-
ժանի բան է, ակարութենէ առաջ կուգայ, բանի տեղ
գնելու չէ, խղճմտանք ընելու բան չէ: Բայց աս սա-
տանային պաշտօնեաները ատանկ բռնիուն համար՝
պէտք է որ հաւատանք. չէ, թէ որ հրեշտակ ալ ըլլային
ըսողները նէ՝ պէտքը չէր հաւատալ. վասն զի հաւատքի
մասն է, Եյ յայտնած բանն է որ բղջախոհութիւն ակար
ինքիբեն բաւական է զմեզ գժոխք տանելու. «Մի՛
խարիք, ոչ պոռնիկք, ոչ շունք, ոչ իգացեալք, ոչ
արուագէտք, զարքայութիւնն Եյ ոչ ժառանգեն»,
(Թ. Կ. Բ. Գ. Գ.) Աղէկ գիտցիք որ ինչ է իցե մարմ-
նական մեղք ընդն արքայութե գուրս կը մնայ. «Զայս
տեղեկացեալ գիտասաղիք՝ թէ ամենայն պոռնիկ կամ
պիղծ ոչ ունի ժառանգութիւն յարքայութեան Գ. Գ.»,
(Ե. Գ. Ե. Գ.) Անոր համար աղէկ զգուշացիք որ չըլլայ
թէ մէկը փուճ խօսքերով զձեզ խաբէ. «Մի՛ դք զձեզ
խարեացե բանիք սնոտուովք», :

Անանկ է, սիրելի որդիքս, զգոյշ կեցիք. բայց թէ
որ յանկարծ խաբուէր և աս մեղքին մէջն ինկեր էք
նէ, առանց ատեն կորսնցնելու, գեռ Եյ պատիժը
վրանիդ չիհասած, զընում ըրէք, առաջագրեցէք ճամ-
բանիդ փոխել և տակէց հեռու կենալ: Բայց ինչ կեր-
պով աս բանը կրնաք ընել նէ, համառօտ մը ըսեմ: Աս
ախտին գէմ գլխաւոր գեղերն են՝ ազօթք, պահք,
տեւ պ խոստովանիլ ու հաղորդուիլ, զգայարանաց վրայ
զգուշութիւն ընել մանաւանդ աչքի, վասնզնեղէն
փախչիլ, հեռու կենալ առիթներէն և ան ամեն բա-
նեղէն՝ որ կը գրգռեն ցանկութեան ակար: Աս բաներն
յաջորդ յորդորակներու մէջը պիտոր բացատրեմ. ե-
կէք որ լսէք, շատ օգտակար բաներ են ըսելիքներս:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԽԲ .

Ինչ էրդ ունեւոյս ինչեւ մեզ երես գեղտ է քախիւն,
— Եւ ի սոյն զգուշութեան շրայ :

Ինչպէս հեզու տեսանք որչափ գեշ ու գարշելի է անհամեստութեան անիծած արտան, ինչ գեշ ու վնասակար հեռեանքներ ունի, և ինչ սոսկալի պատժներ կը բերէ մարդուս վրայ: Բայց որովհետեւ անգունդէ մը սոսկալը չի բաւեր, պէտք է մէջը չիյնալու համար ամ մնն զգուշութիւն ընել, նայիլ որ ոտքերնիս ուր կը գնենք, շատ չեմօտենալ անոր եզերքն, ասանկ ալ բողջ ջախտհուծեան սոսկալի անգունդէն վախնալը միայն հերիք չէ, պէտք է հեռու կենալ, և ամմնն կարելի զգուշութիւնները բանեցընել մէջը չիյնալու համար: Աս հարկաւոր զգուշութիւններէն գլխաւորներուն մէկն է՝ զգայարաննիս ազէկ պահպանելը. և ասոնցմէ առջինն աշուրնիս ըլլալով, ամմնէն աւելի անոնց վրայ արթուն կենանք պիտօր՝ անհամեստութեան մեղքերէն խաղտելու համար: Ուրեմն ասորուան յորդորակիս ամնահարկաւոր նիւթն է՝ աշուրնուս վրայ ազէկ զգուշութիւն ընել. ուշագրութեամբ մտիկ գրէք:

Ինչ ազէկ բան է աչք ունենալը. իրաւ ազէկ բան, բայց թէ որ մէկը չզգուշանայ ու համարձակութիւն ապա աչքերուն՝ աչքէն գեշ բան աչքէն վնասակար բան չիկայ, կրտէ սուրբ գիրքը. « Չարագոյն քան զտկն զինչ հաստատեցաւ », (ՍԻՐ. ԼԳ. 14.) Հոգւոյն մահը մարդուս աշուրններէն կը մանէ, կրտէ Երեմիա մարդարէն. « Ել մահ ընդ պատուհանս ձեր », (Թ. 21.) Պատուհան ըսածը՝ սուրբ հարք միաբան մարդուս զգայարանները կիմանան, մանաւանդ աշուրնները, թէ որ մէկն ազէկ չիպահպանէ զանոնք, շատ գիւրաւ կրնայ մեղքն անկէջ ներս մանել ու հոգին սպաննել: Ասոր համար էր որ Յօր սյնչափ կը վախնար, և ամմնն վտանգէ խաղտելու համար՝ աշուրններուն հետ խօսք գրած էր, ու խ-

տեր էր որ ամենեկին աղջկան մը երես չինայի . “ Ուխտ եդի ընդ աչս իմ , և ոչ հայեցաւ 'ի կոյս , , . (ԼՍ . 1 .)

Քիչ մը մտածենք Յոբայ աս ըսած խօսքին վրայ . կարծես որ պէտք էր ուխտէր որ ամենեկին աղջկան մը երես գէշ մտքով չինայի , բայց ինքն ամենեկին չինայելու ուխտ ըրաւ : Ինչու որ՝ որովհետեւ չար խորհուրդները հասարակօրէն գէշ մտքով նայելէն առաջ կուգայ , ուստի մտքին հետ խօսք գնելու տեղն՝ աշուրներուն հետ գրաւ որ ամենեկին աղջկան մը երես չինայի , որպէս զի առիթ չիտայ գէշ մտածմունքներ ունենալու : Բայց ասկէց աւելի զարմանալու բանն ան է որ՝ ամենեկին կուտի մըն ալ երես չինայելու ուխտ ըրեր էր : Թէ որ ան համեստ կրնկատոց և աղջկանց երեսը չինայել ուխտած ըլլար , զարմանք չէր . վասն զի անվայել հագուստներն՝ անպարկեշտ կերպերնին՝ վտանգաւոր է , փորձութիւն կրնայ բերել մարդուն . բայց անմեղ կուտի մը , համեստ և ամօթխած աղջկան մը երես նայելէն ինչ վտանգ կայ կրնայ ըսել մէկը : Ինչ վտանգ կայ , գիտէք , մտիկ ըրեք սուրբ գրքին ըսածը . “ Ընդ կոյս մի պշուր , զի մի գայթակչեցիս 'ի գեղ նորա , , . (ՍԻ . Թ . 3 .) այսինքն մի կենար կուտի մը երեսն 'ի վեր նայիր , որ չըլլայ թէ իր գեղեցկութիւնը փորձութեան առիթ ըլլայ քեզի : Տեղեք ուրեմն ինչ զգուշութիւն ինչ Զանք պէտք է ունենանք աշուրնիս պահպանելու , որպէս զի չիտատահի մեզի ան վտանգն որ այնչափ վախ տուած էր Յոբ նահապետին :

Հիմայ տեսնենք որ ՔՄ տէրն մեր աս վտանգին վրայ ինչպէս կը խօսի . “ Ամենայն որ հայի 'ի կին մարդ առ 'ի ցանկանալոյ նմա , անդէն շնացաւ ընդ նմա 'ի սրտի իւրում , , . (ՄԳԼ . Ե . 28 .) այսինքն ով որ կնկան երես կը նայի՝ մտքէն չար խորհուրդներ անցընելով , արդէն ան մեղքը սրտին մէջն ըրած է : Ուրեմն ինչպէս պէտք է ընէ որ աս խորհուրդներէն խալըսի , ՔՄ տէրն մեր ատոր կերպը կը սորվեցընէ . “ Եթէ ականք գայթակղեցուսցէ զքեզ , հան զնա . ի բաց . լաւ իցէ քեզ միով ակամբ մտանել յարքայութիւն քո , քան երկուս աչս ունել և անկանել 'ի գեհնն , , . (ՄԸԻ . Թ . 16 .) այսինքն թէ որ աչքդ առիթ կըլլայ քեզի մեղքի մէջ ի նմալու , հանէ մէկդի ձգէ . ալ աղէկ է որ մէկ աչքով փրկուիս , քան թէ երկու աչքով դժոխք երթաս : Աս խօսքը նիւ-

Թապէս բառ առ բառ առնելու չէ՝ իրօք աշուրնիս փո-
րելու հանելու, առ չէ ԳՄԻ ըսածը. այլ որովհետեւ
նայելէն առաջ կուգան շար խորհուրդներն, անոնցմէն
խալըսելու համար՝ պէտք է անանկ պահպանենք աշուր-
նիս ու գոց պահենք չինայինք վտանգաւոր բաներու,
որ գրեթէ աչք չունենալու պէս ըլլանք:

Հիմայ անոնք որ աշուրնին բռնել չեն գիտեր՝ կրնան
ըտել. Ուրեմն աշուրնիս գոց պէտք է քաշենք, անանկ է
նէ՝ մէկը չի կրնար կնկան մը կամ աղջկան մը երես նայիլ,
և ոչ կնիկ մը կամ աղջիկ մը մարդու երես նայիլ:

Ատանկ չէ, խտրը խելքով հասկընալու է: Ուրեմն
առ բանիս ապահով կանսն մը հաստատելու համար,
պէտք է նայուածքէ նայուածքը զանազանել: Նայուածք
կայ որ հարկը պատշաճողութիւնն ու քաղաքավարու-
թիւնը կը պահանջէ՝ համեստութեամբ նայիլ, ինչպէս
պարկէշտ անձի մը հետ խօսելու ատեննիս՝ երեսը կը
նայինք: Նայուածք կայ որ քիչ մը վտանգաւոր է, բայց
յանկարծ գիպուածով առանց կենալու գիտելու կը
տատահի, այսինքն գրեթէ առանց իմանալու մարդուն
աչքը վտանգաւոր բանի մը կերթայ, անանկ որ իմա-
ցածին պէս կը ջանայ աչքը դարձնել: Աս երկու տե-
տակ նայուածքն ալ մեղք չեն, գոնէ ծանր մեղք. վասն
զի առ բաներուն մէջն այս ապաւինելով մեղքի մէջ չենք
իյնար. մէյրն ալ որ՝ եթէ մէկը վտանգաւոր բան մը
աչքին չի գողչելու համար ամենն գիպուածական նայ-
ւածքներէն զգուշանալ ուղէ նէ, սրտին վախէն կրս-
կսին աւելի գէշ խորհուրդներ գալ միտքը, ինչպէս
երեւելի հեղինակ մը կըսէ:

Բայց ուրիշ կերպ նայուածքներ կան՝ որ պշտու կը-
սուի, այսինքն աչքը անկած նայիլ վտանգաւոր բանի
մը՝ առանց օրինաւոր պատճառի, միայն հետաքրքրու-
թեան կամ ախորժելուն համար, մանաւանդ անպար-
կէշտ ու բաց բաներու: Աս նայուածքները գրեթէ
միշտ մահու չափ մեղք են. վասն զի կամ չիփշլտակ հեշ-
տութեան համար կը նայի մէկն, ու ասարկոյտ չի մնար
որ ատ հեշտութիւնը կամաւոր եղածին պէս՝ մահու-
չափ մեղք է. և կամ տեսած բաներն ըստ ինքեան կամ
նայողին տկարութեանը համար ծանր փորձութիւններ
կը բերեն՝ գէշ զգացմունքներ աալով կամ աղտեղի խոր-
հուրդներ միտքը ձգելով, որոնց խիտտ գիւրին է որ

տեղիք տայ . ուստի ան տեսնն ալ տարակոյտ չիկայ որ մահացու մեղք կրլայ , զասն զի ինքը զինքը մերձաւոր առթի մէջ գնելը մահուչափ մեղք գործելու՝ մահուչափ մեղք գործել է : Ասոր համար կրսէ սուրբ գիրքը . “ Դարձն զտին քս 'ի կնոջէ գեղեցիկէ , և մի զններ զքեզ օտար , , (ՍԻՐ . Թ . 3 .) այսինքն մի կենար նայիր ու գիտեր կնկան գեղեցկութիւնն ու զարգարանքը : Ետքը պատճառն ալ կրսէ . զասն զի շատերը մեղքի մէջ ինկան ատանկով . “ Ի գեղեցկութենէ կնոջ բազումք մոլորեցան , , : Ուստի սուրբ Օգոստինոս խօսքը հոս կը կապէ . “ Որովհետեւ անկարելի է որ յանկարծական ու պատահական նայուածքներէն կարենայ մարդ զգուշանալ , պէտք է որ գոնէ զտանգաւոր բաներու վրայ չիկենանք նայինք , , : Անանկ է նէ , ո՞վ կրնայ համբել այնչափ մահացու մեղքերն որ կը գործուին նայուածքով . որչափ մարդիկ կան որ ամեն աշուրնուն գպած զտանգաւոր բաները կը կենան կը նային . հերիք է որ անպարկեշտ բան մը , մանաւանդ տարատեւ անձի վրայ կարենան տեսնել , մեկէն աշուրնին կը անկեն կը նային , կը փնտրուեն ալ տեսնելու , կամ ուրիշի առիթ կուտան , չեն զգուշանար հանուելու հագուելու ատեն :

Աս ամեն ըսածներս կնկարիք և ազլիկներն ալ պէտք է ազէկ մտքերինն պահեն , իրենք ալ նոյն զգուշութիւններն ընեն , ամեն աշուրնուն գպածը չիկենան նային , զտանգաւոր բաներէ աշուրնին մեկգի գործընեն , թէ որ չեն ուզեր որ մահն աշուրններնուն պատահանէն մանէ և հոգինին սպաննէ : Բայց եկուր նայէ որ անոնք են աշուրններնուն տւելի ազատութիւն տուողները . միշտ աշուրնին ասգին անգին է , և իրենց բնական հետաքրքրութեամբը կսւղեն ազէկ գեշ ամեն բան տեսնել , և ոչ ժամու մէջ աշուրնին կը բռնեն . չեն գիտեր որ անանկով իրենց պատիւն ալ կը կորսնցընեն : Սուրբ գրքին խօսքն է . “ Պունկութիւն կնոջ 'ի զբօսանս իւր ծանկոյի , 'ի զբօսանս աչաց և յարականունս իւր , , (ՍԻՐ . ԻՊ . 12 .) այսինքն կնկատց և ազլկանց անպարկեշտութիւնն օչքերնէն կը ճանչցուի , աշուրնին շարունակ ասգիս անգին պարտադրնէն : Ուրեմն թէ որ իրենց պատիւը կուզեն պահել , մանաւանդ թէ որ չեն ուզեր հոգինին կորսնցընել , պէտք է որ աշուրնին բռնեն , ամեն բանի չինային :

Ի՞նչ աչք բռնել, ի՞նչ չինայիլ, անխելքութիւն են
աս բաներն , ձծ մարդու աչք է տուեր որ նայի : Ա.
ստանկ կրսեն աշխարհասէր մարդիկնէրը : — Բայց թէ
որ անխելքութի ըլլար նէ , սուրբ գիրքն այնչափ տեղ
աս խրատը չէր տար , ինչպէս ըսի առաջ : Իրաւ է որ
ձծ աչք է տուեր մեզի որ նայինք . բայց ասկէց ի՞նչ կեւ
լէ . ձծ նաև լեզու տուեր է մեզի որ խօսինք , բայց ա.
սով կրնանք ամեն ուղածնիս ըսել , ուրիշի վրայ չար
խօսիլ , գէշ խօսքեր զուրցել . չէ , չենք կրնար : Ուրեմն
ինչպէս որ ձծ լեզու տուեր է մեզի՝ աղէկ բաներ միայն
խօսելու՝ չէ թէ գէշ , ասանկ ալ աչք տուեր է՝ մեզի
հարկաւոր եղածը տեսնելու , աղէկ բաները նայելու ,
չէ թէ վտանգաւոր ու գէշ բաները :

Բայց մեզի ֆրաս մը չընէր անանկ բաներ տեսնելը ,
գէշ զգացմունք մը չենք ունենար , կրսեն : — Խօսք է
տախկայ . իրաւ՝ կրնայ ըլլալ երբոր հարկաւոր և օրի .
նաւոր պատճառի մը համար անպարկէշա բան մը պէտք
ըլլայ նայիլ , վասն զի ան ասենն , ձծ կօզնէ մարդուս .
ինչպէս բժիշկներն ու վիրաբուժները գէղ ընէլու հա.
մար կը հարկաւորին երբեմն նայելու : Բայց առանց
հարկի անպարկէշտաներու վրայ կենալ նայիլն՝ առանց
մեղաց չի կրնար ըլլալ . վասն զի ուրիշ բան ալ չըլլայ՝
ինքը զինքը մեղք գործելու վտանգի մէջ գնել է , գործ .
քով ալ չըլլայ՝ մտքով բաղձանքով և ախորժանք : Ինչ .
պէս շատերը կը փնտրուեն ալ որ անպարկէշա բաներ
տեսնեն , ու կը կենան կը նային ախորժելով , և ետքը
կը կարծեն որ մեղք չըրին : Ի՞նչ կուրութիւն . գիտէք
ինչու ասանկ կը կարծեն . վասն զի խղճմանքնին թոյլ
է , ոչ գէշ խորհուրդները մեղքի տեղ կը գնեն , ոչ գէշ
բաղձանքները , ոչ գէշ ախորժանքները , ոչ անկարգ
զգացմունքները . բայց այ ատեսնն ելած տեսնին
պիտար իմոնան որ ինչ մեծ մեղքեր են եղեր : Սուր .
բերն որ ազօթքով ու ջերմաւանդութեամբ կանցրնէին
կեանքերնին , ծոմ ու պահք պահելէն՝ ճգնութիւններ
ընէլէն հալած մաշած էին , կրքերնին զսպեր էին , այ
տու ամենայնիւ կը վախնային վտանգաւոր բան մը տես
նելու . իսկ մեր աշխարհասէր պարոններն ու խաթուն .
ները , որ ազօթք ծոմ պահք մահացուցմունք ինչ ըսել
է՝ չեն գիտեր , որոնք կրքերնին չիզպպելէն ի զտա՝ կը
գրգուեն ալ ուտելով խմելով , թոյլ ու պարտապ կեանք

անցրնելով, ինչպէս կըլլայ որ առանց մեղաց ամեն տեսակ բան նային համարձակ : Չէ, կարելի չէ աս բանը : Թէ որ սուրբն չերոնիմոս քարայրի մը մէջ Չգնուծիւն ընելով շարունակ կուրծքը քարով կը ծեծէր, և այսու ամենայնիւ չէր համարձակեր կնկան երես նայել՝ որ չըլլայ (ժէ մաքէն բան մը անցնի, ինչպէս ան պարոններն ու խաթուններն որ Չգնուծիւն ինչ ըսել է՝ չեն գիտեր, ամեն համարձակութիւն կուտան աչուընուէն առանց վախնալու որ մեղքի մէջ իյնան : Դրենք որ սմանց առջի բերանը փորձուծիւն մը չիգայ, բայց ասով կրնան ապահով ըլլալ : Թաց փայտի մը պէս են, որ կրակին վրայ գնես նէ՝ առջի բերանը չայրիր, մուխ միայն իր հանէ : Բայց ետքը ետքը կը ցամփի կը տաքնայ կը վառի բոց կը հանէ : Ասանկ ալ իրենք առջի բերանը նայելէն զգացմունք մը չեն իմանար : Բայց քիչ քիչ երևակայութիւննին կը տաքնայ, կըքերնին կը վառի, բոց կը հանէ, հոգինին կայրէ : Անոր համար կրսէ սուրբ Օգոստինոս . Անկարելի է որ անպարկեշտ աչք ունեցողը՝ պարկեշտ սիրտ ունենայ :

Աս ըսածներս պարսպ խօսքեր չեն, սիրելի որդիքս, փորձուած բաներ են, մարգ չի կրնար ուրանալ : Այն, որչափ օրինակներ կրնայի բերել . բայց սուրբ գրքին մէջն եղածները հերիք են :

Եւային օրինակը բերեմ, թող նախ կնկալիք և ազջիկները լսեն՝ որ աչուընին չեն ուղեր բռնել . աս օրինակն իրենց խիստ կը յարմարի : Եւայ, ինչպէս գիտէք, գրափաթին մէջը մեծ մեղք մը ըրաւ . բայց ինչպէս եղաւ որ ըրաւ : Սուրբ գիրքը կրսէ որ նայելէն եղաւ, տեսնելու հետաքրքրութիւն ընելէն ան բանին որ պէտք չէր : Երբոր ստատանան իրեն փորձուծի բերաւ արգիլած պտղէն ուտելու, պատասխանեց որ այ հրամանին գէմ էր, գպչել ալ չըլլար ըսաւ : Խելքով էր ըսածը . բայց թէ որ գպչելալ չըլլար ըսելու տեղը՝ նայելալ չըլլար ըսած ըլլար նէ, աւելի խելացի պատասխան տուած կըլլար, ու մեղքէն կը խալըսէր : Բայց խեղճը, չեմ գիտեր աս անային յարմարելով թէ իր հետաքրքրութեանն, ուղից կենալ նայիլ գիտել արգիլած պտուղն, և նայելով նայելով անանկ ազուոր երևցաւ իրեն ան պտուղն որ, ալ չիկրցաւ համբերել փրցուց կերաւ և Ագամին ալ կերցուց . ասանկով ան սոսկալի մեղքին մէջն ին-

կան : “ Եւ ետես կինն , , , կրսէ սուրբ գիրքը , մեղքին պատճառը հասկը ցընելով . “ և առ 'ի պողոյ նորա եկեր , , , այսինքն առաջ նայեցաւ և տեսաւ , ետքն առաւ և կերաւ . (Ծննդ . ք . 6 :) Ի՞նչպէս եղաւ որ Պետափրեսին կնիկն ան գէշ բաղձանքն ունեցաւ Յովսէփ գեղեցիկին վրայ որ ինչուան ամմնն ամօթ ու պատկառանք մէկգի ձգեց , ու զգեստէն բռնեց քաշեց որ իր գէշ կամքը կատարէ : Սուրբ գիրքը կրսէ որ նայելէն եղաւ . աչուընէրը անկեց , սկսաւ նայիլ վրան , ետեւէն փորձու թիւնն եկաւ . “ Եւ արկ զաչս իւր 'ի վերայ Յովսէփայ , և տսէ ցնա . քունեա ընդ իս , , , (Ծննդ . ԺԹ . 7 :) Հիմայ իմացաք , խաթուններ և աղջիկներ , որ աչուընիդ չէք ուզեր բռնել :

Հիմայ էրիկ մարդկանց ու կարիճներուն համար ալ օրինակներ բերեմ : Աշխըբքիս սկիզբէն 'ի վեր անհամեստութիւնն անանկ տիրեր էր որ ամ գանելով երկրիս վրայ եղած ազտեղութիւններէն , ուզեց որ լուայ ջրհեղեղով : Բայց ի՞նչպէս եղաւ որ ան ասունէն սկսաւ տիրել աս տխոր . սուրբ գիրքը՝ նայելէն եղաւ կրսէ , այսինքն մարդկանց համարձակութիւն տալէն աչուընուն , և աղջկանց գեղեցկութիւնը գիտելէն . “ Տեսեալ որգուցն նայ զգոտերս մարդկան զի գեղեցիկ էին , , , (Ծննդ . ք . 2 :) Դինա Լիայի աղջիկը հօրը մօրը հետ տար երկիր գանուելով , օր մը ինքիրեն գուրս ելաւ որ անտեղի կնկախքն և աղջիկները գիտե տեսնէ : Թող սորվին չայրերն ու մայրերն որ աղջիկներնին կը թողուն մինակ գուրս ելլելու : Սիւքեմ ան տեղի իշխանը սիրահարուեցաւ աղջկանը վրայ , առաւ տարաւ հետը գէշութիւն ընելու : Ի՞նչո՞ւ . վասն զի վրան աչք անկեց կրսէ սուրբ գիրքը . “ Ետես զնա Սիւքեմ , առ զնա . և ննջեաց ընդ նմա , , , (Ծննդ . ԼԳ . 2 :) Յուգա Յակոբ նահապետին որդին ճամբան իր հարսին հանգիպեցաւ , ու հագուստը փոխած ըլլալուն ջիճանչնալով զինքը՝ գէշութիւն ուզեց ընել հետն , և ըրաւ : Ինչո՞ւ . վասն զի կեցաւ նայեցաւ կրսէ սուրբ գիրքը . “ Իբրև ետես զնա Յուգա , սոտ . թոյլ տուր ինձ մտանել առ քեզ , , , (Ծննդ . ԼԵ . 18 :) Հողկփեռնէս սոսկալի զօրավարն որ Բեափղուա պաշարեր ու կըսպառնար բոլոր քաղքին բնակիչները սրէ անցընել , կնկան մը սիրտհարուելուն համար՝ քաղաքն առնելու տեղն՝ իր կեանքը կորսն .

ցուց : Բայց ինչէն այնպէս սիրահարուեցաւ . նայելէն
կրտ սուրբ գիրքը . “ Երբե ետես զնա Հողեփեռանէս ,
զարմացաւ ընդ տեփլ գեղոյ նորա , , . (Յուդ . Ժ . 19 :)
Յուգիթ սուրբ որբեարին տեսնելով քաղաքոցոց յու-
սահատին , նոյն իրեն ազգում մը եկաւ . հանեց իր այ-
րիութեան զգեստները , հագուեցաւ ելաւ գնաց թըշ-
նամեաց բանակը : Ասին տարին զինքը զօրավարին . Հօ-
ղեփեռանէս զմայելով անոր գեղեցկութեը զայն՝ խելքը
կորսնցուց , և այնչափ կուրցաւ կրքէն մինչև որ Յու-
գիթ իրեն սրովն իր գլուխը կարեց ու բոլոր քաղաքը
մահուընէ խալըսեց : “ Գեղեցկութիւն երեսաց յոյժ
խարեաց զնա . . . գեղեցկութիւն գերեաց զանձն նս-
րա . . . էանց գաշոյն ընդ փողս նորա , , . (ժԷ . 11 :)
Երկու ծեր , (աղէկ գիտեցէք , ծերերն ալ պետք է
զգուշանան .) երկու ծեր խեղճ Շուշանին ետէն ին-
կան , որ պարկեշտ ու բարեպաշտ կնիկ մըն էր , և անանկ
որոգայթի մը մէջ ձգեցին իր պարկեշտութիւնն որ՝ քիչ
մնաց կեանքը պիտոր կորսնցընէր : Բայց ի՞նչպէս ե-
ղաւ որ աս աստիճան անօրէնութեան հասան . սուրբ
գիրքը նորէն կրտ որ նայելէն եղաւ : Շուշան ամենն
որ իր երկանը պարտեզը կելլէր պարտելու , ծերերն ալ
ամենն որ հոն կերթային որ իր պարտելը տեսնէր . ան-
կէց սկսաւ իրենց փորձութիւն , ետէն գէշ բաղձանք-
ներն եկան , ետքը ուղեցին անօրէնութիւն ընել . “ Եւ
տեսանէին զնա երկոքին ծերքն հանապազ , զի մտանէր
և զգնայր . և ցանկացան նմա , , . (Դսե . ԺԷ . 7 :)

Բայց օրինակ մըն ալ բերեմ , որ ուրիշ ամենն օրի-
նակներուն տեղը կը բռնէ : Դաւիթ մարգարէին պէս
բարեպաշտ թագաւորը , որ նոյ սրտին ուղած մարգն
էր , օր մը յանկարծ իր բարձր պալատէն տեսնելով
Բերտաբէին լուացուիլը , կեցաւ նայելու : Ո՛հ , խեղճ
Դաւիթ , ի՞նչ կընես , կրտ սուրբ Օգոստինոս , Բեր-
տաբէն հեռու է , բայց կրքերդ քեզի մօտ են . աչքդ
մէկգի գարձուր , ներս գնա : Բայց չէ , չիգնաց , կեցաւ
նայելու . նայելէն ի՞նչ հետեցաւ . ափսոս , բոց մըն է
սրտին մէջը բռնկեցաւ , և զինքն ամենէն ամօթաղի
մեղքին մէջը ձգեց . “ Եւ եմուտ առ նա , և ննջեաց
ընդ նմա , , . (Է . ԹԳ . ԺԹ . 4 :) Ասոնցմէն յայտնի օրի-
նակ կրնայ ըլլալ ցընելու որ ինչպէս վատագաւոր բան
է ալուընուս համարձակութիւն տալն , անպարկեշտ

նայուածքը : Ուրեմն մեզքի մէջ չի նայու համար պէտք է աչուընիս բանէնք , աչուընիս պահպանէնք , վասն գաւոր բաներու չի նայինք :

Սպիէց աւելին ալ ըսեմ . աչուընիս պէտք է բանէնք ու չի նայինք , չէ թէ միայն մարդկանց՝ այլ նաե պատկերներու և արձաններու վրայ անպարկեշտութիւն մը տեսնելու ըլլանք նէ : Ո՛րչափ ասանկ բաները հասարակ եզած են մեր օրերն , ինչուան մասնիններու վրայ առասպել բաներ կը տեսնուին : Վայ անոնց որ ասանկ բաներու տխորժելով կը նային , ու զիրենք վտանգի մէջ կը գնեն գէշ զգացմունքներու , ազտեղի երևակայութիւններու , և չար բաղձանքներու : Ասանկով Խժ ալ զիրենք կը թողու , և գործքով ալ մեղք չընեն նէ՝ մտքով հաւանութիւն կուտան , ու կը մեղանչեն : Բայց աւելի վայ անոնց՝ որ ասանկ անհամեստ պատկերներ կը քաշեն և արձաններ կը շինեն , անոնց ալ որ աներնին ասանկ բաներ կը գնեն , ու մէկին մեկային առիթ կուտան նայելու . իրենց ըրած մահուչափ մեղքերէն ի զատ , անոնց ըրածներուն համար ալ պատասխան պատոր ասն Խյ . ուստի պէտք է որ այրեն կտորտեն կորսընջենն ասանկ անվայել բաները :

Ինչ որ արձաններու պատկերներու վրայ ըսի , անոնցմէ աւելի կըսեմ առասպել գրքերու վրայ՝ որոնց մէջը սիրահարութեան և անառակ բաներու ստորագրութիւններ կան : Վայ այնպիսի գրքեր կարգացաղին . վասն զի ատ բաները կարգալով , ներսերնին կրակ մըն է կը բռնկի , չեն կրնար մարել , կըքերնին չեն կրնար զսպել : Ուստի ասանկ կարգացմունքները մահացու մեղքէ ազատ չեն կրնար ըլլալ , բայց եթէ մէկը հարկաւոր գիտութիւն մը սորվելու համար կարգայ : Երեսելի հեզինակ մը կըսէ որ հին հեթանոսներն անանկ գրքեր նաե Ծարասանութիւն ու բանաստեղծութիւն սորվելու համար իրենց աղոյք ձեռքը չէին տար :

Գիտէք , սիրելի որդիքս , որ բանն է , որ պատկերքն է , որ գիրքն է որ պէտք է ստեպ նայինք ու կարգանք : Ար խաչելութիւնն է , մեր խաչելեալ փրկիչն է . ասոր վրայ միշտ պէտք է նայինք , ասիկայ միշտ կարգանք ու վրան մատածական ընենք . հոս կը սորվինք մեր յաւիտենական փրկութեանը համար ամեն հարկաւոր եղած բաները : Ասիկայ էր Պօղոս առաքեալին միշտ նայած

պատկերքը, շարունակ կարգացած գիրքը . ասկեց ուրիշ բան չէր ուզեր գիտնալ . “ Զի ոչ եթէ 'ի մտի եգի գիտելին' ՚ի ձեզ, բայց միայն զՅՄ ՔՄ, և զնոյն 'ի խաբ ելելալ, ” . (Ձ . Կ . Բ . Թ . 2) Աս էր ամեն սուրբերուն աչքին առջևն եղած պատկերքն ու գիրքը . մենք ալ ասոր նայինք միշտ, ու խնդրենք իրմէն որ աշուրնիս հեռու բռնէ վտանգաւոր բաներէն . “ Դարձո զաչս իմ, զի մի տեսից զնանրութիւն, ” . (Սղմ . ԾԺԶ . 37) Բայց որովհետև անկարելի է յանկարծակիան նայլաւածքներէն զգուշանալ, մեզի շնորհք տայ որ գտնէ աշուրնիս անանկ բաներու վրայ չուշացընենք ու չի փնտրուենք անանկ բաներ տեսնել . վասն զի ասոնք են մեզք, և ասոնցմէն զգուշանանք նէ՛ բաշխահոհութեան գգնաւոր առիթներուն մէկէն կը խալտրսինք, որ գրեթէ բոլոր աշխրբքիս կործանումն է . “ Դարձո զաչս իմ, զի մի տեսից զնանրութիւն, ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԽԳ .

Ապարիւշ խօսոյց--Թիւնէրէն և անմարտ խօսէրէն
զգո--չտուլ-- լրայ :

Ինչպիսի հոգեւորական մեզքերու մէջ չիյնալու համար՝ ըսի որ գլխաւոր զգուշութիւններուն մէկն է զգուշարանաց պահպանութիւնը : Ամեն բանի համարձակ նայիլը՝ մարդս բաշխահոհութեան մեծ վտանգի մէջ կը գնէ . անոր համար անցած կիրակի ըսի ձեզի որ պէտք է աշուրնիս պահպանենք, ու պահպանելու կերպն ալ սորվեցուցի : Բայց անհամես խօսակցութիւններն ալ մարդս նոյն վտանգին մէջ կը գնեն . անոր համար պարտքս է որ լեզունիդ բռնելն ալ սորվեցընեմ ձեզի որ ատանկ բաներ չիխօսիք, և անկաճնիդ գոցելն որ ատանկ բաներ չիլսէք :

Խեղք չհասնելու՝ ապշելու բան է, սոսկում կը բերէ մարդու լսելն որ ինչպէս կը խօսին, չէ թէ տաճկընէրը, չէ թէ պիզմ կռակաշանէրը, հասպա քրիստոնեաներն ալ որոնց օրէնքը բուրբովին սուրբ, բաւարովին

մաքուր և անարատ օրէնք մըն է : Հիմակուան առեմնս
գրեթէ խօսակցութիւն մը չես լսեր, որուն մէջն ան-
պարկեշտ բան մը չըլլայ : Երթանք պարոններուն ու
խաթուններուն. տեսնուելու և խօսակցութեան տե-
ղուանքն, անկաճնիս կաղաթոսի լսուած բաներէն . ըն-
կերութիւնն աղէկ ու զուարթ չի սեպուիր՝ թէ որ երկ-
գիւթ խօսքեր, անհամեստ այլաբանութիւններ, և ազ-
տոտ կատակներ ու պատմութիւններ չըլլան : Երթանք
Թատրոններ ու պար բանելու տեղուանք . հոն ալ աս-
գիէն անգիէն անկաճնիս հասածը նոյն խօսքերն են :
Երթանք պանդոկները, սրճանոցները, խազ խաղալու
տեղուանք, խանութներ՝ ուր որ բազմութիւն մեկտեղ
կաշխատին արք և կանայք . երթանք մանաւանդ հար-
տանեաց սեղանները, լսածնիս ուրիշ բան չէ՛ բայց ան-
պարկեշտ խօսքեր : Ա՛լ գէշն ան է որ աս խօսքերը չէ
թէ միայն հասակնին չառած անխոհեմ երիտասարդ-
ներէն կը լսենք, այլ նաև տանը մեծէն՝ որ շատ անգամ
զաւկըներուն և ընտանեաց առջին ատանկ խօսքեր կը
զուրցէ, նաև հասակնին առած պատուաւոր մարդ-
կանցմէ՛ որ պէտք էր ամբջնային ատանկ անարդ խօսքե-
րէն : Աս ալ հերիք չէ, աւելի ապշելու բանն ան է որ
ատանկ խօսքեր չէ թէ երիկ մարդկանց բերնէն միայն
կելլեն, այլ և կնկացոց՝ որոնց բնական է ամօթխածու-
թիւնը . ատանկ անհամեստ խօսքեր չէ թէ միայն կը
խօսին, այլ նաև իրենց պարծանք մը կը սեպեն խօ-
տելը՝ կարծելով որ ուրախ զուարթ բնութիւննին ու
խելքերնին անով կը ցցրնեն : Չեն գիտեր որ քիչ մը
խելք ունեցողը կը կռուէ զիրենք, ու կըսէ մտքէն որ
պարկեշտ խաթուններ ըլլային նէ՛ անանկ խօսքեր չէին
համեր բերներնէն : Իրաւունք ալ ունին ատանկ ըտե-
լու, գատողութի չէ ըրածնին, խիստ խելքով խօսք է,
չի սխալիր : Ի՞նչ կրանք ելրոր տեսնենք որ մէկը շա-
բունակ որսորդութեան վրայ կը խօսի, և նապաստակ-
ներու, Թառուններու, որսի շներու, հրացաններու
խօսքը բերնէն չի ձգեր : Կըսենք որ ան մարդը որսորդ
պիտոր ըլլայ, և չենք սխալիր : Ճամբորդութեանս ա-
տենն ինծի պատահեցաւ . պանդոկի մը մէջ քովի խուցս
երկու հոգի բարր գիշերը խօսակցելով չիթողուցին որ
աչքս գոցէի . ամեն խօսքերնին որսորդութեան վայ
էր . մէյնը ազուէս բանելու համար գլխնէն անցածը

մէկմէկու կը պատմէին, մէյո՛ք լորամարգգիները զարնե-
լու համար ինչ հնարքներ բանեցուցեր էին, մէյո՛ք
հրացանի ու վառագի վայ, մէյո՛ք սրտի շէրուն վայ
էր խօսածնին: Աս խօսքերը լսելով ըստ մտքէս որ որ-
սորդ պիտօր ըլլային, և ըսածս ելաւ. վասն զի անկա-
րելի էր որ այնչափ որսորդութեան վայ խօսէին, թէ
որ որսորդ չըլլային: Արանկ ալ երբոր կը տեսնենք որ
մէկն ստէպ խօսքի վայ կը խօսի, կիմանանք որ խօսցող
է. նմանապէս գարբինը, հիւանը, որմնագիրը, կոչկա-
կարը, գերձակն և ամմին տրուեցաւորն, իր արուես-
տին վերաբերեալ բաներու վայ կը խօսի. վասն զի
մարդուս բնական է որ աւելի իր զբաղած բաներուն
վայ խօսի: Ուրեմն ան պարտններն ալ, ան խաթուն-
ներն ալ որ անհամետ բաներ կը խօսին, յայտնի է որ
անհամետ կրքեր վրանին տիրած է. վասն զի թէ որ
անանկ չըլլար, չէ թէ միայն չէին խօսեր տասնկ բա-
ներու վայ՝ այլ նաև չէին կրնար լսել: Տեսո՛ք հիմոյ
քնչ ազուօր պարծանք է եզեր տասնկ խելք՝ ասանկ
ուրախ զուարթ բնութիւն ունենալն, և ասանկ խօս-
քերով ուրիշները զուարճացնելը. անանկները գօ-
վութեան արժանի ըլլալու տեղն՝ ինչ ըլլալն կը ջջը-
նեն, ամմնքը կիմանան որ այ վախը չիկայ որտեղնուն
մէք: Ահ, սիրելի որդեքս, լեզուն անանկ բան մըն է
որ սրտին մէջն եզածը կը յայտնէ. «Որպիտի է սիրտ
մարդոյ, այնպիսի են բանք նորա», կրտ սուրբ Ոսկե-
բերանը. ինչպէս որ են մարդուս խօսքերը, սիրան ալ
անանկ է. ուստի թէ որ խօսքերն ազատս են, պէտք է
որ սիրան ալ ազատս ըլլայ: Հերքք է գիտելն որ մէկը
սովորաբար ինչ բաներու վայ կը խօսի, կրտ սուրբն
Բեւանարգոս, մէկէն կիմացուի որ ինչ յօժարութիւններ
ինչ բնաւորութիւն ունի, ինչպէս ՔՄ տէրն մեր ալ կը-
տէ. «Ես եւրոպաց արտի խօսի բերան», իսկ սուրբ
Ագուինացին բաց և յայտնի կրտէ. «Որոնք որ որտեղ-
նուն մէջ գէշ բազմանքներ ունին, մտքերնուն մէջ ան-
համետ խորհուրդներ, գիւրաւ ալ բերնեբնեն անանկ
գէշ և անհամետ խօսքեր կը հանեն», Տեսո՛ք հիմոյ,
նորէն կրտեմ, ինչ ազուօր պարծանք է եզեր տասնկ
անհամետ կատակներ ու զուարճախօսութիւններ ընելը:
Իրաւ, կրնայ ըլլալ որ լսողներէն ամանք խնաման և ա-
նանց նման պատասխաններ ալ ասան՝ իրենք ալ տիրած

սիրտ ունենալով. բայց լաւ և խելացի մարդիկ կը գանին, ու մաքերնին կաւրուի բերներնէն առանկ խօզքեր հանողներուն վրայ :

Թէ որ առանկ ազատ լեզու ունեցողները պատիւնին միայն կորսնցնէին նէ, մեծ վնաս չէր ըլլար. գէշն ան է որ իրենց հոգին ալ, ուրիշներունն ալ կորսնցնեն լաւ զտանգի մէջ կը գնեն : Չիկարծէք որ անհամաս բաներու վրայ խօսելն ան ատենը միայն մեզք է՝ երբոր մէկն փորձելով ու գէշ զգացմունքներով կը խօսի, կամ երբոր մեկուն միտքը չար է, կուզէ ուրիշները գլխէ հանել . ինչպէս կան ոմանք որ ուրիշներուն չարութիւն կը սորվեցնեն, և այնչափ կը գրգռեն որ ինչուան մեզք մէջ կը ձգեն : Վասն զի առանկ ընողները չեն թէ միայն կը մեղանչեն, հապա սատարային պաշտանք կրնեն, ու սատանայէն ալ դէշ : Ուստի հարկ չիկայ առ աստիճանը հասնիլ՝ մահուաչափ մեզք ըլլալու համար . հերիք է որ մէկն անպարկեշտ բաներու վրայ խօսի՝ նաև առանց անկարգ փորձ ունենալու, առանց առ գէշ վախճանին, մինակ կտասկի և զուարճախ. սութեան համար, մինակ ուրիշները խնայցնելու և ընկերութիւնն ուրախ զուարթ պահելու համար : Ուրիշ բան է երբոր հարկ մը կամ օրինաւոր պատճառ մը ըլլայ անպարկեշտ բաներու վրայ խօսելու, ինչպէս կը պատահի խորհուրդ խնդրելու և մեղքերը խոստովանելու համար, ինչպէս կը պատահի բարոյական սորվողներուն՝ խոստովանահայրներուն՝ քարոզիչներուն՝ որ առ տեսակ բաներու վրայ պէտք կըլլայ խօսին, բայց միշտ ասելի ընելով առ բաները : Բայց երբոր առանց նման օրինաւոր պատճառ մը չիկայ, միշտ մեզք է անպարկեշտ բաներու վրայ խօսիլը : Աստուած աւագեղոյն բերնովք բացարձակապէս կարգիլէ ամեն տեսակ անհամաս խօսքերը . “ Այլ պոռնիկութիւն և ամենայն պրզութիւն և անուանեացի մի՛ ի միջի ձերում, որպէս և վայել է որոց . և զպոռնիկութիւն կամ խօզք յիմարութեան կամ խեղդատակութիւն, որ ոչ վայելէ ” . (Եփե. Ե. 3.) այսինքն ինչ և իցէ անհամասութեան անունն ալ չըլլայ մէջերմիգ . վասն զի քրիստոնէից որ սուրբ պէտք է ըլլան՝ չի վայել, և ոչ գաննելի խօզքեր կամ անպարկեշտ կտասկաբանութիւններ՝ որ չեն վայել : Ուրիշ տեղ ալ նորէն կրսէ . “ Ի բայ թօթափեցէք զխեղատակ ” .

տակութիւն 'ի բերանոց ձերոց», (Կողո. Կ. 8.) այսինքն անհամեստ կատակ բերնբրնէգ չիլառէի. մեկգիծ թողէք առանկ կատակարանութիւնները :

Ուստի սուրբն Հերոնիմոս կրսէ որ կատակարանութեան մեջ անպարկեշտ խօսքեր խառնողն, նոյ առեանը գատարկարանութեան պատիժ միայն չէ՝ այլ անհամեստութեան մեղաց պատիժ ալ պիտոր ընդունի : Ուստի սուրբ Սահբերանը կրսէ . « Ինչպէս որ նոյ և ատուածային բաներու վրայ խօսողն՝ նոյ լեզուն կը խօսի, ասանկ ալ պիղծ խօսքեր բերնէն հանողը՝ սատանային լեզուն կը խօսի », Ուրիշ տեղ ալ կրսէ . « Ուր որ պիղծ բաներու վրայ կը խօսուի, հոն սատանաներն և իրենց պարագլուխն ուրախութեամբ ան կը կատարեն », Աս խօսքերէն հասկըցէք որ արատա խօսքեր ընելը մեղք է . ասոնցմէն հասկըցէք որ առանց հարկի և առանց օրինաւոր պատճառի անհամեստ բաներու վրայ խօսելն, ան տեսակ այլաբանութիւններ ու կատակարանութիւններ ընելը, մեղք է : Չեմ ըսեր որ միշտ մահացու մեղք է, վասն զի երբեմն պզտի խօսք մը կատակով ու թեթեւութեամբ ըսելն առանց գէշ մտքի, առանց գէշ արտոժ մը ունենալու, առանց ծանր վտանգի իրեն կամ լսողներուն, գիտեմ որ ներքի մեղք է . բայց առ կրոնեմ որ թէ ըսած բանին անհամեստութեանը համար, թէ ըսողին կամ լսողներուն գէշ զգացմունք մը բերելու վտանգին համար, թէ պատճառ ու չոր օրինակ տալուն՝ որ ուրիշներն ալ անանկ բաներ խօսին, միշտ մեղք ըլլալէն 'ի զատ՝ շատ գիւրին է որ շատ անգամ մահուչափ մեղք ալ ըլլայ : Ո՞վ կրնայ ըսել որ մահուչափ մեղք չէ անանկ պատմութիւններ պատմելն որ մէջը բաց բաներ կան, անհամեստ ստորագրութիւններ կան, որ ըստ ինքեան կը դրդուեն լսողին զգացմունքն, ու միտքը փորձութիւններ կը բերեն : Ո՞վ կրնայ ըսել որ մահուչափ մեղք չէ՝ բերանը վարժեցնելն անհամեստ բաներ խօսելու . արդէն իմացաւք որ անանկներուն սիրտը մաքուր չէ, և անհամեստ բաներու հակումն ունի . ուրեմն ատ հակումն ունենալով, ինչպէս կարելի է որ անհամեստ բաներու վրայ խօսած ասանկին՝ անկարգ զգացմունք, գէշ արտոժ ու բազմաւոր շունենան, կամ գոնէ զիրենք ծանր վտանգի մեջ չի գնեն ունենալու :

Իսկ առանկ խօսքեր լսողներուն կողմանէ աս կըսեմ. կամ անմեղ անձինք են, չարութիւն չեն գիտեր, և կամ աշխրբքիս չարութիւնները ճանչցող մարդիկ են : Թէ որ անմեղ աղաք կամ ազջկունք են՝ որ գեռ բան չեն գիտեր, ո՛հ ինչ սոսկալի մեղք է անոնց առջին առանկ խօսքեր ընելը . վասն զի քանի որ անմեղ են ու չարութիւն չեն գիտեր, անանկ բաներու վրայ չեն մտածեր և ոչ կիմանան ինչ ըսել է աս անսակ մեղք ընելը . բայց երբոր աչուրնին կը բացուի, կը սորվին աս բաները, հետագայրութիւննին միայն բաւական կըլլայ նոյն բաները գործքով ընել տալու իրենց՝ փորձելու և իմանալու որ ինչպէս բաներ են : Ո՛վ կրնայ համբել անկէց ետքն անոնց գործած մեղքերը, չէ թէ մտքով միայն, չէ թէ խօսքով, այլ նաև չփզուրցուելու գործքերով : Հիմայ աս ամեն մեղքերուն ո՞վ կըլլայ պատճառն, ասոնց պատասխանը ո՞վ պիտոր տայ Եյ . ան գժտխային լեզուներն որ իրենց անհամեստ խօսքերովն անոնց միտքը կը բանան, և անոնց չարութիւն կը սորվեցընեն : Մի ըսէք որ ան անմեղ զուկընները գեռ անանկ միամիտ են որ ըսածնին չեն իմանար ամենեկին, մտնաւանգ երբոր քիչ մը գոց խօսուելու ըլլայ նէ : Վասն զի թէ մանչ և թէ տղիկ տղաք որչափ որ անմեղ են, այնչափ աւելի գիւրաւ կաւրուին . գինիի պէս են որ որչափ աւելի անուշ է, այնչափ գիւրաւ կը քացիքի : Աս հասակը բնականապէս աւելի հետագայրէր է, կուզէ ամեն բան գիտնալ, ամեն տեսածին ու լսածին պատճառն իմանալ . ուստի թէ և մէկէն չիմանայ լսածն, այնչափ կը մտածէ, ետեկն կիյնայ, կը հարցընէ, որքիչ լսածներուն հետ կը բաղդատէ, որ ետքը ետքը կը հասկընայ աս խօսքերը . և երբոր մէյմը հասկընայ, ո՛հ սրչափ գիւրին է որ անկէց ետքը լսածները փորձէ, ինչուան Եյ շնորհքէն բոլորովն զտկուի, և արքայութիւն անանկ կորսընցընէ որ մէյմըն ալ չփգտնէ : Ուրեմն թէ որ աս անմեղ տղան կամ ազջիկն աս խօսքերը լսելէն աւրուելով գատապարտուին նէ, անոնց գատապարտուելուն աւիթ առուոյն որ անհամեստ խօսքերովը զբերենք կաւրէ՛ մեղք չի գործեր, ինքն ալ չի գատապարտուիր, Ե՛ծ անոր հոգին գայթակղեցուցած հոգիներուն տեղը չի պահանջեր . « Անձն ընգ անձին », Մտիկ ըրէք ինչ կըսէ Քն տէրն մեր աս բանիս համար . ու

սորվեցէք անհամեստ խօսքեր չհհանել բերներնէ՞ք, մանաւանդ մանչ և աղջիկ զաւկըներու առջին : Օր մը պղտի տղս մը ձեռքէն բռնեց, և ըսաւ ամենուն . վայ անոր որ ասոնցմէ մէկին գայթակղութիւն կուտայ, այս ինքն գէշ խօսակցութիւններով շարութիւն ու մեղք ընել կը սորվեցընէ :

Բայց մենք ասանկ խօսքերը կը զգուշանանք ազոց առջև ընելէն, մինակ անոնց առջին կընենք՝ որ կարգուած են, աշխրբի բաները գիտեն : —

Աւրեմն ասովը կը կարծէք որ մեղք չէ՞ ըրածնիդ : Իրաւ ասանկ կը կարծեն շատերը . և ասանկ կարծելով համարձակ կը խօսին անհամեստ և աղտեղի բաներու վայ : Բայց ասոնք՝ որ կըսեն՝ Թէ աշխրբի բաները գիտեն, կամ բարեպաշտ և երկիւղած անձինք են, և կամ Եղմէ չիվսխոյող աշխարհասէր և անպիտան մարգիկ : Թէ որ առջիններէն են, անոնց առջին ասանկ բաներ խօսելն՝ իրենց գայթակղութիւն առ է, գիտե՞ք աւրել է . վասն զի ինչպէս առաքեալը կըսէ, գէշ խօսակցութիւնները բարեպաշտութեան վնաս կընեն, մարգուս վարքը կաւրեն . “ Ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք ” . (Ս . Կ . ր . ԺԵ , 35) Վասն զի ասանկ գէշ խօսքերն՝ անհամեստ ստորագրութիւններն՝ անկարելի է որ լտողներուն մտքը շար խորհուրդներ չիտերեն, մէկէն երեակայութիւններն ան գէշ գործքերուն շիտանին . որչափ գիւրին է որ աս խորհուրդներուն, աս երեակայութիւններուն ետեւէն, որ երբեմն մարգուս մտքին մէջը կը մնան ու նորէն նորէն երեակայութիւնը կարթընցընեն, որչափ գիւրին է որ անկարգ զգացմունք՝ գէշ ախորժանքներ ու բազմանքներ ալ գան, ու կամաց կամաց մարգուս կամքն ալ գրգեն գործքով ընելու, մանաւանդ երբոր մէկն ասանկ բաներն օրինաւոր բաներ ձեւացընէ, բնական բաներ են ըսելով, աս բաներէն մարգ չի կրնար ետ կենալ ըսելով, աշխրբիս վայ առջի վայելելու բաներն են ըսելով, և ասոնց նման խօսքեր՝ որ սոսկում կը բերեն, բայց պակաս չեն աշխարհասէր մարգկանց բերածը : “ Բզջտիտհութիւն անհամեստ խօսքերով կը գրգառի, կըսէ սուրբն Բանաւենդուրս . մէկ խօսք մըն է, բայց լտողին հոգին կըստպաննէ ” : Թէ որ վտանգաւոր բանի մը նայելը հերիք է առաքինի և բարեպաշտ մարգիկ

ստակալի մեղքերու մէջ ձգելու, ինչպէս անցած կէրտ-
կի ցոյցի ձեզի, սրչափ աւելի գիւրաւ կրնայ մարդս
նոյն մեղքերուն մէջն իյնալ աստանկ անհամեստ ու
վտանգաւոր խօսակցութիւններով որ լսողին միտքն ալ
կը շփոթեն, ու մարդը գլխէ կը հանեն: Իսկ թէ որ
ըսողներն արդէն աւրուած անպիտան մարդիկ են,
ատրակոյս չի մնար որ ան տտենն աւելի ծանր և յայտնի
վտանգ կայ մեղքի առիթ աւալու: Թէ որ թաց փայտն
ալ կը բռնկի, սրչափ աւելի չորը. թէ որ անհամեստ
խօսքերն այնչափ ուժ ունին որ ազէկ մարդիկն ալ մեղ-
քի մէջ կը ձգեն, մտածեցէք որ սրչափ աւելի գիւրաւ
կրնան ձգել արտաւոր մարդիկը: Ուրեմն բանի չի գար
ըսելն որ աստանկ խօսքերը կարգուած մարդկանց առջին
կրնեն, այսինքն անոնց որ աշխարհի բաներուն տեղեակ
են. վասն զի չէ թէ միայն չի գիտցողին չարութիւն սոր-
վեցընելը մեղք է, այլ և գիտցողներուն մտքին մէջ գիտ-
ցածնին արթնեցընելը. չէ թէ միայն կրակ չեղած
տեղը կրակ վառելը գէշ է, այլ նաև ծածկուած կրակը
բանալն ու հրահրել բռնեցընելը:

Ասկէց վար չի մնար մէկալ բերած պատճառանքնին
ալ որ՝ մինք գոց կերպով այլարանութեամբ կիմացը-
նենք կրսեն, և երկգիծի խօսքերով որ ազէկ մտքով ալ
կրնան իմացուիլ: — Ա՛լ գէշ. թէ որ մարդուս միտքը
ընտանանալէս աւելի գէտ ՚ի չարը հակում ունի, “ Զի
մտք մարդկան հաստատեալ են ՚ի խնամս չարի ՚ի ման-
կութենէ իւրմէ ”, (Ծննդ. շ. 21.) մի տարակուսիք
որ ձեր երկգիծի խօսքն աւելի չար մտքով կառնուի քան
թէ բարի. ու որովհետև աստանկ կերպով ըսուած խօ-
սքերն յայտնի ըսուածներէն աւելի տպաւորութիւն կը-
նեն, աւելի ալ վտանգաւոր են:

Ետքի պատճառանքնին գիտէք որն է. մինք աս խօ-
սքերը կատակի համար կը զուրցենք, կրսեն, քիչ մը
խնտալու ուրախ զուարթ կենալու համար: — Քրիս-
տոնէի խօսք է ատիկայ. քրիստոնեայ մը որ Քմի սուրբ
և անարատ օրէնքը կը գաւանի, կրնայ ստանկ խօսք հա-
նել բերնէն: Ուրեմն խնտալու ուրախանալու համար
կրնայ մէկն այ գէտ ընել, կրնայ ուրիշի հոգւայն վնա-
սել. աս ի՞նչ տեսակ ուրախութիւն է: Ատիկայ ըլլա-
լու բան է որ առանց անհամեստութեան և առանց մե-
ղաց չի կրնանք ուրախանալ, կրսէ Սալուիանոս հայրա-

պետր : Այնչափ բարեպաշտ և երկիւղած մարդիկ կու-
րախանան անմեղ զուարճախօսութիւններ ընելով . ին-
չձե իրենք ալ չիկրնան պիտոր անոնց պէս ընել : Աս
ի՞նչ անասկ խեղճութիւն է որ հիմակուան տառնս շա-
տերը բերաննին չեն կրնար բանալ , չեն կրնար կնկան
մը աղջկան մը հետ խօսիլ , առանց անվայել խօսք մը
բերներնէն հանելու . ո՞վ կրնայ համրել ըրած և ընել
տուած մեղքերնին . Դաւիթ մարդարէին խօսքն աւելի
իրենց վրայ կը յարմարի . “ Անօրէնութիւնք իմ բազում
եղէն քան զհէր գլխոյ իմոյ , , . (ՍՂ . ԸԹ . 14 .) վասն
զի շարուռակ մեղք ընելու հետ են : Ու վայ իրենց թէ
որ խելութիւն գլուխնին չիժողվեն , վայ թէ որ անմէ չի-
խնդրեն ու չիջանան լեզուին բռնել , ըսածնին մտա-
ծել , իրենք իրենց ապաշխարանք գնել երբ բերներնէն
անանկ խօսք մը ելլէ : Վայ թէ որ աս հնարքներով շոր
աւնակութիւննին մեկդի չիդնեն նէ . վասն զի ետքը
ետքը հոգինին կը կորսնցընեն :

Բայց որովհետև մարդ չի յուսար որ ամեն քրիստո-
նեայք բարեպաշտ ու պարկէշտ ըլլան՝ անանկ որ ան-
համեստ խօսքեր չիլսուի , ուրեմն բարեպաշտ քրիստո-
նեան ի՞նչ պիտի ընէ որ ատ խօսքերէն չիմնասուի : Ա-
զէկ կըլլար որ սուրբ Բեռնարդինոս սեննացիին ըրածն
ընէր . որ մը աս սուրբն ընկերներուն մէկին բերնէն ան-
համեստ խօսք մը լսելով՝ աղէկ աստակ մը զարկաւ ե-
րեսին , և առաւ քալեց՝ ըսելով . “ Ըրածիս վրայ չի-
զարմանաս , գուռ անվայել խօսք մը ըսիր , ես ալ ան-
վայել գործք մը ըրի . ատանկ խօսքն տասնկ գործք մը
կը պահանջեր , , : Բայց որովհետև սուրբերուն ըրածին
շատ անգամ զարմանալու է քան թէ նմանելու , սուրբ
գրքին խօսքը մեզի կանոն ըլլայ . “ Ցանկեա զուռնկն
քո փշովք , և լեզուի անօրինի մի լսեր , , . (ՍԻբո + Ը +
Կ . ԻԵ . 28 .) այսինքն անկաճհերուգ առջին փշե-
րով ցանկ մը քաշէ որ գէշ խօսքեր չիլսես : Ի՞նչ են
ատ փշերն որ անկաճհերնու գիմուցը պատ պիտի
քաշեն : Նախ՝ գէշ բաներ խօսողները խրատել ու յան
դիմանել , ըսել որ ձայներնին վար քաշեն , քրիստոնէի
բերան վայլելու խօսքեր չեն ըրածնին . միայն թէ յոյս
ըլլայ որ խրատուին և աւելի չիգորգուուին աս խօսքե-
րէն : Երկրորդ՝ լուռ կենալ , թթու երես ցըրնել ,
չուղելով անանկ անկարգ խօսքեր լսել . վասն զի աս

ալ մէկ աղէկ յանդիմանութիւն մըն է իրենց : Երբորդ՝
ճարտարութեամբ մը խօսքը փոխել, ուրիշ օգտակար
կամ անաարբեր խօսք մը մէջ տեղը ձգել : Իսկ թէ որ
աս հնարքներս չօգտեն նէ, առնել քալելէն ուրիշ ճար
չիկայ :

Բայց առանկ ընողը միամիտ ու խղճահար կերևնայ :
— Հասկըցոյ, ըսել կուզէք որ կամը չնայք, ամօթ կը
սեպէք բարեպաշտ քրիստոնեայ երևնալու . անանկ է
նէ քն ալ ամօթ կը սեպէ զձեզ իրեն հետ արքայութիւն
տանելու . “ Զի որ ամօթ համարեսցի զիս և զբանս
իմ, զնա և որդի մարդոյ յամօթ արասցէ յորժամ գայ-
ցէ փառօք իւրովք ” . (Ղ . Թ . 26) Զէ թէ միայն աս
հնարքները բանւցրնելու պարտը կան ենք, այլ մեծ ե
զոզները՝ տանուակեր՝ խանութի ակը եղողները՝ թէ որ
իրենց ձեռքին տակն անանկ անկարգ բերնով մարդիկ
ունին որ խրատէ չեն առներ, պէտք է նաև վաւրտեն,
որ թէ իրենք և թէ ուրիշներն անոնց անհամեստ խօս-
քերը լսելու վտանգէն հեռու ըլլան : Ուրեմն գոցեցէք
անկաճնիդ, անկաճնուդ առջին փշէ պատ քաշեցէք .
առանկով թէ որ աչուընիդ աղէկ պահպանէք վտանգա-
ւոր բաներ չիտեսնելու՝ ինչպէս անցած կիրակի կեր-
պը սորվեցուցի ձեզի, և անկաճնիդ աղէկ պահպանէք
անկարգ բաներ չիլսելու՝ ինչպէս այսօր սորվեցուցի,
երկու մեծ առիթներէն կը խալըսիք բզջտխոհաւթեան
մեղքի մէջ իյնալու, ուսկից ամմն քրիստոնեայ պար-
տը կան է հեռու կենալ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԽԴ .

Չփողանց փել իմելն, իյլ աս Գորգի իտե
անընէնէն, աս լցտեգոր Գրեյնէնէն
զգուշանալու լրայ :

Ընթի յորդորակներուս մէջ ցցուցի ինչպէս պէտք է
աչուընիս և անկըճնիս պահպանելիք, որպէս զի վտան-
գաւոր բաներ անանկէն ու լսելէն զգուշանալով ան-
համեստ մեղքերու մէջ իյնալու առիթներէն խալըսիք :

Իսկ այսօր պիտի ցըրնեմ ձեզի ինչպէս պէտք է պահպանենք մէկալ զգայարանքնիս ալ, որոնք կրնան առիթ ըլլալ մեզի նոյն մեղքերուն մեջն իյնալու :

Ամենքը գիտեն ան ճշմարիտ խօսքն որ՝ պէտք է ուտել ապրելու համար, չէ թէ ապրել ուտելու համար. ան ալ գիտեն որ՝ պէտքը չէ չափէն աւելի աւտել սխմել, հասպ որչափ որ հարկաւոր է կեանքերնիս և առողջութիւննիս պահելու : Բայց որչափ քիչ են անոնք՝ որ աս ազուոր կանոնները կը պահեն, որչափ որ կրամու մարդիկ կան՝ որ փորերնին լեցընելէն ուրիշ բան չեն նայիր, կը ջանան որ ախորժակնին ամեն կերպով գոհ ընեն, մարմննին ազնիւ և համեղ կերակուրներով գիրցընեն. կարծես թէ ուտել խմելէն ուրիշ բանի համար աշխարհք չեն եկած : Անոր համար առաքեալն արցունք թափելով կըսէր. « Չի բազումք գնան, զորոց բազում անգամ ասէի ձեզ, բայց արդ և լալով իսկ ասեմ զթշնամեաց խաչին Քնի, որոց ամ որովայն իւրեանց է », (Փիւիզ. Գ. 18.) այսինքն ինչպէս որ շատ անգամ ըսեր ւմ, Քնի խաչին թշնամիները շատ են, որոնք ամենկին խաչ մահացուցմունք ապաշխարանք չեն ուզեր, իրենց աստուածը փորերնին է, անոր համար ալ իրենց ետքը յաւիտենական մահ է : Չեմ ուզեր հոս կենալ ցըրնել ձեզի որ չափազանց ուտել խմելն ինչ մեծ վնաս կընէ մարմնոյ և առողջութեան վնաս զի ասիկայ որ կրամուութեան վրայ խօսելու ատենս պիտի հասկըցընեմ ձեզի. հոս կուզեմ միայն ցըրնել ինչ մեծ վնաս կընէ մեր հոգւոյն, շատ անգամ առիթ ըլլալով բըջախոհութեան :

Չեմ կրնար բացատրել որ սուրբերը որչափ կը գովեն բարեխառնութեան առաքինութիւն, այսինքն չափաւոր ուտել խմելն, և ինչ բարիք աս առաքինութէն առաջ կուզան : Աս բարիքներուն մեկն է բըջախոհութիւնը զսպել, անկարգ ցանկութեան կրակը մարել, գէշ խորհուրդները մաքէ հեռացընել, բարի մտածմունքներ բերել : Տերեւտիոս բանաստեղծին խօսքն իրաւ է կըսէ սուրբն Հերոնիմոս. « Ուր չիք Դեմետր և Դիոնիս, չիջանի հուր Աստղզկան », այսինքն ինչպէս սուրբ Ագոստինացին կը մեկնէ, ուտել խմելէն զգուշանալով ցանկութեան կրակը կը մարի : Սուրբերուն ըսածն օգէն ըսուած խօսքեր չէին, փորձն ընելէն

հաջն ըսին . վասն զի անոնք ալ Արամայ զուկրներն էին՝ սկզբնական մեղքով պլըշակուած , իրենք ալ մեր ունեցած կրքերն ունէին , իրենք ալ ներսերնին ան զգացմունքն ունէին՝ որուն համար այնչափ կը դանդաղ ֆի Պօղոս առաքեալ , ինչուան կրսէ որ անանկ զօրացեր էր աս կիրքն իր վրան որ զինքը գերի ըրեր էր մեղք ընելու յօժարուածան . “Տեսանեմ այլ օրէնս յանդամս իմ զինեալ հակառակ օրինաց մտաց իմոց , և գերեալ զես օրինօքն մեզաց , , (Հո . Է . 23) Բայց սուրբերն քնչ կրնէին գիտէք . անոնք ալ Պօղոս առաքեալին պէս իրենց մարմինը պահքով ու ծոմով կը ճնշէին , և ասան . կով կը սիրէին վրան . վասն զի որչափ որ քիչ կուտային կերակուրն՝ այնչափ ուժը կը պակսեր , անկարգ կըրքերը կը մարէին . ու չէր կրնար հոգւոյն գէմ ապրտ . ամբել : Ուստի երբոր ան տեսակ փորձութիւններ կուսենային , մէկէն իրենց մարմինն յանդիմանելով կը սեխին . գիտեմ ինչու դուրս կը վերջընես , շատ ուտել խմելէն՝ ուժգ շատցեր է , ծոմ պէտք է քեզի որ խելքգ գլուխդ գայ : Եւ ըսածնին կրնէին : Սրբոց վարքը ձեռք առէք քիչ մը , հարանց վարք կարգացէք , մէկէն կը տեսնէք որ իրենց ուրիշ առաքինութիւններուն հետ քնչպէս ամմննքն ալ ուտելու խմելու կողմանէ զգուշաւոր էին , քնչ ծոմեր ու պահքեր կը պահէին : Սուրբ Իլարիոն թէ և ամմնն օրուան կերածն ալ անապատին մէջ քիչ մը խոտեղէն էր , այսու ամմնայնիւ փորձութիւն մը զգացածին պէս՝ իրեք չորս օր բերանը բան մը չէր գներ : Ուրիշ սուրբ մըն ալ կրօնաւոր եղած օրէն՝ ի վեր հաց ու ջրով անցուցեր էր կեանքը , անիկայ ալ անանկ քիչ որ՝ օր մը փորը չէր կշտացուցեր . ասանկով ամմնն փորձութենէ խալքսեր էր : Չեմ ուզեր հօս ամմննքն ալ մէկիկ մէկիկ յիշել , բայց սուրբ Հերոնիմոսինն ըսեմ , որ պղտիկուց վարժած չլլալով այնչափ ծոմ կենալու՝ երբոր ստամոքսի ցաւ կը քաշէր չուտելէն , կըսեր . “ Ալ ազէկ է որ մարգուսն ստամոքսը ցաւի քան թէ հոգին , , : Ու հաջը աս կանոնը կուտայ . “ Զհոտարբոք նետս չարին խիստ ծոմապահութեամբ պարտ է չիջուցանել , , . այսինքն անհամետ փորձութիւններուն կրակը ծոմ պահելով պէտք է մարել :

Ուրեմն թէ որ սուրբերն ալ փորձեցին ու կրսին որ

բարեխառնութիւնը, կերուխուով չափ գնելը, ծովապահութիւնը, մարմնական ցանկութեան կրակը կրմարէ, ու կը գիւրացընէ սուրբ-ու մարտը վարը ունենալը, խիստ յայտնի է հետեանքն որ չափազանց ուտել խմելը՝ որկրամուտութիւնը կը վառէ և կը բռնկեցընէ ան կրակն, ու ցանկութիւնը կը գրգռէ: “ Ինտալա կուգայ, կրտէ նոյն սուրբն, անոնց վրայ որ կուզեն բղջախոհութենէ զգուշանալ, և որկրամուտութեան և տակէ կըլլան, ուտել խմելէն չին գողորիւ. քանի որ ատ ճամբան կը բռնեն, բղջախոհութիւնը միշտ կը արիւրէ վրանին », Ետքը պատճառն ալ կուտայ. “ վասն զի ուտիքի կերակուրները, գինին ու կուշտ մը՝ ուտել խմելը, բղջախոհութիւնը կը սնուցանէ », Գիտէք չափազանց ուտել խմելն ինչ է կրտէ սուրբ Լաւրենտիոս Յուստինեանը. “ Նաւարեկութիւն սղջախոհութե », այսինքն համապատասխան կործանումն ու կորուստ: Որկրամուտութենէն գիտէք ինչ բան առաջ կուգայ. կըտէ մեծն Գրիգոր, կերուխուով ետէէ ըլլալէն գիտէք ինչ առաջ կուգայ. չափազանց ուրախութիւն, անշընորհք կատակներ ընել, անկարգ խօսքեր ըսել, և անհամեստ մեղքեր գործել:

Թէ որ սուրբերուն ըսածը հերիք չէ նէ, սուրբ գիրքը մօտիկ ըրէք: Ինչ եղաւ իսրայէլացոց. քանի որ չափաւոր կերակուրին կուտէին, հաւատարիմ եղանայ. բայց երբոր կերուխուով տուին զիրենք, սկսան կռնակներն դարձընել այ, իրմէն ապստամբիլ. “ Եկել Յակոբ և յագեցաւ. յօրացաւ և անկուշեաց զսիրելին . . և եթող զտէր ամ զարարիչ իւր », (Թ. Օրին. ԼԹ. 15.) ան ստենը կռապաշտութեան մեջ ինկաւ, և ամենէն ամօթալի գէշութիւններն սկսաւ ընել մովաբացի կրնկտոց հետը. “ Բարկացուցին զիս օտարոտուովք, և գարշելեօք իւրեանց դառնացուցին զիս », Ինչպէս եղաւ Նոյ նահապետին աստեղի մարդկանց որ կերուխուով սուեր էին զիրենք. այնչափ ազգաբարձութիւններ ուղառնալիք լսեցին, բայց մէկը չապաշխարեց. զգայարանքներն ու զամէն ուրիշ բան չէին մտածեր, և անանկ առաջ քաշեցին ինչուան որ Նոյ նահապետը տապանը մտաւ. մէյմըն ալ ջրհեղեղն եկաւ, զամենքն ալ ջնջեց. “ Ուտէին ըմպէին, կանայս առնէին և արանց լինէին. մինչև յօրն յորում եմուտ Նոյ ի տա.

պանն, և եկն ջրհեղեղն, և կորոյս զամենեսին », (Ղ .
ժԷ . 27) Ի՞նչպէս եղաւ Հողեփեռնէսին կործանումն
ալ . իրաւ՝ Յուդիթի երեսը զմայելով նայելէն և անոր
տիրահարուելէն եղաւ , բայց թէ որ այնչափ կերած
խմած չըլլար նէ՝ ան սատիճան չէր հասներ իր անկարգ
կիրքը . « Եւ արբ նա գինի սաստիկ յոյժ », կրտէ նր
գիրքը . (Յուդիթ . ժՁ . 19 .) ուստի սաստիկ խմելէն ան
անկարգ ցանկութեան կրակը բռնկեցաւ ներսի դին :

Սիրելի որդիքս , գէշ բան է մանաւանդ . չափազանց
խմելը և անառակութիւնը գրգռող բաներէն մէկն է .
սուրբ՝ գիրքն յայտնի կրտէ . « Անառակ է գինի », .
(Առօ . Խ . 1) Զգուշացիք , կրտէ սուսքեալը . շատ մի
խմէք . ետքը պատճառն ալ կը բերէ , վասն զի գինին
անառակ կրնէ զմարդը . « Եւ մի արբենայք գինուով ,
յորում զեղիութիւնն է », (Եփե . Ե . 18) Ու գինի
ըսելով ամեն տեսակ ապքընող ըմպելիքը կիմանայ :
Ուրեմն անոնք որ կարծես թէ ուտել խմելէն ուրիշ բան
չեն կրնար մտածել , միշտ սեղան միշտ ուրախութիւն
կը փնտրուեն , ի՞նչ զարմանք որ ամեն տեսակ անհա-
մետ մեղքերու մէջ կիյնան . հրաշք կըլլար՝ թէ որ նր
վարք ունենային , վասն զի ներսի գինին եղած կրակէն
գրեթէ անկարելի է որ չայրին , կրտէ սուրբն շերտնի-
մոս : Գոնէ նոյն բանն իրենց ալ կը հանդիպի , ինչ որ
Սինա լեռան տակը Հրեաներուն՝ հանդիպեցաւ : Ոս-
կիէ հորթը շինելէն ու պաշտելէն ետքն ամենիքը մէկ
տեղ նստան ուտել խմելու , ուրախանալու . երբոր ա-
ղէկ մը կերան խմեցին , ելան սկսան խաղալ ու պարել .
« Աստաւ ժողովուրդն յուտել և յըմպել , և յարեան ի
խաղալ », (Ել . ԼԹ . 6) Ասանկ կըլլայ անոնց ալ .
կուտեն կը խմեն , ամեն տեսակ գինի և ոգիք ներսեր-
նին կը լեցընեն , ուրախանանք պար բռնենք ըսելով՝
էրիկ մարդիկ ու կնկտիք , մանչ և արջիկ զաւկըներ
մէկմէկու հետ ձեռքի կատակ ընելը մէկմէկու վտան-
գաւոր գայլէնները բանի տեղ չեն գներ . բայց ասոնց-
մէն սաստիկ բռնախոհութեան կրակը վառող բան չի-
կայ , ուրիշ բան ալ չընեն՝ գոնէ անկարգ ախորժանք-
ներ ու գէշ բազմանքներ կը բերեն մարդուս : Թէ որ
համարձակ նայուածք մը՝ անհամեստ խօսք մը առիթ
կըլլան ամբօթալի մեղքերու մէջ ձգելու նաև առաքինի
անձինք , ինչպէս առ ըի յորգորակներէս լսեցիք , հապա

աս տեսակ բաներն ինչ անկարգութիւններու առիթ չեն ըլլար :

Աս ըսածներուս պատճառը ձեզի հասկըցնելու համար՝ սուրբ վարդապետներէն վկայութիւն չեմ բերեր, հեթանոս մարդու՝ Արիկերոնին խօսքը կը բերեմ, որ բնական խելքով ասանկ կը զուրցէ : “ Անհամաստութիւնն անանկ ախա մըն է՝ որ չի թողուր մարդուս ինչուան մէկ աստիճան մը հասնիլ ու հոն կենալ. մէյժը ան տեսակ բաներ որ սկսի ընել. քիչ քիչ աւելի գէշը կընէ, և ետքը ետքը տղատա աղօր մէջ կիյնայ կը թաղուի : Կարծելն որ ուզած տեղը կընայ կենալ, ինչուան աս բանն ընել՝ անկէջ անդին չանցնիլ՝ անկէջ աւելին չընել, անանկ է՝ իբր թէ մէկն ինքը զինքը բարձր աշտարակէ մը վար ձգէ, ու կարծէ որ օդուն մէջ ուզած տեղը կընայ կենալ : Ինչպէս որ տսիկայ չի կընար օդուն մէջ զինքը բռնել, վասն զի մէյժը իյնալ սկսելէն ետքը՝ իր ծանրութիւնը զինքը վար կը քաշէ, ասանկ ալ անհամաստ բաներ ընել սկսող չի կընար ուզած տեղը զինքը բռնել, մէյժը որ սիրտը տակնուվրայ եղած գըրգռուած է, պէտք է որ հասնի ինչուան ուր որ իր բնական հակումը զինքը կը տանի ” : Տեսա՞ք ինչպէս կը խօսի հեթանոս մը : Ուրեմն թէ որ կուզենք աս տեսակ մեղքերէն խալըսիլ, պէտք է մտքերնին ազէկ գննիք որ ինչ ջանք՝ ինչ զգուշութիւն աս բանին համար որ ընենք նէ, քիչ է : Պէտք է մեծ զգուշութիւն ընենք աչուրնուս վրայ, մեծ զգուշութիւն անկաճնուս վրայ, մեծ զգուշութիւն խօսելու, ուտել խմելու, գպչելու, որպէս զի հեռու կենանք վտանգաւոր բաներու նայելէն, անպարկեշտ խօսակցութիւններ ընելէն, որկրամտութիւնէ, և ամենն աս կերպ գպչելներէն. վասն զի աս ամեննքն ալ բողջախոհութեան առիթ են, և առանց ասոնցմէն ետ կենալու՝ անկարելի է որ մէկն անհամաստութեան մեղքերէն խալըսի : Իրաւ՝ գժար է աս ամէն մահացումանքներն ընել. բայց ալ ազէկ է աշխրջքիս վրայ կարճ ատեն քիչ մը նեղութիւն քաշել. քան անդին յաւիտեան ծանր տանջանքներ կրել. ո՛հ, շահաւոր է մեզի որ մենք զմեզ հոս մահացնենք, անդին յաւիտեան ատանջանքներէն խալըսելու և յաւիտեան արքայութիւնը վայելելու համար :

Ամեն զգայարանքներնուս վրայ խօսելէն և անոնք

կառավարելու և զսպելու կերպը ձեզի սորվեցընելէն ետքը՝ որպէս զի անհամեսութեան մեղքերու առիթ չըլլան, հիմայ քիչ մըն ալ խօսիմ ուրիշ երկու բանի վրայ ալ՝ որ աս տեսակ մեղքերու առիթ են, մնացած ներուսն վրայ ալ եկած անգամներուն կը խօսիմ: Աս երկու բանն որ ըսի, թոյլ ու պարսպ կեանք անցընելն է: Ի՞նչ է թոյլ կեանք ըսածս. մէկն որ ապրուստի կարօտութիւն չքաշելէն՝ ի զսա՝ ամեն բանի մէջ իր հանգիստը կը փնտրուէ, իր մարմինը կը դգուուէ, ամեն բանի մէջ կուզէ գոհ ընել զինքն, ուսեղեաց և ըմպելեաց ազնիւն ու համովը կը փնտրուէ, քիչ մը անօթութիւն քիչ մը Ծարաւ զգալ չուզեր. հագուստի կողմանէ ալ ամեն հանգստութիւն, ամեն եղանակի զսա և յարմար, ամենէն սուղ զգեստները կուզէ. անկազմը կակուզ, վերժակն ազնիւ, շերմակեղէնները բարակ. ասնը փառասոր, խուցերուն կահ կարասին որ շափ կարելի է նէ՝ զարգարուն ու մեծագին կուզէ որ ըլլան. ամեն զբօսանք աւ զուարճութիւն կը վայելէ, ամեն սեղածն ունի. ի՞նչ ազել կեանք, այնպէս չի: Մէկն որ ճակտին քրտինքովն որուան հացը կը գտնէ, բոլոր որը նեղութեամբ և աշխատանքով կանցընէ, ասանկ հանգիստ կեանք ունեցողներուն վրայ կը նախանձի, երջանիկ կը սեպէ զիրենք. բայց կը սխալի: Ինքն որ ան աշխատաւի կեանքը կանցընէ, անոնց ամենէն ալ աւելի երջանիկ է. վասն զի քիչ վասնդ ունի մեղանչելու, աւելի առիթ ունի արգիւնք վաստրկելու. աստի քիչ մը հոգ որ ընէ իր հոգւոյն, քան զանոնք շատ աւելի դիւրաւ փրկութեան կը հասնի: Անոնք որ աս հանգիստ կեանքը կանցընեն, դիտէք ի՞նչ դժար բան է որ քրիստոնէաբար ապրին ու Քրիստոնէանքն որ երստան ուրիշք տարի շարունակ նեղութիւն աւ վիշտ քաշեց, ի՞նչպէս կարելի է որ մեղք չի գործեն, մանաւանդ մարմնական մեղք՝ երբ որ այդչափ կը դգուեն ու կը փայփայեն մարմիննին, կարելի բան է որ հոգւոյն դեմ գլուխ չի վերցընէ այնչափ երես առած մարմինը. «Եկեր և յագեցաւ, յորացաւ և անկուշեաց զսիրելին», Թէ որ Պօղոս առաքեալ այնչափ ճամբորդութեանց մէջ, այնչափ նեղութեանց՝ այնչափ առաքելական աշխատանաց մէջ, այնչափ չգնութեան և ապաշխարանաց մէջ որ իր մարմինը պատժելու և զսպելու համար

կընէր, այսու ամենայնիւ մարմնական փորձութիւններէն չէր խալըսած, և անոնց գէժ կենալու համար կաշխատէր, ինչպէս կրնայ ըլլալ որ փորձութիւն չունենան ու փորձութեան գէժ կենան ասանկ հանդիսա կեանք անցընողները: Թէ որ սուրբ Հերոնիմոս, սուրբ Բենեդիկտոս, սուրբ Բեռնարդոս, և ուրիշ այնչափ սուրբեր, որք քարայրի մը մէջ քաշուած, որն անապատի մը մէջ, որն ազքաա ողորմելի վանքի մը մէջ, ծոմ պահելէն ճգնութիւններ ընելէն հալած մաշած, նեղութիւններէն մարմիննին տկարացած, այսու ամենայնիւ սաստիկ փորձութիւններ կը քաշէին, և իրենց ցուրտ մարմնոյն մէջ անանկ կրակ մը կը վառէր որ մարելու համար ինչուան ձիւներու և փշերու մէջ կը տապալարէին, ինչպէս կրնայ ըլլալ որ փորձութիւն չիքաշեն ու փորձութիւններուն տեղիք չիտան անոնք որ իրենց մարմնոյն ամենն ուղած կակուղիկ անուշիկ ու զուարճալի բաները կուտան: Ո՛հ, թէ որ ասանկները փորձութիւն չունենան, թէ որ ունեցած փորձութիւններնուն տեղիք չիտան, խիստ մեծ հրաշք է:

Հասա անոնց ինչ ըսեմ որ պարսպ կեանք կանցընեն, բանի մը հետ չեն ըլլար. առտուանց ուշ կեցնեն՝ կէտորուան մօտ, վասն զի իրիկուան ալ ուշ կուզեն պառկիլ՝ կէս գիշերուն, ասանկով գիշերը ցորեկ կը նեն՝ ցորեկը գիշեր, այ գրած կարգը տակնուվրայ ընելով, որ ոչ եկեղեցական հանգէտներուն հետ կը յարմարի, և ոչ բարի քրիստոնէի մը պարտքերուն: Ասանկ բոլոր առտուն կորսընցընելէն ետքը, ան քիչ մը ասենն ալ որ կը մնայ ինչուան կէտօր՝ հագուելու կատուելու նախաձաշիկ ընելու կանցընեն, անանկ որ՝ տօնի օրեր հազիւ կը հասնին պատարագին մէկ մտք տեսնելու: Ետքը բոլոր օրն ալ գատարկաբանութեամբ կանցընեն, այցելութեան զրօսանքի և զուարճութեան երթալով: Ասիկայ աւելի խաթուններուն և աղջիկներուն ըրածն է. իսկ պարոններն անոնց ըրածին վրայ աս ալ կաւելցընեն որ սրձանոցները խաղալու հետ կըլլան, աները կը պտրտին ճանչուորութիւններ ընելու, ամենն օր նոր տեսակ զուարճութիւններ կը փնտրեն, ինչ ըսեմ ասանկներուն, որ կեանքերնին անանկ պարսպ կանցընեն: Սուրբ գրքին ըսածը կըսեմ. « Բազում չարիս ուսոյց գատարկութիւն »: (ՍԻ՛. Ը

29.) այսինքն գառարի կեննալն է որ մարգուս չարութիւն կը սորվեցընէ , ու մանուանդ անհամեստ չարութիւն : “ Մենք ալ երկիրներուն պէս ենք , կրտս սուրբ Ոսկերեանը . թէ որ երկիր մը ազէկ մշակած է , ազէկ փորած , ազէկ պարտաութիւն գրած , ատենին առատ և ազէկ պատւը կը բերէ . իսկ թէ որ երեսի վրայ թողուցած է պարսպ առանց վարուցանի , ան ատենն ալ բան մը կը բուսցընէ , վասն զի առանց բուսցընելու չի կրնար կեննալ . բայց որովհետև ազէկ բան չի կրնար բուսցընել , գեշ ու թունաւոր բաներ կը բուսցընէ , փուշ և անպիտան խոտեր : Ասանկ կըլլայ մեզի ալ . թէ որ մարմիննիս բանի գործքի հետ ըլլայ , մտքերնիս ալ կըլրազի : ատեննիս օգտակար կըլլայ հոգւոյ և մարմնոյ : Իսկ թէ որ մարմիննիս պարսպ և անգործ թողունք , մտքերնիս ալ պարսպ կը մնայ . և երկուքն ալ որովհետև ազէկ բանի հետ չեն զբաղիր , պետք է որ գեշ պատգամներու հետ ըլլան , մանուանդ որ բաներուն որ տեսիլի հակում ունի մարգուս բնութիւնը , , :

Սնոր համար սուրբ հարգ գառարիութեան սաստիկ գէթ կը խօսին , և ամեն չարեաց ազբեր կը սեպեն գառարիութիւնը , մանաւանդ անհամեստ մեղքերու : “ Գառարիութիւնը գուռ մըն է , կրտս սուրբն Բեռնարգոս , ուսկից կը մանէ սատանան նաև բարեպաշտ մարդկանց միտքն ազանգի խորհուրդներ ձգելու , , : Աւելի յայտնի կրտս սուրբն Հերոնիմոս . “ Դատարիութիւնը ցանկութեան և ամենն տեսակ պղծութիւն մայր է , , : Եւ այնչափ աս բաննիս վրայ համոզուած եր որ մըշտ կը խրատեր ու կը յորգորեր ամենիքը բանի գործքի հետ ըլլալ , պարսպ չիկենալ , որպէս զի սատանան զմեզ մըշտ զբազած գտնէ . վասն զի ան ատենը չի կրնար գիւրբաւ չար խորհուրդներ միտքը ձգել , և ետքն ալ մտածածը գործքով ընել աալ : Սնոր համար Պողոս առաքելն ապշափն ալ հարուստին ալ , ուսկիցն ալ ազնուականին ալ , պարտք կը գնէ աշխատելու , ամենն մարգ իր վիճակին յարմար գործքի մը հետ ըլլալու . ինչուան պարսպ կենցաղն կարգիլէ կերակուր ուտելը . “ Մինչ առ ձեզն կտք՝ զայս պատուիրեաց ձեզ , թէ որ ոչն կամիցի գործել և կերիցէ մի , , . (Ք . Թե . . Գ . 10 .) Անանկ է նէ՛ հիմակուան ատեն որչափ խաթուներ ու պարոններ ծոմ պետք էր կենային , բերաննին բան չիգնէին . բայց

ամեննէն կուշան անոնք են : Ա՞նոր համար աչ է որ նո-
րէն կրսէ նոյն առաքեալը . “ Եւ մի տայք տեղի սա-
տանայի , , (Եփե . 5 . 26 .) այսինքն պարապ կենա-
լով տեղիք մի տաք ստատանային որ զձեզ փորձէ և մեզքի
մէջ ձգէ : Ուրեմն թող ազէկ լսեն ստանկ խաթուն-
ներն ու պարոնները , թէ և մէկը կարոտութիւն չունե-
նայ իր ապրուստին համար աշխատեալաւ , այսու ամե-
նայնիւ բանի գործքի հետ պէտք է ըլլայ , որպէս զի
ուրիշներուն կարոտութիւնը լեցնէ , և աւերի կարե-
նայ օգնել ազքսաններուն . “ Վաստակեսցէ գործել
ձեռովք իւրովք զբարիս . զի բաւական իցէ տալ ում
պիտոյ իցէ , , :

Որպէս զի աս ինչուան հիմայ ըսած բաներուս վրայ
ամեննուզ խելքն ազէկ պտակի , և ձեր հոգւոյն օգու-
տը հանէք , աս օրուան յորգորակս Եղեկիել մարդա-
րէին կը թողում որ լմբնցրնէ : Աս մեծ մարգարէն Սո-
գոմ Գոմորին և անոր մտ եզոզ անօրէն քաղցրներուն
սոսկալի պղծութիւններու մէջ ինչառուն պատճառը
փնտրուելով , կրսէ որ հպարտութիւն՝ ուտել խմելն՝ ամ-
մեն բան առատ ունենալն՝ ու փափկութիւնն , այսինքն
աշխատել չուզելը , չէ թէ միայն երիկ մարդկանց՝ այլ
նաև կնկաոց և աղջկանց պարապ կենալը , պատճառ ե-
ղան ան պղծութիւններուն : Երկիրը պարարտ ու բա-
րեբեր էր , պարտէզ կը նմանէր , ամեն բան առատ ,
ամենն ուղածնին ունէին , ուստի սկսան հպարտանալ ,
ինչպէս կրնեն սովորաբար քիչ մը հարսանալ սկսող-
ները . ետքը զիրենք կերուխումի տուին , և ամեն հան-
գիստ փնտրուելու՝ ինչ որ մարդուս բնութիւնը կուզէ .
ասանկով սկսան փափկութեան ետէ ելլալ . Թալ ու
պարապ կեանք անցրնել , ինչուան գնացին հասան ան
աստիճան պղծութիւններ ընելու որ երկրնքէն կրակ
թափեցաւ , էրէց մրկեց զամենքը . “ Այս է անօրե-
նութիւն Սոգոմայ , տմբարտաւանութիւն , ՚ի լիս-
թեան հացի և յղիութեան գինւոյ փափկանայր ինքն
և գտերք իւր , , : (Եփե . 1 . 49 .)

Ուրեմն , սիրելի որդիքո , թէ որ կուզենք անշա-
մաս մեղքերէն ազահով ըլլալ , առջի յորգորակներուս
մէջն ըսածներէս ՚ի զատ՝ պէտք է ուտել խմելուս ա-
զէկ կանոն մը գնենք , մանաւանդ խմելուն՝ յորում
զեղիութիւն է կրսէ առաքեալը . պէտք է զօպենք ձեռ-

ուընիս, անհամեստ ու վտանգաւոր դպչելներէն հե-
ռու կենանք. պէտք է զգուշանանք [ԹՅՂ ու դատարկ
կեանք անցրնելէն. վասն զի ասոնցմէն առաջ կուգան,
քնչպէս փորձով կը տեսնենք բոլջախոհութեան մեղքե-
րը՝ որ ամենէն դարչելի մեղքերն են :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԽԵ .

Տարսէա անյանց ընթանուիւնն ու պլաքանակոն ըսուած
սիրոյն լըայ :

Ընցած յորդորակներուս մէջն ըսի ինչպէս պիտոր
պահէնք զգայարանքնիս որ զմեզ անհամեստութեան
մեղքերու մէջ չիձգեն . հիմայ պիտոր խօսիմ'ան վտանգ-
ներուն և առիթներուն վրայ, որսնցմով չէ [Թէ միայն
զգայարանքնիս՝ այլ նաև սրտերնիս գիւրաւ կրնայ զմեզ
անանկ դարչելի մեղքերու մէջ ձգել . որպէս զի ամ-
մենքդ ալ ճանչնալով աս վտանգներն և առիթները,
փախչեք ասոնցմէ :

Չար սովորութիւն մը եղած է հիմայ, և անտարա-
կոյս սատանային ու մարգուս անկարգ կըքերուն հնա-
րած գիւտն է, սովորութիւն մը որ վտանգներով ու
մեղքերով լիք է, և որչափ ալ խոստովանահայրներն
ու քարոզիչները գէժ խօսին, անկարելի է վերջընելը :
Ո՞րն է տա սովորութիւնը կըսէք նէ, ասրասեռ ան-
ձանց մեկմէկու հետ սէր և ընտանութիւն ընելն է : Եր
կու վիճակի անձինք են աս տեսակ սէր ու ընտանութի
ընողները : Մէյմը չիկարգուած կամ որքևարի անձինք,
մանչ և աղջիկ զաւկընէր, որ կտրգուելու պատճա-
ռանքով՝ մեկմէկու հետ սէր և ընտանութիւն կընեն :
Մէյմըն ալ կարգուած անձինք, էրիկ մարդ կնիկ մար-
դու հետ՝ որ իր կնիկը չէ, կնիկ մարդ էրիկ մարդու
հետ՝ որ իր էրիկը չէ, սոսկ բարեկամութեան պատ-
ճառանքով սէր և ընտանութիւն կընեն, պղտտոնտական
սէր սեպելով ըրածնին, այսինքն ասրասեռ անձանց
մեկմէկու հետ սոսկ ընտանութիւն մը : Թէ որ աս ըն-
տանութիւնը մեկմէկու հետ ընողները կարգուելու տն-

ձինք են նէ, մէկմէկու հետ սէր ունենալ կըսուի, մէկ-
մէկու բարիքն ուզել, չէ թէ վասն այ՝ հապա սրտեր-
նին մէկմէկու հետ կապուած ըլլալուն, մէկմէկու սրտին
ուզածն ըլլալնուն համար. ուստի սրտերնուն ախոր-
ժեւէն մէկմէկու վրայ միշտ կը մտածեն, մէկմէկու
սակալ այցելութիւն կընեն, մէկմէկու վրայ ունեցած
սէրերնին կը յայտնեն. միշտ խօսակցիլ, միշտ մէկտեղ
կենալ կուզեն ու չիբաժնուիլ իրարմէ. իբր թէ անկէց
ուրիշ աղէկ բան մը չըլլար: Իսկ թէ որ կարգուած
անձինք են առ սէրն և ընտանուութիւնն ընտզները, պղա-
տոնական անմեղ բարեկամութիւն մը կը սեպեն ըրած-
նին: Բայց անոնց ըրածն ալ, ատոնց ըրածն ալ, չէ թէ
միայն գէշ բան է՝ այլ ամմին չարեաց պատճառ,
վտանգներով ու մեղքերով լիք, ու քրիստոնէի ան-
վայել: Ըստ բանն չէ թէ միայն ասանկ է կըսեմ, այլ
նաև զձեզ խաբէութենէ խալըսելու համար, և ասմե-
նուգ հոգեոր օգտին համար պիտոր ցըրնեմ հիմայ քո
գրքին խօսքերովն որ հաւատքի մասն է, սուրբ հարց
խօսքերովն որ այժէ լուսաւորուած են, ու բնական խել-
քով ու փորձով:

Աս ասանկ ըլլալը ձեզի հասկըցընելու համար՝ կըր-
նայի ցըրնել ինչ չարիքներ առ ընտանութենէն շատ ան-
գամ առաջ կուգան, այսինքն նախ Թժ ամմին բանէ
վեր չսիրել, վասն զի առ կերպով մէկզմէկ սիրողները՝
երբոր առենը կուգայ որ կամ մէկմէկու չուզածը պի-
տոր ընեն կամ այ չուզածը, մէկզմէկ չիտրամեցընելու
համար՝ այ չուզածը կընեն, ողորմելի արարած մը այժէ
համար՝ այ չուզածը կընեն, ողորմելի արարած մը այժէ
սուրբ Օգոստինոս կըսէ, բայց վախնալով որ չըլլայ թէ
արամեցընէ Եւան՝ որ իր սրտին պէս կը սիրէր. անոր
համար Պօղոս առաքեալն ալ կըսէ որ Ագամայ ուստի
օձին խօսքէն խաբուելով չէր ինչպէս Եւայինը. “ Զի
Ագամ ոչ պատրեցաւ, այլ կինն պատրեցաւ ”. (Թժ.
ՏԻ՛. ք. 14.)

Նմանապէս Սողոմոն թէ և այնչափ իմաստուն էր,
բայց ան աստիճան կուրութեան ու տկարութեան հա-
սաւ որ այժէ հեռացաւ, կուռքերուն երկրպագութի
ըրաւ, իր սիրահարած կնկտոցը հաճոյ բան մը ընելու
համար. “ Կանայք նորա խտորեցուցին զսիրտ նորա

զհետ աստուածոց օտարաց 33 . (Գ . ԹԳ . ԺԾ . 4) :
Արնայի ցգրնեւ որ աս սէրն և ընտանու թիւնը մէկմէկու
հետ ունեցողները ջերմեանդու թիւնէ կը պապին , խոտ
տօժանանքնին սրբու թիւն առնելնին կուշացրնեն . կի-
րակի օրերնին սրբու թեամբ չեն անցըներ , մանաւանդ
ան օրն է որ աւելի մէկտեղ կանցընեն , ու թէ որ ժամ
ալ կուգան նէ՝ մէկզմէկ տեսնելու համար կուգան , ա-
ւելի չար է ըրածնին քան թէ բարի : Արնայի ցգրնեւ որ
աս կերպ սէր ունեցողները՝ հայրերնին մայրերնին չեն
պատուեր , չեն հնազանդիր անոնց , ասնը մէջէն բա-
ներ կը զէրցընեն՝ իրենց սիրականին ընծայ ընելու և
հագուելու կապուելու համար , խոսամուռք կուտան
նաև կարգուելու առանց իրենց ծնողացը հաւանութե-
տ շատ անգամ ալ անոնց կամացը դէմ , ուսկից այն-
չափ տարածայնութիւններ բամբասանքներ ու թշնա-
մութիւններ կը ծագին : Արնայի ցգրնեւ որ աս կերպ
ընտանութենէն ինչ գայ թակղութիւններ առաջ կու-
գան , ինչ չար օրինակներ , սրչափ ժամանակ կորստն-
ցընելներ , ան ժամանակն որ Թժ մեզի տուեր է ազէկ
բանեցընելու համար , ան մեծագին ժամանակն որ
այնչափ արժէք ունի՝ որչափ որ մեր յաւիտենական
փրկութիւնը : Արնայի ցգրնեւ որ ինչ կատածներ կը
ծագին՝ որ տունը տակնուվրայ կընեն , էրիկ կնկան հետ
կը ձգեն . ինչ կռիւներ , ինչ սպանութիւններ , ինչպէս
շատ անգամ կը լսենք որ սիրահարութեան համար աս
բաները կը պատահին : Աս ամեն չարիքն , և ասոնց
նման շատ ուրիշ չարիքներ կրնայի ցգրնել որ սովորա-
բար առաջ կուգան աս դէշ սովորութենէն . ուստի
պէտքը չէ որ հայրերն ու մայրերն իրենց մանչ և ազ-
ջիկ զաւկըներուն թող տան աս կերպ ընտանութիւն
ընել , պէտքը չէ որ մանչ և ազջիկ զաւկըներ աս կերպ
սէր և ընտանութիւն ընեն , մանաւանդ կարգուած ան-
ձինք ամենին պէտքը չէ որ պղատանական բարեկա-
մութիւն է ըսելով աս կերպ ընտանութիւն ընեն , որ
կատարեալ սիրահարութիւն է : Աս ամեն բանը կըր-
նայի ցգրնել . բայց որովհետև իմ գիտաւորութիւնս ան
է որ իմանաք աս ընտանութիւնն ինչպէս կը գրգռէ
մարդս անհամեստ մեղքեր ընելու , որպէս զի անկէց
զգուշանալով ասոնցմէ խալըսիք , հերիք կը սեպեմ ցգր-
նել ձեզի որ աս սովորութիւնն ամենէն աստիկ տ-
ու թիւներէն մէկն է բոլորտհութեան :

Չարմանք բան . հերիք է որ գէշ սովորութիւն մը ըլլայ , մէկէն տեսնես որ պաշտպանողներ կունենայ : Ատանկ է մանչ և աղջիկ զաւկըներուն՝ էրիկ մարգկանց ու կնկտոց՝ մէկմէկու հետ մասնաւոր սէր և ընտանուի ընելու սովորութիւնն ալ . այնչափ պաշտպանողներ կան աս բանիս , որչափ որ են ընողները . որչափ կուզես նէ՝ ըսէ , չես կրնար հասկըցընել իրենց որ գէշ ու վատագաւոր սովորութիւն է , շատ մեղքերու պատճառ է : Միշտ բերանինն աս է . “ Ի՞նչ կայ եղէր , կնկան մը աղջկան մը վրայ սէր ունենալը՝ հետը ատենուիլն ու խօսելն՝ ինչո՞ւ գէշ պիտոր ըլլայ ” : Գիտէք ինչու ա . սանկ կրսեն . վասն զի խղճմտանքնին թուլցած է , կիրքերնին զիրենք կուրցուցեր է , սեր ճերմակ կը տեսնեն : Բայց ես աս կրսեմ իրենց . սուրբ գրքին հաւասանք պիտոր թէ չիհաւասանք . թէ որ պիտի հաւասանք , թող պատասխան տան ինձի . աս սէրն և ընտանուութիւնը մէկմէկու հետ ընողները , մէկմէկու հետ ատանկ ստէպ ու կարօտանոց տեսնուելու և կենցաղաւարելու ատեն՝ աջուրնին վագր կը բռնեն միշտ : Թէ որ իրաւն ուզեն ըսել նէ , այո չեն կրնար ըսել . մանաւանդ չեն կրնար ուրանալ որ չէ թէ միայն կը նային մէկմէկու՝ այլ շարունակ կը նային , աջուրնին մէկմէկու վրայէն չեն կրնար վերջնել , սիրով կը նային , չէ թէ միայն մէկմէկու երեսն՝ այլ վերէն՝ ի վար մէկմէկու ամմեն գին կը գիտեն : Բայց ի՞նչ կըլլայ եղեր նայելն : — Գիտէք ինչ կըլլայ . ինչ որ սուրիշ անգամ ըսի՝ նորէն կը կրկնեմ , վասն զի քանի մը բան կայ որ՝ որչափ ալ ըսեմ , քիչ է : Սուրբ գրքին ըսածը մտքերնիւք բերէք . “ Դարձո զակնդ քո ի կնովէ գեղեցկէ , և մի զններ զգեղ օտար ” . (Սիւ . Թ . 8 .) Աչքդ գարձուր , կնկտոց երես մի նայիր , իրենց գեղեցկութիւնը մի գիտեր . շտտելն աս զգուշութիւնը չընելով կործանեցան , որտերնուն մէջը կրակ մը բռնկելով . “ Ի գեղեցկութենէ կնով քաղուով մոլորեցան , և աստի սէր իրիւ զհուր բորբոքէ ” : Ետքն աստիւն ալ գոհ չըլլար սուրբ գիրքը , կը խրատէ ինչուան պարկեշտ աղջկան մը երես ալ չի նայել , որպէս զի վասնդ չըլլայ մեղքի մէջ ինչալու . “ Ընդ կոյս մի աշնուր , զի մի գայթակղեցիս ի գեղ նորա ” : Անոր համար Յոբ նահապետն ուխտ ըրեր էր և ոչ կոյս աղջկան մը երես նայելու .

“Աւետ եգիւղնդ աչա իմ, և ոչ հայեցաւ ՚ի կոյս”, (Յն. Լու. 1.)

Ետքը սուրբ գիրքը կանանց երեսը նայելէն՝ անոնց հետ նստիլ ելլելը, անոնց հետ ընտանութիւն ընելը կանցնի, և կրակ. “Ընդ առնակնոջ ամենեկն մի ընդելանար”, (Սիր. Թ. 12.) այսինքն կարգուած կնկան հետ ընտանութիւն մի ընելու ամենեկն: Ուրիշ տեղ ալ կրակ. “Ի մէջ կանանց մի յաճախեր, զի ՚ի հանդերձից ելանէ ցեց, և ՚ի կանանց չարիք”, (Խժ. 12.) այսինքն կնկացոց հետ մի նստիլ ելլելը, վասն զի ինչպէս բրգեզննեալն ցեց կելլէ, ասանկ ալ կնկացոցմէ մեղք: Անանկ որ՝ երկի մարդկանց չարութենէն գէշ է կնկացոց ազգեկութիւնը. ըսել կուզէ որ այնչափ վասնդաւոր է կնկացոց հետ ընտանութիւն ընելը. “Լաւ է չարութիւն առն քան զբարութիւն կնոջ”, Ետքը սիրուն օրինակով մը կը բացատրէ որ անկարելի է կնկացոց և աղջիկներու հետ սեր և ընտանութիւն ընել՝ առանց մեղքի մէջ իյնալու, ինչպէս անկարելի է որ մէկը գողին մէջ կրակ ասնի և զգեստները չայրէ, ինչպէս անկարելի է որ մէկը կրակի վրայ քայլէ և ոտուրները չայրին: “Երարիցն որ հուր ՚ի գող, և զհանդերձան ոչ այրիցէ. կամ գնայցն որ ՚ի վերայ կայծականց հրոյ, և զոտս իւր ոչ խորշիցէ”, (Առ. 1. 27.)

Հիմայ ըսէք ինձի. ինչո՞ւ է որ սուրբ գիրքն այնչափ տեղ նորէն նորէն կրակ և կըզգուշացնէ կնկացոց և աղջկանց հետ շատ ջիտեմնութիւլ. կնիկ մարդ և երիկ մարդ՝ մասն և աղջիկ զաւկներ մեկմեկու հետ ընտանութիւն չընել, շատ չիտեսակցիլ: Ըսել կուզէ որ վասնդաւոր բան է, մեղաց առիթ է. ըսել կուզէ որ առջի անգամներուն մէկը չիմեղանցէ ալ նէ, ետքը ետքը մեղքէն չի խալըսիլ. վասն զի սովորաբար տեսնելէն՝ խօսակցելէն՝ մեկտեղ նստիլ ելլելէն՝ առաջ կուգան խորհուրդներ, այսինքն երևակայութիւն անանկ բաներու՝ որ գէշ զգայմունքներ կուտան մարդուս, և աս խորհուրդներն ախորժելի կերպով այնչափ նորէն նորէն կը գառնան մարդուս միտքն՝ ինչուան հաւանութիւն կուտայ, կը բազմայ, և բազմանքին տեսնն՝ գործքով ընելը կուգայ: Իսկ թէ որ համարձակ տեսնուելուն հետ՝ ընտրուի ալ համարձակութիւն տալու ըլլան, ինչպէս շատ անգամ կը հանգիստի, և սկսին անպարկեշտ

խօսակցութիւններ ընել, ձեռքի ալ համարձակութիւն տալու ըլլան, ու սկսի ընտանութիւնն առաջ երթալ նէ, կարելի բան է որ բազմախոհութեան կրակը ներսերնին չխրոնկի, կարելի բան է որ անկարգ զգացմունքներ չունենան, կարելի բան է որ զիրենք կարենան զսպել, ուղած անզերմին կայնիլ, գեշէն գեշք չերթալ, և ազտեղի մեղքերու մէջ չընկզմիլ:

Բայց մենք կը տեսնուինք ալ, կը խօսակցինք ալ, ընտանութիւն ալ կրնենք մէկմէկու հետ, առանց աս հետեանքներուն, առանց անվայել բան մը ընելու, ոչ մտքով և ոչ ալ գործքով: — Սուրբ Ոսկեբերանն աս խօսքերն իր ատենի մարդկանց բերնէն զուրցելէն ետքը, աս պատասխանը կուտայ. « Հա, գուր ատանկ կրուէք. բայց մի կրնայ ձեր խօսքին հաւատալ. կամ անոր համար ատանկ կը խօսիք, որպէս զի գրասուանց զմեզ արդարացընէք ու բռնած ճամբանիդ փոխելու չհարկաւորիք. կամ խղճմանքնիդ թոյլ է, թիչ հաւատք՝ թիչ բարեպաշտութիւն ունիք, ու բանի տեղ չէք գներ ատանկ բաները. և կամ անանկ կուրցած էք որ չէք ճանչնար ինչ շարիք է ըրածնիդ. թէ որ չէ, ատանկ չէիք խօսեր », : Վասն զի սուրբ գիրքն աս բաները մեզայց առիթ կը սեպէ. սուրբ հարք մէկբերան կրսեն որ էրիկ մարդ կնկան հետ մանչ և աղջիկ զաւկներ մէկտեղ՝ մանաւանդ երբոր մէկմէկու հետ սէր ունին, յարգը կրակին հետ գնելու պէս է. սուրբ հարք մէկբերան կրսեն որ տարասեռ անձանց մէկմէկու հետ ելլել նստիլ ու ընտանութիւն ընելը՝ մեզայց առիթ է. պարկեշտութիւնը կորսնցընելու սկիզբ մըն է. ուրեմն ինչ պէս կրնայ ըլլալ որ մեզի աս բաներէն մէկն ալ չհասնգիպի, ամենեին առանց մեզայց աս բաներն ընէք: Թէ որ ջերմեռանդ բարեպաշտ առաքինի և սուրբ անձինք աս բաներով ամեթալի մեղքերու մէջ ինկան, ինչուան կրսէ սուրբ Օգոստինոս, « Անանկ սուրբ մարդկանց իյնալը տեսայ աս բաներով՝ որ աւելի կրնայի հաւատալ սուրբ Հերոնիմոսին ու սուրբ Մերոսիոսին իյնալը. քան թէ անոնց », , ուրեմն ինչպէս կրնայ մարդ հաւատալ որ առանց մեզայց աս բաներն ընեն անոնք որ ոչ ջերմեռանդութիւն ունին և ոչ բարեպաշտութիւն: Թէ որ Դաւիթ մարգարէն անանկ ամեթալի կերպով ինկաւ, կրսէ սուրբ Օգոստինոս, Դաւիթ մարգարէն որ

այնպիսի իմաստուն սուրբ և այ սրտին ուզած մարդն էր . և ինչպէս երեւելի հեղինակ մը կըսէ՝ ինկաւ տարիքն առած առեւնը , և ինկաւ մէկ նայելով մը Բերսաբէին , առ ալ չէ թէ մօտանց՝ այլ այնչափ հեռուէն , ինչպէս կարելի է հաւատալ որ չիյնան անոնք որ Դաւելի ժարգարէին ոչ իմաստութիւնն ունին , ոչ սրբութիւնը , և ոչ ասարիքն , այլ գեռ արուննին կեռայ , և Բերսաբէն հեռուանց չեն նայիր՝ այլ մօտէն կը տեսնեն , կը խօսին և ընտանեքար կը վարուին հետը միամիտակ , չէ թէ միանգամ՝ այլ ամիսներով ու տարիներով . ինչպէս կարելի է հաւատալ որ հոգիներն չլինասուի : Սուրբ Պետրոս Դամիանիանը կը պատմէ որ իր օրերը մէկ կըր նաւոր մը՝ որ ամենն տեղ հրաշք կը գործէր , ազնուական օրինորդի մը հետ քանի մը օր տեսնուելով բաշխուհաւթեան փոսերու մէջ ինկաւ : Սուրբն Մակար կը պատմէ որ կարիճ մարտիրոսներուն մէկը՝ վերէն ՚ի վար վէրքերով ծածկուած , բանտին մէջը հալած մաշած , աղջկան մը հետ վէրքերը հոգալու առեն ընտանութիւն ընելով , սոսկալի ազգապղծութեան մէջ ինկաւ : Հապա ինչպէս կարելի է հաւատալ որ էրիկ մարդիկ ու կընկատիք՝ մանչ և աղջիկ զաւկըներ՝ որ հրաշք մը ըրած չունին , ողջ առողջ աղէկ կուտեն կը խմեն , ինչպէս կարելի է հաւատալ որ մէկմէկու հետ ատանկ համարձակ ընտանութիւն ընելով մեղքի մէջ չիյնան : « Թող ով որ կուզէ նէ հաւտայ , կըսէ սուրբ Ռսկեբերանը , բայց ես չեմ կրնար հաւտալ . այսօր չիմեղանչեն նէ , վաղը կը մեղանչեն . մէկէն չիմեղանչեն նէ , ետքը ետքը կը մեղանչեն : Յանկութեան բոցն որ սրտերնուն մէջը կը բռնկի , և սիրականներնէն հեռու եզած առեւննին մեղանչել կուտայ գէշ երևակայութիւններով և անկարգ բաղձանքներով նէ , տեսնուած առեւննին հարկաւորապէս զիրենք գործքով ալ մեղքի մէջ կը ձգէ » : Սուրբ Բեռնարդոս ինչուան աս ալ կըսէ որ « կնկտոց հետ միշտ տեսնուիլն ու չիմեղանչելը՝ մեռել մը ողջընջընելէն մեծ հրաշք է » : Եւ ետքն ասկէց ասանկ կը հեռեցընէ . « Ուրեմն գուցէ որ պղտիկ հրաշք մըն ալ չես կրնար ընել . կուզես որ հաւտամ առ մեծ հրաշքն ընելուդ » : ինչուան հոգեւոր բաներու մէջ ալ , կըսէ սուրբ ագուստինոսին , ինչուան խոստովանահօր ու խոստովանորդույ մէջ վտանգ կրնայ ըլլալ , երբոր խիստ

ընտանեքար սակեպ և երկան խօսակցութիւններ ընելէն չքզքուշանան . վասն զի գիւրին է որ սրտերնին մէկմէկու հետ կապուի, և հոգևոր ջերմեռանդութիւր մարմնաւորի փոխուի : Ուրեմն ասկէց իմացէք թէ կարելի բան է որ աշխարհասէր անձինք կարենան առանց վտանգի ընտանութիւն ընել մէկմէկու հետ, շարունակ տեսնուիլ, ու չէ թէ հոգևոր խօսակցութիւններ ընել այլ իրենց սէրը մէկմէկու բացատրել :

Անանկ է նէ, ինչպէս կրնայ անմեղ ըլլալ առ սովորութիւնն, ինչպէս կրնայ պզտանական սէր ըլլալ առ ընտանութիւնը . չէ, կարելի չէ, խօսք է ատկկայ : Անանկ է նէ, ինչպէս կրկայ որ առ վտանգաւոր սէրն և ընտանութիւր հասարակ եզոծ է, շատերը կը բազման ու կը փնարուեն, շատերն ալ ինչուան կը պարծին ու կուրախանան ատոր վրայ . խեղճ ողորմելիներ, չեն գիտեր որ մեղք գործելնուն վրայ է ուրախանալնին . “ Ուրախ լինիցին ընդ չարիս, և խնդայցեն ընդ խոտորումն չարութեան ” . (Աւսլ . ք . 14 .) Անանկ է նէ, ինչպէս կրկան առ երեկոյեան ընկերութիւնները, ուր որ էրիկ մարդ կնիկ մարդ՝ մանչ և աղջիկ զակրներ մէկտեղ համարձակ կառնեն կուտան, ուր որ ամենեին չեն պակսիր անոնք՝ որ ատեն շուկին ժամ դալու, քրիստոնէական վարդապետութիւն ու հոգևոր խօսք լսելու . ուր որ կը վազեն կերթան անոնք՝ որ տկարութիւննին ու հազարումեկ արգելքներ պատճառ կը բերեն ժամ չիդալու :

Իրաւ է որ առ ընտանութիւնն ու սէրն, առ խօսակցիլն և առնել տալն, առանց վտանգի չէ . բայց Թժ Զնորհք կուտայ, կրսեն, կօգնէ մեզի որ մեղքի մէջ չիյնանք . իրաւ՝ գիւրին է իյնալը, բայց ուրիշ կողմանէ ալ անձնասիրութիւնն որ չըլլայ թէ անուննիս կտորի, պատիւնիս կորստնցնենք, գայթակղութիւն տանք, բնութիւննիս կը զսպէ . ասոնցմէ ‘ի զատ’ Եյ վախն ալ, քգ հաւատքնիս ալ, ետքը խոտորվանանք ըլլալու պարտականութիւնը և ուրիշ ասոնց նման բաները սանձ են մեզի . զգուշանալ կուտան մեղքի մէջ իյնալէն : —

Կը խաբուիք սիրելի որդիքս, ատոնք կըքի և անձնասիրութեան խօսքեր են : Ատաուած ան ատենը մեզի կօգնէ և շնորհք կուտայ, երբոր հարկի մը համար, օրինաւոր պատճառով և բարի վախճանով զմեզ վտան-

գի մէջ կը գնենք . իսկ երբոր մէկն իր կիրքն ու հաճոյ-
քը գոհ ընելու համար զինքը վտանգի մէջ կը գնէ , ու
կը յուսայ որ թո՛ւ իրեն օգնէ , ատիկայ յուսալ չէ՛ պը՛
յանդ գնութիւն է : ու սուրբ գիրքը կրսն որ թո՛ւ ա-
տանկներուն իր շնորհքը չի տար . “ Բարձի թողի զնո-
սա երթալ զհետ կամոց սրտից իւրեանց , զի գնացին
նորա ըստ կամս անձանց իւրեանց ” . (Սղ՛ . ձ . 13 :)
Ռարիշ տեղ ալ կրսէ . Ռ՛՛ որ զինքը կամօք վտանգի մէջ
կը գնէ , կը կործանի . “ Որ սիրս զվտանգ , ՚ի նսին կո-
րիցէ ” . (Սիր . Գ . 27 :) Իսկ մեկալ պատճառներն որ
կրսէք՝ մեղքէն զգուշանալու , ախ , սիրելի որգիցս ,
ամենեկն չեն զորեր : Չէք գիտեր որ սէրը կոյր է , աչ-
քին բան չերենար , ոչ ամօթ , ոչ անունկոտարութիւն ,
ոչ պայծակողութիւն , ոչ մահ , և ոչ զժողք . չէք գի-
տեր որ աշխարհիս մէջ ուրիշ ախտ մը չիկայ որ մարդուս
մտքն այնպէս կուրցընէ ինչպէս սիրահարութիւնը . չի
թողուր ոչ մասածել , ոչ ճանչնալ , ոչ անգրագարձա-
թիւն ընել և ոչ արամարանութիւն՝ , մէկ փոսէն մեկալ
փոքրէք ձգէ զմարդ : Պետափրեոսին կնկանն իր անանկ
մեծիջքանի մը խաթուն ըլլալն ի՛նչ բանի ծառայեց .
պետք էք ամբնար անանկ բան մտքէն ալ անցընելու
Թովեմի գեղեցիկին վրայ որ իր ծառան էր . բայց փ-
րահարութենէն անանկ կուրցած էր որ , աչքին բան
մը չերեցաւ : Նմանապէս Դաւթ մարգարէն , նմա-
նապէս երկու ծերերն որ ուղեցին Շուշանին պարկեշ-
տութիւնը կորսընցընել աալ . նմանապէս տսոնց նման
ուրիշներն ալ , որչափ պատճառներ ունէին զգուշա-
նալու և զիրենք զուպելու . բայց սիրահարութէ կուր-
ցած՝ իրենց զիրենց փոսին մէջը ձգեցին : Նմանապէս
այնչափ սբիշ խաթուններ , այնչափ որբեարիներ ,
այնչափ ազլիկ զուկրներ , իրենց զիրենց զուպելու շատ
պատճառներ ունէին . այսինքն իրենց ամօթն ու նա-
խատինքն , անունկոտարութիւն , կերպ կերպ հետեանք-
ները , կեանքերնուն վտանգը , հոգիներնուն կորուս-
տը . այսու ամենայնիւ չէք լսեր քանիներուն վրայ խո-
սուածները , քանիներուն գեռ հարս չեզած մայր ըլ-
լալը , քանիներուն երեսի վրայ մնալն և ալ զիրենք առ-
նող չիգանելը : Ասո՛նք են զարմանալի պատճառները
սանձ ըլլալու , և զուպելու մարդուս կիրքը . սիրահա-
րութիւն ըսածդ սանձի չի գար , չի զուպուիր :

Գիտէք ճարը որն է . հաստատուն հաւատք ունե-
նալ սուրբ գրքին խօսքերուն , ինչ որ կըսէ կնիկոց հեա
տեսնուելու և վարուելու զգուշութեան վայ : Գիտէք
ճարը որն է . սրբոց հարց ըսածին մտիկ ընել՝ որոնք
խիստ շատ աւելի քան զմեզ գիտէին , և անոնց ըսածները
գործքով կատարել՝ իրենց օրինակին հեանելով : Գի-
տէք ճարը որն է . ան է որ հայրերն ու մայրերն աշուղ-
նին բանան , զգուշութիւն ընեն մանչ և աղջիկ զաւկը-
ներնուն վրայ , և մէկու մը հեա չիթողուն ընտանութի
ընել : Գիտէք ճարը որն է . վերջընել առ վնասակար
սովորութիւնը , մէկգի ձգել առ ընտանութիւններն ու
բարեկամութիւններն , առ պատանական սեպուած
սերը . մանչ և աղջիկ զաւկըներ աներին քաշուին ,
իրենց ծնողացը հեա ուրախանան . որեւորինքը Յու-
գիթի պէտ ընեն , որ ուրիշ ընկերութիւն փնտռելու
տեղն՝ իր տունը քաշուած իր զաւկըներովը կը միթա
բուէր , անոնց հեա մէկտեղ կաշխատէր . խաթուններն
ալ թող իրարու հեա տեսնուին , իրենց երկանը հեա
ուրախանան : Գիտէք ճարը որն է . փախչել ան ամեն
վտանգներէն՝ որ անցած յորգօրակներուս մեջ ըսի .
վասն զի ուրիշ կերպով անկարելի է խալըսիլ անհա-
մաստ մեղքերու մէջ թյնալէն : Իրաւ , աս ամեն զգու-
շութիւններն ընելու համար՝ պէտք է նեղութիւն քա-
շենք , մենք զմեզ մահացրենք . բայց մարգուս միթա-
րանք է անանկ մահացուցմունքն , այսինքն քիչ մը ա-
տեն թեթե նեղութիւն քաշել , յաւիտենական ծանր
նեղութենէն խալըսելու համար . ախ , ան ինչ սիրով
ընելու մահացուցմունք է՝ երբոր ետեւն անանկ ու-
րախութիւն մը անանկ վայելք մը պիտոր գայ , որ մեկը
չի կրնար վերջընել մեզմէն . “ Աշխարհ խնդասցէ . գուք
տրամսջիք . այլ տրամութիւն ձեր յուրախութիւն ե-
ղիցի . . . և զուրախութիւն ձեր ոչ ոք հանկոյց է՝ ձենջ . . .
(Յ. 4 . Ժ. 20 .)

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԽԶ .

Գ ր Բ օ ն ե լ ա Վ ր ա յ :

Վիչ մըն ալ պար բռնենք . աս հրաւերքը շատերուն հաճոյ է , կարելի ըլլար՝ ամեն տեղ պար կը բռնէին . բայց հոս պարելու տեղ չէ նէ , պարելու վրայ խօսելը չի վայելը չէ : Ուստի այսօր առ բանիս վրայ խօսիմ պիտոր , նախ թէ ի՞նչ է պարն որ հիմայ այսչափ ամեն տեղ ծաղկեր է , երկրորդ՝ թէ կը վայլէ քրիստոնէի մը առ տեսակ զբօսանք , պար բռնելուն է թէ չէ :

Հիմայ առ խնդիրը լսելնուն պէս՝ խելմը կարիճներ , խելմը խաթուռներ ու պարոններ վեր կը ցաթկեն , մէկէն վճիռ կուտան որ ի՞նչ կըլլայ եզեր պար պարելէն , անմեղ ու համեստ զբօսանք մըն է : ասոր վրայ տարակոյս հանելը խղճահարութիւն է : Վարժես որ առ խօսքերը կը լսեմ . վասն զի թէ որ սիրահարութիւն պաշտպանողներ կան՝ ինչպէս անցած կիրակի ըսի , ևս առաւել պար բռնելու ջատագովներ ու փաստաբաններ կը գտնուին , նաև սև հագնողներէն , որ կամ ազիտութիւն կամ ուրիշներուն կիրքը շողոքորթելու համար , պար բռնելը գեշ բան չէ կրսեն :

Արտոնց կրնայի մէկէն առ պատասխանը տալ . թէ որ պար բռնելը գեշ բան չէ նէ , ուրեմն ազեկ բան է . վասն զի բարոյակամներուն հասարակաց կարծիքն է որ մարդուս ըրածներուն գեշին և ազեկին մէջը չիկայ : Ուրեմն թէ որ պար բռնելն ազեկ բան է նէ , ամեն անգամ որ մէկը պար կը բռնէ՝ բարեգործութիւն կը նէ , երկինքը արգիւնք կը գիզէ . բայց եկուր նայէ որ ամենեկին ասանկ անմիտ մարդ չէ եղած որ բարեգործութիւն ընելու համար և երկինքն արգիւնք գիզելու համար պար բռնէ . որչափ ալ կուզէ կախորժի և սիրով կը պարէ , բայց սիրաւ կը վկայէ որ ըրածը բարեգործութիւն չէ : Վրնայի առ պատասխանը առ մէկէն , և ըսել համարձակ որ պար պարելը քրիստոնէի վայել բան չէ . վասն զի խիստ վտանգաւոր զբօսանք մըն է ,

առանց կերպ կերպ մեղքեր գործելու չըլլաիր, ու մասնաւորապէս բոլոր հոգեւոր գործերէն մէկն է: Բայց ասանկ չեմ ըսեր, չեմ ուզեր աս բանին վրայ վճիռ առլ, և ոչ կը ջանամ պար պարելն ազէկ բան է ըսողներուն միտքը փոխելու. վասն զի գիտեմ որ անանկ աս բանին վրայ յամառեալ են որ կամօք ժողովրդապետներուն ու քարոզիչներուն գէմ ընելու համար՝ պար պարելու հրաւերք կընեն: Ինչ զարմանալի կարիճութի, քարոզչին ու ժողովրդապետին ատով գիմ պիտոր ընեն, կարծես որ անոնք իրենց ուղածը կը քարոզեն. անոնց ըրածը ճշմարտութիւն քարոզել է, ինչ որ պարտեալն են ձեր հոգևոր քափն համար՝ ան կը քարոզեն. իսկ թէ որ գուք ձեր օգուար չէք ուզեր նէ, ձեզի գէշ կընէք. կուզէք նէ՝ ամենն որ առարկան ինչուան իրիկուն պարեցէք, անոնց հոգը չի. անոր վրայ միայն կը ցաւին որ մեղք է ըրածնիդ, այ գէմ է, հոգինիդ գա. ասպարտութեան վասնդի մեջ կը գնէք: Ուրեմն իմ խնդիրքս աս է ասանկ մտածողներէն, թիչ մը համբերել ու մտիկ ընել նախ՝ որ սուրբ եկեղեցին՝ որ հարբ՝ սուրբ վարդապետք և ամենն բարեպաշտ և երկիրաժամարդիկ ինչ կարծիք ունին աս բանին վրայ, ետքն ալ ամենն պէտք եղած անդրադարձութիւններն ընել պարտենելուն և անկեց առաջ և անոր հետ եղած պարագաներուն վրայ: Աս խնդիրքս կատարելն ետքը՝ կուզեմ որ իրենք գատաւոր ըլլան, իրենք որոշեն որ քրիստոնէի մը կը վայլէ պար պարելն, ազէկ բան է թէ գէշ:

Բայց առաջ պէտք է ազէկ հասկընաք՝ պար պարել ինչ ըսել է. իմ ըսածս ան չէ՝ որ երբեմն ընամանաց մեջ, կամ խաթուաններն և աղիկներն իրենց մեջ, կամ կարիճներն իրենց մեջ պար կը բռնեն. վասն զի ասոր մեջը գէշութիւն մը չիկայ, հերիք է որ կէտը մանչու՝ կէան աղջկան զգեստ մտած չըլլան: Մանաւանդ ասանկ պար բռնելը բարեգործութիւն ալ կրնայ ըլլալ, երբ որ ՚ի փառս այ ըլլուի: Իսոյք հասկընելու համար. գնենք որ անանկ խառովութիւն մը ելլէ որ հաւատք կրօնք կեանք և ամենուն ունեցածը վասնդի մեջ ըլլայ, և ետքը յանկարծ խաղաղութիւն ըլլայ, և ամեն բան նորէն իր առջի վիճակը գառնայ: Աս մեծ աւետիսը լսելով խելով խաթուաներ և աղիկ գաւկըներ որր.

տէրնուն ուրոխութենէն պար բռնեն, այ գոհութիւն տալու համար. Թարազոյս չիկայ որ ըրածնին բարե- գործութիւնն և այ հաճոյ բան կըլլայ. ինչպէս եղաւ անանցն որ ըրին՝ երբոր Դաւիթ Գողգոթայի գէմ ան մեծ յաղթութիւնն ըրաւ. « Ելին պարաւարք ընդ առաջ Դաւիթի. . . և նուագէին կանայք խաղալիցք և օտէին, Թհար Սառուղ զհաղարս և Դաւիթ զքիւրս », (Ս. (Թ. 4. Ժ. 6 :) Ինչպէս այ հաճոյ եղաւ ան պարն ալ որ իւրայելացոց կեկտիքն և Ահարոնին քայրը Մարիամ մարգարէն՝ երբոր բոլոր ժողովուրդը կարմիր ծովէն առանց սառուղին թըղելու անցան, ու Փարաւոն իր ամենն զօրքերովը ծովուն անկը ծածկուեցաւ, ուրա- խութեամբ սկսան պարել, Մոզէոսի շինած ազուոր երգն երգելով անանկ մեծ հրաշքի մը համար այ շնոր. հակալութիւն ընելով : Ասանկ ալ այ հաճոյ եղաւ ան պարն որ բեաիլուացոց խաթունները պարեցին, եր- բոր Յուդիթ քաջութեամբ Հողգոթէնէսի գլուխը կտրեց. նմանապէս ան պարն որ Դաւիթ մարգարէն պարեց Թարազոյսին, երբոր այ տապանակն Աբեղ- գայայ անէն Երուսաղէմ բերաւ երգելով ու պարե- լով այ փառք տալու համար. « Կաքաւէր և նուագէր առաջի տեառն », (Ք. Թ. 4. Ժ. 16 :) Ուստի աս պարը չէ իմ ըսածս, հասպայ ան որ հասարակօրէն խաթուն- ներ ու պարոններ՝ մանչ և աղջիկ զաւկըներ մեկտեղ կը պարեն :

Ի՞նչ է ուրեմն աս ըսած պարս : Ըստ ինքեան նայե- լու ըլլաւ նէ, ռաքի և բոլոր մարմնոյ շարժմունք մըն է՝ նուագարսններու հետ յարմարցուցած : Ուստի ինչ պէս որ ամենն Թարազոյսները կըսեն, և ես ալ կընդու- նիմ. պար սրարելը ըստ ինքեան անտարբեր գործք մըն է. ոչ աղէկ ոչ գէշ, ինչպէս է քալելը : Հիմայ մէ, են կըսէք որ եթէ անտարբեր բան է, ուրեմն ինչո՞ւ առաջ գէշ է ըօր : Բայց անտարբեր որ կըսենք նէ, կի- մանանք յիւթականապէս, այսինքն ըստ ինքեան տա- նիւթական շարժմունքը. բայց բարոյականին, այս- ինքն աս շարժմունքն ընդհերուն եկածնուս պէս, իր անտարբերութեանը միջ չի մնար. վասն զի մինք ինչ որ կընենք նէ, բաց 'ի մեղքէն՝ ամենն բան պարարկան ենք 'ի փառս այ ընելու, ինչպէս առաքեալը կըսէ. « Եթէ ուսիցէք, եթէ ըմպիցէք, եթէ զինչ և գործիցէք, զա-

մենայն ինչ 'ի փառս այ արասիք , , (Թ . Կորն . Ժ . 31) : Ուստի ուտել , խմել , պառկել , ելլել , քաշել , զբօսանք ընել , ուրիշ ամմնն բան , [Թէ որ 'ի փառս այ ընենք ' վարձք կը վաստակինք , ազէկ կըլլայ ըրածնին . իսկ [Թէ որ 'ի փառս այ չընենք , բարոյապէս գէշ կըլլայ ըրածնին : Հիմայ զուրցեցէք ինծի սիվ կրնայ պարելու առեմն ըսել . Ես 'ի փառս այ աս աղկանն ' աս կնկանը հետ կը պարեմ , 'ի փառս այ կը նայիմ ու կը գայիմ իրեն , այ կամքն ընելու համար ինքս զինքս միջք ընելու վասնդի մէջ գրեր եմ : Չեմ կրնար հաւատալ որ մէկն աս աստիճան յանգղնութե հասնի : Անանկ է նե երբոր մէկն ուղիղ գիտաւորութեամբ 'ի փառս այ չի կրնար պարել , ուրեմն պարն անտարբեր բան չէ , գէշ բան է . վասն զի ան ամմնն բանն որ այ համար չի կրնար ըլլուիլ , մեզք է ' կրսէ սուրբ ագուինացին : Այսու ամ մենայնիւ գնենք որ բարոյապէս ալ անտարբեր ըլլայ . բայց աս անտարբերութիւնը վերացեալ այսինքն մտքի մէջ եղած անտարբերութիւն մըն է , և աս նշանակութեամբ է ան անարաննեբուն ըսածն ալ որ պարն ըստ ինքեան անտարբեր բան մըն է կրսեն . իսկ երբոր գործքով ընելու կուգանք ' ինչ կերպով որ հասարակօրէն կըլլուի , պէտք է սուրբ հարք ու նոյն իսկ անարաննեբուն մտիկ ընել ինչ կրսեն , պէտք է նայիլ մարգուս խեղճ ինչ կրսէ , պէտք է փորձը նայիլ ինչ կը ջջընէ :

Մարդ չուրանար որ ժողովրդապետները ' քարոզչներն ու քահանաները սուրբ եկեղեցւոյ բերնէն կը քարոզեն , և ամմնքն ալ անոր սորվեցուցած բաները կը մեկնեն ու կը բացատրեն : Բայց այնչափ ժողովրդապետներէն ու քարոզիչներէն մէկը լսեր էք որ պարեն ազէկ բան է , անմիղ զբօսանք մըն է ըսող ըլլայ : Չէ , ամմնքն ալ անոր գէմը կրսեն , ամմնքը վար կը զարնեն , խիստ վասնգաւոր բան է կրսեն , մեզաց առիթ , ու քրիստոնէի անվայել կը սեպեն : Ուրեմն յայտնի նշան է որ սուրբ եկեղեցիին միտքն ալ աս է . [Թէ որ չէ , ոչ քարոզիչները կը համարձակէին իր բերնէն տասնկ բան քարոզել , և ոչ ինքը [Թող կուտար որ քարոզեն : Հերիք է որ մէկը սուրբ ժողովքներուն վճիռները , կանոն գրքերն աչքէ անջընէ , կը աեսնէ որ սուրբ եկեղեցին միշտ գէմ եղած է պար պարելու , միշտ արգիւէր է , միշտ ետևէն ինկեր է աս վասնգաւոր սովորութիւնը վերջընելու :

Յեանենք սուրբ հարք ինչ կը մտածեն և ինչ կրսեն
աս բանիս վայ: Սուրբ Կիպրիանոս ու Յերուսղեմ-
նոս՝ որ եկեղեցւոյ առջի գարերուն հարքն են, և ա-
ռաքեալներն քիչ ետքն ըլլալով քրիստոնէական կրօն-
քին հոգին ազնկ կը ճանչնան, կրսեն համարձակ որ
պար պարելը քրիստոնէի չի վայլեր, և անոր գէժ ամ-
բող գրքեր գրեցին: Չիկարծէք որ գրածնին հեթա-
նոսաց ու կռապաշտից պարերուն գէժ էր՝ ուր որ
յայտնի անպարկեշտութիւններ կրնէին. չէ, անոնց
վայ չէր, այլ քրիստոնէից մանչ և ազջիկ մէկտեղ ըրած
զբոսանքներուն վայ, որ ան ատենէն սկսեր էր:

Մեծն Բարսեղ ալ աս բանիս գէժ կը խօսի, իր խօս-
քերը բառ առ բառ ըսեմ. “ Խաթուներ քա պարոն-
ներ մէկտեղ կը ժողվին, երգով նուագարանով ու
պարելով զուարճանալու, և շատ անգամ հոգինին օա-
տանային կը մասնեն. վասն զի մէկմէկէ կը վիրաւորուին
զգայական ցանկութեան նեաերով: Ա՛խ, որերնին
լամ, որերնուն վայ արցունք թափեմ. ազջկներուն
թէ կնկոտց որ պարելու կերթան. պէտք է որ անոնց
վայ ալ, ասոնց վայ ալլամ: Վասն զի անոնք առանց
ամօթխածութեան, առանց կուտական մաքրութեան
տուն կը գառնան. իսկ ասոնք առանց ամուսնական
հաւատարմութեան: Թէ որ մէկը մարմինն ալ արա-
տաւորած չէ՝ գրտուանց մեզք գործելով, ամմնքն ալ
սրտերնին արտաւորած տուն կը գառնան գէշ խոր.
հուրդներով և անկարգ բազմանքներով:”

Սուրբ Օգոստինոս որ մը քարոզ տալու ատեն աս
բանիս գէժ երկան խօսելէն ետքն, ինչուան աս ալ ըսաւ
անոնց համար որ ժամէն կելլին ու պարելու կեր-
թային. “ Ատանկները քրիստոնէայ ժամ կը մանեն
ու ժամէն հեթանոս կելլեն. վասն զի պարելու սովո-
րութիւնը հեթանոսներն մտած է, ինչուան աս
ալ ըսաւ որ ալլաւ է կիրակի օր երկիր փորել, վարու-
ցան ընել, քան թէ պար պարել: Ազնկ գիտեցէք ըսա-
ծը. գիտէք որ կիրակի օր քիչ մը երկրնկէկ աշխատելը
մահու չափ մեզք է. այսու ամենայնիւ սուրբ վարդա-
պետն անկէց գէշ կը սեպէ պար պարելը:

Սուրբ Եփրեմ աւելի սաստիկ կը խօսի. “ Պար պարե-
լու տեղուանըր գիտէք ինչ են, կրսէ. երկի մարդկանց
կուրջնող մութ խաւար, կնկոտց կործանումն, հրեշ-

ատկներուն արտմութիւն, սատանաներուն ասն ցնծու
Թեան , , : Եւքն աս ալ կրսէ . “ Իսկ Թէ որ կուզէք
գիտնալ ս՛վ է պար պարել հնարողը , ոչ Պետրոս առա-
քեալն է , ոչ Պօղոս , և ոչ ուրիշ առաքեալներէն մեկը ,
ոչ սուրբ մը և ոչ բարեպաշտ անձ մը , և ոչ աշխարհիս
մարգկանցմէ մեկը . գիտնաք որ սատանան է անոր հնա-
րողը . որպէս զի այնչափ հոգիներ գժօխքը ձգէ , , :
Սուրբ Անտոնիոս ալ՝ որ երկան ճառ մը ունի գրած
պար պարելու գէժ , նոյն բանը կրսէ , և սատանային
գիւտը կրսեպէ պար պարելը :

Վոտանգնուաջօղիս քաղաքը սուրբ Ռսկերերանին օրե-
րը պար պարելու հանգէս մը եղաւ . ինքն որ հոն աե-
զի արքեպիսկոպոսն էր , երբոր լսեց՝ խիստ արտմեցաւ ,
ամպինոնն ելաւ սկսաւ պար պարելու գէժ անանկ սաս-
տիկ խօսելու , որ ինչուան ըսաւ . “ Թէ որ ճանչնալի
պար պարողները արոնք են՝ եկեղեցիէն դուրս կընէի ,
չէի Թողուր որ սուրբ պատարագին մօտենան . վասն զի
պար պարելը՝ սատանային գտած զքօսանքն է , վասն
զի խիստ քիչ կըլլայ որ պար պարողները սատանային
որոգայթը չիյնան , խիստ քիչ կըլլայ որ մարմնական
փորձութիւններու տեղիք չիտան , , :

Սուրբ Ամբրոսիոս ալ նոյնպէս կը խօսի . և կուսուլմն
վայ գրած գրքին մէջ շատ տեղ պար պարելու գէժ
խօսելէն ետքն , աս ալ կրսէ . “ Ուրեմն պարելու Թող
երթան անոնք որ անպարկեշտ մօր զաւկըներ են , օւ
կուզեն իրենց մօրը նմանիլ . բայց որոնք որ ազնիւ ազ-
ջիկնէր են , պարկեշտ մօր զաւկըներ , համաստ և ամօթ-
խած , հեռու կենան պարելէն՝ Թէ որ չեն ուզեր
իրենց մաքրութիւնը կորսընցընել ու հոգիներն սպան-
նել , , : Ուրիշ տեղ ալ ինչ շարիքներ որ սովորաբար
առաջ կուգան պար պարելէն , և ինչ մեղքերու վասնգ
ըլլան , երկան բարակ ստորագրելէն ետքը՝ խօսքն աս-
տանկ կը լմընցընէ . “ Ուրեմն ի՛նչպէս կրնամ ստանկ
վատնգաւոր սովորութեան վայ շափաւոր կերպով խօ-
սիլ . ի՛նչպէս կրնամ լուել առանց պարտքիս գէժ ընե-
լու . ի՛նչպէս կրնամ ստանկներուն վայ բաւական ար-
ցունք Թափել , , :

Ուրիշ ամենն Յոյն և Լատին սուրբ հարք ալ ասոնց
պէս կը խօսին . բայց ամենուն խօսքերն ալ հոս Թէ որ
ուզեմ ըսել նէ , չի լմըննար . ամենքը մէկրերան կըսեն

որ պար պարելը մեղքերու մեծ պտտճառ է , մանաւանդ անհամեստ մեղքերու , պար պարելը սատանաներու ժողովք է , անմեղներու կոտորած է , դժոխքին ածին է , կլորակ մըն է՝ որուն կեդրոնը սագայէլն է : Բւերմն թէ որ սուրբ հարք որ Թյմէ լուսաւորեալ են , որոնք Թժ մեղի առաջնորդ ու վարժապետաւոր է , և կուզէ որ մեր վարքն իրենց վարքին յարմարցընենք , ամմնքն ալ ասանկ կը սորվեցընեն . թէ որ Թժարաններն ալ անոնց հետեւելով պար պարելն ինչ կերպով որ սովորաբար կըլլա՛ի՝ վտանգներով ու մեղքերով լեցուն է կրսեն . թէ որ Թժարաններուն ըսածին պէս նաև ամմն բարեպաշտ և երկիւղած անձինք պար պարելը վար կը զարնեն , քրիստոնէի մը չի վայլեր կրսեն . ինչուան մեծն Գերսոն , որուն վարդապետութիւնն ու բարեպաշտութիւնն այնչափ երևելի է , չէ թէ միայն կրտէ որ սքարելու ատեն գրեթէ միշտ մեղքեր կը գործուին , այլ նաև աս ալ կրտէ որ “ Երբոր էրիկ մարգիկ ու կնկտիք , մանչ և աղջիկ , պարելու կելլեն , անոնց հետ մէկտեղ ամմն տեսակ մեղքերն ալ պար կը բռնեն ” . ու Բելլարմինոս ալ կրտէ , “ Երբոր շնու թիւնն ու պոռնկութիւնը գէշ բան է , չեմ գիտեր որ ինչպէս պար պարելն և արք և կանայք մէկտեղ ցածկրտելը կրնայ գէշ բան չըլլալ . որովհետև աս շատ գիւրաւ կը գրգռէ շնութիւնն ու պոռնկութիւն ընելը ” . ուրեմն , նորէն կրտեմ , թէ որ ամմն սուրբ հարք , ամմն Թժարաններն , ամմն բարեպաշտ և երկիւղած անձինք ասանկ կրսեն , ինչպէս կրնայ մէկն երևակայել և ըսել ալ համարձակ որ պար պարելը գէշ բան չէ , անմեղ զբոսանք մըն է :

Գան ալ որ պար պարելը գէշ բան է ըսողները խղճահար կը սեպեն , պզտի խելքով մարգիկ են կրսեն , աշխրբքիս բաներուն փորձ չեն , ամմն բան իրենց գէշ կերևնայ կրսեն : Թերևս սրբոց հարց համար ալ կրսեն որ խիստ երկիւղած մարգիկ էին , խղճմտանքնին իփստ փափուկ էր , ամմն բանէ կը վախնային , անոր համար պար պարելն ալ մեղք կը սեպէին : — Ատանկ է նէ , թող մտիկ ընեն անանկ մարդումը՝ որ բոլոր աշխարհք ամմնէն գիտուն , ամմնէն խելացի , աշխրբքիս բաներուն ամմնէն փորձ կը ճանչնայ . անանկ մարդու մը՝ որ ամմն բանին չափն ու կշիւը գիտէ , խստութիւն

ամմենին չունի, ոչք կը գոցէ թող կուտայ ան ամմեն բանն որ կրնայ թող արուիլ: Կուզեմ ըսել Բենեգրիկտոս ԺԴ հառվայ քահանայապետը, որ պար պարելու վրայ սրտոց հարց խօսքերն՝ Թծարաններուն ու բարեպաշտ մարգկանց ըսածներն յիշելէն ետքն, ասանկ վճիռ կուտայ. « Կարելի չէ կերպով մը արգարացընել պար պարելն՝ ինչպէս որ հասարակօրէն կըլլուի. վասն զի գոնէ մերձաւոր առիթ է մեզք գործելու, և անանկ գէշուծիւն մը ունի՝ որ չի կրնար քարեպաշտուծեան անգուրով մը Ծածկուիլ: Ուստի ամմեն կերպով կը յանձնէ Ժողովրդապետներուն ու քահանաներուն որ պար պարելէն զգուշացընեն զամմենքը, զցընելով ինչ մեղքերու սովորաբար առիթ կըլլան:

Թէ որ աս ալ չի բաւեր նէ, մտիկ ըրէք Փեթրարքային պէս աշխրոյքիս բաներուն փորձ եղող բանաստեղծի մը, որ այնչափ սիրահարական ոտայնաւորներ ալ շինած ունի. կը տեսնէք որ ինքն ալ պար պարելը վար կը զարնէ, և անհամեստ մեղքերու առիթ է կըսէ: Իր խօսքերը ձեզի բերեմ որ հաւատաք. « Պար պարելու ատեն զուարճութիւն միայն չէ պարողներուն զգացածն, այլ զգայական հեշտութեան սկսուածք մը: Ան մանչ և ազջիկ մեկտեղ գառնալները, մէյմը գիմացե գիմաց գալ՝ մէյմը փախչիլն, ան մեկզմեկ գրկելներն ուրիշ բան չէ՝ բայց զգայական հեշտութեան սկիզբ մը: Հոն ձեռքերնուն ամմեն համարձակութիւն կուտան գայելու, աչուրնուն՝ նայելու, լեզուրններնուն՝ նշանական խօսքեր ըսելու և զուարճախօսութիւններ ընելու, անկաճներնուն՝ ան սիրտ որսացող խօսքերը լսելու, ան անուշ նուագարանները մտիկ ընելու՝ որ մարդը կը զմայլեցընեն: Ան սառուրներնուն արուեստով շարժմունքն ու մարմնոյն բոլոր անգամայն գիբը մարգուն զգայական կրքերը կը շոյէ ու կը գրգռէ: Ա՛լ գէշն ան է որ՝ պար բանելը սովորաբար գիշեր ատեն կըլլայ որ համեստութեան թշնամի է, և անկարգութիւններու քարեկամ: Եւ աս ամմեն բաներն որ բղջախոհութեան առիթ են ու գրգիռ անհամեստութեան, աս ամմեն բաներն որ կորսնցընել կուտան մարգուտ վախը սոսկուամն և ամսթը՝ չքնելու համարձակութիւններ ընելու, աս ամմեն բաներն որ մեղանչական հեշտութիւններ են, պարելու և զբոսանքի աղէկուկ ա.

նուենով մը կը պարտրկուին , , Ետքը խօսքն ասանկ կը լմննցընէ . “ Այնչափ ստոյգ է պար պարելուն անառակութեան գրգիռ ըլլալն որ , եթէ անառակութիւնը վերնար նէ աշխըբէս՝ պար պարելը կը գագրէր , , :

Սիրելի որդիքս , ուրիշ անգամներ ըսի ձեզի ինչ աստիկ ուժ ունին անպարկէշտ նայուածքներն ու խօսակցութիւնները , ասրասեռ անձանց մէկմէկու գրող չիլներն և ընտանութիւնը , բղջխոհութեան կրակը մարդուս սրտին մէջ բռնկցընելու , անհամեստ մեղքեր գործել տալու : Ուրեմն թէ որ աս բաներն ինքիրնեուն ալ այնչափ ուժ ունին մեղք գործել տալու , հապա մըչափ աւելի երբոր ամմենքը մէկտեղ կուգան , և անանկ ատեն որ մէկ դիէն երգերն ու նուագարանները մարդուն սիրտը կը վառեն և ոգիքը կը գրգռեն , մէկալ գիէն ալ գիշերը կօզնէ անհամեստութե՛ , ու կարծես որ ամմեն բան օրինաւոր կընէ . անանկ ատեն որ ամմենքը կերած խմած գլուխինն տաքցած է , ու զգայտկան կրքերնին ոտք ելած է , և անանկ անձանց հետ ալ է ուրախութիւննին՝ որ զարմանալի հոգեւոր անձինք չեն : Վասն զի ո՞վ են ասանկ հանգէսներու վազող գնացողները . ասրակոյս չիկայ որ ջերմեռանգ ու բարեպաշտ խաթուանները չեն , համեստ և ամօթխած մանչ և աղջիկ զակընները չեն . ինչու որ ասանկ երկիւզած անձինքները գիտնալով որ պար պարելէն հոգեւոր շահ մը չըլլար՝ ու մեծ մնաս կըլլայ , չեն երթար անանկ հանգէսներու : Ուրեմն աս ամմեն ըսած պարագաներուս մէջը կարելի բան է որ թէ պար պարողներն և թէ տեսնողներն անզգայ կենան , մեղք չիգործեն կամ գոնէ զիրենք վտանգի մէջ չիդնեն մեղանչելու , գործքով ալ չըլլայ նէ՛ գոնէ մոքով ու սրտով : Սուրբ Հերոնիմոսին խօսքն ըսեմ . “ Չեմ հաւատար ըսողներուն որ չեն մեղանչեր . թէ որ Դաւիթ տեսնելով միայն ինկաւ , ի՞նչպէս կրնայ չիյնալ կարիճ մը դպչելով ու գըրկելով , , : Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ որ պար պարելն՝ ինչպէս որ հիմայ կըլլուի՝ գոնէ մերձաւոր առիթ չըլլայ շատ մեղքերու . թէ որ ասիկայ մերձաւոր առիթ չէ նէ , աշխըբիս մէջ ուրիշ մերձաւոր առիթ՝ ուրիշ մեղքի վտանգ չի մնար , ուրեմն պարապ տեղը Քն տէրն մեր կը խրատէ զմեզ որ աշուընիս խլենք , պարապ տեղը կըսէ որ ձեռուընիս օւ ոտուընիս կարենք երբոր մե .

զաց առիթ կրլլան մեզի. վասն զի թէ որ աչուրնիս ձեռ. ուրնիս ու ոտուրնիս պար պարելու ասեն՝ ուր որ ամմին համարձակութիւն անին՝ մեզքի առիթ չեն նէ, ամե. նեին ուրիշ պարագայի մը մէջ չեն ըլլար:

Հայրեր ու մայրեր, աս բանս ալ քիչ մը մտածեցէք, ու խօսքս կը լմնցնենք: Ի՞նչ կրտէիք թէ որ կարիճ մը աներնիք գար և աս համարձակութիւնները ձեր կն. ջը կամ ձեր մէկ ազլիկ զաւկին հետ ընէր. տարա. կոյս չիկայ որ կը վաքնտէիք զինքը: Հապա ի՞նչպէս կը թողուք աս բաներն աւելի վատնդաւոր պարագանե. րու մէջ ընելու: Ուրեմն գուք գատաստան ըրէք, ես խօսք տուի որ վճիռ չիտամ: Գուք գատաստան ըրէք որ ի՞նչ պատասխան պիտի տան քոյ որոնք որ պար պարե. լու հանդէսներ կը պատրաստեն, հրաւէրք կընեն, կամ կը թողուն տներնուն մէջ պար պարել, որոնք ար խաթուններնուն կամ զաւկըներնուն հրաման կուտան պարելու: Հազարաւոր մեզքերու համար պատասխան պիտոր տան, որոնք պատճառ կրլլան. հազարաւոր մեզքերու ալ, որոնք կրնային արգիլել ու չարգիլելին:

Բայց գիտե՛մ ինչ կրանն. Սուրբ Սալէզաչին, ան մեծ սուրբը, հրաման կուտայ պար պարելու, և աս սովորութիւնն աշխրբքիս մէջ միշտ եղած է. մենք ալ այսչափ անգամ պարեր ենք առանց մեղաց. պէտք է որ քիչ մըն ալ զուարճանանք, ի՞նչ պիտոր ընենք ձեռ. ուտան երկան իրիկունները: Արոնցմէն ՚ի զատ պէտք է ալ որ ազլիկ զաւկըներնիս երեւտն ու ճանցորին, թէ որ չէ՝ զերենք աւնող չեն գտներ. մէյմըն ալ՝ շատ անգամ պար պարելէն բարիք կրլլայ, մէկմէկու հետ ասելութիւն ունեցողներ կը հաշուին, սպէկիւնամու. թիւներ կը յաջողին: Ասնք ամմենն ալ թողունք, շատ անգամ պատշաճողութիւնն ալ կը բերէ որ պար. րենք, ինչպէս թէ որ բարեկենդանին ու հարսնիքի ասեն պար պարողներ չըլլան նէ՝ ի՞նչ բարեկենդան ի՞նչ հարսնիք կրլլայ անիկայ: —

Լսեցի՛ք աս աղուոր առարկութիւնները. բայց հի. մայ ասեն չիմնաց որ ատոնց պատասխանը տամ. ու. րեմն ասանկ ընենք: Ար ամմեն բուները մաքերնիք պա. հեցէք եկած կերակուան համար, որպէս զի ատոնց պատասխանները լտէք. բայց նորէն ձեզի պիտի թողում որ գուք գատաստանն ընէք, արգեգք պար պարել պէտք է թէ չէ, պար պարելն ազէ՛կ բան է թէ գէէ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԻՒԷ .

Նորէն նոյն Բախն լրայ :

Սուրբ եկեղեցւոյ , սրբոց հարց , անտարաններուն , ամենն երկիւզած ու բարեպաշտ մարդկանց , ու նաեւ աշխարհասէր մարդկանցմէ մեկուն , պար պարելու գէտ ըսած բաները լսեցիք : Հիմայ նայինք անիկայ պաշտպանողներն և անմեզ զբօսանքի մը տեղ գնողներն ինչ կրտնն :

Իրենց ան մեծ փաստին որ պար պարելն անտարբեր բան մըն է կրտնն , անցած կիրակի պատասխանը տուի՝ ասանկ զանազանութիւն ընելով : Պար պարելն ըստ ինքեան , այսինքն նիւթականապէս անտարբեր բան մը ըլլալը կընդունիմ . բայց բարոյականապէս , այսինքն պար պարողին համար անտարբեր բան մը ըլլալը չեմ ընդունիր : Ամ ասանկ ըսեմ . Պար պարելն անտարբեր բան մըն է մտքի մէջ . բայց գործքի եկածին պէս՝ անտարբեր չի մնար : Աս զանազանութիւնը անանկ բերաննին կը գոցէ պար պարելը պաշտպանողներուն , որ ուրիշ ըսելիք չունենալով՝ նր Սալեզացիին վկայութեանը կապաւինին . անանկ մեծ սուրբն , աւետարանական կատարելութեան անանկ մեծ վարժապետը , պար պարելու հրաման կուտայ կրտնն . ուրեմն պար պարելն անմեզ զբօսանք մըն է :

Ազէկ է , թէ որ սուրբ Սալեզացին պար պարելու հրաման կուտայ նէ , պարեցէք սիրելի որդիքս , ես ալ ձեզի հրաման կուտամ : Բայց եկուր նայէ որ ասանկ ըսողները կամ սուրբ Սալեզացիին գիրքը չեն կարգացեր , կամ թէ որ կարգացեր ալ են նէ՝ չեն հասկըցեր : Ձեռք առնենք ան իր սկզբէն գիրքն որ Ափոստոսեկ կը կոչուի , կարգանք ուշադրութեամբ ուր որ պար պարելու վայ կը խօսի , տեսնենք ինչ կրտնն : Ասանկ կրտնն խօսելու . “ Պար պարելն ըստ ինքեան մտածելով անտարբեր բան մըն է . բայց գործադրութեան եկածին պէս՝ ինչ կերպով որ սովորաբար կըլլուի , ամ .

մին պարագաներն անանկ գեշութիւն մը կուտան իրեն , որ ծանր վտանգ կը բերէ հոգւոյն , : Ուրեմն սուրբ Սալեղապին ալ կը հաստատէ եղեր պար պարելը խիստ վտանգաւոր բան ըլլալը . ըսել է որ բարի քրիստոնէի անվայել բան է , վասն զի քրիստոնէայն պարտըկան է հեռու կենալու չէ թէ միայն մեղքէն՝ այլ նաև մեղքին մերձուոր վտանգներէն : Իսկ թէ ինչ բանէն աւաջ կուգայ աս վտանգը՝ նոյն սուրբին մօտիկ ըրէք . « Պար պարելը գիշեր ատեն կըլլուի , որ որչափ ճրագներ ալ վառեն նէ՝ բաւական լոյս չըլլալով , անանկ վտանգաւոր զբոսանքի մը մէջ՝ շատ գիւրիւն է որ մութը կերպ կերպ չընելու բաներ ընել տայ : Գրեթէ բոլոր գիշերն արթուն կանցընեն պար պարողները . ուստի հետեւեալ առաւօտն ամբողջ կորսընցընելով ձյ ծառայութենէն կը պակսին : Կարճ խօսքով՝ ցորեկը գիշեր կընեն , գիշերը ցորեկ , ու խենթ զբոսանքի մը համար՝ բարեպաշտութեան գործքերը մէկգի կը ձգեն : Պար պարելը մեծ ունայնասիրութեան ալ պատճառ է . այր և կին՝ մանչ և աղջիկ՝ ամմնքը մէկմէկէ աւելի կը ջանան ունայնասէր ըլլալ . և աս ունայնասիրութիւնը խիստ կը արամագրէ զիրենք մէկմէկու հետ սիրահարուհիլու , որ է սովորական հեռեանքը պար պարելուն , : Աս խօսքերէն բաւական կիմանաք որ սուրբ Սալեղապին պար պարելն աղէկ բան է կրսէ թէ գեշ . բայց ալ աւաջ երթանք . « Ինչ որ բժիշկները սուսկին վայ կրսեն , ես ալ նոյն բանը պար պարելուն վայ կրսեմ որ ամմնէն աղէկն ալ ուտելը գեշ է , » :

Ասկէց աւելի ինչ կրնար ըսել սուրբը՝ պար պարելուն վտանգն ու գեշութիւնը ցընելու համար , ըսել է որ պար պարելու մէջ մեղքը պակաս չէ , ուստի պէտք է փախչիլ անկէց : Ուրիշ բացառութիւն ցընելու բաց անկէց որ խիստ քիչ կը պատահի . այսինքն երբոր մէկը չուզեր պար պարելու երթալ , ու կամ էրկանը և կամ ծնողացը հնազանգելու համար կը հարկաւորի երթալու . ինչպէս որ կան ասանկ անխոհեմ էրիկ մարգիկ ու ծնողք , որ զաւկընին կրտսիպեն պար պարելու : Բայց ան ասենը կամաւոր չըլլալով վտանգն , երբոր իրենք իրենց կողմանէ ընելու զգուշութիւննին կընեն , Խժ ալ իր շնորհը կուտայ որ մեղքէն խաղտին : Բայց այսու ամմնայնիւ որովհետեւ պար պարելը լճննալէն ետքն

ալ վասնգնեբը չեն գագրիր, մտքերնուն մէջը տեսած-
նին ու լրածնին կը պտըտի, երևակայութիւննին ան
բաներէն առքցած կըլլայ, ուստի չուզելով գնացողնե-
րուն ալ բայ 'ի ուրիշ խրատներէն որ կուտայ՝ բարի
գիտաւորութեամբ երթալու, հոն ամեն համասու-
թիւն պահելու, և որչափ կարելի է նէ՝ կարճ ընելու
պարելը, օրպէս զի սրտերնին չի կայչի տնօր, մտիկ
ըրէք ինչ խրատներ ալ կուտայ պարելէն ետքն ընելու
“ Մտածեցէք, կրակ, նախ որ ձեր պարելու ատենը
որչափ հոգիներ գժոխքին մէջը կայրէին պարելու
պտտճառաւ և պարելու ատեն գործած մեղքերնուն
համար: Երկրորդ որ ձեր պարելու ատենը որչափ կրօ-
նաւորներ ու կուսանք ու բարեպաշտ քրիստոնէականեր
ազօթքի և ձծ օրհնելու հետ էին, ուստի որչափ աւելի
տղէկ կրնայիք անցընել ան ժամանակն որ պարելու
անցուցիք: Երրորդ որ ձեր ուրախ զուարթ պարելու
ատենը որչափ խեղճեր հոգեվարքութեան մէջ էին,
որչափ արք և կանայք տներնին կամ հիւանդանոց-
ները ցաւերու կսկիծներու մէջ կը հառաչէին, և ինչ-
պէս որ դուք ամենին իրենց վրայ կարեկցութիւն չու-
նէիք, օր պիտի գայ որ դուք ալ հառաչէք պիտոր, և
ուրիշները պար պիտոր պարեն, ամենին կարեկցից չը-
լան պիտոր ձեզի: Չորրորդ որ ձեր պարելու ատենն,
ձծ՝ սուրբ ձծածին՝ հրեշտակներն ու սուրբերն ինչ
աչքով կը նայէին տա ձեր անփտ ու ծաղցրական զբաղ-
մունքը: Հինգերորդ օր ձեր պարելու ատենը՝ մահեր-
նիգ կը մտենար, ան մահն որ զձեզ աչխրըքէս ան սոս-
կալի յաւիտենականութիւնը տանի պիտոր, ուր որ
կամ մշտ վայելք և կամ մշտ տանջանք պիտի ունե-
նաք ”: Ասոնք են սուրբ Սալեզացիին տուած խրատ-
ները, նաև հարկի համար պարելու գնացողներուն:
Հիմայ աս ամեն բանը լսելէն ետքն՝ ի՞նչպէս կրնայ
ըսել մէկն որ սուրբ Սալեզացին հրաման կուտայ պար
պարելու, կը հաւնի պար պարելը: Բայց կուզէք եղբր
անանկ սեպել, ուրի՛մն սուրբին ըսածին պէս ըրէք, կը-
օ՛տ Բենեդիկտոս Ժ՛ր մեծ քահանայապետը. իսկ որով
հետև անոր ըսածին պէս ընող մէկը չես գտներ, ու-
րի՛մն մէկուն ալ հրաման չիկայ պարելու, վասն զի ամ-
մինսուն ալ վնասակար է, մեղք գործելու առիթ է:

Բայց պարելու սովորութիւնը մշտ եղած է, մշտ

ամմեն ուեզ պարերը են մարգիկ ու կը պտրեն , մանու-
ւանդ բարեկենդանին . ուրեմն ի՞նչու մենք ալ չիկըր-
նանք պիտոր քիչ մը պտրելու : —

Պարելը սովորութիւն եղած է , համ. բայց ուրիշ այն-
չափ սովորութիւն եղած բաներ ալ կան , բամբասանք ,
ասելութիւն , պարապ կենալ , և ասոնց նման չար սո-
վորութիւններ . դժոխք երթալն ալ սովորութիւն ե-
ղած է . ուրեմն աս ամմեն մեղքերն ալ ընենք , դժոխք
ալ երթանք , սովորութեան յարմարելու համար : Պար
պարելը սովորութիւն եղած է , բայց ո՞վ խտեբ է աս
սովորութիւնը : Երբոր սուրբ հարք կըսեն որ սատա-
նային խոթածն է , հեթանոսներէն կռապաշտներէն
մնացած է , ո՞վ կրնայ ըսել որ աղէկ սովորութիւն է
ատիկայ , և կրնայ մէկն աս սովորութեանը հետեիլ :
Չէ , հետեւելու չէ , անկարգ սովորութիւն է : Վասն
զի սովորութիւն մը աղէկ ըլլալու համար՝ Թոմային ու-
բնական օրէնքի դեմ պիտոր չըլլայ . ուրեմն երբոր Թոմ
ալ՝ բնական օրէնքն ալ կը հրամանն որ չէ թէ միայն գե-
շէն փախչինք , այլ նաև գեշին մերձաւոր վտանգներէն .
երբոր յայտնի բան է որ պար պարելն ինչ կերպով որ
սովորաբար կըլլուի՝ խիստ վտանգաւոր զբօսանք մըն է
և շատ մեղքերու առիթ , ուրեմն պարելու սովորուիդ
չի կրնար աղէկ ըլլալ գեշ և անկարգ սովորութիւն է ,
խիստ վնասակար բան է , ամմեն եկեղեցական կանոն-
ները կարգիլեն . վասն զի որչափ ալ հին ատենէն եկած
ըլլայ , ամենեին սովորութիւն չի կրնար ըսուիլ , այլ
մոլորութիւն :

Մէկօրն ալ՝ նայինք ո՞վ են պար պարողները , ար-
գեօք լաւ մարգիկ , բարեպաշտ խաթուններ , համեստ
և ամօթխած ժանչ և աղջիկ զաւկրներ : Չէ , ասանկները
գիտնալով որ ինչ վնասակար բան է պար պարելը , չեն
հետեիր աս սովորութեանը : Գիտէք պար պարել սի-
րսիները որոնք են . անոնք որ աւետարանին տուած
կանոններովը չեն ապրիր , աշխրբիս կանոններուն ու
սովորութիւններուն կը հետեին , մէկ խօսքով՝ աշխար-
հասէր մարգիկ : Հիմայ ասոնց ետեէն երթալը խղճ.
մտանք է , ասոնց ըրածին յարմարիլը խելք է . կրնայ
մէկն ըսել որ այնչափ մարգիկ կը պարեն՝ ես ալ կրնամ
պարել : Սուրբ գիրքը չըսեր որ շատերուն ետեէն չեր-
թանք գեշութիւն ընելու , շատերուն ըրածը ցնենք .

“ Եթէ յօժարեացիս ընդ բազումս ՚ի չարիս , , (Եւս . ի ք . 21) Գրիստոս տէրն մեր չըսէր որ չար օրինակներէն փախչինք . “ Վայ աշխարհի ՚ի գայթակղութեց , , (Մ Գ . ԺԵ . 22) Պօղոս առաքեալին բերնոյն ալ չըսէր որ աշխարհիս սովորութիւններուն չիյարմարինք . “ Եւ մի կերպարանիք կերպարանօք աշխարհիս , , (Հ . ԺԶ . 2) Յակոբոս առաքեալին բերնոյն ալ չըսէր որ աշխարհիս սովորութիւններուն ետեւէն երթալը՝ աշխարհիս հետ բարեկամ ըլլալն՝ ան չիտ թշնամի ըլլալ է . “ Ո՛չ գիտէք զի տէր աշխարհիս այսօրիկ թշնամաւի է առ անք , , (Յ . Գ . 4) Սուրբերուն տուած խրատն ալ աս չէ՞ որ քրիստոսն էից շատերուն չիյարմարինք , վասն զի մեծ մասն ազէկ վարք չունին , անոր համար Քմ տէրն մեր ըսաւ որ “ Բազումք են կոչեցեալք , և սակաւք են ընտրեալք , , և սակաւք քիչերուն և անք վարիցողներուն հետեւինք , թէ որ կուղինք անոնց հետ փրկուիլ . “ Կեաց ընդ սակաւս , և թէ կամիս ընդ սակաւս փրկիլ , , ինչպէս սուրբ Պետրոս ոսկիարանը կրսէ : Արեւմտեան երբոր մէկը ճշմարտութիւնը հասկըցած է , խելքը պառկած է որ պար պարելը սատանային խոթած սովորութիւնն է , երբոր մէկուն խելքը պառկած է որ պարելու զբօսանքը վտանգներով ու մեղքերով վիք է , անսպառ է կրսէ սուրբն Օգոստինոս՝ սովորութիւնը պատճառ բերել , ըսելն որ սովորութիւն է :

Բայց իրաւ չէ , կրսեն , որ պար պարելն այդչափ վտանգներ ունենայ , այդչափ մեղքերու պատճառ ըլլայ . մենք այնչափ անգամ պար պարեր ենք սուանց ատ մեղքերը գործելու , և ոչ վտանգի մէջ գտնուեր ենք մեղանչելու : —

Ապրիք , անանկ է՝ դուք մարմնաւոր հրեշտակներ էք . բայց սուրբ Հերոնիմոս չի հաւատար ըսածնուդ . գիտէք . “ Չեմ հաւատար , չեմ հաւատար որ առանց մեղաց խալսին , , կրսէ : Վասն զի թէ որ Գաւթի մարգարէին պէս սուրբ մարգը մէկ նայելով մը մեղքի մէջ ինկաւ , ինչպէս կարելի է հաւատալ որ չի մեղանչեն աշխարհասէր մարգիկ ու կնկաիք մէկտեղ ուրախ զուարթ պարելու տեսն , երբոր ամեն կըքերնին ռաք ելած է , ամեն համարձակութիւն կուտան իրենց նայելու խօսելու լսելու դայչելու և ամեն վասնգաւոր բաներ ընելու . “ Ոչ հաւատամ , ոչ հաւատամ , , կրսէ նրն

Հերոնիմոս : Այսու ամենայնիւ եկուր ես առոր ալ հաւատամ, այսինքն ինչուան հիմայ առանց մեզաց պարելնուդ . բայց կրեսմ որ եթէ շարունակէք նէ, ետքը ետքը կրքերնիդ կարթըննան, դուք ալ կրակսիք մեզան չեղու . պղինձէ՛ շինած է մարմիննիդ, չէ նէ քարե կամ փայտե : Մէյմըն ալ ինչ օգուտ քանի մը հոգւոյ անզգայ ըլլալէն . շատ շատ՝ ան մէկ հոգիին համար պար պարելը մնասակար չըլլար եզեր, բայց ասով պար պարելն անմեղ կըլլայ . մէկ երկու հոգիէն պիտոր չի չափնը պար պարելուն ինչ ըլլալը, վասն զի մէկ երկու հոգին ամմնուռ կանոն չէն կրնար ըլլալ . “ Մի ծիծառն գարուռն ոչ առնէ ”, կրսէ առակը . հապա նայինք պիտոր որ սովորաբար պար պարելուն հետեանքներն ինչ են . ու կը տեսնենք որ հասարակօրէն խիտա մշտակար բան է, և շատ մեղքերու առիթ : Ուրեմն պէտք է ըսել որ պար պարելը ոչ եղած է և ոչ կրնայ ըլլալ քրիստոնէի վայել զբօսանք : Ուրեմն թէ և քանի մը հոգի գանուին որ պար պարելէն իրենց վտանգ մը չըլլայ, բայց այսու ամենայնիւ պար պարելն՝ ինչպէս որ սովորաբար կըլլուի, ծանր մեղքէն չի խալըսիր . ուստի որոնք որ կը պարեն, որոնք որ ալ պատճառ կըլլան պար պարելու, ծանր մեղք կը գործեն, վասն զի գործակից կըլլան ան ամմն մեղքերուն՝ որ պարելու ատեն կամ անկէջ կը հետեին . ուստի հոն նուագարան զարնոցներն ալ կը մեղանչեն, որովհետե առանց անոնց պար պարել չըլլար :

Պար պարելուն մեղքի պատճառ ըլլալը՝ միայն անհամեստ մեղքերու վրայ մի իմանաք : Իրաւ՝ ասոնք ուրիշ մեղքերէն աւելի գիւրաւ կը պատահին, թէ խորհրդով, թէ բանիւ և թէ գործքով . բայց ասոնցմէ ի զատ որչափ ուրիշ շարիք ալ կը հետեին, որչափ տեսակ տեսակ մեղքեր կըլլան : Աիրակի օրերն աս պատճառաւ շատ անգամ առանց հոգեորի մեղքերով կանցնին : Ինչ սուակ մտնելնէր պարապ տեղը, թէ ասոր տիրոջ կողմանէ՛ որպէս զի պար պարելու հանգէտը փառաւոր ըլլայ, և թէ հրաւիրուածներուն կողմանէ՛ որպէս զի մէկմէկէ ապէկ երևնան . բայց ան պատճառաւ տանը հարկաւոր բաներն՝ աղքատին օգնելը պակաս է եղեր, հոգ չէ : Ինչ ժամանակի կորուստ, որ հարկաւոր և օգտակար բաներու կրնայ ծառայել, վասն

զի քիչ մը ասեն հանգիստ ու զբօսանք ընելը հերիք տեսելու տեղը՝ բոլոր գիշերը պար պարելու կանջընեն, ու հետեւեալ օրն ալ բանի հետ չեն կրնար ըլլալ: Ի՞նչ չափազանց ուտելիքներն ան պատճառաւ. ի՞նչ բամբասանքներ, ի՞նչ ծագրածուծիւններ եղբայրսիրուծե՞ գէժ: Իսկ ունայնասիրուծեան՝ չափ չիկայ. ան ասենն է որ մանաւանդ կնկալք և ազջիկ զաւկըններ ամեն ջանքերնին կրնեն հագուելու կապուելու և շարժուածքի կողմանէ, որպէս զի ամենունն աչքն իրենց վրայ նայի. Թծ պահէ որ ուրիշ բազմանքներ ալ սըրտերնուն մէջ տեղիք չիգտնէ. բայց սուրբ Ագուինային կրտէ որ կնկան մը կամ ազջկան մը էրիկ մարդկանց հաճոյ ըլլալու և անոնց սիրտն որսալու համար զարգարուիլն՝ առանց մեղաց չըլլար: Ո՛րչափ հայրեր ու մայրեր պար պարելու կերթան, ու զաւկըններնին տունը կը ձգեն, առանց վրանին աչք ունենալու: Ո՛րչափ ծոցուոր կնիկներ պարելու պատճառաւ զաւկըններնուն արունը կը մանեն: Ո՛րչափ մայրեր ան պատճառաւ զաւկընին որորոցի մէջ կը թողուն որ ճըւայ առանց կոթի: Ո՛րչափ նախանձ ու կտակած մէկը մէկալին գէժ, որչափ գայթակղուծիւն ու շար օրինակ աալ և առնել: Ո՛ր մէկն ըսեմ, լիննալիք չունի թէ որ պար պարելու պատճառաւ եղած մեղքերուն ամենն ալ համբել ուղեմ նէ:

Հիմայ թող գան պար պարելու ջատագովներն և ըսեն որ պար պարելէն բարիք ալ կըլլայ եղեր, մէկմէկու երես տեսնել չուզողները պարելու ատեն կը հաշտուին եղեր, աղէկ աղէկ խնամութիւններ հոն կը յաջոցին եղեր: Ի՞նչ են աս բարիքներն այնչափ մեղքերուն՝ այնչափ չարիքներուն գիմացը. օրինաւոր բան է չարիք ընել որ բարիք հետեւի, “Արտոցուք զչարն, զի եկեոցէ բարի”:

Ասկէց յայտնի է ծնողաց սխալմունքն ալ որ զաւկըններնուն կը թողուն ստէպ պար պարելու երթալ, ու հոն մէկուն մէկալին հետ սէր և ընտանութիւն ալ ընել, պէտք է ճանչցուին՝ զիրենք առնող գտնելու համար ըսելով: Ո՛ւր լսուած բան է որ ազջիկներնին կարգելու համար հարկաւոր է եղեր պար պարելու հանել զիրենք, թողուլ որ սէր և ընտանութիւն ընեն մէկուն մէկալին հետ, զիրենք հաղարումէկ մեղաց վտանգի

մէջ գնեւ : Ա՛տ է կերպը զիրենք պատրաստելու որ նք պատկին շնորհքն ընդունին : Ատոր համար է որ այգ-
չափ պատկներ անյաջող կերթան , աղէկ ետք չեն ու-
նենար . “ Կին բարեբարոյ մասն բարի . ՚ի բաժին եր-
կիւղածաց տեառն տացի , (Սիր , իմ . 3 .) կրսէ սուրբ
գիրքը . այսինքն աղէկ հարս մը գտնելը մեծ բախտ է ,
բայց ե՛ծ աղէկ ու բարեպաշտ մարդկանց միայն կուտայ
ատ բախտը : Ասանկ ալ աղէկ փեսայ մը գտնելը մեծ
բախտ է , բայց ե՛ծ համեստ ու բարեպաշտ աղջիկնե-
րուն միայն կրնէ ատ շնորհքը :

Բայց մեր միտքը բարի է կրսեն՝ , մենք պարելու ա-
տեն՝ պարելէն ուրիշ բան չենք մտածեր , քիչ մը ցաթ-
կըռտել կուզենք զուարճանալու համար : — Ատանկ
է , եկէք ուրի՛մն , պարեցէք որչափ որ կուզէք , բայց
աս թե՛ութեամբ որ պարուններն ու մասն զուկրները
զատ պար բռնեն , խաթուններն և աղջիկ զուկրներն
ալ զատ : Ատոր ի՛նչ կրսէք , անժուր ապուր կըլլայ կը-
սէք , անանկ չէ . ատ ալ պար պարել է կրսէք , ինքի-
րենուս սամեն օր ալ կրնանք ցաթկուտել : Ո՛հ , գէշ
նշան . ուրե՛մն ուղղածնիդ պարել միայն չէ , ցաթկըռ-
տելը չէ՝ որ ձեզի ախորժ կը բերէ . ուրիշ ախորժե՛րի
բան մը կայ հոն , ուրիշ գաղտնի վախճան մը ունիք
սրտերնուդ մէջը , ծածուկ դիտաւորութիւն մը կայ
մաքերնիդ . թէ որ չէ , նոյնպէս ախորժե՛րի կըլլար պա-
րուններն իրենց մէջ ու խաթուններն ալ իրենց մէջ պա-
րելը : Ուրե՛մն Փեթրաբային ըստծն է . “ Անառակու-
թիւնը վերցուր , պար պարելը կը դադրի , ” : Ըսել է որ
անառակութիւնն է սովորաբար որ պարել կուտայ :
Ո՛հ , հերիք էր որ պար պարողներն աղէկ հոգևոր կըր-
թութիւն մը ընէին , ու հոն առանձին այ տուած լու-
սովը խղճատանքնին քննէին , կը տեսնէին որ քիչ քիչ
ինչ մեղքեր գուրս կելլէին պար պարելէն առաջ ե-
կած . ինչպէս շատերուն եղաւ , որոնք առաջուց բանի
տեղ չէին գներ պար պարելը : Հերիք էր որ խելուընին
աղէկ պառկած լլլար սուրբ աւետարանին ու քրիստո-
նէական պարտքերնուն վրայ . հերիք էր որ մէյ՛մը որը-
տանց առ ե՛ծ գառնային , մէկէն մէկդի կը ձգէին պար
պարելը , ինչպէս շատ պարուններ ու խաթուններ գար-
ձի եկածնուն պէս ձգուցին . վասն զի Դաննցան ու ձեռ-
քով շօշափելու պէս իմացան որ պար պարելը Քնասա .

կար ու խիստ վտանգաւոր զբօսանք մըն է , քրիստոնէի անվայել :

Հիմայ լսենք պար պարելը ջատագովողներուն ետքի յուսահատութեան խօսքերը : Ի՞նչ , աղէկ մարդիկ ալ չէ՞ն երթար պար պարելու . սնանկ արժանապատիւ անձինք ալ հոն տեսեր ենք , որոնց պարուքն է բարի օրինակ տալ ուրիշներուն : Մեղքի առիթ՝ փորձութե՛ վտանգ փնտրուելու ըլլաս նէ , ժամերուն մէջն ալ կայ . բայց անոր համար ժամ երթալէն ետ կենալու պարտը կան չենք : Մէյմըն ալ՝ քիչ մը շո՛ւնչ ալ չառնենք . մա՛նաւանգ որ բարեկենդան է՝ հարսնիքի տտեն է՝ մարդ քիչ մը զուարճանայ պիտոր , առանց պարելու ցաթ . կրօտելու ի՞նչ համ կելլէ : —

Ասոնք ըսողներուն խելքը սիրեմ . թէ որ երբեմն ասէկ մարդիկ ալ պար պարելու կերթան , կամ արժանապատիւ անձինք ալ հոն կը գտնուին նէ , գէշ կը նեն , իրենց պատուոյն կը վնասեն . անոնց ըրածը մեզի կանոն պիտոր չըլլայ . մեր կանոնը սուրբ գիրքն է , աւետարանն է , սուրբերուն տուած խրատն ու օրինակն է : Իրաւ՝ ժամերու մէջ ալ մեղաց առիթ ու փորձութեան վտանգ կայ . բայց երկու տեսակ է վտանգը , մերձաւոր ու հեռաւոր . ժամուն մէջ եղած վտանգը հեռաւոր վտանգ է , պարտըկան չեւք անկէց փախչելու , թէ որ չէ՛ պէտք էր աշխարհէս ալ առնել քալել ինչպէս առաքեալը կրսէ . “ Ապա թէ ոչ՝ պարտ էիք և յաշխարհէ իսկ ելաննել , ” (Թ . Կ . րն , ե . 10) : Մէյմըն ալ որ և թէ մէկը ժամու մէջ իր կողմանէ պէտք եղած պարկեշտութեամբ կենալու ըլլայ նէ , Թժ ալ շնորհքը կուտայ ամեն փորձութիւններէն ազատ ըլլալու : Բայց պար պարելու մէջ եղած վտանգը մերձաւոր վտանգ է , և ով որ զինքն ան վտանգին մէջը կը գնէ՛ չի կրնար յուսալ որ Թժ օգնէ իրեն . ուստի ինչպէս որ գէշ կրնէ չէ թէ միայն զինքը բարձրէն վար ձգողն՝ այլ նաև զինքն յայտնի վտանգի մէջ գնողը բարձրէն վար իյնալու . ասանկ ալ գէշ կրնէ չէ թէ միայն պարելու ատեն մեղք գործողն՝ այլ նաև պար պարելու երթալով զինքն յայտնի վտանգի մէջ գնողը մեղք գործելու :

Գտնք հիմայ անոնց որ պար պարելու համար հանգչելու և քիչ մը զուարճանալու հարկաւորութիւնը

պատճառանք կը բերեն : Բայց նախ աս ըսէք ինձի . որո՞նք են պար պարելու այսչափ ետեւ եղողները . պաշտօն ունեցող զբաղւած և առտրուընէ ինչուան իրի . կուն գրուար ու միտք հոգնեցնող աշխատանքներու հետ եղող անձինք են որ պար պարել կուզեն : Ասոնք իրաւցընէ կարօտ . թի ունին քիչ մը հանգչելու՝ զուարճանալու՝ շունչ առնելու . վասն զի ազեղը շատ քաշեօ նէ՝ կը կտորի . բայց եկուր նայէ որ ասոնց մտքէն ալ շանցնիր պար պարել , քիչ մը քաշելու կելլեն , անմեղ զբօսանք մը կընեն , հերիք կը սեպեն : Իսկ պար պարելու խենթ եղողները գիտէք որոնք են . անոնք որ պարսպ կեանք կանցընեն , բոլոր օրն առանց բանի գործ . քի հետ ըլլալու , թէ որ բանի մը հետ ալ ըլլան նէ՝ առանց աշխատանքի է : Ասանկնիրուն ինչ հանգիստ , ինչ զուարճութիւն . իրենց համար ամենն օր բարեկենդան է : Բայց զուարճանալ կուզեն եղեր . զուարճութիւն ըսածդ բայ 'ի չափաւոր ըլլալէն՝ պէտք է որ նաև անմեղ և անվնաս ըլլայ , չէ թէ վնասակար ու մեղաց առիթ : Ուրեմն կուզէ բարեկենդան ըլլայ , կուզէ ինչ ըլլայ՝ ըլլայ , քրիստոնէին զբօսանքը միշտ անմեղ պիտար ըլլայ : Ինչո՞ւ հարսնիքն ուրախ զուարթ չըլլայ պիտոր եզեր առանց պար պարելու . ԲՅ տէրն մեր ալ Կանայ գալիլիացոց հարսնիքին գնաց բայց պար պարող չիկար հոն . Յակոբ նահապետին հարսնիքն ալ գիտենք , կրտս սուրբ Ոսկերէրանը , Տուբիայինն ալ գիտենք , Սառայինն և ուրիշներունն ալ , որ ուրախ զուարթ հարսնիքներ եղան առանց պար պարելու . վն զի թէ բարկենդանին , թէ հարսնիքի օրեր , և թէ ինչ և իցէ ատեն , անմեղ զբօսանքներ չեն պակտիր հանգչելու և զուարճանալու համար , ուստի հարկ չիկայ անանկ վտանգաւոր զբօսանքներու ետեւ իյնալ :

Ուրեմն խօսքս ասանկ լմընցընեմ . լսեցիք պատճառներն որ սովորաբար պար պարելը Զաաագովելու համար կը բերեն , ու տեսաք որ ինչ փուճ պատճառներ են : Հիմայ մտքերնիդ բերէք անցած կիրակուան լրածնիդ , այսինքն ինչ որ պար պարելու զէմ կրանն սուրբ եկեղեցին , սուրբ հարբ , Թժարաններն , ու բարեպաշտ անձինք , ինչ որ ալ բնական խելքն ու փորձը կը սովորեցնէ . և եաքն ինքիրենուդ գառաստան ըրէք որ ասանկ զբօսանքն օրինաւոր բան է , կը վայլէ քրիստո .

նէի . հայրերն ու մայրերը պէտք է թողուն մանչ և ազ-
ջիկ զաւկրներնուն որ պարելու երթան , ու մանաւանդ
որոնք որ պղտիկուց պարել կը սորվեցընեն զաւկրներ-
նուն նէ՛ ազէն է ըրածնին : Իսկ թէ որ ազէն չէ՛ , գէշ
սովորութեան մի հետեիք . “ Մի յօժարիցիս ընդ բա-
զումս 'ի չարիս ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԽԸ .

Թաքուններն և խորհրդոսիւն չբայ :

Ընհամաստութեան մեղքերու առիթ է պար պա-
րելը . բայց թատրոններն ալ անկէջ վար չեն մնար , և
ասոնց ալ պաշտպանները չեն պակսիր : Թէ որ սրբա-
զան և առաքինական խաղերը միայն պաշտպանէին նէ ,
ես ալ իրենց հետ կը միանայի . վասն զի թատրոնական
խաղերը թէ որ պէտք եղած կերպովն ըլլան նէ , մա-
նաւանդ սր գրոցմէ կամ սրբոց վարքերէն առած պատ-
մութիւններու վրայ , շատ օգտակար կըլլան , մարգուն
սիրտը կը շարժեն , առաքինութիւն ընելու կը յորդո-
րեն , խրատէն աւելի ազդու են : Բայց չեմ գիտեր որ
ինչպէս մէկը կրնայ պաշտպանել հիմակուան խաղերն
որ սովորաբար կը խաղցուին թատրոններու մէջ , որոնք
այնչափ հոգևոր փնաս կընեն , և այնչափ մեղքերու
պատճառ կըլլան : Ար բանս ձեզի հասկըցընելու հա-
մար՝ հերիք էր ցընէի որ պար պարելուն մէջն եղած
վտանգներուն շատը հոս ալ կայ , ունայնասիրութեան
յոպթանակը , սիրահարութեան վտանգները , փնասա-
կար բաներ տեսնելն ու լոկը՝ որոնք մարգուս կըբերը
կարթընցընեն , հոգևորէ պաղիլն և աշխարհական բա-
ներու խելքը միտքը տալ , և ուրիշ կերպ կերպ փնասնե-
րը : Բայց շատ չերկընցընելու համար՝ ցընեմ ձեզի աս
խաղերուն համաստութեան դէմ միայն ըրած փնասն ,
ու որչափ անհամաստ մեղքերու առիթ կըլլան :

Ի՞նչ են հիմակուան թատրոններուն մէջ խաղցուած
բաները : Իրաւ կամ չինժու պատմութիւններ բանաս-
տեղծական խօսքերով և երգերով յարմարցուցած , ո-

րոնց մէջը թէ որ գլխաւոր մասն ալ չեն նէ՝ գոնէ երկ-
րորդական կերպով կը մասնն սիրահարութեան կրքե-
լը : խաղցողներն ալ արք և կանայք անանկ անձինք են
որ՝ թէ եկեղեցական և թէ քաղաքական օրէնքները զի-
րենք անարգ կը սեպեն , և ամմենուն առջին ալ անուն-
նին կոտրած է : Ասոնց բոլոր ջանքն ու ճարտարութիւն
ան է որ որչափ կրնան նէ բնական կերպով ու նսնման
աչքի առջև բերեն ձևացուցած բաներնին , որպէս զի
տեսնողներուն սրտին մէջ նոյն կրքերը շարժեն՝ ինչ որ
խաղին նիւթը կը բերէ , որ հասարակօրէն սիրահարու-
թիւն է : Ու որպէս զի ուղածնին յաջողի , կը հագուին
կը կապուին , մանաւանդ կնկալիք՝ անանկ զարգարանք-
ներով , անանկ բաց զգեստներով , անանկ կերպերով ,
որ տեսնողներուն մաքէն հազարումէկ փորձութիւն
կանցնի : Ասոնց վրայ եւեցընենք ճրագներուն լուսա-
ւորութիւնն որ ամմեն բան աւելի ալուոր և աչքի աւելի
սիրտժելի կը ցցընեն . եւեցընենք նուագարսններուն
և երգերուն ու ձայներուն անուշութիւնն որ մարդուն
սիրտը կը կակըղցընեն , ոպիքը կը վառեն , ու զգայա-
րանքները կը գրգռեն . աւելցընենք ան տեղն եղած ան-
պարկեշտ պար պարելներն , և պարողներուն չորս գին
բաց երկնաշնչրած անհամեստ շարժմունքնին ու ցած-
կրատելնին , և ալ ուրիշ բաներն որ չի վայլեր հոս ըսե-
լը . ասոնք են հիմակուան թատրոններուն մէջ խաղ-
ցուած խաղերը :

Բայց գուք որ տեսած էք ատ բաներն , իրան ըսէք՝
եղած է որ առանց հոգինիդ վնասուելու ելած ըլլաք
թատրոնէն : Գիտեմ որ նաև գէշ բաներն երբոր սո-
վորութիւն կը լլան , կրսէ սուրբ Օգոստինոս , մարգա-
բանի տեղ չի գներ , կամ գէշ չեն երկնար . բայց թէ
որ աղէկ քննելու ըլլաք սուրբ հաւատքին լուսաւն և
անոր սորվեցուցած կանոններովը , բան մը չէք գրա-
ներ որ խղճմասունքնիդ զարնէ . ատ տեսած ու լսած
բաներնիդ՝ անկարգ զգացմունքներ չեն առած ձե-
զի . մեղքի սլատառ չեն եղած : Ուրեմն յայտնի է
որ քրիստոնէի մը չի վայլեր ատանկ զբոսանքը . վասն
զի ան կերպով ըլլուին , ան պարագաներուն մէկ-
տեղ գալն , ու մարգկային ակարութիւնն ալ մաս-
ծելով , առանց մեղաց չի կրնար ըլլալ : Նորէն կրտեմ-
մէկ քանի անգգայ մարգկանց օրինակն՝ ամմենուն կա-

նոն չի կրնար ըլլալ, և ոչ անզգայ ըսուել ուզող մարդ կը գտնես :

Արնայի շատ պատճնաւներով և օրինակներով ցցունել ձեզի, մանաւանդ անոնցմով որ արգէն ըսի ձեզ զգուշասնելու համար անպարկեշտ բաներ տեսնելէն ու լսելէն, համարձակ մանչ և աղջիկ մէկտեղ ընտանութի ու սէր ընելէն, ու պար պարելու հանգեսներէն . բայց որպէս զի չիկարծէք որ ես չափազանց խիստ եմ, ու կուզեմ ամեն զբօսանքներէ զրկել զձեզ, կուզեմ խըզճահար ընել զձեզ, քովէս բան մը չեմ ըսեր . սուրբ հարց խօսքերը կը բերեմ ինչ որ թատրոնական խաղերու վրայ ըսած են, անոնք որ Թժ գրեր է մեզի հաւատքի և բարի վարուց բաները սորվեցընելու, այսինքն չէ թէ միայն ինչ որ պէտք է հաւտանք, այլ նաև ինչ որ պէտք է ընենք քրիստոնէաբար ապրելու և մեր կեանքն աղէկ կանոնաւորելու համար, որպէս զի մեզքն խաղախիք, արգիւնք վաստղիք ու փրկութեան հասնիք, բայց որովհետև աս բանիս վրայ ամեն ըսածնին բերելու ըլլամ նէ լճրնալիք չունի, կարճ ընելու համար քանի մը գլխաւոր խօսքերնին կը բերեմ: Ատիկայ ստոյգ գիտցիք որ այնչափ սուրբ հարց մէջը մէկը չիկայ որ թատրոնական խաղերը վար չիզարնէ, չիդատապարտէ . անանկ որ չիկայ զբօսանք մը՝ որուն գէժ անանկ սասախիկ կերպով խօսին ամենքն ալ, ինչպէս ատ խաղերուն որ աշխարհասէր մարդկանց աչքին անմեղ զբօսանք մը կերևնայ:

Տերաուղիանոս կրսէ որ « թատրոնական խաղերուն պէս օղջախոհութեան գէժ բան չիկայ, և անոր համար քրիստոնէի մը չի վայելեր հոն երթալ, վասն զի անամօթութեան ժողովատեղի մըն է »:

Սուրբ Աղեմէս աղեքսանդրացին կրսէ որ « թատրոնները բղջախոհութեան առիթ են, ու մարդուս անկարգ կրքերը կը գրգռեն . վասն զի հոն էրիկ մարդիկ ու կնկախք, մանչ և աղջիկ զաւկրներ մէկմէկու հետ համարձակ առնելով տալով, մէկմէկու անզգոյշ նայուածքներով, գէշ բաղձանքներու կրակը ներսերնին կառնէ: Հոն կը տեսնեն ու կը լսեն մանաւանդ խաղցողներուն բերնէն անհամեստ բաներ, ու ո՛հ ինչպէս սրտերնուն մէջը կը տպաւորուի, ո՛հ ինչ անկարգ զգացմունքներ կուտայ իրենց: Թէ որ մէկէն ան տեսնն ալ

առ բաները չըլլան նէ, ետքը կըլլան . վասն զի սատա-
նան միշտ չարտորար առ անկարգ կըլքերը ներսերնին
ոտք հանելու, կը նայի միայն որ ազէկ մը երևակայու-
թիւններնուն մէջ ապաւորուի լաած ու տեսած բա-
ներնին, որ ետքն անոնցմով գէշ խորհուրդներ մտքեր-
նին բերէ . և քիչ քիչ ողջախոհութիւննին կորսնցը-
նել տայ)), : Ետքը շատ շերկընցընելու համար՝ խօսքն
առանկ կը լմնցընէ . “ Թաարոնները ժանտախտի բոյն
կոչելու է)), կըսէ :

Լակտանտիոս ալ նոյն պատճառներուն համար Թատ-
րոնները վար զարնելէն ետքը՝ կըսէ . “ Թաարաններու
մէջ խաղ խաղցողներուն ինչ է խօսածը . սիրահա-
րութեան անհամեստ խօսքեր : Ա՛րչափ ճարտասանու-
թիւն կը Թապիեն իրենց սիրահարութիւններն ազէկ
ձեւացընելու, և լսողներուն մտքին մէջ իրենց խօսքերն
ազէկ ապաւորելու համար . իրենց անհամեստ շարժ-
մունքները տեսնողներուն անկարգ կըլքերը ոտք հանե-
լէն՝ ՚ի զատ ինչ բանի կը ծառայեն : Թէ և ձեւացուցած
է, իրօք չէ ըրածնին, բայց անոնցմով կը սորվեցընեն
տեսնողներուն իրօք ընելն ինչ որ իրենք խաղի համար
կընեն : Ի՞նչ կուզէք որ ընեն մտնչ և աղջիկ զաւկընե-
րը՝ տեսնելով որ առանկ բաներն ամմնուն առջին ա-
ռանց ամչնալու կըլլուին, և ամմնքն փտորժելով նըս-
տեր կը նային : Չէ թէ միայն անոնց գէշ կըլլայ՝ առե-
նէն առաջ ատանկ բաներ սորվելով, այլ նաև հասակն
առած մարդկանց՝ որոնց աւելի ամօթ է մեղքի մէջ էյ-
նալն ու կիյնան)), :

Սուրբն Կիպրիանոս ալ Գոնատոսին կը գրէ . “ Թատ-
րոններու մէջ բաներ կը տեսնես, որ ամօթ ու ցաւ կը
բերեն . վասն զի հոն անանկ բաներ կը ձեւացընեն որ
պէտք չէ՝ ոչ տեսնել ոչ գիտնալ . ո՞վ կընայ բացատրել
ինչպէս առ բաները մարդուս բարքը կաւրին, անհա-
մեստութեան կրակը ներսիդին կը բռնկընեն . և ան-
կարգ կըլքերը ոտք կը հանեն : Ատկէց է որ երբեմն
խաթուն մը Թաարոն կերթայ ամօթխած, և անկէց
անամօթ գուրս կելլէ)), :

Սուրբ Օգոստինոս խոստովանանք ըլլալու պէս կըսէ
որ “ իր մեղաւորութեան առեմը Թաարոններն երթա-
լու խենթ էր . ինչու որ հոն իր փտարուն պատկերքը
կը տեսնէր, հոն իր անկարգ բաղձանքներուն կրակն
աւելի կը բռնկէր)), :

Բայց ամենէն եւեւ սուրբ Ոսկերբերանը թաարոն ներսուն գէմ կը խօսի . “ Կը տեսնէք սիրելիք, կրտէ, որ շունչս կը հատնի քարոզելէն, որ մէյնը թողուք աստ նիծած թաարոնները . ինչու որ հոտ տեղը խաղցուած խաղերը բղջախոհութեան խորհուրդներ կը բերեն, ա նախօթուութիւն կը սորվեցընեն, ու չար օրինակ կուտան անպարկեշտութեան : Ինչու որ հոն տեսած ու լսած բաներնի՞գ՝ ձեր անկարգ կրքերը ոտք կը հանեն, ու մեզք ընելու կը գրգռեն . չէ թէ ան ատենը միայն՝ այլ նաև ետքը նոյն բաները մտքերնի՞գ իյնալով : Պար պարող աղջիկն աչուընուգ առջևէն կը վերնայ, բայց մտքերնուգ առջին կը մնայ միշտ իրեն խօսուածքն, իր անհամաս զգեստներն, իր նայուածքն, իր ամենն որ սացող կերպերը . ասանկով սրտերնի՞գ վիրաւորուած, հազարուամէկ վէրք առած կելլէք տուն կերթալք, : Աս բաներուս վրայ երկան խօսելէն ետքը, խօսքը հոս կը կապէ . “ թաարոնները մուլութիւններու դպրատուն են, մեղքերու բոյն, ու հոն եզած հանգէսները՝ սատանաներուն տունն է, վասն զի թաարոնները սատանաներուն շինուածքն են, : Թող մտիկ ընեն աս խօսքերն անոնք որ թաարոններ կը բանան, հոն խաղցուած խաղերը կը գովեն, և անոնք որ սիրա կուտան կը յորդորեն հոն երթալու . վասն զի ասոնք ամենիցն ալ մարմնաւոր սատանաներ են, կամ գոնէ սատանաներուն պաշտօնը կրնեն :

Ըստգներ կրնան ըլլալ որ սուրբ հարք ջերմուանգութենէ շարժեալ, չափազանց կերպով թաարոններու գէմ խօսած ըլլան : Աս խօսքը թէ և անանկ խօսք մըն է որ բոլոր հաւատքի ու բարի վարուց վարդապետութիւնը կը կործանէ՝ որ սուրբ հարց խօսքերուն վրայ հաստատուած են, բայց գնենք որ ատանկ ըլլայ . լսեցէք ուրեմն ուրիշներուն ըսածն ալ թաարոններու գէմ, որոնք սուրբ չըլլալէն՝ ի զատ՝ հեթանոս էին : Սենեկայի պէս մեծ փիլիսոփան տեսէք ինչ կրտէ . “ Թաարոնական խաղեր տեսնէն վնասակար բան չիկայ բարի վարուց . ուստի մենք մեր քաղաքը ոչ թաարոն, ոչ ողբերգութիւն, և ոչ կատակերգութիւն կուզենք, : Իսկ հիմակուան ատենը քրիստոնեայ մարգիկ թաարոն չեղած տեղն ալ կը ջանան խոթել, թաարոնական խաղերը կը գովեն, ինչուսն բարեգործութիւն կը սեպեն

Թատրոն երթալը, ողորմութիւն է կրօնէ ան մէկ քանի
զուգուշք աաջը խեղճ խաղցողներուն որ առանց անոր
չեն կրնար ապրիլ : Ասկէց անխելք խօսք կրնայ ըլլալ :
Սուրբ օսկերբերանն ասոր գէմ, “ Թատրոն երթալը
մեզք է կրսէ, վասն զի գայթակղական գործքի գոր-
ծակից ըլլալ է, վասն զի թէ որ գնացող չըլլալ՝ աս
խաղերուն նէ, աս խաղերը չէին խաղցուեր, ” : “ Աս
ստակը տալը մեզք է, կրսէ սուրբ Ագուինայքն . վասն
զի ատով խաղցողներն իրենց մեղքին մէջը կը կենան, ” :
“ Չէ, բարեգործութիւն չէ խաղցողներուն ողորմիլը,
կրսէ սուրբ Օգոստինոս . վասն զի արժանի չլն, վասն
զի ամեն օրէնք թէ զիրենք և թէ իրենց արուեստն ա-
նարգ կը սեպէ, ամեննուն դիմացն անուննքն կոտորած է .
վասն զի պարտական են ուրիշ կերպով իրենց ապրուս-
տը գանել . ու թէ որ չիկրնան գտնել ալ նէ՝ պէտք է
որ գանէ գուռ ողորմութիւն մուրան : Չէ, ողորմութի
չէ ատանկներուն ստակ տալը . վասն զի ատոնց տակ
տուողներուն շատը՝ ողորմութեան արժանի եզող աղ-
քատներուն չի տար, ” :

Հիմայ աս ամեն բանը լսելէն ետքը՝ Թատրոններուն
պաշտպանները գիտէք ինչ կրսեն : Սուրբ հարց գա-
տապարտածն իրենց ատենի Թատրոններն են՝ որոնց
մէջը հէթանոսական խայտառակութիւններ կային, չէ
թէ հիմակուաններն որ անոնցմէ բոլորովին տարբեր
են : Ասիկայ է իրենց ամենէն զորաւոր փաստը, որուն
վրայ այնչափ կը պարծենան . բայց թող ջջընեն որ նք
հարց տեղ մը ըլլայ՝ աս տարբերութիւնը դրած ըլլան,
հէթանոսական Թատրոնները վար զարնելու ատեն՝ բա-
ցառութիւն մը ըրած ըլլան ուրիշ Թատրոններու : Չէ,
ամենեկին Թատրոն մը գուրս չեն հաներ, ամենուն
վրայ մէկ բերան Լակտանտիոսի ըսածը կրսեն որ ամեն
կերպ տեսարաններէն փախելու է, ամենքը մէկբե-
րան ամեն տեսակ Թատրոնները կը գատապարտեն,
թէ որոնց մէջն որ հէթանոսական խայտառակութիւն-
ներ կային, և թէ զանօնք՝ որոնց մէջ անանկ բաներ
միայն կային, որ մարգուտ կրքերը կը գրգռեն, մանա-
ւանգ բղջիտոհութեան կիրքը : Ասօր ապացոյցը կու-
ղէք նէ, սուրբ սալեզացիին ու սուրբ Կարոլոս Գորթ-
մանին ատենն եղած Թատրոններուն մէջ հէթանո-
սական խայտառակութիւններ չիկային . բայց այսու

ամենայնիւ սուրբ սալեզագին՝ որ այնչափ մեղմ ու նե-
րող է, թատրոնական խաղերուն համար կրսէ որ պար
պարելու հանդէսներուն պէս վտանգաւոր են մարգուտ
հոգւոյն, և անոր համար պէսք է հեռու կենալ ա-
նոնցմէն: Սուրբ Կարողոս Պարոմեանն ալ կրսէ որ հե-
թանոսաց խաղերէն մնացած բաներ են, բոլորն ալ
քրիստոնէական կրօնքի դէմ: Ուստի չէ թէ միայն ժո-
ղովրդապետներուն ու քարոզիչներուն կը հրամամ որ
ատոնց գէշ ըլլալն և ատոնցմէն առաջ եկած միջերն
և անկարգութիւնները ցցընեն, այլ նաև իշխանները
կը յորդորէ որ ատանկ բաներ խաղացողներն իրենց
երկրէն դուրս վաճնտեն:

Թէ որ աս երկու մեծ սուրբերուն վկայութիւնն ալ
չի բաւեր նէ, նորէն Փեթրաբքային խօսքը մտիկ ըրէք՝
որ հին ատենի մարդ չէ: «Ով որ հոն գէշ կերթայ,
խիստ գէշ անկէց կը դառնայ... իսկ աղէկ գնացողն
ալ գէշութեան պըշտոնեւէն չի խալըսիր»: Բայց ու-
րիշ խօսք մըն ալ մտիկ ըրէք, որ մեր օրերը թատրոնի
մէջ խաղ խաղցողներէն մէկն՝ Իյ շնորհքովը գարձի գա-
լէն և իր աս անարգ արուեստը ձգելէն ետքը՝ կրտէ .
«Նոր ատենի թատրոններն առաջուց կըմային ըսուիլ
յաղթանակ անառակութեան և անհաւատութեան: Իսկ հիմայ որ քիչ մը շտկուած են, կրնան ըսուիլ զըպ-
րոց ազականութեան բարուց: Հոն խաղցուած խա-
ղերուն գրեթէ բոլորն ալ սիրահարութեան բաներ են.
Հոն երիտասարդ մը աղջկան մը հետ տեսնել որ հա-
գուած և ամմն որոացող կերպերով ինչ որ արուեստը
կրնայ ալ մէկմէկու կը բացատրեն իրենց սրտին սէրն,
անանկ շարժուածքներով ու նայուածքներով որ լե-
զուէն աւելի կը բացատրեն, անանկ խօսքերով որոնց
բանաստեղծութիւնը միշտ չափազանց հոգի մը կու-
տայ, ո՛հ, խիստ մշտասկար բան է, թէ արդէն աւ-
րուածներուն, և թէ դեռ անմեղ պատանիներուն .
ո՛հ, անհնարին է բացատրել ինչ անկարգութիւն ինչ
կործանումն է ատենոգներուն՝ ամմն մեկուն իր երձա-
կայութեանը համեմատ . ո՛հ, մարդս կարօտութիւն չու-
նի սորվելու ան կիրքն որ բնութիւնը չափին եւել իրեն
զգալ կուտայ»: Այս խօսքը թատրոններու մէջ եփած
մարդու մը խօսք է: Ու Լանֆրեսինի երևելի փաստա-
բանն որ ետքը կարգին ալ եղաւ, զարմանալով մը կրսէ .

“ Պօզոս առաքեալը ժամու մէջ ալ հրաման չի տար կնկտոց խօսելու . Անպաստ հ է կնոջ մարդոյ յեկեղեցւոյ խօսելը, . (Ս . Կ-ն . Ժ 7 . 31 .) ուրեմն ինչպէս կըլլայ որ հագուած սգուած ազջիկ մը ամմնուն առջին բեմը ելլէ խօսելու , չէ թէ հոգևոր բաներ՝ այլ տիրահարուծեան խօսքեր , երգելով ու պարելով նուագարաններու հետ , և ամմնքն իր ըրածին վրայ ծափ զարնելով : Ո՛հ , պէտք է մարդս իր խելքը կորսընցուցած ըլլայ որ կարենայ աս բանն անմեղ զքօսանք սեպել :

Բայց , հայր սուրբ , հիմակուան խաղերն անանկ մաքրած ու սրբագրած են , որ թէ և սիրոյ բաներ ալ ըլլան մէջն՝ ան կերպով անանկ պարկեշտութեամբ կը բացատրուին որ ամննկին վտանգ մը չի մնար : —

Ուրախ եմ . բայց որովհետև ես ձեր խաղերուն թատրոններուն տեղեակ չեմ , և աս խօսքերնուգ աղէկ չեմ կրնար պատասխան տալ , թող իմ տեղս Գաղղոյ իշխանին մէկը տայ , որ չէ թէ միայն փորձ էր՝ այլ նաև խիստ կը սիրէր ատ խաղերը . բայց ետքը ետքը Եյ շնորհքովն տնանկ ատելի եզան իրեն որ անոնց գէմ ճառ մը գրեց , ու մտիկ ըրէք ինչ կըսէ . “ Որչափ ալ պաշտպանողներ ըլլան հիմակուան թատրոններուն մէջ անհամեստ բաներ չըլլալու , և ամմն պարկեշտութիւն պահուելուն , ես կըսեմ որ այսու ամմնայնիւ քրիստոնէական կրօնքին գէմ է . ու կը համարձակիմ ալ ըսելու որ ատ գրուէն երևցած պարկեշտութիւնն աւելի վտանգաւոր է : Վասն զի յայտնի անպարկեշտութիւններ ըլլային նէ , անուննին կոտրած մարգիկ միայն կերթային տհմնելու , համեստ և առաքինի խաթունները կը սոսկային ու չէին երթար : Բայց հիմայ ընդ հակառակն իրենց ամօթխածութեանը գէմ յայտնի բան մը չըլլալով , չեն փոխչիր վտանգէն , մնասակար թոյնն առանց ճանչնալու կը կըլլեն , ու զիրենք մեզքնող գեղէն կատործին , , Չեմ գիտեր ասկէց աւելի ինչ կրնայ ըսուիլ խելուրնիդ պառկեցընելու համար որ ատ խաղերը վտանգաւոր են ու մեզաց առիթ , և ատանկ զքօսանք քրիստոնէի չի վայելր : Կը տեսնենք ալ որ ամմն բարեպաշտ և երկիւզած քրիստոնեայ , և անոնք որ իրաջընէ գարձի եկած են , ատ տեսակ զքօսանքներէն հեռու կը կենան , մէկգի կը թողուն պար պարելն ալ ,

Թատրոնական խաղերն ալ . Թէ որ ֆլասակար չըլլային ու քրիստոնէական բարեպաշտութե հետ կարենային մեկտեղ ըլլալ նէ , ինչպէս պիտի Թողուին , ինչո՞ւ խոստովանահայրներն ալ զիրենք պիտոր ստիպէին որ Թողուն :

Անանկ է նէ , մի խաբուիք սիրելի որդիքա . Թէ որ կուզէք բղջխոհութեան մեղքերէն խալըսիլ՝ որ ամեն մեղքէն եւեւ ատելի են եյ , և անոնց համար ամենէն սոսկալի պատիժները կը խրկէ եծ աշխարհիս վրայ , պէտք է զգուշանաք ան ամեն բաներէն՝ որ ցանկութիւնը կը գրգռեն . այսինքն , ինչպէս որ առջի յորգորակներուս մէջն ըսի , պէտք է աշուրնիդ պահէք անպարկեշտ նայուածքներէն . պէտք է անկաշնիդ ու լեզունիդ պահէք անպարկեշտ բաներ լսելէն ու խօսելէն . պէտք է բերաննիդ բռնէք որկրամոլութիւններէն , չափազանց ուտել խմելէն . պէտք է զգուշանաք մանչ և տղչիկ զաւկրներուն մէկմեկու հետ ընտանութիւն ու սէր ընելէն , ու վտանգաւոր դպչելնէրէն . պէտք է զգուշանաք Թոյլ ու պարապ կեանք անցընելէն , կնկտիք և էրիկ մարդիկ մեկտեղ շատ առնել տալէն , պար սարելէն , ու Թատրոններէն : Որպէս զի Քրի հեռեկեղծ որուն բոլոր կեանքը նեղութիւն ու մահացուցմունք էր , մենք ալ զմեզ մահացընենք , ու գոհ ըլլանք ան զքօսանքներովն որ մեր հոգւոյն չեն ֆլասակար : “ Աստուծոյ ողորմութեանը գիմենք , խընդրենք իրմէն որ մեզի ճանչնալ տայ ատանկ վտանգաւոր բաները , սիրտ տայ որ հեռու կենանք ատոնցմէ , և շնորհք տայ որ առջի ըրած աս տեսակ պակասութիւններնիս ապաշխարենք , , : Սուրբ Օգոստինոսիս խօսքն է ըսածս . ինքն տա խօսքովը կը լմընցընէ Թատրոններուն գէժ գրսած ճառն , և սալ ասով կը լմընցընեմ իմ յորգորակս :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԽԹ .

Բաշխարհագրութեան Դէ՛՛ Ի՛նչ Դէ՛՛ Պի՛փի ընէ՛՛ :

Քանի՛ յորդորակներով ձեզի բացատրեցի , սիրելի որդիքս , բաշխարհութեան ինչ գէշ բան ըլլալն , ինչ մեծ մեղք ըլլալը , թէ ըստ ինքեան , թէ իր չար հեռականքներուն համար , և թէ ծանր պատիժներուն՝ որ անոր համար միշտ խաւրեր է : Ետքն ալ ըսի ինչ զգուշութիւններ որ պէտք է ընենք աս ախտէն խալսելու համար , այսինքն զգուշանանք ամմեն բանի նայելէն , անհամեստ բաներ խօսելէն , պիղծ գրքեր կարգալէն , մանչ և աղջիկ զաւկրներ մեկմէկու հետ ընտանու թիւն ու սէր ընելէն , չափազանց ուտել խմելէն , թոյլ ու պարսպ կեանք անցրնելէն , պար սլարելու թատարնական խաղերու ետեւ ըլլալէն . վասն զի ասոնց ամմենն ալ վտանգաւոր բաներ են , դիւրաւ մարգա բաշխարհութեան մեղքերու մէջ կը ձգեն , գործքով ալ չըլլայ նէ՛՛ մտքով ու բաղձանքով . ուստի պէտք է որ հեռու կենանք ըսի աս բաներէն , թէ որ չենք ուղեր որ սուրբ գրքին ըսածին պէս ըլլայ մեզի ալ որ , զինքը վտանգի դնողը վտանգին մէջը կը կորսուի . “ Որ սիրէ զվտանգ , ՚ի նմին կորիցէ ” . (Սէր . ք . 27 :) Հիմայ պահաս բան չիձգելու համար՝ ըսեմ ձեզի ինչ զորաւոր գեղեր պէտք է բանեցրնեն աս գէշ հիւրնդութենէն բռնուողները , թէ ըսնանալու համար , և թէ նորէն չիբանուելու . նոյն գեղերն անոնց ալ կը ծառայեն որ այ շնորհքովը չեն ունեցած աս հիւրնդութիւնը , որ պէս զի ամենևին չունենան :

Առջի գեղն է աղօթքը : Պէտք է մտքերնիս աղէկ դնենք , սիրելի որդիքս , որ մենք տկար ենք , խեղճ ենք , ողորմելի ենք , հողէ շինուած ենք , և առաքեալն ըսածին պէս՝ ապականութեան անօթներ ենք , գէշութենէ ուրիշ բան ընելու չենք գար . անանկ որ ինքիրենուս առանց այ շնորհացն և իր օգնականութե՛ր՝

չէ թէ միայն ազէկ բան մը չենք կրնար ընել, այլ նաև բարի խորհուրդ մըն ալ մտքերնէս չենք կրնար անցընել: Ուրեմն ինչպէս կրնայ մէկ զգայասէր մարդ մը բղջախոտհոլթեան սաստիկ կիրքը զսպել՝ որն որ անանկ տոսկալի ջարդ կրնէ աշխարհիս վրայ, և ողջախոտհոլթեալէս հրեշտակային առաքինութիւնը պահել: Առանց այլ օգնականութեն, առանց այլ մասնաւոր շնորհացն անկարելի է՝ ինչպէս սուրբ հաւատքն ալ կը ստրվեցընէ: Ուրեմն աս շնորհքն ընդունելու համար՝ պէտք է խնդրենք Եյսէ. վասն զի բնական է և իրաւունք ալ է որ կորստութիւն ունեցողն երթայ խանարհի անոր՝ որ կրնայ օգնել իրեն. ու սրտանց ստեպ աղաչենք զինքը, չէ թէ միայն սովորական ազօթքներն ընելով՝ Հայր մերն է, Հաւատասմքն է, Վարդարանն է, Ողջեր թաղաւհին է, այլ նաև հաւատարմով այլ սոքն իյնանք, ու խանարհութեամբ մեր ոգոսմելութիւն մեր ոգինը քլալը ճանչնալով, բոլոր պտանց խնդրենք իրմէն որ մեզի շնորհք տայ, ուժ տայ, մարմնական փորձութիւննե՛րուն գէժ կենալու և բղջախոտհոլթեան մեղքերէն խաղտելու. ըստնք իրեն. «Ով տէր իմ, գիտես որ ինչպէս տկար եմ, ինչպէս խեղճ եմ. գիտես որ ինքիրմէս մեղքէն աւրիշ բան չեմ գիտեր ընել, գուն օգնէ ինձի, քու շնորհքդ տուր, թէ որ չե՛ք քանս շմընցած է: Կուգի՞ն որ քու անգին արսւնովդ գնուած հոգի մը յաւիտեան դասաւարտուի, և սատանային ձեռքը մնայ՝ որ քու անհաշտ թշնամիդ է. չէ, աս բանը չես կրնար ուզել. ուրեմն օգնէ ինձի, որ քու շնորհքովդ կարող եմ ամեն բարիք ընել ու փրկութեան հասնիլ», : Աս և ասոր պէս ազօթքներ պէտք է ընենք, որպէս զի ընդունինք Եյսէ ան մեծ շնորհքը ողջախոտհոլթեան: Անոր համար ՔՄ տէրն մեր իը հրաման որ չի գազարինք ազօթք ընելէն. «Պարտ է յամենայն ժամ կալ յաղօթս և մի՛ ձանձրանալ», (Ղ. Ժ. 1.) ու կապահովէ զմեզ որ խնդրենք նէ իրմէն՝ կրնգունինք. «Խնդրեցէք և տացի՛ ձեզ... ամենայն՝ որ խնդրէ առնու», (Ղ. Ժ. 9.) Սոցո՞ճն իմաստունն. ալ աս գեղն ըրաւ անհամառութեան փառէն խաղտելու համար, «Գիտացի թէ ոչ այլ ազգ լինիցի՞մ ժաւժկալ, քայց եթէ Եծ տայցէ. նաև այն իմաստութիւն է, ճանաչել թէ յուսմէ է շնորհն. անկայ առաջի տեսան, և աղաչեցի զնա յա-

մենայն սրտէ իմեմ , , (Իմաս . Ք . 21 .) ա սինքն իմացայ
սր առանց այ շնորհքին չէի կրնար ողջախոհ ու պար-
կեշտ ըլլալ , առ ալ իմաստութիւն մըն է՝ ճանչնալ որ
այմէ է առ շնորհքը . ինկայ իր ստքն , աղւ. շնքի և
բար սրտանց խնդրեցի : Առ մեծ գեղը քանեցուցին
ամեն սուրբերն ալ . մանաւանդ սուրբ Օգոստինոսար
դործի դալէն ետքը՝ միշտ առ աղօթքը կրնէր . “ Տէր իմ,
ինծի կը հրամանս որ ողջախոհ ըլլամ , ուրեմն օգնէ ին-
ծի , տուր ինծի առ շնորհքն , և ետքը որչափ որ կու-
ղևս նէ չրամմէ , , : Ուրեմն առջի ընկուռ գեղերնին առ
է անոնց ալ որ բոջախոհութեան մեղքերու մէջ ինկած
են , կամ առ մեղքերուն հակուժ մը ունին . պէտք է
աղօթք ընեն , պէտք է ստէպ խնդրեն այմէ . վասն զի
առանց խնդրելու պարապ տեղը կը յուսան որ Եծ
իրենց շնորհք տայ . իսկ առանց այ շնորհացն անկա-
րելի է ողջախոհ ու պարկեշտ ըլլալ :

Երկրորդ գեղն է՝ պատրաստ ըլլալ մարմնական փոր-
ձութեանց գէժ կենալու մէկէն իմացածնուս պէս , և
ամեն բողոքանք ու մտածմունք մէկգի ձգելու : Պէտքը
չէ մեր երևակայութեան մէջ ուշացընենք ան տեսակ
բաներ . թէ որ չէ , քիչ քիչ ախորժը կը տիրէ վառիւս .
գործքով ալ չէ նէ՝ մտքով մեղքը կը գործենք : Ուստի
պէտքը չէ վստահինք . իմացածնուս պէս՝ պէտք է մըտ-
քի ընէս դուրս ձգենք անանկ խորհուրդները , սրտանց
ահաճութիւն ունենանք անոնց վայ , զմեզ այ յանձ-
նենք , ու մտքերնիս ուրիշ բաներու տանինք : “ Վայ
տնոր , կըսէ սուրբ Հերոնիմոս , որ օձին գլուխը քանի
որ պզտիկ է՝ մէկէն չի կոխեր . քիչ մը որ մեծնայ նէ .
հողին կը թունաւորէ , , : Մեծն Գրիգոր ալ կըսէ -
“ Ստասմային փորձութիւնն առջի բերանը տկար է .
գիւրին է մէկէն յաղթելը . բայց մէյժը որ անհոգ ըլ-
լանք ու թողունք նէ , անանկ կուժողնայ որ կը տկու-
մտքերնուս , և իրեն գերի կրնէ , , :

Երրորդ գեղն է՝ այ ներկայութիւնք միշտ աջաւորնուս
ուռջին ունենալը , մանաւանդ՝ փորձութեան աստն
մտածել որ Եծ զմեզ կը տեսնէ , ան որ տէր է երկնի և
երկրի , ան որ զմեզ ոչինչէն ստեղծեր է , որ զմեզ իր ան-
դին արունովը փրկիր է , ան որ ամեն վայրկեան մեր
հոգին կրնայ պահանջել , ան որ զմեզ դատէ պիտոր , և
անգործ վճիռ պիտուր տայ մեզի կամ յաւիտեան եր-

Ջանիկ ըլլալու և կամ յաւիտեան թշուառ . իրեն աչքէն բան չի ծածկուիր , ինչ ծակ ու խորշ մանենք , ինչ մուծ ու գիշեր փնտրուենք , հոն է ԹԹ , և ամմն բան որոշ կը տեսնէ , ինչուան մեր մաքին խորհուրդներն ալ : Ո՞հ , թէ որ կենդանի հաւատքով ասանկ միշտ ԹԹ ներկայութիւնը մտածէինք նէ , ինչպէս կարելի կըլլար որ սիրտ ընէինք իր աչքին դիմացն առանկ ամօթալի մեղքեր գործել : Ո՞հ , թէ որ մարդկանց առջին ալ չենք համարձակիր ընել . ինչպէս կրնար մէկը համարձակիլ ԹԹ առջին ընելու : Աս մտածութիւն էր որ ուժ տուաւ պարկեշտ Շուշանին աւելի ընարելիք անուակոտորուին իր մահը . քան թէ երկու անգգամ ծերերուն ուզած անհամեստութիւնը գործել . “ Լաւ է ինձ չգործել զայդ և անկանել ՚ի ձեռս ձեր , քան թէ մեղայց առաջի տեսուն ” . (Դան . ԺԳ . 23 .) այսինքն ալ աղէկ է որ ձեռուրդիդ իյնամ , խայտառակարար զիս սպաննէք , քան թէ ԹԹ աչքին դիմացն առանկ մեղք գործեմ : Աս մտածութիւնն էր որ Յովսէփ գեղեցիկին ալ սիրտ տուաւ իր անամօթ խաթունին ուզածը չընելու , թէ և պիտոր բարկանար իր վրան , զրպարտէր պիտոր զինքն , ու բանտ պիտոր դնել տար , ինչպէս որ ըրաւ . “ Զիսոք առնիցեմ զբանդ զայդ զչար և զմեծ , և մեղանչիցեմ առաջի ԹԹ ” . (Ծնդ . լԹ . 9 .) այսինքն ինչպէս կրնանամ ստ չարիքն ընել , և ԹԹ աչքին դիմացը մեղանչել : Աս մտածութիւնը կրնար այնչափ քրիստոնեաներ ալ ետ բռնել , մանաւանդ անհամեստ մեղքերէն , թէ որ մտածէին որ ամմնն տեղ ԹԹ ներկայ է , իրենց ամմնն ըրածը կը տեսնէ :

Չորրորդ դեղն է՝ սուրբ հաւատքին սորվեցուցած Ճշմարտութիւնները ստէպ մտածել . ինչպէս որ առաքեալը կրտէ . “ Եւ ՚ի վերայ ամնուայնի առէք զվահանն հաւատոյ , որով կարող լինի՞լէք զամենայն նեատ մուխտ չարին շիջուցանել ” . (Եփես . Կ . 16 .) այսինքն ամմնն բանի մէջ ձեզի վահան առէք սուրբ հաւատքը , մտածեցէք իր ըսածները . որպէս զի անոնցմով կարենաք դէմ կենալ ամմնն փորձութիւններու , սատանային ամմնն յարձակմունքներուն : Գիտէք ինչ զարմանալի ուժ ունի իր սորվեցուցած Ճշմարտութիւններն՝ զմեզ մեղքէն հեռացրնելու . զոր օրինակ աշխրբքիս վայելքը ոտքի տակ առնելու և հրկիւնքին վայելքներուն փոփա .

քելու համար՝ գիտէք ինչպէս սիրտ կուտայ մարդուս սուրբ աւետարանին ան մեծ խօսքը . “ ԶԽՆՆ օգտիցի մարդ, եթէ զաշխարհս ամենայն շահեսցի և զանձն իւր առւժեհոցի , , . (ՄԳԻ . ԺԳ . 26 .) ԽՆՆ օգուտ աշխարհիս ամենն վայելքն ունենալ, երբոր մարդ իր հոգին կորսընցընէ : Ո՛հ, սոսկալի բան է քանի մը վայրկեան ախորժ ունենալու համար՝ ինքը զինքն յաւիտենական տանջանաց վտանգի մէջ գնել : Գիտէք ինչ մեծ ուժ ունի մեր կամքը բողոքովին ամենն գէշ բաներէն հեռացընելու և ազէկը միայն ուզել տալու համար՝ չորից վերջնոց մտածութիւնն, այսինքն մահերնիս մտածել որ ամենն բանէն զրկէ պիտոր զմեզ, ու գերեզմանին մէջը մարմիննիս փտտել տայ պիտոր . անոր ետեկն գալու սոսկալի գատատանը մտածել ու վճիռն որ ՔՄ տերն մեր պիտոր տայ մեզի, ան որ հիմայ մեզի ողորմած հայր է, և ան ատենը խիտա դատաւոր պիտի ըլլայ . մտածել ան ստրասփելի գժոխքը որ լմըննալիք չունի, և արքայութեան վայելքն որ մէյմըն ալ չիկորսընցընենք պիտոր : Ո՛հ, այնչափ ուժ ունի աս մտածականն որ՝ աս միայն մտածելը հերիք է, կրտէ սուրբ գիրքը, ամենն փորձութեանց գէժ՝ կենալու, ամենն մեղքէն հեռու փախչելու . “ Յուշ լիցի քեզ վախճան քո, և յաւիտեան ոչ մեղիցես , , . (ՍԻՐ . Է . 40 .) Բայց գէշն ան է որ աս բաներս մտածող չիկայ . “ Ապականեցաւ ապականութեամբ ամենայն երկիր, զի ոչ գոյ մարդ որ գնէ ՚ի սրտի , , . (ԵՐԷ՛ . ԺՔ . 11 .) Թող մէյմը մտածեն աս բաներս զգայասեր մարդիկները, թող ստէպ և աղէկ մտածեն, կր տեսնեն որ իրենց սրտին կրակը ջրի պէս կը մարէ աս մտածականը :

Հինգերորդ գեղն ու զորաւոր գեղ մարմնական մեղքերէն խալըսելու՝ ՔՄի չարչարանքները մտածելն է, և մտքով իր սուրբ վերքերուն խորունկը մտնել : Որանք որ կարգաւ գիտեն, կրնան իրենց մտքին օգնել այնչափ ազէկ գրքերով որոնց մեջն ՅՄի չարչարանքները ստորագրած են ամենն պարագաներով, ու մեր հոգւոյն լաւ և օգտակար մտածութիւններով : Կարգաւ չի գիացողներն ալ թող խաչելութիւն մը առնեն ձեռուրնին, կենան նային մտածեն ո՞վ է խաչին վրայ գամուածը, որուն համար անանկ գամուած մեռեր է . և նայելով մտածելով մտքերնին բերեն ինչ որ շատ անգամ քա-

բողիչներէն լսած են Յնի չարչարանքներուն վրայ . կը տեսնեն որ ասանկ ընելով սրտերնին կը պապի աշխարհքս զուարճութիւններէն ու զգայական բաղձողքներէն : “ Մարմնական փորձութիւնները զսպելու համար , կրտս սուրբ Օգոստինոս , ու բղջարհոհութեան կրակը մարելու համար , Յնի գառնակակիծ չարչարանքներն ու մտէր մտածելէն զօրաւոր գեղ շիկայ , ուրիշ գեղ մը չեմ գտած այնչափ զօրաւոր , ինչպէս Յնի նք վերացն աղաւինիլ . հոն է իմ ապահով հանդիստս , հոն ուժ մը կառնեմ որ ինծի հոգի կուտայ , , Սուրբ Բեռնարդոս ալ կրտս . “ Երբոր անհամեստ փորձութիւն մը կըզգաս , մէկէն միտքդ Յնի չարչարանքներուն տար է տասնկ ըտե . իմ տէրս խաչին վրայ կախուած ինծի համար կը չարչարուի . ես ի՞նչպէս ուզեմ հեշտանալ , , Մտանկ կընէին բուր սուրբերը , մանաւանդ սուրբ Պետրոս աշխանաարացին այնչափ խիստ ճշնութիւններ ընելէն ետքը , երբոր քիչ մը մտրմնական փորձութիւն կըզգար , մէկէն խաչելութեան սոքը կը վազէր , ու լալով հառաչելով կրտեր . “ Տէր իմ , ի՞նչպէս կըլլայ որ գուն խաչին վրայ անմեղ տեղը գամուած այդչափ ցաւերու կակիծներու մէջ չարչարուիս , և ես մեղաւորս ուզեմ հեշտանալ , , Մենք ալ ասանկ ընենք , սիրելի որդիքս , աս գեղը բանեցընենք , Յնի չարչարանքներն ասեղ մտածենք , մանաւանդ երբոր սասանան մարմնական փորձութիւններ կը բերէ մեզի . և այ շնորհքովն ամեն փորձութեան կը յաղթենք :

Վեցերորդ գեղն անհամեստութեան մեղքերէն խալլուելու՝ սուրբ Իծածնայ Չերմեռանդութիւն ընելն է , և զմեզ իր պաշտպանութեանն յանձնել որ մեզի համար բարեխոս ըլլայ . անպատմելի բան է աս Չերմեռանդութեան որչափ օգտակար ու զօրաւոր բան ըլլալը : Թէ որ կը յիշէք , աս բանիս վրայ խօսեցայ ձեզի՝ հաւատարմքը մեկնելու ատենս : Սուրբ ոսկերեքանն օր մը քարոզ տալու ատեն՝ ըսաւ իր ժողովրդեանը . “ Որչափ պարկեշտ ու սղջարհոհ անձինք որ հոս կաք նէ , ամենեւեմ ալ սուրբ Իծածնայ գիմեցէք միշտ , ու մի տարակուսիք որ ինքն իր պաշտպանութեամբ չի թողուր որ աս պարկեշտութեան անգին գանձը կորսընցընէք , , Պատճառն յայանի է . վասն զի աս առաքինութիւնը խիստ սիրելի էր սուրբ Իծածնայ , և

հանկ որ ատիկայ չիկորորնցընելու համար՝ ասարակու-
սեցաւ որ Գարբիէլ հրեշտակապետին հաւանի թէ չէ,
և բոր Թժամայր ըլլալուն աւետիքը բերաւ նէ. « Չիտիք
լինիցի ինձ այդ, քանզի զայր ոչ գիտեմ », (Ղ. Թ.
34)։ Աւտի բնական է որ Երրոր իրեն գիմենք աս ա-
ռաքինութեանը գէժ եղած մեղքերէն խալըսելու հա-
մար, ամեն կերպով կը ջանայ անյալ մեզի պէտք եղած
շնորհքն և օգնութիւնն ընդունել։ Անոր համար կըսէ
սուրբ Բեռնարդոս. « Փորձութեան հովեր կելին քե-
զի գէժ, ասապանաց ժայտերո՞ւ կը հանդիպիս, հպար-
տութեան փառասիրութեան բամբասանաց ու նախան-
ձու ալիքներուն մէջն ես ինկիր, մարմինդ զքեզ կը խը-
թէ, գործած սնհամեսաութիւններուդ ծանրութիւն
ու բազմութիւնն յուսահատութիւն կը բերէ քեզի,
սիշէ որ սուրբ Թժամինը մեղաւորներուն մայր է, իրեն
դիմէ, իր ոռքն ինկիր, աղաչէ պաղատէ, իր առաքի-
նութիւններուն ջանա հետեիլ, ու մի ասարակուսիր որ
իր բարեխօսութեամբն՝ իր պաշտպանութեամբը քեզի
կօպնէ, գործած մեղքերէդ դքեզ կը խալըսէ, և չի
թողուր որ մէյմիս ալ գործես », Թէ որ մեր ամեն
կարօտութեան մէջ՝ ամեն փորձութիւններունու մէջ՝
անյալ ետքը սուրբ Թժամայ վրայ պէտք է գնենք յոյ-
սերնիս, իրեն գիմենք, իր պաշտպանութեանն ապա-
ւինինք, հաստ սրջափ աւելի մարմնական փորձութեց
մէջ որ իրմէն խնդրածնիս ուրիշ բան չէ՝ բայց իրեն
այնչափ սիրելի եղած առաքինութիւնը։ Ան առենք
պէտք է սր մէկէն իրեն գիմենք, ան ստենն աւելի վըս-
տահ քլանք որ մեր ազօթքը կը լսէ։ Վորդանք սուր-
բերուն վայրը, կը սեննենք որ աս առաքինութեան
ամենէն բարձր աստիճանն հասնողները սուրբ Թժամ-
նայ ջերմասնդներն եղած են. շտակին ալ որ մար-
մնական փորձութիւններէն խիստ նեղութիւն կը քա-
չէին, ամեննին առանց մեղաց խալըսեցան, փորձու-
թիւններուն յաղթեցին ու սրբութեամբ կեանքերնին
անցուցին, կըսէ հայրն Աւիլա, վասն զի սուրբ Թժամ-
նայ ջերմասնդ էին, միշտ իրեն կը գիմէին, իր բարե-
խօսութիւնն իր պաշտպանութիւնը կը խնդրէին, ամ-
մեն օր ՚ի պատիւ իր մաքրութեանն՝ իր անարատ յղու-
թեանն՝ իր կուսութեանն աղօթք մը կընէին։ Արեմն
ամենէնքն ալ, մանաւանդ մարմնական փորձութիւններ

ուննցողները, ջերմեաւնգութիւն թող ընեն սուրբ: Թե սր մեղքի մէջ ինկած են, իր բարեխօսութեամբը կելլեն: Թէ որ չեն ինկած, իյնալէն կը խալըսին:

Ետքի գեղն աս ախտէն խալըսելու և անհամեստ մեղքերու մէջ չիյնալու՝ ստէպ խոստովանիլն ու հազոր գալիլն է: Սիրելի որդիքս, թէ որ աղէկ պատրաստութեամբ ստէպ խոստովանանք ըլլաք, սրբութիւն առնէք, անանկ ուժ մը կուգայ վրանիդ որ ամմն կիրք կը զսպէք, ամմն փորձութեան կը յաղթէք. իսկ թէ որ աս սուրբ խորհուրդներն ընդունելու անհոգ ըլլաք, անանկ ակարութիւն մը կուգայ վրանիդ որ մեկէն կը յաղթուիք փորձութիւններէն, ու հոգինիդ ալ մարմիննիդ ալ կազատուէք մեղքերով: Ասան զի ինչպէս որ նք եկեղեցւոյ անսխալ վարդապետութիւն է, սուրբ խորհուրդներն երկու տեսակ շնորհք կուտան մեզի. մէյժը սրբարար՝ որ է այ գեղեցիկ բարեկամութիւնն, այս ինքն հոգինիս այ շնորհքին մէջն ըլլալը. մէյժն ալ մասնաւոր օգնութիւն ու շնորհք՝ մեղքն ատելու և առաքինութիւնը սիրելու, և ասանկով այ հետ աւելի միանալու: Ուրեմն ով որ ստէպ կընդունի սուրբ խորհուրդներն, աւելի ընդունելով նաև աս մասնաւոր շնորհքները՝ գիւրաւ կը յաղթէ փորձութիւններու, և բարւոյն մէջ կը յարասանէ. իսկ ով որ սուրբ խորհուրդներն ստէպ չընդունի, ան մասնաւոր շնորհքներէն զրկուելով՝ զարմանք չէ որ փորձութիւններուն տեղիք տայ, մասնաւոր մարմնական փորձութիւններուն, ու մեղքերու մէջ թաղուած մնայ: Փորձն ալ կը վկայէ որ ստէպ խոստովանանք եզող ու սրբութիւն աւանդները գրեթէ ամենին մահացու մեղքի մէջ չեն իյնար. իսկ որոնք որ հազիւ տարին մէյժը կը խոստովանին, միշտ մահու շափ մեղքերով բեռնաւորուած կուգան խոստովանելու: Ուստից առաջ կուգայ աս տարբարութիւնը. ամմնեքն ալ մարմին չունին, ստատանան ամմնեքն ալ չի փորձեր, աշխարհքս ամմնաւն վրայ ալ չի յարձուկիր: Ուրեմն յայտի է որ՝ ստէպ խոստովանանք եզող ու սրբութեաւնողներն՝ այմէ մասնաւոր օգնութիւն շնորհք ընդունելով, գիւրաւ կը յաղթեն փորձութիւններու և այ շնորհքին մէջը կը մնան. իսկ սուրբ խորհուրդներն ընդունելու անհոգ եզողներն՝ այ մասնաւոր շնորհք-

ներէն և օգնութենէն ցոյցուելով, փորձութիւն մը վրա նին եկածին պէս՝ տեղիք կուտան, և առջինէն գէշ կէ- նան : Անոր համար ՔՄ տէրն մեր կրտս . “ Որ ուտե՞ զհացս զայս, կեցցէ յաւիտեան . Որ ուտիցէ որ ՚ի սմա- նէ, մի մեռանիցի ,” (ՅԿ . Կ . 89 . 90) Ըսել կուզէ որ սուրբ հաղորդութիւնը մեր հոգւոյն հացն է , ինչ պէս որ մարգուս մարմինն առանց հացի առանց կերա- կուր ուտելու չապրիր կը մեռնի , առանկ ալ հոգինիո նք հաղորդութեամբը կտարի , առանց ստեպ հաղոր- գուելու կը մեռնի :

Ահա կարճ կերպով սորվեցուցի ձեզի ամենէն զ- րաւոր գեղերը մարմնական անհամաս մեղքերին խաղ- սելու : Առաջ ընելու զքուշութիւննիդ ըսի , այսինքն որ պէտքը չէ ամեն բանի նայիք , պէտքը չէ անպարկեշտ խոտակցութիւններ ընէք , պէտքը չէ մանչ և աղջիկ զա- կաներ՝ կնկաիք և էրիկ մարդիկ մեկմեկու հետ սեր և ը- տանութիւն ընէք , պէտքը չէ չափազանց ուտելու խմե- լու ետէ ըլլաք , պէտքը չէ թոյլ ու գտտարի կեանք անցընէք , պէտքը չէ պար պարելու թատարոնական խա- ղերու երթաք . ետքն ալ աս գեղերն ըսի , այսինքն ռուս աղօթք ընել , մարմնական փորձութիւններու մէկէն իմացածնուդ պէս գէժ կենալ , յիշել միշտ որ ԾԾ ամեն տեղ է և ուր որ ըլլանք կը տեսնէ զմեզ , նք հուշադրին սորվեցուցած ճշմարտութիւնները մտա- ծել , Յնին չարչարանքները մտքերնիդ բերել , սուրբ ԾԾածնայ ջերմութեանդ ըլլալ , ու խոտաովանանքնիդ սրբութիւն առնելնիդ չուշացընել : Աս գեղերս ով որ միշտ ընելու ըլլայ նէ , բղջախոհութեան արտակն կազա- տի՝ թէ որ թշուառարար պլըշտրկուած է նէ աս ար- տան . թէ որ չէ , ապահով կըլլայ չխաղաղութիւն : Իսկ ով որ աս գեղերը չընէր , աս արտան չխաղաղս- լէն ՚ի զտո՝ երթալով կը սաստկանայ արտան , ու մեղ- քերը կը շատան , ան անիծած մեղքերն որ աշխրդբէս վրայ ամենէն սոսկալի պատժները բերին , ինչպէս ուրիշ անգամներ ըսի : Աստուած պահէ որ՝ աս մեղ- քերուն համար՝ որ օր օրուան վրայ եւելնալու հետ են , նոր պատժներ չիգան վրանիո , հոս ալ չըլլայ նէ՝ անգին , որ աւելի սոսկալի է :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾ .

Նօթներդդ գոգանար, :

“ Մի գոգանար, ,” .

Իմոյ ձեզի այ եօթներորդ պատուիրանքն սկսիմ պիտոր բացատրելու , որ մէկ երկու անգամով չի լմննար : Ուրեմն առաջ տեսնենք ինչ է գոգուածիւն ընելը , թէ Գողանար ըսելով թո՛ւ ինչ կարգիլէ , ինչ գէշ բան է գոգուածիւն ընելն , ինչ պատիժ կուտայ թո՛ւ գողութուն անգին . ետքը տեսնենք երբ մահուչափ մեղք կըլլայ գոգուածիւնը , և երբ ներելի : Գողն ալ ըսելն ուրիշի բանն տնիրաւարար իր կամքին գէժ առնելն է : Թէ որ տիրոջմէն ծածուկ առնուի նէ , գոգուածիւն կըսուի . իսկ թէ որ տիրոջը ձեռքէն բռնի կամ վախցրնելով առնուի նէ , կըսուի յափշտակուածիւն : Յայտնի է որ աս երկրորդ կերպն աւելի ծանր մեղք է . վասն զի ուրիշի բանն իր կամքին գէժ առնելէն ՚ի զառ , տիրոջն անձին ալ նախատինք ընել է՝ բռնուածիւն կամ սպառնալիք բանեցընելով . անոր համար աւազակներուն պատիժն աւելի ծանր է , թէ և գողցածնին քիչ բան ալ ըլլայ :

Ուրեմն թէ Գողանար ըսելով ինչ է այ արգելածը : Արգելէ թէ գողնալը և թէ յափշտակելն անիրաւարար ուրիշի բանը : Եւ որովհետեւ ուրիշի բանն իր կամացը գէժ քովերնիս պահելը նոյն մնասը կը բերէ տիրոջն՝ ինչ որ գողնալն , ուրեմն ան ալ կարգիլէ թո՛ւ թէ Գողանար ըսելով : Առանկ ալ որովհետեւ գոգուածեան չարութիւնը գողցուած բանին տիրոջն եղած մնասին վայ է , ուրեմն ինչ կերպով ալ անիրաւ տեղն ուրիշի վնաս մը հասցընելու ըլլանք , կամ զինքը շահէ մը զրկենք նէ , գոգուածիւն ըրածի պէս կըլլանք : խօսք հասկընալու համար . մէկն ուրիշի բանը չառնէր , բայց կը կտարէ կաւրէ կը փճացընէ . մէկն ուրիշի տնէն բան չի վերցընէր , բայց ասանը կրակ կուտայ . մէկն ուրիշի օտնը չի յա .

փրշտակեր, բայց չի թողուր սր շահեցընէ . աս ամեն
բաներն ալ կարգիլէ ԹԹ Բ Գոչաւար ըսելով :

Պէտք է որ հիմայ կենամ ձեզի ցընեմ որ գողութի
ընելը գէշ բան է և ծանր մեղք է . Հերթք է որ ամեն
մարդ ինք իրեն վրայ մտածէ, մեկէն կիմանայ ինչ մեծ
մեղք ըլլալը . « Իմա զմերձաւորին 'ի քէն », (ՍԻՐ .
ԸԳ . 18 .) Ո՛ր՛է որ սիրտը չիսխշայ երբոր ուրիշն իր բա-
նը գողնալու ըլլայ նէ , ու ծանր մեղք չիսեպէ ըրած
ֆեսալը . ուրեմն թէ որ ուրիշներուն մեղի ըրած ֆեսալը
մեղք կը սեպենք , պէտք է որ մեղք ըլլայ մեր ըրած
ֆեսան ալ ուրիշին : Մէյօր մեկուն գող կանչէ , կը աես-
նես որ ինչպէս գժարը կուգայ , անկէց մեծ նախաափնք
չես կրնար ընել իրեն : Ինչո՞ւ . վասն զի բնութիւննիս
ալ կը վկայէ գողութեան խիստ գէշ բան ըլլալն , ամ-
մենէն անտրգ և անուն կոտորող սխաեբրուն մէկը կը սե-
պենք գողութիւնը : Իրաւջընէ ալ նայիս նէ՝ որ ախտն
է որ այնչափ խառովէ ուրիշը , տակնուկոյ ընէ ընկե-
րութեան հանգիսան , ինչպէս գողութիւնը : Թէ որ
մէկն իր ունեցածին տէր չըլլար , ամեն վայրկեան վա-
խէր որ մէկը մէկալը գան տանեն պիտոր իր ունեցածը ,
ինչպէս կրնար խաղաղ ապրիլ աշխրջիս վրայ . պարտապ
կեցողներն՝ ախտաւոր մարդիկներն աւելի երջանիկ
կըլլային , վասն զի կրնային ուրիշի քրտինքովն ապրիլ .
իսկ գործունեայ առաքիլի մարդիկները թշուառ կըլ-
լային , վասն զի և ոչ իրենց քրտինքին՝ իրենց ախտաա-
նաջը պարտապ կրնային վայելել : Եւ ասկէց գիտէք ինչ
կը հետևեր . ամեն մարդ տեսնելով որ ուրիշն իր ու-
նեցածը կը գողնայ , ինքն ալ ուրիշինը կը գողնար , և
ամենկը մէկմէկու ունեցածն յափշտակելու կելլէին ,
հարկ կըլլար որ մէկմէկու հետ կուտէին , մէկզմէկ զար-
նէին սպաննէին , ոմանք ուրիշի բանն յափշտակելու
համար , ոմանք ալ իրենցը պաշտպանելու , և բոլոր
աշխարհքս գաղաններու անառա մը կը դառնար , մար-
դիկ գաղաններէն արջերէն առիւծներէն գէշ մեկզմէկ
սպաննելու ետակ կըլլային : Երկրի մը մեջ չորս հինգ
աւաղակ միայն ըլլան նէ , ան երկրին խաղաղութիւ-
նը կը վերնայ . գիշեր ցորեկ ամենը վախի մեջ կըլլան .
ուրեմն ինչ կըլլար . թէ որ ամենքն ալ գող աւա-
ղակ ըլլային : Անանկ է նէ , թէ որ գողութիւնն այս-
չափ թշուառութիւն կը բերէ մարդկային ընկերու .

Թեանը նէ, յայտնի է որ գէշին գէշն է և ծանր մեղք է :

Անոր տարակոյս չիկայ, գողութիւնը խիստ գէշ տխար է, և իր բնութենէն մահացու մեղք է, և անանկ մեղք՝ որ ուրիշ ալ ծանր մեղքերու մէջ կը ձգէ զմարդ: Տեսե՛ք Աքաթար Թագաւորն և Յեզարէլ Թագաւորն Նաբոլթին այդին առնելու համար ինչ անօրէնութի ըրին. խեղճ անմեղ մարդը զգարտութիւններով սպաննել տուին, օր. պէս զի ունեցածն առնեն: Ի՞նչ անօրէնութիւններ, ի՞նչ բարբարոտութիւններ, ի՞նչ արուեստներ չեն ընել արազակներն ուրիշին ունեցածն առնելու համար. անմեղ ճամբորդները, որոնք և ոչ կը ճանչնան և ոչ հետերնին առնելութիւն կամ Թշնամութիւն սուսեցեր են, կը զարնեն կըստաննեն: Տեսե՛ք գողերուն ըրած անօրէնութիւններն, ինչուան երբեմն ժամիր ալ կը մանեն, սրբազան բաներ ալ կը գողնան, սրբապօղութիւն կընեն, սրբութիւն գեօփնը կը Թափեն՝ սրբաաւփը գողնալու համար: Բայց կը վայելն գողացածնին. Աքաթարին և Յեզարէլին պէս կըլլան, Թէ որ անոնց պէս ալ չըստաննուին՝ ետքը ետքը կը բռնուին, բանտի մէջ կը փափան, կամ անարգաբար կախաղան կելլեն:

Հին եգիպտացիներն օրէնք մը ունէին որ տարին մէյո՛ր ամսն մարդ գատաւորին ճիշդ հաշիւ պիտոր տար ցընէր իր վիճակն, իր առուտուն, իր ժառանգութիւնը, իր տանը մէջ եղածն, իր ամսն ունեցածը. ու Թէ որ մէկուն քովը գողցուած բան մը գրանուէր նէ, գիտէք ինչ էր իր պատիժը. ձիուն պոչը կը կապէին զինքն ու գեօփնը քաշկրտելով կըստաննէին, ետքն ալ մարմինը գաշտի մը մէջ կը ձգէին որ կերակուր ըլլայ գաստաններուն՝ որոնց յափշտակութեանը նմաներ էր: Այնչափ ատելի էր ան հին ազգերուն գողութեան տխար որ, գողերն աշխրջէս վերցնելու և իրենց երկիրն ատ հրեշներէն մոքրելու համար՝ որ բնութեան նախաախնք են ու մարդկային ընկերութիւնը աակնուփայ կընեն, ասանկ սաստիկ օրէնք մը գրեթէին: Թէ որ մեր մէջն ալ ասանկ օրէնք մը ասանկ քննութիւն մը ըլլար, ո՛հ որչափ տներու մէջ գողութի բաներ կը գտնուէին, որչափ հագուստներ և ըստակներ որչափ կահ կարասի՝ որ վաճառականին առնելիքնուրան մէջը գրուած են, և առնողներուն հոգը չէ վճա.

բերու. որչափ ծառաներ ու բանուարներ որ վարձքերնին չեն առներ, վասն զի տէրերնին ունեցածն ունայնափութեամբ մտնելով անոնց վարձքը չի կրնար տալ: Քանիններ ալ կը գանուէին որ եկամուտ չունին, արուեստ չունին, չեն աշխատիր, ու աներնին ամեն բարիքով ընդուն է, կուտեն կը խմեն կը հագուին կը կապուին. ուրիկց ստակ գանալնին ան գիտէ: Ուստի որչափ ձիու պոչ կապելու մարգիկ կը գանուէին:

Բայց գողերուն պատիժը խիստ քիչ կըլլար, թէ որ մարմնուոր պատիժ միայն կրէին նէ. ալ գէշն ան է որ հոգևոր պատիժ ալ պիտոր կրեն՝ արքայութի գուրս իյնալով. վասն զի գողութիւնն ան մեղքերն մէկն է որ զմարդն արքայութենէ գուրս կը ձգէ, գժոխք կը խրկէ: Ատկայ սուրբ գիրքը շատ տեղ կը գուրցէ, բայց Պօղոս առաքեալն ըսածը հերիք է. կորնթացուց թողութին մէջ համբելու ատեն ան մեղքերն որ զմարդ կը զրկեն այրքայութենէ, կրսէ. «Մի խաղիք, ոչ գողք և ոչ յափշտակողք, զարքայութին անջ ոչ ժառանգեն», (Ս. Կորն. Կ. 10.) այսինքն ոչ գողերը, ոչ ուրիշ բանն յափշտակողներն, արքայութիւն չեն կրնար երթալ: Ուրեմն գժոխք կը թափին՝ սոսկալի բացերուն մէջ յաւիտեան տանջուելու: Եւ ի՞նչ բոցերու մէջ, կրսէ սուրբ Օգոստինոս. չէ թէ սովորական ուրիշ մեղաւորներուն կրակին պէս, այլ շատ աւելի տատիկ. վասն զի թէ որ քն աէրն մեր ընդհանրական գատաստանին գատապարտէ պիտոր կրակի մէջ էրելու անոնք որ իրենց սնեցածէն կարօտ եղողներուն չեն ասար, հապտ ի՞նչ կրակի մէջ էրին պիտոր անոնք որ ուրիշն ունեցածը կը գողնան կամ կը յափշտակեն: Հիմայ թող գան լսեն ան անգլաւներն որ կրսեն՝ պէտք է աչք բանալ ամեն մարդ կրցածը ձեռք ձգելու, ստակն ամենուն համար եզած է, խիստ բարակ մանողն անթի կը մնայ, և ասոնց նման իօւքեր: Դժոխքին մէջ պիտոր իմանան աս իօւքերուն ինչ ըլլալը: Թէ որ չիգողնալու հրամանն ան իր բերնովը տուած չըլլար նէ, կըրնային պատճառանք մը գանել. բայց ան է ըսողը ի գողնալ. կարեղ բան է որ մէկն աս աստիճան իր խղճմտանքը ծալէ:

Անածի է նէ, գողութիւն ընելը մահացու մեղք է միշտ, ամեն անգամ որ մէկը բան մը կը գողնայ՝ մահ.

հուշափ մեղք կը գործէ : — Չէ, միշտ մահու չափ մեղք չի գործեր, երբեմն ներելի մեղք կը լլայ գործածը : Իրաւ է որ գողութիւնն ըստ ինքեան մահացու մեղք է, բայց ամեն գողութիւնը չէ . թոյնի պէս է գողութիւնը . թոյնն ըստ ինքեան մահացու գեղ մըն է, մարդը կը մեռցնէ, բայց երբոր բաւական գոյացուութիւն ունենայ նէ . իսկ թէ որ մէկը խիստ քիչ առնելու ըլլայ, մեռցնելու չափ ուժ չունենար : Առանկ ալ գողութիւնն ըստ ինքեան մահացու է, վասն զի կրնայ մեռցնել գողցողին հոգին, բայց երբոր գողցածը բաւական բան ըլլայ, և ըրած գողութիւնը ծանր նիւթի վրայ ըլլայ . թէ որ թեթև նիւթի վրայ է, կամ խիստ քիչ բան է գողցածը, ներելի կը լլայ :

Ուրեմն գիտնալու համար որ գողութիւնը երբ մահու չափ մեղք է և երբ ներելի, պէտք է նայիլ որ ծանր նիւթի վրայ է թէ թեթև : Ուրեմն երբ ծանր է նիւթն, և երբ թեթև, հոս է գժուարութիւնը : Այնչափ մտածելու բաներ կան ասոր վրայ, այնչափ գիտելու պարագաներ, թէ գողցողին կողմանէ և թէ գողցուած բանին տիրոջը, թէ տեղոյն կողմանէ և թէ ժամանակին՝ այսինքն ուսկից և երբ գողցուած է, և թէ գողցողին գիտաւորութեանը կողմանէ, որ սուրբ Օգոստինոսին ըսածը կրսեմ, այսինքն շատ գժար ու շատ վտանգաւոր բան է որոշելն որ գողութիւնն երբ ծանր ու մահացու մեղք կը լլայ : Բայց որչափ կարելի է նէ լոյս տալու համար՝ պէտք է նախ աս կանոնը գնել որ որովհետեւ գողութիւնն ուրիշի փեսա ըլլալուն համար մեղք է, թէ որ փեսաը ծանր է նէ՝ գողութիւնն ալ ծանր ու մահու չափ մեղք կը լլայ : Եւքն ալ աս ծանրութիւնը պէտք է մտածել գողցուած բանին տիրոջը կողմանէ :

Շատ անարարներ քսանըհինգ զուռուշի չափ բան գողնալը՝ ծանր նիւթ կը սեպեն, գողցուած բանին տէրը որչափ ալ հարուստ ըլլայ : Հիմայ մեկէն ըսողներ կը լլան որ քսանըհինգ զուռուշն ալ ինչ պիտոր ըլլայ մէկ հարուստի մը մէկ իշխանի մը համար, անկէց ինչ փեսա կը լլայ տիրոջը : Բայց փեսան ազէկ հասկընալու համար՝ պէտքը չէ նայիլ միայն ան մարդուն հարուստ կամ իշխան ըլլալն, իր ան քսանըհինգ զուռուշին կարօտութիւն չունենալը, հապա պէտք է մտածել որ ան քսանըհինգ զուռուշովն երկու իրեք օր կարօ-

տութիւն ունեցող մը կրնար ապրեցընել. ուստի առ
փնասն ըստ ինքեան ծանր ըլլալով, մահացու մեղք կը
լայ գողութիւնը : Ուրեմն մտքերնիդ պահեցէք որ քա-
նըհինգ զուռուշի չափ գողնալը՝ նաև ունեոր մարդէ
մը, ծանր մեղք կըլլայ, և հերիք է գողցողը գժտիք
տանելու :

Բայց չիկարծէք որ ծանր մեղք ըլլալու համար պէտք
է միշտ որ գողցուած բանը քանըհինգ զուռուշի չափ
ըլլայ : Գողցուած բանին տէրն անանկ մարդ կրնայ ըլլալ
որ անկէց քիչն ալ հերիք է մահացու մեղք ըլլալու : Ու-
րեմն պէտք է չորս տեսակ անձինք բաժնել. անոնք որ
իրաււորն է հարուստ են, որ խիստ քիչ են. անոնք որ մի-
ջակ են. անոնք որ ոչ հարուստ և ոչ աղքատ են. և անոնք
որ աղքատ ողորմելի են : Հարուստներն, ինչպէս ըսի,
քանըհինգ զուռուշի չափ գողնալը՝ մահացու մեղք է -
միջակներն տասըհինգ զուռուշի չափ գողնալը սովո-
րաբար մահու չափ մեղք է. անոնցմէն որ ոչ ունեոր և
ոչ աղքատ են՝ տասը զուռուշ ալ գողնալը մահացու
մեղք է. իսկ անոնցմէն որ աղքատ ողորմելի են՝ զու-
ռուշ մըն ալ գողնալը մահացու մեղք է : Վասն զի առ
ըսած չափերս գողցուած ստըկին տէրերուն կողմանէ
մտածելով մեծ կը սեպուիին, անանկ որ կրնան անոնք
ծանր կերպով ատգոհ ըլլալ վշտանալ զայրանալ քաշած
փնասներնուն վրայ : Ինչու որ ամեն մէկին համար առ-
չափ ստակը մէկ օրուան ապրուստ կրնայ ըլլալ, ու բա-
ւական աշխատանքով կը վաստակուի. ուստի քաշած
փնասինն ալ բաւական ծանր կըլլայ՝ մահացու մեղք
սեպուելու առ փնասը տուողին :

Իսկ թէ որ գողցուած բանը խիստ պզտի բան է, զոր
օրինակ չորս հինգ փարայ, խնձոր մը, ողկոյղ մը խա-
ղող, և ասոնց նման բաներ, հասարակօրէն ներելի մեղք
կըլլայ. բայց կրնայ ալ մահու չափ ըլլալ : Նախ գող-
ցողին գիտաւորութենէն. զոր օրինակ մէկը պզտի բան
մը կը գողնայ, բայց թէ որ կարենար նէ՝ մեծը կը գող-
նար, ուստի սո չար բաղձանքովը կամ առ պզտի գո-
ղութիւնները շարունակելու գիտաւորութեամբը մա-
հացու մեղք կը գործէ ամեն տնգամուն : Երկրորդ-
ըրած փնասին ծանրութենէն, զոր օրինակ մէկը պզտի
հաց մը կը գողնայ, բայց հացին տէրը կամ ստակ չու-
նենալով կամ ան տեղն ան տանը հաց չիգտանելով ան-

Թի կը մնայ, եղաւ ծանր մշտա ու մահացու մեղք :
'Ամանապէս մէկը գերձակին ասեղը կը գողնայ անանկ
տեղ մը որ խեղճն ուրիշ ասեղ չի գտներ, չի կրնար
բանիլ ու հացը հանել. ասեղը պզտիկ բան մըն է իրաւ,
բայց եղած մշտաւ ծանր : Երբորդ՝ գայթակղու թեոն
կողմանէ, այսինքն երբոր մէկն ըրած գողութիւն ծանր
մեղքի պատճառ կուտայ. զոր օրինակ մէկը պարտեղի
մը մէջէն աղուսը ծաղիկ մը աղնիւ պառւզ մը կը գող-
նայ. գողցածը պզտի բան է, բայց գիտէ որ անոր սէ-
րը կամ խաթունն անէծքնէր պիտար տայ գողցողին,
սաստիկ կիրք պիտար ելլէ, այ գէմ խօսքեր պիտար հա-
նէ բերնէն, ինքը կըլլայ պատճառ ատ գայթակղու,
թեանը, ուստի մահացու մեղք կը գործէ : Եկուր նայէ
որ աս բաներուն խղճմտանք ընող չիկայ, և ոչ կը խոս-
տովանին, թէ և գիտին որ գողցած բաներնուն տէրը
կատղեր է, իրենց պատճառաւը մեղքեր եղած են :
Բայց թէ որ աս իրեք պարագաները չըլլան նէ, այս-
ինքն չար գիտաւորութիւն, ծանր մշտա, ու գայթակ-
ղութիւն, պզտի բան մը գողնալը մահացու մեղք չը-
լար :

Անանկ է նէ ան ծառան կամ ազախինն որ ամմն
օր տիրոջը համար ըրած ծախքերուն վրայ զուռուչ մը
վերագիր կընէ, ծանր մեղք չի գործեր. ան վաճառա-
կանն որ ամմն ծախած բաներուն չափը կամ կշիռքը
արամ մը պակաս կընէ, մահուչափ մեղք չի գործեր.
մէկն որ ամմն օր այգիէ մը երկու իրեք կուզ խաղող
կուտէ, ներելի մեղք է ըրածն, օրհնած շուր մը առ-
նելով կանցնի, հա՛ : — Ատանկ չէ. արգէն ըսի որ ատ
պզտիկ բաներով ալ մահացու մեղք կրնայ ըլլալ, բայց
աս ալ կըսեմ. երբոր ատ պզտի գողութիւնները վրայն
վրայ կուգան, ու ծանր մշտա կը հասցընեն տիրոջը,
ի՞նչպէս կրնան ներելի մեղք ըլլալ : Ամմն մարդ մէյուդ
իր վրայ մտածէ. թէ որ մէկն այսօր իրմէն իրեք չորս
գիարայ գողնար, վաղը տաստամերհինգ գիարայ, այ-
սօր պզտի բան մը, վաղն ալ ուրիշ պզտի բան մը,
ի՞նչ կըսէր, իրաւունք չէր ունենար զայրանալու, որով-
հետեւ նոյն բանն էր որ գողցողը քիչ քիչ գողնալու տե-
ղ՝ բոլորը մէկտեղ գողցած ըլլար : Մանաւանդ կրնամ
ըսել որ պզտի գողութիւններն աւելի վտանգաւոր են.
վասն զի աւելի գիւրին է պզտի բան մը գողնալը քան

Թէ մեծ . վասն զի պզտի բան գոյցոցը բանի տեղ չի-
գնելով ըրածը՝ կամաց կամաց ծանր մեղքի մէջ կիյնայ
առանց մտածելու . վասն զի պզտի գողութիւններ ստեղ
ընելովը՝ սովորութիւն կըլլայ իրեն գողութիւն ը-
նելը , և խիստ գժուարաւ կրնայ ետ կենալ : Մէկն
որ ամենին գողութիւն չէ ըրած , Թէ որ փորձութիւն
մը ունենայ մեծ բան մը գողնալու՝ հասարակօրէն չի
համարձակիր , կը խրտի . անոր համար գիտէք տատա-
նան ինչ կերպ կը բանեցնէ զինքը ծանր գողութեան
մէջ ձգելու : Արսկսի առաջ պզտի բաներու վրայ փոր-
ձել զինքը՝ ինչուան որ խրտիլն անցնի . երբոր մէյժը
գողութիւն ընելու կը վարժեցնէ , անկէց ետքը ծանր
գողութեան մէջ ալ գիւրաւ կը ձգէ զինքը . հերիք է
որ առիթը գտնէ , մէկէն ձեռք կերկրնցնէ , վասն զի
ունակութիւն եզած է իրեն գողնալը : Բայց ետքը ետքը
ի՞նչ կըլլայ ասանկներուն . Թէ որ բանտի մէջ կամ կա-
խազանի վրայ ալ կեանքերնին չիկորտընցնեննէ , խրդձ
մտանքնին գողութիւններով ծանրացած կը մեռնին ,
հոգինին կը կտորնցնեն : Մէյժը հարցնուիք ամեն
մեծ մեծ գողերուն և աւազակներուն որ ինչպէս ատ
ատտիճան անդգամութեան հասեր են . կը տեսնե՞ք որ
ամենքն ալ պզտի գողութիւններէն սկսեր են :

Թող տեսնեն ուրեմն հայրերն ու մայրերը որչափ
պէտք է աչուրնին բանալ զաւկըններնուն վրայ պզտի-
կուց , ու պատժել զիրենց երբոր պզտի բան մըն ալ
գողնալու ըլլան նե՛ , որպէս զի սաստիկ խրտում մը ու-
նենան գողութենէ : Շատ աւելի յանցաւոր են ան
հայրերն ու մայրերն որ զաւկըններնուն չար օրինակ
ալ կուտան , և ինչուան երբեմն կը յորդորեն ալ աս-
գիէն անգիէն բան վերցնելու . անգութ անողորմ
ծնողքներ , որ զաւկըններնին ալ իրենց հետ գժտիք կը
քաշեն կը տանին : Պզտի պատմութիւնով մը լճնցը-
նեմ . խարեբային մեկը , որ առուտուրի մէջ խարդա-
խութիւններ ընելով գողութիւններով առաջ եկած
էր , երբոր մեռնելու ատենը հասաւ՝ կանչեց նօտարն
որ կտակն ընէ . բայց ըսած խօսքերէն նօտարը կարծեց
որ խէկըր գլխէն գացած էր : Ասան զի կտակին մէջն
իբ հոգին ալ , կնկանն ալ , զաւկըներունն ալ սասա-
նային ժառանգութիւն կուգէր Թողուլ : Անեղ քա-
լել ուզեց նօտարն , ըսելով որ խէկըր գլխէն գացած

հիւանդին կտակը չանցնիր օրինաւոր չէ . բայց հիւանդն ըսաւ . խելքս վրաս է , մի տարակուսիր . սատանային թողուցածս՝ արգէն իրենն է . վասն զի իմ հոգեոյս շատոնց ակրած է ըրած գողութիւններու պատճառաւ : Կնոջս հոգին ալ սատանայինն է . ինծի մեղ սակից ըլլալուն և իր ունայնասիրութիւներովն իմ ըրած գողութիւններու պատճառ տալուն համար : Իսկ զաւկըներուս հոգին ալ սատանայինն է , վասն զի իրենց թողուցած բաներս իմս չեն , ուրիշներունն են , իրենք չեն կրնար ժառանգել , բայց գիտեմ որ ոչ երբեք պիտոր մտածեն անոնք տիրոջը գարձընելու , այլ ընդ հակառակն՝ իմ շար օրինակիս հեռակելով , իրենք ալ շարունակեն պիտոր գողութեան հետ ըլլալու : Աս սոսկալի խօսքերն ըսելով յուսահատաբար մեաւ : Թող առ պատմութենէս խրատուին հայրերն ու մայրերն ունեցածովնին գոհ ըլլալ , ինչ որ արգարութեամբ և իրենց ճակատն քրտինքովն որ կը վաստակին նէ՝ հերկք տեսել , զաւկըներնին ալ նոյն կրթութեամբը մեծցընել , ու գողութենէ հեռի բռնել , թէ որ չեն ուզեր որ ետքերնին գէշ ըլլայ , և յաւիտեան մեկմեկու անէնք տան գժոխքը . ուսկից Թժ պահէ ամենընդիս ալ :

ՅԱՐԴԱՐԱԿ ԾԾԱ .

Աղտաբներու և գեղայիներու ըսած
 գողախեանը վրայ :

Ս) Ե որ աշխրոյքիս վրայ ան գողերը միայն ըլլային՝ որ աները խանութները կը մտնեն , ճամբան կամ ժամերու մեջ մարդուն վրային ստակ կամ ուրիշ բան կը գողնան , կամ մէկուն մէկային վրայ կը յարձընին՝ ունեցածը կը յափշտակեն , կրնայինք գոհ ըլլալ քրտասունէից մեծ մասն Եյ եօթներորդ պատուիրանքը պահելուն վրայ , վասն զի ան տեսակ գողերը քիչ են և ետքը ետքը կը ճանչցուին : Բայց գէշն ան է որ ուրիշ անթիւ անհամար ծածուկ գողեր կան՝ որ չեն ճանչցուիր , որոնք ազատ համարձակ ուրիշներուն բանը կը գողնան :

հազարումէկ անիրաւ կերպով, գրսուանց լաւ մարգիկ ու գողերուն թշնամի կը սեպուին, բայց իրենք ամենէն վարպետ գողերն են, և ամեն գողերէն ալ փնասահար. վասն զի ուրիշ գողերէն մարգ կրղգուշանայ, բայց ասոնցմէն զգուշանալն անկարելի է: Աս ամեն գողերուն վրայ զատ զատ յորգորակներով պիտի խօսիմ, ցընեւ ըով իրենց գողութեան անօրէն հնարքները. բոլորն ալ չիկրնամ նէ՛ գսնէ գլխաւորները, որոնցմով ուրիշներուն կը փնասեն. որպէս զի խելուքնին գլուխնին ժողվին, իմանան որ գողութիւն է ըրածնին, և այ կօթներորդ պատուիրսնքին գէմ որ կրսէ քի գուշուար:

Ամենէն առաջ աչքի եկողները՝ խեղճ ողորմելի աղքատներն են: Ինչ կսւղես որ ընենք, կրտեն, կերակուր չունինք, հագնելք չունինք, պէտք է որ ապրելու համար գողնանք, հարկը գողութիւն ընել կուտայ մեզի: —

Ար ցուիմ վրանիգ խեղճ աղքատներ, բայց մտիկ ըրէք, պէտք է որ ճամարտութիւնն ըսեմ ձեզի: Իրաւ ուրիշի բանն առնելը գողութիւն ընել չըլլար. թէ որ մէկն անօթութենէն մեռնելու վտանգի մէջ ըլլայ, և ուրիշ ճար չիգտնէ կեանքը պահելու. ան ատենն իրաւ՝ ուրիշի բանը կրնայ առնել որչափ որ հերիք է իր կեանքն ապրեցընելու. վասն զի տնանկ ատեն մէկն իրաւունք չունի ըսելու իրեն որ ինչո՞ւ իմ բանս առիր, թէ որ ինքն ալ նոյն վտանգին մէջը չիգտնուի: Աս գիպուածին համար է որ կրսէ առակը՝ “հարկն լուծանէ զօրէնս. հարկաւորութեան ատեն ամեն բան հասարակաց է, այսինքն երբոր մէկգիէն հարկը կրտիպէ, մէկսլ գիէն ուրիշ ճար չիկայ ապրելու, ան ատենը գողութիւն չէ ուրիշի բանն առնել, բայց մշտ հատուցանելու գիտաւորութեամբ, թէ որ առնողը բոլորովին աղքատ չէ ու կրնայ ետքը հատուցանել: Աս գիպուածէն գուր ուրիշ պատճառ չի կրնար ըլլալ որ ուրիշի բանն առնելն արգարացընէ: Ուստի միգք է ուրիշի այգիէն երթալ պտուղ վերցընել, ծառերը կարտել տանիլ, խոտ հնձել, ցորեն և ընդեզէն ժողվել տանիլ, պատճառանքներ ալ գտնելով՝ ըրած գողութիւննին արգարացընելու: Ինչպէս լսեցի որ աղքատ կնկան մէկն արտի մը մէջէն ինկած հասկերը ժողվելու թող չիտալնուն համար՝ ժողված ցորենին կապոցներն

իրեն իրաւունք սեպեր է տանելու : Իրաւ է որ երկրին տէրերը պէտքը չէ առ ազահու(թիւնն ընեն, իեզճ աղքատներուն վրայ ողորմելու է, անոնք ալ պիտոյր ապրին, ինչպէս սուրբ գիրքն ալ կրտէ որ հնձելու առեն ինկած հասկերը թողուն աղքատներուն. « Զանկեալն 'ի հնձոց քոց մի ժողովեացես, այլ աղքատին և պանգրեալին քում թողուցուս զայն », (Ղեւ. իբ. 23 :) Բայց մի առեւր է ուրիշներուն ալ առ իրաւունքն որ՝ երբոր երկրին տէրը պատճառ մը ունենայ թող չխաւուռնէ, չէ թէ միայն պահանջեն՝ այլ նաև երթան ցորենին կապոցներն ալ վերցընեն : Արիկայ խօսքին տեղն եկաւ որ ըսի. բայց մեր առջի խօսքին դառնալով, ամենին հարկ մը չի կրնար ըլլալ որ մէկը պարենավաճառին երթայ բան գնելու, և կրնայ նէ՛ խանութին մէջէն բան վերցընէ, կամ բազմութեան մէջ առանց վճարելու առնէ քալէ. հարկ մը չի կրնար ըլլալ որ ծառան կամ աղախինը տանը մէջէն կրցածը վերցընէ. հարկ մը չի կրնար ըլլալ որ լուացք ընողը ձերմակեղէններուն մէջէն շապիկ կամ թաշկինակ վերցընէ, և կորուսեցաւ ըսէ : Ասոնք և առնց նման բաները բոլորն ալ գողութիւն են, այ պատուիրանքին դէմ են, ու թէ որ գողցած բաներնին ծանր նիւթի չափ է նէ՛ մահու չափ մեղք են : Վասն զի թէ որ ամմն աղքատ՝ ամմն կարօտ մարդ՝ իրաւունք ունենար ուրիշին իանն առնելու նէ, աշխարհքս գողերով կը լեցուէր, չէինք գիտնար ինչպէս ունեցածնիս պահել :

Ուրիշ ճշմարտութիւն մըն ալ ան է որ բարի քրիստոնէին, բարեպաշտ և երկիւղած մարդկանց, ամ չի թողուր որ տարելու հարկաւոր եղածը պակսի. սուրբ գիրքն է ըսողը. « Մանուկ էի և ծերացայ, և ոչ տեսի զարգար արհամարհեալ, և ոչ զգաւակ նորա թէ մուրանայ հաց », (Սղմ. լի. 25 :) Թէ որ առողջ են նէ, սրը մէկ կերպով որը մէկալ կերպով, որն առ արուեստն ընելով որն ան, կաշխատին իրենց ու զաւկընեղնուն հացը կը գտնեն : Իսկ թէ որ ծեր են, հիւանդ են անկարող են, ամ զիրենք ձեռքէ չի թողուր, անանկ կրնէ որ ուրիշները ողորմին՝ իրենց ապրելու համար հարկաւոր եղածը ասն. և իրենք ալ բարեպաշտ ըլլալով այնչափովը գոհ կրլան, առաքեալին ըսածին պէս. « Ունիմք կերակուր և հանգերձս, և այնու շատասցուք »,

(ա. ՏԻՎ. Կ. 8.) Իրաւ՝ քիչ մը նեղութիւն կը քաշեն, բայց առ նեղութիւնն իրենց կօզնէ աւելի գիւրաւ արքայութեան հասնելու: Իսկ Թոմէ չիվախցողներն, անոնք որ գողութեամբ և յափշտակութեամբ կուզեն ապրիլ, ինչ զարմանք թէ որ երբեմն ան սաստիճան ողորմելութեան կը հասնին որ հարկաւորնին ալ չունենան ապրելու: Աստուծոյ նախախնամութեանը սովորական ճամբան է ասիկայ որ աներնին անէծք մտնէ, ու մնայ աներնուն մէջն՝ ինչուան որ ասնը փայտերն ու քարերն ալ ուտէ լինցընէ, ինչպէս Զաքարիա մարգարէին բերնովը կըսէ. « Այդ են անէծք... և հանից զգա, և մոցէ ՚ի ասունս գողոց... և բնակեսցէ ՚ի մէջ ասն նոցա, և վախճանեսցէ զփայտ նորա և զքարինս նորա », (ՁԿ. Ե. 4.) Ու թէ որ երբեմն չի գար աս անէծքը գողերուն վրայ, ու կը տեսնենք որ իրենց բաները կը յաջողին նէ, նշան է որ իրենց պատիժն անգին պիտոյր ըլլայ, շատ աւելի սաստիկ աս աշխրբքիս պատիժներէն:

Գողութիւն է անոնց ըրածն ալ որ ազքաա չեն, ու ազքաա ձեանալով մէկէն մէկալէն ողորմութիւն կը մուրան: Հերիք է որ մէկն ողորմութիւն ուզէ տալ, մէկէն ամմնքը կը վազեն աւնելու. կարօտութիւն ունեցեր են՝ չեն ունեցեր: Դան որ իրենց ապրուստն ունին, պահցու բան ալ ունին, այսու ամմնայնիւ մէկէն մէկալէն ողորմութիւն կը մուրան, սաակ կը գիզեն. անանկ մուրացկաններ եղած են որ մեռնելու տաննին հազարներ թողուցեր են, ինչուան ետքը մուրացկանութեամբ ապրելով: Ասիկայ գողնալ է ողորմութիւն տուողներէն, որոնց գիտաւորութիւնը կարօտ եղողներուն առ է. ասիկայ ուրիշ ազքատներէն գողնալ է, վասն զի ողորմութիւն տուողներն անկարօտ մուրացկաններուն առլով՝ չեն կրնար առ իրաւջնէ կարօտ եղողներուն: Սուրբ Անտոնինոս Փլորենտիոյ արքեպիսկոպոսն իմանալով որ մուրացկաններէն երկու հոգի հարիւր հազար զուռուչի տէր էին, առաւ ունեցածնին, ու խեղճ աղջկներու օժիտ տուաւ որ կարգուին, և ան երկու մուրացկաններուն ապրուստն իր վրան առաւ ինչուան իրենց մահը:

Նմանապէս գողութիւն է անոնց ըրածն ալ որ կրնան իրենց աշխատանքովն ապրուստնին գտնել, ու չեն ու-

զեր աշխատիլ աւելի անուշ կուգայ իրենց մուրացկանութեամբ ուրիշի կանըկէն ապրիլ, ուրիշներուն քրտինքն ուտել: Աս ալ հերիք չէ, կոյր կը ձևանան, կազ կամ հիւանդ կը ձևանան, որպէս զի խաբեն ուրիշներն և աւելի ոգորմութիւն ձեռք ձգեն:

Գոգուծիւն է ան ծառաներուն և ազատիներուն ըրածն ալ որ տէրերնին իրենց կը վճարէ աս կամ ան ծառայութիւնն ընելու, և իրենք պարտապ կը կենան, խազի և գրօսանքի կանցրնեն ատեննին, ու չեն հասնիր պարտքերնին ընելու: Ասանկ ալ աւուրչեքով բանողներն որ վճարքն ամբողջ կառնեն, և իրենք բոլոր օրը չեն աշխատիր. քանի որ տէրերնին հոն է կը տեսնէ՝ բանի հետ կըլլան, տէրերնին հեռացածին պէս՝ խօսելու խաղալու խնաւալու կանցրնեն ատեննին:

Գոգուծիւն է անոնց ըրածն ալ որ երկիրներու անասուններու վրայ կաշխատին, տէրերնուն հետ գաշինք ունին՝ բերքին կէտը կամ իրեք մասին մէկն ատենելու, և իրենք անով գոհ չեն ըլլար, հազարումէկ հնարքներ կը բանեցընեն իրենց մասն եւեկընելու, և աշխատանքնին քիչցըննելու. երկիրն աւրուեր է, անասունները մեռեր են, հոգերնին չէ: Երբեմն ալ կը թողուն որ անասուններն ուրիշի երկրին վրայ երթան արածօսին:

Աղէկ նային կնկտիք ալ որ ինքիր գլխնուն ծախք չընեն, ասնը բաներուն չիմօտին: Կան որ՝ հարս եղածնուն պէս կը կարծեն որ իրենց երկանն ունեցածին տէր եզան, առանց իրեն հրամանին կառնեն կուտան տանը բաները: Ասիկայ ալ տեսակ մը գոգուծիւն է. իրաւ երիկ մարգիկ կան անանկ ագահ որ տանը պէտք եզած ծախքերն ալ չեն ըներ. ան ասանը հարկ կըլլայ որ խեղճ կնկտիք քիչ մը տէրութիւն ընեն հարկաւորը հոգալու, և գրսեցոց առջին տանը պատիւն ալ պահելու համար: Բայց որովհետեւ աս բաներուս մէջ շատ գիւրաւ կրնայ մանեկ փառատիրութիւն անայնասիրութիւն և ասոնց նման կըբեր, լաւ է որ միշտ խոհեմ մարդկանց՝ մանաւանդ խոտտովանահօր խորհրդովը վարուին: Սուրբ գրքին պատմած Աբիգեային օրինակը խրատ կրնայ ըլլալ իրենց որ ինչպէս տեղուանք տէրութիւն կրնան ընել տանը բաներուն: Իր երկիր Նաբազ գէշ բնութիւն ունեցող մարդ

մըն էր, ու բարկացուցեր էր Դաւիթ մարդարէն, անանկ որ Դաւիթ քառասուն զինուորով մըան կուգար զինքն սպաննելու: Ան ասեմն Աբիգեա էրկանը բան մը չքսած՝ ջորիներ բեանաւորեց հաց գինի միս և ուրիշ բաներով, ելաւ Դաւիթ գիմացը գնաց, ոտքն ինկաւ, Թողաւթիւն խնդրեց իր էրկանն ըրած ապերախառութեանն, ու տարած ընծաներովը սիրան առաւ, էրկանը հետ հաշտեցուց զինքը: Ասանկ ալ կնիկ մը իր էրկանն աղէկութեանը համար, էրիկը մեղքէ հեռացընելու՝ գարձի բերելու համար կրնայ ինքիրեն ծախքեր ընել. վասն զի էրիկ մարգիկ կան որ, իրենց կնկանէն յորգորանք մըն ալ լսելու ըլլան նէ՝ գուն քու կտորք նայէ, իմ բաներուս մի խաանուիր կբան: Ասանկ էրկան հանգիպողը կրնայ իրեն համար ողորմութիւն ու պատարագուց տալ, որպէս զի Խծ շնորհք ու լոյս տայ իրէն: Ասանկ ալ ագահ էրկան հանգիպողն երբեմն երբեմն էրկանը քսակէն ողորմութիւն կրնայ ընել ալ քսաներուն:

Գողութիւն է ան զաւկըններուն ըրածն ալ որ հօրերնէն մօրերնէն ծածուկ՝ անէն ստակ կամ ուրիշ բան կը վերջընեն. վասն զի ինչպէս սուրբ ագուինացին կբաէ, Թէ և ետքն ամմնն բան իրենց ժառանգութիւն պիտի մնայ, բայց քանի որ հայրերնին ողջ է՝ տէր չեն տանը բաներուն: Ուստի պարտըկան են առածնին վճարելու. իսկ Թէ որ առանձին վաստակ մը չունին որ վճարեն, ժառանգութիւնը՝ բաժնելու ասեմն՝ պարտըկան են իրենց բաժնէն հանելու ինչ որ առաջուց առած են: Ասանկ ալ երբոր հայրերնին հարկաւոր բաներու համար ստակ կուտայ իրենց, զոր օրինակ գիրք գնելու, ուսում սորվելու, հագուստի և այլն, և իրենք զբոսանքի կամ ուրիշ բաներու կը բանեցընեն, գողութիւն է ըրածնին:

Գողութիւն է նաև գողունի բաներ գնելը. վասն զի գողցուած բանը մըշտ տիրոջն է, մեկը չի կրնար գնել կամ քովը պահել: Նմանապէս խաղի մէջ վաստակած ստակն անանկ ազոցմէ, որ առանց հօրերնուն հրամանին կը խաղան: Չի զօրեր ըսելն որ Թէ որ ինքը վաստակէր նէ՝ ստակ կաանէր, ուրեմն ևս ալ իրենը կաանեմ. վասն զի ինքն ալ անիրաւութիւն ըրած կըլար, պէտք էր որ ևս տար իր վաստակածը. Թէ որ չես ու-

զեր կորսնցընել նէ , մի խաղար ստեղծով : Ասանկ ալ ստեղծով խաղալու ասեն խարդափսուծիւն ընողներուն վաստակը գողութիւն է . ինչպէս անոնցը որ առաջուց խաղի թղթերուն վայ նշան գրած են , կամ աչք ընելով կիմաջընեն մէկմէկու՝ ուրիշի ձեռքն եղած թղթերն , և ասոնց նման խաբէութիւններ :

Գողութիւն է անոնց ըրածն ալ որ ստակ կամ ուրիշ բան մը կը գտնեն ճամբու վայ կամ ուրիշ տեղաց նէ , տէրը փնտըւելու տեղն՝ իրենց կառնեն , բազմ ունեցայ ըսելով : « Գիտնան , կրսէ սուրբ Հերոնիմոս , որ գտած բաներնին իրենց առնելը՝ գողութիւն և յափըշտակութիւն ընել է » : Սուրբ Օգոստինոս ալ կրսէ . « Բան մը գտար ճամբէն , գողութիւն կրնես՝ թէ որ տիրոջ յիտաս նէ » : Եւ ետքը պատմութիւն մըն ալ կը պատմէ աս բանիս վայ , որ Միլան պատահեր է՝ ինքը հոն եղած ատենը : Պրոսկոզոս անունով աղքատ մը քսակ մը լեցուն ոսկի գտեր է . բայց առանց ստատանային փորձուծեանը տեղիք տալու , առանց շահասիրութեան , մէկէն քաղցին պատերուն վայ թղթեր կուղցեր է որ ով որ ստակ կորսնցուցեր է նէ՝ գայ , կորսնցուցած ստեղին նշանները ապ , թէ որ իրեն նէ գտած քսակը նէ՝ առնէ : Կորսնցընողն իմացածին պէս՝ կը վազէ կուգայ Պրոսկոզոսին , ու ոսկիներուն թիւն և անունը , քսակին ձևն ու նիւթն ըսելով , ուրախութեամբ կառնէ իր ստակը . բայց իր երախտագիտութիւնը ցցընելու համար՝ ասանին մէկը Պրոսկոզոսին կուղէ տալ : Անիկայ չուզեր առնել , ինքը նորէն կուղէ տալ . ու Պրոսկոզոս քանի մը անգամ հրաժարելէն ետքն , երբոր կը տեսնէ որ ստեղին տիրոջ գծալը կուգայ շտանկելուն համար , կընգունի առած պարգևն , և աղքատներուն կը բաժնէ : Տեսա՞ք ինչ պէտք է ընել երբոր կորսուած բան մը կը գտնէք նէ . պէտք է ամեն լանց ընել տերը գտնելու և իրենց տալու , առանց բան մը պահանջելու իրմէն . զասն զի մարդ իր պարտքն ընելուն համար , վարձք չի կրնար պահանջել : Իսկ թէ որ տէրն ուղէ պարգև մը ընել նէ , ան ատենը կրնայ առնել :

Հապա ինչ ըսեմ գերձակներուն՝ որ կորած լութերնուն աւելցած կտորուանքը գրեթէ միշտ իրենց կառնեն . գողութիւն չէ ըրածնին : Ի՞նչ ըսեմ երբոր

վեր 'ի վերոյ կը կտրեն , և աղէկ կարողէքի գին կառնեն . Բնչ ըսեմ երբոր լաթը ծախողին հետ խօսք կը գնեն , ու սովորական գինէն աւելի կը վճարեն , որպէս զի ետքն իրենց պարգև մը տայ : Ասմնք ամենն ալ գոլաթիւն են :

Ասոնցմէն կրնաք շարեւ կտաւ գործողներուն խարգախուածիւնն ալ որ գերձանք կամ մտաբար կը փոխեն , աղէկը կառնեն՝ գէշը կը գնեն . կօշկակարներուն ալ որ գէշ կաշի կը գնեն , գէշ կը կարեն , և աղէկի գին կառնեն . հիւսանցն ալ որ շիցամբած տախտակ կը բանեցնեն , աղէկ տեսակ տախտակի տեղ՝ գէշը կը գնեն , կտոր տախտակը բաւեցրնելու տեղ՝ ամբողջը կը կտրեն , աւելցուք տախտակներն իրենց կառնեն , և ամբողջի վճարը կը պահանջեն . գարգիններուն ալ որ բանեցուցած երկաթը նորին տեղ կը կլեցնեն , երկորդաճիւղն կամ սուտ բանալիներ կը շինեն , երկու իրեք փայ երկաթ հերիք եղած տեղը՝ հինգ վեց կը գնեն , որպէս զի ծանր դայ և աւելի վաստղկին . որմնագիրներուն ալ որ ուշ կրակսին բանելու և կանուխ կը գաղրին , պարտազ կը կենան ու խօսելով կանցրնեն տփենին , և աւուրչէքնին ամբողջ կառնեն . ազորեպաններուն ալ որ խեղճ ազգասներուն ցորենը կը փոխեն , կամ ալուրը կը պահեսեցրնեն՝ մեկ մասն ազորիքին մէջը թող տալով . հացագործներուն ալ որ կշիւքը պահատ կրնեն , կամ քիչ կեփեն որ ծանր դայ , կամ ուրիշ ալուր կը խառնեն մէջն , ու հազարումէկ ուրիշ խարգախուածիւններ , որ բոլորն ալ գողութիւն են , և արքայութենէ կը զրկեն ընողները . “ Ոչ գողք և ոչ յափրչտակողք , զարքայութիւնն Եյ ժառանգել ոչ կարեն ” :

Աս օրուան համար այսչափը հերիք է . բայց գողերուն թափօրը գեռ չիմընցաւ , ուրիշ տնգամներ ալ եկէք որ տեսնէք գեռ որչափ ուրիշ գողեր ալ կան որոնք արգար մարգկանց կարգը կը սեպուին , որ տեսնէք որչափ քրիստոնեաներ առ տեսակ գողութիւններով կը գառապարտուին :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾԲ .

ԽԵԼ ԴԵ ՈՐԻՆ ԳԵՍԱԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՐԾԻ
ԳՈՂՈՒԹԻԱՆԸ ՎՐԱՅ :

Կորէն այսօր եօթներորդ պատուիրանքին գէմ ե-
զած մեղքերու վրայ խօսելով, պէտք կը լլայ որ ձանձ-
րաբ՛ բայց հարկաւոր ցանկ մը շինեմ տեսակ տեսակ
գողութեան հնարքներու . որպէս զի ամեն արուես-
տաւոր որչափ ալ շար օրինակներ ունենայ , որչափ ալ
անիրաւութիւնը սովորութիւն եղած ըլլայ իր արուես-
տին մէջն , ինքը ձանձնալով որ գողութիւն է՝ զգուշա-
նայ ընելէն :

Գողութիւն է վաճառականներուն ըրածն ալ որ շա-
քարին մէջն ալ ուր կը խառնեն , ազնիւ խահուէին հետ
հասարակը կը խառնեն : Գողութի է մամ ծախողներուն
ըրածն ալ որ մեղքամոմին մեջը ճրագու կը խառնեն .
նեղհարարներունն ալ որ սուա գոյնն իրաւի տեղ կը
կընդունեն , քիչ մը առենէն կաւրուի . սակերիչնե-
րունն ալ որ հասարակ սակին և արծաթն ազնիւ տեսա-
կին տեղը կը բանեցընեն , և ազնիւին գինը կը պահան-
ջեն . որսորդներունն ալ որ ուրիշի վարուցանը կը կոխ-
կըռտեն , կամ թուչուն որսալու տեղը՝ պարտէզներուն
պատուին , այգիներուն խաղողը կորսան . գինի ծախող-
ներունն ալ , կամ ծախողներունն ալ որ մէջը ջուր կը
խառնեն . մտավաճառներունն ալ որ մեռած անասուն-
ներուն միտը մորթածի տեղ կը ծախեն , կամ ուզած
մարդիկներնուն աղէկ միս կուտան առանց սկզբի , ու-
րիշներուն գէշերը կը քշեն նոյն գնով , կամ կիսուայի-
կէս սոկորով . ասոնք ամենքն ալ եօթներորդ պատուի-
րանքին գէմ կընեն :

Գանդ պաշտօնատէրներուն ու գործակալներուն :
Անոնք որ մաքսի վրայ են , ու մեկէն մեկալէն բարի ձեռք
առնելով աչք կը գոցեն մաքսէն բան փախցընողնե-
րուն . անոնք որ տէրութենէ յանձնուած գործք մը
պիտոր ընեն , և երկու իրեք օրուան տեղը՝ տաս տասնը .

հինգ որ, ամսուան մը տեղը՝ տարի մը կանչընեն, պարագ ծախք ընել կուտան աէրուութեան. անոնք որ տէրուութեան շինուածքներն աւելի գնով վրանին առնելու համար՝ պարգև կուտան վերահացուին, ու վրանին առնելէն ետքն ալ չափողին ու քննողին կաշառ կուտան որ իրենց կողմը տաշէ. ասոնց ամենուն ըրածն ալ գողութիւն է: Հապա որբերու, որբարիներու, ժամերու, եզրայրութիւններու, գալրոցներու, հիւանդանոցներու և ասոնց նման անտեսութի կամ գործակալուի ընողները վասնզի մէջ չեն գազուի ընելու: Սուրբ գիրքը կրօն որ ձիւթի մտեցողը կը պլլըշարդուի. «Որ մարմնայ ՚ի ձիւթ շաղախեացի», (ՍԻՐ. ԺԳ. 1:) Այն, որչափ որբերու հայրութի ընելու տեղը՝ մտքի վրայ կը նստեցընեն զիրենք. որչափ ժամերու և հիւանդանոցներու և կամուաները կը պահեսցընեն իրենց անհոգութիւնը. հաշիւներու վերագիր կընեն կերպ կերպ պատճառանքներով: Գիտէք ասոնք ինչ տեսակ գողութիւններ են, բանագրանքի մէջ կը ձգեն զմարդն, և այն անէծքն ասանկներուն առնը կը մտնէ ինչուան որ կործանէ. «Այդ են անէծք. . և մտցէ ՚ի տունս գողաց, և բնակեացէ ՚ի մէջ ասն նորա, և վախճանեացէ զնա», Գա. նի՛ քանի ասանկ աներ տեսանք, որոնց հիմայ հետքն ալ չիկայ, սաղմոսին ըսածին պէտ. «Անցի, և ահա ոչ էր. խնդրեցի, և ոչ գտաւ տեղի նորա», (Սը՛. ԼԳ. 36.)

Ինչ որ ժամերուն հիւանդանոցներուն անտեսութիւնը վրայ ըսի նէ, համեմատաբար ամեն գործակալներու և անտեսներու վրայ ալ պէտք է իմանալ: Անանկ ծոյլ և անհոգ գործակալներ կան որ հերիք է իրենց ամբողջէն առնեն, ազէկ ուտեն խմեն, արիշ բան փոյթերնին չէ: Կան ալ որ անով ալ գահ չեն ըլլար, մէյր սա բանը՝ մէյմը ան բանը կառնեն կերպ կերպ պատճառանքներով. մանր բաներ են ըսելով. բայց մանր բաները մէկտեղ գալով խոշոր կըլլան: Կան ալ որ գինին ու ցորենն աժան գնով կը ծախեն, գնողին հետ խօսք գնելով. և անոր ըրած շահին մասնակից կըլլան. կան ալ որ տէրւորուն ստակն իրենց համար կը բանեցընեն, ձեացընելով որ գեռ վարձուորները չեն վճարած: Կան ալ որ իրենց պարգև չիտրկող վարձուորներն, այսինքն որոնք որ հաւ հաւ կիթ պանիր կամ ուրիշ ընծա

նէր չեն խրկեր իրենց՝ տարեգրիւուն նէ, թէ և ազէկ վճարող ազէկ բանող վարձուարներ ըլլան՝ կարճըկեն, և անոնց անդն առաւ պարգև խրկողները կը գնեն : Չէ թէ գործակալ մը միայն . այլ նաև ինչ և իցե պաշտօնատէր որ պարգև կընդունի՝ արգարութիւն սիրող մարդ չէ . պարգևը զինքը կը կուրցընէ . իր պաշտօնն ազէկ չընէր : Անոր համար ԹԹ կը հրամանէ որ պարգև չառնեն . « Մի՛ առնուցուն կաշառս, քանզի կաշառ կուրացուցանէ զաչս իմաստնոց » . (Ք . Օրին . ԺԳ . 19 :) Իսկ թէ որ հաշիւներին ալ այլայլելու ըլլան, և աւետարանին ըսած անտեսին պէս՝ հարուրին տեղն ու թասուն գրեն՝ յիսունին տեղը քսանըհինգ, և եւեթուցը վար ինընցընելու ըլլան նէ, ալ գողութիւնը լրման կըլլայ :

Քիչ մըն ալ ունեւորներուն և ազնուահասն արուեստաւորներուն ու պաշտօնատէրներուն վրայ աչուընիս գարձընենք : Ունեւորները միշտ ծառաներնուն ու գործակալներնուն անհաւատարմութեանը վրայ կը գանգըտին, ու կուզեն որ քարոզիչներն անոնց ըրած գողութեանը գէմ խօսին : Բայց իրենց մէջն ալ չէ՛ն գրանուիր գողեր . ո՛ր գեշերը կը գտնուին . « Որ քարոզես չգողանալ, գողանաս » . (Հ . ք . 21 :) Գողութիւն չէ՛ անոնց ըրածն ալ որ բանուորներուն վարձքը կը կտրեն կամ առենին չեն վճարեր . գողութիւն չէ՛ որ ազքըտին գէմ անիրաւ գատ կը բանան, գիտեն որ չի կրնար գիմանալ, և ասանկով ձեռքէն կտանեն կամ տունը կամ երկիրն՝ ինչ գնով որ կուզեն : Գողութիւն չէ՛ որ ուրիշի պզտի փոխ մըն ալ չեն տար առանց շահ պահանջելու : Գողութիւն չէ՛ որ ուղածնին գնելէն ետքը՝ ասրիներով կուշացընեն վճարքը վաճառակաւնին : Ասանկներուն ըրած գողութեանը համար է սուրբ գրքին ըսածն որ ինչպէս վայրենի էշն առիւծին կերակուր կըլլայ, ասանկ ալ ազքատը հարուստին . « Որոտ առիւծուց յիւք անապատի, որպէս և ճարակ մեծատանց ազքատք . (Սի . ԺԳ . 23 :) Անուանի քարոզիչ մըն ալ ազքատներուն ըրած գողութիւնը մեղուներուն ըրածին կընմանցընէ, իսկ հարուստներուն ըրածն արջերուն ըրածին : Մեղուները ծաղկըներուն հիւթը կը ծըծեն՝ իրենց մեղքը շինելու համար . բայց արջը մեղրին խորիսին ամբողջ կը յափշտակէ կը կըլլէ, որչափ ալ խեղճ մեղուները բզկան : Ասանկ ալ հարուստներուն

մէջը կը գանուին ոմանք, ամմնէքը չէ, քաւ լիցի, խողճ՝ մտանքաւարներ ալ շատ կան . բայց կը գտնուին ոմանք՝ որ աղքատներուն հետ անանկ կը վարուին : Ասոնց նման էր աւետարանին ըսած հարուստն որ մեռածին պէս՝ աչքը գծոխքը բացաւ . « Մեռաւ մեծատունն , և ՚ի գծոխս ամբարձ զաչս իւր յերկինս , , . (Ղ . ԺԳ . 22) :

Բայց ասոնք թողունք , ու պաշտօնատէրներուն և ազնուական արուստաւորներուն ըրած գողութիւնները անանկնք : Ասոնց ամմնաւն համար ընդհանուր կանոն է՝ իրենց արուեստին իրենց աստիճանին հարկաւոր եղած գիտութիւններն ունենալ , ինչպէս սուրբ Ագուինացին կրօնէ , և ինչպէս որ բնական խելքն ալ կը ցցընէ , որպէս զի իրենց արուեստը կամ պաշտօնը կարենան աղէկ ընել : Երկրորդ ընդհանուր կանոնն է՝ ամմնն ջանք ընել պարտքերին կատարելու : Ուստի որ և իցէ ազնուական արուեստի մը կամ պաշտօնի մը տէր եղողը , զոր օրինակ քժիշկ մը , վիրաբոյժ մը , գեղավաճառ մը , դատաւոր մը , փաստաբան մը , յօտար մը , վարժապետ մը , քարոզիչ մը , խոստովանահայր մը , ժողովրդապետ մը , եպիսկոպոս մը , թէ որ իրենց պաշտօնին հարկաւոր եղած գիտութիւնը չունենան , կամ թէ որ ունին և իրենց պարտքը չեն ըներ նէ , ոչ ամբողջէքնին կրնան առնել և ոչ վարձք . թէ որ առնեն կամ թէ որ իրենց տգիտութեամբն և անհոգութեամբը մեկուն զնառ հասցընեն նէ , կը մեղանչեն եօթներորդ պատուիրանքին գէմ , ու գողութիւն կըլլայ ըրածնին : Անոր համար ով որ իր պաշտօնին հարկաւոր եղած գիտութիւնը չունի նէ , կամ պէտք է ետևէ ըլլայ ունենալու , և կամ պէտք է ձգէ իր պաշտօնը . նմանապէս ով որ իր պաշտօնին պարտքերը չըներ նէ , կամ պէտք է ջանայ ընելու և կամ պէտք է պաշտօնը թողու . թէ չէ . գողութիւն կըլլայ ըրածը . « Նա գող է և աւազակ » :

Աս ընդհանուր կանոնները ամմնն պաշտօնի և ազնուական արուեստներու համար գնելէն ետքը՝ թէ որ քննենք մէյմը նէ , որչափ գողութիւններ կը գտնենք : Երկիր չափողներուն արուեստը հարկաւոր և արգար արուեստ մըն է . բայց թէ որ չափողներն արուեստնին աղէկ չի գիտնան կամ պէտք եղած ջանքը չընեն , չափե-

ըւ առեանին , ու մէկուն մէկային փաս հասցընեն նէ , գողութիւն չըլլար ըրածանին ալ , առած վարձքերնին ալ :

Անուական օգտակար ու հարկուոր արուեստ է բժիշկներուն ու վերարուժներուն արուեստն ալ որ աւրջները մահուընէ և հիւընգութենէ կազատեն . բայց թէ որ բժիշկ մը կամ վերարոյժ մը ազեկ սորված չըլլայ իր արուեստը , կամ մէյմը սորվելէն ետքը՝ մէյմըն ալ գրգի երես չուզէ տեսնել . կամ հոգացած հիւընգութեանը ստոյգ գեղերը թողու և անստոյգ գեղերու փորձ ընել ուզէ . կամ հիւընգութիւնը կամօք երկընցընէ՝ շատ այցելութիւն ընելու , և աւելի վարձք առնելու համար . կամ աւելորդ գեղեր , ուղ գեղեր հրամմէ , գեղավաճառին հետ խօսք կապած ըլլալով , և անկէջ ինքն ալ շահ ունենալով . կամ աղքատները հոգալու համար տմարչէք ունենայ , և անհոգ ըլլայ , առանց բարի ձեռքի այցելութիւն ցնէ հիւանդներուն . կամ ագիտութեամբ և անհոգութեամբ ուրիշի մահուանն՝ ուրիշի կող կամ պակասուոր մնալուն պատճառ ըլլայ նէ , ինչ խղճմտանքով կրնայ վարձք առնել , ով կրնայ զինքն ազատել հատուցմունք ընելու պարագէն՝ թէ հիւանդին և թէ անոր ընտանեացը մեծ փաս ըրած ըլլալով իր ագիտութեամբն և անհոգութեամբը :

Բժիշկներն ու վերարոյժները գեղեր կը գրեն , բայց գեղերուն շինողներն ու տուողները գեղավաճառներն են . թէ որ արուեստնին չեն գիտեր , թէ որ փոյթ ու մտադրութիւն չեն ըներ նէ , գէշ է բաներնին : Խեղճ գեղավաճառներ , թէ որ բժշկին գրած գեղերը չունին և անոնց տեղն ուրիշ աժան ու քիչ ուժ ունեցող գեղեր կուտան , նոյն գինը պահանջելով : Խեղճ գեղավաճառներ , թէ որ տուած գեղերնին հինցած՝ աւրուած՝ ուժերնին կորսնցուցած գեղեր են , և իրենք կը քչեն զանոնք՝ պէտք է ծախենք ըսելով . իսկ երբոր քննիչ կուգայ , կը ծածկեն կամ կերպը կը գանեն խաբելու զինքը կամ պարգևով մը բերանը կը գոցեն , որ պէտ զի հինցած աւրուած գեղերը վաթեւ չիտայ : Ախ , սրբապի հիւանդներ առանկ գեղերու պատճառաւ կը մեռնին , և յանցանքը բժիշկներուն վրայ կիյնայ : Խեղճ գեղավաճառներ , թէ որ ուզած գիներնին գնեն գեղերուն վրայ , և չիքիտցողներուն կլկըրնեն , գողութի

կըլլայ աս ամեն ըրածնին , ու պարտըկան կըլլան հա-
տուցում ընելու թէ հիւանդին և թէ անոր ընտանեացն
եղած վնասներուն :

Դատաւորներուն , փաստարաններուն , և աս աս-
սակ գատատանի վերաբերեալ պաշտօն ունեցողներուն
վըայ ալ ընդհանրապէս գէշ համարմունք մը կայ , ու-
րիշի ստակը կերող մարդիկ կը սեպուին : Բայց մէջեր-
նին անանկներ ըլլալուն համար , իրաւունք չէ ամենքն
ալ վար զարնել . անանկներ ալ կան մէջերնին՝ որ ար-
դարու թենէ ուրիշ բան չեն փնտրուեր , և ոչ պարզեի
երես կազեն տեսնել . ուրեմն ինչմը ասոնք ալ անոնց
կրակին պիտի այրին : Դատաւոր մը որ օրէնքն ազէկ
սորված է և օրէնքի դքքերը ձեռքէ չի ձգեր , իր պարտ-
քը գիտէ , կաշառ չառներ , մէկուն մէկալին ակնածու-
թիւն չըներ , ամենուն մէկ աչքով կը նայի , օրէնքն է
միայն իր գատմամբ կանոնը , և որչափ որ կարելի է
չուտ կորոշէ գատատանն , ասանկ մարդը գովութեան
արժանի է , անիրաւութիւն է իրեն վըայ համարմունք
չունենալը : Բայց թէ որ մէկը չէ սորվեր ու չի սորվեր ,
հազիւ թուղթով մը շինել գիտէ , և գատաւորութիւն
ետեէ կիյնի . թէ որ մէկէն մէկալին պարզե կառնէ , և
անոնցմով կուրցած՝ ծուռումուռ գատատաններ կը-
նէ , կամ գաշինքներ կը գրէ . թէ որ բարեկամին ունե-
նաւորին իշխանին ակնածութիւն կընէ , ու կը ջանայ
կերպը գտնել անոր կողմը բռնելու՝ և անիրաւ վճիռ-
ներ տալու , վայ անանկ գատաւորին , իրեն յաւիտենա-
կան վճիռը կուտայ . “ Վայ այնոցիկ որ գրեն զարիս .
գրելով գրեն զարիս իւրեանց , , (Ես . 7 . 1 .) մա-
նաւանդ ինչպէս սուրբ գիրքն ետեէն կը յարէ , երբոր
ազքատը որքը որբեարին կը զգեն իրենց իրաւունքն .
“ Խոսորեն զգատատանս ազքատաց և զիրաւունս ա-
նանկաց . . . զի լինիցի նոցա այրին ՚ի յափշտակուի , և
որքն յաւար , , Յովսափատ Թագաւորն իր տէրուն մէջ
ամեն տեղ գատաւորներ գնելէն ետքն , ըստ իրենց .
Ազէկ նայեցէք ըրածնիդ , վասն զի այ տեղ գատատան
պիտոր ընէք ու վճիռ ասք պիտոր . ուրեմն այ վստիս
աչուընուդ գիմացն ըլլայ , ան անիրաւութիւն չըներ ,
մէկէ մը ակնածութիւն չունի , կաշառ չառներ մէկէն .
“ Տեսեք զինչ առնիցէք գուց , վասն զի ոչ զմարդկան
իրս գատիք , այլ զտեսան . և արգ եղիցի երկիւղ տեսան

ի վերայ ձեր, քի ոչ գոյ տեառն այ մարտյ անիրաւուի, և ոչ երեսաց աչառել, և ոչ առնուլ կաշառս, » (Մ. Մնայ. ԺԹ. 6.) Կամնապէս գաաաւոր մը որ կամօք կերկընցընէ գաաաատանը, որպէս զի աւելի վաստըկի. աաանկ և աաոնց նման գաաաւորները գողերու և աւա. զահներու և անիրաւութիւն ընողներու գէմ վճիռ աա. լու աառն՝ իրենց վճիռը կուտան, իրենք ալ գող և ա. ւազակ են, իրենք աամենէն մեծ անիրաւութիւնն ը. րած են :

Գանը փաստարաններուն ու գաաաատանի վերաբե. րեալ մարդկանց : Ասոնք երգում կրնեն գաաաատանի աամնն օրէնքները պահելու, անիրաւ գաա չիպաշա. պանելու, միշտ արգար և աղէկ խորհուրդ աալու, որու շուած վճարքէն աւելի բան չառնելու : Ուրեմն կը մե. զանչեն երբոր անանկ գաաի ձեռք կը զարնեն որ կամ յայտնի անիրաւ է, կամ բռնելու տեղ քիչ ունի, և իրենք կրակսին սիրտ աալ վէճն աաալ քշելու, որպէս քի իրենց խանութ բացուի : Սիրտ աալու կերպն ալ ա. զէկ դիտեն . Մի տարակուսիր, իրաւունքը մեր կողմն է, կրտն . այնչափ պաաաառններ ունինք որ, կէսը կըր. նաեք ծախել . Թող գիմացիներս ինչ որ կուզէ՝ ընէ, և ա. քը բալոր գաաաատանին ծախքն իրմէն կը հանենք : Ա. աանկով անոնք որ կրնային առանց ծախքի բանին մէջը գտնել, գաա մըն է կը բանան, տարիներ կը քշէ, և եր. կու կսզմն ալ մոխրի վրայ կը նստեցընէ : Աը մեղանչեն ան փաստարաններն ու գործակալներն ալ որ կըցած. նէն աւելի գաաա վըանին կառնեն, ու չհասնելով ամ. մնուուն՝ գաաիին տիրոջը մըաս կրնեն . կամ գաաը կեր. կընցընեն որ վճարքն ու պարգևներն աւելի գան . կամ անհոգութեամբ գաաը կը կորսընցընեն . կամ չինծու. Թզթեր, աուա վկաներ կը բանեցընեն . կամ գաղտուկ չեն պահեր, կիմացընեն գիմացիներն իրենց կողմի փաա. տերն, և ինչուած երբեմն երկու կողմն գաան ալ իրենց վրայ կառնեն : Ասանկներուն ըրած մըասը ո՞վ կրնայ բացատրել . ո՞վ կրնայ համրել ըրած գողութիւններ. նին . ո՛հ, գիտեն խղճաաանքնին չինել, իրենց պաաիւր պահելով գողնալ, մարդկանց գաաաատանէն խալըսիլ, բայց այ գաաաատանէն ի՞նչպէս կրնան խալըսիլ որ ամ. մնն բան կը տեսնէ, աամնն բան գիտէ . հաւատքի մասն է որ գողը, կուզէ յայտնի գողնայ՝ կուզէ ծածուկ,

կուզէ անունը կտարած գոգ ըլլայ՝ կուզէ պատուաւոր,
արքայութիւն չի մաներ . “ Մի՛ խորիք, ոչ գողք և ոչ
յափշտակողք զարքայութիւնն Թյ ոչ ժառանգեն ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾԳ .

Առաջինի մէջ եղած Գողութիւններուն վրայ :

Սեն բան է արքայութիւնն , անանկ անշ մը՝ որ
մարդս ամենն երջանկութիւն ունենալէն ետքը՝ կոր
արնջընելու վախ ալ չունի իր երջանկութիւնն , ապա
չով է որ ամենն անասկ զուարճութիւն մտիթարութի
ու հարստութիւն որչափ որ կուզէ՝ յաւիտեան պիտոյ
վայելէ հոն : Ուստի աշխարհիս ամենն հարստութիւնն
ալ թէ որ մերն ըլլար , արժան էք տալ՝ արքայութիւնը
վասարիելու համար : Բայց եկուր նայէ մարդուս ան-
խելքութեանն որ պզտի բանի մը համար , քիչ մը ասեն
զուարճանալու համար , մէկքի կը ձգէ արքայութիւնն ,
ու գժտիք երթալը հոգը չըլլար : Աս բանը մարդ չէր
հաստար , թէ որ փարձն աշուրնուս առջին չըլլարն
միշտ . ամենն օրուան անասած գողութիւններնիս ալ աս
բանս կը վիայեն : Ըսի համրեցի անթիւ գողութիւն-
ներն որ , թէ աղքատն և թէ հարուստը , թէ հասարակ
արուեստաւորն և թէ ազնուական արուեստ կամ պաշ-
տան ունեցողները կընեն . պարտ ալ առուտուրի մէջ
վաճառականներուն ըրած գողութիւններուն վրայ սքի-
տի խօսիմ :

Խարդախութիւն սաստացութիւն անիրաւութիւն և
երզմունք՝ սովորական հնարքներն են որ քրիստոսանկից
մեծ մասն առուտուրի մէջ կը բանեցընեն ուրիշներուն
վնաս ընելով : Սուրբ գրքին մէջ սոսկալի խրատներ ու
սպասանալիք կը գտնենք շափի և կէնքի համար : Առաջ
քանի անգ կը հրամանն որ առուտուրի մէջ շափն ու
կէնքը չիխարդախեն . “ Մի՛ առնիցէք անիրաւութիւն
'ի շափս և 'ի կէնաս , , . (Ղևդ . ԺԹ . 35 .) Ար հրամանն
որ կէնքներն կանգունենին շափերինն ճիշդ և արդար
ըլլայ . “ Զայդք արգարք , և շափք արգարք , և կէնք

արգարք , և կատիճ արգար լիցի ձեզ , : Ետքը կրսէ որ
 գարշելի են այ՝ աչքին գիտացն անիրաւ կշիւքներն ու
 շափերն , ու կատէ Թժ երկու շափ ու կշիւք բանեցը-
 նողներն : այսինքն մէկը արգար՝ պէտք եղած ատենը
 անիկայ ցընելու համար , մեկին ալ անիրաւ՝ ուրիշնե-
 րը խաբելու համար . “ Կշիւ մեծ և փոքր , և շափ կըր-
 կին , պիգծ են առաջի այ , , (Աստի . Թ . 10) : Բայց
 որչափ բան Ծախողներ կան որ կշիւքնին ու շափերնին
 ճիշտ չեն . սրչափ ալ կան որ կշուելու ատեն վար կը հրեն
 կշիւքնին Թեւ , կամ լաթեղէնները շափելու ատեն կը
 քաշեն կերկընցընեն , անանկ որ ատեն բերելէն ետքը շա-
 փես չէ՝ կշիւքն ալ շափն ալ պակաս կը գանես . խեղճ
 մարդիկ . կտոր մը սա անգամ գողնալով կտոր մը եկած
 անգամ , քիչ մը ասկէց՝ քիչ մը անկէց , Ծածր գողու-
 Թեան մէջ կիյնան , ու հագինին կը կորսընցընեն :

Հապա մի կրնայ համրել առուաւորի մէջ ըսուած
 սուտերը : Երգէն սուտն ըսա քնքեան մեղք է , և ամե-
 նին բանի մը համար մէկը սուտ չի կրնար զուրցել ,
 նաև իր կեանքն ապրեցընելու և նաև բոլոր աշխարհքս
 շահելու համար . ուրեմն թնչպէս կրնայ մարդ ուրիշը
 խաբելու համար սուտ զուրցել : Բայց կարծես որ ամառք
 առանց սուտ զուրցելու առուաւոր մը չեն կրնար ընել ,
 ունակութիւն եղած է իրենց ըսելը . “ Դս առչափով
 գնեք եմ . ուրիշներն սա գինը սուին ու չտուի , ինծի
 սա գնողը սուտը եղաւ և շառի , , : Բայց ամենն ըսած-
 նին ալ սուտ է . և շատ անգամ սա սուտերն ըսելով
 գոհ չեն ըլլար , երգում ալ կաւելցընեն փրան , ուրիշ-
 ները խաբելու և աւելի գնով Ծախելու կամ պակաս
 գնով Ծախու առնելու համար : Գինիին մէջը ըտք
 խառնած է . զուտ գինի է կրանն . Կիպրոսի կամ Պո-
 տոյի գինի է կրանն , հաղիւ կէսն է , մեկալ կիտը հա-
 սարակ գինի խառնած է . գրսի գործած է , արևելքի
 շալ է կրանն , շինծու նմանցուցած է . նոր ածած հա-
 կիթ է կրանն , ամիուան մին է : Ասոնց պէս ուրիշ հա-
 սարակ բաներն ալ աղէկի անգ կը կը լլեցընեն , և աղէկի
 գին կառնեն . ըսել է որ ան աւելի առած ստակնին կը
 գողնան գնողէն :

Ուրիշ աւելի շեասակար սուտ մին ալ ան է՝ որ գի-
 ներն եւելցընելու և պակասեցընելու համար շինծու
 լուրեր կը հանեն : խոք հասկընալու համար . մէկը գի-

զած ցորենն ունի, կուզէ որ սուղ ծախէ, սուտ լուր մը
կը հանէ որ աս տարի երկիրնեքը քիչ ցորեն տուեր են,
հայքի քիչսւթիւն պիտոր քաշենք. ամենեքը կը վազեն
սուղ սուղ ցորենի պաշար գնելու: Ասանկ ալ գինիին,
մետաքսին, և ուրիշ բաներուն կընեն, իրենց ստերովք
շաաերուն մնաս կը հասցընեն, և սրգար գինէն աւելի
վճարել կուտան, որ գոյնալ ըսել է:

Անկէց մեծ ինչ խաբէութիւն կրնայ ըլլալ որ սմանք
ալ ցորենը սուղ ծախելու համար՝ ուրիշ աւելի սուղ
ծախողներ կը կեցընեն ասգիտ անգին, որպէս զի իրենց
ուզած գինն անոնցմէն պակաս ըլլալով գնողները խա-
բուին, ու գան իրենցմէ ուզած գնողին գնեն: Ասանկ
ալ անասուններ ծախելու ատեն՝ շինծու գնողներ կը
կեցընեն որ գինն եւեջընեն, ուրիշներուն տուածէն
աւելի տան, որպէս զի գնել ուզողներն աճեցընեն գի-
նը: Պտուղ ծախողներն ալ ամանին երեսը խոշոր և
ազնիւ խնձորները տանձերը գեղձերը կը գնեն. կը խա-
բուիս կը գնես, տակը բոլորովին ուրիշ տեսակ հասա-
րակ պատուներ կը գտնես:

Հապա անոնք որ ծախած բաներնուն պակասութիւն
ները կը ծածկեն, գողութի չէ ըրածնին: Երբոր բանի
մը պակասութիւնը չի տեսնուիր, ու գնել ուզողը կը հար-
ջընէ, պարարկան է ծախողն իրան ըսելու. զոր օրի-
նակ ձի մըն է ծախածը, գնել ուզողը կը հարցընէ ձիուն
պակասութիւնը, պէտք է որ ծախողը չիակէ չիտակ ինչ
ըլլալն յայտնէ, մութ և երկգիմի խաբերով գիմացինը
խաբելը անիրաւութիւն է: Ինչպէս ճանչուորներէս
մէկուն՝ ձի ծախելու ատեն գնել ուզողն ըսեր էր որ
չքրայ թէ ձին պակասութիւն մը ախտ մը ունենայ: Ան
ալ ձիուն առջին կեցեր և ըսեր էր որ պակասութիւն մը
ունենայ նէ՛ ևս հոս կեցեր եմ: Ինքը գիմացինը խաբե-
լու համար նիւթախան կենալուն վրայ ըսեր էր, բայց
խեղճ գնողն երաշխաւորելու մտքով առեր, ու գինը
վճարեր էր: Ետքը ձիուն պակասութիւնը գուրս ելաւ,
վէճ բացուեցաւ, գատաստանի ելան, գնողն յաղթեց
ու ետ առաւ ստակը: Գնողը չիհարցընէ նէ ալ, երբոր
պակասութիւնը մնասակար պակասութիւն է՝ ծախողը
պարարկան է ըսելու, երբոր գրսուանց չի տեսնուիր.
վասն զի անով գինը վար կիյնայ: Ուրիշ բան է թէ որ
պակասութիւնն յայտնի և աչքի երեցող բան ըլլայ նէ:

զոր օրինակ ձիուն մէկ աչքը կոյր, կամ մէկ սոքը կազ, ան առեհը ծախողը պարտական չէ ինքիրեն երեցող բանն բանլու :

Բայց ես ձիուն պակասութիւնը չեմ յայտնեալ նէ՝ անոր համար է, Վասն զի ինծի ալ ծախողը չըսաւ, խաբուելով գնեցի. թէ որ պակասութիւնն յայտնելու ըլլամ նէ, առած գնովս չեմ կրնար ծախել, ինչո՞ւ առ փասը քաշեմ պիտոր : —

Ազնի պատճառ. քեզ խարողին ըրածն անիրաւութիւն էր թէ չէ : Անիրաւութիւն էր կրեսս : Ուրեմն քու ըրածդ ալ անիրաւութիւն կըլլայ. ան խեղճ գնողն ինչ յանցանք ունի որ քեզ խարողին քեզի ըրած փասն անկէց կը պահանջես և անոր վճարել կուտաս : Իրաւ է որ ձիուն պակասութիւնն յայտնես նէ, առած գնովդ չես կրնար ծախել. բայց առ փասը քեզ խարողին գնա պահանջէ. թէ որ անկէց չես կրնար նէ, համբերութի, պէտք է փորձանք մը սեպես, չէ թէ գուն ալ երթաս ուրիշ մը խարես : Նոյն բանը ստղկի վրայ ալ կը պատահէ. մէկը մէկուն սուտ կամ պակաս ստակ մը կուտայ, անիկայ ալ կուզէ ուրիշին կըլլեցընել՝ ըսելով որ ուրիշն ինծի տուաւ, ես ալ ուրիշին կուտամ : Իսելքդ տրեմ. թէ որ կրնաս նէ տուողին գնա տուր, չէ թէ անոր չեմ կրնար տալ ըսելով ուրիշը խարել. գողութի է ատիկայ :

Նմանապէս ուրիշի բանը ծախելու, կամ ուրիշի համար բան գնելու առեն, ինչ անիրաւութիւններ կըլլան : Աս արուեստն ընողները սովորաբար իրենց վարձքովը գոհ չեն ըլլար, առուտուրին վրայ ալ կուզեն վաստակել. զոր օրինակ մէկուն կը յանձնես որ քեզի համար ձի մը գնէ, բայց չես ուզեր որ իրեք հազար զուռուչէն աւելի ըլլայ ծախքը : Ինքը կերթայ կառնէ կուտայ՝ երկու հազար հինգ հարիւր զուռուչով կը գնէ ձին, մէկալ հինգ հարիւրը կուլ կուտայ, քեզի անանկ հասկըցընելով որ իրեք հազարի գնած է : Մեկուն կը յանձնես որ ձիդ աճուրդքի հանէ և ծախէ, բայց իրեք հազար զուռուչէն պակասի չիտայ : Ինքը կերթայ իրեք հազար հինգ հարիւրի կը ծախէ, և քեզի իրեք հազարը միայն կը բերէ, հինգ հարիւրը վար կիմջեցընէ : Թէ որ ըսած ըլլայիր որ աւելին կամ պակասն իրեն ըլլայ, ազնի էր. բայց գուն իրեք հազարի գին կտրելովդ՝ աւելի

կամ պահպան գինն չհհրաժարեցար, և իր աշխատանքին վարձքն ալ կուտաս որ շանայ որչափ կարելի է նեքեզի շահաւոր ընելու առուտուրը . ուրեմն հինգ հարիւր զուտուշն որ վար կինջեցնեն, քուկինգ է, գողութիւն է ըրածը :

Նմանապէս գնողին ազգաութեանը կամ կարողութեանը վրայ կոխելով ինչ անիրաւութիւններ կըլլան առուտուրի մէջ . իրաւ է որ ամեն առուտուրի մէջ իրեք գին կրնայ պահանջուիլ . ցած, միջակ ու բարձր գին . բայց ինչպէս ցած գինն իր չափն ունի, առանկ ալ բարձրն իր չափը պէտք է ունենայ, միշտ համեմատութիւն մը ունենայ ծախու բանին հետ : Արանկ ըլլալով ամեն մարդ գնելու ատեն կրնայ շանալ ցած գնով գնելու, և ծախելու ատեն բարձր գնով ծախելու . բայց չի կրնար չափէն աւելի գին պահանջել : Հիմայ տեսնենք առուտուր ընողներուն մեծ մասն ինչպէս կրնեն . թէ որ բանի մը բարձր գինը վախտան զուտուշ է նէ, իրենց հարիւր կը պահանջեն . ու հերքէ է որ չիճանցող մը գանեն որ արժէքէն աւելի գին տայ, մէկէն ուրախութեամբ կը ծախեն, բողք սեպելով, առանց խղճմանք ընելու . գնա ըտէ իրենց որ գեշ է ըրածին, մէկէն պատափան կուտան որ “ Չէր ուզեր նէ՝ թող շառնէր . տեսաւ հանեցաւ ուզեց այնչափով գնել, ես իրեն ստակը բանի չափ ” : Բանի չափը, բայց զինքը խարեցիր . ծախած բանըդ այնչափի չէր աժէր, առած գինըդ անիրաւ գին էր : Արանկ ալ գնելու ատեն՝ հերքէ է որ խեղճ մարդ մը գանեն որ կամ չիճանչնալով ծախած բանին ազնուութիւնն, և կամ կարողութեան մէջ ըլլալով, չափէն աւելի աժան գին ուզէ . մէկէն կառնեն, ու կը պարծենան ալ ազէկ առուտուր մը ըրինք ըտելով . բայց անիրաւ է ըրած առուտուրին, առուտուր չէ՝ գողութիւն է :

Առուտուրի մէջ անանկ բաներ չինայուիր կրօն, առանց աս բախտերը փնտրուելու՝ մարդս չիհարստանար կրսն : Բայց աս խօսքերը քրիստոնէին բերան չի վայելեր . անգին կիմանան ինչ ըտէ և քիչ մը վատակ ընելու համար արքայուիը կորսնցնեն : Արա անգամ նորազանգներուն և անհասարակներուն մէջ աւելի արգարութիւն կը գանկս առուտուրի՝ քան թէ մեր մէջը .

անդգիտեցին իրը հալանապահները վաճառքին շփոթեցան
գինը կրտսն, աւելի չեն պահանջեր, իսկ ուղղագիտա-
բրիտաններ չբռնեցին պէս կրկին գինը կը պահան-
ջեն, ու թէ որ մեկը տալու ըլլայ նէ կանեն: Աստու-
ծոյ ատենան՝ անոնք գիրենք պիտար գատապարտեն .
«Արք նինսուեացիք յարկեցեն՝ ի գատասանի ընդ ազգիս
ընդ այսմիկ, և գատապարտեացեն զսա » . (Ղ . Ժա .
39 .)

Պան ալ որ գիտացին թաղմանը անսնելով, գինը
կը կոխեն . զոր օրինակ ձի մը ունին՝ որ իրեք հազար զու-
ռուշէն աւելի չաժեր . բայց կը տեսնեն որ մէկն ան
ձիուն զարնուեր է, կուզէ վերջապէս գնել, իրեք հա-
զարին տեղը՝ վեց հազար զուռուշ կը պահանջեն : Ան
անխելքն ալ տեսնելով որ ուրիշ կերպով չի կրնար սի-
րած ձին առնել, կուտայ վեց հազար զուռուշը : Ասանկ
ալ մեկը ժամացոյց մը ունի, տուփ մը ունի, կամ ու-
րիշ աս տեսակ բաներ, կը տեսնէ որ սիրահարուող մը
կայ որ կուզէ գնել, գինը կը կոխէ, կրկին գինը կառ-
նէ, բախտի հանգիպեցայ ըսելով : Ըսել է որ առիթ
կը գտնէ ուրիշը խաբելու, ուրիշի ստակը գողնալու :

Նմանապէս գողութիւն է անոնց ըրածն ալ որ,
գնողն անկէց շահ պիտար ընէ ըսելով գինը վրան կը կո-
խեն : Ծախողին կանոնը ծախու բանին արժէքը պիտար
ըլլայ, չէ թէ գնողին ընելու շահը . աս կանոնը հաս-
տատուն և յայտնի կանոն է, բայց առուտուրի մեջ ըս-
տարովին աստի ներհակը կը տեսնես . ծախողն իմացածին
պէս որ գնողը շահ մը ունի ան բանին վրայ, օրինաւոր
կը տեսէ գինն և և ելլընել :

Գանք անոնց որ առուտուրի մեջ մէկէն վճարողն
րեն ուրիշ գին կը պահանջեն, վճարքն ուշացնողն .
րեն ուրիշ : Քանի որ աս տարբերութիւնն իր չափին
մեջն է, այսինքն կանխիկ վճարողներուն ցած գնով
տալ, վճարքն ուշացնողներուն բարձր գնով, անի-
րաւութիւն չէ . բայց վճարքն ուշացնելուն համար
միայն արժէքէն աւելի գին պահանջելը, տոկոսիք պա-
հանջել է, անիրաւութիւն է : Իրաւ է որ վճարքին ու-
շանալովը՝ քիչ մը մնաս կը ըլլայ ծախողին . բայց աս մնա-
սին հատուցումը կուսնենայ նախ՝ բարձր գնովն որ կը
պահանջէ, երկրորդ՝ աւելի առուտուր ընելովը : Ինչ
որ ծախելու համար ըսի նէ՝ գնելու վրայ ալ նոյնը կի-

մանամ. այսինքն մէկն որ վաճառականին կարտուծիը տեսնելով, մէկէն ստակը դիմացը կը գնէ, որպէս զի չափազանց կարէ գինն, անիրաւութիւն կըլլայ ըրածը: Երկու գիպուած միայն կրնայ ըլլալ որ աւելի գին պահանջել կամ պակաս գին տալն անիրաւութիւն չըլլայ. աս գիպուածներուն անունն է “ շահ գաղարեալ, վնաս ծագեալ”, . այսինքն երբոր մէկը վճարքին ուշանալովն իր շահը կը կորսնցնէ, կամ վնաս մը կուսենայ: Ետք հասկընալու համար. ծխախոտ ցորեն կամ գինի ունիս, թէ որ մէկէն վճարքն առնես նէ՛ շահաւոր առուտուր մը պիտի ընես, կամ պարտքդ պիտոր վճարես ու առկոսիք սալէն պիտի խալքսիս: Ան ասանը կրնաս հաւկըցնել իրեն քու վնասդ, և արժէքէն աւելի գին պահանջել. վասն զի իրաւունք չէ որ ուրիշի համար վնաս քաշես: Ասանկ ալ վճարքը մէկէն տուողը՝ նոյն պատճառին համար կրնայ արժէքէն վար գին տալ, թէ որ իրաւցընէ պիտոր վնաս քաշէ՝ ուրիշ պատրաստ ստակ չունենալով:

Հիմայ կը մնայ որ քիչ մըն ալ մենավաճառութեան վրայ խօսիմ: Մենավաճառութիւն ըսելով չեմ իմանար ան որ տէրութիւնը մէկուն կամ մէկ քանի հոգւոյ ձեռքը կուտայ բանի մը առուտուրը, զոր օրինակ ագիւր, ծխախոտինը, կամ քթախոտինը. այլ կիմանամ առանձնական շահափրութեան անիրաւ հնարքներով և զած մենավաճառութիւնն որ չորս կերպով կըլլայ:

Նախ՝ երբոր վաճառականները մէկմէկու հետ խօսք կը գնեն աս կամ ան բանն այսչափէն վար գնով ջիծախել, կամ այսչափէն վեր գնով չիգնել. և անիրաւ գին մը կարելով, կը հարկաւորեն որ ամմնեքն ալ ան գնով ծախեն ու գնեն. զոր օրինակ խօսք կը գնեն մեջերնին որ ցորենն աս գնէն վար չիտան, մետաքսին խողակներն աս գնով առնեն. խեղճ գեղապին կը բերէ իր քրտինքը ծախելու, բայց ճար չիկայ, պէտք է որ ան ցած գնովը տայ. ու թէ որ յանկարծ օտարական մը գայ արդար գնով առնելու նէ, անիկայ ալ կուրծն կամ կերպը կը գանեն որ առանց գնելու ելլէ երկայ: Ասկէ մեծ անիրաւութիւն կրնայ ըլլալ:

Երկրորդ՝ երբոր վաճառականները մէկ կըլլան, չեն թողուր որ աս կամ ան վաճառքը գայ գրտէն, որպէս զի իրենք իրենցը սուղ գնով ծախեն. կամ չեն թողուր

որ գրական գնողներ գան, որպէս զի իրենք ուզած գնով ձին առնեն աս կամ ան վաճառքը :

Երրորդ՝ երրոր քանի մը հոգի ագահ մարդիկներ ցորենը կամ գինին բոլոր իրենք կը գաշնագրեն գնելու, որպէս զի ծախու ցորեն ու գինի չիգանուելով ամենքը հարկաւորին իրենց գալու, և իրենց ուզած գնով առնելու, առատութեան տակ սով ձգելով քաղցին մէջ: Առանկներն աւազակներէն ալ գէշ են, կրակն սուրբ վարդապետները. վասն զի զամենքը կը կողոպտեն՝ չափազանց ու բռնի գին պահանջելով, ու հարկաւորելով սր ամենքն ալ գան իրենցմէն գնեն:

Իսկ չորրորդ կերպը մենավաճառութեան ան է, երբոր վաճառականները մէկ կըլլան ու կը պահեն ցորենը կամ գինին կամ ուրիշ հարկաւոր բաները, որպէս զի ամենքը կարծեն որ ցորեն չիկայ՝ գինի չիկայ. շինծու սով մը կը խսութեն քաղցին մէջ, որպէս զի գիները բարձրնան, և ան տակնը կրակսին իրենց ապրանքը ծախելու: Վայ անանկներուն կրակ սուրբ գիրքն, ամենուն անէծքը վրանին կուգայ. « Որ ճշգրէ զցորեան, հրապարականէ՞ լիցի », (Մատ. ԺԹ. 26:) « Ասանկ է, կրակ սուրբ Ոսկերերանն, ամենքն անէծք կուտան ապրանքները սուղցընողներուն, սով հնարողներուն », Սուրբ Բարսեղ ալ կրակ. « Զգուշացիր, մի սպասեր որ պակսի ցորենն ու ետքը ցորեննոցք բանաս՝ սուղ ծախելու համար. վասն զի ասելի կըլլաս ամենուն, և անէծքնին կաանես », Իրաւցընէ, որչափ ասելի են առանկ ընող ագահ մարդիկները, որչափ անէծք կընգունին. և անանկ անէծքներ՝ որ երրոր կրած սրակ կելլեն ազգրտին բերնէն, աս կը լսէ. « Յանիծանել նորա զքեզ գառնութեամբ անձին իւրոյ, խընգրուածոց նորա լսէ որ արարն զնա », (Սիրտ. ք. 6:) Ի՞նչ գժբախտութիւններ պատահած են առանկ ընողներուն. ոմանց բոլոր ցորենը փառեր է, հարկաւորեր են թափելու. ոմանց ցորեննոցը կրակ ինկեր է, կայծակ զարկեր էրեր մրկեր է, գողեր մտեր թալլեր են. ոմանք ալ սուղնալու յուսով սպասեր ու ետքը տներ են որ տժընցեր է ցորենն, յուսահատութի իրենք զիրենք սպաններ են, ամենուն անէծքը վրանին գալով: Ըստերն ալ թէ որ աս աշխրաբիս վրայ շեն տաներ պատիժնին նէ, անգին տւելի մեծին կը հանգիստին:

Ան, ամանք եր յանկարսն կը հարաւանանն այնչափ ստակ կը գիղեն նէ, ինչպէս կը պատահի. ապրտանն ըստն արունը ծծելու: Ստոր Գրանցիակաւ նորաչայեցին զր զը մեկուն անիրաւութեամբ վատարկած ստակը ձեռքով արխանց, և արուն վարցուց մեջէն: Թէ որ հիմարց ալ մեկն առ շորհքն օւնենար. ու քանի մը հարուստ և ազահ վաճառականներուն ստակը սխալեց նէ, ո՛ր յայտի արուն կը վազկը մեջէն, ու քալորն ալ աղքատներու արուն՝ որ այ զլեծիմարութիւնը կը շարժեն: Չկուսան անանկներն որ ան իրենց սղարթ. վասն զի յայտի կըսէ որ ուրիշ վայր տե՛ս լանեցողին շարժմիր. « Չի անսղարթ դատասանն լինելոց է այնմ, որ ոչ աննիցէ զողորմութիւն », (Թով. ք. 13.)

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՆԴ.

Վաշի ասելու վայ :

Եթեմներորդ պատուիրանքին ստակը կի յայ մեծ ու հարկաւոր ինդիր մըն ալ, որուն վայր այծօր ձեղի արիւտոր խօսեմ. այսինքն վաշի ասնելու, փոխ ինդրողեն շահ պահանջելու վայ: Բայց խոյս աղէկ հասկնալու համար՝ պէտք է ճիշդ գիտնալ ի՞նչ է վաշի կամ շահ ասնելը. ան է որ մեկն իր ասակը կամ ասրանքն ուրիշի փոխ կուտայ, և ետքը ետ ասնելու ասեն՝ սոււածեն քիչ մը աւելի կուսնէ. զոր օրինակ հարիւր դուռուշ կուտայ, և ստորիէ մը հարիւրհինգ ետ կուսնէ. կամ առ տարի քսան պարկ ցորեն կուտայ, և եկամտարի քսանըմեկ ետ կուսնէ: Աս է հարկաւոր ինդիր ըսածս. Թէ արգեք կրնայ մեկն իր ստակը կամ ուրիշ բանը փոխ տալ ուրիշին, ու միայն փոխ ստուան համար շահ պահանջել: Պահանջել կրսեմ, վասն զի Թէ որ փոխ ասնողը երախտագիտութեան համար իր կամեցն օւղէ փոխարեն մը ընել տուողին նէ՝ անիկայ պարզ և մը կը սեպուի, շահ ասնել չէ: Մէյքն ալ միայն փոխ փոխան համար ըսի, վասն զի Թէ որ քաշած վնասին փոխարեն մը պահանջելու ըլլայ նէ՝ ան ուրիշ բան է:

Մէջքն ալ պետք է գիտնաք որ յայանի շահ պահանջել կայ, պարտրկածն ալ կայ : Յայանին ան է որ մեկը շիտկէ շիտակ փոխ առւած ստրկին շահը կը պահանջէ : Իսկ պարտրկածն ան է որ գրառւանց փոխ շեքնար, այլ առուաուր մը կամ գաշնագրութիւն մը զոր օրինակ մէկն ուրիշին ապրանք մը կը ծախսէ, և մէկէն 50 զուռուշ ապրանքին գինն առնելու տեղը՝ կը թողու և տարիէ մը 60 զուռուշ կառնէ, ասիկայ պարտրկած տակոսիք կըսուի, վասն զի որչափ գրառւանց առուաուր մը կերանայ նէ՝ շահով փոխ տալուն հետ ամենին նոյն բանն է : Կմանապէս մեկը գիշած ստակ ունի, ամենին ալ միտք ըունի գործածելու . ուրիշ մը կուզայ փոխ կուղէ իրմէն հազար զուռուշ . ինքն ալ կուտամ կըսէ . բայց կուղէ որ աժան դնով անոր երկիրն իրեք շորս տարի վարձէ՝ ինչուան որ առւած փոխը ետ առնէ : Արիկայ ալ պարտրկած վաշխ կամ շահ պահանջել մքն է . վասն զի ասանկով իրեք շորս տարիէն հազար զուռուշին տեղը շատ աւելի ետ առւած կըլլայ : Ասոնք գիտնալէն ետքը, հիմայ գանք մեր բնարանին :

Թե որ ազահ և իրենց օգուտը միայն փնտրուող մարդկանց հարցընելու ըլլանք որ՝ փոխ տալու համար շահ ուղերն օրինաւոր բան է, մէկէն պատասխան կըուտան . “ Ինչու օրինաւոր պիտոր ըլլայ եղեր, ինչ պարտք ունիմ իմ ստակ տարիներսով ուրիշի ձեռքը թողուլ առանց շահ մը ունենալու անկեց ” :

Գիտեն ինչու օրինաւոր չէ . հիմայ քեզի յայանի ըսեմ, վասն զի անտանկ կը հրամմէ, ան չուղեր որ փոխ տալու համար մեկը շահ պահանջէ : Ու ով որ աս վարդապետութիւնը քնդաւնիր նէ, սուրբ եկեղեցին զինքը մուտրեալ կը շանչնայ : Մտիկ ըսէք նախ հին օրէնքին մեջն ինչ կը հրամմէ ան . և աս հրամանները ծեսի վերաբերեալ բաներ չեն որ գազարած է ըսէք . բնական աւարտյական բաներ են որ պիտոր մնան միշտ : “ Եթե արծաթ փոխ տալցես եզար քում . . . մի արկանիցես նմա տակոսիս ” . (Եւրդ . իք . 25 .) այսինքն թէ որ ուրիշի փոխ ստակ տաս նէ, շահ մի պահանջեր : “ Մի առնուցուս ի նմանէ վաշխ և տակոսիս . . . զարծաթ քո մի տացես նմա ընդ տոկոսեցք ” . (Լուր . իե . 38 .) այսինքն ուրիշէն շահ մի պահանջեր, ստակգ

չահի մի սար : “ Մի տացես եզրոր քում արծաթ վաշխիւ , , . (Թ . Օրին . ի Գ . 19 .) այսինքն շահով ստակ փոխ մի սար ուրիշին : Աս հրամանները Մովսէսին ձեռքովը տալէն ետքը , Դաւիթ մարգարէին բերնովն ալ հարցմունք կընէ որ որոնք պիտոր ըլլան արքայուծիւն գնացողները . “ Տէր ո՞վ բնակեցցէ 'ի գաւիթս քո , , . (Սղմ . Ժ Գ . 1 .) ու պատասխան կուտայ որ ստրկինն շահու շխտուողներն արքայուծիւն կերթան . “ Ար զարծաթ իւր 'ի վարձու ոչ սայ , , : Իրաւ է որ ԹԾ առ խօսքերովս աւելի անոնցմէն կարգիլէ շահ առնելը՝ որոնք որ ազքատ ու կարօտ են . բայց չէ թէ ասով հրաման կուտայ ուրիշներէն առնել . միայն կիմացընէ որ աւելի Ծանր անգթուծիւն է անոնցմէ առնելը : Ինչպէս երբոր կարգիլէ որքն է այրին չիկեղեքիւ , “ Չայրին է զորք մի շարշարիցէք , , . (Եւեղ . ի Թ . 22 .) ասով հրաման չի տար ուրիշները կեղեքելու , միայն ըսել կուզէ որ աւելի Ծանր մեղք է որբևարին ու որբը կեղեքելը :

Աս օրէնքներն ասանկ գնելէն ետքը , Յիսուս Քրիստոս որգին Եյ աշխարհք եկաւ , և իր բերնովը վճռեց լմնացուց . ստրկնիզ անոնց փոխ տուէք ըսաւ , որոնցմէ յուսալու բան մը չունիք . “ Միրեցէք զթշնամիս ձեր , բարի արարէք ատելեաց ձերոց , և առք փոխ՝ ուստի ոչ ակն ունիցիք առնուլինչ , , . (Ղ . Է . 35 .) Աս խօսքով ՔՄ տէրն մեր երկու պատուիրանք տուաւ . մէկը ստորասական , այսինքն փոխ տալու ուր որ եղբայրութիւնը կը պահանջէ . մէյմըն ալ բացատական , այսինքն ամենին շահ չառնել փոխ տալու համար : Աւստի սուրբ գրքին առ խօսքերուն ու ՔՄի վճռոյն վայր մուր կենալով ամենն սուրբ հարք , սուրբ ժողովքները , Հռոմոյ քահանայապետներն , և ամենն ատենի աւանդուծիւնը միշտ նոյն բանը կը հաստատեն որ փոխ տալու համար շահ առնել չըլլար . Պսակէ որ գաղղիայի եպիսկոպոսներուն ամեննէն գիտունն է , տեսէք ինչ կըսէ . “ Կաթողիկէ եկեղեցին միշտ ասանկ հաւատացեր է և կը հաւատայ որ վաշխը , այսինքն փոխ տալուն համար շահ պահանջելը , չէ թէ միայն մովսէսական օրէնքէն ու մարգարէներէն արգիլած է , այլ նաև աւետարանը կարգիլէ , և ամենն սրբոց հարց և ամենն ատենի աւանդուծիւնն առ եղած է , , : Բենեգրիկոսս յի՛ր ալ .

որ Հռոմայ քահանայապետներուն ամեննէն դիտունն եղած է, տեսէք ինչ կըսէ. «Փոխ տալէն առաջ եկած շահն որ փոխ տալուն համար կը պահանջէ տուողը, միշտ առկոսիք այսինքն անիրաւ շահ սեպուած է և կը սեպուի կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ», : Անոր համար որոնք որ այնչափ գարեբէն ետքն սկսան ստրկի շահ առնելն օրինաւոր բան է ըսել, ինչպէս նորազանգները, հերետիկոս սեպուեցան :

Բայց չէ թէ միայն ԹԺՄԻՆ և եկեղեցական օրէնքներէն յայտնի է ստրկի շահ պահանջելուն անիրաւ ըլլալն, այլ նաև բնական խելքն ալ անանկ կը ցցնէ : Վասն զի ստակն ինքիբնն պատու չի բերեր, բանեցընողին ճարտարութիւնն և աշխատանքն է որ անով կը վաստակի, անանկ որ եթէ բանն անյաջող երթայ և կորսընջնէ ստակը նէ՛ մնասը փոխ առնողին միայն կըլլայ, փոխ տուողն իր ստակն ամբողջ կտանէ : Ուրեմն պահանջելն սր ան պողէն ալ իրեն մաս հանէ՛ անիրաւ պահանջմունք է, ուրիշք բանը պահանջել է, գողութիւն է :

Անոր համար նաև արգար թագաւորներն աս օրէնքը հաստատեցին, ինչպէս Յուստինիանոս, Գաղղիոյ Սպառնիոյ Անդղիոյ թագաւորները, Վենետիկի հասարակապետութիւնը. ու հին ատենի հեթանոս փիլիսոփաներն ալ վար կը զարնեն փոխ տալու համար շահ պահանջելը, վասն զի բնական օրէնքի և մարդկային ընկերութե բարւոյն գէժ կը ճաննան :

Աս ամենն բանը լսելէն ետքը, փուճ խօսք է ագահ մարդկանց բերած պատճառանքն որ՝ փոխ առնողները սիրով շահ կը վճարեն, ուրեմն կրնայ առնուիլ : Աիրով կը վճարեն, վասն զի կարօտութեան մէջ են, ստրկի հարկաւորութիւն ունին, մէկը չեն դտներ որ առանց վաշխի փոխ տայ իրենց : Աւազակը մէկուն վրայ յարձըկի՛ ունեցածն առնելու նէ, խելք՛ մարգն իր կեանքն տալը ցընելու համար՝ սիրով իր ամենն ունեցածը կուտայ, առիկայ սիրով տալ կըսուի : Ասանկ ալ փոխ տուողին առած շահն աւազակութենէ վար չի մնար. անանկ որ՝ մէկն առանց ծանր կարօտութե և ոչ կրնայ անկէց փոխ առնել, և առիթ ըլլալ անոր անիրաւութեանը :

Փուճ է ըսելն ալ որ օրէնքը կը թողու հարիւրին

հինգ շահ առնել, ուրեմն կրնայ պահանջուիլ: Վասն զի օրհնքը կենթադրէ որ փոխ տուածն իրաւացի պատճառ մը ունենայ շահ պահանջելու, և ան կտորն ամեն մարդուն իր խղճմասանքին կը ձգէ նայիլ որ ունի՞ թէ չունի, և ինքը միայն շափ կը գնէ շահին՝ որ չքլայ թէ պատճառ ունենալով ալ՝ չտգազանց պահանջեն: Ասոր ապացոյցն ան է որ, երբոր մէկը կարգէ գուրս մնաս մը քաշելու ըլլայ նէ փոխ տալէն՝ օրէնքը հարուրին հինգէն աւելի ալ կը թողու շահ առնել: Ուրեմն հինայ տեսնենք ինչ իրաւացի պատճառ կրնայ ըլլալ որ փոխ տուողը կարենայ շահ պահանջել: Անցած կէրտակի յիշեցի ձեզն որ երկու պատճառ միայն կայ, և կըսուին շահ բարբառու ու շնոս Ծագեալ:

Ի՞նչ է “մնաս Ծագեալ”, ըսածնիս: Ան է որ ըստակդ ուրիշի փոխ տալէդ քեզի մնաս մը կըլլայ. զոր օրինակ հին տուն մը ունիս, կրնաս ունեցած սարկովդ նորոգել. բայց ուրիշ մը կուգայ փոխ կուգէ քեզմէ, տալու ըլլաս նէ՝ քու տունդ աւելի պիտոր տարուի, ետքը հինգ հազար զուռուշին տեղը՝ վեց հազար պիտոր Ծագեա նորոգելու համար: Արիկայ քեզի մնաս մըն է, աս մնասին համար կրնաս սարկիդ շահն ուզել. բայց խել մը թէ ութիւններ կը պահանջուին: Նախ պէտք է որ մնասն իրօք ըլլայ, կամ գոնէ հաւանական, չէ թէ երեւակայական կամ միայն կարելի. պէտք է որ առած շահդ ընելու մնասէդ աւելի չըլլայ, պէտք է որ ընելու մնասդ փոխ տալէդ առաջ գայ, ուստի մէկն որ ուրիշ պահցու ստակ ունի մնասին գէժն առնելու, չի կրնար շահ պահանջել. պէտք է որ փոխ առնողը գիտնայ ընելու մնասդ, որպէս զի երթայ ուրիշէ մը փոխ ուզէ. պէտք է որ ուրիշ կողմանէ պարտքականութիւն չունենայ փոխ տալու, ինչպէս կրնայ ըլլալ որ փոխ ուզողն անանկ վիճակի մը մէջ գանձուի որ՝ եղբայրութիւնութիւնը պարտաւորէ փոխ տուողը քիչ մը մնաս ալ քաշել: Աս ալ գիտնալու է որ չեզ կրնար սարկիդ շահն առաջուց պահանջել. վասն զի ան տեսնը հարուր զուռուշ չըլլոր տուած ստակդ, այլ իննրսունըհինգ, ու գուն հարուրի շահ կառնես՝ որ անիրաւութիւնն է:

Հասալ ի՞նչ է “շահ գադարեալ”, ըսածնիս: Արիկայ ալ առջինին տակը կիյնայ, բայց աս տարբերութիւն ունի որ մէկն ուրիշի փոխ տալով ուղղակի մնաս ալ չըներ նէ,

իր շահներ ստանալ կրկորանջընէն, նոն որ իրոք շահեր պիտի կամ կրնար շահել: Չրո օրինակ ամառ հազար զուգուշով երկիր մը գինս պիտոր՝ որ քեզի պատու կը բերէ, կամ առատուր մը պիտոր ընեա՝ որ քեզի շահ կը բերէ. ուրիշ քեզմէն փոխ կուզէ, դուն ալ կուտաս՝ զի կելով զքեզ երկիր գնելէն կամ առատուր ընելէն, և անանցմով ընելու շահդ կը կորսնցընես: Աս է շահ գազարեալ ըսուածն, և առ պատճառաւ կրնաս փոխ ամենողն շահ պահանջել. միայն թէ ընելու շահդ ստոյգ կամ գոնէ հաւանական ըլլայ, շինծու չըլլայ, հնաւոր յոյս մը չըլլայ. միայն թէ փոխ ստոյգ ըլլայ պատճառ շահիդ գազարելուն, միայն թէ փոխ ամենողն գինեայ շահիդ գազարելը, որ ազատ ըլլայ ուրիշէն փոխ ուղելու. միայն թէ ընելու շահդ արդար շահ ըլլայ: Վասն զի անիրաւ շահին հատուցութեւն չի պահանջուիր. խոք հարկընալու համար. եկեղեցական մը չի կրնար շահ պահանջել, ըսելով որ ես սարկովս առատուր պիտի ընէի և վաստընիք. վասն զի եկեղեցականն առատուր չի կրնար ընել: Նմանապէս պետք է որ պահանջած շահդ ընելու շահիդ անեղ չըլլայ. պետք է որ ուրիշ կորսանէ եղբայրութեան թեան համար պարտական չըլլաս շահդ ալ կորսնցընելու. և պետք է որ ետքն ամենս ստրկիդ շահը, չէ թէ առաջուց:

Թն որ ասանկ է նէ, մարդ մը շնս գաներ որ քեզի փոխ տայ կրսն: Ես ալ կրսեմ որ շնատընուն պատճառն առ չէ, հապա ան է որ՝ քրիստոնէից մեծ մասին վրայ հաւատարմութիւն չէ մնացեր, խարերայ են, խոք կուտան և ետքը ստակդ ատենին չեն հատուցաներ, ինչուան ան աստիճան չարութեան ալ կը հասնին որ՝ և թէ աղէկ թուղթ գիւր շնս ըրած նէ, “Ի՞նչն ինձի ստակ շնատիր, կրսն”: “Դուն ստակդ ես առիք, ըսելով փոխ տուողին տունը կարեն: Թն որ ամենիքը հաւատարիմ մարդիկ ըլլային նէ, եղբայրասեր անձինք ալ կը գանուէին փոխ ապրու:

Վաշիտ ու շահ ամենելու գեմ միշտ առ քարողներն եղեր են, կրսն, բայց աշխարհիս մէջ ալ առ սովորութիւնը միշտ եղեր է որ ամենիքն իրենց ստրկին շահը կը պահանջեն: — Ատիկայ ըսելու խօսք է. ես ալ կրսեմ որ բարեպաշտ մարդիկ ամանց իրաւացի պատճառի շահ չեն պահանջեր. գողութիւնն ալ աշխարհիս մէջն

չի գազգրի, որչափ քարոզենք նէ . անպարկեշտութիւն ալ աշխարհէս չի վերնար, որչափ քարոզենք նէ . ուրեմն ատով գողութիւն և անպարկեշտութիւն ընելը մեզք չըլլար: Ուրեմն ատկասիք ալ այսինքն չափազանց շահ ալ կրնայ պահանջուիլ, որովհետև անիկայ ալ շատ պահանջողներ կան:

Ուրիշներն ալ ատ ծանր բան է կրսեն, մեր ստակը վտանգի մէջ գնել առանց շահ մը ունենալու: Աս խօսքին պատասխանն ասանկ կուտայ ասորն Բեանարգոս. “Օրէնք բաժնգ երբեմն ծանր է, բայց չի պահել չըլլար”, Ուրիշ ծանր բաներ ալ ԹԺ հրամանք է, զոր օրինակ մահացուցմունք ընել ու զմեզ սրտերնուս ուղած բաներէն զոյնել, խաչ քաշել, ապաշխարանք ընել, նախատանայ համբերել. բայց ԹԺ է հրամանալը. պէտք է ընել: Բայց ես աս ալ կրսեմ. փոխ տուալը քիչ մը աչքը բանայ նայի զգուշանայ նէ, կը գիտնայ ինչ մարգու փոխ տալը. մէյմըն ալ կրնայ իր տուած ստակը հազար կերպով ապահովել, անանկ որ խիտահեռաւոր վտանգ կը մնայ: Բայց ենթացրենք որ իրաւջընէ վտանգ ալ ըլլայ կորուցնելու, զոր օրինակ թէ որ մէկը վտանգաւոր նաւարկութի մը պիտոր ընէ՝ քեզ մէն առած ստակը շահեցնելու համար, ու քեզի ուրիշ ապահովութիւն մը չի ցըններ. ան տաննն իրաւացի պատճառ կուեննառ աս վտանգին փոխարէն շահ մը պահանջելու: Թէ որ չի, մէկ գիտէն գրաւ երաշխաւորութիւն և ապահովութիւն պահանջել, ու մէկալ գիտէն առանց փնաս մը կամ քու առուտուրի գորուտտ մը ունենալու՝ շահ պահանջելն, Թյ հրամանին գէմ է, գողութիւն է:

Մարգ ալ կայ որ խելքս չի հասնիր կրսէ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ սոկիէ կամ արծըթէ աշաանակ մը ուրիշ գործածելու տամ նէ, պիտոր կարենամ վարձք առնել. թէ որ ձի մը կամ ուրիշ բան մը տամ նէ, պիտոր կարենամ շահ մը ուղել, և երբոր բանը ստրկի կուգայ, չիկարենամ պիտոր շահ պահանջել: Գիտես ինչու վտանգ զի ատ տուած բաներգ գործածելով կը մաշին ու կը հիննան. մէյմըն ալ թէ որ յանկարծ առանց գործածողն յանցանք մը ունենալու՝ գողութիւն կամ կրակի կամ ուրիշ գժբախտութեան մը հանգիպին նէ, կորուտալը քուկզ կըլլայ, չէ թէ գործածողինը. իսկ

սարկին ամեն ժամս գրեթէ անողին կերթայ, ու միշտ պարտական է առած ստակը քեզի հատուցանելու :

Ուրեմն որք զաւկի մը հայրութիւն ընողը որդեգրին ստակը չիկրնար շահի տալ . խեղճ որբեարի մը որ քսան երսուն հազար զուգուշէն ուրիշ բան չունի, չիկրնար եկամուտի գնել իր ստակն՝ ապրուստ ունենալու համար : Չէ, չի կրնար առանց վերի ըսած պատճառներու : Թէ որ շահիլ կուզէ, եկամուտ և ապրուստ ունենալ կուզէ նէ, թող ուրիշ կերպով բանեցնէ, երկրի վրայ թող գնէ, կամ բոլորովին թող հրաժարի ստակը ետ պահանջելէն, և ասանկով իր ապրուստը ճարէ : Իսկ թէ որ չուզեր ասանկ ընել նէ, համբերութիւն . ժամ զի ինչպէս որ ապրուստ գտնելու համար գողութիւն չի կրնար ընել, ասանկ ալ շահ չի կրնար պահանջել, այ հրամանին գեմ կրնէ :

Այսու ամենայնիւ քրիստոնէից մէջ որ բոլորովին եղբայրութիւն պիտոր ըլլար պարտքերնին, մարդիկ կան որ չէ թէ միայն շահ կը պահանջեն, ալ նաև հերիք չիտեսնելով չափաւոր գրուած շահը՝ հարուրին երսուն ու քառասուն կը պահանջեն, ուրիշներուն տունն աւրելով . աս ալ հերիք չէ, շահն առաջուց կանեն, ու հարիւր հազար զուգուշի թուղթգիր կրնեն՝ եօթանասուն հազար զուգուշ միայն տալով : Ասանկներուն ետքն ինչ կըլլայ . վաստակած ստակնին կրակ մը կըլլայ, աներնին կը մտնէ՝ ամեն բան կայրէ կը մրկէ . ու թէ որ աս աշխրդիս վրայ խեղճ չըլլան ալ նէ, անգին բաներնին խիստ գեշ պիտոր ըլլայ, վասն զի այ ողորմութենէն զրկուին պիտոր . “ Զի անողորմ գատաստան լինելոց է այնմ, որ ոչ առնիցէ զողորմութիւն ” : Ուրեմն, սիրելի որդիքս, թէ որ այ ողորմունէն զրկուիլ չէք ուզեր նէ, փոխ ուղողէն առանց իրաւացի պատճառի շահ մի պահանջէք . “ Տուք փոխ այնմ, ուստի ոչ ակն ունիցիք առնուլ ինչ ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾԵ .

Ուրիշի Էս ընելու լրոյ :

Եթեմերորդ պատուիրանքին գեմ քանի կերպ գտ-
 ղութիւն կրնայ ըլլալ նէ՛ անցած յորգորակներու մէ-
 ջը բացարեցի : Բայց որովհետեւ գողութեան գեշու-
 թիւնն աւելի անոր համար է որ ուրիշի վնաս կըլլայ ա-
 նով, ասկէց կը հետեի որ եթեմերորդ պատուիրանքին
 գեմ ընել է՝ անիրաւ տեղն ուրիշի վնաս հասցընելը ,
 նաև առանց գողնալու և յափշտակելու : Խօսք հասկը-
 նալու համար . մէկն ուրիշի սանը կրակ կը ձգէ , թէ և
 բան մը չի գողնար՝ բայց եթեմերորդ պատուիրանքին
 գեմ կընէ , վասն զի ուրիշի վնաս կը հասցընէ , ուստի
 գողցածի պէս պարտրկան է ըրած վնասը հատուցանե-
 լու : Ո՛հ , քանի անթիւ անհամար կերպով կըլլայ ու-
 րիշի վնաս հասցընել : Ինչպէս որ մարդուս ունեցած
 բարիքները տեսակ տեսակ են , ասանկ ալ անոնց գեմ
 եղած վնասները տեսակ տեսակ կըլլան . կրնայ մէկն
 ուրիշի հոգւոյն կամ մարմնոյն վնաս ընել , կրնայ ալ
 կենացն անուանն ու պատուոյն վնաս ընել : Այսօր ա-
 սոնց վրայ համառօտ մը պիտոր խօսիմ :

Ուրիշի հոգւոյն երկու կերպով մէկը կրնայ վնաս
 հասցընել . մէյ՛մը՝ հոգւոյն բնական բարեացը , այս-
 ինքն յիշողութեանը , մտքին , կամքին , ուրիշի մտաւոր
 կարողութիւնները կորսնցընելու գեղեր տալով , կամ
 անանկ խենթ բաներ խելքը խօթելով որ խելքին վնաս
 տայ , կամ ուրիշի ուսմանն արգելք ըլլալով , կամ թող
 չիտալով որ իր գիտութիւնն ու արուեստը բանեցընէ :
 Մէյ՛մըն ալ հոգւոյն գերբնական բարեացը կրնայ մէկը
 վնաս հասցընել . աս գերբնական բարիքներն են՝ այ
 շնորհքն , առաքինուիները , բարեգործութիւնները . ուս-
 տի ասոնց արգելք ըլլալն սպառնալիքներով վախցընե-
 լով և ինչ և իցէ կերպով , կամ ուրիշի մեղք ու չարիք
 ընել տալը , վնաս հասցընել է իր հոգւոյն գերբնական
 բարեացը : Եւ ինչ վնաս , խելքէ մտքէ վէր . վասն զի

անող մայ սրբարար շնորհքը կը կորսնցրնէ . այ երեսնէն կէյնայ , և յաւիտենական վրկուծեննէն կը զգուսի : Ուստի առ վնասներն ընողը պարտրկան է ամենն կերպով ետէէ իյնալու որ մէկէն ինչ չոր կրնայ ըլլալ նէ՛ ընէ :

Ուրիշէ մարմնոյն վնասելն երկգու կերպ վնաս ընել է . մէյն մարմնոյն վնասելով : մէյնն ալ սարկին վնաս հասցնելով : Մարմնոյն վնաս ընելն սպաննելով կըլլայ , որուն վրայ խոսեցայ հինգերորդ պատուիրանքը բացարեւու ասենա , կամ մէկը վերաւորելով՝ ձեռքէ սաքէ աչքէ զրկելով : Ասանկ անծ վնաս ընողները սրջափ ալ ուզեն հասուցանել , անկարելի բան է որ հաւասար հասուցում մը կարենան ընել . ինչպէս կարելի է նորէն կեանք առլ մէկուն , ինչպէս կարելի է ձեռք սաք աչք առլ մէյնը խեղ կազ կոյր ընելէն ետքն սուրիշը : Բայց հաւատար հասուցում ընել չիկրնալնուն համար՝ կազառնին հասուցում ընելու պարտքէն . չէ՛ , կրտէ սուրբ Ագուսինացին . երրոր հաւատարը չեն կրնար ընել , պարտրկան են կրցածնին ընելու : Խօսք հասկրնալու համար . մէկն ուրիշին զարկաւ , աչքը հանեց . սրով հետէ չի կրնար նորէն աչք առլ իրեն , պարտրկան է գանէ սարկով օգնել իրեն՝ թէ որ կարտա է , կամ թագուծիւն խնգրել , պատուել զինքն , իրեն ծառայութիւն ընել , ջանալ ինչ կերպով որ կրնայ՝ ա անձին վիճակին յարմար հասուցում մը ընել :

Ուրիշէ մարմնոյն վնաս ընողը՝ սարկին ալ վնաս ըրած կըլլայ ըսի . վասն զի սրջափ բժշկի վերաբուծի գեղե : բու ծախք պէտք կըլլայ որ ընէ , սրջափ վնաս կը քաշէ՝ չիկրնալով աշխատիլ բանի գործքի հետ ըլլալ , իր արուեստն ընել ու ստակ վաստրկիլ : Առ վնասներն մ՛ղ պիտար հասուցանէ . ան՝ որ զարկու վերաւորեց զինքը :

Հիմայ գանք ուրիշի անունը կտարողներուն : Ո՛վ կրնայ համրել առ անտակ վնասներն որ ուրիշի անուանն առ պատուոյն կըլլայ զպարտութիւններով , նախափինք անարգանք ու ծաղր ընելով , բամբասանքով , ուրիշներուն ծածուկ պակասութիւններն ու անգլերն յայտնելով : Սուրբ գրքին խօսքերը գիտէք . « Լաւ է անուն բարի քան զմեծութիւն բազում » , (Առախ : ին . 1 .) Ուրիշ տեղ մէն ալ կրտէ . « Հոգ տար վասն անուան , զի այս մայ առ քեզ քան զհազար մեծամեծ գանձո

սովույ, . (Սիրո . խն . 18 .) այսինքն շանս որ ազէկ անուն ունենաս, վասն զի առիկայ հաղար հարստութէ աւելի կօզնէ քեզք : Ուրեմն թէ որ ուրիշի ունեցածին փնաս հասցընելն այսչափ մեծ մեզք է նէ , որչափ աւելի ծանր մեզք կըլլայ ուրիշի բարի անուանը փնաս ընելն որ անկէջ շատ արեւի վեր է : Բայց մ՛կ է աս բանը մտածողը . անուն կոտորելու և գայթակղական բան մը իմացածնուն պէս՝ մէկէն կերթան պատմելու հրաչակելու : Սուրբ գիրքը որչափ կուզէ նէ՝ թող ըսէ որ լատմ գ ներսգ պահէ , մի վախմար , փորդ չի ծակեր ու գուրս կլէր . “ Լուար ինչ բան , մեռցի անդէն ՚ի սրտի քում . պինգ կաց , ոչ հերձու և ելանէ արտաքս , . (Սիրո . ԺԹ . 10 :) Բայց շատեր կան , մանաւանդ կնկաոց մեջ , որ կարծես թէ կը ճաթին թէ որ գիտցածնին ու լատմնին ուրիշներուն չիզուրցեն նէ : Բայց գիտցած ըլլան որ չէ թէ միայն ուրիշի անունը կոտորելուն համար պարտղան են հատուցում ընելու . այլ նաև ինչ փնաս որ ատ անունկոտորութենէն կը հեռակի : Խեղճ ազջկան մէկը փորձանքի մը կը հանգիտի . ատանկ բաներէ միշտ հեռու եղած է և ըրածին միայ ալ զջնացած . բայց չար լեղուները բանը գուրս կը հանեն , խեղճ ազջկը զինքն առնող չի գտներ կամ կը հարկաւորի ազջրափ մը հետ կարգուիլ . հիմայ անոր ատամին քաշած խեղճութեանը հատուցումը ինչպէս կրնան ընել պատճառ եղողները : Բայց բամբասանքին և անկէջ առաջ եկած սոսկալի չարիքներուն միայ բաւական խօսեցայ ձեզի ուրիշ յորգորակներու մէջը :

Հոս աս միայն կաւելլընեմ որ ուրիշ կերպ գժոհային բամբասանք մըն ալ կայ , այսինքն անսան կոտորող գրքեր գրուածքներ ոտանաւորներ և երգեր հանել , մէջն ամինն տեսակ սուտումուա բաներով ու զբարտութիւններով լիք : Չար անօրէն մարգիկ հերիք չի սեպելով ուրիշներուն անունը խօսքով միայն կոտորել , սրտերնին պաղըշտըկընելու համար՝ ասանկ գրքեր ալ կը հանեն , որպէս զի բոլոր աշխարհիս առջևը խաղք ընեն ուրիշներն , ու շտա անգամ անմեղ մարգիկները : Սուրբ եկեղեցին ասանկներուն և իրենց գործակից եղողներուն գէմ բանագրանք գրած է . և անով եղած փնասները հասարակօրէն ճար չիկայ հատուցանելու :

Մէյմըն ալ ուրիշի փնաս կըլլայ՝ ծածուկն յայտնե .

լով : Ո՛րչափ մարգիկ կան որ իրենց մէկ ծածուկդ
յայտնելը՝ ըագրի վրայ գնելու պէս է , մարդ չի վստա-
հանար վրանին . հաւատարմութիւնը մեծ բան է , ան է
որ մարդուն բերանը գոց կը պահէ . “ Հաւատարիմն
ագւով ծածկէ զիրս , , (Աւոյ . ժԹ . 13 :) Ծածուկ
կայ որ՝ պարզ գաղտնիք մըն է , որ մարդս գիտուածով
կամ հետաքրքրութիւն կիմանայ . ասանկ բանն առանց
հարկաւորութե յայտնելը՝ երբոր անկէց ուրիշի վնաս
մը կը լլայ , չէ թէ միայն մեղք է , այլ նաև անկէց ա-
ռաջ եկած վնասը հատուցանելու պարտքիան է յայտ-
նողը : Ծածուկ ալ կայ որ՝ մէկը մէկուն կը վստահանայ .
ան մաքով որ ուրիշի չի յայտնէ , “ Խոստովանանք կը-
սեմ քեզի , չըլլայ որ մէկուն յայտնես , , կըսէ : Ծա-
ծուկ մըն ալ կայ որ՝ լսողն յայտնողին խօսք կուտայ .
մարդու մը չի գուրցիլու . “ Մի՛ վախնար , ինծ մէն խօսք
գուրս չելիւր , , կըսէ : Աս երկու ծածուկն ալ ամեն
մարդ պարտքիան է պահելու . չիտահողք կը մեղանչէ
արգարութեան գէմ , և ինչ վնաս որ յայտնելէն կը հե-
տեի՝ պարտքիան է հատուցանելու : Միայն՝ թէ որ հա-
տարակաց մեծ բարիք մը , կամ ծածուկը քեզի ըսողին
օգուածը կը լլայ , յայտնելէ՞ր՝ մանաւանդ հոգեւոր օգուտ ,
կամ թէ որ անմեղ մը կը խալըսի յայտնելովդ , ան ա-
տենը կընաս յայտնել : Խօսք հասկընալու համար , քու
վրաս կամ ուրիշի մը վրայ զրպարտութիւն ընող կը լլայ
որ Պետրոսն սպաննէր , ես . թէ որ ուրիշ կերպով չես
կրնար ցընել որ գուն չես Պետրոսն սպաննողը , կամ
ան ամբաստանուած անձը չէ , կընաս ծածուկ գիտ-
ցածդ յայտնել . այսինքն Պետրոսին սպաննողն աս կամ
ան մարդն ըլլալը : Ուստի առանց հարկաւոր պատճա-
ռի ուրիշի ծածուկն յայտնելը մեղք է . վասն զի մար-
դուն իր առւած խօսքը չի պահելը՝ բնական իրաւունքի
գէմ է , կըսէ սուրբ Ագուինացին , և ոչ մեծաւոր մը
կրնայ հրամսել յայտնելու : Եւ ինչ որ անկէց ուրիշին
վնաս կը լլայ՝ պարտքիան է յայտնողը հատուցանելու ,
մանաւանդ թէ որ վարպետութեամբ ու խաբէական
հարցմունքներով ուրիշին ծածուկը բերնէն աւեր է .
վասն զի առով անիրաւութիւն մը ընելէն ետքն , աւե-
լի ծանր անիրաւութիւն մըն ալ առջինին վրայ կաւել
ցընէ :

Հապա ի՞նչ ըսելու է անոնց՝ որ ուրիշի ծածուկ

գրուածքներն , ուրիշ նամակը կը բանան ու կը կարգան : Մէկն որ առանց օրինաւոր իշխանութիւն ունենալու առ բանը կընէ , ասորհոյս չիկայ որ կը մեղանչէ , վասն զի ուրիշի բանին կը գուշի՝ ակթօջա կամքին գէմ . և ինչպէս ուրիշն իրեն ընելու ըլլար նէ՝ սաստիկ կը վշտանար , ասանկ ալ ինքն սուրիշին չի կրնար ընել : Մանաւանդ թէ որ գրուածքին կամ նամակին մէջն ծանր գազանիք մը կայ նէ , անիրաւութիւնն աւելի ծանր կըլլայ , և մահուչափ կը մեղանչէ ընողը . թէ որ անկէջ վնաս մըն ալ հետեփ , պարտական կըլլայ հատուցանելու :

Ինչուան հիմայ ըսած վնասներն ուրիշին ունեցածին վրայ էր . հիմայ քիչ մըն ալ տեսնենք ինչ վնասներ կըլլան ուրիշի ունենալու բանին : Մէկը մէկուն պարտական է . փաստաբանը փուճումուճ պատճառանքնէ բով զինքը կը հաւանեցընէ որ չիտայ , ուրանայ իր պարտքը , կամ սւշաջընէ տալու : Դատաւոր մը անիրաւ վճիռ կուտայ , պարտատէրը կը զրկէ , պարտք ունեցողը կաշատէ վճարելէն : Աս ալ տեսակ մը գողութիւն է : Արուեստաւոր մը կամ վաճառական մը իր գնողներն ունի . անգգամին մէկը կերթայ վրան գէշ կը խօսի , կը զրպարտէ , և անոր ընելու շահը կը կտրէ : Մէկը պաշտածի մը արժանի է , և քիչ ասանէն պիտոր համեփ ան պաշտածին . Ծախանձոտին մէկը կերթայ անոր անունը կը կտրէ , և ան պաշտածէն զրկուելուն պատճառ կըլլայ : Ունեոր մը աս կամ ան ազնիկը պիտոր աւան . անորէնին մէկը կերթայ ազնկանն անունը կը կտրէ , պագէլք կըլլայ կարգուելուն : Հիւանդ մը կտակ ընել կուզէ , ամենուան իր մասը հանել . բայց ազնկաններն մէկը կերթայ մէկ կը մանէ , մէկը կամ մեկալը ժառանգորթենէն զրկել կուտայ , չի թողուր որ ժամիրուն ազնկաններուն բան մը ձգէ : Ասոնց ամենն ալ գողութիւն է , և ընողը պարտական է՝ ինչ կերպով կրնայ նէ՝ հատուցումն ընել : Չերկընջընեմ . ով որ արգելք կըլլայ ուրիշի բարւոյն կամ շահին , արգարութեան գէմ կընէ , և պարտական է հատուցանելու :

Աս ամեն կերպ վնասներն որ ըսի , չի թէ միայն ընողները կը մեղանչեն , այլ նաև ընողներուն գործակից եզրակները : Պոզոս առաքեալին խօսքն է որ՝ չէ թէ միայն շարիք ընողները կը մեղանչեն , կըսէ , այլ նաև անոնց

ըրածը հաւնողներն, անոնց օրնողներն, անոնց ինչ և իցէ կերպով մասնակից եղողները . . . “ Այք զայսպիսիսն գործեն՝ արժանի են մահու . և ոչ միայն որ զայն աանեն, այլ և որ կամակիցն լինին գործելեացն ” . (Հառմ. Թ. 32.) Աւաթ թի քաղաքական և թի եկեղեցական օրէնքները պարտական կրնեն հատուցանելու, չէ թէ միայն վնաս ընողներն՝ այլ նաև անոնց գործակից եղողներն ալ :

Իննը կերպով մէկը կրնայ գործակից ըլլալ ուրիշի վնաս ընելու . համառօտ մը ձեզի ինն ալ բացատրեմ :

Առջի կերպն է ուրիշի մը հրամանը որ վնաս ընէ մեկուն . զոր օրինակ տեսեալ մարդ մը կուզէ մեկէն իր սիր հասնել, չի համարձակիր ինքն, և ուրիշի կը հրաման որ երթայ անոր տունը կրակ ձգէ, կամ վնաս զգուցատու թիւն ընէ, կամ ինչուան սպաննէ ալ զինքը : Հայր մը կամ տէր մը իր զաւակին կամ ծառային կրակ որ երթայ ուրիշին երկրէն պարու խառ կամ փայտ գողնայ բերէ : Ասանց ամենքն ալ գողութիւն կրնեն : Բայց որսնն է պարտականութիւնը հատուցում ընելու . հրամանողին թէ հրամանը կատարողին : Հրամանողին է պարտքը, ինքը պարտական է հատուցանելու ան ամենն վնասն որ իր առւած հրամանէն առաջ կուգայ, թէ որ շուտ մը իր հրամանը ետ առած չէ նէ : Իսկ երբ որ հրամանողը չի կրնար կամ չուզեր հատուցանել, ան աւերը հրամանը կատարողին վնայ կիյնայ պարտքը հատուցում ընելու :

Երկրորդ կերպն է՝ ուրիշն յորգորելը, չար խրատ տալը, համոզելն, ասոր կամ անոր վնաս ընելու . զոր օրինակ մէկը բան մը գողնալ կուզէ . բայց չի համարձակիր . խղճմտանք կրնէ . անոց ամին մեկն ալ կրակ իրեն . “ Խղճահարութիւն է ըրածդ, Եյ ասեղծած բաներն ամեննունն է, դուն ալ ապրիս պիտոր ” . և ասանկով զինքը կը յորգորէ, գողութիւն ընել կուտայ իրեն : Մէկն իրեն անիրաւութիւն ընողին ներել կուզէ . ան զգամին մեկն ալ կրակ իրեն . “ Մամածուկ մարդու գործք է ըրածդ, քիչ մը պէտք է ցլլնես որ քեզի ըրածն անիրաւութիւն է, մէյր ինծի ընէր առ բանն որ տեսնէր ” . և առ չար խրատներովը կը հաւանեցընէ չինքնելու, որն առնելու անկէց : Ասանկ չար խրատ տուողները պարտական են հատուցանելու ինչ վնաս որ կը հէ-

տեի իրենց առած խրատէն , թէ որ բուն վնաս ընողը չիհատուցանէ նէ : Ուրեմն որոնք որ առանց օրէնք գիտնալու՝ փաստարանութիւն կրնեն , որոնք որ չիգիտցած բաներնուն վրայ խորհուրդ կուտան , որոնք որ առանց բարոյական գիտնալու՝ տարակոյսներ կը լուծեն , թող աղէկ նային ըրածնին . վասն զի ինչ վնաս որ կը հետեի առած խորհուրդներնէն , պարտքիան կըլլան հատուցանելու :

Երրորդ կերպն է՝ հաւանութիւն առն ուրիշի վնասին . զոր օրինակ անարժան մարդ մը պաշտօնի մը ընտրուելու կըլլայ , ոմանք կընտրեն զինքն , ուրիշներն ալ ձայն չեն հաներ կը հաւանին ընտրութեանը . առանկ ալ ժողովքի մը մէջ խորհրդականներուն կէսն անխաբան մը կորոշեն , մէկալնոնք ձայն չեն հաներ կը հաւանին : Ասանց ամեննքն ալ մեղսակից կըլլան եղած վնասին , ու պարտքիան են հատուցում ընելու :

Չորրորդ կերպն է՝ գողել , ապրիս ըսել վնաս ընողին , կամ վար զարնել զինքը՝ վնաս չընելուն համար : Ո՛հ , ինչպէս կը գրգռեն զմարդ առանկ խաբերն , առանկ շողորթութիւններն , առանկ գողեսաններն ու պարտաւանքները : Ուստի թէ որ աս խաբերէն գրգռուելով վնաս ընողը հատուցում չընէ նէ , գրգռողը պարտքիան է ընելու :

Հինգերորդ կերպն է՝ առիթ առլ , գիւրացնել մէկուն ընելու վնասն , ինչպէս անանք որ գողերուն կօշնեն , իրենք օանգուխ կը գնեն , սուտ բալլէք կամ գործիք կուտան կղպակ բանալու , կամ գողցած բաները աներնին կը պահեն , կը գնեն կամ գողցողին հաշուին կը ծախեն : Ասոնց ամեննքն ալ գողակից կըսուին . ու քաղաքական օրէնքն ալ գողերուն առած պատիժը կուտայ իրենց ալ . վասն զի թէ որ գողերուն օքնօքներ չըլլային նէ , այսչափ գող չէր ըլլար աշխարհս վրայ : Ուստի թէ որ բուն գողը հատուցում չընէ ըրած վնասին նէ , իրենք պարտքիան են հատուցանելու :

Վեցերորդ կերպն է՝ գողցուած բանին մեջը մտա ունենալը . զոր օրինակ մէկը գողերուն հետ միաբանութիւն կրնէ , անոնց գործակից ալ չըլլար նէ , գողցածնուն մէկ մասը ինքը կուտէ : Ասանկ չար միաբանութիւն ընողները պարտքիան են ամեն մարդ իր առած մասը ետ տալ . իսկ թէ որ մէջերնէն ոմանք չիտալու

ըլան, մեկալնօնք պարտեղան են անոնց մասն ալ վճարել :

Աս վեց կերպ գործակցութիւնը գրական կրօնին, վասն զի իրօք գողութիւն ընել կամ գողին օգնել է : Իսկ մեկալ իրեք կերպն որ հիմայ պիտոր ըսեմ, բացասական կրօնին, վասն զի մեկն իր պարտքը չընելով գործակից կըլլայ եղած վնասին : զոր օրինակ երբոր մէկը չէ թէ եղբայրսիրութեան համար միայն, այլ նաև արգարուէ պարտեղան է արգիլելու և չարգիլեր ուրիշի ըրած վնասը : Ինչպէս պահապան մը որ կրտաննէ գողերուն գալն, ու հոգը չըլլոր, կը թողու որ գողնան : Ինչպէս անտես մը գիտէ որ ծառաներուն մէջ անհաւատարիմ մարդկայ, ու կը լուէ, տիրօջը չիմացընէր : Ուստի բացասական գործակցութիւնն իրեք կերպով կըլլայ . մէյժը՝ լուռ կենալով, ուր որ պէտք է ձայն հանել . երկրորդ՝ անշարժ կենալով, ուր որ պէտք է շարժիլ ու գէմ կենալ . երրորդ՝ չիյայտնելով ուր որ պարտեղան է մեկն յայտնելու ուրիշին ըրած կամ ընելու վնասը :

Ուրեմն եղած վնասներուն գործակից են, ու պարտեղան են հատուցում ընելու իշխանները գտասաւորներն ու պաշտօնատէրները, որ կրնան արգիլել գողութիւնն՝ անիրաւութիւնը՝ ժողովօրեան քաշած վնասներն, և անհոգ կըլլան, չեն արգիլեր . վասն զի իրենց պաշտօնէն պարտեղան են արգիլելու, և անոր համար ժողովուրդն իրենց տուրք կուտայ :

Գործակից են եղած վնասներուն, ու պարտեղան են հատուցում ընելու նաև հայրերն ու մայրերն ու տէրերն որ թող կուտան չեն արգիլեր զաւկըններնուն ու ծառաներնուն՝ ուրիշի վնաս ընելու, և գիտնալով վնաս ընելին՝ չեն խրատեր ու պատժեր, այլ չիգիտնալու կը զարնեն ու լուռ կը կենան . ըսել է որ անոնց ըրածը կը հաւանին :

Գործակից են եղած վնասներուն, ու պարտեղան են հատուցում ընելու նաև գործակալները տնտեսները ծառաներն և ազատխինները, որ կրնային տէրերնուն ըլլալու վնասն արգիլել՝ յայտնելով ընողներն, ու չեն յայտնիր . իրենց առած ամբսչէքը ծառայելու համար միայն չէ, այլ նաև պահպանութիւն ընելու համար որ տէրերնուն վնաս մը չըլլայ :

Հասպա ի՞նչ ըսելու է անոնց որ մտքսի և տուրքերու

վերակացու են, ու չէ թէ միայն հագերնին չբլար
իրենց պաշտօնն ընելու՝ այլ նաև պարգև կրնդունին որ
չխտանելու զարնեն, և իրենց պարտքը չընեն : Ի՞նչ
ըսելու է ուրիշ այնչափ վերակացուներուն ալ որ իրենց
պաշտօնն պարտական ըլլալով ու կրնալով արգիլել
ուրիշի մնասը, չեն արգիլեր . ուրիշ բան ըսել պետք
չէ, սուրբ գրքին ըսածը հերիք է . « Աչ գողք և ոչ յա-
փրշտակողք զարքայութիւնն Եյ ոչ ժառանգեն : . . .
Արժանի են մահու, ոչ միայն որ զայն տանեն, այլ և
որ կամակիցն լինին գործելեացն » :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾՁ .

Պարտերնին լիճարդներան ըբծ անիրաւութեանը լլայ :

Որո՞ք որ պարտերնին չեն վճարերնէ, արգեգք ա.
նոնք ալ գող կրնան ըսուիլ . ասոր պատասխանը պի.
տոր ատմ այտար :

Նորելուք և անիրաւ ստվորութիւն մը մտած է հիմա.
կուան քրիտաննէից միջ, այսինքն որչափ կրնան նէ
պարտք ընել, փոխ առնել, խանութպաններուն անա-
րակները տալիքով լեցրնել, ինչուան բանւորներուն ու
ծառաններուն վարքն ալ ուշաքննել, ու չիմտածել որ
պարտերնին պէտք է վճարեն :

« Արգ հատուցէք ամենեցուն զպարտոս », կրտե Պ.
գոս առաքեալը . (Հա . ԺԳ . 7 .) այսինքն որուն ինչ որ
պարտք ունիք նէ, վճարեցէք : Եւ ամեն իրաւագեա-
ներն ու վարդապետները կրնեն որ արգարութիւնը
հաստատուն կամք ունենալն է՝ ամենուն իրենը տա-
լու : Ուրեմն, սիրելի որդիքս, թէ որ կուզէք արգար
և աղէկ մարդիկ ըլլալ նէ, ձեր պարտքը վճարեցէք .
չէ նէ, անիրաւութիւն կըլլայ ըրածնիդ, գող կըլլաք,
վասն զի գողերուն պէտ ուրիշի բանն անիրաւ անգըքս-
վերնիդ պահած կըլլաք :

Աս խօսքերն անոնց համար ըսել չէ միտքս, որ հար-
կի համար միայն պարտք կընեն, ու կը ջանան միշտ
վճարելու . թէ որ երբեմն ալ կուշաքննեն նէ՝ հարկը

միայն կը բերէ, պարտաւորօջը հաւանութեամբ կու-
շաջընեն, ու բերններնէն կարելով քիչ քիչ վերջու-
պէս կը վճարեն : Ասոնց համար չէ ըսածս, սասնց
կարեկից պէտք է ըլլալ : Ի՞մ ըսածս խաբեբաներուն
համար է, որ մեկէն մեկպէն հազարումէկ սուտե-
րով ու խոտամուկքներով փոխ և ապրանք կառնեն,
ու ոչ միտք ունին վճարելու ոչ ստակ . կառնեն կը
քաշեն ու մէյմն ալ չեն երևնար : Անոնց համար է
ըսածս որ՝ պարտքերնին կրնան վճարել ու հոգերնին
չէ, վասն զի կուղեն ուրիշի կռնրկէն մննծութիւն ցը-
նել, չեն ուղեր ծախքերնին քիչքնել, չեն ուղեր ինայ-
ութիւն ընել, չեն ուղեր աւելորդ բաները մեկդի
ձգել . ուստի խաղալու ստակ կը գտնեն, զբասանք ընե-
լու ստակ կը գտնեն, նորելուք բաներու ետէ ըլլալու
ստակ կը գտնեն, սեղաննին հագուստնին աներնին փա-
ռաւոր ընելու ստակ կը գտնեն . միայն պարտքերնին
վճարելու կուգայ նէ՝ ստակ չեն ունենար, պարտք
պարտքի փայ կեւելլընեն : Անոնց համար է ըսածս
որ երբոր վաճառականը խանութպանն արուեստաւորը
բանւորը կուգայ իր ստակն իր վարձքն ուղելու նէ, հի-
մայ չըլլար ըսելով կամ չեխելով ետ կը խաւրեն : Ա-
նոնց համար է ըսածս որ պարտքերնին չիվճարելու
համար հազարումէկ պատճառանք կը գտնեն, կու-
րանան պարտքերնին, գատաստան կը բանան, անիրաւ
փաստաբաններու ձեռքով կամ ամեննին չեն վճարեր
կամ պարտատէրը նեղը կը խաթեն որ պարտքերնուն
կէտովը գոհ ըլլայ : Ասոնց ամենուն համար է ըսածս,
ու կրսեմ որ անիրաւ են, գող են, անարդ ու գէշ արտով
մարդիկ են, որչափ ալ աղնուական ծնած ըլլան :

Պ ան զի անոնցմէն ապերախտ մարդ չի կրնար ըլլալ .
տեսէք որ իրաւ չէ ըսածս : Իսեղձ մարդ մը շնորհք ընե-
լու համար իր սարկէն ղինքը զրկեր և անոնց փոխ տուեր
է . վաճառական մը խանութպան մը շնորհք ըրեր իրեն
ապրանքներն անոնց տուեր է, ապրանքին ալ զրկուեր
է սարկէն ալ . արուեստաւորը բանւորն աշխատեր քըրտ-
ներ է, իր աշխատանքը բերեր տուեր է անոնց, ու կրս-
պատէ վարձքն առնելու : Ասանկով իրենք ամենն բան
առատ ունին, բան մը չի պակտիր . և ետքն ան խեղձ
մարդկանց ըրած շնորհքին ինչ հատուցում կընեն .
Բանի տեղ չիբնել զիրենքալ՝ ըրած շնորհքնին ալ . հո .

գերնին չըլլալ որ վճարեն , հոգինին հանել ինչուան որ վճարեն նէ , թէ որ գան ստակնին ուղեն նէ՝ ըսել որ տուեր չեն կամ զբաղած են , գիմացնին ելլեն նէ՝ ճամբանին փոխել , արգար գինէն կտրել , տուածնին ալ թէ որ տան նէ՝ գէշ ու պակաս ստակներով ոչորմութիւն ընելու պէս տալ : Աս է ըրած հասուցմունքնին . հիմայ ասանկ մարդիկն ապերախտ չէ՞ն , աղնուական սիրտ ունեցողի գործք է ըրածնին :

Հապա ի՞նչ ըսեմ սուտումուա խառքերով խեղճ մարգիկը խարելնուն , ու պտրաքերնին վճարելն որէ որ՝ շաբթէ շաբաթ՝ ամսէ ամիս ձգելնուն վրայ . այնչափ երթալ գալ կուտան խեղճերուն , որ աւնեկըքնին նորէն վաստրկելու պէս բան մը կըլլայ : Աս է պատճառն որ շատերը փոխ աալ չեն ուղեր , ծախսած ապրանքնուն վճարքը մէկէն կուղեն . վասն զի հաւատարմութիւն չէ մնացեր , խաղի վրայ կենալ չիկայ , ամմին տեղ խաբէութիւն , ամմին տեղ խարգոխութի ախրեր է : Սուրբ գիրքն ազէկ կը նկարագրէ ասանկներուն պատկերքը . քանի որ ստրկի կամ ինչ և իցէ բանի մը պէտք ունին , կըսէ , կերթան մէկուն մէկալին անուշ անուշ կը խոսին , կը գովեն , ինչուան ձեռք ալ կը պագնեն . « Մինչ առնուցուն համբուրեսցեն զձեռս , և ՚ի վերայ ընջից մերձաւորին գեղեն զձայն » . (Սիւ . ԺԹ . 5) Բայց մէյժը ձեռք ձգելէն ետքը , երեսը չեն նայիր տուողին , երբեմն կը պարծին ալ վարպետութեամբ ուրիշը խաբելնուն վրայ . անկէց ետքը մէյժն ալ կընաս նէ՝ ձեռքերնէն առ ստակք . ուղես նէ ալ գէշ մարդ կըլլաս , իրենց շնորհք ընելուք համար՝ թշնամի կըլլան քեզի , կըսկսին ագահ կանչել զքեզ , ինչպէս աւետարանին պատմած ծառան ըրաւ՝ կըսէ սուրբ Ոսկեբերանը : Տէրն իրեն ստակ տուեր էր որ բանեցընէ և շահի . երբոր ատենն եկաւ հաշիւ ուղելու , սկսաւ ծառան իր տերն անարգել՝ ագահ ես , անգութ ես , միայն քու շահք կը փնտրուես ըսելով . « Զի այր ստամբակ ես , բառնառ զոր ոչ եգիր , և հնձես զոր ոչ սերմանեցեր » . (Ղ . ԺԹ . 21) Ասանկ կընեն շատերը , կըսէ սուրբ գիրքը . « Եւ ՚ի ժամանակի հատուցման յապաղէ , զանեծս ե բամբասանս արկանէ ՚ի վերայ , և փոխանակ մեծաբանաց անարգանս » . (Սիւ . ԻԹ . 6) Տեսէք թէ անոնցմէն ապերախտ , ասոնցմէն գէշ սիրտ ունեցող կըրնայ ըլլալ :

Արանկներն ս՛վ որ ալ ըլլան, որչափ հարուստ և ազնուական ըլլան, անիրաւ են, գող են և ամենևին պատուոյ արժանի չեն: Անիրաւ են, վասն զի իրաւունքն ան է որ ամեն մարդ իր բանէն չիզգուի, իսկ անոնք կը զգեն. ուրեմն արգարութեան գէ՛մ կը նեն, և անիրաւ են: Գող ալ են, վասն զի ուրիշ բանը տիրոջը կա՛մքին գէ՛մ անիրաւ անգը քովերնին պահելով գողէն տարբերութիւն չեն ունենար. և իրաւ՝ ի՛նչ տարբերութիւն ունի որ մեկը քաւ հազար զուռուչ գողցեր է, մեկայէն որ քեզմէ փոխ առեր է և չի տար. երկուքէն քաշած մնասդ ալ նոյն է: Վաճառականին ի՛նչ հոգն է որ մեկը խանութէն բան մը գողցած ըլլայ, կամ գնած բանին ստակը չի՛վճարէ. իրեն համար երկուքն ալ նոյն է, նոյնչափ մնաս կրնէ՛ մեկէն ալ մեկայէն ալ: Անանկ է նէ պարտքերնին չի՛վճարողները՝ ետմներորդ պատուիրանքին գէ՛մ կը մեղանչեն, թէ անիրաւ տեղն ուրիշ բանը քովերնին պահելով, և թէ անոքը մնաս հասցնելով պարտաւիրոջն որ շատ անգամ առնելիքները չիկրնալով ձեռք բերել՝ բանը ձախորդ կերթայ, և ինչուան կը սնանկանայ ալ: Ուրեմն աս կերպով պարտքերնին չի՛վճարողները՝ միշտ մեղքի մէջ են, ու թէ որ աս մեղքին մէջը մտնելու ըլլան նէ՛՝ փրկութեան չեն հասնիր:

Բայց եկուր նայէ որ շատերն աս բանիս վրայ խղճ մտանք չեն ըներ. պարտք ունին, կրնան վճարել, ու չեն վճարեր. խոտաովանանքի կերթան, և ամենևին ան բանին վրայ խօսք մը չեն զուրցեր: Թէ որ ուրիշ մը իրենց պարտք ունենայ ու չիտայ նէ, ան ատենը կըսկըսին վերվեր իյնիլ, կըսկսին գանդբով, ու մեղք է կըսեն. ուրեմն իրենք որ չեն վճարեր նէ, մեղք չէ: Բայց իրենք չէ թէ միայն չեն վճարեր, այլ շատ անգամ աւետարանին պատմած պարտք ունեցող Ծառային պէս կրնեն, որ տիրոջմէն իր ամեն պարտքերուն թողութի առնելէն ետքն՝ ուրիշ մը որ իրեն քիչ մը պարտք ունէր՝ զգէն բանեց, խզգել ուզեց զինքն որ մեկէն վճարէ իր պարտքն, ու չիկրնալուն համար վճարել՝ զինքը բանա գնել տուաւ: Արանկ կրնեն շատերն ալ. իրենք ուրիշներուն պարտք ունին, չեն վճարեր և ետքը խեղճ մարդու մը որ իրենց տասը քսան զուռուչ տալիք ունի՝ քանի մը որ ալ ատեն չեն տար ուշացնելու: Ո՛հ, թող յիշեն

ձեյոյն որ Խճ ալ իրենց անանկ պիտար ընէ . “ Որով
չափով չափէք , չափեցի . ձեզ , , . (Մփե . Է . 2)) Թող
չորորմին , բայց գիանան որ իրենց գառաատանն ալ ան-
գին առանց ոգորմութեան պիտար ըլլայ . “ Զի ան-
զորմ գառաատան լինելոց է այնմ , որ ոչ առնիցէ զ-
որմութիւն , , . (Յակ . Բ .)

Ուրեմն տարակոյտ չի մնար որ պարտք ունեցողը պէտք
է իր ամենն ջանքն ընէ վճարելու . վասն զի նախ երափ-
տագիտութիւն պարտական կրնէ զինքը վճարելու , որով
հետեւ շնորհք մըն է ընդունած փոխը , թէ ստակ ըլլայ ,
թէ ապրանք ըլլայ , և թէ ծառայութիւն . ուստի թէ
որ կրնայ ու չի վճարեր նէ , կըլլայ ապերախտ : Երկրորդ՝
հաւատարմութիւնը պարտական կրնէ զինքը վճարելու ,
որովհետեւ խոստմունք ըրած է՝ առնին վճարելու .
ուստի թէ որ կրնայ և չի վճարեր նէ , նենգաւոր ստա-
սաց և անհաւատարիմ կըլլայ : Երրորդ՝ արգարութիւնը
զինքը պարտական կրնէ վճարելու , որովհետեւ ամենն
ժարգու իր բանն իրեն ալ իրաւունք է . ուստի թէ որ
կրնայ և չի վճարեր նէ , անիրաւ և գող է : Չորրորդ՝
իր շահն ալ պարտական կրնէ զինքը վճարելու , որով-
հետեւ իր պարտքը չի վճարողը՝ ետքը ետքը ոգորմութե-
միջ կիյնայ , ինչպէս սուրբ գիրքը կրտէ . “ Զի գու-
կողոպտեցեր զազգս , և զքեզ կողոպտեցեն ամենայն
մնացորդք ժողովոց , , . (Ամ . Բ . 8)) Հինգերորդ՝
այ պատուիրանքն ալ զինքը պարտական կրնէ վճարե-
լու . ուստի թէ որ կրնայ ու չի վճարեր նէ , մանաւանդ
հոգեւոր պարտքերն , ինչպէս պատարագի ոգորմութիւն ,
ննջեցելոց կամ բարեգործութեւ համար ձգած ստակ ,
ինքը զինքն արքայութենէ կը զրկէ . “ Մի խաբիք , ոչ
գողք , ոչ յափշտակողք , զարքայութիւնն այ ոչ ժա-
ռանգեն , , :

Սուրբ գրքին պատմած մէկ ազոտար պատմութիւնը
մտիկ ըրէք . պարտք ունեցողներն աս պատմութենէն՝
չէ թէ միայն պարտքերին վճարել կը սորմին , այլ նաև
ինչպէս պէտք է վճարել : Տորիթ բարեպաշտ ծերունին
իր հարստութեան առնին աւելի ստակ օւնենալով
խելը բան իր մէկ բարեկամին քովը գրեր էր , որուն
անունը Գաբայէլ կրտէր . ան ալ իրեն թուցմզիք
ըրեր էր որ երբոր ուզէ նէ՝ ետ տալու պարտական ըլ-
լայ : Տորիթ քանի որ կարտութիւն չունէր ան ստը-

կին, Թողուցեր էր Գարայէլին քովը . բայց երբոր կա-
րտուութի մէջ ինկաւ ծերացաւ և հիւանդացաւ, կան-
չեց իր որդին Տուբիա, և ըսաւ իրեն. մենք Գարայէլին
քովն սասակ ունինք, հիմայ առենն է որ երթաս ուզես
իրմէն, որպէս զք անով մեր կարտուութիւնը լեցընենք :
Տուբիա հնազանդ զաւակ մը ըլլալով, Թէ և ընելու
ճամբան քիչ ճամբայ չէր, վասն զի Գարայէլ Մարաց
երկիրը կը բնակէր Հռագաւ քաղաքն, այնու ամենայ-
նիւ մէկէն գլխուս վրայ՝ ըսաւ, և պատրաստուեցաւ
երթալու : Բայց հոն զիս մարդ չի ճանչնար, ոչ ես Գա-
րայէլը կը ճանչնամ, և ոչ Գարայէլը զիս կը ճանչնայ,
ի՞նչպէս կրնամ իրմէն ստակ պահանջել ըսաւ : Պատաս-
խանեց ծերունին. Մի մտածեր, հաւատարիմ մարդու
հետ է բաներնիս, հերիք է որ իր տուած Թուղթգիրը
չընենս, մէկէն կը վճարէ իր պարտքը : Եւ իրաւցընէ
Տորթիւն ըսածն եղաւ . Գարայէլ իր գիրը տեսածին
պէս՝ հանեց տուաւ մէկէն ստակն ամբողջ . « Ես նմա
զգիր մուրհակին, և երբեր նմա զպարկան կնքքն հան-
գերձ, և ետ ցնա », (Տ. Բ. Թ. 6.)

Ար պատմութեան մէջն իրեք սիրտուն խրատներ կան
առնելու : Առջինն է որ ամեն մարդ իր պարտքը պէտք
է վճարէ, ինչպէս որ Գարայէլ վճարեց . ուստի սվ որ
կրնայ ու չի վճարեր, ոչ երբէք ազէկ մարդ կըսուի,
պլ գէշ մարդ է, գող է : Երկրորդ՝ ամեն մարդ իր
պարտքը չէ Թէ միայն պէտք է վճարէ, այլ նաև մէկէն
վճարէ, ինչպէս Գարայէլ ըրաւ . վասն զի խոստացած
ըլլալով որ ստակը ետ ուղածին պէս տայ՝ մէկէն տուաւ :
Արնար ըսել Տուբիային՝ չեմ կրնար մէկէն վճարել, կըր-
նար ձևացընել որ առնը չէ, կրնար ըսել որ նորէն
գառնայ, կրնար անշորհք կերպ ալ բանեցընել . կըր-
նար գրուածքին վրայ տարակոյսներ հանել, զէճ բա-
նալ, ստեն ուզել . ինչպէս հիմակուան սատնը սովո-
րական բաներ են : Բայց Գարայէլ գիտեր որ ասանկ
բաները խղճմտանքի գէժ են, չըրաւ . և չէ Թէ միայն
վճարեց ու մէկէն վճարեց, այլ նաև ամբողջ վճարեց,
որ երրորդ առնելու խրատնիս է : Արնար իր կարտու-
թիւնը պատճառել, կրնար հազարումէկ պատճառանք
գտնել ստեղին մէկ մասն ինքն առնելու . հերիք էր որ
քանի մը գծուարութիւն հնարէր, պէտք կըլար որ
խեղճ Տուբիան զէճը լմընցընելու համար՝ իրաւախո-

հուժիւն ընէր ու քիչ մը բան ալ իրեն թաղուր : Ինչ պէս քրիստոնէից մէջէն շատերը կրնեն , և ետքը խրղճմանքնին կը շինեն՝ պարտատէրը գոհ եղաւ ըսելով : Գոհ եղաւ , բայց ի՞նչպէս . հարկի համար . հարկաւ եղած բանը կամաւոր չէ . իրաւախոհուիլը տարակուսական բաներու մէջ կըլլայ , իսկ երգող մէկուն տալիքն յայանի է՝ հոն իրաւախոհուիւն չի մտնար , պարտքն է , պէտք է որ ամբողջ վճարէ : Աս է կերպը պարտք վճարելու , սիրելի որդիքս , ինչպէս Գարայել վճարեց , մէկէն և ամբողջ , առանց վէճ բանալու :

Բայց կարելի չէ եղեր վճարել առանց նեղուիւն քաշելու . պէտք է քաշել , քան թէ պարտատիրոջը քաշել տալ : Պէտք է խնայուիւն ընել , խաղի՝ զօսանքի՝ թատրոնի՝ սեղաններ տալու՝ ծախք չընել , որ պէս զի ամեն մարդ կարենայ իր պարտքը վճարել : Թէ որ չի կրնար ազնիւ զգեստ հագնիլ , թող հասարակը հագնի , և պարտքը վճարէ . թէ որ չի կրնար երկու իրեք ծառայ պահել , թող մէկ հաս մը պահէ , և պարտքը վճարէ . թէ որ չի կրնար կառքով կամ ձիով երթալ , թող քաշելով երթայ , ու պարտքը վճարէ . թէ որ չի կրնար տունը զարդարել , թող քիչ զարդարէ , ու պարտքը վճարէ . թէ որ չի կրնար նորելուք բաներու ետեւ ըլլալ , թող իր հորն իր պապերուն պէս ապրի , ու պարտքը վճարէ : Կարճ խօսքով . պէտք է ամեն հնաբք բանեցընէ , ինքը զինքը շատ բանէ զրկէ , ու պարտքը վճարէ , ինչպէս կրնեն լաւ և առաքինի մարդիկ՝ առանց իրենց վիճակին պատիւը կորսընցընելու , և քիչ քիչ պարտքերնին կը վճարեն . վասն զի առլէքը վճարելն՝ արդարութեան պարտք է , չիվճարողը՝ գողերուն հաւատար է :

Հասարակ մարդիկներն ալ , բանսուորներն ալ , գեղացիներն ալ պէտք է ամեն ջանք ընեն իրենց պարտքը վճարելու . չիտաղան , չիսմն , հարկաւոր եղածը հերիք սեպեն , աւելի աշխատին , որպէս զի կարենան քիչ քիչ իրենց պարտքը վճարել : Արանկ ընողներուն քծ ալ կօշնէ , ու կօրհնէ զիրենք . իսկ որոնք որ պարտք պարտքի վրայ կաւելցընեն ու հողերնին չէ վճարելու , աս աշխրդբիս մէջն ալ թշուառ չըլլան նէ , անդին յաւիտենական թշուառութե մէջ կիյնան . “ Արդ հատուցէք ամենեցուն զպարտս ” :

Գողութեան վրայ խօսելու չփութնցուցած , առակ մը կայ՝ մտքերնիդ ձգեմ . “ խաղի ետեւէ եզոզը գող է , կրսեն . արգեօք իրան է աս ոռակը : Եկած կիրակի ա . սոր պատասխանը կուտամ , եկէք որ լսէք :

ՅՈՐԳՈՐԱԿ ՃԾԷ .

Խաղ խաղալու վրայ :

Միցած կիրակի հարցմունք մը ըրի որ արգեօք իրան է առակն որ “ խաղի ետեւէ եզոզը գող է , կրսեն : Ասոր պատասխանը տալու , և խաղ խաղալն ինչ կերպով օրինաւոր կրնայ ըլլալ՝ բացատրելու համար , պէտք է որ առաջ ազէկ մը իմանանք խաղ խաղալ ըսելն ինչ ըսել է : Թատրոնի մէջ ձեացուցած բաներն ալ խաղ մըն է , ինչ և իցէ զբօսանքի համար եղած կատակներն ալ խաղ են . բայց խաղ խաղալ ըսելը՝ մասնաւոր կերպով կը նշանակէ տեսակ մը զբօսանք որ երկու իրեք հոգի՝ կամ աւելի ալ՝ մէկմէկու յաղթել կը ջանան , և յաղթօտք վարձք մը կուսենայ , յաղթուօտք տուգանք մը :

Աս է խաղ ըսածնիս , և իրեք կերպ է : Առջինը՝ միանակ արուեստի ու ճարտարութեան , ինչպէս են գամա ու սախնի ըսուած խաղերը , նմանապէս գնաակն ու մականն , այսինքն Թօթ ու Ճիւրի : Երկրորդ՝ անոնք որ կէս մը ճարտարութենէ կը կախուին , կէս մըն ալ բախտէն . ինչպէս է Բաւլան ու Թղթի խաղերը : Երրորդ՝ միանակ բախտի վրայ եղած խաղերը , ինչպէս զար նեակը , Վեփ այսինքն ալ խաղալն , և ասոնց նման ուրիշ ամեն գիպուածի խաղերն որ ոչ յաղթողին վարպետութեն և ոչ յաղթուողին չի գիտնալէն կը կախուին : Հիմա տեսնենք որ աս իրեք տեսակ խաղերը մեզք է խաղալը թէ չէ :

Հերիք է որ արգիլած խաղ մը չըլլայ , ինչ և իցէ խաղ խաղալն ըսա ինքեան օրինաւոր բան է . վասն զի ինչ պէս որ մարմինը հանգչելու կարօտութիւն ունի , ասանկ ալ մարգուս միտքը քիչ մը հանգչիլ կուզէ . ին .

չաւ որ աղեղը միշտ քաշած բռնեա նէ, ետքը ետքը կը կուարի : Աս պատասխանը տուաւ սուրբ Յոհաննէս աւետարտնիչն անոնց որ զարմացեր էին տեսնելով իր աշկերաններուն հետ խազալը : Ուտաի խաղ խազալը չէ թէ միայն օրինաւոր բան է, այլ նաև բարեգործութի կրնայ ըլլալ՝ կրնէ սուրբ Ագուինացիին պէս խորունկ անձաբանը, միայն թէ կարգով կանոնով ըլլայ, և պէտք եղած թէութիւնները պահուին, ինչպէս որ հիմայ պիտի բացատրեմ :

Ամեննէն հարկաւոր թէութիւնն ան է որ մէկը խելքը միտքը խաղի շիտայ, խաղի խենթ չըլլայ . ալ աւելի պէտք է զգուշանայ որ իր վախճանն ստակ վատորկել, ուրիշը կ'իծել չըլլայ, հասպա քիչ մը հանգչել հօգնութիւն առնել, որ ետքը նորէն կարենայ աշխատիլ :

Ըսել է որ քիչ ստրկով պէտք է խազալ, այնչափ որ խաղին հոգի մը տալու և խաղցողները շիժանձրանալու համար ըլլայ ստրկով խազալը : Ըսել է որ այնչափ քիչ ըլլայ թէ վաստակը և թէ կորուստն որ պլայլու թիւն մը սրտագող մը շիտայ խաղցողներուն : Ըսել է որ ոչ ստեպ և ոչ երկան ատեն պէտք է խաղի հետ ըլլալ . այլ երբոր հանգչելու կարօտ է, և որչափ որ հերիք է հօգնութիւն առնելու համար : Վասն զի երկան ատեն խազալը՝ հանգչելու տեղը մարգոս կը հօգնեցընէ և բանէ գործքէ անպիտան կրնէ : Արիստոտէլին ըսածն է . մարգուս միտքը հանգչեցընելու և իրեն ուժ տալու համար՝ չափաւոր զբօսանք պէտք է, ինչպէս կերակուրի մը համ տալու համար չափաւոր աղ : Ըսել է որ խաղն օրինաւոր ըլլալու համար՝ պէտք է որ յարմար ըլլայ խաղցողին վիճակին . վասն զի աշխարհականին վայլած խաղն՝ եկեղեցականին չի վայլեր, բանաւորին վայլածն՝ իշխանին չի վայլեր : Պէտք է որ տեղւոյն ալ յարմար ըլլայ . վասն զի եկեղեցւոյ մէջ, սրբազան տեղուանք, խաղ խազալ չըլլար : Պէտք է որ մանաւանդ ատենին յարմար ըլլայ . վասն զի թէ որ մէկը կիրակի օրը բոլոր խաղով անցընէ նէ, անիկայ կիրակի չըլլար . թէ որ անձային պաշտաման ատենը, ձայնաւոր պատարագին և երեկոյեան օրհնութեան ատենը արձանոցին մէջը նստի խաղի հետ ըլլայ նէ՝ չէ թէ միայն մեղք կը գործէ, այլ նաև շար օրինակ ու գայթակղութիւն կուտայ ուրիշներուն : Ըսել է որ խաղն օրինաւոր ըլլալու

համար՝ պետք է կարգ կանոն ունենայ, ինչպէս գեւ. պիտոյ բացատրեմ: Բայց աս թէ ու թիւնները պահույն քանի՞ հոգի են, խիստ քիչ. անոր համար ալ խիստ քիչ խաղ խաղցող կայ որ առանց մեղաց խաղայ:

Առաջի անոնք որ խաղալու խենթ են, ու չէ թէ քիչ մը զբոսանքի և հանգչելու համար կը խաղան՝ հապայ իրենց մոլութեանը գոհ ընելու համար, ինչ խաղ ալ ըլլայ խաղցածին՝ կը մեղանչեն: Ար մեղանչեն անոնք ալ որ ծուլութեան համար կը խաղան, ասեննին պարագ անցընելով, ու բոլոր օրը խաղի հետ ըլլալով: Ալ պէշ, երբոր ան պատճառաւ պարտքերնէն կը պակսին, աներնուն հոգ չեն տանիր, զակընին չեն կրթեր. ալ պէշ, երբոր ազօթքէ և հոգևոր բաներէ ետ կը մնան: Ար մեղանչեն անոնք ալ որ շահի համար կը խաղան. մանաւանդ շատ սարկով խաղցողներն որ զիրենք վտանգի կը գնեն ծանր կորուստ ընելու, այլապէս, ասք. նալու, իրենց ալ ընտանիքներնուն ալ մեծ վնաս հասցընելու, որ առանց մահու չափ մեղքի չըլլար:

Ըսի որ ամեն խաղ ըստ ինքեան օրինաւոր է, երբոր արգելած խաղ չըլլայ նէ: Արեմն իր խաղերն են որ արգելած են, որոնք չեն արգելած: Չարգիլուած խաղերն անոնք են որ կամ բալորովն խաղցողին ճարտարութենէն կը կախուին, և կամ կէս մը խաղցողին ճարտարութենէն՝ կէս մըն ալ բախտէն կը կախուին. իսկ արգիլուած խաղերն են՝ բախտէն միայն կախում ունեցողները, որ բախտի խաղ կրսուին: Ասոնք խիստ փաստակար ըլլալով որովհետեւ շատ անկարգ հետևանքներ կուսնենան ու աներ կը կործանեն, անոր համար մըշտ արգիլուած են, թէ եկեղեցական և թէ քաղաքական օրէնքներէն, ծանր ծանր պատիժներով, թէ խաղցողներուն, և թէ թող ստուղներուն որ իրենց ստեղ կամ խանութին մէջը խաղան:

Աս արգելքներէն ու պատիժներէն կը հետևի որ մահու չափ մեղք կը գործեն աս խաղերը խաղցողները. չեմ ըսեր երբեմն գիպուածով քիչ մը ասեն քիչ սաղ. կով խաղցողներուն համար, որոնց վտանգ չըլլար ասք. նալու և ծանր կորուստ ընելու. այլ անոնց համար կը սեմ որոնք ստեղ և երկան ասեն կը խաղան, ազահու. թեամբ շահ ընելու՝ ուրիշը կրթելու համար, ու շատ սարկով կը խաղան՝ իրենք զիրենք վտանգի մէջ գնելով:

որ ծանր ֆեախի գան : Առանկննորը մահուչափ մեղք կը գործեն , թէ այլայլելով ու սրտերնին նեւելով վախերնէն որ չըլլայ թէ բախտերնին չիրանի՝ ձախորգ երթայ , և թէ իրենք զիրենք ուրիշ մեղքեր գործելու վտանգի մէջ գնելով , զոր օրինակ բարկութեան , կատաղութեան , կախ ընելու , նախատական խօսքեր բեր ներնէն հանելու , սուա զուրցելու , երգում ընելու , խարգախութե , գայթակղութիւն աւալու , հայհոյանք ընելու , ինչպէս սուրբն Բոնաւենգուրա կըտէ : Ո՛հ , ինչ սոսկալի հայհոյանքներ անանկ խաղերու մէջ կընեն սրտերնուն կատաղութենէն և յուսահատելէն՝ երբոր խաղը կը կորսնցընեն , ինչուան Թժ ուրացողներ եղեր են որ արգարութիւն չուէի՝ կոճը կամ քաւէն (այսինքն աչքին ու զարը) միշտ դիմացինին յաջող կը բերէ ըսելով : Մահուչափ կը մեղանչեն մանաւանդ զիրենք վտանգի մէջ գնելով մեծ մնաս ընելու իրենց ալ , իրենց ըստանեացն ալ : Մէյժըն ալ որ շատ սարկով խաղցողը , կամ կը վատարկի կամ կը կորսընցընէ . թէ որ վատարկի նէ , աւելի կուզէ խաղալ , և աւելի վաստակ ընել . ուսկից ամմն չարիք առաջ կուգան , ինչպէս սուրբ գիրքը կըտէ . « Արմատ ամննայն չարեաց արծաթախրութիւն » . (Թ . ՏԻՎ . Գ .) Իսկ թէ որ կորսընցընէ , յուսալով որ կորսընցուցածը նորէն վատարկի՝ ալ աւելի ստակ կը գնէ , և միշտ աւելի մեծ կըլլայ կորուստը . ասանկով իր աունը կը կործանէ , ինչպէս քանի՛ քանի աներ կործանեցան :

Թողունք ըսածներս . մէկն որ շատ ստակ կը գնէ խաղալու , կամ հարկաւոր է իրեն և ընտանեացն ան ստակը , և կամ ամննէին աւելորդ ստակ է : Թէ որ իրեն կամ ընտանեացը հարկաւոր է նէ , վտանգի գնելով ան ստակը՝ սիրոյ գէտ կը մեղանչէ , թէ իր անձին և թէ ընտանեացը զրկում ընելով . երբեմն արգարութե գէտ ալ կը մեղանչէ , կնիկն ու զուկըներն առանց կերակրոյ և հագուստի՝ երեսի վրայ ձգելով , որոնց հարկաւոր պէտքը պարտական է հոգալու : Իսկ թէ որ աւելորդ ստակ է , վտանգի մէջ գնելով եղբայրսիրութեան գէտ կը մեղանչէ . վասն զի ՔՄ տէրն մեր կը հրամայ որ մեղի աւելորդ եղածն ազատներուն տանք : Աս պատճառաւ նաև որ և իցէ խաղի մէջ շատ ստակ գնողը ծանր կը մեղանչէ , վտանգի գնելով զինքը կամ ընտանիքն և

կամ ազգասնէրն , ու ջանալով գիմայփինները կթել : ու շատ անգամ աներինն կործանել : Անոր համար կը տէր արքայի անոս որ ստրկով խաղ խաղալը սասանային գիւտն է , և քրիստոնէի անվայել : Ուտտի կը մեզանչեն աննոք ալ որ գործակից կըլլան արգիլած խաղեր խաղցողներուն՝ յորգորելով , ստիպելով , խաղալու տեղ ապւով , ճրագ տալով , ու իր և իցե կերպով առիթ ըլլալով խաղալու :

Ի՞նչ խաղերը մեղք ըլլալէն ՚ի զատ , ասոնցմով վաստրկուած տտակն ալ անիրաւ վաստակ է . անոր համար քաղաքական օրէնքն ալ չի պարտաւարեր տալու , թէ որ մէկն յազթուեր ու տտակը չէ տուեր նէ . անանկ որ՝ յազթոյն ասեան գիմելու ըլլայ նէ , գատաւորն յազթուողին կողմը պարտական է բռնել և յազթողը գատապարտել :

Ուրեմն խաղը կորսնցնողը պարտական չէ վճարելու : — Թէ որ արգիլած խաղ չէ խաղցածն , ու քիչ ստրկով է խաղցեր , պարտական է վճարելու . իսկ թէ որ շատ ստակ գրեր է , կամ արգիլած խաղի մեջ յազթուեր է , ոչ քաղաքական օրէնքն և ոչ խղճմանները կը պարտաւորեն զինքը վճարելու :

Բայց չիվճարելու ըլլայ նէ , պատճին ուր կը մնայ : — Պատճն կը փնտրուէք . թէ որ մէկն իր պատիւը նայող մարդ ըլլայ նէ , արգիլած խաղեր չի խաղար , և ոչ խաղի մեջ այնչափ ստակ վասնգի կը գնէ : Ուրեմն երբոր կը խաղայ ու ստակը վասնգի կը գնէ , ըսել է որ ոչ իր պատիւը կը նայի և ոչ ճշմարիտ քրիստոնէայ է :

Հիմայ կրնաք ըսել որ գեռ բուն խնդիրն ինչ էր նէ , անոր պատասխանը չիտուի , այսինքն խաղի ետեւ եզողը գող ըլլալուն : Իրաւունք ունիք , հիմայ կուտամ պատասխանը :

Նախ աս տուակն անոնց համար չէ որ օրինաւ որ խաղեր կը խաղան զբոսանքի համար , և ան թէոթիւններու մէջ որ առաջ ըսի . հապա անոնց համար է որ արգիլած խաղեր կը խաղան : Ասանկներն իրաւ գող են . վասն զի ունեցածնին վտանգի կը գնեն , իրենք զիրենք և իրենց ընտանիքը կը զրկեն հարկաւորէն . կամ թէ որ իրենց հարկաւոր ալ չէ նէ , ազքտին զրկուած կընեն , վասն զի աւելորդն ազքտինն է : Ասանկներն իրաւ գող են . վասն զի շատ անգամ որոնց հետ որ կը խաղան

նէ՛ տէր չեն ունեցածնուն, հօրերնուն ստակն է, ուս-
տի գողութիւն է զանոնք կթելն, անոնցմէ վաստակած
ստակնին ետ պէտք է տան : Գող են նաև անոնք որ
խաղ չիգիացողի հետ կը խաղան ու զինքը կը կթեն .
վաստակած ստակնին պարտական են ետ տալու : Բայց
ո՞վ խղճեցանք կրնէ աս բանիս, մանաւանդ կուրախա-
նան գիմացնին չիգիացող մը հանգիայելուն համար :
Գող են նաև անոնք որ հաւաստարժուութեամբ չեն խա-
ղար, խորհուրդիւն ու խարդախութիւն կրնեն, թուղթ
կը պահեն, ինկած թուղթը նորէն կառնեն, թղթե-
րուն ետեք նշան կը գնեն, կամ մէկն ունին՝ որ ուրիշին
թղթերն աչք ընելով կը հասկըցընէ իրենց, կամ երկու
իրեք հոգի կը միաբանին խեղճ մարդու մը գէժ որ զին-
քը կթեն : Գայտ խոսք . ինչ որ մեկը խարխալութեամբ կը
վաստակի խաղի մէջ, գողցած ստակ է, պէտք է ետ
գարձընէ : Տեսէք ուրեմն որչափ գիւրիւն է խաղի ետեւէ
եղողներուն գողութիւն ընելն, անոր համար է որ գող
կրասին :

Ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ գող ըսուելնուն . վասն
զի երբոր կը կթուին, ամենն կերպով կը ջանան ստակ
ձեռք ձգելու որ նորէն խաղան ու վաստակին . ամենն
ունեցածնին կը ծախեն, ինչուան հարսերնուն օժիտն
ալ, հօրերնուն տանը մէջ գտածնին ալ, ինչուան ու-
րիշներէն ալ գողութիւն ընելու ձեռք կը դարնեն : Ա-
ստակ անիծած արիտ մըն է խաղի խենթ ըլլալը . ո՛հ, որ-
չափ մեղքերու պատճառ է, որչափ անկարգութիւններ
ընել կուտայ, որչափ աներ կը կործանէ : Այս անոր
որսւն վայ աս արիտը կը տիրէ . թէ որ չիջանայ զինքը
զստելու, միշտ մեղքի մէջ կապրի, միշտ անարժան
կըլլայ արձակում առնելու : Խեղճ մարդիկ . վաստա-
կելու համար կը խաղան, ու միշտ կը կորսընցընեն .
բախտի հանգիայելու կը յուսան, բայց ետքը ետքը միշտ
գժբախտութիւն կը հանգիային : Շատ խաղցողներ ճանչ-
ցեր եմ, բայց մէկն ալ չեմ տեսած որ բարեբախտ ըլ-
լայ . մեծ վաստակներ ըրեր էին, բայց ետքը ետքը ողոր-
մելի մեռան, ու թշուառութեան մեջ թողուցին իրենց
ընտանիքը . վասն զի խաղով վաստակուած ստակն ար-
գար վաստակ չէ, ուստի օգուտ մը չընէր վաստակողին .
անանկ ստակն օրհնութիւն չունի, ինքը կորսուելէն 'ի
զատ՝ մարդուս պատին ալ կորսընցընէ կուտայ, և
ետքը ետքը հոգին ալ :

Հեռու ուրեմն աս տեսակ խաղերէն, սիրելի սրգիքս, հեռու փախիք: Թէ որ խաղալ կուզէք նէ, օրինաւոր խաղերը խաղցէք. բայց քիչ ստրկով, ու չափաւոր ատեն անցուցէք խաղալու. չըլլայ որ ձեզի ակտ ընէք խաղալը, չըլլայ որ ուրիշները կ'ընելու համար խաղաք, այլ միայն զբօսանքի համար, քիչ մը հանգչելու հօգնութիւն առնելու համար: Չէ նէ, խաղը աներնուգ ալ հոգիներնուգ ալ կործանում կըլլայ, հոս ալ անդին ալ թշուառ կըլլաք. Ի՞նչ պահէ ամենքնիդ ալ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԾԸ.

Հափադիւնէր ընելու լէտ:

|| Հ, որչափ հոգիներ հատուցմունք ջընելնուն համար կը կորսուին, սիրելի սրգիքս, որչափ մարդիկ գժտիք կը թափին ուրիշին բանը քովերնին պահելնուն՝ տիրոջը չիտալնուն համար, որ եթէ աս մեզքը չունենային նէ՛ կրնային փրկութեան հասնել: Բայց ասով ըսել չեմ ուզեր որ գողութիւնն աններելի մեղք ըլլայ. կամ ուրիշ ամեն մեղքերէն աւելի գժտաւոր ըլլայ աս մեղքին թողութիւնը: Աստուած որ անհաւն բարի է, և ամեն մեղաւորներուն որ կը զջան նէ՛ կողորմի, գողերուն և ուրիշի միտ ընողներուն ալ ինչո՞ւ պիտի չողորմի: Չէ, գողութիւնն աններելի մեղք չէ, և ոչ գժտաւորաներելի. մանաւանդ թէ գողութենէն շատ աւելի մեծ ու սոսկալի մեղքեր կան. և ոչ Իր ողորմութիւնը կը խնայէ գողերուն և ուրիշի միտ ընողներուն: Հապա գէշն ան է որ գողերն և ուրիշի միտ ընողները շատ գժտաւորաւ զջուսի կուգան, ու գողնալնուն վայ զջան ալ նէ, ուրիշի միտ ընելնուն վայ ցաւին ալ նէ. շատ աւելի գժտար է որ գողացածին ետ ստան, ըրած միտանուն հատուցումն ընեն: Բայց առանց ասոր ալ Ի՞նչ իրենց չի ներեր, մեղքերնուն թողութի չի տար. վասն զի որչափ ալ զջուցած ըլլան, երբոր կրնան առածնին ետ գարձընել ու չեն գարձըներ, երբոր կրնան ըրած միտանուն հատուցումն ընել ու չեն ըներ, նորէն նոյն

մեզքը կը գործեն, մանաւանդ թէ նոյն մեղքին մէջը կը շարունակեն՝ ուրիշի բանն անիրաւութեամբ քովերնին պահելով: Աս է ըսածո որ շատերն ուրիշներուն բանը քովերնին պահելուն համար կը գատապարտին:

Դիւրին է, սիրելի որդիքս, խիստ գիւրին է մարգուս իր խղճմաննքը շինել, և ուրիշի բանն առնելը. բայց ետ գարձընելը, ո՛հ, որչափ գժար է: Կարօտութիւնը, շահատիրութիւնն, ազահութիւնն, աշխրորքիս անցաւոր բաներուն սիրտ կայքընէն, անանկ ուժ մը ունին մարգուս վրայ, որ գրեթէ առանց զգալու կը գողնայ ալ, ուրիշին բանն անիրաւարար կը յափշտակէ ալ, խարգախութիւն ալ կընէ, անիրաւ վաշխ ալ կ'առնէ, կաշառ ալ կուտէ, չափի կշեռքի մէջ խարեութիւն ալ կընէ, սուս հաշիւ ալ կը ցցընէ, անիրաւ գաս ալ կը պաշապանէ, չունեցած իրաւունքն ալ կը պահանջէ, աղքատին որբւարիին արունն ալ կը ծծէ, ուրիշին անիրաւութիւն ալ կըսես նէ՝ կընէ: Այսչափ ուժ ունի շահատիրութիւնը: Բայց աս բաներն ընել տալէն ետքը, մարգուս խղճմաննքն ուրիշներուն բանովը բռնաւորելէն ետքն, անիրաւ հարստութիւն գիզել տալէն ետքը, կրկնի աւելի գրգռել ազահութիւնն ու արծաթսիրութիւնը, և անանկ սաստիկ ուժով մը կը տիրէ մարգուս վրայ՝ որ չի թողուր օջ առածն ետ գարձընել, և ոչ ըրած միասնեւրուն հատուցմունքն ընել, ինչուան ետքը ետքը մեռնելու տտենն յուսահատութեան մէջ կը ձգէ զինքը: Սասանան որ ամեննուս անհաշտ թշնամին է, միշտ կը գրգռէ զմեզ՝ ինչ կերպով ըլլայ նէ ըլլայ՝ բան ձեռք ձգելու. իսկ երբոր մէյմը խղճմաննքնիս ուրիշի բաներովը կը ծանրացընէ, կրկնի անասանն ամենն հնարք բանեցընելու սր պատճառանքներ գտնայ, հազարումէկ արգելք ու գժուարութիւն գիմացնիս կը գնէ, որպէս զի ըրած միասնիս չիհատուցանենք, առածնիս ետ չիգարձընենք: անանկ որ, ինչպէս փորձով ամենն օր կը տեսնենք, գօզութիւն ու միաս ընողներուն թիւ չիկայ, իսկ հատուցմունք ընող հազիւ կը գտնես:

Աղէկ կըտէ առաքեալն որ հարստանալու ետէէ եզոյներուն սովորաբար անիրաւութիւն ընել տալով՝ որոգայթի մը մէջ կը ձգէ սասանան որ ալ չեն կրնար խաղտիլ. ինչուան ետքը ետքը հոգինին կորսընցընել

կուտայ : “ Իսկ որք կամինն մեծանալ , անկանին 'ի փորձութիւն և յորոգայթ , որք ընկզմին զմարդիկ 'ի սասակումն և 'ի կորուստ , , (Թ . Յի՛ . Է . 10 .) Ասանկ անիրաւութեամբ ուրիշներուն բանն աւնողները մեծն Գրիգոր կը նմանցընէ [Թաշուներուն՝ որ քիչ մը կորեկի համար որոգայթի մէջ կիյնան . անօթութիւնը զիրենք հոն կը քաշէ , կերթան ուտելու , և կը բռնուին . մէյժնն ալ որտորզը վրանին կը հասնի , վիզերնին կտլըրէ , մեկզի կը ձգէ : Ասանկ կըլլայ անիրաւութեամբ ուրիշի բանն ուտողներուն ալ . ագահութիւնը զիրենք կը քաշէ առ անիրաւ զասական ընելու , կրնեն , բայց սատանային լարած որոգայթին մէջը կիյնան , և անանկ կը բռնուին որ ինչուան հոգինին կը կորսընցընեն , սատանան զիրենք կառնէ գժտիք կը ձգէ . “ Անկանին յորոգայթ 'ի սասակումն և 'ի կորուստ , , : Սուրբ Ագուինային ալ սատանան ձկնորսի կը նմանցընէ . ձկնորսն ասեղին վրայ կերակուր կը պատէ , և ծովը կը ձգէ . երբոր կիմանայ որ ձու կը գլուխ կը զարնէ ասեղին , մեկէն վեր չի քաշեր , կը վրինայ որ բերնէն գուրս ձգէ ասեղը վայի կերակրովն ու փախչի . կը [Թողու որ աղէկ մը կըլլէ , և ետքը վեր կը քաշէ . ան ատենը չի կրնար խալըսիլ . զան զի խալըսելու համար՝ պէտք է կլածը գուրս տայ , որ անկարելի է : Ասանկ կրնէ սատանան ալ . քիչ մը հարստութիւն կը ձգէ մարդկանց առջին , առանց մէջի եզած ասեղը ցըրնելու . անոնք ալ մեկէն կառնեն կը կլլին : Երբոր ատեն կանցնի և ետ տալը կը գժուարանայ , ան ատենը սատանան ապահով կըլլայ որ անոնց հոգին իր ձեռքն է , ո՛ւլ չեն կրնար խալըսիլ . զան զի խալըսելու համար պէտք է որ ետ տան առածնին ու հատուցմունք ընեն , բայց ի՛նչպէս կրնան ընել որ կերեր ու մարսեր են , և արուններուն մէջն անցեր է . օգն , անկէց ետքը գրեթէ անկարելի է : Առջի բերանը քիչ մը խզճմտանքնին կը զարնէ հատուցմունք մը ընելու . բայց սատանան այնչափ պատճառանքներ մտքերնին կը ձգէ , այնչափ արգելքներ գիմացնին կեւլէ , այնչափ գժուարութիւններ , որ սիրա չեն ըներ : Ասանկով կամաց կամաց խզճմտանքնին կը պնգանայ , չեն զգար , ինչուան մեռնելու ատեննին կուգայ , հոգինին կը կորսընցընեն :

Վասն զի ի՛նչպէս կրնան փրկութեան հասնիլ անոնք

որ գողցածնին էտ չեն տար, ըրած վնասնուն հասուցում չեն ընէր: Ար կարծէք որ հատուցում ընելն ապաշխարանքի պէս բան մըն է որ խոստովանահայրը կը գնէ. չէ, առանկ չէ. խիստ պարտք մըն է որ Թժ Հրէից ամենն տեղ կը չրամմէ. անանկ պարտք մըն է որ որ մը Տորիթ գառնակի մը ձայն լսեց իր տանը մէջ, կարծեց որ ուրիշինն է, մէկէն ըսաւ որ ասնին տիրոջը ասան, գողունի բան ուտելը մեղք է. “Ուստի՞ բերեր գաղուց զայդ, միթէ գողունի՞ է, տուր անգր ցտեարս իւր զի ոչ է ինձ օրէն ուտել զգողունի”, (ՏԻ. Թ. 21:) Անանկ պարտք մըն է որ Քմ տէրն մեր սուրբ աւետարանին մէջ կըսէ. “Տուք զկայսերն կայսեր”, և առաքելոցը բերնովն ալ կըհաստատէ. “Հատուցէք ամենեցուն զպարտս”, (ՄՊԻ. ԻԹ. Հոմ. ԺԳ:) Անանկ պարտք մըն է որ ընական օրէնքն ալ, արգարունին ալ կը պահանջէ որ ամենն մարդուն իր բանն իրեն տանը, և ինչ որ չենք ուզեր մեզի ընեն՝ ուրիշի չընենք: Ուրեմն վայ անոր որ ասանկ խիստ պարտքը չի կատարեր, վայ անոր որ գողցածն և անիրաւարար առածը կրնայ ետ տալ ու չի տար. Թժ անոր մեղացը ոչ երբէք թողութիւն կուտայ: Թող որչափ որ կուզէ նէ զժայ ըրած գողութեանը վրայ, ուրիշի տուած վնասներուն վրայ. թող սաստիկ ցաւ ալ ունենայ, թող լայ և արցունք թափէ, թող սաստիկ ապաշխարանքներ ալ՝ չըգնութիւններ ալ ընէ, թող ծով պահէ, բոլոր կեանքը հացով ու ջրով՝ խոսա ուտելով անցընէ, թող մարմնը տանջէ խարազանով և երկաթ գօտիներով. բայց թէ որ անիրաւութեամբ առած բանը կրնայ ետ գարձընել ու չի գարձըներ նէ, Եյմէ թողութիւն չի գտներ, փրկութեան չի հասնիր: Ո՛ր քահանային կուզէ նէ, որ ժողովըգապետին, որ եպիսկոպոսին, կուզէ նէ՝ սրբազան պապին ալ երթայ խոստովանանք ըլլալու. բայց թէ որ հաստատ առաջագրութիւն չունի հատուցում ընելու, թէ որ կրնայ հատուցանել ու չի հատուցաներ, մէկը չի կրնար արձակում առ իրեն. ու թէ որ մէկը, կամ սխալմամբ, կամ տգիտութեամբ, կամ իրեն խոստովանքներէն խարտելով արձրկէ նէ, գիտնայ որ Թժ զինքը չարձրկեր: Ու պատճառն ալ ասանկ կը բացատրէ սուրբ Օգոստինոս. երբոր մէկն անիրաւութիւն առած բանը կրնայ ետ տալ ու չի տար, որչափ ալ մե.

զայ ըսէ՝ սուտ է , գրսուանց է ըրած զզժումը , չինծու է ցցուցած ցաւը . վասն զի թէ որ շքմարիտ զզժում ունենար նէ , մէկէն այ հրամամած հատուցումը կրնէր : Բայց գնենք որ շքմարիտ ալ ըլլայ ըրած զզժումը , կրտէ նոյն սուրբ վարդապետն , այսու ամենայնիւ թծ իրեն թողութիւն չի տար ինչուան որ գողցածն ետ չիտայ երբոր կրնայ տալ նէ : Գիտէք ինչու . մէյր ըսի , բայց նորէն կրտեմ . վասն զի մէկը թէ և գողութեան մեղքին կամ ուրիշի վնաս ընելուն վրայ զըջացած ըլլայ , բայց երբոր հատուցում կրնայ ընել ու չընէր , նորէն նոյն մեղքը կը գործէ՝ անկրաւարսուր ուրիշի բանն իր քոճը պահելով . ու որչափ որ ետ չի տար , կը շարունակէ իր մեղքն ու միշտ նոյն մեղքին մէջը կատարի . մանաւանդ թէ ամենն անգամ որ միայք կիյնայ իր պարագն , ու կրնալով վճարել չի վճարեր , նորէն նոր մեղք կը գործէ : Հիմայ ըսէք . մէկն որ մեղք կը գործէ , Աստուծոյ դէմ կրնէ , թծ կը բարկացրնէ և շարունակ կը բարկացրնէ . կրնայ ըսուիլ որ զըջացած ըլլայ , կարելի է որ թծ թողութիւն տայ իրեն , կարելի է որ փրկութեան հասնի : Չէ , կրտէ մեծն Գրիգոր , կարելի չէ . ով որ ուրիշի բանը տիրոջը կամաքը գէմ անիրաւութեամբ քովը կը պահէ , ոչ շքմարիտ զըժում է ըրածն , և ոչ փրկութեան կրնայ հասնիլ . քանի որ կրնայ հատուցանել ու չի հատուցաներ :

Աս է , սիրելի որդիքս , ան մեծ տարբերութիւնը գողութեան ուրիշ մեղքերէն . մէկն աշտորքիս ամենն պզծութիւնները գործած ըլլայ , որքոց գէմ սուրբ թծածնայ գէմ այ գէմ չայհոյութիւններ ըրած ըլլայ , սուտ երգումներ ըրած ըլլայ , այ պատուիրանքներուն ու սուրբ եկեղեցւոյ հրամաններուն գէմ ըրած ըլլայ , շերկընցրնեմ , սոսկալի անորէնութիւններ գործած ըլլայ , միայն գողութիւն և ուրիշի վնաս մը ըրած չըլլայ , մէկ շքմարիտ զըժումով մը՝ մէկ հաստատուն առաջագրութիւն մը հերիք է խոտտովանանք ըլլայ արձակում առնէ , այ շնորհքը կընդունի , փրկութեան որդի կըլլայ : Ընդ հակառակն՝ մէկն որ ծանր գողութիւն մը միայն գործեր է , թող որչափ կուզէ նէ զըջայ , ամենն բարեգործութիւն աղօթք և ապաշխարանք ընէ , բայց քանի որ կրնայ գուցած բանը ետ տալ ու չի տար , ան մեղքը միայն բաւական է որ թծ իրեն թողութիւն չի տայ , ու հոգին կորսուի յաւիտեան :

Սոսկալի՛ բան . անոնք որ գողութիւն կամ վնաս կը նեն ուրիշի, թէ որ քիչ մը մտածէին աս բաները , թէ որ քիչ մը հաւատքնին արթընցընէին նէ , սիրտ չէին ընէր ոչ գողնալու , ոչ ուրիշի վնաս ընելու . թէ որ աս բաները մտածող ըլլար նէ , աշխրդէս վրայ այսչափ գողութիւն՝ այսչափ յափշտակութիւն՝ այսչափ անիրաւութիւն՝ այսչափ խաբէութիւն չէր ըլլար : Թէ որ ուրիշի բանն առնելու ատեն մտածէին որ՝ ետ աս բանը կառնեմ , բայց կամ ետ պիտոր տամ , կամ պիտոր չի . ասամ . թէ որ ետ պիտոր տամ նէ , ինչմը կառնեմ . թէ որ ետ պիտոր չիտամ նէ , պարապ տեղն է ասկէց ետքը խոստովանանք ըլլալու երթալս , մէկը չի կրնար իս արձրկել , արձրկէ ալ նէ՝ տուած արձակումը չի զորեր . պարապ տեղն է ասկէց ետքն Թողութիւն խընդրելս , ալ չի ներեր ինծի , հոգիս կը կորսընցընեմ յաւիտեան : քիչ մը բանի համար արքայաւթենէ կը զրկուիմ , քիչ մը սառկի համար գժոխքին մէջը կայրիմ կը տոչարիմ յաւիտեան : Ա՛խ թէ որ աս բաներս մտածէին նէ , անկարելի է որ սիրա ընէին գողնալու կամ ուրիշի վնաս ընելու . պէտք էր որ բոլորովին կուրցած ըլլային . Փարսաւոնի պէս որտեւնին քարացած ըլլար , պէտք էր հաւատք կրօնք բոլորովին կորսընցուցած ըլլային : Բայց ամեննէն գէշ բանն ան է որ մտածող չիկայ՝ կրօն Երևմտա մարգարէն , անանկ կեանք մը կանցընեն որ կարծես թէ պիտոր չիմեռնին , կրքերնին գոհ ընել միայն կը նային . “ Ապականեցաւ ապականութեամբ ամենայն երկիր , զի ոչ գոյ մարգ՝ որ գնէ ՚ի սրտի ” . (Ժ՛ . 31 :

Ուրեմն , սիրելի որդիքս , ամենն մարգ քիչ մը իր վրան մտածէ : Թող մտածեն ծառաներն ու ազատին . ներն որ իրենց պարտքը չեն ընէր և ետքն ամբողջքնին կառնեն , կամ տանը բաներուն՝ երբեմն ստրկի ալ ձեռք կիւրկընցընեն : Թող մտածեն գործակալներն ու սղնտեսները՝ որ աւետարանին պատմած անտեսին պէս ութսունին տեղն յիսուն կը գրեն , ու մնացածը կուլ կուտան . հերիք է որ մէկն իրենց ընծայ տայ , տէրեր . նուն շահը չեն նայիր : Թող մտածեն տէրերն ալ որ ծառաներուն բանուորներուն վարձքը կը կտրեն , կամ ասունին չեն վճարեր . արուեստաւորներն ալ որ ազէկ չեն բանիր , և ազէկի վճարք կառնեն . վաճառական .

ներն ալ որ ապրանքին պահաութիւնները կը ծածկեն, ազէկի տեղ կը կլէքցնեն: Թող մտածեն անոնք ալ որ առուտուրի մէջ անիրաւութի կրնեն, չափն ու կշիռքը կը խարգստեն, հաշիւը ճիշդ չեն ըներ. անոնք ալ որ գաշնագրութեան մէջ ստեր կը զուրցեն, գիմացիներին կը խաբեն. անոնք ալ որ առանց օրինաւոր պատճառի՝ վաշխ կը պահանջեն: Թող մտածեն պաշտօնատէր եզոզներն ալ որ առանց իրենց պաշտօնին պարտքերը կատարելու՝ իրաւունքներն կառնեն. դատաւորներն ալ որ ընծաներով խոտամուկներով կը կուրնան, և անիրաւ դատաստան կը կտրեն. փաստաբաններն ալ որ շահի համար անիրաւ դատ կը պաշտպանեն: Թող մտածեն անոնք ամենն ալ որ հարստանալու համար ամենն հնարք կը բանեցնեն, ծուռ է եղեր՝ անիրաւ է եղեր՝ չեն նայիր, ինչուան ազքափն արուեն ալ կը ծծեն: Թող մտածեն, ուրիշ ճար չիկայ. պէտք է որ կամ անիրաւ վաստակներն ետ տան, հատուցմունք ընեն ըրած վնասներն, և կամ գատապարտուին. կամ հատուցմունք, կամ գատապարտութիւն: Խղճմտանքներն ինչպէս որ կուզեն նէ՝ [Թող չինեն, [Թող իրենք զիրենք ալ խոտամուկահայրներն ալ պատճառանքներով խաբեն, բայց ետքը ետքը պատասխան պիտոր տան սոսկալի գատաւորին՝ որ ամենն բան կը անեն, ամենն բան գիտէ, և չի կրնար խաբուիլ. ան ասենը պիտոր անունն իրենց ըրած անիրաւութիւնները, և պիտոր լսեն Քնի բերնէն ան խօսքն որ՝ Պետրոս առաքեալը Սիմոն մոգին ըսաւ. “Արծաթ քո ընդ քեզ լիցի՛ ի կորուստ”, (Գործոց. Ե. 20):

Ախ, սիրելի որդիքս. կարելի բան է որ քիչ մը հարըստութեան համար, որ քիչ մը առենէն պիտոր կորուցնենք, ամենն բան պիտոր [Թողունք, մերկ եկանք աշխարհք ու մերկ պիտի ելլենք աշխարհքէս, “Մերկ իսկ եկի ես, և մերկանգամ գարձայց անգրէն”, (Եփ. Թ. 21.) կարելի բան է որ քիչ մը հարստութեան համար ուզենք հոգիներս կորսնցնեն, հոգիներս որ այնչափ մեծագին բան է՝ ինչուան Քմ տէրն մեր անիկայ փրկելու համար անհուն ցաւ քաշեց. ու բոլոր իր պատուական արունը [ժափեց. կարելի բան է որ անցաւոր հարըստութեան համար ուզենք անգիտի յաւիտենական հարըստութիւնը կորսնցնեն. Գրիգորի Երկնային երջանկու.

Թեանէն՝ որ միշտ պիտոր տեւէ, ու գժոխքին Թշուառու-
Թեանը մեջ իյնալ՝ որ պիտոր ջիւղննայ : Ատ ինչ ան-
խելքութիւն, ատ ինչ կուրութիւն կըլլայ . բայց եկուր
նայէ որ ատանկ անխելքներ՝ ատանկ կոյրեր պակաս
չեն : Զինմանինք իրենց, սուրբերուն ետեւէն երթանք,
որ հարկաւարը հերիք կը սեպէին . սրտերնիս աշխար-
քիս բաներուն չիկայցընենք, հատուցանելու բան մը
ունինք նէ՝ հատուցանենք . քիչ մը նեղութիւն ու կա-
րօտութիւն ալ պէտք ըլլայ քաշել նէ, զեն չի տար, ան-
գին հարուստ և երջանիկ կըլլանք . Ինչ օգուտ, կրտե-
ՔՄ տէրն մեր, Թէ որ մարդ բոլոր աշխարհիս տէր ըլ-
լայ և ետքը հոգին կորսնցընէ նէ . “ Զինչ օգտիցի
մարդ, եթէ զաշխարհս ամենայն շահեսցի, և զանձն
իւր ատժեսցի ”, (Մով. ԺԳ. 25) Ո՛հ, աս ինչ մեծ
խօսք է . ասոր պատասխան մը տուէք, Թէ որ կրնաք նէ՝
առ խօսքիս պատասխան մը գտէք . Թէ որ բոլոր աշ-
խարհիս հարստութեանցը համար շաճեր հոգինիս կոր-
սնցընէք նէ, ինչպէս կըլլայ քիչ մը ստըկի համար՝
ողորմելի բանի մը համար կորսնցընել : Ըսէք ինծի .
Թէ որ շատ սոսակ վրանիք ունենայիք, ու ճամբան ա-
ւազակը վրանիք գար, սուրը ճիտերնիք գնէր և ըսէր .
կամ ունեցածք հանէ գուրս, կամ կեանքդ կառնեմ,
ի՞նչ կրնեիք . չեիք հաներ տար մեկէն ունեցածնիդ՝
մահաւընէ խաղսելու համար : Ուրեմն Թէ որ մարմնա-
ւոր կեանքերնիդ պահելու համար՝ ամենն ունեցածնիդ
կուտայիք, ինչպէս կըլլայ որ հոգևոր կեանքերնիդ պա-
հելու համար՝ որն որ գին չունի, չուզէք անխրատու-
Թեամբ առած բաներնիդ ետ տալ, չուզէք հատուցում
ընել : Աստուծոյ սիրոյն համար ըլլայ, ով որ խղճմտանք
մը ունի աս բանիս համար նէ, Թող հոգայ ու ճարն
ընէ :

Հայր սուրբ, ես ալ կուզեմ առածս ետ տալ, ես
ալ կուզեմ ըրած միտասիս հատուցումն ընել, բայց չեմ
կրնար . Թէ որ ընելու ըլլամ, անով տեղով մոխրի վրայ
կը նստիմ . բան ալ կայ որ տէրն ինծի ներեր է . բան
ալ կայ որ ուրիշին ինծի ըրած միտասին տեղն տուեր եմ .
բան ալ կայ որ պարատէրներուս հետ յարմարցուցեր
եմ, տուածովս գոհ եզեր են, ալ ինձմէն չեն կրնար
բան պահանջել : Ըստ բան ալ իրաւ գողցեր եմ, բայց
քիչ քիչ, մեկէն մեկալէն, որչափ մարդու հետ որ տ .

գուտուր ըրեր եմ, որ չեմ ալ ճանչնար . բան ալ կայ որ ճամբան գտեր եմ, չեմ գիտեր որունն է : —

Աս ամեն բաներուն պատասխանը հիմայ ատենը չի բաւեր տալու . եկած կիրակի կուտամ, եկէք որ լսեք՝ երբ ազատ կըլլայ մէկը հատուցում ընելէն, երբ կրնայ ուշադրենել հատուցումը, ինչպէս երբ ու որունն պէտք է հասուցանէ : Ձեր ամեն տարակոյսն՝ ամեն գժուարութիւննիդ կըլուծեմ, ու մէկիկ մէկիկ ամեն բան աշանկ պարզ և յայտնի կը բացատրեմ որ ամենքդ ալ հասկընաք, ու ով որ աս բաներուս վրայ խզմտանք մը ունենայ նէ, իր պարտքը վճարելու և հոգին փրկելու համար՝ ուզելը միայն բաւական ըլլայ, ուրիշ բանի չի կարօտի :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԾԹ .

ԻՆՆ ԲՅԻՐԸ ՍՂԻԳ ԻՐՆՈՅ ԸՄԱԸ ԺԱՐԳՍ ԿՈՒՆՅՈՒՆԻԿ ԸՆԷՆԸ ,
Ե ԻՆՆՎԷՍ ՎԷԿԻ Ե ԿՈՒՆՅՈՒՆԻԿ ԸՆԷԼ :

Սմայտնք անցած անգամուն որ ինչպէս հարկաւոր է անիրաւութեամբ աւնուած բանը տիրոջը գարձընելն, ուրիշի արուած վնասին հատուցմունք ընելը, վազն զի առանց անոր՝ մեզաց թողութի չըլլար, մարդս փրկութեան չի հասնիր : Այսօր տեսնենք որոնք են ան պատճառներն որ մարդս ազատ կրնն հատուցմունք ընելէն, ու պատճառանքներն որ ազատ չեն ըներ :

Աբջի պատճառն է չիկրնալը . “ կուզեմ հատուցմունք ընել, բայց չեմ կրնար ”, Թէ որ իրաւընէ չես կրնար նէ, ան կողորմի քեզի, չի վերջնէր պարտեկանութիւնդ, այլ կը թողու որ ուշադրես ինչուան որ կարէնքս հատուցանել : Ուստի թէ որ աղէկ զջջացեր ես ըրած անիրաւութեգ վայ, ու հաստատուն առաջագրութի կըրցած ատենդ հատուցմունք ընելու՝ կերթաս միջոց կը խորհովանիս, ան թողութիւն կուտայ քեզի . միայն թէ երբոր առիթը կուգայ հատուցանելու՝ հատուցարեմ, չէ նէ՝ նորէն նոյն մեղքին մէջը կիյնաս : Բայց սէտք է աղէկ նայիս որ չըլլայ թէ վճ ինչս ըսած գ

էն ուղիք ըսել ըլլայ, ինչպէս շատերունն որ կրնան աներնէն քիչ մը բան պակսեցընել պարտքերնին վճարելու համար, ու չեն ուզեր պակսեցընել. կրնան քիչ մը քաշել իրենք զիրենք. քիչցընել աւելորդ ծախքերնին, ու չեն ընկր. ստակ կը գտնեն զբոսանք ընելու, հագուելու կապուելու, ուտելու խմելու, և պարտքերնին վճարելու համար ստակ չեն գտներ: Ասանկներուն ան թողութիւն չի տար, միշտ մեղքի մէջ կապրին, ու թէ որ ատ վիճակին մէջը մեռնին ալ նէ՛ հոգինին կը կորսընցընեն: Իսկ թէ որ մէկը կը ջանայ ու չի կրնար հասուցանել, միշտ կամք ունի և միշտ անկարող կը մնայ հասուցանելու նէ, ան անոր կըներէ, և փրկութենէ չի քրկեր զինքը:

Չիկրնալ մըն ալ կայ որ բարոյական անկարողութի կըսուի. « Կուզէի հատուցում ընել, բայց թէ որ ընելու ըլլամ, անով տեղով մոխրի վրայ կը նստիմ », : Թէ որ իրաւ մէկը հատուցմունք ընելու համար ան աստիճանն ողորմելութեան պիտոր հասնի որ մուրալով պիտոր պահէ ընտանիքն, ասիկայ բաւական պատճառ է հատուցմունքն ուշացընելու, և ջընելու ալ թէ որ միշտ սա պատճառը տեէ նէ. վասն զի ան ատենը պարտատէրն ալ իրաւունք չունենար պահանջելու, թէ որ ինքն ալ մուրալու կարօտութեան մէջ չէ նէ: Բայց որովհետեւ մարգս ինք իրեն վրայ սղէկ գատատտան չի կրնար ընել, անձնասիրութիւնը կրնայ խաբել զինքն, ու չեզած տեղը հարկաւորութիւն երևակայել, անոր համար պէտք է գլտուն ու խոհեմ մարգու խորհուրդ հարւընէ: Աս ալ կայ որ երբոր մէկը շուտ մը կամ բուրը մէկտեղ չի կրնար իր պարտքը վճարել նէ, պարտրկան է քիչ քիչ վճարելու. զոր օրինակ թէ որ մէկը հազար զուռուշ մէկտեղ չի կրնար վճարել, պարտրկան է քիչ քիչ՝ երկու իրեք զուռուշ մէյմը վճարել. ու թէ որ չի կրնար անձամբ վճարել, որպէս զի չիմացուի ըրած անիրաւութիւնը, կրնայ ուրիշ հաւատարիմ մարգու մը ձեռքով վճարել:

Ամենէն մեծ գժուարութիւնը հան է, երբոր մէկը քիչ քիչ գողնալով ոչինչէն առաջ եկի որ հարստանլի է. զոր օրինակ վաճառական մը որ չտփն ու կշիւքը խարդախելով, անիրաւ վաշխ առնելով, և ասոնց նման անիրաւութիւններ ընելով հարստացեր է. հոս

է մեծ գժուարութիւնն, ինչ պիտոր ընէ խեղճ մարգն
աս խղճմտանքէն խաղտելու համար: Ընելիքն աս է .
կամ ըրած անիրաւութիւններն յայտնի են, ուրիշներն
ալ գիտեն որ անիրաւութեամբ առաջ եկած է, ան
ատենը կտրիճութիւն պէտք է որ մէյժը սրտէ իր հո-
գին փրկել ուզելը, և ինչ որ կրնայ տիրոջը գարձընել՝
գարձընէ, մնացածն ալ ազքատներուն բաժնէ, ու
գառնայ իր առջի վիճակը . վասն զի ասիկայ հարստու-
թենէ իյնալ չէ, այլ իրեն բուն վիճակին մէջը կենալ,
ուր որ գանուէր պիտի՝ թէ որ անիրաւութիւն ըրած չըլ-
լար նէ: Եւ կամ ըրած անիրաւութիւնները մարգ չի
գիտեր, ու լաւ մարգու անուն ունի . ան ատենը,
որովհետեւ պարտկան չէ ստրկի հատուցմանը ընելու
համար իր բարի անունը կորսնցընել՝ որ շատ աւելի մե-
ծագին բան է, պէտք է քիչ քիչ հատուցանէ, և կա-
մաց կամաց գառնայ իր առջի վիճակը: Բայց ո՞ր կը
գանես առանկ մարգ . աւելի գիւրին է ճերմակ ճանճ
մը գտնել, քան թէ մարգ մը որ անիրաւութիւն վաստը-
կած հարստութիւնը հաւ աայ: Արանկներուն հասա-
րակորէն խղճմտանքը կը քարանայ, ինչպէս անցած ան-
գամ ըսի, և ալ չեն զգար Եյ շնորհքին գրդեղը . քա-
րոզ խրատ չեն ուզեր լսել, սրպէս զի խղճմտանքին չի-
զարնէ . իրենց ուզածին պէս նոր բարոյական մը կը շի-
նեն և առաջ կերթան, ինչուան մահը կը հասնի, և
աշուրնին գժոխը կը բանան աւետարանին պատմած
մեծատանը պէս. “Մեռաւ մեծատունն և թաղեցաւ,
և ՚ի գժսխան ամբարձ զաչս իւր”:

Բայց երբոր մէկն այնչափ մարգկանցմէ գողցած է
նէ, ինչպէս կրնայ հատուցանել որ սրտնցմէ գողցած
ըլլալն ալ չի գիտեր: Խօսք հասկընալու համար . մէկն
ամենն բան ծախելու ատեն կշիռքն ու չափը խարդա-
խեր է, խանութն եկողներուն իրմէ բան գնողներուն
ամեննուն ալ անիրաւութիւն ըրեր է . հիմայ գնա գիտ-
ցիր որ որոնք են եկողները: Ուրեմն ինչպէս անոնց
հատուցում կրնայ ընել: —

Արմեն բանին ճարը կայ . թէ որ անոնց մէջը ճանչ
յածները կան նէ, իրենց մասնաւոր հատուցում մը
ընելէն ետքը՝ մնացածը պէտք է որ բարեգործութիւն-
ներու բանեցընէ, ողորմութիւն ընէ, բանտերու հի-
ւանդանոցներու ժամերու աայ, պատարագներ ըսել
աայ անոնց համար որ իրմէն վնաս կրեր են:

Նմանապէս անոնք ալ որ ուրիշի բանը կը գտնեն, չեն կրնար իրենց առնել. թէ որ տէրը չեն գտներ նէ, պէտք է ազքբախտ ասն տիրոջը համար. որպէս զի մարմնաւոր կարօտութեանը չօգնէր նէ, գտնէ անոր հօգեւոր կարօտութեանն օգնէ :

Իսկ թէ որ գտնողն ինքն ալ իրաւօքնէ ազքբախտ է նէ, երբոր գտած բանին տէրը չի գտնուիր, կրնայ իր խոտաովանհօջը կամ ժողովագապեալին խորհրդօքն իրեն առնել ողորմութեան տեղ. վասն զի ան ալ բարեգործութիւն մը կըլլայ գտած բանին տիրոջը :

Ոմանք ալ ծաւա բան մը գրած են մտքերինն. անիրաւութիւն մը ըրեր են նէ ուրիշի, մեկէն պատարագուց կամ ողորմութիւն կուտան : Այեցի նայինք որուն քտակէն է տուածդ. թէ որ գիտես որուն անիրաւութիւն ըրած ըլլալդ, իրեն պէտք է տաս, իրեն պարտկան ես հատուցանելու. չէ թէ պատարագուց կամ ողորմութիւն ապլ : Իսկ թէ որ չես գիտեր որուն պարտկան ըլլալդ, ոչ զինքը կը ճանչնաս և ոչ իր ժառանգներն, ան առնեն է պատարագուց կամ ողորմութիւն տալու պարտքդ :

Երկրորդ պատճառն որ տղատ կրնէ մարդը հատուցմունք ընելէն, գողցուած բանին տիրոջը հաւանութիւն է. զոր արինակ մէկը կտակին մէջը կը ներէ ամեննուն ալ որ իրմէ գողութիւն ըրեր են, և տղատ կրնէ զիբեղք հատուցում ընելու պարտկանութենէն : Ան առնելով որ ալ իրեն մէկ բանն անիրաւութեամբ տուած է նէ, կազատի ետ տալու պարտկանութենէն. ըսել է որ բանին տէրն իրենց պարգև կրնէ ան բանը : Գողցողն մեկն ալ կերթայ անձամբ կամ ուրիշի ձեռքով թողութիւն կը խնդրէ գողցած բանին տիրոջմէն, ան ալ կուտայ. ըսել է որ անիրաւութեամբ առած բանը կը ներէ կը բաշխէ իրեն. ասանկով ազատ կըլլայ հատուցում ընելու պարտքէն : Բայց որպէս զի աս ներուճը զորէ ազատ ընելու մէկն իր պարտքէն, պէտք է որ կամաւոր ըլլայ չէ թէ բանի կամ սուտ խօսքերով ու խաբէութեամբ ձեռք ձգած. ինչպէս ոմանք իրենք զիրենք ազքբախտ ու կարօտ կը ձեռքընեն, որպէս զի պարտատէրը գտնէ կէտը ներք իրենց. ոմանք ալ կըստաւանտն որ եթէ կէտը չիներ նէ, բոլորն ալ չեն տար, գտտ կը բանան, և ասանկով կը բանագատեն պարտատէրն որ

գաղափարներն ծախքէն ու հոգէն խալըսելու համար ներքէն : Ասանկ առնուած ներուժը ազատ շընք մարդն իր պարտքէն , վասն զի կտամուտը և ազատ ներուժ չէ :

Մէկ պատճառ մըն ալ հատուցմունքի պարտքէն խալըսելու՝ որ շատ անգամ պատճառանքի տեղ կը բանեցընեն , աս է : “ Իրաւ ես ուրիշին բանն առի , ուրիշին փեսա ըրի , բայց ինքն ալ ինձի ըրաւ , ինքն ալ իմն առաւ , պարտքէս աւելի զիս աշխատցընել տուաւ , վարձքըս քիչ տուաւ , ես ալ փեսաս ինքիրմէս հանեցի , , Բայց տեսնե՞ք թէ պատճառ է ըսածդ թէ պատճառանք : Երկու կերպ փեսագ հանել կրնայ ըլլալ . մէյմը յայտնի , մէյմըն ալ ծածուկ : Յայտնին աս է . զոր օրինակ գուն հազար զուգուշ մեկուն պարտք սնիս , բայց ինքն ալ քեզի ունի . ան քեզի չի տար հազար զուգուշ , գուն ալ իրենը չեո տար . ասիկայ արդար բան է , ամմն օրէնք հրաման կուտայ ընելու : Բայց երբոր ծածուկ կուզես փեսագ հանել , արդար և օրինաւոր ըլլալու համար՝ շատ թէուծիւններ պէտք են : Պէտք է որ առնելիքդ ստոյգ ըլլայ , և առնելովդ ուրիշ երրորդ անձի մը փեսա չըլլայ : Պէտք է որ ուրիշ ճամբայ չըլլայ առնելիքդ ձեռք ձգելու՝ ինքիրմէգ առնելէգ՝ ի զատ : Պէտք է որ ամենեկին վտանգ մը չըլլայ գայթակղութիւն , անուէգ կտարելու , կամ բռնուելու : Պէտք է որ վտանգ չըլլայ որ պարտկան եղողը ետքը նորէն հարկաւորութիւն վճարելու իր պարտքը : Բայց որովհետեւ աս թէուծիւնները հասարակօրէն կը պահսին , անոր համար գրեթէ միշտ անիրաւ բան է որ մէկն ինքիրմէն ուզէ իր փեսագ հանել՝ ծածուկ ուրիշ բանն առնելով : Ուստի պէտք չէ որ մէկն ինք իրեն հատուցմունք ընէ , առանց հարցընելու խոհեմ ու գիտուն մարդու՝ որպէս զի ապահով ըլլայ ըրածին վայ . իսկ թէ որ ըրեր է նէ ալ , պէտք է հարցընէ որ չըլլայ թէ անիրաւութիւն ըրած ըլլայ :

Մէկն ալ շատ մարդու պարտք ունի , ամմնէն ալ ազատելու համար՝ սնանկութիւնը կը յայտնէ , ամմն ունեցածը մէջ տեղը կը գնէ՝ որ պարտատէրները մէջերնին բաժնեն . ամմնը մէյմեկ քիչ կառնեն , փեսան ամմնուն վրայ կը բաժնուի , ասանկով ինքը կը խալըսի , ալ չեն կրնար իրմէն ստակ պահանջել : Հիմայ աս մարդը նորէն հարստանալու ըլլայ նէ , պարտքիան է

իր պարատաէրներուն հատուցմունք ընել : Անոր աս-
րակոյտ չիկայ . վասն զի օրէնքը նեղութենէ միայն կը
խալըտէ զինքը՝ որ չլլայ թէ պարատաէրները զինքը
գատատաան քաշեն . բանաբ գնել տան , չէ թէ վճա-
րելու պարտքէն : Ուստի երբոր նորէն կը հարստանայ ,
իր հարկաւոր սպորուսար հանելէն ետքը՝ մնացածը
պէտք է պարատաէրներուն տայ : Աւելի ծանր կըլլայ
պարտըկանութիւնը , թէ որ սնանկութիւնը գուրս
հանելէն աւաջ՝ ծածուկ ստակ մէկգի գրած է , պար-
տատաէրները խաբելով որ ցցուցածէն աւելի չունի :

Հապա ինչ պիտի ըսենք անոնց որ գողցուած բա-
նէր կը գնեն : Ասանկները կամ գիտնալով կը գնեն ,
կամ տարակուսելով , և կամ չիգիտնալով որ գողցուած
բան է : Թէ որ չիգիտնալով է գնածնին , աէրը գուրս
ելլէ նէ՝ պարտըկան են իրեն տալու , աւանց բան մը
պահանջելու իրմէն : Աս պարտըկանութենէն նախա-
գրութիւնը միայն կը խալըտէ գնողը . զոր օրինակ մէկը ձի
մը կը գնէ՝ չիգիտնալով որ գողցուած է . քիչ մը ատե-
նէն ձիուն աէրը գուրս կելլէ , պէտք է իրեն աալ ա-
ւանց բան մը պահանջելու : Յաւալի՛ բան , թէ ձին
կորուցընել և թէ առւած ստակը . բայց ինչ կրնտա
ընել , համբերութիւն , գողին քեզմէ աւած ստակն՝
ուրիշէն չես կրնար պահանջել , իրաւունք չէ որ մէկն
իր ձին նորէն գնէ , ձին իրենն է՝ պէտք է իրեն աալ :

Միայն՝ թէ որ շատ տարի անցեր է վրան , զոր օրինակ
քսան քսանըմէկ՝ կամ որչափ տարի որ որոշած է երկ-
րին սովորութիւնը նախագրութիւն ըլլալու համար ,
անկէց ետքը աէրը գուրս ելլէ նէ ալ գնողը պարտը-
կան չէ ձին ետ տալու , երբոր չիգիտնալով գներ է :
Նմանապէս թէ որ ան միջոցին ձին մեռնի նէ , գնողը
պարտըկան չէ բան մը տալու տիրոջը . վասն զի ամեն
բան պակսի նէ ալ՝ աւելնայ նէ ալ՝ կորտուի նէ ալ՝
գանուի նէ ալ՝ միշտ տիրոջն է թէ շահն և թէ վնասը :
Բայց գնենք որ գնածը ցորեն ըլլայ , և գնողը կերած
ըլլայ ցորենը , աէրը գուրս ելլէ նէ՝ գնողը պարտըկան
է վճարելու : — Բարոյականները կրսեն որ՝ այնչափին
պարտըկան է որչափ որ պիտի գնէր , թէ որ ան գող-
ցուած ցորենը գնած չըլլար նէ :

Իսկ թէ որ գնողը գիտէ որ գողունի բան է գնածն
ու կը գնէ , մեղք է ըրածը , պարտըկան է մէկէն տիրո-

ըբ տալ՝ թէ որ կը ճանչնայ, թէ որ չի ճանչնար՝ պէտք է ողորմութիւն ընէ գնամ բանին տիրոջը համար : Վասն զի սա վնասն որ կը քաշէ՝ թէ գնամ բանն և թէ տուած ստակը կորստնցնելով, իր յանցանքն է՝ որ գողէն բան գնեց : Բայց գոնէ չի կրնար գնողը նորէն գողին տալ գնամ բանն և իր ստակն ետ առնել : — Չէ, չի կրնար, թէ որ ապահով չէ որ գողցուած բանին տէրը կարենայ գողին ձեռքէն առնել իր բանը : 'Նմանապէս տարակուսելով գնողը՝ կը մեղանչէ, և նայն պարտականութեանը տակ կիյնի : Բայց թէ որ չի գիտնալով գնելէն ետքն ունենայ տարակոյտը նէ, պէտք է քննէ, տէրը փնտրուէ, և գտնէ նէ՝ տայ իրեն . բայց թէ որ պէտք եղած ջանքն ընելէն ետքը՝ միշտ տարակոյտ կը մնայ, ան ատենը գնածն իրենն է, բանի մը պարտական չէ . վասն զի տարակուսական բաներու մէջ՝ կանոն է, « Լաւագոյն է վիճակ ստացողին », կրսեն բարոյականները :

Հիմայ գնենք որ մէկը պարտական է հատուցմունք ընելու, երբ պէտք է ընէ, կրնայ ուշացնել : Չէ, պէտք է որ կրցածին չափ շուտով հատուցանէ . վասն զի ուրիշ բանը տիրոջը կամքին գեմիր քոյր պահելով նոյն մեղքին մէջը կը շարունակէ, ինչպէս քանի հեղ ըսի : Անանկ է նէ, ինչպէս կըլլայ որ շատերը կըստանն որ մեռնելու ասանին հատուցանեն, ոմանք ալ ժառանգներնուն կը ձգեն հատուցանելու պարտքը : Ինչդ՝ մարգիկ, աս է իրենց հոգւոյն վրայ ունեցած հոգերնին . սպասել որ մահը գայ, գանհրնին զարնէ, երբոր հարկ կըլլայ որ ամեն բան թողուն, մանաւանդ թէ երբոր ամեն բան զիրենք կը թողու, ալ չեն կրնար բան մը վայելել նէ, ան ատենը կուզեն հատուցմունք ընել : Սուրբն Բարսեղ կը խնտայ ասանկներուն վրայ, կը խնտայ ագահ մարգիկներուն վրայ ալ՝ որ կեանքերնուն մէջ ողորմութիւն մը չեն ըներ, և երբոր մահերնին կը հասնի՝ ան ատենը ամեն առատաձեռնութիւննին կը բռնէ, ունեցածնին տղքատներուն ու ժամերուն կը ձգեն : « Քանի որ կրնայիք վայելել նէ, կրսէ, ձեզի համար պահեցիք . իսկ երբոր ալ չէք կրնար վայելել, կուզէք արգիւնք մը ընել . բայց ետ ատանկ արգիւնքը բանի տեղ չի գներ » : Ուրեմն թէ որ սուրբն Բարսեղ կեանքերնուն մէջ ողորմութիւն չընտաներուն՝ մահուան ատեն ըրած ողորմութիւննին ալ արգիւնք չի սեպեր :

հապա ի՞նչ պէտք է ըսենք անոնց որ կեանքերնուն մէջ պէտք եղած հատուցմունքը չեն ընէր՝ երբոր կրնային ու պարտական էին ընելու, և մեռնելու ասաննին կուզեն ընել: Իրաւ է որ՝ աւելի աղէկ է ուշ ընելը քան թէ ամեննին չընելը. բայց մի կրնայ վստահիլ անանկ զզջման և անանկ հատուցմունքին զքայ, այնչափ ասեն ուրիշ բանն իր քովը պահելէն ետքը. ըսել է որ գեռ կարենար վայելել նէ՝ ետ չէր տար, ուստի ըրած զզջումը զզջում չէ. իսկ առանց ճշմարիտ զզջման ի՞նչ պէս կրնայ թողուլ թիւն գանձել անմէ: Ըսել է որ ասանկներուն շատը հոգիին կը կորսընցընեն. «Արծաթ քո ընդ քեզ լինի ՚ի կորուստ »:

Այ գէշ երբոր իրենք կրնան ընել իրենց պարտականութիւնն ու զաւկըններուն կամ ժառանգներնուն կը թողուն. ի՞նչպէս կրնան ապահով ըլլալ որ անոնք պէտք եղած հատուցումը ընեն: Փորձով կը տեսնենք որ կասկով ձգած պատարագներն ալ, բարեգործութեան համար թողած ողորմութիւններն ալ ժառանգները դժուարաւ կը կատարեն, ի՞նչպէս կրնայ մէկը վստահ ըլլալ որ ատ հատուցմունքները կատարեն: Այսմ հօրերնուն անիծած շահասիրութիւնն իրենց զքայ ալ կը սիրէ, և ինչուան ետքը կուշայցընեն չեն ընէր պարտքերին. կամ կուտեն կը մոխեն ժառանգութիւննին, ու չեն կրնար հօրերնուն կամքը կատարել. և կամ խղճմտանք չեն ընէր ըսելու ինչպէս անգամ մը անզգամ զաւկին մէկն ըսաւ. Հայրս կամ արքայութիւնն է, կամ գժոխքն, և կամ քաւարանը. թէ որ արքայութիւնն է, իր պարտքը վճարեր եմ չեմ վճարեր, ինքը միշտ երջանկութեան մէջ կըլլայ. թէ որ գժոխքն է, վճարեմ չիվճարեմ, անկէց չի խալըսիր. իսկ թէ որ քաւարանն ալ է նէ, ետքը ետքը պիտոր ելլէ և արքայութիւն երթայ. ուրեմն առանց այնչափ հոգ ընելու՝ վայելեմ ժառանգութիւնս, ինչպէս որ ինքը վայելց: Ասանկով ծնողք ու որդիք կասկ ընողներն ալ ժառանգներն ալ, աչուրնին գժոխքը կը բանան:

Սիրելի որդիքս, ըսի և նորէն կըսեմ և ըսելէն չեմ դադարիր. խղճմտանքնիս ուրիշ բաներովը բեռնաւորելէն գէշ բան չիկայ: Ուրիշ մեղքերն ալ գէշ են, իրաւ է, մեծ անիրաւութիւն ընել է այ գէմ, մեծ

մնաս մեր հողւոյն , բայց մեզայ մը ըսելով , սրտանց զջլալով , հաստատուն առաջագրութիւն մը ընելով . այժմ թողութիւն կառնենք մէկէն ու փրկութեան կը հասնինք . բայց գողութեան մեղքն , ուրիշի մնաս հաս ջընէր , զջլալով միայն չի լմընար , այժմ թողութիւն խնդրէ ը չի բաւեր , պէտք է առածնիս ետ տանք , հասուցած մնասնուս հասուցումն ընենք . առանց ասոր փրկութեան չենք կրնար հասնիլ :

Ուրեմն երանի անոնց՝ որ այ եօթներորդ պատուիրանքին գեմ չեն ըրած , երանի անոնց՝ որ խղճմասանքնին ամմննէին ուրիշի բանովք չեն ծանրացուցեր . նային որ իրենց երջանկութիւնը չի գորարնջընեն , խղճմասանքնին չի բռնաւորեն : Իսկ որոնք որ թշուառաբար բռնաւորեր են նէ , սիրտ ընեն , ճարը ակսնեն . “ Զ ի՞նչ օգուտ է մարդոյ եթէ զաշխարհս ամննայն շահեսցի , ե զանձն իւր առժեպցէ , , : Ի՞նչ օգուտ բաշու աշխրքիս հարստութիւնն ունենալնին . թէ որ ետքը ետքը հողինին կորարնջընեն նէ : Ըսէք ինծի . թէ որ իրենց վրայ մահուան վճիռ եզած ըլլար , ու սարկով կարենային մահուրնէ խալըսել նէ , բաշու ունեցածնին ալ չէին տար . հապա ի՞նչպէս յաւիտենական մահուրնէ ե գժոխքին ասնջանքներէն խալըսելու համար չեն ուղեր անիրաւաբար առածնին ետ տալ , չեն ուղեր հասուցում ընել : Ո՞վ կրնայ ասկէց մեծ անխելքութիւն երեակայել :

Ըսունչս հատուցի եօթներորդ պատուիրանքը ձեզի բացատրելու համար . կը մնայ որ գուք ալ ամմնն ջանք ընէք պահելու . “ Մի գողանար , , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԺԿ .

Աստուծոյ անկէրորդ պարտիրանիւր, “ Բի սուք Ստյեր
լընիւրէ Կուսմէ ”, . . . Կէստի Կէստի սփերու լըսոյ :

Աստուծոյ լընցուցի եօթներորդ պատուիրանքին
բացատրութիւնը, հիմայ ութերորդը պիտար սկսիմ .
այսինքն “ Մի սուա վկայեր զընկերէ քուսմէ ”, : Աս
պատուիրանքսք մէկ գիէն կը հրամսն Կծ որ ճշմար-
տութիւնն ըսենք . չեմ հիմանար ամսնն ճշմարտութիւն .
վասն զի բան կըլլայ որ պէտք է ծածկենք, չքսնք ա-
մննեին, այլ ինչ որ արդարութիւնը եզրայրսիրութիւ
հնազանգութիւնը կը պահանջէ, և ինչ որ մեր մտքն
ուրիշի իմացընելու համար պէտք կըլլայ ըսել : Արաքե-
լոյն խօսքն է . “ Ի բաց ընկեցէք զստութիւն, խտեցա-
րուք զճշմարտութիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւ-
րում ”, . (Եփէս . ք . 25) Մէկալ գիէն ալ կարգիւէ որ
ամննեին սուա չիզուրցենք, այսինքն բերնեհնէս բան
մը չիհաննեք որ սրտերնուս մէջ չըլլայ, որ մտքերնուս
մէջ եզածին նման չըլլայ . չիտաքենք ուրիշը, սուան
իրաւի տեղ չիկլեցընենք . վասն զի Կծ բուրոսիին ճը-
մարտութիւն ըլլալով չի կրնար սուտը չտանլ, ստէն
չիզուսիլ, որովհետեւ իր բնութեանը գէմ է . ուստի
սուան ըստ ինքեան իր բնութենէն՝ գէշ բան ըլլալով .
ոչ երբէք կրնայ պարագայի մը մէջ օրինաւոր ըլլալ :

Անոր համար սուրբ գիրքն ամսնն տեղ ստութե՛ն ու
ստասացներուն գէմ կը խօսի, ու կըսէ որ Կայ գիմացը
պիզմ ու գարշելի բան մըն է սուա զուրցողներուն բե-
րանը . “ Պիզմ են առաջի տեսան չըթուէք սուտք ”, .
(Աստ . Ժք . 21) Ուրիշ տեղ ալ կըսէ որ սուտը գէշ
ու զըուելու ազտ մըն է մարդուս վրայ . “ Չար բիծ
'ի մարգ' ստութիւն ”, (Սիւր . Ի . 26) Ուստի սուա
զուրցելը չէ թէ միայն մեղք է, Կայ գէմ ընել է, հապա
նաւ զըուելի կընէ զմարգն . անարգ բան մըն է, կոր-
պընցընել կուտայ մարդուս իր պատիւը : Թող ըսեն
անոնք որ ազնուական ենք ըսելով կը պարծին, կուզեն

ազնուական ըստիլ, ու անոր գալուսն պէս՝ սուտը կը կտորեն . ըսել է որ անարգ ու վարի աստիճանի մարգիկ են . վասն զի թէ որ իրաւընէ ազնուական բնութիւն ունենային նէ, ինչպէս Կիկերոն ալ կըսէ, սուտ չէին ըսեր : Անոր համար սուտը գիրքը կըսէ որ ալ ազէկ է ողորմելի աղքատն որ ճշմարտախօս է, քան թէ ազնուական մեծատուն մը որ սուտ կը խօսի . “ Լա է աղքատ որ գնայ ճշմարտութեամբ, քան զմեծատուն սուտ ” . (Առտի . իՆ . 6) Բնական կերպով ալ կը տեսնենք սուտ զուրցելուն ինչ անարգ բան ըլլալը . ինչէն է որ երբոր մէկուն սուտը կը բռնուի նէ՛ կամընչայ, կասկարմիր կը կարի . վասն զի կը ճանչնայ որ սուտ զուրցելն անարգ տնիրաւ և ամբթայի բան է : Ինչո՞ւ համար է որ մէկուն սուտը ուրիշ ըսես նէ՛ տնչայի կրտաքնայ, և իրեն մեծ նախատինք մը կը սեպէ . վասն զի գիտէ որ լաւ մարդու բան չէ սուտ զուրցելն, ու ստատայ ըստիլը՝ գէշ և անարգ մարդ ըստիլ է : Ինչ կըսեմ գէշ և անարգ . ԳՄ սէրն մեր ստատայներուն համար ինչուան ստանային որգիքն են կըսէ . ու պատճառն ալ կուտայ, վասն զի առջի ստատայը ստատանն եղաւ . “ Դուք ՚ի հօրէ ստատանայէ էք . . . զի ոչ գոյ ճշմարտութիւն ՚ի նմա . . . զի սուտ է և հայր նորա ” . (ԹԿ . Ն . 44)

Ուրեմն ինչպէս կըլլայ որ այսչափ սուտ խօսողներ ըլլան քրիստոնէից մէջ, ինչպէս կըլլայ որ առանց խղճմտանք ընելու՝ մէկէն սուտը կը կոխեն : Ամբթ բան, ասով անհաւատներուն առջին ալ պատիւնիս կորսընցուցինք, քրիստոնէաները սուտը ուրիշ են՝ կըսեն : Ուրեմն թէ՛ ալ գէմըլլալուն համար, թէ մեզի ամբթ ըլլալուն, և թէ անհաւատից առջին պատիւնիս կորսընցընելու համար, մէկգի ձգենք՝ առաքելոյն ըսածին պէս, մէկգի ձգենք մէյր առ գէշ մոլութիւնը՝ սուտ զուրցելն ; ու ճշմարիտն առանց կեզմաւորութեան ու խարէտութեանը ուրիշ . “ վասն որոյ ՚ի բաց ընկեցէք զստութիւն, խօսեցարուք զճշմարտութիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւրում ” . (Եփես . Գ . 28)

Բայց ամեն կերպով զգուշանալու համար սուտ զուրցելն, գիտնալու է որ սուտ զուրցելը՝ չէ թէ միայն խօսքով ալ նաև գործքով ալ կըլլայ : Հտպա, գործքով ալ մէկը սուտ կրնայ ըսել . և ընկերը խարել . զոր

օրինակ մէկը քեզի գրաստանց բարեկամ կը ձեանայ՝ սրտանց թշնամեզ ըլլալով, ասիկայ գործքով սուտ ըսել է . վասն զի բարեկամ կը կարծես զինքն , ու չէ : Յեղծաւոր մարդ մը , որ լինքն ալ գիտէ իր գէշութիւնը , բայց գրաստանց բարեպաշտ ու ջերմեռանդ կը ձեանայ՝ որ իրեն համար սուրբ է ըսեն . ասիկայ սուտը ունցներուն մեծն է , վասն զի ուրիշները կը խաբէ գործքով : Ասանկ ալ երբոր մէկը հիւանդ չէ , և հիւանդ կը ձեանայ . երբոր մէկն ուրիշի գեղարտութեանը վրայ գործողանց արամուծի կը զգընէ , և սրտանց կարախանայ . և ասոնց նման հաղարուակէկ կեղծաւորութիւններ , որոնց համար խղճմտանք ընող քիչ կը գտնես , բայց ասոնք ալ սուտ զուրցել են . և ասոնց համար ալ պատասխան պիտի ասնց լայ :

Խաբքով սուտ ըսելն է՝ երբոր մէկուն միտքն օւրիշ է , բերանն օւրիշ , սիրտը խոսած էն տարբեր է , ոչին տեղն՝ այդ կրտէ , այդին տեղը՝ ոչ : Աս կերպ օւրիշը խաբքով խաբելը՝ մէյմը կըլլայ կատակի համար , խնասլու և ընկերութիւնն օւրտխաղցնելու համար . մէյմին ալ կըլլայ օգտի մը համար կամ չարիք մը խափանելու . մէյմին ալ երբոր անկէց օւրիշի վնաս կըլլայ , կամ անուանը , կամ կենացն , և կամ անեցածին : Առջինն օկըսինք :

Ուրախ զուարթ մարգիկներ կան ընկերուիդ զուարճացընող , սր չեղած բաներ քովերունն կը հնարեն , ու մէկին մէկային կը պատանեն . հերիք է որ միամիտ մարդ մը գտնեն որ հաւտայ , կուրախանան աւ կը պարծին ալ զինքը խաբելուն համար : Ի՞նչ մեծ քաջութիւն , շինծու բաներ մէկուն մէկային կլիցընել . ասանկ ստասացներն իրան ալ ըսելու ըլլան նէ , արժանի չեն օր մէկն իրենց հաւտայ :

Բայց ի՞նչ կըլլայ եղեր քիչ մը ուրախանալու և ուրիշներն ուրախացընելու համար սուտ մը զուրցելն . իրաւ սուտ է , բայց ուրիշի զին մը չըլլայ անկէց՝ կրտսն : — Անանկ է , կրտէ սուրբ Սգոստինոս , ուրիշի վնաս մը չըլլար , բայց միշտ գէշ է սուտ զուրցելու իրաւ , մահացու մեղք չէ , բայց միշտ մեղք է : Սրտան երբոր մեղք է , երբոր լայ գէմ է ըրածդ , ի՞նչպէս կը համարձակիս օւրախանալու և ուրախացընելու համար լայ գէմ ընել : Երբոր մէկուն վրայ սէր ու համարմունք

ունիս, ամմեն կերպով կրղզուշանաս՝ որ թեթև բան մըն ալ իր կամքին գէմ չընես, անանկ չէ՛. ուրեմն թէ որ նոյն զգուշութիւնը չես բանեցըներ այ գէմ չընելու, ըսել է որ ան սերն սւ մեծարանքն որ պէտք էր ունենայիր՝ չունիս իր վրայ: Անանկ է նէ՛ ինչ օգուտ ուրիշի փնաս չընելէն, երբոր այ գէմ է ըրածդ. քու անձիդ փնաս է ըրածդ, ու փնաս՝ չէ թէ միայն մարմնաւոր, այլ նաև հոգևոր. վասն զի ով որ պղտի բաներու մէջ այ գէմ ընել կը սորվի, թէթև ստերը բանի տեղ չի գնեիր, կամաց կամաց մեծին մէջը կիյնայ. «Որ անարգէ զսակաւս, առ փոքր փոքր կործանեսցի», - (Միք. ԺԹ. 1.) Եւ առ կործանումը գիտէք ինչպէս կը մեկնեն սուրբ հարք. այ շնորհքէն իյնալ մահուշափ մեղքի մէջ, ու մահուշափ մեղքէն ալ գժօրիքը: Ուրեմն ձեզի խրատ ըլլայ, սիրելի որդիքս, այ հեա խաղալ չըլար. «Մի խաբէք, Թժ ոչ արհամարհի», - ոչ երբէք ուրախութիւն կրնայ ըսուիլ, ամենին ընելու կատակ չէ՛ այ գէմ ընելը:

Օգտի պատշաճութեամբով սուտ զուրցել որ ըսի, կիմանամ ան ստերն որ մեկը զինքը կամ ուրիշն արգարացընելու համար կքսէ, ուրիշին շնորհք մը ընելու, չարիք մը խափանելու, զինքը կամ ուրիշը նեղութենէ մը խալըսելու համար: Զոր օրինակ զաւակ մը, ծառայ մը կամ ազգային մը ասնը մէջ բան մը կը կատրէ, պակասութիւն մը կընէ, և ետքը վախեն որ չըլլայ թէ չեի լսէ՛ կուրանայ ըրածն, ու խել մը ստեր կը զուրցէ: Հիմայ ըսէք ինծի, խելք է ըրածը. քիչ մը յանգիմանութիւն չըլսելու համար՝ պղտի պատիժ մը չեկրելու համար, այ գէմ ընել՝ որ շատ աւելի ծանր պատիժ կրնայ տալ. պակասութիւն մը ծածկելու համար, անկեց շատ աւելի մեծը գործել՝ ինչպէս է այ գէմ ընելը: Ատիկայ զինքն այսք վեր գնել է, Թժ բանի տեղ չի գնելով՝ զինքն արգարացընելու համար. անսէք ինչ անիրաւութիւն կընէ այ ասանկ ընողը: Զէ, սիրելի որդիքս, չէ. թէ որ կրնաք կերպով մը՝ առանց ուրիշի փնատ ընելու՝ լուել, ոչ չէ ըսել՝ ոչ հա, ինչ որ է նէ. իսկ թէ որ չէք կրնար, համարութիւն. պէտք է ճշմարտան ըսէք, խոնարհիք, խոտաովանիք ըրած պակասութիւններդ, խոտաանաք մէյմըն ալ չընելու, ասանկով հայր ըլլայ՝ տեր ըլլայ՝ կը զիջանի և կը ներէ: Բայ չէ

ներեր, կանչուըռաներ և յանգիմաներ է, պէտք է այ սիրոյն համար հարերէք. ասանկով սուա չիզուրցելէն 'ի զաա, մեծ արգիւնք ալ կը վաստըկիք: Աս բանս աւելի ձեզի կրտեմ, մանչ և աղջիկ զաւկըներ, որ ասանկ մէկէն ստերը կը կտարտէք ձեզ արգարացչնելու համար:

Ձեզի ալ, հայրեր ու մայրեր, Պլուատըրոս փիլիսոփային ըսածը կրտեմ. “ Զաւկընիգ վարժեցուցէք որ սուա չիզուրցեն, վասն զի սուա զուրցելն անարգ ախա մըն է՝ ուսկից ամենիքը պէտք է զգուին ”, Բայց ի՞նչ պէս կըլլայ վարժեցընել որ սուա չիզուրցեն: Շատ հայրեր ու մայրեր կան որ զաւկընին գաւաթ մը կամ պնակ մը կտորէ, աղայական պակսութիւն մը ընելու ըլլայ նէ, մէկէն կը պատժեն զինքը, կը պոռան կը կանչուըռան, կը ծեծեն անխնայ. ատիկայ կըթելու կերպ չէ, ստիպել է զիրենք որ ծեծեն խալըսելու համար՝ սուա զուրցեն: Զիրենք վարժեցընելու համար որ իրան ըսեն՝ պէտք է նախ սորվեցընել որ ճշմարտութիւն այ խիսա հաճոյական բան մըն է, և ով որ ճշմարիտ կը խօսի՝ զձեզ կը փառաւորէ, և արքայութեան համար արգիւնք կը վաստըկի: Երկրորդ՝ պէտք է սորվեցընել իրենց որ սուա զուրցելն ի՞նչ գէշ ախա է, սուա զուրցողները լաւ մարդիկ չեն, սատանային որգիքն են, այ գէմ կընեն, ու հօրերնուն մերերնուն տալու պատժէն շաա աւելի ծանր պատիժ կընգունին այմ: Երրորդ՝ պէտք է խոստանալ իրենց որ իրան ըսած ատեննին, թէ և յանցաւոր ալ ըլլան նէ՝ չէք պատժեր զիրենք, կը ներէք. և ասանկ ըրէք, ներեցէք միշտ իրենց երբոր իրաւը կրտեմ: Ձեմ ըսեր որ չխրատէք իրենց պակսութիւները, հասկըցուցէք ըրածնին գէշ ըլլալն. յանգիմանեցէք ալ. բայց երբոր իրաւը կրտեմ ու կը խոտտովանին ըրածնին, մի պատժէք զիրենք, ներեցէք: Գիտէք երբ պէտք է պատժէք. երբոր սուա կը զուրցեն, ան ատենը մի ինայէք. ասանկով տեսնէք որ ինչպէս ճշմարտութիւն սիրելի կըլլայ իրենց, ու սուան ատելի. ու բարի կըթուութիւն կառնեն, ճշմարտախոս մարդիկ կըլլան: Կամանապէս մեծաւորներն ալ ասանկ պիտի ընեն իրենց հպատակացը, տէրերն ալ իրենց ծառաներուն. երբոր ճշմարիտը կրտեմ՝ յանցաւոր ալ ըլլան նէ՝ պէտք է ներեն, կարեկից ըլլան. իսկ երբոր

ստերնին կը բռնեն , քանի մը անգամ զիրենք խրատելէն ետքը՝ թէ որ չեն շխտուիր նէ , պէտք է պատժեն զիրենք կամ վարձանն :

Ասոնք ազէկ , բայց երբոր սուտ մը ըսելով բարիք մը կրնամ ընել , եղբայրսիրութիւն կըլլայ , մեծ չարիք մը կը խափանեմ . ինչու չի կրնամ պիտոր ըսել : Անգուծ հայր մը զաւակին գլուխը պատռէ պիտոր՝ թէ որ գիտնայ անոր ըրած մէկ պզտի պակասութիւնը . կը ծածկեմ , չէ մը կըսեմ , մեծ անկարգութիւն մը կը խափանեմ : Տան մը մէջէն խաղաղութիւնը բարձուեր է կասկածի մը համար՝ մէկզմէկու միւր կուտեն . սուտ մը կըսեմ , խաբէս կը հաւտան , զամենքը կը հանգարտեցնեն . ինչու պիտոր չըսեմ . գէշ չընելէն՝ ՚ի զատ , խիստ ալ ազէկ բարեգործութիւն մը կրնեմ : —

Հասկըցայ ըսածդ , սուրբ Օգոստինոսին ըրած խորհրդն է : Անորէն գատաւոր մը կուզէ անմեղին մէկը սպաննել՝ տալ , բայց չի գիտեր ուր ըլլալը . քեզի կը հարցնէ . թէ որ յայտնես ուր ըլլալը նէ , անմեղ մարգուն մահուանը պատճառ կըլլաս . իսկ թէ որ չեմ գիտեր ըսես , սուտգրուց կըլլաս . ի՞նչ պէտք է ընես : Ասոր պատասխանն ասանկ կուտայ սուրբ վարդապետը . Գէտք է ըսես , գիտեմ ուր ըլլալը , բայց չեմ կրնար յայտնել : Ատքը ալ սոսկալի խնդիր մըն ալ կը գնէ ծոյն սուրբ վարդապետը : Դնենք սր անկնունք տղայ մը մեռնելու վրայ է , առանց սուտ մը ըսելու և պահապանները խաբելու՝ անկարելի է մկրտելը . կրնայ մէկն առ սուտը զուրցել : Չէ , չի կրնար , կըսէ . պէտք է թողու սր առանց մկրտութեան մեռնի տղան : Դնենք ալ որ մէկ սուտ մը զուրցելով անթիւ անհամար հեթանոսներ ու մեղաւորներ առ Եծ գառնան պիտոր . և ոչ ան ատենը կրնայ մէկն առ սուտը զուրցել : Դնենք որ սուտ մը զուրցելով՝ բոլոր քաւարանին հոգիները կը խալըսին արքայութիւն կերթան . բայց առ սուտն ալ չենք կրնար զուրցել : Տեսէք ուրեմն որ կրնայ սուտ զուրցուիլ անկարգութիւն մը խափանելու , բարիք մը ընելու համար : Գիտէք ինչու . վասն զի սուտն ըստ ինքեան իր բնութենէն՝ գէշ բան է . ուստի ամենին չի կրնար մէկը գէշ բան մը ընել , կըսէ Պողոս առաքեալը . որպէս զի անով բարիք մը ըլլայ : “ Արտոցուք զար , զի եկեցցէ բարի ” . (Հուով . Կ . 7)

Սուրբ գրքէն պատմութիւն մը պատմեմ, որ խելաւը նիդ պառակի: Գիտէք որ հին օրէնքին մէջ խողու միս ուտելն արգիւիած էր, ինչպէս որ ինչուան հիմայ ալ չէն ուտեր Հրեաները: Եղիազար սուրբ ծերունին որ մակարայեցոց պատմութեան մէջ անանկ անուանի է, երբոր Անտիոքոս բանաւորը ստիպեց զինքն որ կամ ուտէ, կամ չէ նէ՝ սպաննեն զինքն, յանձն առաւ որ մեռնի քան թէ այ գրած օրէնքին գէժ ընէ: Ան ատենը ոմանք ցաւելով իր վրան, խրատ տուին որ քիչ մը ուրիշ հասարակ միս ուտէ՝ ձկնաջրնելով որ խողու միս է կերածն, և ասանկով մահու ընէ խալլոսի: Ի՛նչ կրտէք. կեանքն ապրեցընելու համար սուտ կերպ մը պիտար բանեցընէր. բայց առաքիլի ծերն որ այ օրէնքին վրայ կը մեռնէր, ըսաւ. ի՛նչպէս, ութսուն տարուան ծեր մը կուզէք որ ատանկ խարէութիւն ընէ, և գայթակղութիւն տայ ուրիշներուն. չէ, ատանկ վատութիւն վրաս չեմ տաներ, աւելի կրնարեմ մեռնիք: Եւ իրաւջրնէ չիկերաւ, չքրաւ աս խարէութիւնն, և առօք փառօք մեռնելն յանձն առաւ, մեծ օրինակ մը ձգելով իր առաքինութեամբը:

Ուրիշ ազուոր օրինակ մըն ալ մտիկ ըրէք եկեղեցական պատմութեանէն: Մաքսիմիանոս կայսեր քրիստոնէից գէժ ըրած հալածանքին ատենը՝ սուրբ Անթիմոս Նիկոմիդեայ եպիսկոպոսը քաղցէ քաղցը կերթար սիրտ կուտար ու կօզնէր հալածեալներուն, և իրենց հոգեոր ու մարմնաւոր պէտքը կը հոգար: Օր մը կայսեր զոքը զինքը բանելու կելլեն, ու փնտրուելու ատեն պատահմամբ իր կեցած տունը կը մտնեն. բայց զինքը չիճանչնալով, նախ քիչ մը կերակուր կուզեն ուտելու: Անթիմոս իրենց սեղան կը պատրաստէ, և ինքը կը ծառայէ իրենց, կարծես թէ հրեշտակներ իր առան եկած ըլլալին: Անոնք սեղանին վրայ մեկմեկու հետ խօսածնին ան էր որ ի՛նչպէս կրնային գտնել Անթիմոսը: Իսկ ինքը կրտէր. Հիմայ հանգիստ կերակուրնիդ կերէք, մի մտածէք, փնտրուածնիդ ես ձեր ձեռքը կուտամ: Եւ իրաւջրնէ սեղանէն ելածնուն պէս՝ Անթիմոս գիմայնին կեցաւ և ըսաւ. փնտրուածնիդ ես եմ, բանեցէք զիս: Աս որ լսեցին զինուորներն, ապշեցան մնացին. այնչափ ազէկութիւնը ատենելէն ետքը, ձեռու ընին առաջ կերթար որ բռնէին զինքը. ուստի ըսին իրեն.

Ազնիւ ծերունի, փախիր ու պահուըտէ, ետքը մենք կայսեր կրսենք որ չիկրցանք գանել ու բանել զքեզ: Պատասխանեց Անթիմոս. Քաւ լինի որ թող տամ ձեզ իմ պատճառաւ սուտ զուրցելու. չէ, իմ կեանքս այնչափ չաժեր որ իս ազատելու համար սուտ զուրցէք: Եւ իրենց հետ գնաց, մարտիրոս եղաւ, չէ թէ հաւատքի համար միայն, այլ նաեւ սուտ չիզուրցելու:

Առ բաները լսելէն ետքը՝ դեռ կրնայ մէկն օրինաւոր սեպել սուտ ըսելը՝ բարիք մը ընելու կամ չարիք մը խափանելու համար. չէ, չէ, առիկայ ըսել է որ “Արասցուք զարն, զի եկեացէ բարի”, : Բայց գոնէ չի՞ կրնար մէկն՝ անանկ գիպուածներու մէջ երկդիմի խօսքեր բանեցնել: Ասոր պատասխանը գիմացի կիրակիներէս եկէք որ լռէք. եկէք որ ձեզի սորվեցընեմ ինչպէս կրնայ երբեմն մարդ առանց սուտ ըսելու՝ իրաւը ծածկել. ու միանգամայն փնտաւար ստերուն ու սուտ վկայութիւն ընելուն վայ ալ խօսիմ: Հիմակու հիմայ մտքերնիդ պահելու բանն աս է որ սուտը մարդուս վրայ գէշ և անարգ բան է. “Չար բիծ՝ ի մարդ՝ ստուծիւն”, :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԿԱ.

ԵՐԼԻԻԻ ԽՈՍԻՐՈՒ, ՔՆՈՒՄԻՐ ՍԲԵՐՈՒ ԵՍ ՍՈՒԳ
ՎՅԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ:

Օրոմանք կերենայ որ՝ ամենեին մէկ պատճառաւ մը սուտ չիկրնայ զուրցուիլ, և ոչ մեծ չարիք մը խափանելու համար, ինչպէս անցած կիրակի ձեզի ցցուցի սուրբ Օգոստինոսին խօսքերովը: Չարմանք կերենայ, բայց աս ասածի է. վասն զի թէ որ տեղ մը օրինաւոր բան ըլլար սուտ զուրցելը նէ, Ե՛ծ կարենար պիտոր ստուծիւնը հաստատել. թէ որ կարենար հաստատել նէ, ինքն ալ պիտոր կարենար սուտ զուրցել. թէ որ ինքն ալ կարենար սուտ զուրցել նէ, ուրեմն բոլորովն ճշմարտութիւն չէր ըլլար, ուրեմն Ե՛ծ չէր ըլլար. վասն զի մէկ կատարելութիւնը պակաս կըլլար: Մէյ. մըն ալ՝ թէ որ աղէկ մտածելու ըլլանք նէ, ասկէց ար.

գար՝ ասկէջ խելքի յարմար ու մարդկային ընկերութեան օգտակար օրէնք չի կրնար ըլլալ: Թէ որ հրաման ըլլար սուա գրուածքներ՝ սուա գրամներ բանեցընելու, ինչ կըլլար աշխարհիս վիճակն, ինչպէս կրնար գիմանալ վաճառականութիւնն ու ընկերութիւնը. մէկը չէր ընդուներ ուրիշի ըրած թուղթգիրն ու կտակը, մէկը չէր կրնար առուտուր ընել վախէն որ չիտարուի: Անանկ է նէ, ընկերութեան մէջ խօսք ըսածդ ալ թուղթգիրն ու գրամ մըն է. թէ որ հրաման ըլլար սուա զուրցելունէ, մէկը չէր կրնար վտահիլ ուրիշի խօսքին, մէկը չէր կրնար բանի մը վրայ ապահով ըլլալ, ոչ գտաւար մը և ոչ մեծաւոր մը կրնար ճշմարտութիւնն իմանալ՝ չարիքը խափանելու և բարիքը առաջ տանելու, ամեն տեսակ խարէութեան ճամբայ կը բացուէր, ու մարդկային ընկերութիւնը Բարիլոն կը գտանար: Տեսէք սուրհմն որչափ հարկուոր էր առ պատուիրանքն որ անտուէր է մեղի: Իրաւ՝ գիպուածներ կըլլան որ ամենին պէտք չէ ըսել ճշմարտը, վասն զի ազէկ չէ որ ուրիշները մեր ամենն բանը գիտնան, ու շատ բան ալ պարտրկան ենք ծածկելու. զոր օրինակ գիտես որ մէկն ուրիշի հետ մեղք մը գործեր է, հետաքրքիրին մէկը կուգայ բերանդ կը վնասուէ որ իմանայ, բայց մեղքը գէտ գուրս ելած յայտնուած չէ նէ, գուն չես կրնար յայտնել, բամբասանք կըլլայ: Ասանկ ալ մէկը քեզի իր գաղանկը կը վտահի, գուն չես կրնար ուրիշի յայտնել. նմանապէս կրնայ ըլլալ որ մէկուն քովը ստակ ըլլալն իմացուի նէ, կեանքը վտանգի մէջ ըլլայ. կամ պաշտօնի մը ետեւ ըլլալն իմացուի նէ, թշնամի ունի որ արգելք կը գնէ: Ուրհմն ասանկ գիպուածներու մէջ մէկը հարցընելու ըլլայ նէ, մանաւանդ հետաքրքիրներէն մէկն որ կարծես թէ գտաւոր են և ուրիշները քննելու պաշտօն ունին, ասանկներուն ձեռքէն ինչպէս պիտոր խալըսինք առանց սուա զուրցելու: Սուրբ Ագուինացին կը պատասխանէ որ ասանկ գիպուածներու մէջ կրնանք խոհեմութեամբ ծածկել ճշմարտութիւնն երկգիծի խօսքերով:

Բայց ինչպէս կարելի է խալըսիլ անանկ հետաքրքիրներուն բանեցուցած հնարքներէն, որ բերնէդ բան որսալու համար հազարումէկ հարցմունքներ կընեն, ինչուան աչքիդ շարժմունքէն և երեօթիդ գոյնէն բան

կը հասկընան, քիչ մը կենաս կամ անորոշ խօսք մը ըսելու ըլլաս՝ անանկ նեղը կը խսթին որ պէտք կըլլայ կամ սուան ըսել և կամ ծածուկդ յայտնել : — Իրաւ է, կան առանկ մարդիկ, պարոններ ու խսթուններ, որ իրենց պէտք չեղած բանին ետեւէն այնչափ կիյնան որ շատ անգամ մեղքի պատճառ կըլլան, կամ սուտ զուրցելու և կամ պէտք չեղած բանն յայտնելու : Առանկները գիտնան որ իրենց հետաքրքրութեանը պատճառաւ ըսուած ստերուն, եղած բամբասանքներուն աւ հաւատարմութեան գէժ մեղքերուն, պատասխան պիտոր տան նոյ : Ուրեմն ասանկներուն ձեռքէն ինչ պէտ կընանք խալըսիլ առանց սուտ զուրցելու կամ պէտք չեղած բանը չի յայտնելու :

Թէ որ պարզ հարցմունք մըն է ըրածնին, պատասխան չիտալէն աղէկը չիկայ . պէտք է վարպետութեամբ մը խօսքը փոխել, ուրիշ բանի վրայ խօսել . ասանկով թէ որ քիչ մը խելք ունին նէ, մէկէն կիմանան որ չես ուզեր առ բանն ըսել իրենց, և ալ ետեւ չեն իյնար : Իսկ թէ որ անանկներէն են որ նորէն նորէն հարցմունքներ կընեն, քեզ նեղը կը խոթեն, կարճ խօսքով կընաս ըսել որ իրենց պէտք չեղած բանին հետաքրքրութիւն չընեն : Բայց թէ որ անանկ անձինք են որ չի կընար իրենց առ խօսքը զուրցուիլ, ինչ պիտի ընես . ան առանք սուտ չիզուրցած ճշմարտութիւնը ծածկելու համար՝ կընաս երկդիմի խօսքեր բանեցընել, երկու կերպ նշանակութիւն ունեցող պատասխաններ տալ, միտքդ ամփոփելով :

Միտք ամփոփել ինչ ըսել է . ըսել է որ մէկն ըսած խօսքին առջի և գիւրին նշանակութիւնը կը թողու, և մտքէն ուրիշ երկրորդական նշանակութիւն մը կուտայ ըրածին : Թէ որ աս երկրորդական տուած նշանակութիւնն անանկ տարբեր է ըսածէն որ ըսողն ամենևին չի կընար հասկընալ, սուտ կըլլայ և հրաման չիկայ զուրցելու . զոր օրինակ մէկը կը հարցընէ քեզի որ քանի՞ տարուան ես . իսկ գուց թէ և երսուներհինգ տարուան ևս, բայց երսուն տարուան եմ կըսես՝ միտքդ զնեղով որ դեռ քառասունին չես հասած : Ատիկայ անանկ միտք ամփոփել մըն է որ գիմացինդ չի կընար ամենևին հասկընալ, աւ սուտ կըլլայ ըսածդ : Իսկ թէ որ երկրորդական տուած նշանակութիւնն անանկ է որ ըսողին կամ

առենին կամ տեղւոյն պարագաներէն կամ սովորական ըլլալէն՝ գիմացինը կրնայ հասկընալ, աս կերպը սուտ չըլլար, և երբոր մէկը պատճառ մը ունենայ նէ՝ կրնայ բանեցընել. զոր օրինակ բան գործք ունեցող անձինք՝ պարսպ այցելութեան համար եկողներուն, առնը չէ ըսել կուտան ծառային ձեռքովք, մտքերնին գնելով որ ասան չունին, անօգուտ այցելութիւններ ընդունելու համար տունը չեն: Ատիկայ սուտ չէ, կրնայ բանեցուիլ. ինչու որ սովորութիւն եղած է ատանկ պատասխանելն, և առենին տեղւոյն և անձին պարագաներէն կրնայ իմացուիլ որ առնն է և չի կրնար մտրգ ընդունիլ: Անոր համար կըսէ սուրբ Օգոստինոս որ « Թէպէտ ամմնն սուտ զուրցող ճշմարտութիւնը կը ծածկէ, բայց ամմնքն որ ճշմարտութիւնը կը ծածկեն՝ սուտ չեն զուրցեր »:

Աս կերպը բանեցընելուն օրինակը չէ թէ միայն արց վարքերուն մէջը կը տեսնենք, այլ և Քն տէրն մեր որ բողոքովն ճշմարտութիւն է՝ ինքն ալ բանեցուց աս կերպն իր առականերուն մէջը, որ միշտ մտաւոր նշանակութիւններ ունեին, առջի և նիւթական նշանակութիւնէն տարբեր: Նաև երբոր առաքեալները Ղազարոսին համար հարցուցին որ ինչպէս էր, թէ և գիտէր որ մեռած էր, բայց ըսաւ. « Ղազարոս բարեկամ մեր ննջեաց », (Ղ. ԺԹ. 31.) Լսողները կարծեցին որ քնոյ վրայ կը խօսէր, բայց իր միտքը՝ մեռաւ ըսել էր:

Մակարայեցւոց գրքին մէջ ալ Շամունէին համար կը կարգանք. (որ ինչ բարեպաշտ խաթուն մըն է Շամունէ, ինչ կարգէ գուրս կարիճութիւն ցցուց.) տեսնելով որ իր սիրելի զաւկընէրը՝ եօթն ալ մէկմէկու ետևէ կրսպաննէին մարտիրոս կընէին, լալու տեղք՝ կարիճ մարդու մը պէս զիրենք յորգօրեց որ տմմն տանջանք՝ ինչուան մահ ալ աչուրնին առնեն քան թէ ան տուած օրէնքին գէմ ընեն՝ ինչպէս որ Անտիոքոս բռնաւորը զիրենք կըօտիպէր: Երբոր վեցն ալ սպաննեցին և եօթներորդն ամմնէն պղտիկը մնաց, Անտիոքոս կանչեց մայրերնին և ըսաւ որ գոնէ մէկհատիկ մնացած զաւակն ապրեցընէ, խրատ տայ իրեն որ շնազանգի ու մեռնելէն խալըսի. « Աջաչէր լինէլ պատանւոյն՝ կենաց նորին խորհրդական, զի փրկեացի »,:

(Բ. ՄԷ. Է. 25.) Մայրն ալ հա ըսաւ, յանձն առաւ որ խօսի. բայց Անտիոքոս մարմնաւոր մահուընէ խալը-տելու վրայ կըսէր, Շամունէ հոգևոր մահուան վրայ առաւ ըսածն ու գնաց Թագաւորին ուզածին բոլորովին ներհակ խրատը տուաւ զաւկին, որ այլ հնազանգի, Անտիոքոսի անօրէն հրամանին մտիկ չընէ: Սճւա էր ըսածը, խաբէութիւն էր ըրածը. չէ, այլ խիստ վարպետ ու սուրբ հնարք մը՝ որ հարկը կը պահանջէր:

Ասանկ ալ ուրիշ սուրբեր պէտք եղած տեղը նոյն հնարքը բանեցուցին: Սուրբ Աթանասին Թշնամիները զինքը բանելու ելեր էին, ու ճամբան զինքը չիճանջ նախ՛ հարցուցին իրեն. Աթանասը տեսար, հեռուն է: Ինքն ալ պատասխանեց որ հեռու չէ, շուտ ըրէք հասէք: Ասանկով երբոր անոնք անցան գնացին, ինքը խալըտեցաւ ձեռուընուն: Սրբուհին Եղիսաբէթ Փորթուգէշներուն Թագուհին գողնոցին մէջ ստակ լեցուցած կերթար ազքատներուն բաժնեկու. մէյժն ալ յանկարծ Թագաւորը գիմացն ելաւ ու հարցուց որ ի՞նչ էր գողնոցին մէջինը: Թագուհին գիտնալով իր երկանը բնութիւնն որ չէր ուզեր իր այնչափ ողորմութիւն ընելը. քիչ մը ծագիկ կը տանիմ ըսաւ՝ իմանալով որ իրաւ եղբայրսիրութե ու ողորմութեան ծագիկներ էին տարածը: Թագաւորը տեսնել ուզեց. ան ասենն ձծ ալ հրաշք ըրաւ որ իրաւցընէ սասկները ծագիկ դարձան: Ասոնց նման ուրիշ շատ աղուոր պատասխաններ ալ առած են սուրբերն, առանց սուտ զուրցելու՝ Ճշմարտութիւնը ծածկելով, ուր որ հարկաւորութիւն մը կամ օրինաւոր պատճառ մը կար: Վասն զի ուր որ պատճառ մը չիկայ նէ, պէտք է յայտնի ըսել Ճշմարտան, ինչպէս ՔՄ տերն մեր կը հրամսէ. “Եղեցի ձեր այն այո, և ոչն ոչ”, (ՄԻ. Է. 37.) վասն զի Ճշմարտախօսութեան առաքինութիւնը պէտք է որ քրիստոսնէին վրայ փայլի. իսկ ուր որ օրինաւոր պատճառ մը կայ Ճշմարտութիւնը ծածկելու, չարիք մը խափանելու համար կամ բարիք մը ընելու, ան ասանը կրնայ մէկն երկդիմի խօսքեր բանեցընել՝ առանց սուտ զուրցելու:

Ուրիշ բան է երբոր հարցընողն իրաւունք ունենայ գիտնալու ան բանը. զոր օրինակ Թէ որ մեծաւորն է հարցընողը, պէտք է որ հպատակն առանց երկդիմի

խօսքերու՝ գիտցածն ըսէ, զասն զի հնազանգութեան պարտքն է . ասանկ ալ երբոր գաատւոր մը գաատաւանի վերաբերեալ բան մը կը հարցընէ մէկուն, պէտք է որ գիտցածն ըսէ յայտնապէս . զասն զի արգարուին ու հասարակաց բարիքն ասանկ կը պահանջէ, որպէս զի յանցաւորը ճանչցուի և պատժուի՝ ուրիշներուն օրինակ ըլլալու համար, և արգարը խալըսի : Կամ ապէս երբոր մէկը հաւատքի վրայ կը հարցուի, երկգիծի պատասխան չի կրնար տալ, պէտք է որ յայտնի կերպով դաւանի ճշմարտութիւնը, զասն զի հաւատքը ոչ ներսուանց և ոչ գրսուանց կրնայ մէկն ուրանալ : Ասանկ ալ գաշնագրութիւններու մէջ յայտնի պէտք է խօսիլ . չէ՛ նէ, հազարումէկ խարէութիւններու ճամբայ կը բացուի :

Սուա զուրցելու վրայ ունեցած տարակոյսնից բաւորն ալ լուծեցի . հիմայ կը մնայ որ ան ստերուն վրայ ալ խօսիմ, որոնցմով ուրիշի անուանը կամ կենացը կամ ունեցածին վնաս կըլայ : Ասոնցմէն քրիստոնեայ մը պէտք է սարսափի : Ո՛րչափ կըլայ որ մէկուն վրայ զրպարտութիւն մը ընելով՝ անունը կը կտորի, որ բոլոր աշխրոքիս հարստութիւններէն մեծ է . և պաշտօնէ մը կամ բազգէ մը կը զրկուի, որ ունէր կամ ունենար պիտոր : Ո՛րչափ կըլայ որ զաւակ մը ծառայ մը ազախին մը զիրենք արգարացընելու համար՝ անմեղի մը վրայ կը ձգեն իրենց յանցանքն, ու պատճառ կըլան անոր պատիժ կամ մահացուցմունք քաշելուն : Ո՛րչափ սուա ամբաստանութիւններով բանա գացողն եր ու մեռնողներ ալ կըլան : Ո՛րչափ կըլայ որ զրպարտութիւն մը քսութիւն մը ընելով՝ ընտանեաց մէջ խռովութիւն կիյնայ, ասնը մէջէն խաղաղութիւնը կը վերնայ, կռիւներ կը ծագին, մէկզմէկ զարնել վերաւորել և ինչուան մարգասպանութիւններ ալ կըլան : Ո՛րչափ կըլայ որ առուտուրի մէջ սուա զուրցելով ծանր վնաս կըլայ ուրիշի : Ասոնք պզտի մեղքեր կը սեպէք . ծանր ու մահացու մեղքեր են, թէ որ ելած վնասը թեթիւ բան մը չէ, կամ ակամայ բերնէ փախած սուա մը չէ : Ասոնք անանկ ստեր են որ մարդուս հոգին կըսպանեն, ինչպէս որ սուրբ գիրքը կըսէ . “ Բերան ստախոս սպանանէ զանձն ” . (Իսա. 20 . 11) Ասոնք անանկ ստեր են որ զուրցողներն ան

գժոխը կը խրկէ . “ Կորուսանես զամենեսան՝ որք
խափն զսուա , , (ՍՂ . Ե . 7 .) Ինչպէս Յոհաննէս ա-
ւետարանիչն ալ յայանութեան մէջը կրտէ որ բոցէ լճի
մը մէջ տեսաւ սուտաղուցները . “ Եւ ամենայն ստոց ,
որոց բաժինն իւրեանց ՚ի լճին այրեցելոյ հրով և ծծում-
բով , , (Իմ . 8 .)

Թէ որ ասանկ մեծ մեղք է փնասակար ստեր զուր-
ցելն , և ուրիշի փնաս ընող սուտաղուցներուն պատիժն
ասանկ սոսկալի է , հապա որչափ աւելի սոսկալի պի-
տոր ըլլայ անոնցն որ սուտ վկայութիւններ կուտան
անմեղին գէմ գառաւորի յառջին՝ որ այ տեղը կը բռնէ ,
և ալ սոսկալին ան է որ երգումով ամ վկայ կը կանչեն
ըրած ցրտարտութիւններուն : Երկրորդ պատուիրանքին
վրայ խօսած ատենս ըսի ինչ ծանր մեղք է սուտ եր-
գումը : Անանիա և իր կնիկը Սաբիրա սուրբ Պետրոս
առաքելոյն առջին սուտ մը զուրցելնուն համար , մէկէն
մեռան ինկան իր գիմացը . հապա ի՞նչ պատիժ պիտոր
քաշեն անդին , (Թէ որ հոս ալ չիքաշեն նէ ,) անոնք որ
չէ թէ միայն սուտ կը զուրցեն , այլ նաև սրբապղծ ու-
թիւն ընելով կը յանգգնին այ անունն անարգել , և
տնով իրենց ըսած սուտն իրենց ըրած ցրտարտութիւն
հաստատել , ծանր փնաս ընելով ուրիշին : Եկուր նայե
որ կը գտնուին ասանկ անօրէն մարդիկ որ կամ բար-
կութեան , կամ նախանձու , կամ մեծի մը չէ ըսել չի
կրնալուն համար , կամ պարգև մը առնելու համար
կը յանգգնին սուտ վկայութիւն տալ , և երգում ալ
ընել անոր վրայ , ուրիշի փնաս հասցնելով :

Մարգուն սոսկալը կուգայ սուրբ գրքին մէջը կար-
գալու ատեն որ ինչպէս ան երկու անգգամ և անամօթ
ծերերը խեղճ Շուշանին պարկեշտութեանը վրայ ան
ցրտարտութիւնն ըրին : Կաազած էին իրեն գէմ որ ին-
չու չուղէց իրենց անօրէն կամքն ընել . ուստի ոխութիւն
հանելու համար գնացին ան ամօթալի յանցանքը գրին
իր վրայ սուտ տեղն , ու հաստատեցին ալ որ իրենց
աչքովը տեսեր էին . անանկ որ խեղճն ապացոյց մը
չունենալով իրենց սուտը գուրս հանելու , պէտք էր
զինքն սպաննէին : Ողորմելի բան . անմեղ ըլլալ , ու չի-
կրնալ ցցնել իր անմեղութիւնը . պարկեշտ ըլլալ , և
անամօթի տեղ անցնիլ , իր պատիւն ալ կորսնցնել
կենացը հետ՝ երկու սուտաղուցներու համար . ի՞նչ

անիրաւութիւն : Բայց անանկ նեղութեան ատեն ուրիշ անեղաց օգնութիւն մը չըլլալով, Թժ օգնեց իրեն . Բաղմութեան մէջէն աղայ մը՝ որ Դանիէլ մարգարէն էր՝ ձայնը վերուց , երկու խօսքով ապացուցուց ծերերուն ըսած սոսան , և ան մահուան վճիռն որ Շուշանին գէտ արուած էր՝ իրենց վրայ գարձընել առաւ . և խաղք ու խայտառակ մահուամբ սպանուեցան : Ասանկ վկայութիւններ տուող շէն գանուիր արգեօք քրիստոնէից մէջ ալ . որ կրքերնէն կուրցած ինչ սքոպարտութիւն ըսես՝ կընեն , և երգումով ալ կը հաստատեն . Բայց գիտնան որ ետքը ետքը արգար գատաւորին աւլէն իրենց սուան յայտնուի պիտոր , անմեջ պատկուի պիտոր , և իրենք յաւիտենական պատժ պիտոր ունենան :

Ուրիշ անօրէն զբարարտութիւն մըն ալ պատմեմ ձր գրքէն : Նաբովթ անուկով մէկն աղուոր այգի մը ունէր Աքաաթ Թագաւորին պալատին մաս : Թագաւորն ուղեց որ գնէ այգին , կամ ուրիշ այգի մը տայ տեղը : Նաբովթ՝ կը ցաւիմ որ շէմ կրնար ծախել ըսաւ . վասն զի պապերէս մնացած յիշատակ մըն է ինծի : Թագաւորին անանկ գժարն եկաւ աս խօսքէն որ ոչ բան մը կրնար ուտել և ոչ քնանալ արամութենէն : Ան ատենն Յեզարէլ անօրէն Թագուհին իմանալով իր երկանք արամութեան պատճառն , ըսաւ իրեն . կաժէ որ այգիի մը համար այգչափ արտօս . ատանկ է նէ ինծի Թող , քանի մը օրուան մէջն այգիին տէր կըլլաս : Ինչ ըրաւ անզգամ Թագուհին , գիտէք . քաղքին գատաւորներուն Թուղթ մը գրեց որ երկու սուտ վկայ գրանեն ու Նաբովթի վրայ յանցանք մը ձգեն : Դատաւորն երն ալ Թագուհին կամքը կատարելու համար երկու հոգի կամ կաշաւեցին կամ վախցուցին , սուտ վկայել տուին որ Նաբովթ Թագուհին և Թագաւորին գէտ հայհոյութե ըրեր էր . և աս յանցանքին համար զինքը բանեցին , բանա գրին , այգին ու բոլոր ունեցածն առին , անուճը կոտորեցին , ու քարկոծել առին զինքն սպաննեցին : Ասանկ են աշխրքիս բաները , տիրելի որդեք . բայց ինչ եղաւ ետքը Աքաաթին և Յեզարէլին , ատանկ անօրէն կերպով առած այգիինին կրցան վայելել . մէկէն հասաւ Եղիա մարգարէն , և Թագուհին երկուքին ալ մահ սպաննացաւ , և անանկ մահ որ մարմիննին շնէ .

բուն կերակուր պիտոր ըլլար, ինչպէս որ եղաւ : Բայց եկուր նայէ որ որչափ Աքաաքներ որչափ Յեզարէլներ կան հիմայ ալ աշխրբքիս փայ, որ կամ վահաքնեղով, կամ սարկի ուժով, սուա վկայութիւններ ձեռք կը ձգեն . որչափ քրիտոանեաներ կը գտնուին Նարովթին սուա վկաներուն պէս, որ բարեկամութեան համար, կամ ստակ ձեռք ձգելու, կամ առաջ երթալու յուսով, սուա վկայութիւններ կուտան : Ինչպէս իրախոք է սուրբ գրքին ըսածն որ “ Արծաթոյ լուիցէ ամենայն ինչ ” . (Ժող. Ժ. 19 :) Իրաւքնէ, մանաւանդ հիմաիւտան տաննս, ստղիով և ընծաներով ինչ վկայութիւն ուղես նէ՝ ձեռք կընտա ձգել : Բայց ասանկ վկայութիւն աւուզները թող ազէկ մտքերնին բերեն սուրբ գրքին ըսածը թէ իրենց յաւիտենական կորուստ կը պատրաստեն . “ Վկայ սուա կորիցէ ” . (Աստ. Ի. 28 :)

Անանկ է նէ, սիրելի որդիքս, քիչ մը աւելի զգուշութիւն ընենք խօսելու տանն . ու թէ որ այ փառքը, մեր հոգւոյն օգուտը, մեր բարի անունը կուզենք նէ, հեռու կենանք ամեն տեսակ ստութենէ : Զգուշանալք կատակի կամ օգտի համար սուա զուրցելէն . վասն զի ուրիշի օգուտ ալ ընենք, բայց մեր հոգւոյն փնտս կընենք, այ անարգանք կընենք . “ Պիզժ են առաջի տեսան չըթուելք սուա ” . (Աստ. Ժք. 26 :) Ալ աւելի զգուշանալք փնտսակար ստերէն . վասն զի սոնք երբոր ծանր փնտս կը հասցընեն ուրիշի, մահացու մեղք են, և ըսողին հոգին կըսպանենն . “ Բերան տախոս սպանանէ զանձն ” . (Իմաս. Թ. 11 :) Ամեննէն աւելի զգուշանալք սուա վկայութիւն տալէն, մանաւանդ երգումով ալ հաստատելէն, սուա բունի վրայ այ անունը տալէն, և ան որ բոլորովին ճշմարտութիւն է՝ անիրաւութեան վկայ ընելէն : Երբոր բունի մը փայ ապահով չենք, ու ստոյգ չենք գիտեր, ով որ ըլլայ վկայութիւն ուզողը, կուզէ թագաւոր ըլլայ, կուզէ ամեննէն սիրելի բարեկամիս ըլլայ, կուզէ մեր մեծ պաշտպանն ըլլայ, բոլոր աշխրբքիս հարստութիւնը գիմացնիս գնէ, պէտք չէ վկայենք . վասն զի սուա վկայութիւն տալը՝ հոգինին սատանային ծախել է, յաւիտենական կորուստը գնել է . “ Վկայ սուա կորիցէ ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԿԲ .

Հողորդութեան վայ :

|| Թերորդ պատուիրանքին վերաբերեալ բան մը գուրս չիձգելու համար, սուտ չիխօսելու և սուտ վայ ութիւն չիտալու վայ խօսելէս ետքը՝ չիմայ ձեզի ուրիշ խիստ փնասակար սուտմըն ալ ցցընեմ, որ մարդու մարմինէն աւելի հոգւոյն կը փնասէ : Ըսածս շողորդութիւնն է, որ հասարակ եղած ախտ մըն է, քիչ մարդկայ որ զգուշանայ անկէց, խիստ շատ են աս սուտը բանեցընողները, որ անով Թէ իրենց և Թէ ուրիշէ հոգւոյն մեծ փնաս կը հասցընեն : Տեսնենք ուրեմն ինչ է շողորդութիւնը, քանի կերպով կըլլայ, և ինչ հոգեոր ու մարմնաւոր փնասներ կընէ :

Հողորդութիւնն է ուրիշ հաճոյ ըլլալու կամ շահի մը համար խօսքով կամ գործքով զինքը խաբարել որ ինք իրեն չափազանց և անկարգ կերպով հաւնի : խօսքով իրեք կերպ կըլլայ շողորդութիւնը . մէյժ՝ գովելով ուրիշն ան բանին մէջն որ գովելու բան չէ . ասիկայ խիստ յայտնի սուտ մըն է, վասն զի գովութեան արժանի ես ըսել է՝ երբոր իրօք արժանի չէ, և մանաւանդ վար զարնելու բան է ըրածը : Երկրորդ՝ չափազանց գովելով, որ ասիկայ ալ սուտ մըն է . վասն զի որ աստիճան զուրիշը կը գովէ նէ՝ գիտէ որ այնչափին արժանի չէ : Երկրորդ՝ սուտ գովութիւնն իրաւ ալ է նէ, գովողին վախճանը կամ գիտաւորութիւնը ծուռ ըլլալով . այսինքն երբոր միտքն ուրիշին աւազինութիւնը գովել չէ, այլ որպէս զի ան ալ զինքը գովէ, կամ անոր հաճոյ ըլլայ, անկէց շնորհք մը կամ շահ մը ձեռք ձգէ :

Ասիկայ ալ տեսակ մը սուտ է . վասն զի գրասուանց գովել կը ձևացընէ, բայց միտքը բողորովին ուրիշ բան է : Ուրեմն Թէ որ շողորդութիւն ընելը սուտ ըսել է՝ որ քիչ գէմ է, քրիստոնէի չի վայելը : Եւ անանկ քիչ գէմ է որ, շողորդութենաւն սկորներն ալ չի Թողուր

ած, կրոն սուրբ գիրքը . “ Աստուած ցրուեացէ զու-
կերս մարդահաճոյից , , . (Սղժ. Ծթ. 6 :) Ալ լաւ է
ազէս և երկիրզամ քրիստոնեայ մը՝ որ միամտութեամբ
ճշմարիտը կը զուրցէ, քան թէ խորագէտ ու խորամանկ
մարդ մը՝ որ ուրիշները կը շողոքորթէ . “ լաւ է ագի-
տի՝ որ գնայ միամտութեամբ իւրով, քան անզգամին՝
որ շաղաւաշուրթն իցէ , , . (Ա-տի. ԺԹ. 1 :)

Ինչուան հոս հասկընալը գիւրին է, կրնաք ըսել .
բայց գործով շողոքորթութիւն ընելն ի՞նչպէս կըլլայ :
Գործքով շողոքորթութիւն ընել է, երբոր մէկն ուրիշի
հաճոյ ըլլալու համար անոր ըրածը կրնէ, անոր խօ-
սածը կը խօսի, անոր ամմին բանին կը նմանի, իբր թէ
անկէց ազէկը չըլլար : Պրուատըքոս կը պատմէ որ Դիո-
նեսիոս Թագաւորը կարճատես ոլլալուն համար՝ բոլոր
իբ քովի եղած մարդիկը կէս կոյր կը ձևանային, իբր
թէ կարճատեսութիւնը մեծութեան նշան ըլլար, մէկը
ստքն աթոռին կը զարնէր՝ չիտեսնել ձևազոնելով, մէ-
կալը գիմացն եզոզին կը զարնուէր : Նմանապէս Մի-
հրդաա միաբը գրած ըլլալուն համար որ ինքը բժշկու-
թիւն գիտէ, ամմին քովի եզոզները հիւանդ կը ձև-
նային՝ որպէս զի երակներն զննէ, իրենց գեղ աայ և
ըսքնանան, խորելով զինքն իբր թէ իրեն բժշկութիւն
ըսքնացած ըլլային : Ասանկ ալ Փիլիսոպոսի մահեգո-
նացւոց Թագաւորին մէկ ոտքը կարճ ըլլալով, բոլոր իբ
քովի եզոզները կաղ կը քալէին . մեծն Աղեքսանդր ալ
գլուխը ծուռ բռնելուն համար, իբ ամմին պաշտօնեա-
ներն ալ գլխունին ծուռ բռնած կը կենային : Ասոնց
ամմնունն ըրածն ալ շողոքորթութիւն էր, թէ և բեր-
ներնէն խօսք մը չէին հաներ : Ասանկ ալ իմ օրերս
Թուրին քաղաքը գլխարկ շինող մը շաա գլխարկներ
աւնէր հին առննի ձևով՝ որ չէին ծախուեր : Ի՞նչ հնարք
բանեցուց գիտէք . Թագաւորին սենեկապետին հետ
ճանչուորութիւն ունէր, ապաչեց որ ան գլխարկներէն
մէկը Թագաւորին համար գնէ : Ասիկայ բաւական է-
զաւ որ Թուրինի բոլոր մեծամեծներն ան ձևով գլխարկ
գնեն գլխունին՝ Թագաւորին նման ըլլալու համար . ա-
սանկով բոլոր ունեցած գլխարկները սուղ սուղ ծա-
խեց : Ուսկից կը կարծէք որ այնչափ նորելուք այլան-
գակ ու խնտալու հագուստներ ու սովորութիւններ
գուրս կելլեն . սովորաբար շողոքորթութենէ առաջ

կուգան : Հերիք է որ մեծամեծ պարոններն կամ խաթուններն մէկը նորելուք բան մը գործածէ , մեկէն ամենքն անոր ետեւէն կերթան , իբր թէ անկէց աղէկ բան չըլլար :

Իսկ երբոր շողոքորթութիւնը գոհ չըլլալով ուրիշ բնական պահաութեանցը հետեւիլ , կսկսէ անոնց բարոյական պահաութեանցն ալ մեղքերուն ալ հետեւելու , ան ասէնը գէշին գէշն է , զասն զի մարդկանց հաճոյ ըլլալու համար՝ այ գեմ անիրաւութիւն կընէ : Ամենէքը կը մեղադրեն Ագամայ որկրամոլութիւնն որ այ արգելած պտուղն ուտելով այսչափ չարիք բերաւ աշխրդիս գլուխը . բայց թէ որ աղէկ քննելու ըլլանք նէ , Ագամայ մեղքը որկրամոլութիւն միայն չէրաւ , այլ գլխաւորապէս շողոքորթութիւն , այսինքն Եւայի ըրածն ընելու , անոր հաճոյ ըլլալու համար կերաւ ան պաղէն . “ Զուգեց , ինչպէս սուրբ Օգոստինոս կրէ , իր կնիկը արամեջընել ” :

Ո՛րչափ պարոններ ու խաթուններ , սրչափ ծառաներ և ազախիններ , որն իր կնկանը հաճոյքն ընելու համար , որն իր էրկանը , որն իր սիրոյք , որն իր խաթունին , այ և եկեղեցւոյ օրէնքները ուղի տակ կառնեն , ոչ պահք կը պահեն , ոչ պատարագ կը տեսնեն : Քանիներ ալ ուրիշներուն յարմարելու համար՝ անպարկեշտ խոսակցութիւններ կընեն , հաւատքի կրօնքի գեմ կը խօսին : Քանիներ ալ գէշ ընկերներու ետեւերթալով , ժամին ետ կը մնան , հոգևոր խօսք չեն ըսեր , խաղի հետ կըլլան , ասեմնին պարսպ փանջընեն : Կտրճ խօսքով սրչափ շողոքորթ մարդիկ փան , որ ուրիշներուն փառքն ընելու համար՝ գեմիք երթալն աչուքնին կառնեն : Սիրեցի սրգիքս , թէ որ քիչ մը սիրտ ջընենք մարդկային նկատմունքներն յաղթելու , թէ որ զմեզ մեղքի մէջ ձգել ուղղոնելուն երեսն Դ վեր չէ բանելու արիութիւնը չաւենանք նէ , Յշմարիտ քրիստոսեանայ չենք : Թէ որ կուղէք լսել ինչպէս զըլլայ չէ բանք նէ , Բարբրոնի հրապարակն եկէք ինծի հետ , տեսէք որ քրեք կարիճ աղաք ինչպէս չէ կրան անանկ մեծ թագաւորի մը , որ բոլոր ժողովուրդը զինքը կը շողոքորթէ և իրեն Երկրպագութիւն կընէ :

Կարուգողոնոսոր Թագաւորը մէկ մեծ սակիէ արձան մը փանգնեց , ուղեց որ ամենքն այ տեղ գնեն ամփ ,

կայ, և անոր երկրպագութիւն ընեն: Մէյժըն ալ կը նայիս բոլոր իշխաններն, սամնն պաշտականները, բոլոր ժողովուրդն, սամննքն ալ մեկզմէկէ զախկտա մեկզմէկէ շողոքորթ, նուագարաններուն ձայնը լսած. նուն պէս՝ Թագաւորին հետ գեափնը փռուեցան, կուռքն երկրպագութիւն ըրին: Մայն իրեք երբայեցի կարիճ ազաք սոքի վայ Ձնային, Սեգրաք Միսաք ու Արեգնագով, չուզեցին երկրպագութիւն ընել կուռքին: Թագաւորին զինուորները ձայն տուին իրենց, անոնք իրենց բանը կը նային: Չինուորներն ըսին. Թագաւորին հրամանն է, երկրպագութիւն ըրեք, ինքն ալ կընէ: Անոնք չի՛նտղանդեցան. զինուորները քաշեցին տարին զիրենք Թագաւորին գիմացը: Նարուգոգոնսոր կրակ կարած հարցուց իրենց. ինչու երկրպագութիւն չէք ուզեր ընել: Ան ասենն անոնք ալ իրեք ազուոր պատասխան տուին, իրեք ոչ ըսին՝ որ ինչ ըսես նէ կածէ: Առջինն սր իր հարցմունքը և ոչ պատասխան տալու արժանի հարցմունք էր. « Ոչ ինչ է պիտոյ վան բանիդ այգորիկ տալ քեզ պատասխանի », (Իս. 4. 16) Երկրորդն որ՝ իրենք սուտ աստուածներ չէին ուզեր պաշտել. « Չգիտ քո մէք ոչ պաշտեմք », Իսկ երրորդն որ՝ իրենք կուռքերու, սոկիէ շինած արձաններու երկրպագութիւն չէին ուզեր ընել, « Պահկերիգ սսկոյ՝ զոր կանգնեցեր, երկիր ոչ պագանեմք », Տեսեմք ինչ սիրտ, ինչ կարիճութիւն. այ կամացը գեմ Թագաւորին կամքն ընելու տեղը, մասն աչտընին առած՝ չէ ըսին. ու Թեպէտ Թագաւորը կատաղուէն զիրենք վառած փռան մէջը ձգել տուաւ, բայց Թե սոսկայի հրաշքով մը ան բոցերուն մէջը ողջ և անվը նաս պահեց զիրենք: Մենք ալ ասանկ պէտք է ընենք, ոչ երբեք շողոքորթութիւն ընել, ոչ երբեք ուրիշ կամքն ընելու համար՝ այ կամացը գեմ ընել:

Հիմայ գործքով շողոքորթութիւն ընելէն՝ խաղով ընելուն գառնանք: Ըսի որ իրեք կերպ կըլլայ ուրիշը խաղով շողոքորթելը: Առջինը՝ երբոր մեկը գովութիւն արժանի չեղած բանը կը գովէ, և ասանկով գովեստն որ մարդբոտ մըն է, և մինակ առաքինութեան կը վալէ, մաղութեան և արտերու գիմաց կը մգէ, աւերարանին խաղին գեմ. « Մի՛ արկանեք զմարդարբոտ մեր առաջի խաղայ », (Մտ. 6. 6) Երկրորդ կերպն է՝ չափէն

աւելի գովելն , և ասանկով ուրիշը հպարտացընել , ու-
սեցընել , եղածէն շատ վեր սեպել տալ գինքը : Աս
կերպ շողոքորթութիւնը շատ կընեն անոնք որ ծուռ
քաղաքավարութիւն մը ուրիշի պատիւ կառատածեանն .
անանկ չափազանց խօսքեր կրսեն երեսին , անանկ գո-
վեսաններ կուտան , այնչափ կը բարձրացընեն գինքն որ
կարծես թէ երկինք կը հանեն , թէ և ներսուանց բանի
տեղ չեն գներ : Արլսես երբեմն որ մէկը պատարագ
տեսնելուն համար , քարոզի երթալուն համար , խոս-
տովանանք ըլլալուն սրտութիւն տանելուն համար ,
Ի՞նչ զարմանալի ջերմեանդ անձ մըն է՝ հրեշտակ
կը նմանի , կրսեն . թէ և իր մեծ մեծ պակասութիւն-
ներն ալ գիտեն : Մէկը քիչ մը գիտութիւն քիչ մը
ճարտարութիւն ունենալուն համար : Ի՞նչ իմաս-
տուն մարդ է՝ կրսեն , Պլատոնի պէս մեծ հանճար ու-
նեցող : Մէկը քարոզ մը տայ , հասարակ ոտանաւոր
մը շինէ , երեսն ՚ի վեր Ոսկերերան է՝ կրսեն , Վիր-
գիլիոս է , Ովրատիոս է : Ասանկ ալ ուրիշ ամեն
բանի մէջ շողոքորթութիւն կընեն , առանց մտածե-
լու որ սուս է ըսածնին : Գովեստ ըսածդ ազնիւ
բան մըն՝ է որ խելքով ու քիչ գործածելու է , անոնց
միայն տալու է որոնց որ կը վայլէ և որչափ որ կը վայ-
լէ . և մինակ առաքինութիւնը գովելու համար , և ա-
ռաքիններուն սիրտ տալու՝ որպէս զի առաքինութե
մէջ աւելի առաջ երթան , չէ թէ ուրիշ վախճաններու
համար՝ որ երկրորդ կերպ շողոքորթութիւնն է , այս-
ինքն գովութեան արժանի եզրքը գովել , բայց ծուռ
գիտաւորութեամբ , անձնասիրութեան ու շահափ-
բութեան համար : Ասանկ են բոլոր ան թղթերն ու
ազերսագիրները՝ որ շատերը տակ կամ շնորհք մը
ձեռք ձգելու համար մեծամեծներուն և իշխաններուն
կուտան , գովեստներն ազբուրի պէս վազընելով , ամ-
մեն չունեցած առաքինութիւննին ալ վրանին գնելով ,
թէ և յայտնի սուս ըլլալը գիտեն :

Բայց որչափ ալ գէշ է աս երկու կերպ շողոքոր-
թութիւնն , այսինքն չափէն աւելի և ծուռ գիտաւո-
րութեամբ գովելն , ասոնցմէն շատ աւելի գէշ ու շատ
աւելի վնասակար է գովութեան արժանի չեղած բանը՝
մոլութիւնը գէշութիւնը գովել : Մանուանդ երբոր
մեծաւորներու , իշխաններու , կամ տան մը մեծին

կըլլուի. վայ ան մեծաւորին կամ իշխանին՝ որ գովուիլ կուզէ, և չուզեր որ պահսութիւնները լսէ. ոչ երբէք ճշմարտութիւնն անոր քովը կը հանդիպի, ոչ իր բարւոյն և ոչ ուրիշներուն ազէկութեանը համար. ուստի տամին բան գէշ ու ձախորդ կերթայ, Թէ իրեն և Թէ ուրիշներուն :

Սուրբ Ագուինացին խնդիր մը կը գնէ որ արգեօք շոգոքորթութիւնը մահուչանի մեղք է, ի՞նչ տեսակ մեղքի տակ կիյնայ . և իր սովորական խորունկ հմտութիւնը կըսէ որ հասարակօրէն մահուչանի մեղք է, և այ սիրոյն և եղբայրսիրութեան գէմ է : Մեծն Գրիգոր, հայրն Բեգա, Իրանեպոս կարգաւորանը, և ուրիշ շատ վարդապետներ կըսեն որ շոգոքորթութիւնը մեղաց գայեակ է, անոնց կամ կուտայ, զանոնք կը անուցանէ և կաճեցնէ : Արսեն որ ինչպէս կրակին վրայ եղ լեցնէս նէ՝ աւելի կը վառի, ասանկ ալ շոգոքորթութիւնն աւելի կը բորբոքէ մեղքերը : Սուրբ Հերոնիմոս՝ շոգոքորթն անուշ Թշնամի մըն է կըսէ, որ սէր ձևացնելով՝ ծանր ֆլաս կընէ : Պուտարքոս ալ կըսէ որ շոգոքորթներէն գէշ Թշնամի չիկայ մարգուտ : Անոր համար ամեն բարոյականները սաստիկ գէմ կը խօսին շոգոքորթութեան, ինչուան Յուլիոս Պոպիկատիս քսանըչօրս մուսթիւն կը գանէ շոգոքորթութեան մէջ : Ուստի սուրբ գիրքը կարճ խօսքով յայտնելու համար աս ախտին գէշութիւնները, մասնիչ ու խաբեբայ կը կանչէ շոգոքորթները, վասն զի բարեկամ ձևանալով կը մասնեն ու կը խաբեն ուրիշներն, և գովելով ախտերնուն ու մեղքերնուն մէջը կընկղմեն, ինչուան հոգին կորսընցընել կուտան : Ետքն ալ վայ կուտայ անանկներուն որ գէշին ազէկ կըսեն, գէշն ազէկի անդ կը գովեն . “ վայ այնոցիկ՝ ոյք ասիցեն զբարն բարի և զբարին չար , , (Եւայ . Ե . 20 .) վայ կուտայ անոնց որ շոգոքորթութիւնը ուրիշի ախտը կը անուցանեն՝ Թեւերնուն ու գլխորնուն ասակը կահուղիկ բարձ գնելու պէս , որպէս զի հանդիսա քնանան մեղքերնուն մէջը . “ վայ այնոցիկ՝ որ կարեն կարկատեն զբարձկնեարգ ի ներքոյ ամենայն արմիան ձեռին, և ասնեն գլխադիրս գլխոյ ամենայն հասակաց՝ Թիւրել զանձինս , , (Եւեի . իք . 18 .) Եւ իրաւքնէ վայ անոնց, վասն զի այ պատասխան պիտար տան , չէ Թէ մինակ իրենց ըրած մեղքերուն

համար, այլ իրենց շողջորթութեամբն ուրիշներուն ընել առած անթիւ մեղքերուն ալ :

Տեսէք ուրեմն ինչ գէշ բան է եղեր շողջորթութիւնը, ժանտախտէն ալ գէշ ու վնասակար : Վասն զի գովեալ տր ամմնուն ախորժելի է . թէ որ մէկը խորունկ խանարհուութիւն չունենայ, իր ողորմելութիւնն՝ ինչ ըլլալը թէ որ ազէկ չիճանչնայ նէ, անկարելի է որ չախորժի գովեստ լսելէն, ուստի մարդ իր անձնասիրութենէն կուրծալով գիւրաւ կը հաւտայ շողջորթութիւն ընալին, ու կը համնի իր ըրածին, թէ և դիտեալ որ շատ անգամ սուս կը զուրցեն շողջորթները : Ասկէց առաջ կուգայ, կըսէ սուրբ Օգոստինոս, որ մարգտ քիչ քիչ իր ախտերուն ու մոլութիւններուն վրայ խղճմամբ ընելը կը կորսնցնէ, և մեղքերուն մէջը կը մնայ առանց խրտելու, կարծես թէ ազէկ բան ըլլար ըրածը : Ասոր համար է որ այնչափ վասնգաւտք ու վնասակար է շողջորթութիւնը :

Վիտելլոս կայսեր պալատը լեցուն էր շողջորթներով . որոնք ժողովուրդին քաշած նեղութիւնն իրեն իմացնելու տեղը, կըսէ Տակիտոս, իր ըրած անգթութիւնը կը գովէին որ հպատակներուն արունը կը ծծէր՝ կեղեքելով զիրենք և ամմնն ունեցածնին առնելով . վասն զի պալատականներն ալ մասնակից կըլլային կողոպտած առած բաներուն : Ներոն կայսրն արգէն իր բնութենէն անգութ մարդ մըն էր, իսկ շողջորթներն ալ գէշ ըրին զինքը . իր ըրած արունները կեղեքումը ներն և անօրէնութիւններն անանկ կը գովէին որ՝ մարդկութենէ հանեցին, գազան մը գարձուցին զինքը :

Բայց թագաւորներունն ու մեծերունը թողունք, գանք հոտորակ մարդկանց մէջ եղած չարիքներուն : Աղջիկ զուտի մը հարս գնացեր է, կուգայ մայրը տեսնելու, կը պատմէ մօրը որ կեսրոջը հետ ինչ խաբէրանցեր է մէջերին, և ինքն ալ ինչպէս լեզուին տուեր է : Մայրը զինքն յորգորելու խրատելու տեղը որ համբերէ, կըսէր զգովել ըրածը, սիրտ տալ իրեն որ չիլուէ . Աղէկ ըրեր ես աղջիկս, կըսէ, մի թողուր որ հրաման քեզի, քեզ ոտքի տակ առնէ, աչքը վախուր քիչ մը :

Հայր մը գիտեմ որ զուտին ուրիշ վրայ գանակ քաշելուն համար զինքը գովելով Ապրիս ըտաւ, հիմայ

ազգա մտար , իմացայ որ մարդ ես եղեր . վայ է երբոր հայրերն ու մայրերն առանկ կը մեծցնեն զաւելնին . շողջոքութու թիւնը ծնողաց բերնին ելելով , շաա աւելի ուժ կունենայ և վնասակար կըլլայ : Իստութունին մէկը մեկուն մէկալին վրայ չարն ու բարին կը գուրցէ , մեկուն մեկալին կանրկին յարմար հագուստ կը կտրէ . շողջոքութին մէկն ալ կրակսի գովել զինքն , իրաւը գուրցող խաժուան մըն է կրսէ , անանկ կեղծաւորութիւններ չունի , սիրան եղածը բերանն է : Ան ալ լսելով աս գովեաանիքը , կը շարունակէ եզրայրսիրութեան գէժ բամբասանք ընելու : Մէկն ուրիշի ագահութիւնը կը գովէ , խելք է ըրածը խոհեմութիւն է կրսէ , վասն զի անանկով տունն առաջ կերթայ : Մէկալն ուրիշին վրէժ-ին գրութիւնը կը գովէ , կարիճ մարդ է , զինքը Զանչ-ցընել կուտայ ըսելով : Ասանկ ալ ուրիշ ամմնն պակ-տութիւններն ու մեղքերն առաքինութիւն կը գառնան շողջոքութներուն բերանը . և աս անարդ գովութիւն-ներով քնչ կընեն գիտէք . սատանային պաշտօնը կընեն : Արնային ազգարարութիւն ընելով , խրատ տալով , ու-րիշի պակսութիւնը չըտկել . անոր տեղը գովելով կը հաստատեն նոյն պակսութեանը նոյն մեղքին մէջ , ու հոգիին կորսնցընել կուտան : Աս է սուազոուց շող-ջորթութեան պտուղը , կրսէ մեծն Գրիգոր :

Յուլիոս կեսարին ըրած գանգատովը խօսքս լինցը-նեմ : Աս կայսրն երբոր իմացաւ իր Յուլիոս ազնկանն անառակութիւնները՝ որոնցմով բոլոր Հռոմ քաղքին առջնն իր կայսերական տանը նախատինք եղեր էր , ըսաւ . վախ վախ , այսչափ պաշտականներուս մէջ՝ որ ինձմով հարստացեր են և իմ բարեկամութիւնս կը վայելին , մէկը չեղաւ որ ատենին ինձի իմացընէք ազն-կանս բանած գէշ ճամբան , որպէս զի կարենայի գեղն ընել . մանաւանդ շողջոքութեամբ իս խարեյին՝ ըսե-լով որ ազնիկա աշխայժ ու խելացի , պարկեշտ և առա-քինի էր , իմ տանս պատիւ էր : Մասնիչներ խաբե-բաներ , կեղծաւոր բարեկամներ , անզգամ թշնամիներ՝ ինձի ալ . ընտանեացս ալ :

Մնանկ է նէ , աս խօսքերէն քաղելու պտուղնիս աս է . գովեաա լսելու չեքազալ , աւելի յանգիմանութե արժանի սեպելով զմեզ քան թէ գովութեան : Չգու-շանալ ուրիշի շողջոքութեան ընելէն , ամենին չի-

գովել ուրիշի պակասութիւնը, որ ալ գէշ չըլլայ անովը : Թէ որ սիրտ չենք ըներ ուրիշի պակասութիւնն իրեն իմացընելու, գոնէ սուտ չըսենք, չիտարենք զինքը շոգորթելով ու գովելով որ բանին մէջն որ գովութե՛ն արժանի չէ . վասն զի տասանկ ընելն իրեն ալ՝ մեզի ալ՝ կործանում է : Մէկը գովութե՛ն արժանի ալ է նէ՛ պէտք չէ չափազանց գովենք զինքը կամ ծուռ գիտաւորութեամբ, այլ չափով և առաքինութիւնը ճանչընելու համար, որպէս զի յորդորուի աւելի առաքինի ըլլալ : Ասանկով մեր տուած գովեստը շոգորթութիւն չըլլար, այլ յորդոր առաքինութեան :

ՅՈՐԴՈՐԸՎ ԾԿԳ .

Իննէրորդ — փասէրորդ պարտիւններու վրայ,
այսինքն լար խորհուրդներու և գեշբաղյաններու գէ՛մ :

“ Մի՛ ցանկար կնոջ ընկերի քո : Եւ մի՛ տմենայնի
որ նորա է , , :

Իններորդ ու տասներորդ պատուիրանքներովն որ այսօր պիտոր բացատրեմ ձեզի, կը հրամանէ Թժ որ ամենին չիրազայ մէկն ուրիշի կնկանը, կամ անոր որ և իցէ ունեցած բանին . այսինքն իններորդ պատուիրանքովը կը հրամանէ որ սրտերնիս մաքուր պահենք ամուսնութենէ գուրս ամենն տեսակ ցանկութեան խորհուրդներէն և անպարկեշտ ախորժմունքներէն . իսկ տասներորդովը կը հրամանէ որ սրտերնիս աշխրջբիս բաներուն չիկայընենք, չափազանց և անկարգ կերպով աշխրջբիս բաներուն չիրազանք, Եյ տուածովը գոհ ըլլանք, ինչպէս Պօլոս առաքեալին բերնովը կըսէ . “ Ունիմք կերակուր և հանդերձս, և այնու շատասցուք , , (Թ . ՏԻ՛ . Կ . 8 .) ուստի ասով կարգիլէ նախանձն, և ուրիշներուն ունեցածին բազմալը :

Հին օրէնքին մէջ հրեաները գէշ բաներ մտածելը՝ գէշ բաներ բազմալն և փարժելը՝ մեղք չէին տեսեր .

կը կարծէին որ գործքով միայն կրլայ մեզք ընեք : Իրենց ասանկ կարծեցը զարմանք չէ, վասն զի մեզքերով կուրցած ըլլալէն 'ի զատ՝ անկատար ու մուժ օրէնքի մը մէջ էին, որ ՔՅԻ օրէնքին շուքն էր : Զարմանալու և աղշելու բանը գիտէք որն է . սուրբ աւետարանին օրէնքին մէջ՝ որ բոլորովին լոյս է՝ քրիստոնեաներ գրաւնուիլն է որ գէշ մասածմուկքները գէշ բաղձանքները գէշ փոսրժմուկքները բանի տեղ չեն սեպեր, քրիստոնեաներ գանուիլն է որ շատ անգամ կը բաղձան ոխերինն հանել ուրիշէն, և ետքը կամ չիկրնալնուն համար կամ մտքերնին փոխուելուն համար՝ բանի տեղ չեն գներ ունեցած ատելութիւննին ու բարկութիւննին . քրիստոնեաներ գանուիլն է որ շատ անգամ բաղձալէն ու ջանալէն ետքն ուրիշը մոլորացնելու և հետք մեզք գործելու՝ իրենց գէշ բաղձանքին չհասաննուն համար մեզք չեն սեպեր անկարգ կամքերնին ու ջանքերնին . քրիստոնեաներ գանուիլն է որ գողութիւն և ուրիշի փնաս ընելու ետեկ ըլլալէն ետքը՝ չիկրնալնուն համար ընել՝ ունեցած չար գիտաւորութիւննին բանի տեղ չեն սեպեր . քրիստոնեաներ գանուիլն է որ ամեն անօրէնութիւն կը մտածեն ու կը բաղձան ընել, ու չիյաջողելուն կամ ընելու առիթ չունենալնուն համար՝ ամենեկն խզճմտանք չեն ըներ, ոչ քննութիւն կը նեն մտածածնուն վրայ, և ոչ խստաովանանքին մէջ կը յիշեն . կամ թէ որ յիշեն ալ որ գէշ խորհուրդներ մտքերնուն անցեր է, և խստաովանահայրը հարցնէ որ հաւանութիւն առած են ան խորհուրդներուն, գործքով ըրած ջրլալնուն համար՝ չէ կրսեն, թէ և բաղձացած և ախորժած ըլլան : Ասանկ տգէտ քրիստոնեաներ գանուիլն իրաւ աղշելու բան է :

Արնայր ՔՅ տէրն մեր աւելի յայտնի բուել . թող լսեն անոնք որ աշուրնուն ամենն համարձակութի կուտան կանանց և աղջիկներուն երեսը նայելու և զննելու, թող ազէկ մտիկ ընեն ինչ կրսէ ՔՅ տէրն մեր. « Լուարուք զի առացաւ առաջնոցն՝ մի շնար . բայց ես տեսմ՝ ձեզ՝ թէ ամենայն որ հայի 'ի կին մարդ առ 'ի ցանկաւ նալոյ նմա, անգէն շնացաւ ընդ նմա 'ի սրտի իւրում », (Մ գի . Է . 28.) այսինքն գիտէք որ առջիններուն շնութիւն անկարգութիւն ընելն արգիլած էր, բայց ես կըտեսմ ձեզի, ով որ կնկան կամ աղջկան մը երես կը

նայի գէշ բաղձանքով գէշ ախորժանօք՝ մեկէն իր սրտին մէջ ան մեղքը գործած է . « անգէն շնայաւ ՚ի սրտի իւրում », Աղէկ միտ գրէք . մեկը մտքէն անցուցածին պէս, սրտէն ուղածին պէս մեղքն ընելու , թէ և գործքով չընէ , սրտին մէջն ըրած է ան մեղքը : Ուրեմն նաև կնիկ մը կամ տղջիկ մը որ մարդու մը կամ մանչ զուգի մը երես գէշ բաղձանքով գէշ ախորժանօք կը նայի , մեկէն սրտին մէջ ըրած է ան մեղքը : Ուրեմն ասկէց կը հետևի որ՝ ով որ աչ ուրիշի բանին աչք կը անկէ գողնալու բաղձանքով , մեկէն սրտին մէջ գողու . թեան մեղքն ըրած է . ուրեմն նաև սխալալն որ կը բաղձայ սիր ուրիշէն հանելու , մեկէն սրտին մէջ վրէժ . խնդրութեան մեղքն ըրած է . նմանապէս ով որ ուրիշը նախատել ու զրպարտել կուզէ , ով որ ուրիշի ա . նիրաւութիւն ու փնտս ընել կուզէ , ով որ ինչ մեղք ալ կուզէ ընել , մեկէն սրտին մէջ ան մեղքն ըրած է՝ գեւ գործքով չըրած :

Ի՞նչ է որ մեղքը մեղք կրնէ , աւաքինութիւնն ու մարութիւնն ի՞նչ բանի վրայ կեցած է , ինչո՞վ այ աւ . ջին բան մը արգիւնաւոր կամ պատժոյ արժանի կը լայ : Արատքին ու նիւթական գործքը չէ , կրտէ սուրբ Օ . գոստինոս , այլ բարի կամ չար կամքն է որ գործքն ա . ռաքինութիւն կամ մոլութիւն կրնէ : Մէկը քնոյ կամ գինաժութեան մէջ բարեգործութիւն մը կրնէ , կրնան ըսել որ արգիւնք վատաղկեցաւ . չէ . վասն զի թէ և ըրածն ըստ ինքեան բարեգործութի եր , այլ ինքը ոչ միայք և ոչ կամք ունէր ան բարեգործութի ընելու : Ատոր ներհակ մեկը քնոյ մէջ կամ խելքը վրան չեղած ա . տենը գէշութիւն մը կրնէ , ուրիշի փնտս մը կը հասցը . նէ , կրնան ըսել որ մեղք ըրաւ . չէ . վասն զի թէ և ըրածը գրտուանց գէշ էր , այլ ինքը ոչ միայք սւնէր և ոչ կամք աս բանն ընելու : Ուրեմն գրտուանց եղած գործքին վրայ չէ մէկ բանին աղէկութիւնը կամ գէշու . թիւնն , արգիւնաւոր կամ պատժոյ արժանի ըլլալն , այլ կամքին վրայ է : Անանկ է նէ , կամքն ուղածին պէս՝ աղէկ կամ գէշ բան մը ընել , մեկէն ըրած է սրտին մէջ . անանկ որ՝ գործքով ան բանն ընելն ուրիշ բան չէ , բայց շարունակութիւն մը ան կամքին , սրտին մէջ ունեցած բարիքը կամ չարիքը՝ գրտուանց յայտնել մըն է : Աս բանս աղէկ հասկընալու համար , ըսէք ինծի :

Բնոր է այն մեզանք պահանջածն իր աս ամենն պատուի-
բանդաներով: Այն պահանջէ որ ամենն բանէն վեր սի-
րեանք ու մեծարեանք զինքն, և իր սիրոյն համար սիրեանք
նաեւ ուրիշները: Բայտր իր առած սուրբ օրէնքին գոյա-
ցաւթիւնն աս է. « Գայտ երկուս պատուիրանս ասմ-
նայն օրէնք և մարգարէք կախեալ կան », (Մով. իբ. 40.) Բայց մէկն որ իրաւջրնէ կը սիրէ և կը մեծարէ ու-
րիշը, չէ թէ միայն իրեն գէտ բան մը չընէր գործքով,
այլ և ոչ կուզէ ընել. վասն զի թէ որ աս կամքն ունե-
նաք նէ, չէր կրնար ըսել որ կը սիրէ և կը մեծարէ ան
անձը: Արանկ է մեր այն վրայ ունեցած սերն ու մեծա-
բանքն ալ. թէ որ իրաւջրնէ զինքը կը սիրենք ու կը մե-
ծարեանք նէ, չէ թէ գործքով միայն իրեն գէտ չընենք
պիտոր, այլ և ոչ բազմանք ու կամք պիտոր ունենանք
իրեն գէտ ընելու. վասն զի թէ որ աս կամքն ունե-
նաքինք նէ, չէինք կրնար ըսել որ զինքը կը սիրենք ու
կը մեծարենք: Աստուած որ սրտագէտ է, մտքերնուս
և սրտերնուս մէջ ամենն եղածը գիտէ, տեսնելով որ
զինքը սրտանց չենք սիրեր ու մեծարեր, այլ մանաւանդ
կուզենք իրեն կամայք գէտ եզած բաներն ընել, կը
բարեկանայ և կուրուի վրանքս. ուրեմն մեզք եզու-
գնաց:

Արիւս օրինակ բերեմ սուրբ գրքէն՝ որ խելուրնիդ
աւելի պատկի ըսածիս, այսինքն ամենն բարիք ու չա-
րիք կամքն տուալ գալուն վրայ: Աստուած հրամանք
Աբրահամ նահապետին որ իր մեկհատիկ զուակը զօ-
հէ իրեն. մտածեցէք ինչ պաւ է հօք մը, որ ուրիշ զա-
ւակ չունի, իբ ձեռքովն մուաննել իր մեկհատիկ զա-
ւակը. բայց ձեռք կը հրամանոյք, պէտք էք որ ընէր: Ամ-
մեն բան պատարաստեց իր անմեղ ու սիրելի զուակը զօ-
հելու, սուրն առաւ որ մորթէ խեղճ Իսահակը, մեյ-
մըն ալ հրեշտակ մըն է կրկնեքն կանչեց. « Կեցիր Աբ-
րահամ, մի մտիր զուակիդ. իմացայ որ այսմ կը վախնաս
եզեր, վասն զի հնազանդեցար իբ հրամանին, ըսածն
ըրիք, զուակիդ չիմնայեցիր. անոր համար ալ ձեռք
ու բազոր քու զուակներդ կորհնէ. « Գոխանակ զի ա-
րարեր գու զբանդ զայդ, և ոչ խնայեցեր յորդիդ քս
սիրելի վասն իմ, այո՛՝ օրհնելով օրհնեցից զքեզ », :
(Ծն. իբ. 16.) Հիմայ ըսէք ինծի, ինչպէս կըլլայ, այն
ըսածն ըրիք կըսէ. բայց իրօք չըրաւ. իբ հրամանին հնա-

զանգեցար կրակ . և չիխնայցիր զաւակդ զոհելու . բայց իրօք չիզոհեց : Ի՞նչպէս ուրեմն ճշմարիտ կըլլայ աս խօսքը : Իրաւ է , զաւակը չիզոհեց , այլ ըսածը չըրաւ . բայց ուզեց ընել , ուզեց իր զաւակը զոհել . Ի՞նչ ալ որ տեսաւ իր կամքն , իրօք ըրածի տեղ սեպեց , գոհ եղաւ , և ըրածի պէս զինքը վարձատրեց : Տեսա՞ք ինչ պէս կամքին վայ է արդիւնքը , չէ թէ գործքին :

Ընդ հակառակն Արուսեակն ուզեց միայն այլ նման ըլլալ . “ Ի վերոյ քան զաստեղս արկից զաթոռ իմ , եղէց նմանող բարձրելոյն ” , (Եսայ . Ժ ք . 13) : Մտքը գրածը չըրաւ , բայց ընել ուզելուն համար միայն՝ այն . պէս բարկացաւ Ի՞նչ իր հպարտութեանը վրայ , որ այլ նման ըլլալուն տեղն՝ ամենէն սոսկալի հրէշն եղաւ , որ է սագայէլը : Հիմայ եկէք զարմանանք որ մէկ բազմանքի մը համար՝ մէկ մտածմունքի մը համար՝ մարգոս գժոխք կրնայ երթալ . Ի՞նչ բարկացնողը՝ մեղքը մեղք ընողը՝ գրտուանց եղած նիւթական գործքը չէ , այլ ներքէն Ի՞նչ արհամարհելն , իրեն գէտ ընելու կամք ունենալն է , անոր համար զարմանք չէ որ գէշ բազմանքի մը կամ գէշ խորհուրդի մը համար մարգոս յաւիտեան կը գատապարտուի : Ուրեմն ամենեկին զարմանալու չէ որ Ի՞նչ կարգիլէ ուրիշին կնկանն և ունեցածին չիբաղձալ . վասն զի թէ որ բազձալու հրաման ըլլար նէ , առնելու ալ պիտար ըլլար . բայց առնելն արգիլած է վեցերորդ և եօթներորդ պատուիրանքներէն , ուրեմն բազձալն ալ մեղք կըլլայ :

Դեռ այսչափովս ալ չի լմըննար . չէ թէ միայն գէշ բազձանքի մը համար , այլ նաև գէշ խորհուրդի մը՝ գէշ ախորժանքի մը համար կրնայ մարգոս յաւիտեան գատապարտուիլ : Խօսք հասկընալու համար . մէկն անպարկեշտ բան մը կը մտածէ , ոչ միտք ունի ընելու ան բանը և ոչ կամք , բայց կը մտածէ և կ'ախորժի . մահու չափ մեղք կըլլայ ըրածն , և թէ որ ան մեղքովը մեռնելու ըլլայ՝ կը գատապարտուի : Սուրբ Օգոտոփնոս ուսուրբ Ագուստինացիին աս բանիս սլաւաճառն ասանկ կուտան . վասն զի ով որ այլ արգիլած բանն ախորժելով կը մտածէ , ըսել է որ կը սիրէ և կը հաւնի ան բանը . իսկ սիրել ու հաւնիլ ան բանն որ Ի՞նչ հաւնիւր ու կատէ՛ այլ գէտ ընել է , ուրեմն այլ արգիլած բանը ոտակ մտածելն և ախորժելն ալ մեղք է : Նմանապէս մէկն

ուրիշին չարիք չընեն և ոչ կր բազմայ ուրիշի չարեացը , բայց անոր վնաս մը դժբախտութիւն մը պատահի նե՛ կխորժի . մեղք եղաւ գնաց . վասն զի անոր վնասն ախորժելով կատէ զինքն , իսկ ուրիշն ատելը մեղք է , ուրեմն ուրիշի եղած վնասն ախորժելն ալ մեղք է : Կարճ խօսք . հաւատոյ մասն է որ մաքով ալ միայն մա հուշափ մեղք կըլլայ , չէ թէ միայն բազմալով այլ նաև սոսկ ախորժելով գէշ բաները :

Սուրբ գիրքը շատ տեղ աս բանս կըսէ . “ Զգոյշ լեր անձին քում , գուցէ լինիցի բան ծածուկ անօրէնութե ՚ի արտի քում , , (Թ . Օրբն . ԺԵ . 9 .) այսինքն զգուշացիր , չըլլայ արտի գ մեջ գէշ բազմանք մը ունենաս : “ Զի խորհուրդք թիւրք անջատեն յայ , , (Իմաս . Թ . 3 .) այսինքն գէշ խորհուրդներն Եյմէ կը բաժնեն զմարդը , Եյ շնորհքէն կը օգկեն : Բայց սուրբ աւետարանին խօսքն ուրիշ ամմնն վկայութիւններուն տեղը կը բռնէ . “ Զի ՚ի արտէ ելանեն խորհուրդք չարք . . . այո ամննայն է որ պղծէ զմարդ , , (Մտֆ . ԺԵ . 19 :)

Աս խօսքերուն վրայ հաստատուն կենալով սուրբ Օգոստինոսս ու սուրբ Ագուստինացին և ամմնն սուրբ վարդապետները նոյնը կը սորվեցընեն . այսինքն չէ թէ միայն գործքով կըլլայ մեղանչելն , այլ նաև գէշ մտածմունք ներով . ու չէ թէ միայն կրնայ մեկը մաքով մեղանչել , այլ նաև մտաւոր մեղքի համար գժոխք երթալ : Սուրբ Օգոստինոսին սոսկալի վճիռն է . “ Մարգս հոգւով ու մարմնով կը գատապարտուի , թէ որ Գժի շնորհքով թողութիւն առած չըլլայ ան ամմնն մտաւոր մեղքերուն ալ որ ըրած է , չէ թէ իրք ընելու մաքով այլ միայն անոնց վրայ ախորժանք մտածելով , , : Կրնա՞ր սուրբ վարդապետն ասկէց յայտնի խօսիլ , կրնա՞ր ասկէց աւելի բացատրել որ միայն մաքով ալ միայն ախորժելով ալ մեղք կը գործուի ու գժոխք կերթըցուի : Ուրեմն թէ որ մարգս մտածելով միայն և ախորժելով գէշ բաները՝ մեղք կը գործէ և գժոխք կերթայ , հապա սրչափ աւելի թէ որ ուղէ ու բազմայ ալ ան բաներն ընելու , թէ և չընէ :

Անանկ է նէ , թող գան հիմա անոնք որ աչուրնին գոցել բանալու ատեն քննուինին կընեն , ու գողութի ապանութի հայհոյանք և ուրիշ ծանր մեղքեր գործքով ըրած չըլլանուն համար , կը կարծեն որ ուրիշ խղճմտանք

ընելու բան մը չունին : Թէ որ ամեն շարժ ամեն տասանհինգ օրը մէյնը խոտառովանայք եղողներէն ըլլային նէ, կրնար մեկնութիւն վերջընել . բայց ունայ . նասէր պարուններ ու խաթուններ՝ որ Թոյլ կեանք մը կանայնեն ու տարին մէյնը հազիւ կը խոտառովանին, ո՞վ կրնայ հաւատալ որ մտաւոր մեղք մըն ալ չունենան խղճմտանք ընելու : “ Թող փրջընեն մէյնը, կրտ մեծն Գրիգոր, ան պատը որ իրենց մտքին խորհուրդներուն ու սրտին բաղձանքներուն առջին քաշած է, Թող ներս մանեն մտքերնուն ու սրտերնուն ծակաւծուկ խորշերը նայելու և փնտրուելու . ո՞վ գիտէ ինչ հրեշներ կը գրտ . նեն ” : Ի՞նչ օգուտ բերնով Եյ գէժ հայհոյանք չընել . նէն, Թէ որ սրտերնուն մէջ զեծ տտեր և անարգեր են :

Ի՞նչ օգուտ հայրերնին մայրերնին գործքով չնախա . տելնէն, Թէ որ սրտանց նախատեր և անարգեր են զա . նոնք : Ի՞նչ օգուտ մարդ սպաննած չըլլալնէն, Թէ որ մտքերնէն ու սրտերնէն ազեր են սպաննելու և որեւորին հանելու ուրիշէն : Ի՞նչ օգուտ շնուի և ուրիշ անկարգու . Թիւններ գործքով չընելնէն, Թէ որ բաղձացեր են և աւաթ չեն գտեր ընելու : Ի՞նչ օգուտ գողութիւն չը . նելնէն, Թէ որ ուզեր են ընելու, Թէ որ ուրիշները խարելու և փնտսելու բաղձանք ունեցեր են, Թէ որ ուրիշներուն գծախտութեանը վայ ուրախացեր են : Ասանց ամենն ալ մտաւոր մեղքեր են . վասն զի մտքով եղած մեղքերը մտքութե գէժ խորհուրդներու վայ միայն կեցած չեն, հապա ըսածս ազէկ մտքերնիք պա . չեցէք, ու կանոն ըլլայ ձեզի . ինչ և իցե մեղք որ խո . քով գործքով ու զանցառութեամբ կրնայ ըլլուիլ, ամենքն ալ խորհուրդով բաղձանքով և արարածանք ալ կրնայ ընել մեկը . ուստի ինչ որ ըսելը մեղք է, մեղք է նաև ըսել ուզելը . ինչ որ ընելը մեղք է, մեղք է նաև ընել ուզելը, մեղք է նաև բաղձալն և արործելն ան բանը . ու Թէ որ ծանր բանի վայ է բաղձանքն և ա . խորժը, կըլլայ մահուչափ մեղք, և յաւիտենական գա . տապարտութեան տակ կը ձգէ զմարդը :

Հիմայ ըսէք ինձի, աս մեղքերուն վայ պէտքը չէ քննել խղճմտանքնիս . կը բաւէ որ մէկը վեր ՚ի վերոյ քննութիւն մը ընէ գործքով միայն ըրած մեղքերուն, մանաւանդ Թէ որ նորելուք քրիստոնէականներէն միկն ըլլայ՝ որ վասնգաւոր բարեկամութիւններէն և ընտա .

Նութիւններէն չի զգուշանար, թաարոնները՝ պարելու հանգէտները կը պաշտօնի, պարտապ կեանք կանչընէ՝ որ հազարուանէ գեշ խորհուրդներու առիթ է, և խելքը մտքը աշխրդբիս բաներուն տուած է: Արանկ անձը կրնայ խղճմտանքը քննած սեպել՝ վեր ՚ի վերոյ աշք մը տալով գործքով միայն ըրած մեղքերուն, երբոր մտքը չար խորհուրդներով ու սիրտը հազարուանէ գեշ բազմանքներով և ակորժանքով ազատած է: Թող լսեն ասանկներն ինչ որ սուրբ եկեղեցին հոգւով սրբով արիտենգեան ժողովքին մէջը վճռեց. « Ամեն քրիստոնեայ պարտըկան է խոտտովանանքին մէջն ըսելու իր ամեն մահացու մեղքերն որ խղճմտանքն ազէկ քննելէն ետքը կը ճանչնայ. ան մեղքերն ալ, (աղէկ ուշ գրէք) ան մեղքերն ալ որ ներսուանց ծածակ ու մտքին մէջը միայն ըրած է. վասն զի տանիք աւելի ծանր կերպով մարգաւտ հոգին կը վիրաւորեն, ու գործքով եղած մեղքերէն աւելի վտանգաւոր են », (Նիստ ժ. 7. 19 ապաշի. գլ. Ե.) Հիմայ իմացաք. չէ թէ միայն բանի տեղ գնելու է եղեր մտքով եղած մեղքերն, այլ ուրիշ մեղքերէն աւելի վտանգաւոր սեպելու է եղեր. վասն զի աւելի ծանր վերք կուտան հոգւոյն: Աւրիշ մեղքերն որ խոզքով ու գործքով կըլլան՝ քիչ անգամ կրնայ ընել մէկը օրուան մէջ. իսկ մտքով հազարաւոր մեղք քառորդի մը մէջ կրնայ ընել: Մարգուտ միտքը քիչ տանի մէջ բիւրաւոր խորհուրդներ կրնայ ունենալ. թէ որ ունեցած խորհուրդները գեշ են և ինքը կը հաւանի, բիւրաւոր մեղաց տէր կըլլայ: Գործքով եղած մեղքերն օրուան մէջ քանի մը անասկ միայն կրնայ ընել մարգ, իսկ մտքով ամեն անասկ. ինչ սոսկալի մեղքեր որ աշխրդբիս վրայ կրնան ըլլալ, բոլորն ալ կրնայ մէկը մտքին մէջ ընել. հերիք է ուղեւն ու բազմալը, հերիք է անոնց վրայ ակորժ ունենալը, բոլորն ալ ըրած կը սեպուի:

Մտքով եղած մեղքերը նաև անոր համար աւելի վտանգաւոր են, վասն զի խիստ գժուարաւ կրնայ մէկն անոնցմէ ետ կենալ ու զինքը շիտկել: Ներքին ու ծածակ ըլլալուն համար՝ չէ թէ միայն ուրիշները չեն տեսներ որ խրատեն ու զգուշացնեն զմեզ, այլ նաև խղճմտանքիս քիչ կը զարնէ անոնց համար. ուստի աւանդակն ետ կենալու տեղը՝ խիստ դիւրին է ալ առաջ

երթաշն ու գործքով ընելը նոյն մեղքերը . վասն զի երբոր մտադուս երևակայութիւնը մէյոք աաքնայ նէ՛ կրքերն աւելի կը բուրնկցընէ՛, ու բաղձացածը գործքով ընել կուտայ : “ Անոր համար է որ ստատանան աւելի մատուոր մեղքերու փորձութիւն կը բերէ մեզի, կրտէ սուրբն Բեանարգոս , քան թէ գործքով ընելու . վասն զի գիտէ որ աս հնարքն աւելի ապահով է զմեզ գէշ գործքերու մէջ ձգելու , գէշ գործքերէն ունակութեան մէջ, ունակութենէ անզջուութե , և անզջջութենէ յաւիտենական կորստեան ” : Տեսա՞ք ինչպէս վասնգաւոր են գէշ խորհուրդները , տեսա՞ք ինչպէս ամեն ջանք ընելու է անոնց գէժ կենալու և մտքերնէս գուրս վարնաելու զանոնք :

Բայց ինչպէս կըլլայ . ուրեմն ամեն անգամ որ մտքերնիս գէշ խորհուրդ մը , սրտերնիս գէշ բաղձանք մը գալու որ ըլլայ , մեզք կը գործենք : — Եկած կիրակի եկէք , ասոր պատասխանը կառնէք . կը բացարեմ ձեզի երբ մեզք կըլլան չար խորհուրդներն , երբ չեն ըլլար . ու գեռ քանի մը բան ալ ունիմ ըտելու ասորուան բացատրած պատուիրանքիս վրայ , անոնք ալ կը զուրցեմ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԿԴ .

Նորէն եւնի Բանին լրայ , և Թյ Գոսթ Գոսւ
Կոփուիրուհիերան ձիւսաթեանը լերջԲանաթիւնը :

“ Մի ցանկար կնոջ ընկերի քո , և մի ամենայնի որ նարա է ” :

Ըբ երկու ետքի պատուիրանքներուն վրայ անցած կիրակի խել մը բան ըտի , մնացածն աս օրուան ձգելով : Ըտի որ Թծ աս երկու պատուիրանքներովը կը հրաման մեր սրտին բաղձանքները չափաւորել , անկարգ բաղձանքներ չունենալ , զգայական և ուրիշ աշխարհի բաներու սրտերնիս չիկայցընել : Ըտի որ ասոնցմով կար-

գիւղէ Իծ մաքրով եղած մեղքերն ալ, այսինքն չէ թէ միայն մաքրութեան գէմ եզոզ անպարկեշտ խորհուրդներն, այլ նաև ամմին տեսակ մեղքի խորհուրդները : Բսի որ գէշ խորհուրդներով մէկը չէ թէ միայն կրնայ մեղանչել, այլ և մահացաւ մեղք գործել. չէ թէ միայն բաղձարով, այլ նաև ախորժելով անկարգ բաներն . ուստի միայն մաքրով եղած մեղքերու համար ալ մէկը կրնայ գժոխք երթալ : Ըսի ալ որ ինչպէս պէտք է զգուշանանք չար խորհուրդներէն . “ Զի ՚ի սրտէ ե. լանեն խորհուրդք չարք ” . Վասն զի մտաւոր մեղքերը հատարակօրէն աւելի ծանր կերպով կը վիրաւորեն մեր հոգին, ու գործքով եղած մեղքերէն աւելի վատնգաւոր են : Աւելի ծանր կերպով կը վիրաւորեն, վասն զի մաքրով թէ ամմին տեսակ և թէ շատ աւելի մեղք կրնայ գործել մէկը քան թէ իրօք . աւելի վատնգաւոր ալ են, վասն զի աւելի գժուարին է որ մէկն անոնցմէ ետ կենայ և զինքը շիտկէ :

Բայց ինչպէս կըլլայ, ուրեմն ամմին անգամ որ մաքրինիս գէշ խորհուրդ մը գայ, սրտերնիս գէշ բաղձանք մը կամ անկարգ բանի մը վրայ ախորժ գալու ըլլայ նէ, մեղք կը գործենք : —

Վայ էր մեզի, թէ որ սասանկ ըլլար նէ, ամմինքս ալ կը դատապարտուէինք : Ո՞վ կայ աշխրբիս վրայ, կըսէ սուրբ Օգոստինոս, որ կարենայ արգիլել միաքը գէշ խորհուրդներ գալը . սուրբերուն միտքն ալ ամմին գէշ խորհուրդ կուգար, թէ հաւատոյ յուսոյ սիրոյ գէմ, թէ Իյ և թէ եղբայրսիրութեան գէմ, և թէ մարմնական անկարգ խորհուրդներ : Սուրբ Բենեդիկտոս սասանկ անմաքուր խորհուրդներու և անկարգ զգացմունքներուն յաղթելու համար, փշերու մէջ ձգեց զինքը . սուրբ Բեանարգոս ալ անպարկեշտ երևակայութիւններէ իր վրան բռնկած կրակը մարելու համար, ինքը զինքը սառած ջրի մէջ ձգեց : Պօղոս առաքեալն ալ որ անօթ ընտրութեան էր, ան որ աշխրբիս կէտը քրիստոսեայ ըրաւ, ինքն ալ աս գէշ խորհուրդներէն աս գէշ բաղձանքներէն կը նեղէր, ու կը գանդաւեր իր զգայական անկարգ յօժարութիւններուն վրայ՝ որ զինքը մեղքի մէջ ձգել կուզէին . “ Տեսանեմ այլ օրէնս յանգամս իմ, զինեալ հակառակ օրինակ մտաց իմոց, և գերեալ զիս օրինքն մեղաց ” . (Հո. է .

23) Աւստի այ կը գիտնիր կազաչէր կը պաշտատէր որ զին-
քը խալըսէ ան գէշ գործութիւններէն, ան գէշ երես-
կայուածիներէն : Բայց գիտէք ինչ պատասխանեց իրեն
ած . Համբերէ ըսաւ, իմ օրնուծիւնս իմ շնորհքս քե-
զի հերիք է որ մեզքի մէջ չիյնաս . “ Երկոյս անգամ
ազաչեցի զտէր զի 'ի բայ արասցէ յինէն, և ասէ ցիս .
չառ են քեզ շնորհք իմ, ” . (Ք . Կ . Բ . Ի . Ժ . Գ .) Ըսել
է որ մարգարէ մտքէն գէշ խորհուրդներ անցնիլը, մըս-
քին մէջ ուշանալն ալ, գէշ զգացմունքներ՝ անկորդ
չարժմունքներ ունենալն ալ, ինքիրենուն մեղք չեն .
ան տանը միայն մեղք կըլլան երբոր կամօքըրնիս անոնց
հետ մէկ կըլլայ : Վասն զի ամմին մեղք, ինչպէս սուրբ
Օգոստինոս կրտէ, կամքով միայն կըլլայ . անանկ որ՝
առանց կամաց մեղք չի կրնար ըլլալ, ” :

Աս բանս ազէկ հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ
որ գէշ խորհուրդ մը մահացաւ մեղք ըլլալու իրեք բան
հարկաւոր է . այսինքն ծանր նիւթ, խելքը կատարեալ
վրան ըլլալն, ու հաւանութիւն : Գէշ խորհուրդի մը
նիւթն ան տանը ծանր կըսուի, երբոր մահուչափ
մեղք կըլլայ թէ որ մէկն ան բանը գործքով ընելու ը-
լլայ նէ . ինչպէս են մարմնական մեղքերը . վասն զի ամ-
մին բարոյականներուն առջևն ստոյգ է և տարակոյս
չի վերջներ որ մարմնական մեղքերուն նիւթը թեթեւ
չի կրնար ըլլալ : Մարգարէ խելքը վրան ըլլալն ան է որ
կը ճանչնայ ըրածը կամ մտածածը, այսինքն գիտէ և
կիմանայ ինչ ընելն, ուստի խելքը վրան ըլլողը կերպ
կերպ կըլլայ . կատարեալ կըլլայ, երբոր մէկը բոլորո-
վին կը ճանչնայ գիտէ և կիմանայ ինչ է ըրածն ու մտա-
ծածը . անկատար կըլլայ . երբոր մէկն ազէկ մը չիմա-
նար ըրածն, ինչպէս երբոր մէկը կէս քուն կէս արթուն
է, կամ միտքը զբազած կամ տակնուվրայ եզած է . ան
տանը ստոյգ է որ մահուչափ մեղք չէ ըրածը, ներեղի
է : խելքը վրան ըլլալը մէյրն ալ կըլլայ ներգործու-
թեամբ կամ զորութեամբ . ներգործութեամբն ան է
որ մարգարէ մէկ բան մը մտածելու կամ ընելու տանն գի-
տէ և կիմանայ ինչ բան կը մտած է կամ ինչ բան կրնէ .
իսկ զորութեամբն ան է երբոր մէկն ըրածը կամ մտա-
ծածը չիմանար, բայց չիմանալուն յանցանքն իրենն է
որ կամօք պատճառ տուած է չիմանալուն : ինչպէս
մէկն որ ունակութիւն ըրած է իրեն մեղք մը ընելու .

առանց իմանալու կընէ ան մեղքը . գիտէ որ տա գէշ
ունակութիւնն ունի , և հոգը չէ զինքը շիտկելու , աւ-
նակութիւնը մեկգրի ձգելու . առանկ եզոզը թէ և ա-
ռանց իմանալու ընէ մեղքը մտքով կամ գործքով , միշտ
յանցաւոր է . վասն զի թէ և ներգործութեամբ խեղքը
վրան չէ , բայց զորութեամբ վրան եղած կը սեպուի .
որովհետեւ ըրածը շիմանալուն պատճառն ինքն է , իր
կամքն է որ շիմանար : Առանկ ալ ով որ զինքն առանց
օրինաւոր պատճառի մը մերձաւոր վտանգի մէջ կը գնէ՝
անպարկեշտ բաներ կարգալով կամ խօսելով , թէ որ
անտնցմով երեւկայութիւնը տաքնայ և առանց իմանա-
լու մեղք մը գործէ նէ , յանցանքն իրենն է . վասն զի
թէ և ներգործութեամբ խեղքը վրան չէ , բայց զորութի
վրան եղած կը սեպուի , և այսչափը հերիք է զինքն յան-
ցաւոր ընելու ան մեծ կանոնին համար որ՝ ով որ մէկ
բանին պատճառը կուզէ , անկէջ առաջ եկած գործքն
ալ ուզած կը սեպուի : Նմանապէս յանցաւոր են անոնք
ալ որ յաղթելի ազիտութեամբ մեղք կը գործեն , այս-
ինքն չեն ուզեր սորվիլ իրենց պէտք եղած բաներն որ
պարտքիան են սորվելու . վասն զի թէ և չեն իմանար
ըրածնին , թէ և չեն գիտեր որ մեղք կընեն , բայց չի-
գիանալնուն պատճառն իրենք են որ չեն սորվիր իրենց
պարտքը : Բ՛հ քանիններ կը գանուին աս մեղքին մէջը՝
քրիտոսնէական վարդապետութիւն լսելու չիգալնուն
համար . վասն զի առանց ստոր անկարելի է որ քրիս-
տոսնէայ մը իր ամենն պարտքը գիանայ :

Բայց մարգուս խեղքը վրան ըլլալն ալ հերիք չէ մեղք
ընելու համար , պէտք է որ հաւանութիւն ալ տուած
ըլլայ . վասն զի ինչպէս անցած կիրակի ըսի սուրբ Օ-
գոստինոսին խօսքը , “ կամքն է ազէկն ազէկ՝ գէշը գէշ
ընողը , , : Աս մեր կամքին հաւանութիւնն ան է՝ երբոր
ներսուանց կը հաւնինք մտքերնիս եկած գէշ բանին , կու-
զենք ու կը բազձանք , կամ գոնէ կախորժինք ան բանին
վրայ մտածելը : Աս հաւանութիւնն ալ կրնայ ըլլալ
կատարեալ կամ անկատար , գրական կամ բացատ-
կան , ուղղակի կամ անուղղակի , բացարձակ կամ թէ-
ական , գործունեայ կամ անգործունեայ : Աս խօսքերն
ալ գուր չէք հասկընար , բայց մեկնութենէս կիմանաք :
Կատարեալ հաւանութիւնն է , երբոր մէկը բոլորո-
վին խեղքը վրան ըլլալով կը հաւանի . իոկ անկատարը ,

երբոր մէկուն խելքը կատարեալ վրան չըլլալով կը հաւանի :

Դրական հաւանութիւնն է, երբոր մէկն իրօք բանի մը կը հաւանի, միտքն եկած գէշ բանն իրօք կրնդունի. իսկ բացասականն է, երբոր ոչ կը հաւանի և ոչ գուրս կը ձգէ, ոչ կրնդունի և ոչ կը վարնաէ, այլ չէ և հաշտելուն մէջը կը կենայ կը մասժէ :

Բացարձակ հաւանութիւնն է երբոր մէկը չիփշիտակ կը հաւանի միտքն եկած գէշ բանին. իսկ թէականն է, երբոր կը հաւանի իրաւ՝ բայց թէութեամբ, այսինքն եթէ որ մեղք չէ նէ : Ինչպէս թէ որ մէկը մասժէ և մտքէն ըսէ որ եթէ այսօր պահք չըլլար նէ՝ միս կուտէի, իրաւ կը հաւանի միս ուտելու բաղձանքին՝ բայց աս թէութեամբ որ եթէ պահք չըլլար, եթէ մեղք չըլլար նէ. ուստի չի մեղանչէր. վասն զի գրած թէութիւնն իր բաղձանքին գէշութիւնը բողբոջին կը վերջընէ : Բայց թէ որ գրած թէութիւնը բաղձանքին գէշութիւնը բողբոջին չիվերջընէ նէ, միշտ մեղք կըլլայ հաւանիլը. ինչպէս թէ որ մէկը բաղձայ և ըսէ սրտանց, եթէ եղբայրս չըլլար նէ՝ կըսպաննէի զինքը. վասն զի մարգաս պանութիւնը միշտ մեղք է, թէ և եղբայրը չըլլայ սպաննածը :

Ուղղակի հաւանութիւնն է, երբոր մէկը միտքն եկած գէշ բանը կուզէ և կը հաւանի. զոր օրինակ միտքը կուզայ մէկէն իր ոխը հանել, ու սրտանց կուզէ և կը բաղձայ հանել : Իսկ անուղղակի կըլլայ. երբոր մէկն ան բանը չուզէր՝ բայց ան բանին պատճառ կուտայ. զոր օրինակ մէկը չուզէր անկարգ զգացմունքներ ունենալ, բայց անպարկեշտ խօսքեր մտիկ կընէ կամօք, պիղծ գրքեր կը կարգոյ, և անոնցմով պատճառ կուտայ իր անկարգ զգացմունքներուն. ասիկայ տարակոյտ չիկայ որ կը մեղանչէ, վասն զի ով որ մէկ բանին պատճառը կուզէ՝ անկէց առաջ եկած գործքն ալ ուղած կըլլայ :

Գործունեայ հաւանութիւնն ան է որ մէկը չէ թէ միայն կը հաւանի միտքն եկած գէշ բանին, այլ նաև կուզէ և կորոշէ ընել. թէ և չիյաջողի ընելը : Իսկ անգործունեայ հաւանութիւնն է, երբոր մէկը գէշ բանի մը կը հաւանի, բայց կամք չունենար ընելու ան բանը, միայն կախորժի և ախորժանօք մտքին մէջը կը պտտաջնէ : Աս ախորժը միայն հերիք է մէկէն մեղք ըլլալու :

վասն զի անկարելի է որ մեկը կամօք ու խելքը վրան ըլլալով այ գէտ եղած բանին հաւնի, և մեզք չըլլայ ըրածը: Ուստի աս մեզքէն խաղըսելու համար, այսինքն գէշ խորհուրդները մտքերնուս մէջն ախորժելով ու շաղընկէն, պէտք է որ մեկէն այ գիմնիք, մտքերնէս հեռացընելու Զանանք զանոնք, և ուրիշ բաներ մտածենք:

Ուրեմն գէշ գործք մը կամ գէշ խորհուրդ մը իրաւ-
ջընէ մեզք ըլլալու համար, մարդուս խելքը վրան ըլ-
լալէն 'ի զաս' կամացը հաւանութիւնն ալ պէտք է . և
աս հաւանութիւնը հարկ չիկայ որ գրական ուղղակի և
գործունէայ ըլլայ, հերիք է բացասական անուղղակի
և անգործունէայ հաւանութիւնը: Խօսք հասկընալու
համար . մեկը գէշ բանի մը վրայ մտածելով կախորժի,
Թէ և միտք չունենայ ընելու ան բանը՝ մեզք է, վասն
զի անգործունէայ հաւանութիւնը տուած է . ուրիշ
ժըն ալ նայուածքով ու խօսակցութեամբ և անպար-
կէշա գրքեր կարգալով պատճառ կուտայ միտքը գէշ
խորհուրդներ գալու, անկարգ ախորժ զգալու, Թէ և
ինքը չի՛աւանի՛ մեզք է ըրածը, վասն զի զորութեամբ
հաւանութիւնը տուած է՝ պատճառ աալով: Բայց Թէ
որ անկարգ խորհուրդներն և ախորժը զգալուն պէս՝
գէտ կենայ անոնց ու Զանայ արդելուլ ու գուրս ձգել
մտքէն, ան առեմը ներելի մեզք միայն կըլլայ . վասն զի
բարոյականներուն վճիռն է որ նաև անկարգ զգաց-
մունքներն երբոր անուղղակի հաւանութեանէ միայն ա-
ռաջ եկած են, ու վտանգ չիկայ ոչ գրական հաւանու-
թեան և ոչ ուրիշ հեռեանաց, ներելի մեզք են միայն:
Ասանկ ալ Թէ որ մեկը կիմանայ որ կախորժի միտքն
եկած գէշ խորհրդէ մը, և ոչ կը հաւանի, ոչ ալ չի
հաւանիր անոր . բայց չի ալ Զանար զսպել իր ախորժն
ու մտքէն գուրս ընել չար խորհուրդը, հա ու չէ ըսե-
լուն մէջը կը կենայ, բարոյականներուն շատը կրսեն որ
կը մեղանչէ, վասն զի բացասական հաւանութիւն կու-
տայ . ու սուրբ Օգոստինոսն ու սուրբ Ագուսինացին կը-
սեն որ ասանկ անհոգ կենալով առանց զսպելու իր
անկարգ ախորժանքն որ կրնար ու պարտական էր զսպել,
յայտնի է որ կուզէ և բաւական հաւանութիւն կուտայ
անոր: Աս ամմն ըսածներո աղէկ հասկընալէն ետքը՝
գանիք հիմայ գործնականին, ու տեսնենք որ գէշ խոր-

հուրդ գէշ բաղձանք գէշ արտօժ ունենալը ե՛րբ մեզք
կըլլայ, ե՛րբ ջըլլար :

Ինչ գէշ խորհուրդներ կուզեն նէ թող գտն մտքեր-
նիս, թող ամենն կերպ անկարգ բաղձանք և արտօժ
գայ սրտերնուս, թէ որ մենք անոնց չենք հաւանիք,
թէ որ տեղի չենք տար, թէ որ իմացածնուս պէտ՝
սրտերնէս չեմ ուզեր կրտսնք, զմեզ այ կը յանձնենք,
ու մտքերնիս ուրիշ տեղ կը գարծնենք, չէ թէ միայն
մեզք ջըլլար, այլ մեծ արգիւնք կը վաստըկինք այ առ-
ջին, մեծ յաղթանակ կուեննանք: Աւրեմն ազէկ ուշ
գրէք. մտքով մեզք գործելու համար իրեք բան պէտք
է. նախ՝ ծանր նիւթ, այսինքն մտքերնիս եկած բանը
ծանր մեզք պէտք է ըլլայ. երկրորդ՝ խելաւրնիս բաշ-
րովին վրանիս պէտք է ըլլայ, այսինքն պէտք է որ իմա-
նանք ու գիտնանք որ գէշ խորհուրդ կանցնի մտքերնուս,
կամ գոնէ անցնելուն կամօք պատճառ տուած ըլլանք.
երրորդ՝ կատարեալ հաւանութիւն, այսինքն պէտք է
որ կամքը հաւանի մտքն եկած գէշ բանին, սիրէ ըն-
գունի բաղձայ կամ գոնէ արտօժի ան բանը: Աւրեմն
թէ որ յանկարծ առանց պատճառ մը տալու գէշ բան
մը գայ մտքերնիս, ու նաև ուշանայ ալ առանց մեր
իմանալուն և անգրագասունալուն, մեզք չէ: Թէ որ կի-
մանանք չենք իմանար՝ մէկէն գուրս ձգել կուզենք,
չէ՛ չեմ ուզեր կրտսնք, այ կը գիտնեք, սուրբ Թժած-
նայ կը յանձնենք զմեզ ու կրտսնք. Օգնէ ինձի տեղ
իմ, քեզի կապաւինիմ սուրբ Թժածին. ու կը ջանանք
մտքերնիս ուրիշ բաներու տանել, ամենեին մեզք ջըլ-
լար. որչափ ալ գէշ զգացմունքներ ունենանք, որչափ
ալ արտօժ զգանք, մեզք ջըլլար. ժտն զի զգալը մեզք
չէ, հաւանիլն և ուզելն է մեզք. ժտն զի մարմինը չէ
որ կը մեղանչէ, այլ կամքը. « Յաւն ալ կրղչաս, կը-
տ սուրբն Բեռնարգոս, այլ չես ուզեր զգալ, ակամայ
կրղչաս », : Նայնպէս կրտսն նաև սուրբ Օգոստինոս և
ամենն սուրբ հարբ՝ երկիւզած բրիտաննաներուն սիրտ
տալու համար, որոնք երբեմն մեզք չեղած տեղը՝ մեզք
կը կարծեն: Թող հազարու մէկ գէշ խորհուրդներ գտն
մտքերնիս. թէ որ ըսածիս պէտ գէտ կենանք, մեզք
չեգործելէն ՚ի զատ՝ մեծ յաղթանակ և արգիւնք կը
վաստըկինք այ առջին: Բայց թէ որ մէկը կիմանայ որ
մտքէն չար խորհուրդ կանցնի, և իմանալէն ետքը կը

կենայ կամքը կը մտածէ, մտածելէն ետքն ալ կախորժի որչափ ալ քիչ տանն ըլլայ, կամ ալ գէշ՝ կը բազմայ մտածած չար խորհուրդն ընելու, աստիճայս չիկայ որ մեղք կը գործէ. ու թէ որ նիւթը ծածր է նէ, ինչպէս որ մարմնական բաներու մէջ միշտ ծածր է, ըրած մեղքը մահուչափ կըլլայ, և հերիք է յաւիտենական գոտապարտութեան տակ իյնալու, կրտս սուրբն Օգոստինոս:

Բայց աս պատճառն, այսինքն առանց մարգուս խելքը վրան ըլլալու առանց իմանալու մեղք չըլլալն որ ըստի, երկիւղած ու բարեպաշտ մարդկանց համար միայն կը ծառայէ, որոնք ամեն կերպով մեղքէն կըզտուչանան, աւելի մեռնել կուզեն քան թէ մեղանշել, ու սովորաբար գէշ խորհուրդներու պատճառ չեն տար կամքը: Իսկ անոնք որ խղճմտանքնին լայն է, իրենք զիրենք կամքը վտանգի և մերձաւոր առիթներու մէջ կը գնեն, աշուրնին անկրճին լեզուին ու ձեռուրնին չեն զրտայր, գէշ խորհուրդներու և գէշ բազմանքներու մէջ ինչուան վերնին թաղուած են, իրենց ունակութիւն ըրեր են չար խորհուրդներու անգից տալն և ետքը պատճառանք կը բերեն մտքերնին վրանին չըլլալը կամ չիմանալնն, ու կը կարծեն որ մեղք չեն ըրած, անոնց ամենին չի ծառայեր աս պատճառը: Վասն զի թէ և իրոք չիմանան ու խելուրնին վրանին չըլլայ, միշտ պատճառն իրենցմէն է որ մեղքէն չեն զրտուչանար, իրենց հոգւոյն վայ հոգ չուին, վրանին արթուն չեն կենար, ուստի թէ ներգործութեամբ չիմանան՝ բայց զորութեամբ իմացած կը սեպտին, և աս հերիք է ըրածնին մեղք ըլլալու համար. վասն զի կամքը պատճառ կուտան գէշ խորհուրդներու՝ զիրենք վտանգի և մերձաւոր առիթներու մէջ գնելով, վասն զի կամքը ունակութիւն ըրած են իրենց՝ չար խորհուրդներու անգից տալն, ինչուան առանց իմանալու մեղք կը գործեն: Ո՛հ, որչափ քրիստոնեաներ կան որ հաշորաւոր մեղք առանց խղճմտանք ընելու կը գործեն մտքովնն, քանի անգ ալ չգնեցով, պղտի բաներ սեպելով: Պղտի բաներ չա՛ մտքով եղած մեղքերը, նուրն ըսեմ արքանդեան սուրբ ժողովքին խոտրը, սովորաբար անլի խորունկ վերք կուտան հոգւոյն, ու գործքով եղած մեղքերն անլի վտանգաւոր են: Իսկ զ՛

ողորմելիներ, Եյ ատեանն ելած ատեննին պիտոր իմանան՝ երբոր աչու ընուն գիմացը շարուած տեսնեն բոլոր ան ազատի ու ազեղ մեղքերն որ մտքով ըրեր են . ան ատենը պիտոր իմանան որ պէտք է եղեր մեծ բանի տեղ գնել զանոնք . ու ատենելով անոնց ինչ սոսկալի բան ըլլալը զարհուրին ու զջլան պիտոր , բայց անօգուտ . վասն զի ուշ է զջլանին , ասենէն գուրս է : Ուրեմն սիրելի սրգիքս , թէ որ չենք ուզեր մտաւոր մեղքերու համար դատապարտուիլ , նք գրքին խօսքը պահենք . “ Ամենայն պահպանութիւն պահեա զսիրտ քո ” , (Առաջ . Գ . 24 .) այսինքն ամենն զգուշութիւն ըրէ արտիգ՝ որ չըլլայ թէ անկարգ բաղձանք մը ունենաս , չըլլայ թէ շար խորհրդի մը սեղեք ասս , գէժ կեցիք անոնց , իմացածիդ պէս՝ գուրս վաւրնտէ : Իսկ ասանկ ընելու համար՝ Քնի խրատը պէտք է պահենք . “ Արթուն կացէք և յազօթս կացէք , զի մի մասնիցէք ՚ի փորձութիւն ” , (Մրի . Ժգ . 38 .) այսինքն ամենն զգուշութիւն ամեն արթնութիւն ընելէն ետքն՝ աղօթքէն ալ մի գագրիք , ինգրեցէք միշտ նոյն որ ձեզի շնորհք տայ փորձութեց յաղթելու , ըտէք իրեն . Տէր իմ . շնորհք տուր ինձի որ ամեննին տեղիք չիտամ գէշ խորհուրդներու : Մանաւանդ մտքերնիդ շար խորհուրդներ եկած ատենը՝ մէկէն Եյ գիմեցէք , սուրբ անձանայ ապաւինեցէք մասնաւորապէս երբոր պիզծ խորհուրդներ կուգան մտքերնիդ . վասն զի անանկ ատեն սրտանց իր սուրբ անունը միայն կանչելն ալ՝ մեղի ուժ կուտայ , կրտէ նքն Բեռնարգոս :

Զգուշութենէն և աղօթքէն ՚ի զատ՝ ջանացէք ալ որ ստեպ խոստովանիք ու հազորդուիք ազէկ պատրաստութեամբ . վասն զի աս սուրբ խորհուրդներովս կուտայ մեղի անձ շնորհք լըյս ու ինչ և իցէ փորձութեանց յաղթելու ամենն պէտք է զամ օգնութիւնը : Ասկէց՝ ՚ի զատ նաև հոգևոր գրքեր կարգալով , հոգևոր խրատներ մտիկ ընելով , ջանացէք մտքերնիդ բարի խորհուրդներով տոգորել , մահ , գատաստան , գժոխք և յաւիտենականութիւնը մտածելով . վասն զի ասոնք մէկհատիկ գեղ են գէշ խորհուրդները մտքերնէս . գուրս ընելու : Մատանան կրնայ մտքերնիս շփօթել գէշ խորհուրդներով և երեակայութիւններով , բայց չի կրնար ստիպել սր տեղիք տանք անոնց . մէկ չէ մը ըսելով ամեն .

նէն կը խալըօինք . “Վասն զի սասանան կապուած շուն
մը կը նմանի , կըսէ սուրբն Բեռնարդոս , կրնայ հաջել ,
բայց խածնել չի կրնար՝ Թէ որ մենք չուզենք խածնել
առաջ զմեզ , , :

Հիմայ մէկ երկու բան ալ կը մնայ որ բտեմ աասնեբորդ
պատուիրանքին վրայ , որով կարգիլէ Թժ ուրիշի բանին
աչք չիտնկել . “ Եւ մի ամենայնի որ նորա է , , : Ասով
ըտել չուզեր որ մեզի պէտք եղած բաներուն առանց
ուրիշի ֆնաս ընելու բաղձալը՝ մեզք է . այլ միայն չա-
փազանց և անկարգ բաղձանքը կարգիլէ : Սոզոմոն իմաս-
տունն ալ չէր ուզեր որ աղքատ ու կարօտ ըլլայ , բայց
և ոչ շատ հարստութեան կը բաղձար , այլ միայն ապրե-
լու համար հարկաւոր եղածին . “ Մեծութիւն և անան-
կութիւն մի տար ինձ , այլ կշուեա ինձ զարժանն բա-
ւականութեամբ , , (Առտի . Է . 8 .) Աստուծոյ արգի-
լածն ան անյագ բաղձանքն է որ շատերն ունին հարս-
տանալու , որ ամենեկին չեն կշտանար , որչափ ունե-
նան՝ աւելի կը բաղձան . վասն զի ասանկ բաղձանքները
մարդուս միտքն անանկ գերի կրնն որ ամենեկին ոչ
հոգին կը մտածէ , ոչ իր յաւիտենական փրկութիւնը ,
չեն թողուր որ Եյ պատուիրանքները պահէ . ուստի
կամաց կամաց հարստութիւնը կըլլայ իր Թժն , ան միայն
կը մտածէ , իր ամենն հոգն ու ջանքն անոր համար կը-
նէ՝ իբրև Թէ իր վերջին վախճանն ան ըլլար : Ասանկով
սատանային լարած որոգայթին մէջը կիյնայ , կըսէ Պո-
ղոս առաքեալն , այսինքն յաւիտենական կորստեան մե-
ջը , վասն զի միշտ մահուչափ մեղքի մէջ կապրի . “ Իսկ
որք կամինն մեծանալ , անկանին ՚ի փորձութիւն և յո-
րոգայթ սատանայի , և ՚ի բազում ցանկութիւնս մի-
միտս և վնասակարս , որք ընկզմն զմարգիկ ՚ի սատա-
կումն և ՚ի կորուստ , , (Թ . Տի . Է . 9 .) Մէյմըն ալ
Եյ արգիլածն ան է որ ուրիշի ֆնաս չըլլայ մեր բաղձան-
քէն , այսինքն չուզենք անիրաւութեամբ հարստանալ ,
գողնալով յափշտակելով ուրիշը խաբելով անիրաւ-
վաչի պահանջելով , և ան ամենն կերպերովը՝ որոնց
վայ խօսեցայ Եթնեբորդ պատուիրանքը բացատրելու
ատենս : Վասն զի ասանկ ընողները , Թէ և չիկրնան
ալ նէ միշտ ուզածնին ձեռք ձգել , բայց հոգինին հա-
զարուսէկ չար բաղձանքներու մէջ կրնկզմն , ինչուան
յաւիտենական կորստեան մէջ կիյնան . “ Որք ընկը-
մն զմարգիկ ՚ի սատակումն և ՚ի կորուստ , , :

Ատուածոյ օգնականութեամբը ըննցուցինք . սրբիք որդիքս . իր տասը պատուիրանքներուն բացատրութիւն . բայց ասիկայ ձեր հոգւոյն օգտակար ըլլալու համար՝ կը յորդորեմ զձեզ . ՅՄԻ սիրոյն համար ըլլայ՝ մտքեր . նիգ պահեցէք ինչ որ ամենն մէկ պատուիրանքը բացատրելու աստե՛ն ըսի ձեզի . Վասն զի չեմ գիտեր որ մէյ մըն ալ կրնամ նորէն բացատրել . ու նորէն նայն բաներն ըսել : Յիշեցէք մանաւանդ ինչ որ ՚ի սկզբան ըսի . տասը պատուիրանքները բացատրելու սկսած ատենս . այսինքն թէ որ աս պատուիրանքները պահելու ըլլաք նէ . եմ ձեզի իր ամենն օրհնութիւնները կուտայ . իսկ թէ որ չի պահէք . ամենն անէծք կը խորհէ վրանիդ . “Ե . թէ լսելով լուիցես ձայնի տեառն Ի՞յ քոյ . եկեացեն ՚ի վերայ քո ամենայն օրհնութիւնքս այսոգրիկ : . . . Եւ ե . թէ ոչ լուիցես ձայնի տեառն Ի՞յ քոյ . պահել ե տանել զամենայն պատուիրանս նորա զոր ես պատուիրեմ քեզ այսօր . եկեացեն ՚ի վերայ քո անէծքս այսօգրիկ ե հասցեն քեզ ” . (Թ . Օրին . իՔ . 1 . 15 .) Ատուած տայ որ իր սուրբ պատուիրանքները պահելով ամենից ալ իր օրհնութեանն արժանի ըլլաք աշխրջիս վրայ ալ . ե անգին ալ յաւիտեան :

ՀՈՐՈՐԳ ՀՅՑՈՐԻՆ ՎԵՐԸԸ

Յ Ա. Ն Կ

ՃԺ .	Արասածային օրինաց լրաց ընդհանրապէս . . .	5
ՃԺԱ .	Արասածայ օրինակ քնն դիւրին և քնն գերազանց բան ընկալ	17
ՃԺԲ .	Արասածայ և աշխարհիս օրինակերան մէկմէկէ պարբերութիւնը	28
ՃԺԳ .	Արասածայ առաջին պարստիւրանիս լրաց, որ է ածպաշտութիւն	39
ՃԺԴ .	Արասածպաշտութեան պարստաց առ քրիստոնէա- լան կրթութեան լրաց	50
ՃԺԵ .	Երկնիստի սարբերիս յարգելու, և անոնց բարե- խառնութիւնը խնդրելու լրաց	60
ՃԺԶ .	Սրբաց մասնակներան առ պարկերներան յար- գութեանը լրաց	72
ՃԺԷ .	Արասածպաշտութեան դեմ մեղսներան լրաց, որոնց առջինն է հայհոյութիւն	83
ՃԺԸ .	Արասած քրիստելու, սրբապաշտութեան առ քրի- ստականութեան լրաց	91
ՃԺԹ .	Արեւելորդպաշտութեան լրաց	102
ՃԻ .	Արասածայ երկրորդ պարստիւրանիս լրաց	112
ՃԻԱ .	Նշանակ իրարմ ընկուան, անեծքի և շարմաշ- խութեան լրաց	122
ՃԻԲ .	Ուխտ ընկու լրաց	130
ՃԻԳ .	Արասածայ երրորդ պարստիւրանիս լրաց, այս- ինիս քանի որ ծառայական գործք ընկու	139
ՃԻԴ .	Նորին նոյն բանիս լրաց	147
ՃԻԵ .	Քարեպաշտական գործքերու լրաց	153
ՃԻԶ .	Երկնիցիները յարգելու լրաց	162
ՃԻԷ .	Նորին նոյն բանիս լրաց	170
ՃԻԸ .	Արասածայ չորրորդ պարստիւրանիս, առ մեծե- րան հնազանդութիւն ընկու պարստիւրան- լրաց	177

ՃԻԹ .	Մնուզաց յարգութեան , սիրոյ և հնազանդու- թեան վրայ	187
ՃԼ .	Նորէն նոյն բանին վրայ	197
ՃԼԱ .	Մնուզաց իրենց զանգեցրուան վրայ , անեղած պարտուել , ու որչափ հարկաւոր է որ բարի իւր- բանութեան քան իրենց	207
ՃԼԲ .	Մնուզաց պարզչանութեանը զանգեցրին պարտիւն- աշէն իրենց	218
ՃԼԳ .	Մնուզաց պարզչանութեանը զանգեցրին խրատ- ւա և յանդիմանելու	230
ՃԼԴ .	Մնուզաց պարզչանութեանը զանգեցրեալն լի- աքին որչափ և վրանին զգուշանութեան ընելու	240
ՃԼԵ .	Մնուզաց պարզչանութեանը զանգեցրեալն բարի որինսի քաւու	248
ՃԼԶ .	Մտանաւորան իրենց փորձն անեղած պարտուել	258
ՃԼԷ .	Տեղեցրուան իրենց ծառայոյն անեղած պարտուել	271
ՃԼԸ .	Աստուծոյ հինգերորդ պարտախրանսին վրայ	283
ՃԼԹ .	Հոգեւոր ճարտասպանութեան վրայ , որ է գայ- թանգութեան քաւու	294
ՃԽ .	Կրտսերական գայթանգութեան վրայ	306
ՃԽԱ .	Վեցերորդ պարտախրանսին վրայ , Բաղաճոհու- թեան դէմ	315
ՃԽԲ .	Ինչ ինչո՞ւ անհամարութեան մեղքերէն պէտ- է իմանիլ , ու նախ աչի զգուշանութեան վրայ	327
ՃԽԳ .	Ապարկից խոտակցութեաննեցէն և անմատու- ր խօսքերէն զգուշանալու վրայ	336
ՃԽԴ .	Չափազանց ուրիշ խօսքեր , Բայն ու զապարկ իմաստ անընելին , ու լիանալու որչափնեցէն զգուշանալու վրայ	345
ՃԽԵ .	Տարանու անյանց ընդանութեան ու պարտու- թեան ըստած սիրոյն վրայ	355
ՃԽԶ .	Պար բանելու վրայ	365
ՃԽԷ .	Նորէն նոյն բանին վրայ	375
ՃԽԸ .	Թարաններու և խառնեցրութեան վրայ	385
ՃԽԹ .	Բաղաճոհութեան դէմ Բն զի պարտուելու	394
ՃԽՐ .	Եօթներորդ պարտախրանսին վրայ	403
ՃԽԱ .	Առաքաններու և գեղացիներու ըստած գուշանութեանը վրայ	411
ՃԽԲ .	Խել ղն արիւն քեանսի արանապատուներու ըստած գուշանութեանը վրայ	419

ՃԾԳ . Արասփորի մէջ եղած գողութիաններուն վրայ .	426
ՃԾԴ . Վաշի ատնելում վրայ	434
ՃԾԵ . Ուրիշի շնան ընելում վրայ	442
ՃԾԶ . Պարփութիւնի լիվճարաններուն ըրած անիրատու- ութեանը վրայ	450
ՃԾԷ . Խաչ խաչալում վրայ	457
ՃԾԸ . Հասարակական ընելում վրայ	463
ՃԾԹ . Ինչ քանակ ազափ իրնայ ըլլալ մարդս հասարակ- ական ընելիքն և ինչպէս պէտք է հասարակական ընել	471
ՃԿ . Ասփոսածոյ անբերորդ պարտիրանից, “Տի սուր վայեց ղընիցե քանմէ ց” . սուր անտի անտի աբերում վրայ	480
ՃԿԱ . Երկրի մի խոտերու , շնանակ աբերում և սուր վայանութեան վրայ	487
ՃԿԲ . Ընդհանրութեան վրայ	496
ՃԿԳ . Ինններորդ սուր անբերորդ պարտիրանիցներուն վրայ , այսինքն լար խորհուրդներու և գեշ քաշ- ձանակերու շեմ	504
ՃԿԴ . Նորէն նոյն քանին վրայ , և այս արած արաւ պարտիրանիցներուն մեկնութեանը վերջաբանու- թիւնը	512

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

